Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

BILAG

TIL

BERETNING

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DEN AF TINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

II

SUPPLEMENT TIL DE VED DEN UNDER 15. JUNI 1945 NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSION TILVEJEBRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE VED DANMARKS BESÆTTELSE DEN 9. APRIL 1940

AKTSTYKKER

STENOGRAFISKE REFERATER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1946

BILAG

TIL

BERETNING

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DEN AF TINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

II

SUPPLEMENT TIL DE VED DEN UNDER 15. JUNI 1945 NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSION TILVEJEBRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE VED DANMARKS BESÆTTELSE DEN 9. APRIL 1940

AKTSTYKKER

STENOGRAFISKE REFERATER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1946

AKTSTYKKER

INDHOLDSFORTEGNELSE

Aktstykke Nr.		Side
1.	Uddrag af Rapportafhøring af fhv. Gesandt og Rigsbefuldmægtiget Renthe-Fink	5
2 A.	Fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch (Bemærkninger til ovennævnte Rapportafhøring)	8
2 B.	Fhv. Direktør for Udenrigsministeriet, Gesandt O. C. Mohr (Bemærkninger til samme).	10
3.	Redaktør J. Kronika (Redegørelse vedrørende hans Virksomhed i Berlin i Dagene omkring den 9. April 1940)	13
4.	Redaktør Helge Knudsen (Redegørelse vedrørende hans Virksomhed i Berlin i Dagene omkring den 9. April 1940)	17
5.	A/S Det Danske Luftfartsselskab (Kurérpost den 8. April 1940 med Flyvemaskine fra Berlin)	19
6.	Udenrigsministeriet (Svensk Materiale til Belysning af svenske ledende Personligheders Bedømmelse af Danmarks Stilling i Danmark omkring den 9. April 1940) (jfr. Nr. 41)	21
7.	Justitsministeriet (Rapportafhøring af fhv. Gesandt og Rigsbefuldmægtiget Renthe-Fink)	26
8.	Fhv. Direktør for Udenrigsministeriet, Gesandt O. C. Mohr (Mødet i Udenrigsministeriet den 5. April 1940 m. v.)	33
9.	Kommandørkaptajn F. C. Pontoppidan (Møder, hvori Viceadmiral Rechnitzer har deltaget den 5. April 1940)	34
10.	Marineministeriet (Viceadmiral Rechnitzers Møde i Udenrigsministeriet den 5. April 1940; Isbryderen „Tyr"; Kajpladsen paa Langeliniemolen)	38
11.	Viceadmiral Rechnitzer (Søværnets Beredskab; Isbryderen „Isbjørn"; Regeringsbeslutningen af 8. April 1940; Mødet i Udenrigsministeriet den 5. April 1940)	44
12.	Ministeriet for Handel, Industri og Søfart (Isbryderen „Tyr")	50
13.	Fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen (En Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab; Generalrapporten om Sikringsstyrken ved Søværnet)	52
14.	Viceadmiral Rechnitzer (Spørgsmaalet om Alarmtjeneste)	53
15.	Fodnote til Generalrapport for Sikringsstyrken (angaaende Begivenhederne paa Middelgrundsfortet den 9. April 1940)	54
16.	Marineministeriet (Telefon- og Telegrammeldinger og Telefonjournaler Dagene 8.—9. April 1940)	56
17.	Marineministeriet (Vagtposternes Besættelse paa Middelgrundsfortet; Rapporten vedrørende den østlige 75 mm A. L. K.; Oplysninger om Telefonvagten paa Lynetten)	57
18.	Departementschef Eivind Larsen (Politirapport vedrørende det paa Middelgrunden den 9. April 1940 passerede) (jfr. Nr. 39)	58
19.	Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter (Udklareringen af to tyske Skibe, som den 8. April 1940 angives at være afsejlet fra Københavns Sydhavn) (jfr. Nr. 42)	67
20.	Havnekaptajnen, København (Fortegnelse over Skibe, beliggende ved Langelinie Natten mellem den 8. og 9. April 1940)	72
21.	Orlogskaptajn E. Saabye (Skibe ved Langeliniemolen den 8. April 1940 om Aftenen)	74
22.	Føreren af Statsisbryderen „Storebjørn" (Skibets Placering ved Langeliniemolen Natten mellem den 8. og 9. April 1940)	76
23.	Skrivelse fra Lods Palm og Svartelegrammer fra Føreren og Styrmanden paa „Godthaab"	78
24.	Rederiet A. E. Sørensen, Svendborg (Forhaling af Skibe ved Langeliniemolen den 8. April 1940)	81
25.	Justitsministeriet (Politirapport vedr. Skibe ved Langelinie 8.—9. April 1940)	83
26.	Marineministeriet (Beskydning af tyske Luftfartøjer under Passage over Københavns Red)	95
27.	Udenrigsministeriet (Tyske Luftfartøjers Passage over Københavns Red)	101
28.	Fhv. Indenrigsminister B. Dahlgaard (Redegørelse for det civile Luftværns Opbygning i Tiden forud for 1940)	102
29.	Fhv. Sekretær i Dansk Luftværnsforening, Oberstløjtnant S. A. Andersen (Redegørelse vedrørende Statens civile Luftværn i Dagene 8.—9. April 1940)	119

Aktstykke Nr.		Side
30.	Vicepolitichef Arthur Dahl (Redegørelse vedrørende Statens civile Luftværn)	128
31.	Viceadmiral Rechnitzer (Tyske Krav om Minespærringer)	133
32.	Fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch (Mineudlægninger)	138
33.	Fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen (Mineudlægninger)	141
34.	Marineministeriet (Mineudlægninger) (jfr. Nr. 43)	142
35.	Krigsministeriet (Ordlyden af Efterretningen til Hærens Efterretningsvæsen den 8. April 1940 Eftermiddag om forestaaende Grænseoverskridelser)	144
36.	Oberstløjtnant H. Lunding (Meldinger den 8. April 1940)	146
37.	Krigsministeriet (Vejspærringer m. m. i Sønderjylland; Forstærkningsarbejder den 9. April 1940)	148
38.	Fhv. Direktør for Krigsministeriet, Gesandt O. C. Mohr (Resumé vedrørende Begivenhederne omkring den 9. April 1940)	152
39.	Supplerende Politirapport vedrørende det paa Middelgrunden den 9. April 1940 passerede (jfr. Nr. 18)	162
40.	Pressens Radioavis 8. April 1940 (Uddrag af Udsendelsen Kl. 22.00)	164
41.	Interview med fhv. Udenrigsminister Günther (jfr. Nr. 6)	165
42.	Bolværkssedler (jfr. Nr. 19)	165
43.	Kort over Mineudlægninger i Storebælt (jfr. Nr. 34)	165
44.	Danske Avisartikler fra Dagene op til den 9. April 1940	165
45.	2 Artikler fra „Militär-Wochenblatt“ 1941	166

1.

KØBENHAVNS POLITI
1. Undersøgelseskammer. Sag Nr. 312/45.

Rapport.*)

Tirsdag den 23. Juli 1946.

Cecil von Renthe-Fink var fremstillet fra Rigspolitichefens Internat Trekroner.

Kpt. har i Tiden fra Sommeren 1936 til Oktober—November 1942 været tysk Gesandt i Danmark. Han har siden 1913 været knyttet til det tyske Diplomati, men havde ikke tidligere gjort Tjeneste her i Landet.

Fra 1926 til 1933 var han ansat i Folkeforbundet i Genève, og fra 1933 til sin Udnævnelse i Danmark gjorde han Tjeneste i Udenrigsministeriet i Berlin i den politiske Afdeling for Vest- og Sydøsteuropa. Skandinavien hørte ikke under den paagældende Afdeling.

Stillingen som Gesandt i Danmark blev betragtet sam en rolig Post. Det var kun Meningen, at Kpt. skulde forblive her i 3—4 Aar. København blev betragtet som en Gennemgang til større Stillinger. Kpt. kom hertil i Stedet for Ministerial-Direktor von Grünau, som allerede var udnævnt, men ikke opnaaede Pladsen paa Grund af Stridigheder med N. S. D. A. P.

Stillingen som Gesandt i Danmark havde en vis politisk Betydning paa Grund af det sønderjydske Spørgsmaal.

Kpt. kendte daværende Udenrigsminister Munch fra sit Arbejde i Folkeforbundet, og med den fremtrædende Rolle, som Munch spillede i dette, mente man i det tyske Udenrigsministerium, at det var af Betydning, at den tyske Gesandt i Danmark var kendt med Folkeforbundets Virksomhed. Kpt. var ved sin Udnævnelse til Gesandt i Danmark ikke Medlem af N. S. D. A. P. Han blev det i 1939 før Krigens Udbrud. Han modtog en Opfordring fra Partiet, og det var almindeligt, at de tyske Diplomater var Medlemmer, i alt Fald naar de beklædte Poster i Udlandet.

Kpt. har kun været almindelig Partimedlem. Han har ikke været Medlem af S. S.

Kpt. var efter sin Udnævnelse i Audiens hos Hitler, overfor hvem han redegjorde for, hvilke Retningslinier han agtede at følge under sin Virksomhed i Danmark. Han ønskede at fremme et godt Forhold mellem Danmark og Tyskland og erklærede i denne Forbindelse, at han ansaa det tyske Mindretalsproblem i Sønderjylland for at være sekundært i Forhold til Fremme af et godt Naboforhold, idet en Løsning af dette Problem formentlig vilde bidrage til, at der ikke opstod Vanskeligheder i Mindretalsspørgsmaalet. Han erklærede, at han vilde understøtte den tyske Folkegruppe. Kpt. ønskede videre at udbygge de erhvervsøkonomiske Forbindelser mellem Danmark og Tyskland.

Hitler erklærede sig enig i Kpt.s Kurs. Han gav under Samtalen Udtryk for en vis Skepsis over for den danske Regering, og han udtalte sig paa en subjektiv Maade om Afstemningen i Sønderjylland i 1920, som han betegnede som en ensidig dansk Løsning paa et Tidspunkt, da Tyskland var svagt. Hitler gav samtidig Udtryk for, at han ikke agtede at rejse nogen Konflikt paa Problemet, som for ham var af sjælelig Art. Hitler omtalte Danskernes stærke Orientering mod England,

*) Uddrag af de af Politiinspektør Kudsk foretagne Rapportafhøringer af den tidligere tyske Gesandt og Rigsbefuldmægtigede Cecil v. Renthe-Fink.

og han gav Udtryk for, at han var bekendt med den danske Presses og Offentligheds stærke antinazistiske Indstilling. Han nævnte ogsaa den danske Støtte til tyske politiske Flygtninge.

I øvrigt gav Hitler ikke Kpt. Instruktioner. Heller ikke i Udenrigsministeriet i Berlin modtog Kpt. Instruktioner. Chef for skandinaviske politiske Anliggender i det tyske Udenrigsministerium var Gesandt Werner von Grundherr.

Indtil den 9. April 1940 havde Kpt. faktisk ingen Forbindelse med D. N. S. A. P. eller med Frits Clausen. Han var kun to Gange ialt sammen med Clausen. Den ene Gang var under den tyske Rigsminister Franks Besøg, den anden Gang var, da Kpt. var til Stede i Rigsdagen under Forelæggelsen af den dansk-tyske Ikke-Angrebspagt og lod Clausen forestille for sig. Den daværende tyske Presseattaché Frielitz, som fungerede, indtil han i Oktober—November 1939 blev afløst af Meissner, og som var udsendt af det tyske Propagandaministerium, havde Forbindelser til de danske Nazister og orienterede Kpt. om, hvad disse foretog sig. Det var dog dengang en ganske betydningsløs Bevægelse, som Kpt. ikke lagde nogen som helst Vægt paa, og han havde heller ikke fra Berlin modtaget Ordre til at understøtte de danske Nazister. Han er ubekendt med, om de i Tiden indtil Besættelsen har modtaget økonomisk eller anden Hjælp til deres Partiorganisationer, Presse o. lign. Kpt. hørte rygtevis, at det i Berlin inden for N. S. D. A. P. bebrejdedes ham, at han havde knyttet sig for stærkt til Stauning og Munch. Det maa have været S. D., som i Berlin har givet Reichsicherheitshauptamt og dermed Partiet Oplysninger om Kpt.s Virksomhed i Danmark. Det skulde være kommet saa vidt, at der i Forbindelse med Besættelsen var Tale om at søge Kpt. fjernet fra Stillingen i København og erstatte ham med en mere partisk orienteret Mand, men dette modsatte Udenrigsministeriet i Berlin sig.

Kpt. var klar over, at S. D. som i alle andre Lande ogsaa virkede i Danmark før Besættelsen. Han var klar over, at von Loew deltog i D. N. S. A. P.s Partidage i Kolding i 1939, men skænkede det dengang ikke nogen Tanke, at det kunde være i Egenskab af S. D.-Mand. Kpt. havde i det hele ikke noget Kendskab til S. D.s Arbejde eller Personale før og efter Besættelsen. Han er ubekendt med, at S. D. før Besættelsen har støttet „Fædrelandet" økonomisk. I Forbindelse med D. N. S. A. P.s Partidage i Næstved vistnok i 1937 eller 1938 saa Kpt. i Pressen, at nogle tyske Statsborgere havde været til Stede. Han forhørte sig i Berlin om, hvem det var, men erindrer ikke, om han fik Besked.

Kpt. oplyser, at der i Aarene før Krigen ofte kom tyske Partimedlemmer her til Landet, som søgte Føling med danske politiske Kredse ogsaa uden for D. N. S. A. P. Han henviser i denne Forbindelse til Rosenbergs Lübeck-Tale i 1936, hvor Rosenberg gik ind for de skandinaviske Demokratiers Bestaaen, og han ved, at Rosenberg havde Folk heroppe, som søgte Kontakt med danske Socialdemokrater. Han henviser endvidere til, at Rigsminister Frank under sit Besøg i 1934 i en Tale omtalte de danske nazistiske Partier som Splittelsespartier, hvilket ogsaa kunde udlægges som, at D. N. S. A. P. havde Interesser uden for den danske nazistiske Bevægelse.

I Aarene op til Besættelsen var der, medens Kpt. sad som Gesandt i Danmark, ikke større Vanskeligheder. Der havde i Aarene 1933—34 været Separatistbevægelser i Gang, som var blevet understøttet af N. S. D. A. P., men som det tyske Udenrigsministerium havde faaet sat en Stopper for. Kpt.s Politik var at opretholde status quo — Grænsen laa fast.

Kpt. fik flere Henvendelser om at foranledige fjernet danske Embedsmænd i Sønderjylland, f. Eks. Amtmand Thomsen og Politimester Agersted, som ansaas for tyskfjendtlige, men foretog sig intet. Kpt.s Understøttelse til det tyske Mindretal i kulturel Henseende fandt Sted ved Forhandlinger med det tyske Udenrigsministerium, Volksdeutsche Mittelstelle i Berlin, som varetog de forskellige tyske Minoriteters Interesser, og med Die vereigneten Finanzkontoren i Berlin (Landrat Kauhmer Wellenberg). Sidstnævnte Institution varetog den økonomiske Støtte til de forskellige tyske Mindretal.

Volksdeutsche Mittelstelle var interesseret i en Bevarelse og Styrkelse af det tyske Mindretal i Sønderjylland, men arbejdede som nævnt kun med kulturelle og erhvervsøkonomiske Opgaver. Inden for S. S. var Opfattelsen af det tyske Mindretal i Sønderjylland den, at der ikke bestod nogen principiel Forskel mellem dette

og den øvrige danske Befolkning. Begge Parter var Germanere. S. S. var derfor inde paa Tanken om et Samarbejde mellem det tyske Mindretal og de danske Nazister. Det blev aldrig til Virkelighed, fordi Mindretallet følte sig som Tyskere og ikke ønskede at gaa ind i et dansk nationalsocialistisk Parti. Frits Clausen saa gerne, at det tyske Mindretals Medlemmer gik ind i D. N. S. A. P., idet dette betød en Styrkelse af Partiets Medlemstal, men hans Forudsætning var, at Mindretallet i saa Fald rettede sig efter hans Politik.

Kpt. havde i Aarene indtil Besættelsen ofte Vanskeligheder med den danske Presse, som var orienteret mod England og nyhedsmæssigt til en vis Grad afhængig af engelske Pressebureauer. Den danske Presses almindelige Indstilling til Nationalsocialismen var fjendtlig. Kpt. har dels selv grebet ind over for tyskfjendtlige Artikler, dels faaet Anmodning fra Berlin om at gøre dette. Kpt.s personlige Forhold til de danske Chefredaktører var godt, og dette gjaldt ogsaa hans Samarbejde med Udenrigsministeriets Pressebureau.

I sit Forhold til den danske Regering bestræbte Kpt. sig for at fremme et godt Forhold mellem Danmark og Tyskland. Han søgte at bevirke, at der i Tyskland betaltes rimelige Priser for danske Eksportvarer, og at Danmark i det hele blev behandlet som en „europæisk Partner".

Kpt. havde et personligt Forhold til bl. a. Stauning og Munch.

Kpt. foretog sig intet for at søge opnaaet en ændret Indstilling i den danske Befolkning over for Tyskland.

Om den dansk-tyske Ikke-Angrebspagt fra 1939 forklarer Kpt., at Spørgsmaalet om Danmarks Afsluttelse af Ikke-Angrebspagter var paa Tale allerede i 1938. Saa vidt Kpt. har forstaaet, var det Staunings Hensigt dengang at søge afsluttet en Ikke-Angrebspagt med England og derefter en lignende med Tyskland. Kpt.s Kendskab til denne hidrører fra Meissner, og Kpt. tror, at Stauning gik frem paa den Maade, at han gjorde den daværende Landesgruppenleiter der N. S. D. A. P. i Danmark Haupt bekendt med sine Planer, for at Haupt kunde føle sig for paa kompetent Sted i Berlin. Haupt har saa henvendt sig til Dienststelle Ribbentrop, hvor Meissner dengang var ansat og behandlede Sager vedrørende danske Anliggender. Aftalen blev, at Meissner skulde være i London, medens Stauning dèr — i Forbindelse med Udvidelsen af den danske Klub — forhandlede om en dansk-engelsk Ikke-Angrebspagt. Saafremt Stauning opnaaede et positivt Resultat, skulde Meissner søge at forberede Afslutningen af en dansk-tysk Ikke-Angrebspagt. Forhandlingerne i London faldt negativt ud, og der kom saaledes heller ingen dansk-tysk Aftale i Stand.

Senere i 1938 henvendte Stauning sig til Kpt. for at søge at foranledige, at der afsluttedes en dansk-tysk Ikke-Angrebspagt. Denne kom dog først i Stand i 1939.

Kpt. var holdt ganske uvidende om Planerne om den tyske Besættelse af Danmark. Først den 8. April 1940 om Aftenen fik han gennem en Kurér — Legationsraad Schlitter — Besked om, hvad der forestod, og fik overdraget sine Instruktioner. Schlitter kom til Kpt. sammen med en tysk General, Himer, som først om Aftenen afslørede sig som General og tidligere paa Dagen havde optraadt som civil tysk Embedsmand.

Besættelsen kom saa meget mere overraskende for Kpt., som han personligt var overbevist om, at en Bevarelse af dansk Neutralitet vilde være mest i Tysklands Interesse. Saafremt Danmark og Skandinavien var neutrale, vilde dette betyde en Beskyttelse af den tyske Nordflanke mod Luftangreb og Angreb af den engelske Flaade, ligesom Tyskland vilde kunne benytte skandinaviske Territorialfarvande til Beskyttelse af sin Sejlads ud i Atlanterhavet. En Besættelse af Danmark og eventuelt andre Dele af Skandinavien vilde derhos efter Kpt.s Skøn betyde en Spredning og dermed en Svækkelse af Tysklands militære Kraft, samtidig med at det kunde fremkalde ugunstige Reaktioner bl. a. i den amerikanske Opinion.

Kpt. har imidlertid selv troet paa Rigtigheden af den tyske Begrundelse, hvorefter Besættelsen var en krigsnødvendig præventiv Foranstaltning, som havde til Formaal at komme et umiddelbart forestaaende fjendtligt Angreb paa den danske Neutralitet i Forkøbet.

— —

(sign.) **Renthe-Fink.**

2 A.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 17. Oktober 1946.

Hr. fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch.

Idet Kommissionen herved fremsender Referat af Afhøringer af den tidligere tyske Gesandt i Danmark, von Renthe-Fink, forespørger Kommissionen, om de deri fremsatte Oplysninger maatte give Dem Anledning til Bemærkninger. Der henvises navnlig til de Side 7 fremsatte Bemærkninger om Ikke-Angrebspagt med England.

Rasmus Hansen.

Eigil Olsen.

Østerallé 5, Ø, 22. Oktober 1946.

Hr. Folketingsmand Rasmus Hansen,
Den parlamentariske Kommission af 19. December 1945.

Jeg takker for Tilsendelsen af Rapporterne om Hr. von Renthe-Finks Udtalelser. Med Hensyn til de S. 7 anførte Udsagn om Ikke-Angrebspagter, om hvilke den højtærede Kommission ønsker, at jeg skal udtale mig, kan jeg sige følgende:

Det var i Begyndelsen af April 1937, at Staunings Besøg i London fandt Sted. Der forelaa ingen danske Planer om Ikke-Angrebspagt, hverken med England eller med Tyskland. Stauning havde under sit Besøg i London sammen med Grev Ahlefeldt en politisk Samtale med Udenrigsminister Eden. Der var ikke her Tale om Ikke-Angrebstraktat mellem Danmark og England eller Danmark og Tyskland. Grev Ahlefeldt sendte en udførlig Beretning om Samtalen til Udenrigsministeriet, hvor denne forefindes, og Stauning gjorde efter sin Hjemkomst Rede for Samtalen i det udenrigspolitiske Nævn. Jeg har ikke paa noget Tidspunkt hørt noget om, at Stauning skulde have henvendt sig til Hr. Haupt og senere til Hr. von Renthe-Fink med Planer om Ikke-Angrebspagt. Jeg kan ikke tænke mig, at Stauning skulde have foretaget saadanne Henvendelser uden at have talt med mig derom.

Jeg ser da ikke, hvilket Udgangspunkt der skulde kunne være for de Udtalelser, Hr. von Renthe-Fink nu har fremført, om noget saadant.

Der fremkom i Forbindelse med Staunings Besøg i London forskellige urigtige Bladrygter om Englands Stilling til en dansk-tysk Ikke-Angrebstraktat og om særlige Løfter af Stauning med Hensyn til at lade vor Landbrugseksport gaa til England under en Krig. Disse Rygter fremkaldte Forespørgsel fra Hr. von Renthe-Fink, og de blev over for ham dementerede baade af Stauning og mig, ligesom jeg havde Lejlighed til at dementere dem ved et af de sædvanlige Møder i Udenrigsministeriet med udenlandske Bladkorrespondenter.

Der forelaa da intet dansk Initiativ med Hensyn til nogen Ikke-Angrebstraktat. Det tyske Forslag i 1939 om en saadan var et Led i en Kæde af Henvendelser til en Række Stater. Baggrunden derfor var denne: Roosevelt opfordrede den 15. April 1939 Hitler og Mussolini til at give Forsikring om, at de i en Periode af 10 Aar ikke vilde angribe eller foretage Invasion i et Antal nærmere angivne Stater, hvoriblandt Danmark. Tyskland svarede den 22. April med at spørge en Række Stater, om de følte sig truede af det, og om de havde tilskyndet Roosevelt til hans Henvendelse. De nordiske Lande, der fik dette Spørgsmaal, svarede benægtende. Den 28. April opfordrede Tyskland derpaa de 4 nordiske Lande til at slutte Ikke-Angrebstraktater med det.

Deres ærbødige

P. Munch.

2 B.

Bemærkninger af fhv. Direktør for Udenrigsministeriet, Gesandt O. C. Mohr vedrørende de af fhv. tysk Minister Renthe-Fink til Politirapporten af 23. Juli 1946 fremsatte Udtalelser.

I Afhøringen d. 23. Juli 1946 har Renthe-Fink forklaret, at Spørgsmaalet om en dansk-tysk Ikke-Angrebspagt allerede har været paa Tale i Forbindelse med Staunings Rejse til London i 1938.

Rent bortset fra, at Staunings Rejse til London ikke fandt Sted i 1938, men i Begyndelsen af April 1937 (i Anledning af Indvielsen af den danske Klubs nye Bygning) er det, saavidt mig bekendt, urigtigt, at Spørgsmaalet om Ikke-Angrebspagt skulde have været drøftet med Tyskerne, forinden vi i Slutningen af April 1939 fik den tyske Opfordring gennem Gesandten i Berlin.

Et Spørgsmaal, der var fremme i Forbindelse med Staunings Besøg i London, var derimod Spørgsmaalet om Opretholdelse af vor normale Handel baade med England og med Tyskland i Tilfælde af Krig mellem de to Lande.

Under Opholdet i London modtog Stauning Repræsentanter for den engelske Presse. Ifølge en Meddelelse i et af de større engelske Blade skulde han ved den Lejlighed have udtalt, at England i Tilfælde af en ny Krig kunde være sikker paa at modtage Levnedsmidler fra Danmark. En lignende Meddelelse kom i et af de større københavnske Dagblade, og Udtalelsen blev gengivet i tyske Aviser med store Overskrifter, saasom „Auch Dänemark zum englischen Kriegslieferanten verpflichtet", „Das Ergebnis der Londoner Besprechungen Staunings".

Renthe-Fink blev bekymret over disse Meddelelser og henvendte sig (vistnok d. 12. April 1937 ved den ugentlige Ministermodtagelse) først til Udenrigsministeren og derefter til mig. Han var af Udenrigsministeren blevet informeret om, at Spørgsmaalet, ifølge de Meddelelser vi havde fra London, overhovedet ikke havde været rejst fra officiel engelsk Side, at det kun drejede sig om en Udtalelse overfor en engelsk Journalist, og at Udtalelsen naturligvis skulde forstaas saaledes, at vi i Tilfælde af Krig ikke vilde sende hele vor Landbrugseksport til England, men vilde søge at opretholde vor normale Handel baade med England og Tyskland. Renthe-Fink syntes dog ikke helt overbevist. Han henviste til, at det paa Forhaand maatte anses for naturligt, at der havde fundet en Forhandling Sted om dette Spørgsmaal, og at Staunings Udtalelse til Pressen vel maatte have haft et vist Grundlag. Han havde nu anmodet Udenrigsministeren om at faa en Samtale med Stauning, naar denne kom tilbage. Han maatte i alt Fald have Staunings egne Udtalelser for at dementere overfor Berlin, hvor de fremkomne Pressemeddelelser let vilde kunne virke mindre hensigtsmæssigt. England og Danmark alene kunde jo ikke aftale Opretholdelse af deres Samhandel under en eventuel Krig, da Forudsætningen for en saadan Aftale maatte være, at Tyskland ikke lagde Hindringer i Vejen, og dette forudsatte igen, at England forpligtede sig til ikke at hindre den dansk-tyske Samhandel. Kort sagt, Danmark maatte forhandle til begge Sider om en Slags tresidet Arrangement, hvis der skulde være Muligheder for at levere England Levnedsmidler under en Krig.

Den af Renthe-Fink ønskede Samtale med Stauning blev arrangeret og fandt Sted i Statsministeriet næsten umiddelbart efter Staunings Hjemkomst medio April. Stauning havde ønsket, at Udenrigsministeren skulde overvære den, jeg var ogsaa til Stede. Samtalen var ret kort. *Helt* nøjagtigt husker jeg kun de første Bemærkninger, der blev vekslet, men efter min Erindring forløb Samtalen i det store og hele saaledes:

Stauning spurgte, hvad Renthe-Fink egentlig vilde vide. Renthe-Fink svarede, at han gerne vilde have noget at vide om de Forhandlinger, der var ført om Levnedsmiddelleverancer til England i Tilfælde af Krig. Stauning svarede, at han ikke kunde fortælle noget derom af den gode Grund, at der ingen saadanne Forhandlinger var ført. Alt hvad der i saa Henseende var passeret var, at en Journalist havde spurgt, om Danmark ogsaa vilde levere Levnedsmidler i Tilfælde af Krig, og dertil havde Stauning svaret, at vi vilde bestræbe os for at gøre dette ligesom under sidste Krig. Stauning havde vel ikke udtrykkeligt fremhævet, at vi vilde bestræbe os for at fortsætte den normale Udførsel *baade* til England *og* Tyskland, men dette var naturligvis Meningen og fremgik iøvrigt af Henvisningen til, hvad der fandt Sted under sidste Krig. Overfor Bemærkninger fra Renthe-Finks Side indrømmede Stauning, at et saadant Arrangement selvfølgelig kun kunde finde Sted gennem Forhandlinger til begge Sider — ligesom under sidste Krig. Han haabede og gik ud fra, at Renthe-Fink i Tilfælde af Krig vilde arbejde for Gennemførelsen af et Arrangement om Opretholdelse af Danmarks normale Handel til begge Sider. Noget saadant vilde vel være i alle Parters Interesse.

Ved Samtalens Slutning — og saavidt erindres uden Foranledning fra Renthe-Finks Side — benyttede Stauning Lejligheden til at dementere et andet Presseforlydende, der var fremkommet om Samtalerne i London. Det drejede sig om en Meddelelse i et svensk Blad, hvorefter den engelske Udenrigsminister overfor Stauning skulde have udtalt Ønske om, at Danmark vilde undlade at slutte en Ikke-Angrebspagt med Tyskland, hvis et saadant Tilbud skulde komme fra Berlin, men at Stauning ikke vilde afgive et saadant Løfte. Et lignende Forlydende havde været gengivet i et af de store danske Blade, dog kun som en „Hypotese". Grev Ahlefeldt, der havde overværet Samtalen, havde allerede under Staunings Ophold i London telefonisk overfor Udenrigsministeriet karakteriseret dette Forlydende som „Digt og Opspind fra Ende til anden" fra et Par fantasifulde Bladkorrespondenter. Samtalen havde overhovedet ikke berørt dette Spørgsmaal. Stauning udtalte sig nu ganske kort paa lignende Maade overfor Renthe-Fink, der saavidt erindres ikke gjorde særlige Bemærkninger og ikke syntes at tillægge dette Spørgsmaal større Betydning.

Forholdet var iøvrigt det, at der ikke overfor os — hverken fra Renthe-Fink eller fra anden tysk Side — var fremkommet den mindste Antydning med Hensyn til en dansk-tysk Ikke-Angrebspagt, og vi var godt tilfreds med, at dette ikke var sket. Ejheller i de næste Par Aar fremkom der nogen saadan Antydning. Da det tyske Tilbud om en Ikke-Angrebspagt i Foraaret 1939 kom, var Optakten dertil af generel Karakter. Foranledningen var en Henvendelse fra den amerikanske Præsident til Hitler, hvori nævntes, at en Række europæiske Lande følte sig truede. Tyskland rettede derefter en Forespørgsel desangaaende til nogle af de paagældende Lande, deriblandt Danmark. De svarede naturligvis alle, at de ikke følte sig truede, og i Fortsættelse deraf fremsatte Tyskland sine Tilbud om Ikke-Angrebspagter.

Da Danmark ligesom forskellige andre Lande i Slutningen af April 1939 havde modtaget dette Tilbud, fik vi fra en os venligsindet Stormagt det Raad, at vi skulde lade vor Accept afhænge af, hvorvidt Tyskland var villig til i Ikke-Angrebspagten at indføje en Klausul om, at det under en Krig skulde være tilladt at fortsætte den normale Handel med krigsførende Parter, uden at dette skulde anses som en uneutral Handling. Vi fremsatte dette Forslag overfor Tyskland — naturligvis uden at omtale Forslagets Kilde — og fik det, iøvrigt uden større Vanskeligheder, accepteret i en „Undertegnelsesprotokol" i Tilslutning til Pagten.

Saaledes blev de to Spørgsmaal „Ikke-Angrebspagt" og „Opretholdelse af den normale Handel til begge Sider" kædet sammen, og det var paa Grundlag af denne i Ikke-Angrebspagten med Tyskland indføjede Klausul, at det lykkedes os at opretholde vor Samhandel med England indtil 9. April 1940. Dette skete ikke uden store Vanskeligheder, idet Tyskland ret hurtigt efter Krigens Begyndelse bl. a. vilde hævde, at Forudsætningen for Klausulen om Opretholdelse af den normale Handel med de krigsførende Parter var, at dette blev anerkendt fra begge Sider som et mere almindeligt Princip for en Flerhed af neutrale Lande og ikke for Danmark alene. Vi hævdede herimod, at Tyskland hverken ved Traktatens Afsluttelse eller ved Forhandlinger ved Krigsudbruddet havde givet nogetsomhelst Udtryk for en saadan Forudsætning, der vilde gøre den paagældende Klausul i Ikke-Angrebspagten ganske illusorisk. Sluttelig anerkendte Tyskland vort Synspunkt

som Grundlag for en „faktisk modus vivendi", der kunde opsiges med relativt kort Varsel. Den handelspolitiske Klausul, vi havde faaet indføjet i Ikke-Angrebstraktaten med Tyskland, blev for os saaledes den praktiske Nytte af Pagten, som vi iøvrigt ikke tillagde megen Værdi eller stolede meget paa.

Der maa være noget forkert i Renthe-Finks Forklaring om, at Spørgsmaalet om en Ikke-Angrebspagt har været paa Tale i Tilknytning til Staunings London-Besøg, og at Stauning har henvendt sig til Renthe-Fink for at foranledige, at der afsluttedes en saadan Pagt.

For det første er det — med mit Kendskab til Renthe-Fink — psykologisk utænkeligt, at han ikke til nogen i Udenrigsministeriet skulde have ladet falde en Bemærkning eller Antydning desangaaende. Og det er vel ogsaa psykologisk utænkeligt, at Stauning ikke skulde have underettet Udenrigsministeren, der i saa Fald sikkert vilde have talt med mig om det. Endelig er Tanken om en dansk-engelsk Ikke-Angrebspagt helt fantastisk, og hvorfor skulde en dansk-tysk Ikke-Angrebspagt forudsætte en tilsvarende dansk-engelsk?

Der synes at være to mulige Forklaringer paa Renthe-Finks Udtalelser.

Den ene er, at han i sin Erindring sammenblander de to forskellige Spørgsmaal, det politiske Spørgsmaal „Ikke-Angrebspagt" og det handelspolitiske „Opretholdelse af normal Handel med begge krigsførende Parter i en Krigssituation".

Den anden Forklaring er, at Renthe-Fink, naar han taler om Ikke-Angrebspagten, kun tænker paa en enkelt Del af denne, nemlig den Klausul, vi fik føjet ind, den handelspolitiske Bestemmelse om Opretholdelsen af den normale Handel med krigsførende Parter. I saa Fald kan hans Udtalelse saa nogenlunde stemme med Virkeligheden. Og saa vilde der være en fornuftig Forklaring paa, at sideløbende Forhandlinger med England og Tyskland skulde have været nødvendige. Staunings „Henvendelse" skulde vel i saa Fald være hans Bemærkninger i den ovenfor refererede Samtale, der ganske vist fandt Sted paa Renthe-Finks Foranledning.

Hvilken af de to Forklaringer der er den rigtige, kan formentlig kun fastslaaes gennem en fornyet Afhøring af Renthe-Fink om dette Punkt.

24. Oktober 1946.

O. C. Mohr.

3.

J. KRONIKA

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Deres Ærede af 9. April 1946, der indeholder en Række Spørgsmaal til mig, har jeg forefundet her i København ved Hjemkomsten fra Berlin. Da jeg har været fraværende i nogle Maaneder, har det desværre ikke været mig muligt at sende Dem et Svar paa et tidligere Tidspunkt.

Jeg skal herved efter bedste Evne og Viden tage Stilling til de af Dem fremførte Spørgsmaal.

Maa det være mig tilladt i Forvejen at bemærke følgende:

Den 9. April 1940 tidligt om Morgenen, da der blev ringet til mit Hjem i Berlin, og da jeg telefonisk af Auswärtiges Amt blev indkaldt til en særlig Pressekonference, brændte jeg alle de Optegnelser, som jeg havde liggende vedrørende Begivenheder og Samtaler i de højspændte Dage forud for den 9. April. Jeg var fuldkommen klar over, hvad Pressekonferencen i Auswärtiges Amt vilde dreje sig om. Den tyske Aggression mod Norden havde jo af flere af de Danske i Berlin været ventet i nogle Dage. Mine Optegnelser indeholdt bl. a. Gengivelsen af Telefonsamtaler, som jeg, især i Dagene 6., 7. og 8. April, havde ført med København. De fleste af disse Samtaler var blevet modtaget af Telegramredaktør Wilh. Petersen paa „Nationaltidende". Der bestod allerede gennem en Række Aar mellem Hr. Petersen og mig en Aftale om, at jeg i særlige Situationer i et mere eller mindre tilsløret Sprog — dog mange Gange ogsaa mere aabent — lod ham faa Underretning; Aftalen gik endvidere ud paa, at Hr. Petersen derefter lod mine Meddelelser fra Berlin gaa videre til interesserede danske Steder. Som Regel blev indtil 1940 „Nationaltidende"s Chefredaktør Schoch, Redaktør Peter de Hemmer Gudme og Redaktør Franz v. Jessen underrettet. Det hændte ogsaa, at „Nationaltidende" lod mine særlige Meddelelser fra Berlin gaa videre til danske Autoriteter, f. Eks. til Udenrigsministeriet. Denne Form for Meddeler-Virksomhed har jeg udøvet i alle de Aar, jeg har opholdt mig i Berlin (1932—45). Det har derved været muligt i mange Tilfælde at faa Meddelelser sendt hjem, der ikke kunde ekspederes som Bladstof.

Da jeg, som nævnt, den 9. April om Morgenen ansaa det for rigtigt at tilintetgøre mine Optegnelser angaaende Begivenhederne i Dagene forud for denne Dato, er det mig naturligvis ikke muligt med Nøjagtighed at rekonstruere alle Enkeltheder. Dette Moment maa der tages Hensyn til ved Vurderingen af nærværende Fremstilling. For Resten viste det sig meget hurtigt efter den 9. April, at min Beslutning om at ødelægge Optegnelserne havde været rigtig. Kort Tid efter den 9. April var jeg tilsagt til en Afhøring i Gestapo-Hovedkvarteret, hvor man sigtede mig for Militærspionage. Medens denne Afhøring stod paa, maa min private Telefon have været tilsluttet Gestapos Ledning. Dette medførte, at „Nationaltidende" ved en Opringning til mig fik Forbindelse med en Tysker, der paa Bladets Forespørgsel, hvor jeg befandt mig, ordret svarede: „Der Mann kommt nicht wieder". Bladet spurgte tilbage: „Hvad er det, De siger?", hvorpaa Svaret lød: „Der Mann kommt nie wieder....".

Jeg skal herefter tage Stilling til hvert enkelt af Deres Spørgsmaal:

1. Gennem alle Aarene i Berlin (1932—45) har jeg haft et meget snævert og godt Samarbejde med det derværende danske Gesandtskab. I kritiske Situationer udvekslede jeg Informationer og Synspunkter med Gesandtskabets Herrer. Det gode Forhold mellem det danske Gesandtskab og danske Journalister i Berlin kom naturligvis til at spille en ganske særlig Rolle under Krigen. Forud for den 9. April 1940 var jeg som Regel flere Gange daglig i Legationen, hvor jeg især talte med daværende Legationsraad Steensen-Leth og daværende Marineattaché, Kommandørkaptajn Kjølsen. Jeg havde til svensk Side Forbindelse med Marineattaché, Kommandørkaptajn Forshell, som var meget godt underrettet.
   Hvad det danske Gesandtskabs Informationsvirksomhed overfor Udenrigsministeriet i København angaar, behøver jeg sikkert ikke at anføre Enkeltheder. Jeg var kendt med de tyske Angrebsforberedelser, som Kommandørkaptajn Kjølsen rapporterede hjem. Vi talte fuldkommen aabent om disse Ting, og mellem Gesandtskabets Herrer paa den ene Side og Journalisterne paa den anden Side bestod der forud for den 9. April ikke Gnist af Tvivl om, at en tysk Aggression mod Norden var forestaaende.
2. Jeg bekræfter, hvad Kommandørkaptajn Kjølsen har gjort Rede for, nemlig at der mellem Legationens Herrer og nogle faa af de danske Journalister, deriblandt undertegnede, flere Dage forud for den 9. April blev truffet Aftale om gennem de mest muligt alarmerende Telegrammer til Bladene at faa Offentligheden hjemme til at forstaa Situationens Alvor.
3. Det drejer sig især om Telegrammerne i „Nationaltidende" for den 6., 7. og 8. April. Den 6. April var der Tale om Tysklands Bedømmelse af Forholdene i Norge; den 7. April lød Overskrifterne til mine Telegrammer fra Berlin: „Berlin mener Norden i overhængende Fare — Tyskland frygter, at Norden paa faa Dage kan blive omdannet til Krigsskueplads". Den 8. April havde Hovedtelegrammet fra Berlin Overskriften: „Truslen mod Nordens Fred".
4. Det er mig ikke muligt med absolut Bestemthed at sige, om den refererede Telefonsamtale Berlin—København har mig til Ophavsmand; for fuldkommen sikkert at afgøre dette Spørgsmaal skulde jeg have haft mine Optegnelser ved Haanden. Men det forekommer mig, at Teksten er i fuldkommen Overensstemmelse med een af de særlige Samtaler, som jeg baade den 6., den 7. og den 8. April paa forskellige Tidspunkter af Døgnet havde en hel Del af med „Nationaltidende"; notabene Samtaler, hvis Indhold ikke kunde være bestemt til Offentliggørelse, men kun til inside-Information. Jeg har forelagt den af Dem citerede Tekst paa den aflyttede Telefonsamtale Berlin—København for min daværende Kollega paa „Nationaltidende", Hr. Wilh. Petersen, og han nærer ikke Tvivl om, at han af mig har modtaget en telefonisk Meddelelse af netop dette Indhold. Der findes dog i hvert Fald een fejlagtig Gengivelse i det af Dem anførte Citat. Der kan ikke være blevet sagt: „Politiet og militære Myndigheder planlægger tyske Modforholdsregler"; Teksten maa for denne Sætnings Vedkommende have været: „Politiske og militære Myndigheder planlægger tyske Modforholdsregler".
   Baade Hr. Wilh. Petersen og jeg husker ret nøje et Flertal af de telefoniske Specialinformationer, som jeg i Dagene forud for den 9. April har ladet gaa videre til København. F. Eks.: „De er startet" — „Læg Mærke til Trafikken i Store Bælt" — „Det drejer sig om nogle Timer". I det mellem Petersen og mig anvendte særlige private Codesprog oplyste jeg, at et større Antal Skibe med Artilleri, Tanks og Alpetropper om Bord var afgaaet med Vestkurs fra Swinemünde. I min første Opringning vedrørende dette Emne talte jeg om „tyve Skibe", senere rettede jeg i en ny Samtale Antallet til „halvtreds".

Den 8. April om Middagen blev jeg opsøgt af den svenske Journalist Christer Jäderlund, „Stockholms Tidningen". Han kom med følgende Besked: „En højtstaaende tysk Embedsmand, der kender dig godt og mener dig det godt, har bedt mig om at tage en Samtale med dig for at sige dig følgende: „Du skal passe paa med dine telefoniske Meddelelser til København. Vi er allesammen skarpt overvaaget."

Den 10. April sagde en af Dr. Goebbels' nærmeste Medarbejdere til mig „Det er godt, at det i Danmark gik, som det gik. Hvis det var kommet til alvorlige Kampe, vilde vi have været nødsaget til at skride til Handling overfor nogle af de Danske her i Berlin, der har fortalt for meget forud for den 9. April....".

Gestapos Sigtelser mod mig for Militærspionage førte kort Tid senere til en grundig Husundersøgelse i mit Hjem. Jeg selv blev afhentet af to Kommissærer og kørt til Hovedkvarteret i Prinz Albrecht-Strasse. Min Kollega Helge Knudsen, „Berlingske Tidende", fik i en Fart Propagandaministeriet mobiliseret, og dette Ministerium greb derefter ind i Sagen, hvorved dens videre Forfølgelse blev standset.

Antagelig er det i denne Forbindelse uden Interesse, hvad danske og norske Journalister den 9. April 1940 oplevede i Berlin. De af dem, der regnedes for Ikke-Nazister, blev fra den ovenfor omtalte særlige Pressekonference i Auswärtiges Amt ført til Hotel „Kaiserhof", hvor de en Tid forblev i en Slags „Ehren-Schutzhaft". Da jeg kom hjem fra Hotel Kaiserhof, havde jeg umiddelbart efter en Telefonsamtale med afdøde Chefredaktør Ernst Christiansen, „Flensborg Avis". Den var kun kort, og sikkert blev den aflyttet. Jeg vil aldrig glemme Ernst Christiansens Ord: „Bare dog Danmark havde handlet som Norge".

I de første Dage efter den 9. April sagde mange af mine tyske Bekendte i Berlin til mig: „Indmarchen i Danmark maa have været aftalt mellem Berlin og København. Ellers kunde det hele ikke være gaaet saa glat". Noget saadant troede Tyskerne faktisk paa!

Min egen Opfattelse af Stillingen i Danmark paa det omtalte Tidspunkt er denne: De ansvarlige Myndigheder har gennem flere Kanaler i god Tid faaet alarmerende Besked om tyske Forberedelser og Planer. De har, mener jeg, staaet paa det Standpunkt: Der *skal* ikke handles, thi vi er for faa, for smaa og for svage; og naar der ikke skal handles, saa er det bedre ikke at vide Besked. De har ikke *villet* vide Besked.

I Begyndelsen af Marts 1940 havde jeg været paa Besøg i København. Den 12. Marts 1940 var jeg hos Udenrigsminister, Dr. Munch paa Christiansborg. Vi talte om Krigssituationen. Overfor mine maaske stærkt bekymrede Anskuelser med Henblik paa de smaa Lande hævdede Dr. Munch den Forhaabning, at det vilde komme til en Forstaaelse mellem Stormagterne. Ministeren kritiserede den Form, hvorpaa „Nationaltidende" offentliggjorde mange af mine Krigstelegrammer. Han henstillede til mig, at jeg skulde søge at paavirke Bladets Ledelse saaledes, at Krigstelegrammerne blev noget mindre alarmerende udstyret. Folk kunde let blive gjort bange alene ved de af „Nationaltidende" i Forbindelse med mine Krigstelegrammer anvendte Overskrifter.

Det turde høre med til nærværende Redegørelse at pege paa følgende:

Den 30. Marts 1939 holdtes der i Hotel „Adlon" i Berlin en stor Foredragsaften for udenlandske og tyske Journalister, Diplomater og andre. Taleren var daværende Indenrigsminister, Dr. Frick. Han behandlede Spørgsmaalet om de nationale Mindretal i Europa. Ved Hjælp af Lederen af „Nordische Verbindungsstelle", Dr. Draeger, der blev dræbt kort efter Berlin-Slagets Afslutning, fik den danske Presseattaché Per Faber og jeg Dr. Fricks Manuskript at se, inden Foredraget blev holdt. Vi fik endogsaa sat igennem, at et Afsnit om Mindretalsforholdene ved den dansk-tyske Grænse i Manuskriptet blev ændret i dansk Favør. Der blev om Aftenen af den store Forsamling i Hotel „Adlon" i høj Grad lagt Mærke til, at den tyske Indenrigsminister omtalte det lille danske Mindretal i Sydslesvig paa en yderst positiv Maade. Maaske har netop denne Omtale af det danske Mindretal været Anledningen til, at man under det selskabelige Samvær i „Adlon" senere hen paa flere Hold kom til at tale om Danmark og det dansk-tyske Forhold. Af flere Tyskere i mere eller mindre officielle Stillinger, blandt dem f. Eks. SA-Obergruppenführer v. Jagow, blev det den Aften paa en iøjnefaldende overensstemmende Maade sagt: „Tyskland ønsker det bedst mulige Forhold til Danmark. Skulde det imidlertid komme til en ny Krig mellem Tyskland og England, saa vilde Tyskland desværre se sig nødsaget til at besætte Danmark, thi det vilde være en absolut Nødvendighed for Tyskland at komme England i Forkøbet. Der blev tilføjet, at man kunde være sikker paa, at Tyskland havde alle Forberedelser for en saadan Aktion i Norden, hvor beklagelig man end maatte finde den, i Orden."

Omkring samme Tidspunkt blev jeg i Berlin gentagne Gange fra tysk Side præsenteret for Udtalelser af lignende Art. Disse Udtalelser havde aldrig nogen aggressiv, men nærmest en beklagende Karakter. Dog maatte de naturligvis vække Opmærksomhed. Jeg refererede dem fortroligt til „Nationaltidende" og anbefalede Bladet at lade Sagen gaa videre. Dette er ogsaa sket, idet Hr. Wilh. Petersen Paaskelørdag den 8. April 1939 underrettede daværende Udenrigsminister, Dr. Munch personlig.

København, den 8. Maj 1946.

J. Kronika.

4.

INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL

Press Camp, Nürnberg, den 20. April 1946.

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Som Svar paa Kommissionens Forespørgsel af 9. ds., der først nu har naaet mig her, meddeles følgende:

„Nationaltidende" bragte Fredag den 5., muligvis dog Dagen før — desværre har jeg her intet andet end min Hukommelse at støtte mig til — et Telegram fra London, der gengav den samme Morgen i „Daily Telegraph" offentliggjorte Efterretning om, at en tysk Transportflaade var samlet i Stettin. Telegrammet var saa meget mere alarmerende, som det fremkom netop i „Telegraph".

Dette Telegram var Udgangspunktet for en Samtale Fredag Eftermiddag i Legationen i Berlin. Tilstede var Legationsraad Steensen-Leth og Kommandørkaptajn Kjølsen samt Redaktør J. Kronika og jeg som henholdsvis „Nationaltidende"s og „Berlingske Tidende"s Korrespondenter. Paa det Tidspunkt havde „Politiken" ingen dansk Korrespondent i Berlin. Kommandørkaptajn Kjølsen viste os Artiklen og underrettede os om dens Troværdighed. Det er mig umuligt at skelne imellem, hvor mange Enkeltheder vedrørende Legationens Hjemmel, jeg erfarede ved den Lejlighed, og hvor mange under talløse senere Samtaler, men vi underrettedes i hvert Fald om, at Legationen havde forbløffende vel hjemlede Efterretninger om forestaaende tysk Angreb, som efter al Sandsynlighed vilde medomfatte Danmark.

Det første Spørgsmaal var, om vi havde Informationer, der kunde bekræfte Legationens Viden, hvilket ikke var Tilfældet, og Samtalen drejede sig en Overgang om et saadant Angrebs Plads inden for Hitlers samlede Planer.

Dernæst var Problemet, hvad vi som Journalister kunde og burde gøre. Det aftaltes, at vi skulde sondere vore tyske Forbindelser, hvilket for mit Vedkommende skete uden Resultat. Bagefter meddelte min bedste Kilde mig allerede den 9. April, at han havde vidst Besked, men ikke havde anset det for forsvarligt at orientere mig paa Forhaand. Endvidere skulde vi i vore Telegrammer hjem saa stærkt som muligt gøre opmærksom paa, at Situationen var overhængende: Hitler var paa Tærskelen til sit næste store Skridt, der placerede Norden direkte i Farezonen. Telegrammerne kunde imidlertid kun blive en Æggedans. Vi maatte ikke røbe vor Viden om det forestaaende Angreb, men kun bruge den som Baggrund for vore Telegrammer. Legationens Repræsentanter fandt det heller ikke forsvarligt, at vi omtalte den over for Kolleger, saa de udnyttede den. Dernæst skulde vi tage Hensyn til Danmarks officielle Neutralitetspolitik og de Forpligtelser i denne Henseende, vore Blade respekterede. Det var Legationens Ønske, vi indtog en fuldkommen korrekt Holdning over for Tyskland, saa vi paa ingen Maade bidrog til nogen Provokation, der kunde give Hitler noget Paaskud. Det primære Synspunkt var stadig, at Regeringen hjemme var fyldigt underrettet.

Under disse Vilkaar maatte Opgaven være saa kraftigt som muligt at fremhæve flest muligt tyske Udtalelser om de nordiske Neutralitetsproblemer for derved at understrege, at Faren var akut. Det Synspunkt blev specielt pointeret, at prøvede

vi at alarmere Offentligheden, vilde Politikerne blive opmærksomme og følgelig forhøre sig hos Statsministeren og Udenrigsministeren, hvorved Legationens Indberetninger uvilkaarligt vilde opnaa forøget Publicitet og Betydning. Efter denne Samtale har jeg inden for disse snævre Grænser søgt saa fyldigt som muligt i hvert eneste Nummer af baade Morgen- og Aftenavisen at fremhæve den eksisterende Krise og Tysklands foruroligende Kommentarer til den, som de kom til Orde baade i Pressen og i officielle Udtalelser, idet mest muligt blev lagt ind i disse tyske Udtalelser. Bl. a. gengav jeg „Daily Telegraph"s Meddelelse og søgte at indhente tyske Kommentarer til den.

Mine Manuskripter er gaaet tabt ved mit Hjems Udbombning og ligeledes nogle Notater om hine Dage, men hvad der er blevet trykt, er jo offentlig tilgængeligt.

Under en Lunch om Søndagen i Legationsraad Steensen-Leths Hjem erfarede jeg Transportflaadens Afgang samme Dags Morgen fra Stettin, der følte som en overvældende Bekræftelse paa Tilforladeligheden i Legationens Advarsler hjem, og jeg mener i Telegrammer til baade Morgen- og Aftenavisen om Mandagen at have understreget Udsigten til omgaaende tysk Aktion. Saa vidt jeg husker, var jeg Mandag Morgen i Forbindelse med Propagandaministeriet og modtog Oplysninger, som var egnede til at bygge et Telegram paa. Da der maatte regnes med Aflytning af Forbindelsen til København, har jeg kun een Gang ført en privat Samtale udover Dikteringen af Telegrammerne, idet jeg Mandag Formiddag lod mig stille om til Redaktionssekretæren og med en eller anden kamoufleret Vending spurgte, om man hjemme var klar over, at Klokken var ved at falde i Slag. Svaret var meget aabenhjertigt, at jeg skulde blot have staaet ved Store Bælts Bred samme Morgen. Det var netop, hvad jeg ønskede at vide.

I Kommissionens Henvendelse til mig hedder det:

I Generalrapport fra Sikringsstyrken 1939—40, afgivet af Søværnskommandoen Juni 1943, er der oplyst følgende:

Kl. 11 var Søværnskommandoen af Udenrigsministeriet blevet informeret om, at man ved Aflytning af en Telefonsamtale kunde oplyse.... etc.

Kommissionen oplyser saaledes ikke Datoen for denne Meddelelse, som imidlertid tør forudsættes at være af 8. April, ej heller, om den er afgivet Kl. 11 Formiddag eller Kl. 11 Aften.

De citerede Liniers Ordlyd tyder ganske paa, at det drejer sig om et Telegram fra Redaktør Kronika eller mig. Hvis Meddelelsen er opfanget lidt før Kl. 11 Formiddag, stammer den antagelig fra min Telefonsamtale med Bladet, idet Redaktør Kronika ingen Aftenavis arbejdede for. Er den fra om Aftenen og aflyttet kort før Kl. 23, er den antagelig Redaktør Kronikas, idet jeg mener at erindre, at han har oplyst mig om, at han den Aften førte en Samtale, der laa nogle Timer senere end vor normale Forbindelse hjem ved 19—20-Tiden.

Herudover kan jeg kun henvise til, hvad jeg har skrevet i mit Bidrag „Paa Lyttepost i Berlin" i første Bind af Dr. Vilh. la Cour's Værk om Danmark under Besættelsen, samt til en Artikel sidste Efteraar, hvorefter Varskoet til Militærattachéerne i Berlin blev besluttet under en Samtale mellem Intelligence-Chefen, Admiral Canaris, hans Stabschef, General Oster og Fregatkaptajn Liedig, idet Formaalet med Advarslen var at opnaa, at Hitler fik Rapporter om engelske Krigsskibes Tilstedeværelse udfor Norges Kyst, hvilket vilde tvinge ham til Afblæsning, hvorved de tyske Generalers Tro paa hans strategiske Ufejlbarlighed vilde blive svækket.

Den nævnte Artikel i „Daily Telegraph" om Transportflaaden i Stettin turde iøvrigt væsentligt mere direkte, end den giver sig Udseende af, hidrøre fra samme Kilde.

Helge Knudsen.

5.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

Den 25. Maj 1946.

Til A/S Det Danske Luftfartselskab,
Dagmarhus, Raadhuspladsen, V.

I Anledning af, at det for Kommissionen er oplyst, at der med Rutemaskinen, der ankom fra Berlin til København sent om Eftermiddagen den 8. April 1940, angives at være ankommet Kurerpost fra det kgl. danske Gesandtskab i Berlin til Udenrigsministeriet, og da denne Post ved Luftfartselskabets Foranstaltning skal være bragt videre til Ministeriet, ønskes oplyst det nærmere vedrørende dennes Ekspedition, herunder navnlig paa hvilket Tidspunkt og til hvem den blev overgivet i Udenrigsministeriet.

Holm.

Eigil Olsen.

DET DANSKE LUFTFARTSELSKAB A/S

København, den 8. Juni 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45, Rigsdagen, K.

Vi anerkender herved Modtagelsen af Kommissionens Forespørgsel af 25. f. M. vedrørende Befordring af Kurerpost fra det kgl. danske Gesandtskab i Berlin til Udenrigsministeriet, men beklager at maatte meddele, at vi paa dette ret sene Tidspunkt ikke bestemt kan konstatere, hvorvidt der den 8. April 1940 var Kurerpost med Flyvemaskine fra Berlin. Ligeledes erklærer Luftkaptajn Toxholm, der var Pilot den paagældende Dag, intet at kunne erindre herom.

Derimod kan det med Sikkerhed siges, at Udenrigsministeriet i Dagene før den 9. April 1940 havde et Bud herude for at afhente Kurerposten, der derefter blev kørt direkte til Udenrigsministeren.

I den Forbindelse kan vi udtalé, at der i hvert Fald den 7. April 1940 var Kurerpost med Flyvemaskinen fra Berlin, da det er opklaret, at Piloten den nævnte Dag, Luftkaptajn Hedall, havde Kurerposten i sin Varetægt, og at Posten ved Ankomsten hertil blev overgivet til Budet.

I øvrigt staar vi til enhver Tid gerne til Tjeneste, idet det for en Ordens Skyld skal anføres, at vi i 1940 — i Modsætning til nu — ikke foretog Registrering af Kurerpost.

I Ærbødighed

DET DANSKE LUFTFARTSELSKAB A/S

Trafikledelsen.

V. J. Rasmussen.

6.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 30. April 1946.

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I en Skrivelse af 10. April 1946 har Kommissionen i Anledning af et i „Berlingske Aftenavis" for 9. April d. A. refereret Interview med fhv. Udenrigsminister Günther i „Dagens Nyheter" anmodet Udenrigsministeriet om at søge oplyst, hvorvidt der udover den officielle svenske Hvidbog*) findes svensk Materiale til Belysning af svenske ledende Personligheders Bedømmelse af Danmarks Stilling i Dagene omkring 9. April 1940.

Efter at Udenrigsministeriet havde anmodet den kgl. Gesandt i Stockholm om at søge de saaledes udbedte Oplysninger tilvejebragt, har Gesandten indberettet, at det svenske Udenrigsministerium har meddelt, at der udover den officielle svenske Hvidbog ikke findes tilgængeligt svensk Materiale af den omhandlede Art.

Man vedlægger en Genpart af Gesandtens Indberetning desangaaende tilligemed 2 Udklip af „Dagens Nyheter" for 9. April 1946 med det omtalte Interview med fhv. Udenrigsminister Günther.**)

P. M. V.

Dahl.

*) Sveriges förhållande till Danmark och Norge under krigsåren. (Uddrag se S. 23—25).
**) Bilag Nr. 41 (Facsimile).

Bilag 1.

GENPART

KGL. DANSK GESANDTSKAB
STOCKHOLM

24 April 1946.

Svensk Bedømmelse af Danmarks Stilling omkring den 9. April 1940. U. M. P. J. I. Jo. No. 120. D. 50 a. U. M. No. 449 af 16. April 1946.

Til Udenrigsministeriet.

Under Henvisning til det kgl. Ministeriums ovenciterede Skrivelse tillader jeg mig herved at indberette, at assisterende Kabinetssekretær Assarsson paa Forespørgsel har oplyst, at der udover den officielle svenske Hvidbog ikke findes tilgængeligt svensk Materiale til Belysning af svenske, ledende Personligheders Bedømmelse af Danmarks Stilling i Dagene omkring den 9. April 1940.

sign. **Nils Svenningsen.**

Bilag 2.

Uddrag af Svensk Hvidbog.

S. 20—21:

I motsats till Norge hade Danmark icke under stormaktskonfliktens tidigare skede i den tyska pressen och propagandan utpekats såsom ett område, som hotades av intervention från västmakternas sida. Ej heller hade Danmark i samma mån som Norge av västmakterna betraktats eller behandlats som en zon av vital betydelse för Tyskland i fråga om möjligheterna att genombryta västmakternas blockadkedja. Danmarks ekonomiska och militära beroende av Tyskland var i och med utbrottet av konflikten givet. Å andra sidan kunde de allierade lättare kontrollera den jämförelsesvis korta danska Nordsjökusten än de långsträckta norska kustvattnen.

Danska regeringens politik hade icke heller i Tyskland väckt misstankar om att främja västmakternas intressen. Tvärtom hade förhållandet mellan Danmark och Tyskland, särskilt efter avsluttandet av non-aggressionsfördraget av den 31 maj 1939, präglats av växande förtroende. I sitt riksdagsanförande den 6 oktober samma år hade också den tyske rikskanslern uttalat sig vänskapligt om Danmark. Han yttrade sålunda, att Tyskland icke hade rest några krav på en gränsrevision samt att förhållandet till Danmark vore inriktat på ett oföränderligt, lojalt och vänskapligt samarbete. Å andra sidan betraktade man i Berlin det svaga danska försvaret som en alltför bristfällig garanti mot ett stormaktsingripande, helst det icke ens kunde anses tillräckligt för att temporärt hindra eller uppehålla ett med någorlunda kraft insatt militärt angrepp. Det danska fastlandet och de danska öarna skulle tydligen utgöra ett för operationer mot Tyskland synnerligen lämpat bas- eller uppmarschområde. En tysk militär aktion mot Norge måste medföra en skärpning av denna fara, helst betänkligheterna hos västmakterna mot en aktion mot Danmark från deras egen sida kunde förväntas vara mindre utpräglade i ett dylikt läge än tidigare. Danmark skulle efter en tysk ockupation av Norge dessutom komma att utgöra ett — enligt den i tysk press använda terminologin — militärt vacuum. Ett samtidigt tysk besättande av Danmark var sålundaatt anse som ett komplement till aktionen mot Norge och bildade ett ur tysk militärpolitisk synpunkt betydelsefullt led i organiserandet av marin- och flygbasområden mot Storbritannien.

De tyska förberedelserna för en aktion torde hava blivit alltmer uppenbara för danska regeringen under veckan före den 9 april. Danska regeringen anbefallde likväl icke några särskilda åtgärder. Dess ställning till tanken på att söka avvärja ett angrepp av en stormakt hade för övrigt framgått av statsminister Staunings radiotal på nyårsdagen 1940. Denne sökte däri påvisa, att Danmark på grund av sin befolknings ringa antal, sitt geografiska läge och den i landet rådande motviljan mot krig befunne sig i en situation, som omöjliggjorde varje föreställning om effektiv krigsberedskap. Danmark hade inrättat sig för att utöva en bevakning till neutralitetens skydd, men krigföring i egentlig mening vore utesluten.

Den 8 april på morgonen förelågo hos vederbörande danska myndigheter underrättelser, som gåvo otvetydiga belägg för att en tysk invasion över Danmarks sydgräns vore omedelbart förestående. Senare under dagen ingingo underrättelser om tyska flottstyrkors passage genom Bälten norrut. De yrkanden på en förstärkning av beredskapen, som på grund av dessa informationer gjordes från militärt håll i Köpenhamn, föranledde icke någon regeringens åtgärd i dylik riktning. Den danske utrikesministern Munch förklarade den 8 april på tillfrågan i saken, att man ej finge förbise angelägenheten av att icke genom förhastade åtgärder möjligtvis giva ökad anledning till vad man fruktade. Under dagens lopp lär för övrigt den tyske ministern vid besök i utrikesministeriet hava låtit förstå, att tyska vederbörande förväntade, att Danmark skulle avhålla sig från varje slag av åtgärder, som eventuellt skulle kunna missförstås i Tyskland.

S. 22—25:

Samtidigt som tyska regeringen igångsatte aktionen mot Norge och Danmark, riktade den en hänvändelse till svenska regeringen för att försäkra sig om dess neutralitet. Den 9 april klockan 5 på morgonen mottog jag den tyske ministern, vilken överlämnade en uppteckning som i översättning hade följande lydelse:

„1. Tyska regeringen förväntar av Sverige iakttagande av den strängaste neutralitet: underlåtande av åtgärder av varje slag, som rikta sig mot det tyska besättandet av Danmark och Norge, i synnerhet av militära mobiliserings- och uppmarschåtgärder.

2. Tyska regeringen hemställer, att svenska örlogsfartyg i eget intresse tillsvidare i Kattegatt och Öresund ävensom vid den svenska sydkusten till Karlskrona icke färdas utanför det svenska territorialvattnet (tre sjömil). Efter lägets klarläggande kommer denna inskränkning i svenska örlogsfartygs rörelsefrihet att åter upphävas.

3. Tyska regeringen förväntar, att telegram- och telefontrafiken för de i Norge befintliga tyska myndigheterna på de över Sverige löpande ledningarna icke hindras.

4. Tyska regeringen förväntar upprätthållandet av malmleveranserna till Tyskland (förhindrande av sabotageåtgärder, anstiftade av England)."

Muntligen lämnade den tyske ministern därjämte ytterligare ett meddelande, vilket i översättning var av följande innehåll:

„Svenska intressen komma genom vår aktion på intet sätt att bliva lidande. Tvärtom komma våra åtgärder att avse att säkerställa de skandinaviska staternas territorier mot att förvandlas till krigsskådeplats. För övrigt kommer vår aktion att genomföras med så starka krafter, att ett modstånd från vilken sida som helst är alldeles utsiktslöst och därför meningslöst. Vi antaga därför såsom självklart, att Sverige förhåller sig alldeles lugnt och ej heller tilläventyrs uppmuntrar danska och norska regeringarna till någon avvisande hållning. Vad detaljerna beträffar framgå de krav, som från vår sida komma att ställas på svenska regeringen, av det skriftliga meddelandet.

Sedan de med Danmark och Norge utestående frågorna reglerats, förbehåller jag mig att upptaga sådana frågor, som må uppkomma med hänsyn till Tysklands säkerhet".

Prinsen av Wied delgav mig samtidigt de meddelanden, som samma dag tillställdes danska och norska regeringarna.

Det svenska svaret, som översändes till den tyske ministern den 9. april på eftermiddagen, hade följande lydelse:

„Svenska regeringen ämnar fasthålla vid den neutralitetspolitik, som den redan flera gånger under det pågående kriget deklarerat. Den måste förbehålla sig full frihet att vidtaga alla sådanna åtgärder, som befinnas nödvändiga för bevarandet och försvaret av denna neutralitet.

Med understrykande av denna hållning och denna handlingsfrihet vill svenska regeringen meddela, att den icke har för avsikt att vidtaga några sådana åtgärder, som omnämnas under punkt 1 i Eder uppteckning. I fråga om de övriga punkterna i samma uppteckning har svenska regeringen icke heller för avsikt att företaga sig något, som synes kunna giva upphov till någon konflikt mellan de båda regeringarna".

Vid ett samtal med den tyske ministern samma eftermiddag betonade jag dessutom, att en viss militär beredskap funnes i Sverige och att en del förändringar tid efter annan ägde rum. Sålunda förekomme med regelbundna mellanrum nya inkallelser av förstärkningar. Även nya åtgärder komme givetvis under vissa förhållanden i fråga. Dessa åtgärder vore emellertid icke riktade mot den tyska aktionen. Härtill genmälte prinsen av Wied, att han hört, att hemförlovningar återkallats, vilket jag bekräftade. — Samma dag vidtogs en mycket betydande förstärkning av den svenska neutralitetsvakten.

Riksdagen underrättades vid slutet sammanträde på aftonen samma dag om den tyska uppteckningen och svenska regeringens svar. I en jämväl samma kväll utsänd kommuniké meddelades, att tyska regeringen i en framställning till svenska regeringen uttalat sin förväntan, att Sverige skulle iakttaga strikt neutralitet. Svenska regeringen hade besvarat denna framställning med ett meddelande om att den komme att fasthålla vid den neutralitetspolitik, som den redan flera gånger under det pågående kriget deklarerat, och att den förbehölle sig full frihet att vidtaga alla sådana åtgärder, som befunnes nödvändiga för bevarandet och försvaret av denna neutralitet.

På aftonen den 9 april uppsöktes jag av den brittiske ministern, som framställde förfrågan, huruvida svenska regeringen avsåge att komma Norge till hjälp antingen genom att förklara Tyskland krig eller genom att sända trupper över den norska gränsen för att bistå den norska armén. Jag besvarade båda dessa frågor nekande. Den franske ministern

överlämnade för sin del en note, varmed han underrättade svenska regeringen om att franska regeringen förklarat sig beredd att lämna norska regeringen allt bistånd, som den kunde giva för att för norska regeringen göra det möjligt att göra effektivt motstånd mot inkräktarna. Detta bistånd vore redan förberett, och franska regeringen utginge från att norska regeringen å sin sida skulle vidtaga erforderliga åtgärder för att underlätta dess igångsättande. Franska regeringen försäkrade, att den omedelbart och utan inskränkning komme att bistå svenska regeringen mot varje hot eller våld mot Sveriges oberoende och integritet samt att den komme att lämna svenska regeringen bistånd mot sådana påtryckningar eller angrepp, för vilka Sverige skulle kunna utsättas.

Vid ett samtal den 11 april lämnade den tyske utrikesministern von Ribbentrop envoyén Richert en redogörelse för den tyska aktionen mot Danmark och Norge. Han försäkrade, att Sverige skulle från tysk sida hålles helt utanför denna, och uttalade sin tillfredsställelse över svenska regeringens svar på tyska regeringens meddelande. Samma dag utsändes i Berlin en kommuniké, vari förklarades, att rykten om att Tyskland skulle hava riktat en begäran till Sverige om att bevilja tyska trupper rätt till genommarsch vore fullständigt grundlösa. I ett påföljande dag, den 12 april, i radio hållet anförande fastslog statsministern ytterligare svenska regeringens hållning till händelserna i Danmark och Norge. Han underströk därvid, att man i Sverige var djupt skakad av dessa. Det gällde emellertid i detta läge Sverige självt och dess möjligheter att bevara sin fred, frihet och ära. Sverige hade dittills gjort allt, som var rimligt, för att upprätthålla sin från början proklamerade neutralitet, och det vore fast beslutet att också i fortsättningen följa den strikta neutralitetens linje. Denna innebure, att svenska regeringen åt alla håll måste förbehålla sig ett självständigt bedömande och ett självständigt handlande. Det vore icke förenligt med strikt neutralitet att tillåta någon krigförande att utnyttja svenskt territorium för sina företag. Skulle anspråk i sådant avseende ställas, måste de avvisas.

7.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

20. Marts 1946.

Til Justitsministeriet.

Under Henvisning til de fremkomne Oplysninger om, at den fhv. tyske Minister i Danmark, Renthe-Fink, i nærmeste Fremtid her i Landet agtes afhørt af det danske Politi, anmoder Kommissionen om, at der under Afhøringerne maa blive stillet ham nærmere Spørgsmaal til Besvarelse angaaende:

1) Hvornaar han fik Kendskab til Overfaldet paa Danmark.
2) Hvorvidt Renthe-Fink's Advarsel den 8. April 1940 overfor Udenrigsminister Munch mod danske Indkaldelser var individuelle Raad eller skyldtes Diktat fra højeste Sted.
3) Hvilken Forklaring findes der paa, at Renthe-Fink overfor Direktør Mohr Mandag Aften den 8. April 1940 forlanger Svar paa Spørgsmaal, der efter hans Formening er stillet, men som ikke fra dansk Side er opfattet som krævende Svar (jfr. Kommissionens Betænkning Side 13 og Stenografisk Referat af 6. Marts 1946, Side 26).

Iøvrigt udbeder Kommissionen sig Genpart af samtlige Rapporter optaget over Forhørene af Renthe-Fink.

Der vedlægges et Eksemplar af Kommissionens Betænkning samt Stenografisk Referat af 6. Marts 1946, hvilket sidste maa betragtes som strengt fortroligt.

Holm.

E. Olsen.

Strengt fortroligt.

JUSTITSMINISTERIET

København, den 19. Juli 1946.

Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Under Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 20. Marts 1946 skal man hoslagt fremsende en af Politiinspektør Henry Kudsk foretaget Rapportafhøring af den tidligere tyske Gesandt og Rigsbefuldmægtigede Cecil v. Renthe-Fink.

Per Federspiel.

(Navn)
fg.

Fortroligt.

KØBENHAVNS
POLITIKAMMER

Vernehmung des früheren deutschen Gesandten und Reichsbevollmächtigten in Dänemark, Dr. Cecil v. Renthe-Fink, im Polizeipräsidium in Kopenhagen am 20. Juni 1946.

Die Vernehmung wurde vom Polizeiinspekteur Henry Kudsk vorgenommen und erfolgte auf Ersuchen der vom Folkething unterm 19. Dezember 1945 eingesetzten Kommission gemäss § 45 der Verfassung auf Grund eines Schreibens der Kommission vom 20. März 1946 an das Justizministerium.

Die Kommission hat die Aufklärung dreier Fragen gewünscht und zwar:

1) Wann er von dem Ueberfall auf Dänemark Kenntnis erhielt.
2) Inwieweit die Warnung Renthe-Finks am 8. April 1940 Aussenminister Munch gegenüber gegen dänische Einberufungen individuelle Ratschläge oder auf Diktat von höchster Stelle zurückzuführen war.
3) Wie lässt sich das erläutern, dass Renthe-Fink Direktor Mohr gegenüber am Montag Abend den 8. April 1940 Antwort auf Fragen verlangte, die seiner Meinung nach gestellt, von dänischer Seite aber nicht so aufgefasst sind, dass sie einer Antwort bedurften (vgl. Seite 13 der Denkschrift der Kommission und Stenografisches Referat vom 6. März 1946, Seite 26).

Nachdem Herrn v. Renthe-Fink vor einigen Tagen die gestellten Fragen vorgelegt wurden, erklärte er, die Fragen nicht beantworten zu können, ohne sich erst die ganze Lage vor dem 9. April in Ruhe durch den Kopf gehen zu lassen. Auch jetzt kann er die Fragen nicht einzeln, sondern nur im Zusammenhang beantworten. Jedoch hat er sofort erklärt, erst abends am 8. April zwischen 10 und 11 Uhr von dem Vorhaben Deutschlands Kenntnis erhalten zu haben.

Fortroligt.

OVERSÆTTELSE.

KØBENHAVNS
POLITIKAMMER

Afhøring af den tidligere tyske Gesandt og Rigsbefuldmægtigede i Danmark, Dr. Cecil v. Renthe-Fink, paa Politigaarden i København den 20. Juni 1946.

Afhøringen blev foretaget af Politiinspektør Henry Kudsk og fandt Sted efter Anmodning af den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45 ifølge en Skrivelse af 20. Marts 1946 fra Kommissionen til Justitsministeriet.

Kommissionen har ønsket Oplysninger vedrørende 3 Spørgsmaal, nemlig:

1) Hvornaar han fik Kendskab til Overfaldet paa Danmark.
2) Hvorvidt Renthe-Finks Advarsel den 8. April 1940 overfor Udenrigsminister Munch mod danske Indkaldelser var individuelle Raad eller skyldtes Diktat fra højeste Sted?
3) Hvilken Forklaring findes der paa, at Renthe-Fink overfor Direktør Mohr Mandag Aften den 8. April 1940 forlanger Svar paa Spørgsmaal, der efter hans Formening er stillet, men som ikke fra dansk Side er opfattet som krævende Svar (jfr. Kommissionens Betænkning Side 13 og Stenografisk Referat af 6. Marts 1946, Side 26)?

Efter at Hr. v. Renthe-Fink for nogle Dage siden fik forelagt de stillede Spørgsmaal udtalte han, at han ikke kunde besvare Spørgsmaalene uden først i Ro at have gennemgaaet hele Situationen før den 9. April i Tankerne. Heller ikke nu ser han sig i Stand til at besvare Spørgsmaalene enkeltvis, men kun sammenhængende. Han har dog straks forklaret, at han først den 8. April om Aftenen mellem Kl. 10 og 11 fik Kendskab til Tysklands Planer. De af ham

Die von ihm bis dahin gemachten Aeusserungen sowie die von ihm unternommenen Schritte sind deshalb von dem Gesichtspunkt aus anzusehen, dass er keine Instruktionen in Bezug auf etwaige Vorstellungen erhalten und von der bevorstehenden Besetzung nichts gewusst hat. Seine Aeusserungen und Handlungen waren somit die Folge seiner persönlichen Ueberlegungen, wie sich die Ereignisse allmählich Anfang April entwickelten.

In seiner ganzen Politik hat v. Renthe-Fink, wie er weiter erklärt, das grösste Interesse Deutschlands darin gesehen, dass Dänemark neutral blieb, und dass die Neutralität Dänemarks von allen Seiten respektiert und zwar streng respektiert wurde. Deshalb lag ihm auch besonders daran, dass in Dänemark zum Beispiel nichts geschah und in den Zeitungen nichts geschrieben wurde, was in Berlin hätte Unruhe verursachen können. Aus diesem Grunde hat er sich stark für etwaige Einberufungen in Dänemark interessiert, weil ihm bekannt war, dass in Deutschland jede militärische Angelegenheit mit der grössten Aufmerksamkeit verfolgt wurde. Er hätte zum Beispiel bei bevorstehenden Einberufungen in Dänemark gern im voraus davon gewusst, um das Auswärtige Amt in Berlin auch im voraus benachrichtigen und nähere Begründung für die Einberufungen geben zu können. Ueberhaupt war v. Renthe-Fink weder offiziell noch inoffiziel von Deutschland über die Entwicklung Anfang April informiert. Seiner Meinung nach war ihm damals nicht bekannt, dass Truppen-Ansammlungen in Stettin stattgefunden hatten, und er kannte auch nicht die Meldungen, die dem dänischen Aussenministerium in den ersten April-Tagen zugegangen sind. Wenn ihm diese bekannt gewesen wären, hätte er sich darunter sicherlich allgemeine Vorsichtsmassnahmen vorgestellt. Von der Minenauslegung in Norwegen am 8. April hatte er ebenfalls keine offizielle Mitteilung bekommen, hiervon sowie von den obenerwähnten Vorgängen hat er aber in Kopenhagen erfahren, entweder allgemein vom Hörensagen oder wie etwa bei der Minenauslegung durch andere Gesandten. Es kam ihm sehr überraschend, dass der englische und französiche Gesandte die Minenauslegung offiziell notifizierten.

Zur Erläuterung seiner Auffassung des 8. April gibt v. Renthe-Fink auch an, nachmittags ein Telegram nach Berlin geschickt zu haben, worin etwa gesagt wurde, dass er von der Bewegung deutscher Kriegsschiffe durch die Belten gerüchtweise erindtil dette Tidspunkt fremsatte Udtalelser samt de af ham foretagne Skridt maa derfor ses ud fra det Synspunkt, at han ikke har modtaget Instruktioner vedrørende eventuelle Henvendelser og ikke har vidst noget om den forestaaende Besættelse. Hans Udtalelser og Handlinger var altsaa en Følge af hans personlige Betragtninger med Hensyn til Begivenhederne, saaledes som de efterhaanden udviklede sig i Begyndelsen af April.

v. Renthe-Fink forklarer videre, at han i hele sin Politik har ment, at Tysklands største Interesse laa i, at Danmark forblev neutralt, og at Danmarks Neutralitet fra alle Sider blev respekteret strengt, meget strengt. Derfor var det ham særligt magtpaaliggende, at der f. Eks. ikke skete noget i Danmark og ikke blev skrevet noget i Aviserne, der havde kunnet foraarsage Uro i Berlin. Af denne Grund har han interesseret sig stærkt for eventuelle Indkaldelser i Danmark, fordi han vidste, at man i Tyskland fulgte alle militære Anliggender med den største Opmærksomhed. I Tilfælde af eventuelle Indkaldelser vilde han f. Eks. gerne forud have haft Kendskab dertil for ogsaa forud at kunne underrette det tyske Udenrigsministerium i Berlin og give en nærmere Begrundelse for Indkaldelserne. v. Renthe-Fink var overhovedet hverken officielt eller uofficielt informeret fra Tyskland om Udviklingen i Begyndelsen af April. Han mener, at det ikke paa daværende Tidspunkt var ham bekendt, at der havde fundet Troppekoncentrationer Sted i Stettin, og han havde heller ikke Kendskab til de Meldinger, der tilgik det danske Udenrigsministerium de første Dage i April. Hvis han havde været bekendt hermed, vilde han sikkert have anset disse for at være almindelige Forsigtighedsforanstaltninger. Angaaende Mineudlægningen ved Norge den 8. April havde han heller ikke modtaget nogen officiel Meddelelse, herom samt om de ovenfor nævnte Begivenheder har han først hørt i København, enten gennem Omtale i al Almindelighed eller, som det var Tilfældet med Mineudlægningen, gennem andre Gesandter. Det kom meget overraskende for ham, at den engelske og franske Gesandt officielt notificerede Mineudlægningen.

Til Forklaring af sin Opfattelse af den 8. April udtaler v. Renthe-Fink endvidere, at han om Eftermiddagen havde sendt et Telegram til Berlin, hvori det bl. a. hed, at han havde hørt Rygter om, at tyske Krigsskibe bevægede sig gennem Bælterne, og

fahren hatte und sich dadurch veranlasst sah, sich an den dänischen Aussenminister zu wenden, um ihm zu sagen, dass er, v. Renthe-Fink, aufs stärkste abraten möchte, Massnahmen zu ergreifen, die in Berlin alarmierend wirken konnten. Er erinnert sich jetzt nicht genau den Inhalt des Telegrammes, schlägt aber vor, Kanzler Werner, Konsulatssekretär Bethge und Legationsrat Hensel zu fragen, die den Inhalt des Telegrammes sicher genauer kennen.

Kontinuiert am 22. Juni 1946.

Es erschienen Kanzler Werner und Konsulatssekretär Bethge, die beide erklärten, sich wohl erinnern zu können, dass ein Telegramm am 8. April abgeschickt wurde, von dem Inhalt haben sie aber gar keine Erinnerung. Danach erschien Legationsrat Hensel, der erklärt, sowohl tagsüber am 8. April als auch in der Nacht in der Gesandtschaft anwesend gewesen zu sein. Entsprechend der Aussage des Herrn v. Renthe-Fink erklärt er, dass über die Lage und die Entwicklung in den ersten April-Tagen in der Gesandtschaft überhaupt keine Instruktionen oder Informationen von deutscher Seite vorlagen. Was man wusste, hatte man von verschiedenen Seiten in Kopenhagen erfahren, so auch die Minenauslegung bei Norwegen. Am 8. April oder vielleicht einen Tag vorher waren zwei Kuriere eingetroffen, die normale Post mitgebracht hatten, in Kopenhagen aber geblieben waren. Es war offenbar, dass sie noch auf etwas warteten. Am 8. April um 23 Uhr, als Hensel auch in der Gesandtschaft war, kamen die beiden Kuriere zum Gesandten, und wie üblich wollte er mit hineingehen, um zu erfahren, was sie zu berichten hatten. Ganz gegen die Gewohnheit bat ihn aber der Gesandte, draussen zu warten, und verhandelte allein mit den beiden Kurieren. Erst um Punkt 2 Uhr wurde er zum Gesandten gerufen, der ihn über die kommenden Ereignisse aufklärte. Alsdann erfuhr er auch aus den schriftlichen Instruktionen, dass dieselben dem Gesandten um 23 Uhr übergehen werden durften. Erst um 2 Uhr durfte er, der Legationsrat, damit bekannt gemacht werden und nachher das übrige Personal der Gesandtschaft. Laut den Instruktionen sollte der dänische Aussenminister um 4 Uhr 15 morgens über die Lage informiert werden. Um 4 Uhr hat er dann Direktor Mohr angerufen und ihn gebeten den Gesandten um 4 Uhr 15 bei dem Aussenminister zu melden. Von dem am 8. April abgesandten

derfor havde set sig foranlediget til at henvende sig til den danske Udenrigsminister for at sige, at han, v. Renthe-Fink, paa det kraftigste maatte fraraade at gribe til Forholdsregler, der kunde virke alarmerende i Berlin. Han husker nu ikke mere nøjagtigt Telegrammets Indhold, men foreslaar at spørge Kansler Werner, Konsulatssekretær Bethge og Legationsraad Hensel, der sikkert har nærmere Kendskab til Telegrammets Indhold.

Kontinueret den 22. Juni 1946.

Kansler Werner og Konsulatssekretær Bethge gav Møde og forklarede begge, at de godt kan erindre, at der den 8. April blev afsendt et Telegram, men Indholdet husker de slet ikke. Derefter mødte Legationsraad Hensel, der forklarer, at han saavel hele Dagen den 8. April som ogsaa om Natten var til Stede i Gesandtskabet. I Overensstemmelse med Hr. v. Renthe-Finks Forklaring udtaler han, at der overhovedet ikke i det tyske Gesandtskab forelaa Instruktioner eller Informationer fra tysk Side om Situationen og Udviklingen i de første Dage af April. Hvad man vidste, havde man hørt fra forskellig Side i København, saaledes ogsaa Mineudlægningen ved Norge. Den 8. April eller maaske Dagen før var der ankommet 2 Kurerer, som havde medbragt normal Post, men var forblevet i København. Det var øjensynligt, at de endnu ventede paa noget. Den 8. April Kl. 23, da Hensel ogsaa opholdt sig i Gesandtskabet, indfandt de 2 Kurerer sig hos Gesandten, og som sædvanligt vilde han gaa med ind for at høre, hvad de havde at berette. Ganske mod Sædvane bad Gesandten ham imidlertid om at vente udenfor og forhandlede alene med de 2 Kurerer. Først præcis Kl. 2 blev han kaldt ind til Gesandten, der gav ham Oplysning om de forestaaende Begivenheder. Samtidig saa han af de skriftlige Instruktioner, at disse maatte overrækkes Gesandten Kl. 23. Først Kl. 2 maatte han, Legationsraaden, gøres bekendt dermed og senere Gesandtskabets øvrige Personale. Ifølge Instruktionerne skulde den danske Udenrigsminister informeres angaaende Situationen Kl. 4.15 om Morgenen. Kl. 4 telefonerede han til Direktør Mohr og bad ham om at anmelde Gesandtens Besøg hos Udenrigsministeren Kl. 4.15. Med Hensyn til det den 8. April afsendte Telegram forklarer Legationsraad Hensel, at det er ham bekendt, at det blev afsendt om Eftermiddagen, efter at Gesandten havde været hos den danske Udenrigsminister.

Telegramm erklärt Legationsrat Hensel zu wissen, dass es nachmittags abgesandt wurde, nachdem der Gesandte bei dem dänischen Aussenminister gewesen war. Den Inhalt erinnert er sich nicht genau, der Gesandte teilte darin ungefähr mit, von Gerüchten erfahren zu haben, dass deutsche Kriegsschiffe durch die Belten gingen und Minen bei Norwegen von den Engländern ausgelegt waren. Völlig ohne Instruktionen hatte der Gesandte gemeint, sich an den Aussenminister wenden zu müssen, um ihn davor zu warnen, wegen der Minenauslegung sowie der Gerüchte militärische oder andere Schritte vorzunehmen, die der Entwicklung der Situation vorgreifen könnten. Wie Legationsrat Hensel wiederholt, war die Gesandtschaft bis 23 Uhr immer noch völlig ohne Informationen oder Instruktionen, und infolgedessen erfolgten die Demarchen des Gesandten dem dänischen Aussenministerium gegenüber bis dahin ganz auf eigene Verantwortung des Gesandten.

Zu den gestellten Fragen äussert sich Herr v. Renthe-Fink nunmehr wie folgt:

ad 1. Es steht fest, dass er bis abends am 8. April 1940 um 23 Uhr von der beabsichtigten Besetzung Dänemarks nichts gewusst hat, und nach den ihm um 23 Uhr zugegangenen Instruktionen durfte er erst um 4 Uhr 15 morgens den dänischen Aussenminister unterrichten.

ad 2. Aus den obigen Ausführungen geht schon hervor, dass die Vorstellungen, die v. Renthe-Fink bei Aussenminister Munch gemacht hat, Einberufungen zu unterlassen, auf die persönliche Auffassung v. Renthe-Finks zur Lage zurückzuführen sind. v. Renthe-Fink meint, sich erinnern zu können, bei seiner Unterhaltung mit Aussenminister Munch über dessen Haltung etwas erstaunt gewesen zu sein. Jetzt ist sich v. Renthe-Fink darüber im Klaren, dass Aussenminister Munch in verschiedenen Sachen besser und früher unterrichtet war als er.

ad 3. v. Renthe-Fink gibt zu, Aussenminister Munch am 8. April nachmittags keine eigentlichen Fragen gestellt zu haben, und fügt hinzu, dass er ohne Instruktionen keine Fragen stellen konnte. Er hatte indessen gehofft, dass der Aussenminister auf seine Aeusserungen reagiert haben würde, ohne dass ihm direkte Fragen gestellt waren. Da der Aussenminister aber nicht reagierte, wandte sich v. Renthe-Fink abends an Direktor Mohr und tat, als ob ihm Antwort auf genau gestellte Fragen fehlte. Abends nach 23 Uhr nach dem Empfang der Instruktionen von Deutschland konnte er

Indholdet husker han ikke nøjagtigt, men Gesandtens Meddelelse var omtrent saaledes, at han havde hørt Rygter om, at tyske Krigsskibe gik gennem Bælterne, og at der af Englænderne var udlagt Miner ved Norge. Gesandten havde syntes, at selv om han var ganske uden Instruktioner, maatte han henvende sig til Udenrigsministeren for at advare ham mod paa Grund af Mineudlægningen og Rygterne at foretage militære eller andre Skridt, der kunde foregribe Situationens Udvikling. Legationsraad Hensel gentager, at Gesandtskabet indtil Kl. 23 stadig havde været fuldstændig uden Informationer eller Instruktioner, og som Følge deraf fandt Gesandtens Henvendelser til det danske Udenrigsministerium indtil da Sted helt og holdent paa Gesandtens eget Ansvar.

Herefter udtaler Hr. v. Renthe-Fink sig om de stillede Spørgsmaal som følger:

ad 1. Det staar fast, at han indtil den 8. April 1940 om Aftenen Kl. 23 ikke har vidst noget om den paatænkte Besættelse af Danmark, og ifølge de Instruktioner, han modtog Kl. 23, maatte han først Kl. 4,15 om Morgenen underrette den danske Udenrigsminister.

ad 2. Af det ovenfor anførte fremgaar det allerede, at de Henvendelser, v. Renthe-Fink rettede til Udenrigsminister Munch om at undlade Indkaldelser, skyldes v. Renthe-Finks personlige Bedømmelse af Situationen. v. Renthe-Fink mener at kunne erindre, at han ved Samtalen med Udenrigsminister Munch var noget forbavset over dennes Holdning. Nu er v. Renthe-Fink klar over, at Udenrigsminister Munch i forskellige Sager var bedre og tidligere underrettet end han selv.

ad 3. v. Renthe-Fink indrømmer, at han den 8. April om Eftermiddagen ikke har stillet egentlige Spørgsmaal til Udenrigsminister Munch, og tilføjer, at han uden Instruktioner ikke kunde stille Spørgsmaal. Han havde imidlertid haabet, at Udenrigsministeren vilde have reageret paa hans Udtalelser, uden at der var stillet ham direkte Spørgsmaal. Da Udenrigsministeren imidlertid ikke reagerede, henvendte v. Renthe-Fink sig om Aftenen til Direktør Mohr og lod, som om han savnede Svar paa nøjagtigt stillede Spørgsmaal. Kl. 23 om Aftenen efter at have modtaget Instruktionerne fra Tyskland kun-

weiter nichts unternehmen. Er hätte gehofft, im Laufe des Abends über etwaige Einberufungen genau orientiert zu werden, um darüber nach Berlin telegrafisch berichten zu können. In dem Telegramm vom 8. April hatte er von Einberufungen nichts erwähnt oder sich Berichterstattung vorbehalten.

Herr v. Renthe-Fink wünscht zu seiner vorstehenden Erklärung hinzuzufügen, dass er die Ankündigung der Besetzung mit tiefer innerer Bewegung aufgenommen hat und sich bewusst gewesen ist, dass nun ein neues folgenschweres Kapitel in den deutsch-dänischen Beziehungen aufgeschlagen wurde, dass er sich aber vorgenommen hatte, die bisherigen Grundsätze seiner Politik, soweit es ging, festzuhalten, und er an der Richtigkeit der Darstellung der deutschen Regierung nicht gezweifelt hat, wonach es sich um eine kriegsnotwendige Präventivmassnahme handelte, um einen unmittelbar bevorstehenden Angriff der Gegner auf die dänische Neutralität abzuwehren.

Renthe-Fink. **Henry Kudsk.**

de han ikke foretage sig yderligere. Han havde haabet i Løbet af Aftenen at blive nøje orienteret angaaende eventuelle Indkaldelser for at kunne sende telegrafisk Indberetning desangaaende til Berlin. I Telegrammet af 8. April havde han ikke nævnt noget om Indkaldelser eller forbeholdt sig at indberette.

Til sin foranstaaende Erklæring ønsker Hr. v. Renthe-Fink tilføjet, at han med dyb indre Bevægelse modtog Bebudelsen om Besættelsen i Bevidstheden om, at et nyt skæbnesvangert Kapitel forestod i det tysk-danske Forhold, men at han havde sat sig for saavidt muligt at fastholde de hidtidige Principper i den af ham førte Politik, og at han ikke havde næret Tvivl om Rigtigheden af den tyske Regerings Fremstilling, hvorefter det drejede sig om en krigsnødvendig Præventivforholdsregel for at afværge et umiddelbart forestaaende Angreb paa den danske Neutralitet fra Modstandernes Side.

Renthe-Fink. **Henry Kudsk.**

8.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 19. Oktober 1945.

Til Formanden for den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45, Hr. fhv. Minister H. P. Hansen.

Efter at have læst Kommissionens Betænkning til Folketinget vedrørende Begivenhederne omkring 9. April 1940 tillader jeg mig at meddele, at jeg, der dengang var Direktør i Udenrigsministeriet, mener paa forskellige Punkter at kunne give Oplysninger eller Svar paa Spørgsmaal, som andre ifølge Afhøringerne ikke længere har nogen Erindring om.

Som Eksempel kan nævnes Oplysning om et Møde, der i Kommissionsbetænkningen angives at have fundet Sted den 5. April 1940 Kl. 13½, men hvorom ingen af de afhørte Mødedeltagere har nogen Erindring. Forholdet er det, at Mødet oprindelig var fastsat til Kl. 13½, men efter Forsvarsministerens Ønske lidt før Kl. 13 blev udsat til senere paa Eftermiddagen og saa vidt erindres fandt Sted Kl. 17. Jeg har nogen Erindring baade om Mødets Tilblivelseshistorie, om hvem der deltog i Mødet og — i store Træk — hvad der foregik paa Mødet.

Et andet Eksempel er, hvad der kaldes Direktør Mohrs (udaterede) Optegnelser om Begivenhederne den 4. og 5. April 1940 og er optrykt i Bilag til Kommissionsbetænkningen, pag. 22.

Med Hensyn til Datoen for disse Optegnelser kan jeg oplyse, at jeg under selve de Samtaler, det drejer sig om, gjorde Notater og dernæst samme Dag (den 5. April) umiddelbart efter Samtalerne nedskrev Referaterne med Blyant paa en Bloknota. To Dage senere (Søndag den 7. April) renskrev jeg dem og nedskrev Indledningsbemærkningerne. Dateringen skal altsaa — alt efter som man synes — være 5. April eller 7. April 1940. Med Hensyn til selve Optegnelsernes Indhold vil jeg i nogen Grad kunne give Svar paa Spørgsmaal om, i hvor høj Grad Gengivelserne af Samtalerne er ordret og fuldstændig.

Saafremt Kommissionen maatte anse det for ønskeligt, at jeg giver nærmere Oplysninger, tillader jeg mig at henstille, at dette sker gennem en Afhøring af mig under en eller anden Form, idet en skriftlig Redegørelse fra mig vilde kunne blive utilfredsstillende. Det vil være vanskeligt for mig at vide, hvilke konkrete Spørgsmaal Kommissionen ønsker besvaret, og jeg vil selvsagt have en vis Modvilje mod at udtale mig om og blande mig i Spørgsmaal, der ikke direkte stilles mig.

Formandens ærbødige

O. C. Mohr.

9.

KOMMANDØRKAPTAJN
F. C. PONTOPPIDAN

København, den 17. Oktober 1945.

Til Formanden for Den parlamentariske Kommission af 15. Juni 1945.

Idet jeg vedlagt tillader mig at fremsende Rettelse til Afhøringen den 9. August d. A., under hvilken der bl. a. var Tale om, hvilke Møder Viceadmiral Rechnitzer havde deltaget i den 5. April 1940, skal jeg samtidig henlede Opmærksomheden paa, at samme Fejl findes i Søværnskommandoens „Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40", afgivet i Juli 1943. Sidstnævnte Dokument har Admiralen i sin Tid haft til Gennemlæsning, men hverken han eller nogen anden har tidligere bemærket Fejlen.

Den almindelige — og man kan vist sige naturlige — Opfattelse i Marineministeriet den Dag var, at Admiralen skulde til Møde i Udenrigsministeriet for at blive gjort bekendt med en fra Berlin indløbet vigtig Indberetning, som Rygtet sagde skulde være ankommet til Udenrigsministeren Aftenen forud. Dette har desværre vist sig at være fejlagtigt; Admiralen var *ikke* blevet kaldt til Møde i Udenrigsministeriet og fik *ikke* forelagt Indberetningen fra Berlin til Gennemlæsning. Den fornyede Undersøgelse fremhæver endnu tydeligere end hidtil den uforsvarlige Ligegyldighed, med hvilken den daværende Udenrigsminister lod vigtige Indberetninger og Meddelelser gaa videre til de højeste militære Myndigheder, i det foreliggende Tilfælde mundtligt paa anden Haand og ca. 17 Timer efter Modtagelsen.

Pontoppidan.

Bilag.

KOMMANDØRKAPTAJN
F. C. PONTOPPIDAN

Den 16. Oktober 1945 telefonerede Admiral Rechnitzer til mig og sagde, at han var kommet i Tvivl om, hvorvidt han den 5. April 1940 havde deltaget i et Møde i Udenrigsministeriet; han kunde ikke rigtig huske noget om det og var kommet paa den Tanke, at der kunde foreligge en Misforstaaelse med Hensyn til Stedet, hvor han den paagældende Dag skulde til Møde. Han mente, at der var stor Sandsynlighed for, at der havde været Møde den Dag i Handelsministeriet (Isbrydningsraadet); muligvis kunde han have taget fejl og sagt til mig, at han skulde til Møde i Udenrigsministeriet, muligvis kunde jeg have taget fejl og noteret, at han skulde i Udenrigsministeriet i Stedet for i Handelsministeriet. Han bad mig undersøge, om der den Dag havde været Møde i Handelsministeriet og, om muligt, om han havde deltaget. Han mindedes med Sikkerhed, at Forsvarsministeren, inden han gik hjem for at spise Frokost, havde meddelt ham, at Udenrigsministeren Dagen forud havde faaet en foruroligende Skrivelse fra Gesandten i Berlin, og at jeg umiddelbart efter hans Tilbagekomst til Ministeriet havde givet ham Meddelelse om den fra den svenske Forsvarsstab indløbne Depeche, hvis Indhold ligeledes var særdeles foruroligende, samt at jeg havde oplyst ham om, at Forsvarsministeren var blevet underrettet om dens Fremkomst og Indhold.

Saaledes foranlediget søgte jeg gennem Chefen for Admiralitetskontoret, der har med Isbrydningssager at gøre, Oplysning om, hvorvidt der den 5. April 1940 først paa Eftermiddagen havde været Møde i Handelsministeriet, og hvem der havde deltaget. Det konstateredes, at der den 5. April 1940 Kl. 13½ havde været Møde i Isbrydningsraadet (Handelsministeriet), og at Admiral Rechnitzer havde været en af Deltagerne. Da dette Møde først sluttede Kl. 15¼, kan det betragtes som fastslaaet, at Admiralen ikke kan have været til noget Møde i Udenrigsministeriet samme Dag i Tiden mellem Kl. 13½ og ca. 15½.

Da jeg den 5. April overfor Admiralen gav Referat vedrørende Depechen fra Sverige, bemærkede denne, at han tidligere paa Dagen havde hørt noget om det, og jeg troede dengang, at det maatte have været under det formentlige Møde i Udenrigsministeriet; men denne Opfattelse har, efter det nu oplyste, været fejlagtig. Admiralens Bemærkning hentydede til Samtalen med Forsvarsministeren, der ca. Kl. 12 havde givet ham et mundtligt Referat af Kammerherre Zahles Indberetning af 4. April.

KOMMANDØRKAPTAJN
F. C. PONTOPPIDAN

København, den 22. Oktober 1945.

Til Formanden for Den parlamentariske Kommission af 15. Juni 1945.

I Tilslutning til de med Skrivelse af 17. d. M. fremsendte Meddelelser fremsendes vedlagt senere indløbne Oplysninger, der kan tjene til at belyse det omhandlede Forhold.

Det er beklageligt, at det først paa dette sene Tidspunkt — efter at Kommissionsbetænkningen er trykt og kommet til Offentlighedens Kundskab — opklares, at Mødet hos Udenrigsministeren den 5. April 1940 Kl. 13½ i sidste Øjeblik blev afsagt, uden at denne Ændring blev kendt i Marineministeriet, og at Udenrigsministeren i Stedet for senere paa Dagen, Kl. 17, lod afholde et nyt Møde, til hvilket man i Marineministeriet hidtil ikke har haft Kendskab.

Disse seneste Oplysninger rokker dog ikke ved den Kendsgerning, at Kammerherre Zahles Indberetning af 4. April først blev givet videre til de militære Ministeriers Direktører mundtligt og paa anden Haand den 5. April Kl. ca. 12, og at der samme Dag indløb en særdeles foruroligende Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab, en Meddelelse, der i allerhøjeste Grad synes at maatte understrege det advarende i Kammerherre Zahles Indberetning af 4. April.

Pontoppidan.

Bilag.

Samtidig med at der søgtes Oplysninger vedrørende det eventuelle Møde i Handelsministeriet den 5. April 1940 Kl. 13½, rettedes Henvendelse til Direktør Hvass, Udenrigsministeriet, for at faa Oplysninger om Møder i Udenrigsministeriet samme Dag.

Den 19. Oktober meddelte Direktøren telefonisk, at Udenrigsministeren den 5. April 1940 Kl. 13½ havde indkaldt til et Møde, som dog i sidste Øjeblik var blevet afsagt. Dette stemte ganske overens med Opfattelsen af, at der skulde have været Møde hos Udenrigsministeren paa dette Tidspunkt, samt med, at daværende Afdelingschef Svenningsen, da han fik Meddelelsen om Depechen fra den svenske Forsvarsstab, kan have sagt, at han netop var paa Vej til et Møde hos Udenrigsministeren. Senere paa Dagen, nærmere bestemt ved Kl. 17-Tiden, fandt et Møde Sted hos Udenrigsministeren; til dette mentes Forsvarsministeren samt Direktørerne for Krigs-, Marine- og Udenrigsministeriet bl. a. at være tilsagt. Direktør Hvass opgav Gesandt Mohr, den daværende Direktør i Udenrigsministeriet, som sin Kilde.

Den 20. Oktober søgtes uden Held Kontakt med Hr. Mohr. Noget senere paa Dagen telefonerede Direktør Hvass, der i Mellemtiden havde haft Lejlighed til at veksle Ord med Hr. Mohr, for at sige, at udover de Dagen før givne Oplysninger ønskede Hr. Mohr ikke at sige mere, idet han var af den Opfattelse, at hvad der var passeret i Mødet hos Udenrigsministeren den 5. April 1940 Kl. 17, burde udredes af Kommissionen, til hvis Raadighed han til enhver Tid stod.

RÉSUMÉ

Efter det senest oplyste lader Forbindelsen mellem Viceadmiral Rechnitzer og Møderne hos Udenrigsministeren m. m. den 5. April 1940 sig rekonstruere som følger:

Admiralen er allerede om Formiddagen den 5. April 1940 blevet tilsagt til Møde hos Udenrigsministeren Kl. 13½ s. D.; dette var bekendt i Marineministeriet.

Kl. ca. 12 giver Forsvarsministeren mundtlig Admiralen Meddelelse om Indholdet af Kammerherre Zahles Indberetning af 4. April (indløbet den 4. April Kl. ca. 19).

Det til Kl. 13½ fastsatte Møde hos Udenrigsministeren afsiges i sidste Øjeblik (formentlig ved direkte Meddelelse til Admiralen, da ingen andre har haft Kendskab til denne Ændring).

Admiralen gaar til Møde i Handelsministeriet (Isbrydningsraadet) Kl. 13½; i Marineministeriet mener man — jfr. det ovenfor anførte —, at han er i Udenrigsministeriet.

Ved Forsvarsministerens Tilbagekomst fra et Møde, formentlig i Udenrigsministeriet, faar han Meddelelse om Depechen fra den svenske Forsvarsstab; Ministeren udtaler, at han har hørt noget om det, men om denne Udtalelse refererer til Kammerherre Zahles Indberetning, som han har hørt oplæse i et Ministermøde s. D. Kl. 11, eller til Meddelelser, der er fremkommet i et senere Ministermøde, faar staa hen.

Da Admiralen kommer tilbage fra sit Møde i Handelsministeriet — efter de seneste Oplysninger skulde dette være mellem Kl. 15 og 16 —, faar han Meddelelse om den svenske Depeche og dens Indhold. Samtidig gøres han opmærksom paa, at Forsvarsministeren allerede er blevet gjort bekendt med denne.

Det er blevet oplyst, at der Kl. 17 fandt et Møde Sted hos Udenrigsministeren; om Admiralen har deltaget i dette, vides ikke.

10.

MARINEMINISTERIET

København, den 31. Oktober 1945.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Efter at Marineministeriet har haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med Indholdet af Kommissionens Betænkning med Bilag, skal Ministeriet — dels paa Viceadmiral Rechnitzers Foranledning og dels som Følge af enkelte Oplysninger og Udtalelser, der er anført i de stenografiske Referater i Bilaget til Kommissionens Betænkning — ikke undlade at gøre Kommissionen bekendt med efternævnte Bemærkninger og Berigtigelser:

1) „Vedrørende Viceadmiral Rechnitzers Møde i Udenrigsministeriet den 5. April 1940" af 22. Oktober 1945,
2) „Vedrørende Udrustning af Isbryder med militær Besætning", af 17. Oktober 1945 og
3) „Vedrørende Spørgsmaalet om, hvorvidt det var en Tilfældighed, at det Stykke Kajlængde paa Langelinie, som det tyske Skib benyttede den 9. April 1940 om Morgenen, var ledigt", af 18. Oktober 1945,

der hver følger hoslagt i 25 Eksemplarer.

Ole Bjørn Kraft.

Bilag 1.

ORLOGSKAPTAJN K. H. PAULSEN

Marineministeriet, den 17. Oktober 1945.

Vedrørende Viceadmiral Rechnitzers Møde i Udenrigsministeriet den 5. April 1940 E. M.

I Henhold til Referat af Isbrydningsraadets Møde den 5. April 1940 i Handelsministeriets Mødesal har samtlige Medlemmer af Isbrydningsraadet været til Stede, d. v. s. at Viceadmiral Rechnitzer ogsaa har været til Stede ved dette Møde, der begyndte Kl. 13.30 og sluttede Kl. 15.45.

Kontorchef Juul, Handelsministeriet, der paa daværende Tidspunkt var Sekretær for Isbrydningsraadet, har den 17. Oktober 1945 paa Forespørgsel fra Orlogskaptajn Paulsen, Marineministeriet, oplyst, at Viceadmiral Rechnitzer maa have været til Stede under *hele* Mødet, da Kontorchefen ellers vilde have bemærket i Referatet, at Admiralen var kommet senere.

I Henhold til det stenografiske Referat i Bilag til Betænkning til Folketinget afgivet af den af Tinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission har Kommandørkaptajn Pontoppidan paa Side 503 meddelt fra sine Dagbogsoptegnelser, at Meddelelsen fra den svenske Forsvarsstab „henad Kl. 14" blev givet til Forsvarsministeren og „umiddelbart efter" til Chefen for Søværnskommandoen, der sammen med Ministeren havde faaet Kendskab til Indberetningen fra Berlin under Mødet i Udenrigsministeriet.

Som det fremgaar heraf, maa Tidspunktet for, hvornaar Admiral Rechnitzer har modtaget Meddelelsen fra den svenske Forsvarsstab, enten ligge før Kl. 13.30 eller efter Kl. 15.45, da Admiralen i det mellemliggende Tidsrum har været til Møde i Isbrydningsraadet.

Endvidere synes det at fremgaa, at Admiral Rechnitzer den 5. April ikke kan have været med til det omtalte Møde i Udenrigsministeriet, der efter Kommandørkaptajn Pontoppidans Opgivelse skulde begynde Kl. 13.30.

Viceadmiral Rechnitzer kan saaledes ikke — som tidligere antaget — være blevet gjort bekendt med Kammerherre Zahles Indberetning af 4. April 1940 i sin Helhed paa et Møde i Udenrigsministeriet i Tiden mellem Kl. 13.30 og 15.45 den 5. April 1940.

Den paa Side 165 og 166 i Søværnskommandoens Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40 anførte Redaktion af den svenske Forsvarsstabs Meddelelse af 5. April 1940 til Søværnskommandoen via den svenske Legation stammer fra Kommandørkaptajn Pontoppidans Beretning af 15. April 1940 om den Del af Begivenhederne i Dagene fra den 1.—9. April 1940, som Kommandørkaptajnen havde direkte Kendskab til.

De i Generalrapporten givne Oplysninger, der er anført i Fodnoten Side 170, om at Viceadmiral Rechnitzer er blevet gjort bekendt med Kammerherre Zahles Indberetning af 4. April 1940 paa et Møde i Udenrigsministeriet den 5. April 1940

E.M. stammer ligeledes fra Kommandørkaptajn Pontoppidans foran nævnte Beretning af 15. April 1940 samt mundtlige Oplysninger fra Kommandørkaptajnen støttet paa dennes Dagbogsoptegnelser.

Generalrapportens Afsnit vedrørende Begivenhederne omkring den 9. April 1940 har, forinden det blev rentrykt, været givet til Viceadmiral Rechnitzer til Gennemsyn i Foraaret 1943, og Admiralen har efter Gennemgangen af Stoffet ikke udtrykt nogen Tvivl om Rigtigheden af disse Oplysninger.

sign. **K. H. Paulsen.**

Bilag 2.

ORLOGSKAPTAJN K. H. PAULSEN

Marineministeriet, den 22. Oktober 1945.

Vedrørende Udrustning af Isbryder med militær Besætning.
(Jfr. stenografisk Referat Side 291 og 292 i Bilag til Kommissionens Betænkning).

Her anfører Kommandør Westermann, at Isbryderen „Isbjørn" var udrustet med militær Besætning, og spørger, om Grunden til, at den, der under hele Sikringsperioden havde været udkommanderet til Redbevogtning, blev beordret til at stryge Kommando den 8. April 1940 E.M.

I den Forbindelse kan oplyses:

Det drejer sig ikke om den store kraftige Isbryder „Isbjørn", men den lille Isbryder „Tyr". „Isbjørn" var ikke stillet til Raadighed for Marineministeriet.

„Tyr" blev udrustet med militær Besætning den 28. Marts 1940 — *ikke* med Henblik paa militær Bevogtning af Redomraadet, men med Henblik paa Mineeftersøgningstjeneste og andre forefaldende Opgaver i Sundet — specielt med Henblik paa Redomraadet og Køge Bugt (jfr. Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40 pag. 104 og 115).

Baggrunden for, at „Tyr" blev stillet til Raadighed for Marineministeriet og udrustet med militær Besætning, var, at man i Isbryderne, der henhører under Handelsministeriet, havde visse Vanskeligheder med de civile Besætninger paa Grund af det ekstraordinære Arbejde, Skibet skulde bruges til (Mineeftersøgning m. m.).

Aarsagen til, at „Tyr" den 8. April 1940 blev beordret ind for Kommandostrygning, kan i Hovedsagen sammenfattes i følgende:

For Søværnet gjaldt det om at have de egentlige Krigsskibe fuldt udrustede og bemandede, saa snart Isforholdene var lettet saa meget, at Skibene kunde staa til Søs. „Tyr"s Besætning var paa Grund af Personelmangel fremskaffet ved at tage Personel fra de egentlige Krigsskibe, der laa bundet af Isen; saaledes var Chef og Næstkommanderende i „Tyr" normalt henholdsvis Chef for en Torpedobaad i Store Bælt og Chef for en U-Baad i København, og skulde derfor, saa snart Forholdene tillod det, tilbage til deres Chefsposter — en Disposition der for øvrigt faldt i Traad med Bestemmelsen om Udrustningen af „Niels Iuel" den 8. April.

sign. **K. H. Paulsen.**

Bilag 3.

ORLOGSKAPTAJN K. H. PAULSEN

Marineministeriet, den 18. Oktober 1945.

Vedrørende Spørgsmaalet om, hvorvidt det var en Tilfældighed, at det Stykke Kajlængde paa Langelinie, som det tyske Skib benyttede den 9. April 1940 om Morgenen, var ledigt.

(Jfr. stenografisk Referat Side 350—351 i Bilag til Kommissionens Betænkning).

Som det fremgaar af hoslagte Bilag, blev der den 10. December 1940 af Marinestaben foretaget en Undersøgelse af, under hvilke Omstændigheder det omtalte Stykke Kajlængde af Langeliniekajen var blevet frigjort for andre Skibe.

Undersøgelsen gav — som anført i Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40 — til Resultat, at det maatte betegnes som en Tilfældighed, at den af Havnevæsenet frigjorte Kajlængde netop var saaledes beliggende, at Trekroner dækkede Middelgrundsfortet, idet saavel Havnedirektørens som Havnekaptajnens Troværdighed maa hæves over enhver Tvivl.

Til Kommandør Westermanns Udtalelse om, at nogle tomme tyske Kuldampere den 8. April 1940 Kl. 10 om Aftenen afgik, saa der derved blev Plads ledig, kan kun siges, at dette antagelig maa bero paa en Erindringsforskydning, da der i Henhold til de fra Havnevæsenet foreliggende Oplysninger ikke er afgaaet Skibe fra Langeliniekajen den 8. April 1940 om Aftenen.

sign. **K. H. Paulsen.**

Bilag 4.

ORLOGSKAPTAJN K. H. PAULSEN

Marinestaben, den 10. December 1940.

Referat af Orlogskaptajn Paulsens Møde den 10. December 1940 hos Havnedirektøren for Københavns Havn.

Tilstede var:
Havnedirektøren,
Havnekaptajnen,
Orlogskaptajn Paulsen.

Anledning til Mødet var, at man ved Undersøgelse i Marinestaben af Tildragelserne den 9. April 1940 i og omkring København havde konstateret, at det Stykke fri Kajlængde, som blev benyttet af det tyske Troppetransportskib, netop var beliggende saaledes, at Middelgrundsfortet — set fra dette Stykke Kajlængde af Langeliniekajen — var dækket af den højeste Del af Trekroner. Dette Faktum medførte, at man — saa vidt muligt — ønskede at faa fastslaaet, om det var en Tilfældighed, eller om dette Stykke Kajlængde i Forvejen var bestilt og i bekræftende Fald da af hvem.

Havnedirektøren oplyste som Svar herpaa, at han havde været sygemeldt til den 8. April, men at han den 3. eller 4. April havde været en Tur ude paa Langelinie og der havde konstateret, at Skibene langs Kajen laa temmelig sjusket, hvorfor han s. D., da han saa indenfor i den nyombyggede Havnebygning, bad Havnekaptajnen om at faa bragt lidt i Orden langs Langeliniekajen samt at faa skaffet et Stykke klar Kaj, saa man havde Plads til eventuelle nyankomne Skibe.

Havnekaptajnen oplyste i Tilslutning hertil, at der var blevet ryddet op langs Langeliniekajen den 7. eller 8. April, hvorved det omhandlede Stykke Kaj var blevet frigjort for Skibe. Sønden herfor laa Isbryderen „Storebjørn" og helt henne ved Pramrenden laa S/S „Godthaab", saaledes at der var et Stykke fri Kajlængde mellem disse 2 Skibe — dog ikke tilstrækkelig langt til det tyske Troppetransportskib. Norden for var Kajen helt optaget, og ved Nordre Toldbod var ligeledes helt optaget dels af „Islands Falk" og dels af Isbryderen „Vædderen".

Der havde *ikke* foreligget nogen Bestilling paa Plads langs Langeliniekajen i det paagældende Tidsrum.

Som det fremgaar af ovenstaaende, maa det derfor betegnes som en Tilfældighed, at den af Havnevæsenet frigjorte Kajlængde netop var saaledes beliggende, at Trekroner dækkede Middelgrundsfortet.

Havnekaptajnen oplyste endvidere under samme Møde, at de 2 Fartøjer (1 Kutter og 1 Galease) — der i Henhold til Bilag 3 til Kystdefensionens Rapport M/7, Nr. 217 af 13. April 1940 opholdt sig lige ud for det tyske Troppetransportskib, indtil dette afgik — om Aftenen den 8. April havde ligget fortøjet i Bøje i Yderhavnen.

sign. **K. H. Paulsen.**

11.

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

København, den 20. December 1945.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Efter at Kommissionens Betænkning med Bilag er blevet offentlig tilgængelig, har Pressen for mit Vedkommende i særlig Grad omtalt og kritiseret efternævnte Forhold, hvortil jeg derfor tillader mig at knytte følgende Bemærkninger:

1. *Søværnets Beredskab.*

I Henhold til Søværnskommando-Ordre Nr. 4 af 12. September 1938 (jfr. Side 164 i Bilag til Betænkningen) gælder det for Sikringstjeneste Nr. 1, der var i Kraft indtil Overfaldet, at de til Sikringstjenesten (Bevogtningstjenesten) udstationerede Skibe under Gang eller til Ankers, skal være klar *paa fornødent kort Varsel til rettidig at kunne imødegaa Forsøg paa Neutralitetskrænkelser.* De øvrige Skibe skal, naar de ligger i Havn eller paa sikker (beskyttet) Ankerplads af Hensyn til Komplettering af Beholdningerne (Kul og Vandfyldning m. v.), Reparationer, Hvile for Besætningerne el. lign., *normalt kaldes klar paa 1 Times Varsel.*

Medmindre anden Ordre gives, kaldes overalt Armeringen, saavel som ogsaa Ammunition, Torpedoer, Miner, Dybde- og Luftbomber, Taageudviklingsmidler m. m. i Beredskab paa kort Varsel.

For Kystdefensionen, Flyveværsenet, Flaadestationen m. v. gælder Bestemmelserne i den Udstrækning, de særlige Forhold tillader.

Kommentarer hertil:

Som det vil fremgaa af det ovenfor givne Uddrag af Bestemmelserne for Sikringstjeneste 1, maa denne kendetegnes som et relativt højt Beredskab, der med kort Varsel tillod Overgang til kampklar Tilstand. For de udrustede Skibe var dette, saa at sige, en bydende Nødvendighed, da de Døgnet igennem maatte være forberedt paa at kunne træde i Aktion overfor opstaaende Neutralitetskrænkelser. For Kystdefensionen gjorde tilsvarende Hensyn sig gældende, saaledes bl. a. for saa vidt angaar Overflyvning af forbudte Omraader, ulovlig Sejlads og Passage etc.

At der med en højere Grad af Beredskab ikke vilde være blevet givet Landlov til Besætningerne, er fuldt ud rigtigt, og det er selvfølgelig forstaaeligt, at dette har kunnet give Anledning til Kritik. Om det i Praksis vilde have medført nogen Ændring af Betydning i Situationen, er vanskeligt at afgøre, og der kan vel i saa Henseende fremføres Argumenter baade for og imod.

For et Fort som Middelgrundsfortet, der er beliggende et Par Kilometer fra Indsejlingsløbet til Havnen, vil det ikke være muligt helt at kunne overvaage og kontrollere Indpassagen; noget saadant kan kun effektivt præsteres af patrouillerende Orlogsfartøjer, der jo imidlertid var forhindrede i at være paa Station paa Grund af de forhaandenværende Isforhold.

Havde man regnet med Muligheden af et Overfald paa Hovedstaden, burde der naturligvis have været etableret højeste Beredskab for Kystdefensionens Værker, men indenfor ansvarlig ledende Side var der sikkert ingen, der havde tænkt sig, at noget saadant skulde komme til at foreligge. At Middelgrundsfortet imidlertid, ogsaa naar der var givet Landlov, saaledes som Tilfældet var den 8. April, ikke var uforberedt til at kunne imødegaa eventuelle Neutralitetskrænkelser, vil formentlig med al Tydelighed fremgaa af, at Fortets Bemandingsforhold den paagældende Dag, efter at Landlov var givet, omfattede følgende Personel (jfr. Side 148 i Bilag til Betænkningen):

1 Søofficer (Interimschef),
6 Kystofficerer,
35 andre Befalingsmænd (heraf 22 nyudnævnte, s. D. tilkommanderede Overkonstabler),
40 værnepligtige og
39 Lærlinge og Elever uden Uddannelse.

Ialt 121 af den samlede Besætning paa 204 Mand.

Følgende Poster var Natten mellem den 8. og 9. April besat paa Dækket:

1 Vagtchef,
1 vagthavende Befalingsmand ved 75 mm A.L.K. (til Afgivelse af Varselsskud),
1 Udkig paa Kronen (opl.),
1 Ordonnans hos Vagtchefen (opl.),
2 Mand ved 75 mm A.L.K. (opl.).

Desuden skulde i Henhold til Tjenesteordningen paa Fortet Besætningen til 2 Stk. 12 cm P.K. være udstukket og møde ved de respektive Kanoner paa Alarmsignal.

Foranstaaende Uddrag af Bestemmelserne for Søværnets Sikringstjeneste 1 samt Bemandingsforholdene og Vagttjenesten paa Middelgrundsfortet den 8. April og paafølgende Nat vil formentlig være tilstrækkelige til at belyse og vurdere den i Kraft værende Sikkerhedstjeneste. Dennes Effektivitet sammenholdt med de Synspunkter, jeg har gjort gældende saavel i mit Indlæg til Kommissionen som under Afhøringerne, har været Foranledningen til, at der fra min Side ikke blev stillet Forslag om Forhøjelse af Søværnets Beredskabsordning.

Herom udtalte Viceadmiral *Vedel* (Sp. 219): „...Jeg ved, vi talte om det, Viceadmiral Rechnitzer og jeg, og jeg sagde: Det er Sikringstjeneste Nr. 1, er det ikke lidt lidt? Stærkere er jeg ikke gaaet ind paa det, fordi, som jeg sagde før, Situationen paa det Tidspunkt i og for sig laa paa samme Maade, som den havde ligget saa længe i Forvejen, i Januar Maaned og senere, saa der var ikke for os pludselig en hel Kovending i Sagen paa det Tidspunkt".

Til den Kritik, der vedrørende denne Sag er rettet imod mig, skal jeg bemærke, at jeg under de forhaandenværende Omstændigheder udelukkende har handlet efter, hvad jeg ansaa for mest formaalstjenligt for vort Land.

Den militær-politiske Indstilling, jeg har haft, har været Resultatet af helt igennem *selvstændige* Betragtninger og Overvejelser og har ikke paa nogen Maade eller under nogen som helst Form været paavirket af den daværende Regerings Synspunkter eller af de Udtalelser og Forsikringer, der fra tysk Side blev fremsat over for mig under mit Ophold i Berlin.

2. *Isbryderen „Isbjørn"*.

I det stenografiske Referat af Afhøringerne (jfr. Side 291—92) har Kommandør *Westermann* forespurgt om, hvad Grunden har været til, at Isbryderen *„Isbjørn"*, som baade kunde holde Issituationen derude, og som var kommanderet af en Orlogskaptajn, ligesom den var bevæbnet med en Kanon, blev beordret ind til Holmen for at stryge Kommando Mandag den 8. Kl. 4 om Eftermiddagen. Videre udtaler Kommandøren: „Jeg lægger stor Vægt paa dette Spørgsmaal, for hvis „Isbjørn"

havde været ude den 9. April om Morgenen, kunde Besættelsen af København ikke have fundet Sted, som det skete, for den havde en Kanon til at svare, og den var under Kommando af en relativt ældre Søofficer. Viceadmiralen giver i og for sig i sine Bemærkninger Side 195 Udtryk for det samme Syn, som jeg har paa det, at hvis der havde været et Skib derude, som kunde være gaaet paa Side af Tyskeren, vilde Besættelsen af København ikke have formet sig paa den Maade, som det skete. Mit Spørgsmaal er derfor: Hvorfor blev „Isbjørn", der havde været udkommanderet til Redbevogtning i hele Sikringsperioden, under de Forhold beordret til at stryge Kommando den 8. April Kl. 4 om Eftermiddagen?

Hertil svarede jeg, at jeg intet kunde oplyse herom, da jeg ingen Erindring havde om Grunden til Kommandostrygningen, men at jeg var ganske enig med Kommandør Westermann i, at hvis „Isbjørn" havde været ude, kunde det tyske Skib ikke være kommet ind.

Kommentarer hertil:

Sagen med „Isbjørn", der unægtelig saa ejendommelig ud, og som forstaaeligt nok er blevet stærkt omtalt i Pressens Referater af Kommissionens Beretning og Betænkning, er først i Skrivelse af 31. Oktober d. A. fra Marineministeriet til Kommissionen, hvoraf en Genpart er tilstillet mig, blevet klarlagt og nærmere udredet, og er som Følge heraf ikke hidtil kommet offentlig frem.

Det fremgaar af Bilaget, dateret 22. Oktober 1945, til Skrivelsen fra Marineministeriet, at „Isbjørn" *ikke* var stillet til Raadighed for Marineministeriet, men at det drejer sig om den lille Isbryder „Tyr", der blev udrustet med militær Besætning den 28. Marts 1940 *ikke* med Henblik paa militær Bevogtning af Redomraadet, men med Henblik paa Mineeftersøgningstjeneste og andre forefaldende Opgaver i Sundet....

Aarsagen til, at Skibet strøg Kommando den 8. April 1940, skyldtes, som det vil ses af Ministeriets Redegørelse, udelukkende de personelle Forhold, der gjorde sig gældende som Følge af den paaregnede Udrustning af „Niels Juel".

Efter den Beretning, der i Sagens Anledning saaledes foreligger fra Marineministeriet, har „Isbjørn" altsaa ikke været til Raadighed for Søværnet den paagældende Dag og har som Følge heraf ikke kunnet udføre Bevogtningstjeneste i Redomraadet, ligesom Aarsagen til Isbryderen „Tyr"s Udrustning, Anvendelse og Kommandostrygning skønnes at være fuldt ud oplyst.

3. *Regeringsbeslutningen den 8. April 1940.*

Af Generalkommandoens Beretning af Maj 1940 om Begivenhederne ved Hæren den 6.—9. April 1940 (jfr. Side 56) fremgaar det bl. a., at Cheferne for Generalkommandoen og Generalstaben i Mødet hos Forsvarsministeren den 8. April Kl. 10.30 Fm. foreslog:

„at samtlige Hærens Afdelinger øjeblikkeligt blev sat i *Alarmberedskab*, samt
at der foretoges en *Flyveropklaring* langs Landgrænsen for at konstatere, hvad der blev af Motorkolonnen,
samt henstillede til Søværnskommandoen, at der ogsaa indkaldtes en *Sikringsstyrke til Kystdefensionen.*"

Viceadmiralen og Chefen for Marinestaben sluttede sig til dette sidste og erklærede, at man ogsaa maatte have indkaldt Folk til Flaadens Skibe, særlig de 400 nys hjemsendte fra „Niels Juel".

Ministeren lovede at forelægge de fremsatte Forslag i et Møde, der skulde afholdes hos Kongen umiddelbart efter (Kl. 11)....

Kort før Kl. 12 vendte Ministeren tilbage fra et Møde hos Kongen og meddelte, at det var besluttet *ikke at indkalde en Sikringsstyrke* og ikke foretage noget, der kunde udlægges som en Udæskning; kun de 400 Mand til „Niels Juel" maatte kaldes ind, ligesom Alarmberedskabet og Flyveropklaringen kunde iværksættes.

Kommentar hertil:

Naar man sammenholder de to Chefers Forslag om *Alarmberedskab for Hærens Afdelinger* samt *Flyveropklaring langs Landgrænsen* med Forsvarsministerens Med-

delelse efter Mødet hos Kongen om, at *Alarmberedskabet* og *Flyveropklaringen*, altsaa ikke Alarmberedskab, men Alarmberedskab*et*, kan disse Udtalelser i Generalkommandoens Beretning, saaledes som jeg ogsaa har anført i min Skrivelse til Kommissionen af 16. August d. A., efter mit Skøn kun opfattes *som udelukkende at have Relation til Generalernes Forslag paa Mødet.*

Til yderligere Bekræftelse paa denne Opfattelse skal jeg anføre følgende Udtalelser af henholdsvis Viceadmiral *Vedel*, Generalløjtnant *Prior* og Generalløjtnant *Gørtz:*

Vedel (Side 211 i stenografisk Referat): „...Jeg har ikke forstaaet, at der skulde være Alarmberedskab eller noget lignende for Søværnets Vedkommende, og hvis Viceadmiral Rechnitzer havde opfattet det saadan, tror jeg absolut, han havde Ret i, at han vilde være fremkommet med tekniske Spørgsmaal, men det fandt overhovedet ikke Sted. Og der var ingen Diskussion om Spørgsmaalet mellem Admiral Rechnitzer og mig bagefter. Hvis vi havde forstaaet Ministerens Ordre om Alarmberedskab som gældende Søværnet og det hele, er det ganske utvivlsomt, at vi ikke alene havde talt om det, men at vi, at jeg var gaaet stærkt paa, og saa vilde Rechnitzer have gjort det, men netop det, at det ikke blev gjort, maa for mig være Tegn paa, at ingen af os forstod det som gældende Flaaden."

Prior (Betænkningen Side 80). Af Afhøringen af Generalløjtnant *Prior* fremgaar det, at Generalløjtnanten opfattede Ordren som gældende Hæren, men at han ikke kunde sige, om Ministeren havde ment, at den ogsaa skulde gælde Flaaden. (St. 419 og 421).

Gørtz (Betænkningen Side 80). General Gørtz udtaler, at Forsvarsministeren i og for sig ikke giver nogen Ordre om Alarmberedskab, men *godkender*, at man fra Hærens Side befalede Alarmberedskab. Generalen havde den Opfattelse, at det samme vilde ske for Flaaden, men „det støtter jeg ikke paa andet, end at hvis jeg havde været Viceadmiral, vilde jeg ubetinget have gjort det". (St. 484).

For Generalmajor *Stemanns* Vedkommende hedder det i Betænkningen (Side 80), „at General Stemann ikke erindrer noget om, hvad der blev besluttet for Flaadens Vedkommende". (St. 484).

Da General Stemann ikke erindrer noget om, hvad der blev besluttet for Flaadens Vedkommende, maa det synes klart, at han ikke kan tages til Indtægt hverken for eller imod den daværende Forsvarsministers Opfattelse.

Hvad Generalløjtnant *Prior* angaar, gør denne jo gældende, at han har opfattet Ordren *som alene gældende Hæren*, men at han ikke kunde sige, om Ministeren havde ment, at den ogsaa skulde omfatte Flaaden. Dette er ganske i Overensstemmelse med mine Udtalelser om, at jeg ubetinget tror paa, at Hr. Alsing Andersen i saa Henseende har været i god Tro, men det rokker ikke ved den Kendsgerning, at Generalkommandoens og Søværnskommandoens 4 tilstedeværende Repræsentanter alle har den Opfattelse, at Ministerens Meddelelse efter Mødet hos Kongen alene gjaldt Hæren. Af Viceadmiral Vedels foran gengivne Udtalelse fremgaar det med al Tydelighed, at han ikke har forstaaet, at der skulde være Alarmberedskab eller noget lignende for Søværnets Vedkommende, og Generalkommandoens Beretning om Mødet godtgør efter min Anskuelse til Evidens, at der overhovedet ikke af den daværende Forsvarsminister er givet nogen som helst Forholdsordre, men som Generalløjtnant Gørtz koncist udtrykker det, kun en *Godkendelse* af, at man fra Hærens Side befalede Alarmberedskab.

Naar jeg derfor saa bestemt har hævdet, saavel i min Redegørelse til Kommissionen som under Afhøringen, at der for Søværnets Vedkommende ikke har foreligget nogen Forholdsordre om Alarmberedskab eller lignende, ser jeg ikke rettere, end at jeg i saa Henseende er i fuld Overensstemmelse med saavel Generalkommandoens Beretning som med de Udtalelser, der i Sagens Anledning er afgivet af Viceadmiral Vedel og af Generalløjtnant Gørtz og for saa vidt ogsaa af Generalløjtnant Prior.

Med Henblik paa det ovenfor fremførte maa det forekomme mere end usandsynligt, at der fra den daværende Forsvarsminister skulde være tildelt mig nogen

Art af Misbilligelse, allerede under Hensyn til, at der ikke har foreligget noget som helst Grundlag herfor. Det er mig selvsagt *magtpaaliggende* at faa denne Sag saa oplyst, som det i det hele taget er muligt, saaledes at de Kredse, der i særlig Grad har beskæftiget sig med og kritiseret min formentlige Undladelse af at have efterkommet Regeringens Beslutning, kan faa Kendskab til Spørgsmaalets rette Sammenhæng.

I Hr. Alsing Andersens Beretning til Kommissionen (Side 44) hedder det bl. a.: „Noget efter Kl. 11.30 kom jeg tilbage til Marineministeriet, hvor Generalkommando og Søværnskommando ventede. Jeg meddelte, at man ikke mente at burde foretage anden Indkaldelse end til „Niels Juel", men at der i øvrigt skulde etableres højeste Alarmberedskab for det indeværende Mandskab". Og længere nede paa samme Side: „Ved 17-Tiden havde jeg et Møde med Generalerne Prior og Stemann samt Viceadmiral Rechnitzer. .... Vi aftalte at opretholde højeste Alarmberedskab for de sønderjydske Styrker (Fredericia iberegnet), medens man for det øvrige Land gik med til næsthøjeste Trin: forhøjet Beredskab...."

Foruden at bemærke, at den daværende Ministers Udtalelse i det førstnævnte Citat, om *„at der i øvrigt skulde etableres højeste Alarmberedskab for det indeværende Mandskab"*, ikke er i Overensstemmelse med Generalkommandoens Beretning om Mødet, skal jeg pege paa, at der i intet af de 2 Citater nævnes noget som helst om Søværnet, hverken om Flaadens Skibe i Bælterne eller andetsteds, saa lidt som om Skibene, der laa i Havn eller om Søværnets øvrige Dele. At Ministerens Udtalelser ved de to paagældende Møder ikke har kunnet opfattes og ikke er blevet opfattet som havende Relation til Søværnet, er formentlig derfor fuldt ud forklarligt.

I Professor *Hartvig Frischs* Pro Memoria vedrørende Partiformandsmødet den 8. April 1940 (St. 519—20) hedder det bl. a.: „...Alsing Andersen knyttede hertil et Referat af Forhandlingen mellem de tre Ministre og de militære Chefer, og det fremgik heraf, at General Prior havde ønsket Mobilisering, men efter de givne Oplysninger havde afstaaet derfra. I Stedet derfor havde man beordret Alarmtilstand i Garnisonerne ved Grænsen (men ikke kaldt Styrker sammen højere oppe fra Jylland) samt taget Skridt til at indkalde ældre Mandskab til „Niels Juel", da dette Krigsskib i Øjeblikket blev brugt som Øvelsesskib...."

Som det vil fremgaa heraf, drejer denne Udtalelse sig foruden om Indkaldelsen til „Niels Juel" udelukkende om *Hærens* Beredskabsforhold, men ikke om Alarm tilstand for begge Værn.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Misbilligelse skal jeg bemærke, at der i „Beretning af Alsing Andersen", dateret Maj 1940 og modtaget b. m. i Marineministeriet 11. Juni 1940, en Beretning, der med ganske uvæsentlige Ændringer forefindes i Bilaget til Betænkningen Side 42—47, overhovedet intet nævnes om, at der vedrørende Søværnets Beredskabsforhold den 8. April skulde være tildelt mig nogen Misbilligelse, hvad først er anført i Kapitlet „Overfaldet nærmere belyst" (jfr. Side 51), der formentlig maa være udarbejdet senere, og hvortil jeg først har faaet Kendskab efter Kommissionens Nedsættelse.

Om Samtalen med Hr. Alsing Andersen, hvorunder denne bemærkede, at han havde troet, at ogsaa Marinen var i Alarmberedskab, har jeg gjort nærmere Rede i mit Indlæg til Kommissionen (jfr. Side 187), og jeg skal herudover, samt hvad jeg har anført under Afhøringen (Side 373) om, at Ministeren endte med at sige til mig: „Jeg skal saamænd være den sidste paa Jorden til at bebrejde Dem noget i saa Henseende", kun bemærke, at jeg ved den paagældende Lejlighed havde det Indtryk, at Hr. Alsing Andersen var gaaet ud fra, at jeg af eget Initiativ havde forhøjet Søværnets Sikringstjeneste. Under Samtalen blev Mødet den 8. April ikke nævnt og saaledes heller ikke, at der fra Ministerens Side skulde have været givet nogen Forholdsordre. Saafremt dette var sket, vilde jeg ganske utvivlsomt ikke alene have drøftet Spørgsmaalet herom med Ministeren, men *givet ogsaa* have forelagt det for mine nærmeste Medarbejdere, for at faa Sagen klarlagt, men noget saadant har ikke fundet Sted. Saa vidt jeg ved, har den daværende Forsvarsminister hverken i Perioden før eller efter min Afgang, over for nogen af de øverste Embedsmænd i Marineministeriet, med hvem han dog havde daglig Kontakt, givet Udtryk for, at han over for mig skulde have udtalt Misbilligelse under nogen Form.

Det er maaske sandsynligt, at den Fejlhuskning om det her omhandlede Spørgsmaal fra Hr. Alsing Andersens Side, saaledes som jeg mener, at det maa have været Tilfældet, muligen kan føres tilbage til, at Afsnittet i hans Beretning til Kommissionen, „Overfaldet nærmere belyst", først er blevet udarbejdet maaske adskillig Tid efter Maj 1940, da den første Del af hans Beretning forelaa. Til Begrundelse for denne formentlige Fejlhuskning skal jeg atter pointere, at Udtalelserne og Forhandlingerne paa Mødet den 8. April ikke kan danne Baggrund for nogen Mistillidserklæring, saafremt man vil godkende saavel Generalkommandoens Beretning om Mødet som Udtalelserne i Sagens Anledning fra saavel Generalløjtnant Gørtz som fra Viceadmiral Vedel og fra Generalløjtnant Prior.

4. *Møde i Udenrigsministeriet den 5. April 1940.*

Af Bilaget af 17. Oktober 1945 til Marineministeriets førnævnte Skrivelse af 31. s. M. vil det ses, at jeg den 5. April fra Kl. 13.30 til 15.45 har været til et Møde i Isbrydningsraadet og altsaa ikke inden for dette Tidsrum kan have været i Udenrigsministeriet. Der har imidlertid samme Dag, efter hvad den daværende Direktør for Udenrigsministeriet, Minister Mohr, tydeligt erindrer og over for mig har udtalt, været et Møde hos Udenrigsministeren Kl. 17, hvor ogsaa Forsvarsministeren, Direktøren for Krigsministeriet, Generalmajor Stemann og jeg selv var nærværende, og hvorunder Indberetningen fra den foregaaende Dag fra Kammerherre Zahle var blevet oplæst og kommenteret. Det bemærkes, at ogsaa Minister Mohr var til Stede ved Mødet.

Det kan herefter fastslaas, at der *ikke har været nogen separat Sammenkomst mellem Dr. Munch og mig.*

Naar jeg nævner dette, er det fordi et Medlem af Kommissionen, Kommandør Westermann ifølge Referat i „Berlingske Tidende" ved et konservativt Medlemsmøde i Borgernes Hus bl. a. udtaler følgende:

„Ifølge Afhøringen i Betænkningen ligger Rechnitzers Defaitisme ogsaa fuldstændig paa Linie med Munchs og Alsing Andersens. Rechnitzers maalbevidste Forhindring af, at der kunde ske noget militært Sammenstød, har rejst Spørgsmaalet om, i hvilken Grad han var paavirket eller informeret af Regeringen. Det vides, at Rechnitzer den 5. April om Eftermiddagen var til Møde med Udenrigsminister Munch i Udenrigsministeriet, men ingen af de to Herrer kan erindre noget som helst om, hvad de ved den Lejlighed har talt om..."

Næst at bemærke, at Begrebet Defaitisme har ligget min Opfattelse og hele min Tankegang fuldkommen fjernt, skal jeg paapege, at der som alt anført, ikke kan have fundet noget Tomandsmøde Sted mellem Dr. Munch og mig, hvorfor den i Kommandør Westermanns gengivne Udtalelse indeholdte Paastand — Referatets Rigtighed selvfølgelig forudsat — savner ethvert Grundlag og *er positiv urigtig og vildledende.* At den har kunnet give Anledning til en ganske uberettiget Mistænkeliggørelse af saavel den daværende Udenrigsminister som mig selv, er vist imidlertid uden for enhver Tvivl.

Rechnitzer.

12.

MINISTERIET FOR
HANDEL, INDUSTRI OG SØFART

København, den 17. Oktober 1945.

Til Den parlamentariske Kommission.

Med den i Afskrift hosfølgende fra Statens Isbrydnings- og Ismeldingstjeneste modtagne Skrivelse af 8. d. M. vedrørende et i Dagbladet „Politiken" for den 7. d. M. indeholdt Referat af Beretningen fra Den parlamentariske Kommission har man ikke villet undlade at gøre Kommissionen bekendt.

P. M. V.

H. Jespersen.

H. Juul,
fg.

Bilag.

AFSKRIFT

STATENS ISBRYDNINGS- OG
ISMELDINGSTJENESTE

København, den 8. Oktober 1945.

Til Ministeriet for Handel, Industri og Søfart.

I Dagbladet „Politiken" for Søndag den 7. ds. er Beretningen fra den parlamentariske Kommission omtalt, og det er herunder anført, at Isbryderen „Isbjørn" var forsynet med en Kanon. Man henleder Opmærksomheden paa, at det var Isbryderen „Tyr", der den 28. Marts 1940 blev overgivet til Marinen og forsynet med en Kanon for at kunne nedskyde drivende Miner.

sign. **Frederik Grue.**

13.

København, den 16. Januar 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte parlamentariske Kommission.

Efter at jeg har haft Lejlighed til at gennemlæse det stenografiske Referat af de Afhøringer, som blev foretaget af den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission, ønsker jeg at fremføre følgende yderligere Bemærkninger:

1. *Angaaende en Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab.*

Herom svarede jeg i det stenografiske Referat Sp. 663, at jeg ikke mindedes at have hørt noget om en saadan Meddelelse den 5. April. Dette var ogsaa rigtigt.

Ved at læse Kommandørkaptajn Pontoppidans Forklaring Sp. 503 er denne Episode imidlertid blevet genkaldt i min Erindring.

Som det fremgaar af Kommandørkaptajnens Referat, var Forholdet imidlertid dette, at det drejede sig om *den samme Meddelelse*, som vi allerede havde faaet i Ministermødet om Formiddagen, hvilket jeg ogsaa har bemærket til Kommandørkaptajnen. Denne Meddelelse var nu via det svenske Gesandtskab for anden Gang naaet til København. Da det altsaa var en Meddelelse fra samme Kilde og af samme Indhold som tidligere, var der ikke Tale om nogen Nyhed, som kunde foranledige særlige Skridt.

Dertil kom, at de Meddelelser, som umiddelbart efter blev givet i Ministermødet Kl. 14.30 gennem de norske og svenske Gesandter i København om Opfattelsen i Oslo og Stockholm, gik i beroligende Retning. Disse Omstændigheder kan vel siges at være en naturlig Forklaring paa, at denne Episode var gaaet mig af Minde som noget, der ingen selvstændig Betydning havde.

2. *Generalrapporten om Sikringsstyrken (ved Søværnet).*

I det stenografiske Referat Sp. 709 spørger Hr. Westermann mig i Forbindelse med en Ordre Kl. 5.30 den 9. April til Torpedobaaden „Høgen", om jeg ikke havde læst Generalrapporten for Sikringsstyrken.

Som det fremgaar af Referatet, svarede jeg efter et Øjebliks Usikkerhed: Jo. Min Usikkerhed skyldtes, at jeg aldrig havde hørt Udtrykket „Generalrapporten", men jeg gik ud fra, at der var Tale om det Dokument, som bærer Titlen „Søværnskommandoens Beretning vedrørende Søværnets Forhold omkring den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940".

Af Kommissionsbetænkningen og det stenografiske Referat har jeg imidlertid nu konstateret, at der eksisterer en særlig „Generalrapport" (for Søværnets Sikringsstyrke), udarbejdet i 1943, altsaa 3 Aar efter Begivenhederne og 3 Aar efter, at jeg var gaaet af som Forsvarsminister.

Jeg ønsker derfor at meddele den ærede Kommission, at jeg aldrig har vidst noget om Eksistensen af denne „Generalrapport".

Hvad selve Spørgsmaalets Realitet angaar, gentager jeg, at jeg hverken direkte eller indirekte har deltaget i Udstedelsen af den omhandlede Ordre.

Alsing Andersen.

14.

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

København, den 31. December 1945.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I min Skrivelse af 21. Juni d. A. med Redegørelse for Begivenhederne omkring 9. April 1940 har jeg vedrørende Spørgsmaalet om *Alarmtjeneste* (jfr. Betænkningen, Side 187) omtalt, at jeg i en Samtale med daværende Forsvarsminister *Alsing Andersen* inden min Afgang i Maj s. A. lejlighedsvis havde bemærket, at der for Søværnet ikke fandtes Begrebet Alarmtjeneste, men tre forskellige Gradueringer af Sikringstjeneste.

Denne orienterende Udtalelse, der fra min Side blev fremsat, fordi Ministeren overfor mig nævnte, at han havde troet, at ogsaa Marinen var i Alarmberedskab, tog, ganske afgjort, absolut ikke Sigte paa, at jeg dermed skulde have ment, at Forskelligheden mellem Søværnets og Hærens Terminologi paa Beredskabsomraadet paa nogen Maade skulde begrunde, at Søværnet den 8. April ikke fik Forholdsordre om Overgang til forhøjet Beredskab.

Saafremt Udtrykket *Alarmberedskab* den paagældende Dag var blevet benyttet eller opfattet som havende Relation til Søværnet, vilde efter min Overbevisning ingen sømilitær Repræsentant have næret blot den ringeste Tvivl om, at det var *ensbetydende med højeste Beredskab for Søværnet*, altsaa den mest skærpede Form for Søkrigstjeneste.

Det her fremdragne Spørgsmaal har givet og giver endnu Anledning til Omtale med fejlagtig Følgeslutning, og jeg har med Henblik herpaa anset det for rettest at fremkomme med foranstaaende Bemærkninger for derved at klarlægge den Indstilling, der for mit Vedkommende gør sig gældende vedrørende det omhandlede Forhold.

Rechnitzer.

15.

MARINESTABEN

Marineministeriet, den 5. Januar 1946.

Til Chefen for Rigsdagens Bureau.

I Henhold til Telefonsamtale af G. D. fremsendes hoslagt 4 Eksemplarer af en Fodnote til Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40, Side 196.

E. B.

Hans Nielsen,
Fm.

Indsættes i Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40 Side 196 nederst som Fodnote*).

Kystløjtnant II H. Schat-Holm, der den 9. April 1940 som vagthavende Officer havde Hundevagt paa Middelgrundsfortet, har ved Skrivelse af 9. Juli 1945 indsendt en af ham selv under 14. April 1940 skrevet Rapport eller Huskeseddel vedrørende Begivenhederne paa Middelgrundsfort den 9. April 1940, hvoraf det fremgaar:

I. Grunden til at Kanonen ikke virkede, fik jeg senere fortalt af en af Vagterne. Paa Grund af Mandskabets Ukendskab til Kanonen havde de aabnet Kilen, medens Kanonen var indstillet paa Haandbetjening, derefter blev Haandtaget for automatisk Skydning drejet og Kilen smækket i; herved har Noten med temmelig stor Kraft tørnet mod Bundstykket; det har antagelig været forsøgt nogle Gange, indtil man har opdaget, at Noten ramte Bundstykket; derefter er Noten blevet drejet tilbage, men Kilen kunde ikke smække i, da Materialet var blevet stukket.

II. Meldingen til Chefen blev meldt af undertegnede, og Meldingen lød som følger: „Melder Chefen at tyske Orlogsfartøjer er paa Vej mod Københavns Havn, maa der skydes". Chefens Svar: „Nej, der maa ikke skydes".

Endvidere fremgaar det af Rapporten, at Fortets Interimschef ikke viste sig paa Fortets Dæk under de tyske Skibes Indpassage til København.

16.

MARINEMINISTERIET

København, den 27. April 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Anledning af Kommissionens Skrivelse af 9. d. M. oversendes hermed:

1. Marineministeriets Efterretningsstations originale Lister over indkomne Telefon- og Telegrammeldinger for Tiden fra den 8. April 1940 til den 9. April F.M. 1940.*)

2. Oversigt over alle vigtigere indgaaede og udgaaede Telefon- og Telegrammeldinger (-ordrer) for Tiden fra den 8. April 1940 til den 9. April F.M. 1940 — udarbejdet umiddelbart efter den 9. April 1940.*)

3. Uddrag af Telefonjournal for Stationsvagten Lynetten fra den 8. April 1940 Kl. 1800—9. April 1940 Kl. 2400. (Bilag Nr. 5 til Kystdefensionens Skrivelse pag. M. 17, Nr. 214 af 13. April 1940 vedrørende Begivenhederne den 9. April 1940).*)

I Tilslutning hertil skal Ministeriet oplyse følgende:

ad 1 og 2.

Mængden af indkomne og udgaaede Meldinger og Ordrer i det her omhandlede Tidsrum var saa stor, at Efterretningsstationens Arbejdskapacitet faktisk blev sprængt, hvilket bevirkede, at ikke alle Meldinger og Ordrer, der blev modtaget af eller udgivet fra Søværnskommandoen *uden* om Efterretningsstationen, naaede at blive indført paa denne Meldecentrals Lister.

For imidlertid hurtigst muligt at faa et samlet Overblik over, hvad der var modtaget og udgivet over Søværnskommandoens (Marineministeriets) Telefonnet, blev den under Pkt. 2 anførte Oversigt over alle vigtigere indgaaede og udgaaede Telefon- og Telegrammeldinger (-ordrer) udarbejdet umiddelbart efter den 9. April 1940 dels paa Grundlag af Efterretningsstationens Meldinger og dels paa Grundlag af Notater paa Meldeblanketter fra Søværnskommandovagten og Søværnskommandoens øvrige Kontorer.

ad 3.

De originale Telefonjournaler fra Middelgrundsfortet og Lynetten har ikke kunnet fremskaffes, idet de menes at være bortkommet under den tyske Besættelse af Kystdefensionens Værker efter den 29. August 1943.

Som det herefter mest originale Aktstykke af den ønskede Art indsendes i Stedet det under Pkt. 3 anførte Uddrag af Telefonjournal for Stationsvagten Lysetten, der under 13. April 1940 er indsendt til Marineministeriet som Bilag til Kystdefensionens Beretning om Begivenhederne omkring den 9. April 1940.

F. M.

Vedel.

*) Ikke optrykt.

17.

MARINEMINISTERIET

København, den 20. Maj 1946.

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Med Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 27. April d. A. skal Marineministeriet oplyse følgende:

1. Vedrørende Vagtjournal for Middelgrundsfort indeholdende Oplysninger om Vagtposternes Besættelse den 9. April 1940.

Vagtjournalen har ikke kunnet fremskaffes, idet den formentlig er brændt den 29. August 1943, før Tyskernes Overtagelse af samtlige Kystdefensionens Værker.

I Henhold til Interimschefen for Middelgrundsfortets Rapport af 11. April 1940 vedrørende Begivenhederne den 9. April 1940 var følgende Poster besat paa Fortets Dæk Natten mellem den 8. og 9. April:

1 Vagtchef (Kystofficer),
1 vagthavende Befalingsmand ved 75 mm A. L. K. (til Afgivelse af Varselskud),
1 værnepligtig Udkig,
1 værnepligtig Ordonnans hos Vagtchefen og
2 værnepligtige ved 75 mm A. L. K.

(Jfr. i øvrigt „Søværnskommandoens Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40" Siderne 189—191 og 195—197).

2. Den til Interimschefen paa Middelgrundsfort fremsendte originale Rapport om Aarsagen til, at den østlige 75 mm A. L. K. ikke virkede.

Den omhandlede Rapport har aldrig været indsendt til Ministeriet, og det har paa nuværende Tidspunkt været Kystdefensionen umuligt at fremskaffe den, hvorfor det maa anses for sandsynligt, at den ogsaa er blevet brændt den 29. August 1943.

De for Marineministeriet foreliggende Oplysninger om Aarsagen til, at Kanonen ikke virkede, findes anført paa Side 196 i Søværnskommandoens Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40.

3. Hvem der om Morgenen den 9. April 1940 havde Telefonvagt paa Lynetten.

Orlogskaptajn Saabye, nu tjenstgørende i Marinestaben, havde Stabsvagt paa Lynetten.

Kystløjtnant I. Rørly, Vespervej 16, Hellerup, havde Stationsvagt paa Lynetten.

Værnepligtig Hv. Nr. 14579 Kontorist Gregers Kjerulf, Küchlersgade 49, København V., og

Værnepligtig Hv. Nr. 14637 Skolelærer Passe Kütchen Lehn, Skellet 24, Valby,

var vagthavende Telefonister paa Lynettens Telefoncentral.

F. M.

Vedel.

18.

DEPARTEMENTSCHEF
EIVIND LARSEN

København, den 14. Juni 1946.

Hr. Bureauchef Olsen, Rigsdagens Bureau.

Idet jeg henviser til personlig Henvendelse til mig den 27. Maj 1946 fra Formanden og Næstformanden i den parlamentariske Kommission, fremsender jeg vedlagt en Rapport af 3. Juni 1946 med Kontinuationer samt Bilag indeholdende Afhøringer vedrørende det paa Middelgrundsfortet den 9. April 1940 passerede.

Deres ærbødige

Eivind Larsen

KØBENHAVNS OPDAGELSESPOLITI

HOVEDSTATIONEN

Rapport.

Mandagen den 3. Juni 1946.

Til nærmere Belysning af Spørgsmaalet, hvorfor blev der ikke skudt den 9. April 1940 om Morgenen ved 4-Tiden, da man fra Middelgrundsfortet havde observeret de to tyske Orlogsfartøjer for indgaaende mod Københavns Havn, møder i Dag Kl. 10,00 efter Tilsigelse

Ingeniør, Fabrikant, Kystløjtnant af 2. Grad, Helge Schat-Holm, Jacobsens Allé 5.

Han gøres bekendt med den Diskretionspligt, som han tidligere i Kommissionen er gjort bekendt med, og erklærer sig indforstaaet med ikke at referere noget vedrørende Afhøringerne her.

Komparenten havde Vagten paa Fortet i Tiden fra Midnat (Kl. 0,00) til Kl. 4,00 den 9. April 1940. Han opholdt sig hovedsageligt i dette Tidsrum i Vagtskuret paa Toppen. I Skuret findes der Telefon, hvorfra der kan faas Forbindelse over Fortets Telefoncentral til saavel selve Fortet, Marinens andre Telefoner, som til Byens Centraler.

Paa samme Tid var der ved Kanonen en Underkanonér samt to — i hvert Fald med Bestemthed en — Menig, og paa Toppen patruljerede en Menig som Ordonnans og Udkig.

Med Hensyn til Kanonens Placering vil Komparenten fortsat hævde — eller mene —, at Kanonen var anbragt som af ham til Kommissionen tidligere forklaret, nemlig den paa Ridset med rødt som Nr. 3 anførte. Han siger, at Kanonen var ret nær Signalmasten og ikke ret langt fra Vagtskuret, men han vil dog gerne have Lejlighed til at se Forholdene paa Stedet, idet han saa formentlig vil være i Stand til nøjere at præcisere Kanonanbringelsen.

Kl. ca. 3,45 til 3,50 den paagældende Morgen kom den menige Ordonnans, der havde Udkig paa Toppen, ned fra Toppen til Komparenten, der som nævnt opholdt sig i Skuret, og meldte, at der var to Fartøjer paa Vej mod København med normalt Navigationslys tændt, men uden tændte Lodslanterner.

Komparenten fulgte straks med denne Ordonnans op paa Toppen for at iagttage Skibene, hvilke han saa selv bemærkede i Overensstemmelse med, hvad Ordonnansen havde meddelt. Da Skibene ikke tændte Lodslanternerne, idet de kom nærmere, gav Komparenten Ordre til Ordonnansen om at gaa op til Projektøren, der var beliggende paa Toppen vestlig for Fyrtaarnet, og saaledes at den kunde belyse alle Skibe, der sejlede mellem Middelgrundsfortet og København.

Komparenten fulgte med Ordonnansen hen til Projektøren, som Ordonnansen tændte. Projektøren (Kulbuelys) var intakt. Skibene blev fanget i Projektørlyset, og det blev konstateret, at det var en Slæbebaad (tysk), der Dagen i Forvejen af Komparenten var observeret sejlende nordpaa for fuld Fart gennem Minefeltet, den næste Baad var et svagt armeret Orlogsfartøj (graamalet). Komparenten genkendte straks med Sikkerhed det førstomtalte Fartøj, der Dagen før havde ført tysk Flag, og han var derfor klar over, at det drejede sig om to tyske Skibe, idet de fulgtes.

Der blev derefter blinket med Signallys ved korte Blink fra det graa Fartøj, hvilken Signalering af Komparenten blev opfattet saaledes, at Skibene var generet af Projektørlyset fra Middelgrundsfortet.

Middelgrundsfortets Projektører blev derefter slukket, hvorefter Komparenten gav Ordre til Kanonen om Afskydning af Varselsskud, og samtidig hejste Komparenten paa Flagmasten paa Fortets Top internationalt Stopflag — „K" —, hvilket Stopflag blev belyst fra Fortet.

Samtidig belyste det graa tyske Skib sit Flag, der viste sig tydeligt for Komparenten som tysk Orlogsflag — det var ikke det almindelige tyske Flag med Hagekorset —, derefter slukkedes alt Lys paa de tyske Skibe.

Paa dette Tidspunkt kom Løjtnant Kromann op paa Toppen. Han skulde afløse Komparenten, og Kromann kom hen ved Flaget, hvor Komparenten stod, hvorefter Komparenten gav Ordre til Kromann om at melde til Holmens Efterretningstjeneste og Lynettens Kommandostation, at tyske Fartøjer (Orlogs-) var paa Vej mod Københavns Havn.

Paa dette Tidspunkt var Klokken antageligt ca. 3,55 og endnu var Varselsskuddet, som Komparenten havde givet Ordre til, ikke faldet, hvorfor Komparenten løb ned til Kanonen for at overtyde sig om Grunden til, at Varselsskuddet ikke var faldet.

Da han kom ned til Kanonen, stod Kanonéren med en skarp Patron i Haanden, og der stod sandsynligvis to Menige foruden ved Kanonen. Kanonen var da ikke ladt.

Komparenten gjorde derefter den paagældende Kanonér opmærksom paa, at det var en skarp Patron, denne havde i Haanden, hvorefter Komparenten selv tog en løs Patron og „puttede" i Kanonen. Den løse Patron gik let ind — tilsyneladende paa sin Plads —, Kilen kunde glide ind, men kunde ikke lukkes helt i, saaledes at Kanonen ikke kunde affyres. Komparenten manipulerede en Del med Kilen, men kunde stadig ikke faa den ganske lukket, hvorfor han ikke søgte at tage i Kanonens Aftrækker.

Det blev ikke meddelt ham af nogen af Kanonbesætningen, at det var forsøgt, men var mislykkedes for disse at faa lukket Kilen, ligesom det ikke blev meddelt, hvor mange Patroner eller hvilke Patroner der eventuelt var forsøgt med. I alt Fald husker Komparenten ikke noget om dette.

Komparenten gik derefter fra Kanonen op paa Toppen og traf Kromann, der fortalte, at han nu havde afgivet Meldingerne telefonisk fra Skuret, men han havde ikke modtaget nogen Ordre. Komparenten ringede derefter fra Skuret til Interimschefen, Langhorn, som han meddelte, at der var to tyske Orlogsfartøjer paa Vej mod Københavns Havn, ligesom han spurgte Chefen, om der maatte skydes. Langhorn svarede, at der maatte ikke skydes, men Komparenten var indforstaaet med, at denne Ordre dog ikke gjaldt Varselsskud.

Komparenten var ikke senere ved Kanonen og har ikke paa det Tidspunkt hørt noget om, at Kanonen ikke var i Orden, idet han ikke nu — efter at have faaet Ordren: Der maa ikke skydes! — havde nogen Interesse af den, og han tilføjer, at Kanonens Omgivelser var af en saadan Beskaffenhed, at Kanonen ikke vilde kunne benyttes til Beskydning af de tyske Skibe.

(Dette med Kanonens Anbringelse og de eventuelle Forhindringer i Fortets Opbygning for Skydning direkte mod de tyske Skibe ønsker han gerne at have Lejlighed til paa selve Fortet nøjere at angive).

Komparenten forlod Toppen Kl. ca. 4,20 og gik ned for at opsøge Chefen, Langhorn, men da alt var slukket og lukket i Chefens Lukaf, gik Komparenten selv til Ro.

Komparenten har ikke paa noget Tidspunkt selv set nogen Forhindring anbragt i Kanonens Kammer eller Løb.

Han ønsker dog at tilføje, at han ikke kan se nogensomhelst rimelig Anledning til eventuelt at sabotere den omhandlede Kanon, idet denne paa alle Maader, dels Anbringelsen og dels selve dens Konstruktion, var uegnet til Beskydning og eventuel Sænkning af større Fartøjer.

Komparenten er gjort bekendt med, at der efter Forklaringer under Kommissionens Afhøringer er fundet et Par Tændstikker i Kanonens Kraveleje.

Han mener ikke at dette kan være Tilfældet, og han siger, at Kilen havde passeret det væsentligste af Patronhylstrets Bagende, og hælder nærmere til den Teori, at Noten har været drejet ud som af ham tidligere til Kommissionen forklaret.

Endelig forklarer Komparenten, at Forskellen paa løs og skarp Ammunition er saa iøjnefaldende, at der ikke — uden for en ganske ukyndig — kan tages fejl, idet den løse Patron kun bestaar af selve Hylstret uden Patronens tilspidsede Form fortil.

Oplæst og vedtaget.

Derefter møder ligeledes efter Tilsigelse Kl. 13,00

Inspektør, Kystløjtnant af 1. Grad, Carl Johan Witt Kromann, Dyssegaardsvej 102, der ligeledes gøres bekendt med den Diskretionspligt, som han allerede tidligere i Kommissionen er blevet gjort bekendt med, og hvorefter han paany erklærer sig indforstaaet med intet at omtale, af hvad der under Afhøringerne maatte komme frem.

Han forklarer indledningsvis, at han ikke paa noget Tidspunkt den 9. April 1940 om Morgenen har været ved Kanonen eller har givet Ordre til Kanonbesætningen. Han havde ikke hørt noget om, at Kanonen ikke havde været i Orden, og han siger, at der ved flere Lejligheder i Dagene før var blevet skudt med Kanonen, men altid kun med løs Ammunition.

Den paagældende Morgen kom Komparenten op paa Toppen formentlig Kl. ca. 3,55, og han forklarer som tidligere, at han traf Schat-Holm ved Vagtskuret, og fra det Sted, hvor de traf hinanden, udenfor Skuret, kunde de sammen se Konturerne af to Skibe, der nærmede sig Indsejlingen til København.

Komparenten har ikke været andre Steder paa Fortet, men fra samme Sted set Skibene nærme sig, set dem blive belyst og derunder at Skibene hejste det tyske Orlogsflag, mens de fortsatte Sejladsen indefter med forøget Hastighed. Komparenten har derefter kun opholdt sig i Vagtskuret for at afgive og modtage Telefonmeldinger og Meddelelser. Han har saaledes ingen Kendskab til, hvorledes Kanonen virkede.

Paa Spørgsmaalet om det eventuelt, dersom en eller anden havde det til Hensigt, var den rigtige eller vigtigste Kanon at sabotere, siger han, at det var den eneste Kanon, der i de paagældende Dage benyttedes til Affyring af Varselsskud.

Komparenten har dog ikke hørt nogetsomhelst om, at der paa nogen Maade var lavet Forhindringer mod Kanonens Affyring.

Oplæst og vedtaget.

Hornslet, Kriminalassistent. **Erik Jørgensen,** Kriminalbetjent.

Fortsat den 5. Juni 1946.

Efter Tilsigelse møder her i Afdelingen i Dag Kl. 9,00

Artillerimekaniker, Kvartermester af 1. Grad, Henry Carl Vilhelm Emil Haagensen, Strandvejen 4 U, 4. t. v., Strandvejsgaarden, hvor han korteligt bliver gjort bekendt med Anledningen, ligesom han gøres bekendt med den Diskretionspligt, som han allerede tidligere i Kommissionen er gjort bekendt med, og hvortil han fortsat erklærer sig indforstaaet med intet at omtale.

Komparenten forklarer, at han havde Vagt paa Fortet den omtalte Nat, og at han blev purret ud ved ca. 5-Tiden, i alt Fald var han oppe ved Kanonen paa det Tidspunkt, da „Rugard" passerede ud for ca. Midten af Fortet og i en Afstand af ca. 1 000 Meter. Komparenten var, indtil han befandt sig ved Kanonen, uvidende om, hvad Aarsagen var, til at han blev purret ud.

Paa Vej op til Kanonen mødte han Artillerimekaniker Krantz, der paa det Tidspunkt var paa Vej ned fra Kanonpladsen, og Krantz fortalte, at han var purret ud i Anledning af, at Kanonen ikke havde kunnet virke, og han fortalte, at der var en Grat i Koblingsskiven, som dog ikke generede.

Komparenten fortsatte derefter op til Kanonen, og da han kom derop, stod der en Overkonstabel, indkaldt den 8. April, og en værnepligtig Menig — Komparenten kender ingen af dem.

Komparenten spurgte, hvorfor der ikke blev skudt med Kanonen, men fik første Gang ikke noget Svar, hvorfor han gentog Spørgsmaalet. Befalingsmanden svarede: Vi kender ikke Betjeningen af Kanonen. Det var paa det Tidspunkt, „Rugard" sejlede forbi. Komparenten gik derefter til Kanonen, som han uden at lade foretog Aabning af Kilen med og i øvrigt undersøgte, og der var da ikke noget i Vejen for, at Kanonen kunde funktionere. Kilen kunde lukke helt til. Komparenten bemærkede godt, at der var en Grat paa Koblingsskiven, som Komparenten selv kort efter fjernede med en Fil, som Krantz kom med, det er i alt Fald, som Komparenten husker det nu, men han vil stadig hævde, at Graten havde ingen Betydning for Kanonens Anvendelse den Dag, men man har tidligere været ude for, at en saadan Grat, men af større Dimensioner, har bevirket, at Kanonen ikke har kunnet benyttes.

Komparenten har ikke tidligere hørt noget om, at der er fundet Tændstikker i Kanonen, og det vil være meget vanskeligt, hvis man vil anbringe Tændstikker paa det Sted, hvor Patronens Krave skal støde an. Dette Sted er ikke som tidligere forstaaet et forsænket Kraveleje, men derimod en ophøjet Kant, der teknisk betegnet kaldes „Kærnerørets Bagende har en Afsats, som danner Anlæg for Patronens Krave".

Med Hensyn til at der skulde være forsøgt Sabotage mod Kanonen, siger Komparenten, at han ikke kan tænke sig noget saadant, idet det kunde have været gjort sikrere ved f. Eks. at fjerne Dele af Kilen, der kan skilles ad med Haanden uden Anvendelse af Værktøj.

Oplæst og Vedtaget.

Hornslet, Kriminalassistent. **Erik Jørgensen,** Kriminalbetjent.

Fortsat den 6. Juni 1946.

Efter Tilsigelse møder her i Afdelingen i Dag Kl. 9,30

Artillerimekaniker, Underkvartermester af 1. Grad, Christian Østergaard Krantz, Bremensgade 57, 2. Sal t. v., der gøres bekendt med den Diskretionspligt, som han allerede ved Kommissionen er blevet gjort bekendt med, og hvortil han fortsat erklærer sig indforstaaet med, at han intet vil referere vedrørende Afhøringerne.

Komparenten forklarer, at han den Dag om Morgenen kort efter Purringen blev kaldt op til Kanonen, idet der blev sagt, at Kanonen ikke kunde virke.

Komparenten gik straks op til Kanonen. Han husker ikke, hvor mange der var til Stede deroppe ved Kanonen, og er ikke i Stand til at angive Navne paa nogen af de tilstedeværende, kun kan han sige med Sikkerhed, at Løjtnant Schat-Holm paa et vist Tidspunkt kom til Stede ved Kanonen, mens Komparenten opholdt sig der.

Schat-Holm bebrejdede ham, at Kanonen ikke havde kunnet virke, hvorfor Komparenten paavirkede Udkasteren, lukkede Kilen og tog Aftræk, hvilket alt kunde gøres uden Vanskeligheder af nogen Art.

Schat-Holm udtalte nu, at det ikke kunde gøres med Patron i, hvorfor Komparenten satte en Patron i Kanonen, lukkede Kilen og spurgte, om han saa maatte tage et Aftræk, idet Kanonen absolut ikke var i Uorden — Kilen lukkede fuldstændigt. Han maatte dog ikke tage noget Aftræk, hvorfor Kanonen straks efter blev afladet.

Han siger med Bestemthed, at paa det Tidspunkt, da han kom til Stede ved Kanonen, var der ikke nogen Hindring for Kanonens Aftræk. Det er muligt, og vistnok mest sandsynligt, at der har været en Grat, men den havde paa ingen Maade nogen Indflydelse paa Kanonens Funktion.

Han har ikke fundet nogen Tændstikker i Kanonen, hvilke Tændstikker eventuelt kunde være Aarsagen til, at Kanonen ikke kunde arbejde, og han har ikke haft nogen Samtale med Skjønnemand om Tændstikker i Kanonen.

Han erindrer tydeligt, at han efter at have konstateret, at Kanonen var i Orden, og inden Haagensen var kommet til Stede ved Kanonen, var gaaet ned for at hente Værktøj til Brug ved Fjernelse af Graten, det er ogsaa sandsynligt, at det er ham, som senere har fjernet denne Grat ved Hjælp af Fil, men da det er en saa dagligdags og jævnligt forekommende Begivenhed, har han ikke fæstnet sig nøjere derved. Graten var fremkommet ved, at Omstilleren fra automatisk til Haandkraft ikke havde staaet rigtigt.

Det er Komparentens absolutte Opfattelse, at der ikke er Tale om Sabotage mod Kanonen, men at det udelukkende kan skyldes manglende Kendskab til Betjeningen af Kanonen.

Oplæst og vedtaget.

Derefter møder ligeledes efter Tilsigelse i Dag Kl. 13,00

Indkøber, tidligere værnepligtig ved Kystdefensionen, Messegast, Thorkild Carl Rydell; Peter Bangsvej 248, 3. Sal, t. v., hvor han gøres bekendt med, at der under Afhøringerne i den parlamentariske Kommission forudsættes Diskretionspligt af de afhørte, ligesom han nu anmodes om ikke at referere, hvad der her under Afhøringen kommer frem. Han erklærer sig indforstaaet med, at han ikke maa referere noget.

Han forklarer, at han den 9. April 1940 om Morgenen havde Vagt paa Toppen af Middelgrundsfortet i Tiden fra Kl. 2,00 til Kl. 4,00. Hans Opgave var hovedsagelig Udkig med ind- og udgaaende Skibe, at disse førte Lanterne som foreskrevet, ligesom han skulde paase, at Skibene ikke sejlede ind i Minefelterne, og endelig rapportere alt unormalt til Vagtchefen paa Toppen, Løjtnant Schat-Holm den paagældende Morgen.

Paa et Tidspunkt, han kun kan angive som mellem Kl. 3,30 og 4,00, bemærkede han to Skibe, der laa stille udenfor Minefelterne, med slukkede Lanterner. Skibene var ganske mørke. Dette meddelte han straks Vagtchefen, der bad Komparenten holde nøjere Øje med Skibene og, dersom disse foretog sig noget, da straks meddele nærmere til ham, men i øvrigt foretog Løjtnant Schat-Holm sig intet efter denne første Meddelelse.

Derefter gik Komparenten igen ud paa Toppen, hvor han ca. 10 Minutter efter bemærkede, at Skibene nu var paa Vej tværs gennem Minefelterne og uden nogensomhelst Lys, saaledes heller ikke de normale Navigationslys, tændt. Han havde Kikkert, hvori han havde observeret foranstaaende.

Han meddelte nu straks sin sidste Iagttagelse til Løjtnant Schat-Holm, der stadig opholdt sig i Vagtskuret, men nu medbringende sin Kikkert fulgte med ud paa Toppen.

Komparenten vil ikke ganske kunne huske, i hvilken Rækkefølge det nu skete, men i hvert Fald blev der hejst internationalt Stopflag og Projektøren blev tændt.

Imidlertid var Tiden blevet saa fremskreden, at det ny Vagtskifte skulde træde til, saaledes skulde baade Løjtnantsvagten og Komparentens Vagt skiftes ud Kl. 4, hvorfor der pludseligt var kommet i hvert Fald to Mennesker til op paa Toppen.

Han erindrer, at han saa Skibene blive belyst fra Fortet, ligesom han vil kunne mindes, at de fremmede Skibe belyste deres Flag, men han var ikke umiddelbart da klar over, at det var det tyske Flag, Skibene viste.

Videre hørte han, at der fra Løjtnant Schat-Holm blev givet Ordre til Skydning, formentlig Varselsskud, mod Skibene, men Skuddet faldt ikke, og han erindrer ogsaa, at han saa Schat-Holm nede ved Kanonen.

Endelig saa han, at der sejlede en Lodsbaad, som laa ved Middelgrundens Havnekaj, ud mod de to observerede Fartøjer, men han har ikke hørt, hvem der har givet Ordre eller Meddelelse til Lodsen. Men kort udenfor Havneindløbet til Middelgrunden vendte Lodsbaaden om, hvorefter den igen lagde til ved Middelgrundens Havnekaj.

Hvad der egentlig er Aarsagen til, at Kanonen ikke virkede, saaledes at det beordrede Varselsskud faldt, ved han ikke. Han saa blot fra Fortets Top, at der i hvert Fald to Gange blev puttet Ammunition ind i Kanonen, men han er ikke i Stand til at sige, hvorvidt det var skarp eller løs Ammunition, ligesom han ikke vil kunne oplyse nøje, hvem der betjente Kanonen.

Han vil dog mene, at den tidligere under Afhøringerne nævnte Skjønnemand var ved Kanonen, muligt har Komparentens Afløser, der formentlig var værnepligtig Hovmester ved Officersmessen paa Fortet, været nede ved Kanonen.

Da Komparenten den paagældende Morgen Kl. ca. 4,45 gik ned paa sin Sovestue, var der endnu ikke løsnet noget Skud fra Fortet. Skibene var i Mellemtiden gledet ind bag Trekroner mod København.

Han havde ikke den Morgen hørt noget om, at der eventuelt var fundet Tændstikker i eller ved Kanonen, men han har i Dagene nærmest efter rygtevis hørt Tale om, at Aarsagen, til at Kanonen ikke skød, var, at der skulde have været anbragt Tændstikker i Kanonen, men nærmere hvor Tændstikkerne skulde være anbragt, har han ikke hørt. Han er ikke i Stand til at sige noget bestemt om, hvem der har fortalt ham Rygtet.

Oplæst og vedtaget.

Hornslet, Kriminalassistent. **Erik Jørgensen,** Kriminalbetjent.

Kolding, den 7. Juni 1946.

Malersvend, værnepligtig Artillerimekaniker, Villy Skjønnemand, Frydsvej 1, 1. Sal, Kolding, blev i Dag Kl. 16 truffet paa sin Moders Bopæl, *Frydsvej 10, Kolding,* hvor han korteligt blev gjort bekendt med Anledningen til vor Henvendelse, ligesom han blev gjort bekendt med den Diskretionspligt, som han allerede tidligere ved den parlamentariske Kommission er gjort bekendt med maa overholdes, og han erklærer sig fortsat indforstaaet med, at han intet maa omtale til nogen vedrørende Afhøringen.

Komparenten forklarer nærmere, at han den omhandlede Morgen Kl. ca. 4 alene Mand gik op for at afløse ved Kanonen, der stod som paa Ridset med rødt Nr. 1. angivet.

Han kom til Kanonen paa det Tidspunkt, da de to Skibe blev belyst med Projektøren, og den Mand, Komparenten skulde afløse, han kan ikke huske, hvem det var, gik op paa Toppen. Der var ikke forinden givet Ordre om Skydning.

Derefter saa han, at der blev hejst Stopflag paa Toppen, og at der blev belyst mod Flaget. Umiddelbart derefter raabte Schat-Holm, der stod oppe ved Taarnet paa Toppen: Affyr Varselsskud!

Komparenten tog da straks en Patron fra Patronmagasinerne, der var anbragt cirkelrundt omkring Kanonen. De skarpe Patroner stod adskilt fra de løse, men ved en Fejltagelse fik han en skarp Patron i Løbet, og han kunde høre den metalliske Lyd, da Patronens Krave slog mod Afsatsen paa Kærnerørets Bagende, hvorefter han var klar over, at Patronen var helt inde. Han lukkede derefter Kilen i, hvorefter han tog i Aftrækket, efter at han først havde indstillet Kanonen i saavel Højde- som Sideretning direkte mod det første Skib, der var det eneste han paa det Tidspunkt kunde se fra sin Plads ved Kanonen. Der gik ikke noget Skud, Aftrækket kunde ikke trækkes op, som det skulde, og han var selv af den Formening, at han havde „faaet en Klemmer" i Kanonen. Han trak derefter Kilen ud, hvorefter Patronen, som den skulde, kom ud af Kanonen. Herefter tog han en tilsvarende Patron og ladede paany Kanonen, han hørte paany Klangen af Patronkraven mod Afsatsen paa Kærnerørets Bagende, lukkede Kilen og tog igen Aftræk, men han kunde kun løfte Aftrækkerarmen ganske lidt i Vejret. Komparenten afladede derefter paany Kanonen og var blevet noget febrilsk over, at den ikke vilde virke. I det samme kom der en løbende til Kanonen fra Toppen, mens Komparenten endnu stod med Patronen i Haanden; hvem det var der kom, ved han ikke, han tør saaledes ikke sige, hvorvidt det egentlig var Løjtnant Schat-Holm, men forinden var det i alt Fald fra Toppen raabt, hvorfor Skuddet ikke kom, og denne Person sagde: Det er jo en skarp Patron, Mand, det skal være en løs!

Komparenten tog derefter en løs Patron, hvormed han for tredie Gang ladede Kanonen, men det samme gentog sig, Aftrækket vilde stadig ikke virke. Komparenten gav derefter Besked til nogle eller en af de menige, som efterhaanden var kommet til, om at hente Artillerimekanikeren.

Komparenten baksede selv lidt med Kanonen, men opdagede ikke, at der var noget i Vejen med Kanonen.

I Mellemtiden var Skibene sejlet nærmere mod København, og de var nu ikke længere synlige fra Fortet. Komparenten forblev ved Kanonen, men der blev ikke rørt nærmere ved den, før Artillerimekaniker Krantz, Kl. ca. 6, kom derop.

Da Krantz kom tilstede, aabnede han Kilen, hvorefter han bad Komparenten tage noget Tvist fra en Pudsekasse, der stod under Kanonen — denne Kasse er uden Laag. — Komparenten tog derefter en Tot Tvist, hvormed han tørrede i Kilelejet,

men ikke i selve Hylster- og Patronlejet. Efter at have tørret med Tvisten bemærkede han at Tvisten var godt fedtet — tidligere benyttet —, og samtidig saa han, at der laa et Par Tændstikker i Kilelejet — han havde ikke tidligere, før han tørrede med Tvisten, bemærket Tændstikkerne —. Disse Tændstikker fjernede han selv med Fingrene. Derefter foretog Krantz Lukning af Kilen, der nu gik ganske paa Plads, idet han kunde foretage Aftræk. Om Tændstikkernes egentlige Placering siger han, at han, efter at han havde tørret i Kilelejet, saa, at i alt Fald en Tændstik stod lodret op fra Kilelejets Bund og hvilende ind mod Underkanten af Afsatsen, som danner Anlæg for Patronens Krave. Han mener ganske bestemt, at han omtalte for Krantz, at han havde fundet disse Tændstikker, ligesom han ogsaa bestemt mener, at Krantz udtalte, at det var noget Svineri, at der var nogen, der havde leget med Kanonen, men paa det Tidspunkt havde Komparenten ingen Tanke om, at Tændstikkerne eventuelt kunde have nogen Indvirkning paa, at Kanonen ikke kunde virke, det er først noget, som han har dannet sig en Teori om omkring Tidspunktet for Kapitulationen, da han gennem allieret Radio hørte, at der skulde indledes Undersøgelse af Begivenhederne den 9. April 1940.

I de mellemliggende Aar har han ikke tænkt over Spørgsmaalet med Tændstikkerne, han har heller ikke i Dagene indtil den 12. April 1940, da han blev hjemsendt, hørt Tale om noget Rygte med Hensyn til Tændstikker i Kanonen, ligesom han ikke selv har talt med nogen om Tændstikker.

Komparenten er klar over, at Tændstikkerne ikke har hindret Patronen i at komme ind paa sin Plads, de Gange han selv ladede Kanonen omkring Kl. 4, idet han saa ikke vilde have hørt den bestemte Metalklang, naar Hylstret støder mod Afsatsen.

Han ønsker at understrege, at det er det eneste Tidspunkt, i den Tid han har været Soldat, hvor han har gaaet Vagt — han hørte ellers altid til Artillerimekanikerværkstedet.

Paa Forespørgsel, om Komparenten kan tænke sig, at Tændstikkerne eventuelt har ligget i Tvisten og med denne er ført op i Kilelejet ved Aftørringen af dette, tør han ikke udelukke denne Mulighed.

Oplæst og vedtaget.

Hornslet,
Kriminalassistent.

Erik Jørgensen,
Kriminalbetjent.

Notater.

Med Rapporten fulgte endvidere følgende Notater:

2. mas. er identisk med: *Viktor Thomas*, værnepligtig Telefonist paa Middelgrunden. Nu ansat hos Firmaet: Joseph Levin & Co., Islands Brygge.

Han var formentlig paa Fortet den Nat.

Han arbejder nu ogsaa for Dagbladet „Information" og han har bedt Afhørte Rydell om et Interviev — det der tidligere er trykt i „Information".

Der findes en særskilt Aargangsforening for Værnepligtige fra Middelgrunden 1939—40.

Den omtalte Kanon findes nu paa Kvintus, hvortil Kvartermester Haagensen har bragt den efter Kapitulationen.

Krantz siger, at der findes Kanoner med tilsvarende Kileanordning paa Middelgrundsfortet, og at Tændstikker ikke vil have nogen som helst Indflydelse paa dem. Man er villige til at foretage en Prøve.

Skjønnemand siger, at *Krantz lukkede Kilen op*, da han kom til Stede, og der har saa altsaa ikke været noget i Vejen for, at den kunde lukkes, og Skjønnemand er hele Tiden den Morgen overbevist om, at han lukker Kilen, hver Gang.

19.

FINANSMINISTERIET
DEPARTEMENTET FOR TOLD- OG FORBRUGSAFGIFTER

København den 12. Juli 1946.

Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Anledning af, at Kommissionen i Skrivelse af 14. Juni 1946 har anmodet om Oplysning om Tidspunktet for Udklareringen af 2 større tyske Skibe, som den 8. April 1940 skal være afsejlet fra Sydhavnen, samt om, hvorvidt det fra Toldvæsenets Side er bemærket, at disse Skibe efter Afsejlingen fra Sydhavnen har lagt til ved Langeliniemolen, undlader man ikke hermed at fremsende de herom fremskaffede Oplysninger.

Knud Korst.

P. Grønvold.

OVERTOLDINSPEKTORATET
FOR KØBENHAVN

København K., den 2. Juli 1946. Journ. C. 3383.

Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter. Personalekontoret.

Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45 har i vedlagte, med Departementets Paategning af 15. f. M., C. 7961, til Udtalelse modtagne Skrivelse af 14. s. M. anmodet om Oplysning om Tidspunktet for Udklareringen af to større tyske Skibe, som den 8. April 1940 skal være afsejlet fra Sydhavnen, samt om, hvorvidt det fra Toldvæsenets Side er bemærket, at disse Skibe efter Afsejlingen fra Sydhavnen har lagt til ved Langeliniemolen. I benægtende Fald ønskes oplyst, om et saadant Anløb kan have fundet Sted, uden at Toldvæsenet blev opmærksom herpaa og traf Foranstaltninger i den Anledning.

Ved Tilbagesendelsen af denne Sag skal Overtoldinspektoratet henvise til vedlagte Erklæringer af 19. f. M. fra Sydhavnens Toldforvaltning og af 29. s. M. fra Børsens Toldkassererkontor, hvoraf fremgaar, at der den 8. April 1940 fra Havneomraadet Syd for Langebro er udklareret følgende større tyske Skibe:

S/S „Krusau" af Hamburg, dr. 773,43 Tons, til Frihavnen, og
S/S „Masuren" af Königsberg, dr. 1296,86 Tons, til Tyskland.

For saa vidt angaar Spørgsmaalet om disse Skibes eventuelle Anlæg ved Langeliniemolen samme Dags Aften, skal Overtoldinspektoratet endvidere henvise til vedlagte Erklæring af 25. f. M. fra Toldbodens Havnekontrol, der er forsynet med 1. Toldinspektorats Paateging af samme Dato, og hvoraf fremgaar, at det ikke nu kan oplyses, hvilke Skibe der den paagældende Dag har anløbet Langeliniemolen, idet Heftet med Noteringer om Toldbetjentes Vagthold for det paagældende Tidspunkt ikke længere findes, og at ingen af de Tjenestemænd, der havde Tjeneste paa Langeliniemolen eller i Toldbodens Havnekontrol den paagældende Dag, har kunnet give Oplysninger til Sagen.

Det tilføjes, at Toldbodens Havnekontrol under Besættelsen to Gange har maattet skifte Lokaler med kort Varsel og har været rømmet under Krigshandlinger.

P. O. V.

E. Larsen.

D. T. 09063, 1946, J. C.

En Udtalelse om nærværende Sag udbedes efter Omstændighederne snarest belejligt.

Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, den 8. Juli 1946.

P. G. V.

P. Grønvold.

3. Toldrevisionskontor. Journ. A. Nr. 511.

Ved Tilbagesendelsen af nærværende Sag, C. Journ. Nr. 9063 — 4 Bilag — skal man fremsende 4 Bolværkssedler*) vedrørende de i Sagen nævnte Fartøjer samt Udskrift af Vagtjournal for Toldbodens Havnedistrikt for Dagene 8.—10. April 1940, begge Dage incl., hvorefter ingen Fartøjer den 8. April 1940 er forhalet fra Sydhavnens Distrikt til Langeliniemolen.

3. Kontor, den 11. Juli 1946.

P. K. V.

B. Grubbe.
Overass.

*) Bilag Nr. 42 (Facsimile).

SYDHAVNENS TOLDFORVALTNING

København V., den 19. Juni 1946.

Til Overtoldinspektoratet for København.

Ved Tilbagesendelsen af den med Overtoldinspektoratets Skrivelse af 17. ds., C. Nr. 2944, til Erklæring modtagne Sag skal man tjenstligt udtale, at man ved Undersøgelse i Toldrevisionen har konstateret, at nedennævnte tyske Skibe:

S/S „Krusau" af Hamborg, drg. 773,43 Tons, er udklareret herfra den 8. April 1940 til Frihavnen.

S/S „Elbe" af Hamborg, drg. 641,16 Tons, afgik herfra til Refshaleøen, hvor Restladningen, Salt, blev oplosset. Skibet er derefter udklareret ved Toldbodens Havnetoldkassererkontor den 6. April 1940 til Tyskland.

S/S „Ella Halm", drg. 544,09 Tons, udklarerede herfra den 11. April 1940 til Tyskland.

Hvorvidt nogle af disse Skibe efter Afgangen herfra har anløbet Langeliniemolen, ser man sig ikke i Stand til at give nogen Oplysning om, men da Langeliniemolen henhører under Toldbodens Havnekontrol, kan de ønskede Oplysninger maaske fremskaffes dèr.

Thorup.

BØRSENS TOLDKASSERERKONTOR

København V., den 29. Juni 1946.

Til Overtoldinspektoratet for København.

I Henhold til Telefonsamtale skal man meddele, at der den 8. April 1940 af større tyske Skibe kun er udklareret fra Børsens Havnedistrikt:

S/S „Masuren" af Königsberg, drg. 1296,86 Tons, til Tyskland.

Rondahl.

Til 1. Toldinspektorat.

Ved Fremsendelsen af nærværende Sag, C. 3001, skal Havnekontrollen tjenstligt oplyse, at det ikke, da Arkivet for det paagældende Tidspunkt er bortkommet, har været muligt at fremskaffe Oplysninger om, hvorvidt de i Sagen omhandlede to større tyske Skibe maatte have anløbet Langeliniemolen den 8. April 1940.

En Afhøring af de to Toldbetjente, fg. Toldbetjent Obel og fg. Toldbetjent Rudam, der den paagældende Dag havde Tjeneste paa Langeliniemolen, har ligeledes været negativ, idet dog bemærkes, at man ikke vil kunne bortse fra, at Anlæg af et i øvrigt udklareret Skib, for hvilket der ikke vilde have været at træffe særlige Foranstaltninger, vil kunne have fundet Sted uden at have fæstnet sig i de paagældendes Hukommelse.

Toldbodens Havnekontrol, den 25. Juni 1946.

A. Holm. **Hemmingsen,** Overass. **H. A. Nielsen,** Overass.

Til Overtoldinspektoratet for København.

Tilstilles Overtoldinspektoratet med Bemærkning, at Toldkontrolør Holm-Hansen, der var tjenstgørende i Toldbodens Havnekontrol Natten mellem den 8. og 9. April 1940, heller ikke kan huske, hvilke Skibe, der har haft Anlæg ved Langeliniemolen den nævnte Dag.

Man skal sluttelig pege paa den Mulighed, at Havnevæsenet maaske vil være i Stand til at give de ønskede Oplysninger.

1. Toldinspektorat, den 25. Juni 1946.

P. A. Pedersen.

20.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

Den 14. Juni 1946.

Hr. Havnekaptajn Thøgersen, Strandboulevarden 21, Ø.

I Anledning af fremkomne Udtalelser om, at der den 8. April 1940 om Aftenen laa to større tyske Skibe ved Langeliniemolen, udbeder Kommissionen sig de Udtalelser, De maatte kunne fremsætte herom.

Holm.

Eigil Olsen.

HAVNEKAPTAJNEN

København, den 15. Juni 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Anledning af den høje Kommissions Skrivelse af 14. ds. skal jeg tillade mig at fremsende en Fortegnelse over Skibe beliggende ved Langelinie Natten mellem 8. og 9. April 1940 og disses Ankomst og Afgangsdatoer for Anlægget ved Langelinie:

Skibets Navn	Hjemsted	Ankomst	Afgang
S/S Frederiksborg.....	af København.....	4/1	20/4
- Stegeborg.....	- Stockholm.....	9/2	24/4
- Pohjanmaa.....	- Helsingfors.....	14/2	22/4
- Dole.....	- Riga.....	14/3	27/4
- Johan Ahrens	- Rostock.....	29/3	11/4
- Hulda Thorden....	- Brandø.....	4/4	25/4
- Sigrun.....	- København.....	6/4	12/4
- Ridbjørn.....	- Helsingfors.....	8/4	26/4
- Venus.....	- København.....	2/4	22/6
- Godthaab.....	- København.....	8/4	10/4

Isbryderen „Storebjørn" ankom til Langelinie den 9. April ca. Kl. 0,40.

Som det fremgaar af ovenstaaende, har der kun været eet tysk Skib ved Langelinie den 8. April 1940 om Aftenen, nemlig S/S Johan Ahrens af Rostock, 538 N. R. T., og dette Skib er som anført ankommet 29. Marts og afsejlet 11. April 1940.

H. Thøgersen.

21.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 14. Juni 1946.

Hr. Orlogskaptajn Saabye.

Da det over for Kommissionen er oplyst, at De paa det paagældende Tidspunkt havde Stabsvagt paa Lynetten, udbeder Kommissionen sig en Udtalelse fra Dem om, hvorvidt der efter Deres Iagttagelser den 8. April 1940 om Aftenen laa to — større — tyske Skibe ved Langeliniemolen samt eventuelt nærmere Oplysning om Tidspunktet for disse Skibes Ankomst og Afgang.

Holm.

Eigil Olsen.

ORLOGSKAPTAJN E. SAABYE

København, den 26. Juni 1946.

Til Kommissionen af 19. December 1945.

I Anledning af Kommissionens Skrivelse af 14. ds. skal jeg tillade mig at udtale følgende:

Saaledes som Spørgsmaalet er stillet (om der om Aftenen den 8. April 1940 laa 2 tyske Skibe o. s. v.), unddrager det sig en direkte Besvarelse, idet der ved Langelinie laa saa mange Skibe, hvoraf flere muligvis har været tyske.

Det centrale i Sagen er, hvorvidt der om Aftenen den 8. April var fri Kajplads for det tyske Orlogsskib, der foretog Besættelsen af København den 9. April ca. Kl. 0430.

Det er min bestemte Opfattelse, at der saa sent som den 8. April om Eftermiddagen *ikke* var fri Kajlængde til et Skib som det tyske Troppetransportskib, hvis Længde kan anslaas til 100—110 m.

Det slog mig straks, at der maatte være foregaaet en Forhaling af nogle af de oplagte Skibe for at skaffe den nødvendige Kajlængde. Min Tanke var dengang — og er det egentlig endnu —, at det drejede sig om et af 5. Kolonnes velkendte og velorganiserede Arrangementer, men det er mig bekendt, at det hidtil ikke har været muligt at føre noget Bevis herfor.

Hvis det er muligt at fremskaffe Detailordrerne for Operationen d. 9. April 1940, vil disse sikkert vise sig at indeholde Kortskitse over hver enkelt Havn med nøje Angivelse af, hvilken Kajplads der skulde benyttes.

Det kan ogsaa betragtes som givet, at Tyskerne ikke vilde løbe nogen Risiko for, at Landsætningen skulde mislykkes, blot fordi Kajen var blokeret, saaledes at der skulde spildes Tid paa at forhale fremmede Skibe.

Opmærksomheden skal henledes paa, at Føreren af Isbryderen »Thor«, der lidt over Midnat havde fortøjet ved Langelinie, muligvis vil kunne give værdifulde Oplysninger, idet »Thor«, — saavidt jeg erindrer — havde Post ved Langelinie i de Dage.

E. J. Saabye.

22.

DE DANSKE STATSBANER
Søfartsvæsenet.

Den 27. Juni 1946.

Til Den parlamentariske Kommission,
København.

Undertegnede Fører af Statsisbryderen „*Storebjørn*" fremsender hermed Beretning over Skibets Sejlads fra Korsør til København den 8.—9. April 1940.

„Storebjørn" afgik fra Korsør den 8. April Kl. 12 Middag og ankom til København den 9. Kl. 00,40.

Paa Rejsen observeredes en ualmindelig stærk Trafik af tyske Transport- og Krigsskibe samt Flyvere. Der var ligeledes en ualmindelig stærk Telegramudveksling mellem de tyske Kyststationer og tyske Skibe i danske Farvande (Kodetelegrammer). Mellem Hven og Middelgrunden samt Syd derfor laa ligeledes en Del tyske Skibe.

Passerede Middelgrunden Kl. ca. 23,15 uden at blive belyst derfra. Der blev blusset efter Lods i længere Tid, men skønt Vagtskibet ved Spærringen var borte, blev der fortsat indefter med langsom Fart og begge Projektører tændt. Kl. ca. 24 havde Lodsbaaden arbejdet sig gennem Isen ud til os, og Lods Palm kom om Bord. Han meddelte os, at „Storebjørn" skulde ligge midt paa Langeliniemolen agten for „Godthaab".

Det viste sig imidlertid, at „Godthaab" var forhalet helt op til Sydenden af Molen. Lods Palm paastod, at dette var sket for ganske nylig.

Fortøjet Kl. 00,40 tæt agten for „Godthaab".

Der var ikke et Menneske at se paa Kajen, og hele Havneomraadet med derværende Skibe henlaa i totalt Mørke.

Da Skibet var fortøjet, gik alle — undtagen Vagtsmanden — til Køjs.

Noget efter blev jeg purret ud, og Vagtsmanden meddelte, at tyske Soldarte var i Færd med at gaa i Land paa Kajen. Jeg gik straks op paa Kommandobroen og saa da et stort Troppetransportskib ca. 50 m agten for os, hvorfra Soldater strømmede i Land. En Del var allerede opstillet med Maskinpistoler langs Kajen og Indermuren, ligesom Soldater smed sig langs Kørebanen i Skydestilling.

Paa Ydersiden af „Storebjørn" laa to tyske armerede Isbrydere.

Kort efter svævede de tyske Flyvere over Byen.

Uddrag af Skibsjournalen vedlægges.

J. Jørgensen.
Skibsfører ved D. S. B.

DE DANSKE STATSBANER

Søfartsvæsenet.

Uddrag af »Storebjørn«s Journal.

Mandag d. 8. April 1940. Kl. 10.15 Ordre til at afgaa fra Korsør til København.

Afgik Korsør Havn Kl. 12.00.
Kl. 12.20 Halskov Rev Blk. Fyr tæt om Bb.
- 13.30 Romsø Fyr tv. o. Bb. Afst. 2 Sm.
- 14.38 Refsnæs Baake tæt o. Stb.
- 15.30 Leveret L. & Kl. T. tæt o. Stb.
- 15.45 Sejrø L. & Fl. T. tv. o. Stb. Afst. ca. 1 Sm.
- 16.43 pass. Sjællands Rev tæt o. Stb.
- 16.50 Hesselø Fyr i 4 Str. (tv. o. Bb. Afst. 5 Sm. Kl. 18.25).
- 20.10 pass. Gilleleje Flak.
- 21.40 — Kronborg.
- 22.50 — Hven Fyr i Kronborgs klare Vinkel.

Tirsdag d. 9. April.

Kl. 00.10 Fik Lods Palm o. Bord.
- 00.40 Fortøjede ved Langelinie.
- 17.15 Afs. Langelinie mod Holmen.
- 17.40 Var fortøjet paa Vestsiden af Dokøen.

H. N. Christensen.
Styrmand.

J. Jørgensen.
Skibsfører.

23.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 30. Juli 1946.

Hr. Lods Henry Palm, Livjægergade 20, IV. v., Ø.

Da det for Kommissionen er oplyst, at De den 8. April 1940 skal have udtalt, at „Godthaab" samme Aften var blevet flyttet fra sin Plads midt for Langeliniemolen, ønsker Kommissionen dels Deres Bekræftelse heraf, dels Oplysning om, paa hvilket Grundlag Deres Udtalelse herom er baseret.

Endvidere udbedes Oplysning om, hvornaar De den 8. April 1940 henholdsvis gik ud fra Københavns Havn og gik i Havn igen.

De nævnte Oplysninger bedes fremsendt snarest belejligt.

Paa Formandens Vegne

Eigil Olsen,
Sekretær for Kommissionen.

KØBENHAVNS LODSERI

København, den 1. August 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Modtaget Deres ærede Skrivelse af 30. Juli 1946 og bemærket Indholdet, hvortil jeg kan svare, at Lodsordren paa Isbryder *„Storebjørn"* lød paa: Langelinie lige agten for *„Godthaab"*.

Om Eftermiddagen den 8. April 1940 sejlede jeg ud af Københavns Havn med svensk *M/S. „Ruth"* og lagde da Mærke til, at *„Godthaab"* laa midt paa Langelinie.

Da jeg om Natten Kl. ca. 0,30 den 9. April 1940 kom om Bord i *„Storebjørn"*, sagde jeg derfor til Kaptajn og Styrmand, at vi skulde ind paa Midten af Langelinie og ligge agten for *„Godthaab"*. Da vi kom ind til Langelinie, laa *„Godthaab"* imidlertid ved Sydenden af Langelinie.

Som Svar paa Deres sidste Spørgsmaal kan jeg oplyse, at jeg afsejlede med svensk *M/S. „Ruth"* af Malmø fra Havnegade Kl. ca. 14 den 8. April 1940 og sejlede ind i Københavns Havn Kl. ca. 1,00 den 9. April 1940 med Isbryder *„Storebjørn"*.

Med Højagtelse

H. Palm.

Telegrammer.

Til Kaptajn N. P. Christensen, S.S. „Gustav Holm".

Strengt fortroligt. Blev „Godthaab" Aftenen 8. April 1940 forhalet fra Midten af Langeliniemolen til Isbjørnen? I bekræftende Fald: Hvornaar? Efter hvis Ordre? Med hvilken Begrundelse?

Den parlamentariske Kommission.

Rigsdagen. København.

Til Styrmand P. Rasmussen, S.S. „Julius Thomsen".

Strengt fortroligt. Blev „Godthaab" Aftenen 8. April 1940 forhalet fra Midten af Langeliniemolen til Isbjørnen? I bekræftende Fald: Hvornaar? Efter hvis Ordre? Med hvilken Begrundelse?

Den parlamentariske Kommission.

Rigsdagen. København.

Til Den parlamentariske Kommission, Rigsdagen. KH.

4. August 1946.

„Godthaab" gik paa Grund af Isdrift i Sundet direkte fra Ankerplads ved Minefeltet til Isbjørnen, modtog ingen Ordre om at forlade Ankerplads.

Christensen.

Til Den parlamentariske Kommission, Rigsdagen. KH.

den 3. August 1946.

Nej. S/S „Godthaab" laa Aftenen 8. April nær Sydenden Langeliniemolen, Stop 2 Dampere, den ene vistnok S/S „Vega", forhalede tidligere Stop Paa Forespørgsel oplyste Styrmanden Colon for at skaffe Plads for Skibe, der kommer, Stop „Godthaab" var omkring 3. April af Marinefartøj sendt ind angiven Grund Isforhold, men kunde gaa ud paa eget Initiativ.

Rasmussen.

24.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

Den 6. August 1946.

Rederiet A. E. Sørensen, Svendborg.

Da det er Kommissionen bekendt, at et Skib, M/S Vega, var i Rederiets Eje den 8. April 1940, og da det over for Kommissionen er oplyst, at et S/S (eller M/S) Skib af dette Navn forhalede ved Langeliniemolen den nævnte Dato, som det er oplyst „for at skaffe Plads for Skibe, der kommer", udbedes — under Forudsætning af, at det drejer sig om et af Rederiets Skibe — Rederiets nærmere Redegørelse for nævnte Forhaling med Angivelse af Navnene paa Skibets Kaptajn og Styrmand paa nævnte Tidspunkt.

Holm.

Eigil Olsen.

A. E. SØRENSEN
Skibsreder

Svendborg (Danmark), d. 10. Aug. 1946.

Til Kommissionen af 19. December 1945, Rigsdagen, København.

Foranlediget ved den højtærede Kommissions Skrivelse af 6. ds., hvori forespørges om det Sejlskibsselskabet „Fyn" A/S tilhørende Skib M/S „Vega"s Position den 8. April 1940, — kan jeg nu — efter stedfunden Brevveksling med Skibets Fører, Kaptajn V. Jørgensen, oplyse, at dette Skib den nævnte Dato laa oplagt her i Svendborg.

Jeg undlader i samme Anledning ikke at henlede Kommissionens Opmærksomhed paa, at der findes et andet Skib af samme Navn „Vega" — Registreringsbogstaver O Z E O — som ifølge Danmarks Skibsliste staar hjemskrevet som tilhørende A. O. Jørgensen, København; det er maaske muligt, at det kan være dette Skib, som den 8. April 1940 forhalede ved Langelinie.

Med Højagtelse

for **A. E. Sørensen.**

P. Hansen.

25.

JUSTITSMINISTERIET

København, den 24. August 1946.

Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Under Henvisning til Kommissionens Skrivelser af 8. og 12. August 1946 til Departementschef Eivind Larsen angaaende Tilvejebringelse af Oplysninger om de tyske Troppers Landsætning paa Langeliniemolen den 9. April 1940, skal man, idet man tilbagesender det modtagne Materiale, hoslagt fremsende en Rapport fra Københavns Opdagelsespoliti af 15. August 1946 med Kontinuationer samt forskellige Bilag.

P. M. V.

E. B.

E. Andersen.

KØBENHAVNS OPDAGELSESPOLITI

Hovedstationen

Rapport

Torsdagen den 15. August 1946.

Der vedlægges Justitsministeriets Skrivelse af 12. ds. med Bilag og to Skrivelser af henholdsvis 8. og 12. ds. fra „Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45".

Med Hensyn til Spørgsmaalet: „Var det en Tilfældighed, at der var ledig Kajplads ved Langeliniemolen den 9. April 1940?", har jeg henvendt mig til Overforvalter *E. Jønsson*, Frihavnsselskabet, Bopæl: Frihavnen, der udleverede et Kort visende Langeliniemolen. Der er optaget Fotokopi af dette Kort, og paa hvert Kort vil nu afhørte Personer faa Lejlighed til at indtegne Skibenes Placering.

Kmp. Jønsson kan intet særligt forklare, men siger, at han den 9. om Morgenen var oppe i Skur 4, og herfra konstaterede han det tyske Skibs Beliggenhed ved Molen, og dette er indtegnet paa vedlagte Kort 1.

Han forklarer videre, at der den 8. April 1940 Kl. 9.50 ankom et tysk Skib „Lindenau", der lagde til ved Nordskur 1 — nu Pakhus 36. I Dagene umiddelbart før 9. April ankom ialt 6 Skibe, der var anmeldt fra Bremen og Hamborg og saaledes ventedes, og disse Skibe lagde til forskellige Steder inde i Havnen. Med Hensyn til selve Langeliniemolen kan Kmp. intet oplyse.

Efter Bilaget — Nr. 77 — har Havnekaptajn Thøgersen opgivet, hvilke Skibe der fandtes ved Langeliniekajen Natten mellem den 8. og 9. April 1940, men der findes intet Skib ved Navn „S/S Vega" som af Styrmand P. Rasmussen, „Godthaab", forklaret, hvorimod der ses anført et Skib „S/S Venus".

Ifølge Skibslisten vedrører dette Skib Rederiet „Orion".

Jeg har derefter indfundet mig i Rederiet „Orion", Amaliegade Nr. 36, 1', hvor Skibsreder *Jelstrup* blev truffet til Stede. Kmp. forklarer, at han i Dagene lige før 9. April 1940 havde tre af sine Skibe — „Orion", „Astra" og „Venus" — liggende ved Langelinie. De laa saaledes, at de kun optog een Kajplads, idet de var lagt uden paa hinanden og saaledes, at „Venus" laa yderst. Nogle Dage før 9. April sejlede det inderst liggende Skib, og det naaede til England. Derefter sejlede Nr. 2, der kun naaede til Bergen, hvor det blev taget af Tyskerne, og derefter var „Venus" kommet ind til selve Kajen, og det skulde sejle til England den 9. efter Kul, men paa Grund af de indtrufne Omstændigheder kom Skibet ikke af Sted den Dag.

Herudover kan Kmp. intet yderligere oplyse, idet han dog tilføjer, at det tyske Skib lagde til Kaj lige Syd for „Venus", og han har senere set et Fotografi, hvor man ser Agterstavnen af „Venus" og derefter det tyske Skib.

Det blev samtidig oplyst, at Skibets daværende Fører var Kaptajn Lorentsen, Tagensvej Nr. 147.

Ved paa Kontoret at gennemgaa Bemandingslisterne er det konstateret, at der ikke har været nogen Styrmand ved Navn Colon om Bord, derimod har der været en 1. Lemper *Antalino Colon*, født den 2. September 1910 i Porto Rico, men han er paamønstret den 4. November 1939 paa Sct. Thomas og afmønstret i Norfolk den 13. Februar 1940, og han har saaledes ikke været med Skibet her umiddelbart ført den 9. April 1940.

Herunder blev Opmærksomheden henledt paa, at det, der i Styrmand P. Rasmussens Svartelegram fra „S/S Julius Thomsen" tydes som: „Paa Forespørgsel oplyste Styrmanden Colon....", formentlig kun er et Stoppetegn som Punktum og Komma og saaledes ikke til nogen navngiven Styrmand.

Herudover intet yderligere til Oplysning.

Jeg har derefter indfundet mig hos Skibsfører *Lorents Lorentsen*, privat Tranegaardsvej Nr. 55, Tlf. Hell. 7037, i dennes Forretning, Brændehandelen, Tagensvej Nr. 147, hvor han blev truffet. Kmp. forklarer, at han har ligget med „Venus" ved Langeliniemolen, som af Rederen forklaret, og at han nogle Dage før 9. April fra at ligge som tredie Skib ud fra Kajen forhalede vinkelret ind paa denne og kom til at ligge direkte ind til Kajen, eftersom Selskabets to andre Baade sejlede. Kmp. skulde have ført „Venus" til England, og de skulde have sejlet den 9. April om Morgenen, hvorfor han den Dag indfandt sig ved det engelske Konsulat for at hente Papirer, men paa Grund af de indtrufne Omstændigheder kom han ikke af Sted med Skibet, og han kom ikke ind i Konsulatet, hvortil han var taget fra sit Hjem, idet han ikke havde været om Bord om Natten.

Han kan ikke nøjere huske, hvor ved Molen „Venus" laa fortøjet, men det var ved den sydlige Del, og han saa den 9. April 1940 om Eftermiddagen, da han fik Lejlighed til at komme ud til Skibet, at det tyske Troppeskib laa til Kaj lige Syd for, og det var til Dels paa en Plads ud for det Sted, hvor Vejen fra Byen fører ud til Molen.

Han erklærer, at samtlige Papirer og Journalen er gaaet ned med „Venus" ved en senere Minesprængning af Skibet.

Han kan ikke huske Navnet paa sin 1. Styrmand paa det anførte Tidspunkt, men det vil han skaffe oplyst.

Han erklærer paa Forespørgsel, at han vil anslaa Længden paa det tyske Skib, der lagde til agten for „Venus" den 9. April, til ca. 75 m.

Hornslet,
Kr.ass.

Kontinueret den 17. August 1946.

Jeg har paa ny indfundet mig hos Skibsfører *Lorentsen*, der nu oplyser Navnet paa 1. Styrmand: *Schou*, fra Aalborg, og han var om Bord Natten mellem den 8. og 9. April, men herudover kan han intet oplyse om Styrmanden.

Jeg har derefter indfundet mig i Styrmandsforeningen, Havnegade Nr. 55, hvor det blev oplyst, at Styrmand Schous nuværende Adresse er ukendt, idet han er saa gammel, at han ikke sejler mere, men han opholder sig mulig i Aalborg.

Jeg har derefter paa Marmorkajen i Frihavnen truffet Lods *H. Palm*, Livjægergade Nr. 20, 4' tv., Tlf. Øbro 9533, der blev udspurgt med Hensyn til „Godthaab"s Placering ved Langeliniemolen den 8. April 1940. Kmp. svarer hertil, at han, da han om Eftermiddagen sejlede ud af Havnen med det svenske Skib „Ruth", saa „Godthaab" ligge ved Kaj ved Langeliniemolen paa et Sted svarende til Mellemrummet mellem Skur 3 og 4, og at det altsaa laa nordligere paa dette Tidspunkt, end han fandt det, da han den 9. om Morgenen ca. Kl. 1 kom ind med „Storebjørn". Det er saaledes hans faste Overbevisning, at „Godthaab" laa som af ham beskrevet, og at det er blevet forhalet i Tidsrummet, fra han tog ud den 8. om Eftermiddagen, og til han kommer ind i Havnen igen den 9. Kl. ca. 1.

Paa vedlagte Rids Nr. 2 er indtegnet „Godthaab"s Placering, som Kmp. mener at have konstateret den den 8., da han sejler ud af Havnen, og paa Rids Nr. 3, som han fandt den, da han kom ind den 9. Kl. ca. 1, hvorefter „Storebjørn" blev lagt til Kaj som vist paa samme Rids.

Han er derefter gjort bekendt med, at „Godthaab" efter saavel dets Kaptajns, dets Styrmands og andres Udsagn, ikke er forhalet, men hele Tiden har ligget ved Kaj ved Isbjørnen, hvortil han svarer, at „Godthaab" efter hans bedste Overbevisning er forhalet, og det har han ogsaa skrevet til Kommissionen og underrettet sin Kaptajn om, saa han staar ved det, han har sagt og skrevet.

Kmp. vil ikke kunne oplyse yderligere.

Jeg har derefter indfundet mig hos Havnekaptajn *Thøgersen*, Toldboden, der forklarer, at Skibene paa Langelinie efter hans Ordre blev forhalet paa en saadan Maade, at de blev trukket sammen mod Nord for at give bedre Plads. Det er ikke sket efter nogen bestemt Ordre med Hensyn til Tidspunktet, det skulde gøres, naar Isen brød, idet der da erfaringsmæssigt kommer Skibe ind i Havnen, og dette var Grunden til, at Kmp. havde givet Ordre til, at Skibene skulde samles, og at der i det hele taget skulde ryddes op ved Molen, naar Isen brød op.

Kmp. véd ikke nærmere, hvorledes de enkelte Skibe er blevet placeret ved Kajen, idet dette besørges af en Havneassistent.

Kmp. henviser til Bilaget over de Skibe, der fandtes ved Molen Natten mellem den 8. og 9. April 1940.

Man fører ikke Journal over Statsskibene, og man kan saaledes intet sige om, hvor „Godthaab" laa ved Molen, derimod siger Kmp., at „Godthaab" under Isperioden laa ved Kaj paa Sydenden af Langelinie.

Herudover kan Kmp. intet yderligere oplyse.

Hornslet,
Kr.ass.

Kontinueret den 19. August 1946.

Jeg har i Dag indfundet mig i „Grønlands Styrelse", Strandgade, Skibsinspektionen, hvor det blev oplyst, at saavel „Godthaab" som „Julius Thomsen" først ventes hjem sidst i Oktober d. A.

Skibsjournalen for 1940 findes om Bord i „Godthaab".

Ved Gennemgang af Bemandingslisterne for April 1940 blev det konstateret, at en Baadsmand fra den Tid i Øjeblikket er til Stede paa Pladsen.

Baadsmanden fremstod derefter og opgav sit Navn: *Chresten Sørensen*, Kastrupvej Nr. 6, og han forklarer, at han om Bord i „Godthaab" ankom til Langeliniemolen den 8. April 1940 ved ca. 6—7-Tiden. Skibet kom fra Taarbæk Bøje, hvor det havde været den 7. April, og lagde til ved Langeliniemolens Sydende. Det lagde ind paa en Plads udfor ca. den nordlige Halvdel af Skur 5, og her forblev Skibet indtil den 10. April 1940 uden Forhaling af nogen Art.

Den 8. April Kl. ca. 13 paabegyndte de andre Skibe ved Molen en Omplacering, og umiddelbart forinden havde Kmp. paa Kajen set en Person i Uniform — tilsyneladende fra Havnevæsenet — og han husker, at han uden egentlig anden Grund regnede med, at det var efter Ordre af denne Person. Han kendte ham ikke og kan ikke nærmere huske ham, og der blev ikke rettet nogen Henvendelse til „Godthaab". En Finnebaad, der laa til Kaj lige Syd for „Godthaab" (det var et Dampskib paa Størrelse med „Godthaab" og mulig en Damper af Træ, der kunde laste ca. 200 Tons, en Oplægger uden Damp oppe) blev ved Haandkrafte forhalet uden om „Godthaab" og videre Nord paa, hvor det blev lagt uden paa et andet Skib. Det tog det meste af Eftermiddagen, idet det blæste meget og var et vanskeligt Vejr til dette. Et Skib, der laa lige Nord for „Godthaab", blev ligeledes forhalet nordpaa, saaledes at der blev et frit Kajstykke, og det var her det tyske Skib lagde til om Morgenen den 9. April.

Med Hensyn til „Godthaab"s Placering da blev denne ikke forandret, og der var saaledes ogsaa et ledigt Kajstykke Syd for „Godthaab". Kmp. var om Bord i „Godthaab" til sent den 8. om Eftermiddagen, og han kom om Bord — efter at være frigivet af Tyskerne, der havde taget ham om Morgenen, da han var paa Vej til Skibet — den 9. April Kl. ca. 13, og da laa „Godthaab" stadig paa samme Kajplads, hvorfor han er klar over, at „Godthaab" ikke er blevet forhalet den 8., efter at han havde forladt Skibet.

Han siger, at der ogsaa blev et ledigt Kajstykke lidt længere nordpaa efter Omplaceringen. Han forklarer det saaledes: „Godthaab" sydligst, derefter et ledigt Kajstykke, derefter — videre mod Nord — tre Skibe lagt uden paa hinanden, og derefter igen et ledigt Kajstykke.

Herudover kan han intet yderligere oplyse, og hans Opgivende med Hensyn til Skibenes Position efter Omplaceringen er indtegnet paa vedlagte Rids, mrkt. Nr. 4.

Paa Forespørgsel om det tyske Skibs Længde anslaar han denne til at være ca. 70—75 m.

Den i Styrmand P. Rasmussens Telegram omtalte Styrmand i vistnok „S/S Vega", der paa Forespørgsel skal have udtalt, at de forhalede efter Ordre, er efter det oplyste formentlig Styrmanden i „S/S Venus", og han er nu gennem Rederiet identificeret som Styrmand *Otto Schou*, født den 3. Juni 1881 i Sæby.

Ved Henvendelse til Folkeregistret i Aalborg er det oplyst, at han har Bopæl: Schleppegrelsgade Nr. 61 St. tv.

Hornslet,
Kr.ass.

Kontinueret den 21. August 1946.

Jeg har derefter i Dag indfundet mig paa Styrmand Schous Bopæl, men ingen truffet hjemme. Ved Forhøring blev det gennem en Søn konstateret, at han p. T. holder Ferie hos en Datter i „Lynghuset", Kregme. Jeg har derefter indfundet mig nævnte Sted, hvor Styrmand *Schou* blev truffet hjemme. Han forklarer, at han den nævnte Nat mellem den 8. og 9. var om Bord i „Venus", og han var der ogsaa om Eftermiddagen og Aftenen den 8., og der er ikke Tale om, at „Venus" er blevet opfordret til at forhale, hverken den 7. eller 8. April. Skibet er kun forhalet fra sin 3. Position som yderste Skib og ind mod Kajen, efterhaanden som Selskabets to andre Baade, „Astra" og „Orion", sejlede ud, og dette skete umiddelbart før den 9., og denne Dag skulde „Venus" have sejlet til England.

Den 9. April om Morgenen sejlede det tyske Skib lige ind og lagde til Kaj Syd for „Venus" og i en Afstand af ca. 10 m fra dette.

Herudover kan Kmp. intet oplyse, og paa Forespørgsel, om han har talt med Styrmanden i „Godthaab", siger han, at det er muligt, men han kan ikke huske det, og han ikke nu erindre, hvor „Godthaab" laa ved Kaj.

Han forklarer sluttelig, at „Aalborg Stiftstidende" har udgivet en Bog: „Det stod ikke i Avisen —", og heri findes et Fotografi, der viser det tyske Skibs Placering ved Langeliniemolen, og man ser ogsaa Agterenden af „Venus".

Hvis det senere skulde vise sig at faa Interesse, er Kmp. villig til at sende Bogen hertil.

Der vedlægges Fotokopi af nederste Halvdel af Side 211 i Bogen „Maskerne falder i Nürnberg", hvorefter: „Luftwaffeattachéen, Oberst Petersen, kunde imidlertid allerede samme Morgen meddele General Himer, at to Dampere, som laa ved den sydlige Del af Langeliniemolen, sandsynligvis vilde forlade Havnen i Løbet af 8. April".

Hornslet,
Kr.ass.

Kontinueret den 22. August 1946.

Jeg har derefter indfundet mig hos Havnefoged *L. H. Rose*, Larsens Plads, der forklarer, at han paa det anførte Tidspunkt var Havneassistent, og han har dels fra Kajen og dels fra Dampskibet „Grane" haft Kontrol med Skibene ved Langelinie m. v., og han har ganske paa eget Initiativ og efter gældende Praksis i Dagene før og indtil 9. April rangeret med Skibene. Havnekaptajn Thøgersen havde paa et vist Tidspunkt sagt til ham, at der skulde ordnes ved Skibene paa Langelinie, naar Isen brød op, men herudover blev der ikke aftalt nogen nærmere Tid, det maatte som sædvanlig rette sig efter Isen.

Kmp. erklærer, at der ikke staar andre bag Omplaceringen af Skibene, det er alt udført efter hans eget Initiativ, og han tilføjer, at der er ikke flyttet Skibe ved Langelinie paa det Tidspunkt, uden at han har været med.

Han er ikke i Stand til at huske den nærmere Placering.

Herudover kan Kmp. intet yderligere oplyse.

Havneassistent *P. Doberck*, Havnepolitiet, Toldboden, forklarer, at han var til Tjeneste i Havnen den 8. April til sent paa Eftermiddagen, og han har været med til at holde Orden paa Skibene og har ligeledes sejlet med „Grane", og han forklarer, at der ikke er foretaget andre Omplaceringer af Skibene end der sædvanligvis foretages i lignende Situationer, og han har intet usædvanligt bemærket.

Efter at Skibsreder *Jelstrup* havde meddelt til undertegnede, at han havde nogle Fotografier af Interesse, har jeg indfundet mig hos ham, og han udleverede Fotografierne, der viser de tre Dampere „Orion", „Astra" og „Venus" liggende ved Langelinie. Billederne er taget af hans Søn og er optaget sidst i Marts eller først i April 1940.

Billederne er affotograferet her i Afdelingen og vedlægges.

Da det af Sagen i øvrigt fremgaar, at „Venus" er ankommet til Langelinie den 2. April 1940, er Billederne altsaa taget tidligst den 2. April 1940.

Om nødvendigt er det efter Billederne muligt nøjagtig at placere Skibene i Rekonstruktion, og som det vil ses, skimtes der paa det Tidspunkt, da Fotografiet er optaget, allerede ledig Kajplads Syd for „Venus" og maa være paa et Tidspunkt af ca. 5. April—6. April 1940.

En anden af „Godthaab"s Besætning, Hovmester *Kaj Emil Hartung*, Ringstedgade Nr. 5 A, 5', er i Dag truffet hjemme paa Bopælen. Han forklarer, at han ankom med „Godthaab" fra Taarbæk Bøje den 8., han husker ikke nu det nærmere Tidspunkt, men de sejlede lige til Kaj ved Isbjørnene paa Langelinies sydligste Del, hvor de hele Tiden havde ligget under Isperioden, og han husker, at Skibet laa lidt til højre, naar man kom ad Vejen fra Byen og ud paa Molen. Han husker dette ganske nøje, idet han fik leveret Varer ud til Skibet, og han er sikker paa, at de laa helt henne ved „Knækket", og han saa, at der var et stort Stykke ledig Kajplads Nord for dem, han vil mene Kajplads nok til 2 Skibe, før man naaede til næste Skib, derimod mener han afgjort ikke, at der var Kajplads sydligere for „Godthaab".

Han forlod Skibet den 8. ved ca. 17—18-Tiden, og han har indtil dette Tidspunkt ikke set til Forhaling af andre Skibe, og i alt Fald har „Godthaab" hele Tiden ligget paa samme Kajplads.

Herudover kan han intet yderligere oplyse.

Den i Bogen „Maskerne falder i Nürnberg" omtalte Oberst Petersen fra Luftwaffe, har jeg i Dag identificeret gennem Udenrigsministeriet. Hans fulde Navn er: *Jens Peter Petersen*, født den 12. Oktober 1893 i Bredebro. Han har i Tiden fra December 1939 til 1. Oktober 1942 været tysk Luftfartsattaché i Danmark.

Nævnte Petersen er ukendt i herværende Registraturer, men der vil nu her fra Afdelingen blive rettet Henvendelse til de allierede Myndigheder for at skaffe oplyst, hvor han eventuelt nu maatte opholde sig, og om der maatte være nogen Mulighed for at faa Lejlighed til at afhøre ham.

Der er Mulighed for i den nærmeste Fremtid at faa Lejlighed til at afhøre endnu 2 Mand fra „S/S Godthaab", hvis dette skulde være ønskeligt, men efter det nu oplyste synes der ikke at være Tvivl om, at „Godthaab" kun har ligget ved Langeliniekajens sydlige Ende.

Hornslet,
Kr.ass.

Kontinueret samme Dag.

Med Hensyn til sidste Spørgsmaal i Kommissionens Skrivelse af 8. ds. — landsskadelig Virksomhed udfoldet af A/S Københavns Kul- og Koks-Kompagni og dets daværende nu afdøde Direktør Albert Jensen — har jeg i Dag e. O. indfundet mig hos Bureauchef Eigil Olsen, Christiansborg, hvor bl. a. ogsaa var til Stede Kommissionens Formand Folketingsmand, Dommer Holm, der paa Forespørgsel erklærede, at han paa Grund af den omfattende Undersøgelse, nævnte Spørgsmaal vil kræve, indtil videre frafalder videre Undersøgelse vedrørende dette.

Hornslet,
Kr.ass.

Efter at Sagen er afgaaet herfra, er det lykkedes mig at skaffe nogle af de omtalte Billeder fra Bogen „Det stod ikke i Avisen —". Man ser herpaa det tyske Skib og lige Nord for „S/S Venus", der ligger med Damp oppe.

Hornslet,
Kr.ass.

Fotokopi af Side 211 nederst i Bogen „Maskerne falder i Nürnberg" vedr. Luftwaffeattacheen Oberst Petersen, der er identificeret som

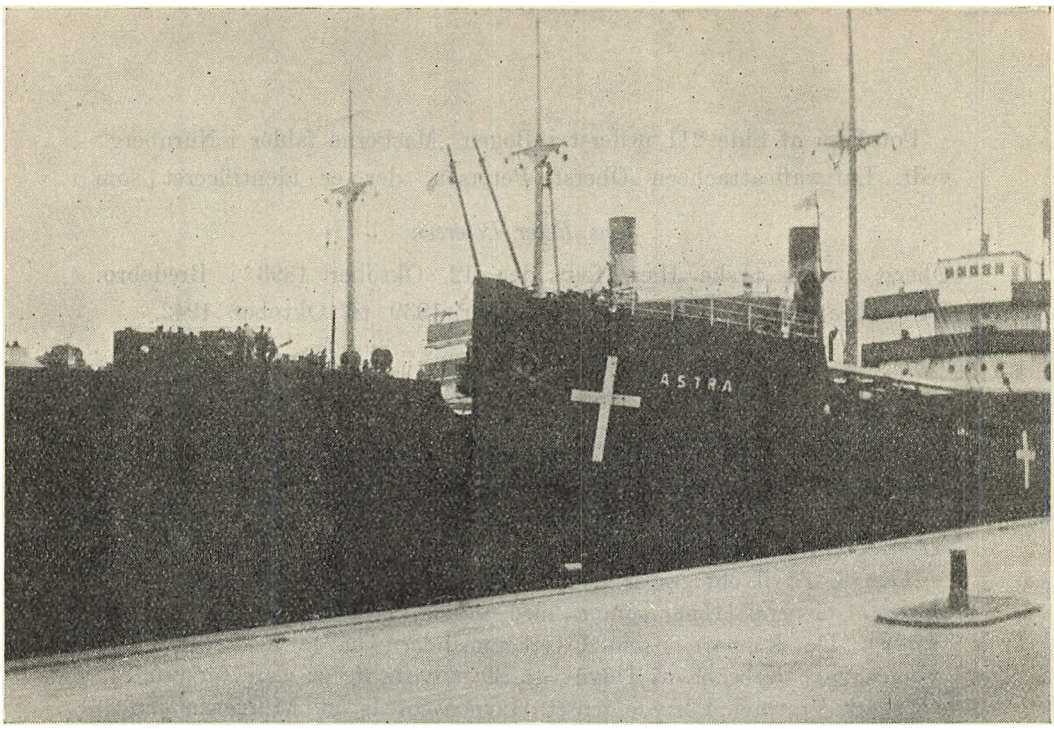
Jens Peter Petersen,

Oberst i den tyske Hær, født den 12. Oktober 1893 i Bredebro. Luftwaffeattaché i Tiden fra December 1939 til Oktober 1942.

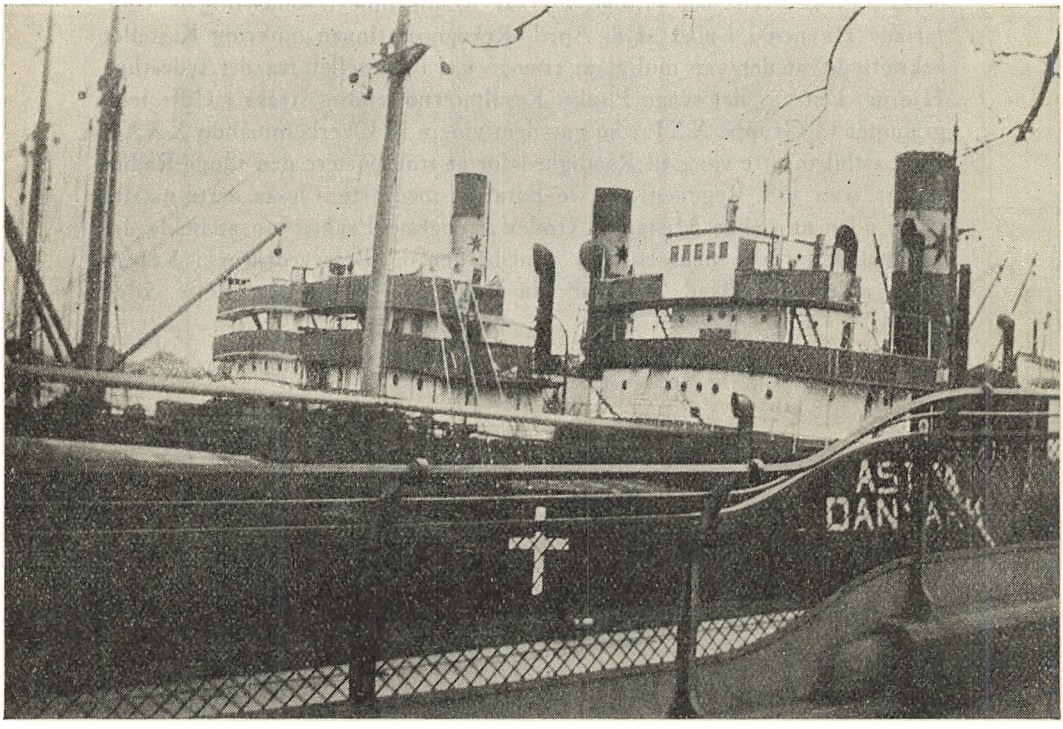
som Kurérgods. Dr. Schlitter havde Ordre til at overrække Gesandt von Renthe-Fink et strengt fortroligt, forseglet Brev den 8. April Kl. 11 Aften [i Originaldokumentet er først angivet Kl. 8 Aften, som derefter er streget over og rettet til 11 Aften].

Den 8. April optoges af nødvendig militær Rekognoscering, som udførtes af General Himer sammen med Oberst Petersen (Attaché for *Luftwaffe*). De Rapporter, som Overkommandoen havde modtaget, og i Følge hvilke Københavns Havn var islagt, viste sig at være forkerte, da en stærk Vestenvind havde renset Havnen for Is om Morgenen den 8. April. „Langelinie" var fuld af Skibe. Det var kun muligt for „Hansestadt Danzig" den 9. April Kl. 5.15 Morgen at lægge til eet Sted mellem nogle andre Dampere. Imidlertid kunde *Luftwaffe*-Attachéen, Oberst Petersen allerede samme Morgen meddele General Himer, at to Dampere, som laa ved den sydlige Del af „Langelinie", sandsynligvis vilde forlade Havnen i Løbet af 8. April. Rekognosceringen omkring Kastellet bekræftede, at det var muligt at trænge ind i Kastellet fra det sydøstlige Hjørne. Det var det svage Punkt. Resultaterne sendtes straks i Ciffertelegrammer til Gruppe XXI, som gav dem videre til Overkommando XXXI. En Lastbil maatte være til Raadighed for at transportere den tunge Radiosender, som 308. Regiments første Bataljon medførte. Ogsaa dette maatte gøres uden at vække Mistanke. Under strengeste Paalæg om at holde det hemmeligt fortalte man en tysk Statsborger og Reserveofficer i København, at en tysk Baad, som var paa Vej hjem fra en lang Rejse, vilde

14*

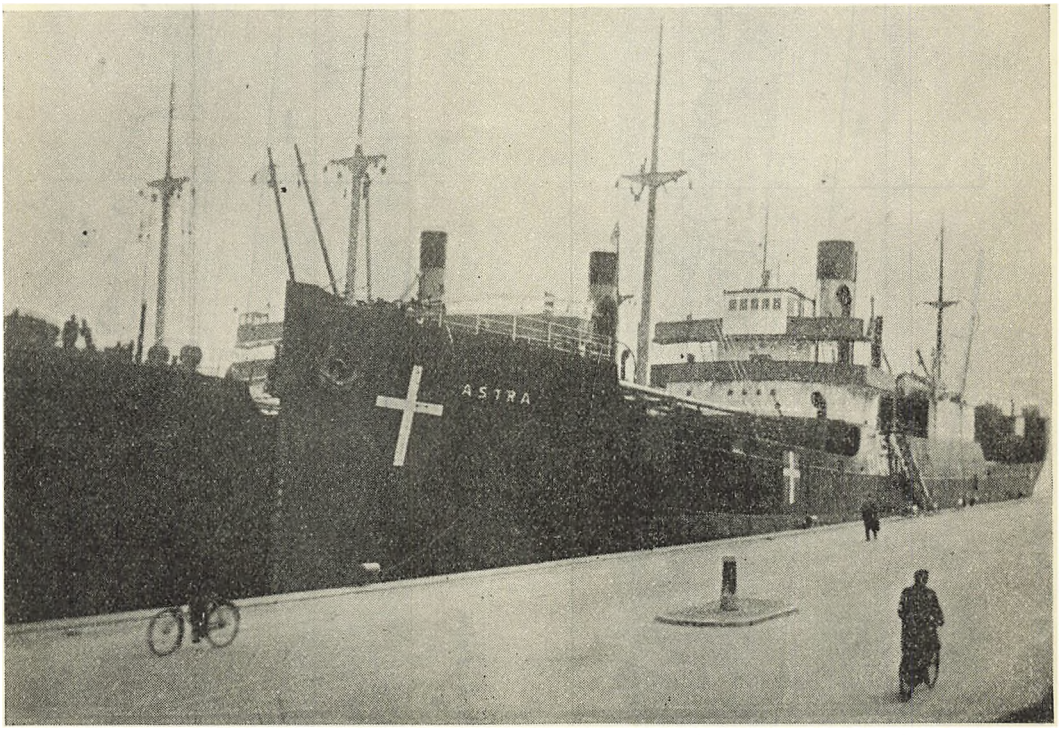
Nr. 1. »Astra«, »Orion« og »Venus« ved Kaj Langeliniemolen.

Nr. 2. »Astra«, »Orion« og »Venus« ved Kaj Langeliniemolen.

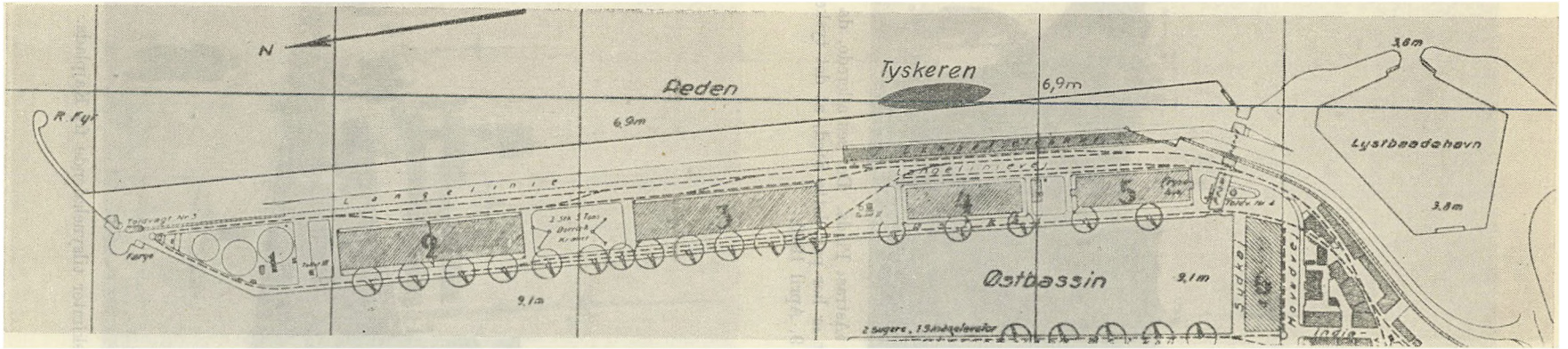

Nr. 3. Samme Skibe. »Venus« indtager kort før 9. April »Astras« Plads. Der ses allerede, da dette Fotografi er optaget, tilsyneladende ledig Kajplads, og det er her paa dette Sted, at det tyske Skib lægger til om Morgenen den 9. April 1940.

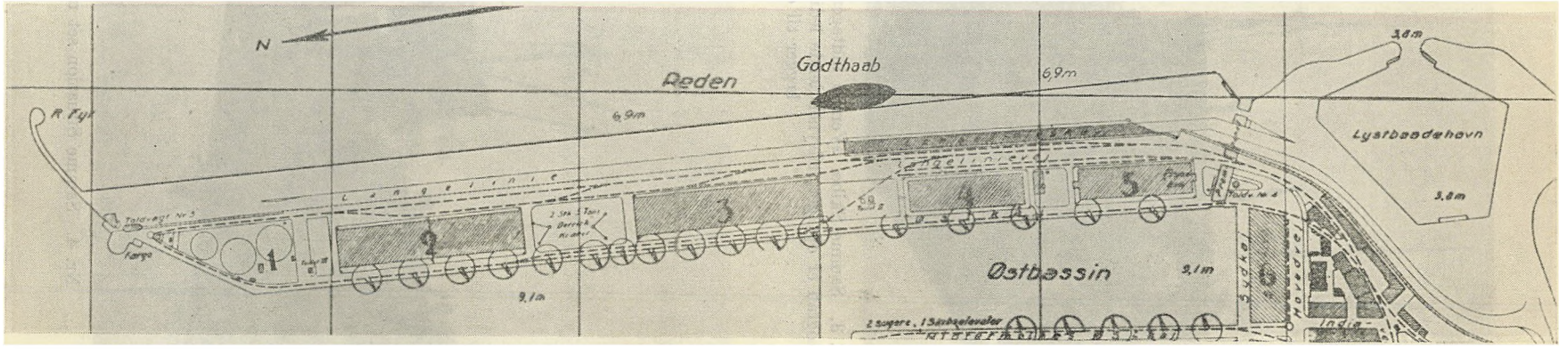

Nr. 4. Samme Situation set mod Syd, og man skimter tilsyneladende fri Kajplads.

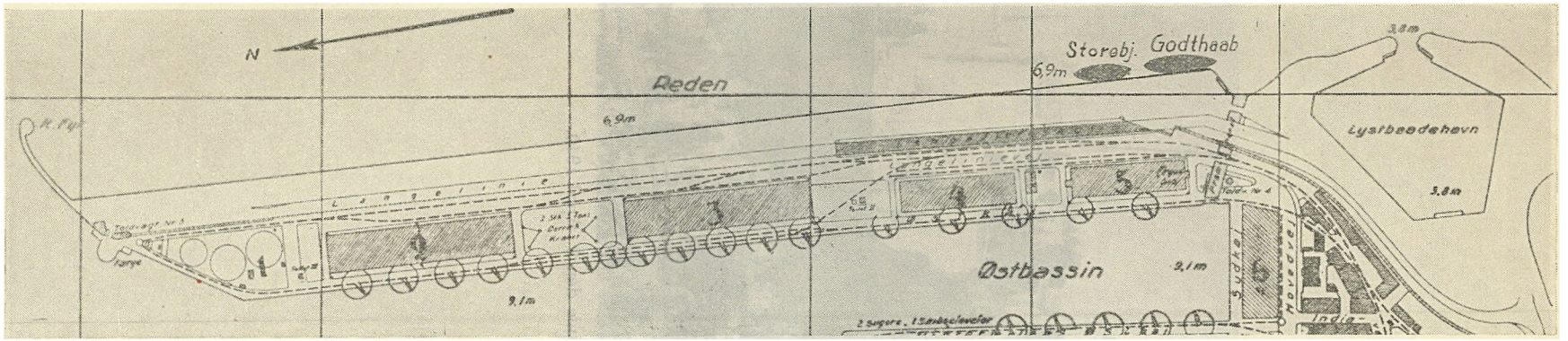
Nr. 1. Overforvalter *E. Jønsson.*

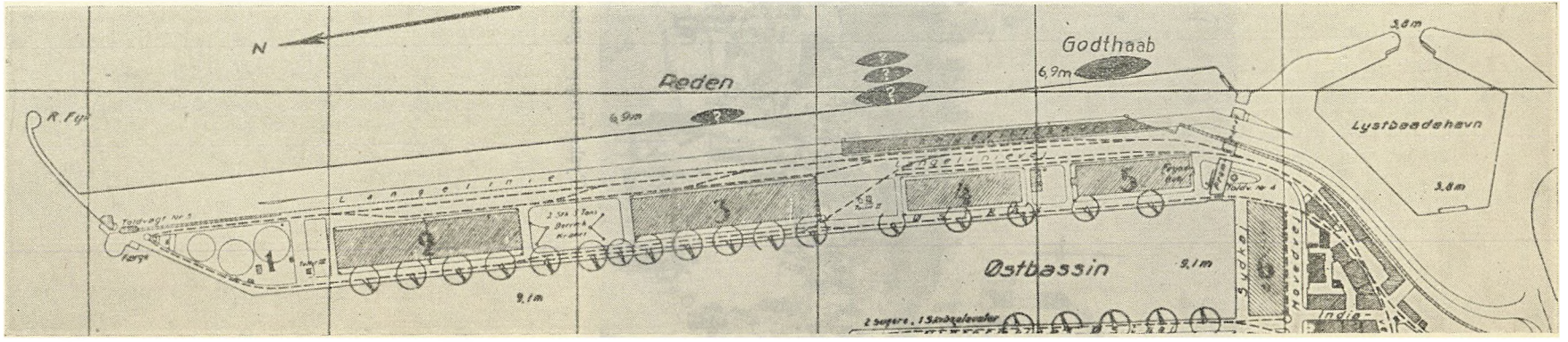
Nr. 2. Lods *H. Palm.*

Nr. 3. Lods *H. Palm*, som han finder »Godthaab« den 9. April 1940 — om Morgenen — Kl. ca. 1^{00}, og som han mente, »Storebjørn« kom til at ligge.

Nr. 4. Baadsmand *Chresten Sørensen*.

Tyske Tropper gaar i Land ved Langelinie den 9. April 1940.

26.

MARINEMINISTERIET

København, den 17. April 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Anledning af Kommissionens Skrivelse af 10. April d. A., hvori anmodes om Oplysning om, hvorvidt der i Tidsrummet mellem Krigsudbruddet i September 1939 og Besættelsen af Danmark fra Søværnskommandoen er givet Ordre til, at tyske Luftfartøjer under deres eventuelle Passage hen over Københavns Red ikke maatte beskydes af Kystforsvaret, skal Marineministeriet oplyse, at de for Søværnet udstedte Ordrer vedrørende Optræden overfor Neutralitetskrænkelser var indeholdt i Søværnskommando-Ordre Nr. 2 af 28. August 1939, der under 28. November 1939 blev udgivet i revideret Form. Et Eksemplar af hver af de nævnte Søværnskommando-Ordrer Nr. 2 følger hoslagt, hvor Bestemmelserne angaaende krigsførende Magters militære Luftfartøjer findes under Pkt. 5.

Som det heraf fremgaar, havde Ordren af 28. August 1939 med Henblik paa *Passage* af Københavns Redomraade og lignende Omraader følgende Ordlyd:

„Med Hensyn til dansk spærret eller lukket Farvand — herunder Københavns Red — og Luftrummet derover eller dansk Landomraade og Luftrummet derover gælder ligeledes som almindelig Regel, at Adgang for fremmede militære Luftfartøjer er forbudt. Observeres Gennemfart af krigsførende Magters militære Luftfartøjer, maa disse kun beskydes med skarpt, saafremt særlig Ordre foreligger."

Som foran anført erstattedes Ordren af 28. August 1939 med Søværnskommando-Ordre Nr. 2 af 28. November 1939, der vedrørende samme Spørgsmaal havde følgende Ordlyd:

„Med Hensyn til andet dansk ydre territorialt Farvand og Luftrummet derover og alt dansk indre territorialt Farvand og Luftrummet derover samt dansk Landomraade og Luftrummet derover gælder som almindelig Regel, at Adgang for fremmede militære Luftfartøjer er forbudt.

Observeres Gennemfart af fremmed militært Luftfartøj indenfor nævnte Omraader, afgives Protest ved Affyring af 3 løse Varselskud.

Saafremt paagældende militære Luftfartøj erkendes som tilhørende krigsførende Magt affyres dog 3 skarpe Varselskud, og tages saadan Protest ikke til Følge, anvendes Magt.

Varselskud og Magtanvendelse bortfalder dog i Tilfælde, hvor Luftfartøjet

a. er kendetegnet som Ambulanceluftfartøj,
b. er i Nød,
c. i Forbindelse med Gennemfart uden unødvendigt Ophold gennem de i Pkt. I nævnte Farvande eller Luftrummet derover overflyver mindre Øer eller Landtanger eller utilsigtet passerer Kystlinien eller Grænsen for spærret eller lukket Farvand,
d. utilsigtet passerer Landgrænsen.

Beskydning maa ikke foretages mod Luftfartøj, der øjensynlig tager nævnte Protest til Følge ved at gøre Forberedelse til Landing paa dansk Omraade.

Det bemærkes udtrykkeligt, at Ordre til Beskydning med skarpt skal afgives af Skibschef, Fortchef eller Fører af Luftfartøj.

Løse Varselskud afgives kun med Kanoner eller evt. ved Afbrænding af røggivende Kanonslag.

Skarpe Varselskud afgives med de til Raadighed staaende egnede Midler.

Det tilstræbes at lægge Skudbanen for Varselskud i rimelig Afstand foran Luftfartøjet.

Ved al Skydning søges Skade paa dansk Liv eller Ejendom undgaaet."

Ordlyden af disse 2 Ordrer viser, at der indtil den 28. November 1939 faktisk krævedes en Afgørelse fra Søværnskommandoens Side, før et militært Luftfartøj tilhørende en krigsførende Magt under de omhandlede Omstændigheder kunde tages under Beskydning, medens en saadan Afgørelsesret efter nævnte Dato var givet til vedkommende Skibs- eller Fortchef.

F. M.

Vedel.

Bilag 1.

Fortroligt.

SØVÆRNSKOMMANDOEN

København, den 28. August 1939.

Søværnskommando-Ordre Nr. 2.

Forholdsordre vedrørende Optræden overfor Neutralitetskrænkelser.

1. Enhver Optræden mod Neutralitetskrænkelser indledes med Protest med Undtagelse af de i Punkt 3 a nævnte Tilfælde.
2. *Protest* mod Neutralitetskrænkelse kan — afhængigt af Omstændighederne — ske:
   A. Ved internationalt Flag-Signal Dag og Nat (VQS: Protest); om Natten tillige ved at afgive Ordet „*Protest*" med Morsetegn ved Hjælp af Blinklanterne o. l. I spærret Farvand vises foruden ovennævnte Protestsignaler det i Efterretninger for Søfarende bekendtgjorte Afvisningssignal (Varselssignal): Om Dagen 3 røde Kugler — om Natten 3 røde Lys — viste lodret over hverandre.
   B. Ved Affyring af løse Skud (i Forbindelse med ovenfor angivne Signaler).
   C. Mundtligt.
   D. Skriftligt.
   E. Pr. Radio, Telegraf eller Telefon (internationalt Radio-Signal: UFWAF (Protest); jfr. international Signalbog Kap. IX Side 22).
   F. Skarpe Skud for Bougen af den skyldige (i Forbindelse med ovenfor angivne Signaler m. v.).

   Saavidt muligt skal Protest ved Affyring af løse Skud anvendes, inden Protest ved skarpe Skud for Bougen (2 F) afgives.

   Ved Afgivelsen af Protest iagttages det, at Orlogsflaget vajer klart. Om Natten skal Skibslysene være viste og Orlogsflaget belyst, om muligt ved Projektør.
3. Ved Neutralitetskrænkelser maa skelnes mellem „*mindre væsentlige*" og „*væsentlige*".

   Til de „*mindre væsentlige*" Krænkelser kan henregnes Overtrædelse af Opholdsbestemmelserne (jfr. Kgl. Anordning af 31. Maj 1938 angaaende visse Neutralitetsbestemmelser)*), ufrivillig Overskridelse af Grænserne for spærret eller lukket Farvand, Undervandsbaades uretmæssige Passage af dansk territorialt Farvand o. l. — I Tilfælde af en ufrivillig Overskridelse af Grænserne for spærret eller lukket Farvand m. v. skal den paagældende opfordres til at forlade dette ad samme Vej, som den ved Ankomsten benyttede. *Passage* af Farvandet maa ikke finde Sted (jfr. nedenfor Pkt. d).

   Til de „*væsentlige*" Krænkelser, der kan tænkes fra de krigsførende Magters Side, maa henregnes:
   a. Direkte Angreb paa dansk Krigsskib og Luftfartøj eller paa dansk Landomraade samt Landsætning paa dansk Grund af væbnede Styrker.
   b. Angreb paa fremmed Magts Skib eller Luftfartøj, der som Følge af Internering, Grundstødning, Havari eller anden lovlig Opholdsaarsag opholder sig indenfor dansk Omraade under det danske Flags Beskyttelse.
   c. Kamp mellem krigsførende Styrker, der fortsættes ind paa dansk Omraade.

*) Kdg. f. Søværnet B. 26—1938.

d. Forsøg paa at *passere* (forcere) et Farvand, der er spærret eller lukket for de krigsførende Magters Flaader (jfr. Pkt. 5).

e. Forsøg paa at udøve Visitation eller Anholdelse af et dansk eller fremmed Handelsskib *i dansk territorialt Farvand.*

f. Udlægning af Miner, Netspærringer, Forsænkninger o. l. i dansk territorialt Farvand.

g. Slukning af Fyrbelysning, Ændring af Farvandsafmærkning samt andre lignende Forsøg paa Hindring for Sejladsen i dansk territorialt Farvand.

Under Hensyntagen til Pkt. 3, Søværnskommando-Ordre Nr. 1 („Ved eventuelle *Neutralitetskrænkelser*, saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige, skal *saa vidt muligt* Forholdsordre uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen") tjener iøvrigt følgende som Rettesnor for Optræden under ovennævnte særlige Forhold:

ad a. Saadanne Handlinger skal, naar fjendtlig Hensigt er utvivlsom, uden nærmere Ordre imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler — dog under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder.

ad b. Den danske Styrke skal saa vidt muligt anbringes saaledes, *at den rettidig direkte dækker det paagældende fremmede Skib eller Luftfartøj*, og i alle Tilfælde er et dansk Skibs eller Fartøjs Plads under disse Forhold *mellem Angriberen og den Angrebne*, uanset den Skade, det derved selv kan lide. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.

Fortsættes Angrebet, efter at Protest som under Pkt. 2 er afgivet, anvendes Magt.

ad c. Saa vidt Forholdene muliggør at standse Kampen ved at løbe ind mellem de kæmpende Parter, skal Indskriden finde Sted. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.

ad d. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold (jfr. tillige Pkt. 5). Er det en neddykket Undervandsbaad, der forsøger Passagen, vil skarpe Skud for Bougen sandsynligvis enten bevirke yderligere Neddykning eller bringe Baaden til Overfladen; i sidste Tilfælde maa man gaa ud fra, at Baaden vil efterkomme Protesten, og den bør derfor ikke beskydes, medmindre den selv aabner Ild. Fortsætter Baaden neddykket, maa Perioskopet beskydes (jfr. dog Kgl. Anordning af 31. Maj 1938, § 2, Pkt. 3).

ad e. Forsøget skal imødegaas med Protest, idet der gøres opmærksom paa, at vedkommende befinder sig i dansk territorialt Farvand. Saafremt Protesten og derefter given høflig, men bestemt Advarsel uomtvistelig ikke respekteres trods Henvisning til, at man har Ordre til at *forhindre* eventuelle Forsøg paa Visitation eller Anholdelse, skal denne søges forhindret med Magt.

ad f. Udlægningen imødegaas med Protest, idet der gøres opmærksom paa, at Handlingen foregaar i dansk territorialt Farvand.

ad g. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold. Saafremt Protesten ikke tages til Følge, anvendes Magt.

4. Forfølgelse uden for dansk territorialt Farvand i Anledning af en i dette stedfunden Neutralitetskrænkelse („uafbrudt Forfølgelse") maa ikke finde Sted, og *Repressalier* af enhver Art er udelukket.

5. Med Hensyn til Neutralitetskrænkelser fra krigsførende Magters militære Luftfartøjer følges i Almindelighed de i Søværnskommando-Ordre Nr. 2, Pkt. 2 og 3 angivne Forholdsordrer.

For saa vidt angaar *Gennemfart uden unødvendigt Ophold* gennem dansk Omraade af krigsførende Magters militære Luftfartøjer, der *ikke* befinder sig om Bord paa krigsførende Magts Krigsfartøj, følges nedenfor angivne Regler og Forholdsordrer:

I. Med Hensyn til dansk ydre territorialt Farvand mellem Nordsøen og Østersøen i Kattegat, Store Bælt, Lille Bælt og Sundet og Luftrummet derover gælder som *almindelig Regel*, at *alle* Luftfartøjer — herunder krigsførende Magters Luftfartøjer — har Adgang til Gennemfart uden unødvendigt Ophold (jfr. Kgl. Anordning af 31. Maj 1938, § 8).

II. Med Hensyn til andet dansk ydre territorialt Farvand og Luftrummet derover, samt indre territorialt Farvand og Luftrummet derover (jfr. dog Pkt. III) gælder som *almindelig Regel*, at Adgang for fremmede militære Luftfartøjer er *forbudt*. Observeres Gennemfart af *krigsførende* Magters militære Luftfartøjer maa disse kun beskydes med skarpt, saafremt særlig Ordre foreligger.

III. Med Hensyn til dansk spærret eller lukket Farvand — herunder Københavns Red — og Luftrummet derover eller dansk Landomraade og Luftrummet derover gælder ligeledes som *almindelig Regel*, at Adgang for *fremmede* militære Luftfartøjer er forbudt. Observeres Gennemfart af *krigsførende* Magters militære Luftfartøjer maa disse kun beskydes med skarpt, saafremt særlig Ordre foreligger.

I alle Tilfælde skal Melding om Observation af:
militære og civile Luftfartøjer, der tilhører krigsførende Magter,
militære og civile Luftfartøjer, der tilhører andre fremmede Magter (herfra dog undtaget kendte Ruteluftfartøjer),
Luftfartøjer, hvis Nationalitet og Karakter ikke kan bestemmes,

uopholdelig og ad hurtigste Vej indsendes til Søværnskommandoen (eventuelt ad særlig beordret Meldevej).

Rechnitzer.

Bilag 2.

Søværnskommandoordre Nr. 2 af 28. November 1939.

Ordren er optrykt i Bilag til Bet. I., A. 168—171.

27.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 29. April 1946.

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I en Skrivelse af 10. d. M. har Kommissionen udbedt sig Oplysning om, hvorvidt der i Tidsrummet mellem Krigsudbruddet i September 1939 og Besættelsen af Danmark fra tysk Side er tilstillet den danske Regering en Note med Krav om, at tyske militære Luftfartøjer under eventuel Passage over Københavns Red ikke blev beskudt af det danske Neutralitetsværn.

I denne Anledning skal man herved meddele, at en Note af det omhandlede Indhold hverken er modtaget af Udenrigsministeriet fra det herværende tyske Gesandtskab eller af det kongelige Gesandtskab i Berlin fra det tyske Udenrigsministerium.

F. M.

F. Hvass.

28.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

28. Marts 1946.

Hr. fhv. Indenrigsminister Bertel Dahlgaard.

Under Henvisning til, at De var Indenrigsminister den 9. April 1940, udbeder Kommissionen sig en Redegørelse fra Dem vedrørende det civile Luftværn (herunder Luftmeldetjenesten) paa nævnte Tidspunkt samt Deres nærmere Opfattelse af nævnte Luftværns Effektivitet.

Holm.

E. Olsen.

DANMARKS RIGSDAG
CHRISTIANSBORG

Folketinget, den 2. Maj 1946.

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Foranlediget af den ærede Kommissions Skrivelse til mig af 28. Marts d. A. tillader jeg mig herved at fremsende vedlagte Redegørelse vedrørende det civile Luftværn.

Da Besvarelsen af de konkrete Spørgsmaal, som Kommissionen har stillet, nødvendigvis paa mange Punkter maa henvise til Forhold vedrørende det civile Luftværns Organisation, som ikke kan forudsættes almindelig bekendt, har jeg tilladt mig som Led i Besvarelsen at give en kort Oversigt over det civile Luftværns Opbygning i Tiden forud for 1940.

Ærbødigst

Bertel Dahlgaard.

Grundlaget for det civile Luftværn i Danmark blev lagt paa et Tidspunkt, hvor der endnu ikke var Erfaringer udefra at bygge paa af væsentlig Betydning, og hvor det derfor var nødvendigt at begynde Arbejdet paa bar Bund. Det skete ved, at Indenrigsministeriet den 2. November 1933 nedsatte en sagkyndig Kommission med den Opgave „at undersøge og fremkomme med en Udtalelse om, hvorvidt eller i hvilket Omfang der kan træffes Foranstaltninger, som kan bidrage til, at den civile Befolkning kan undgaa Følgerne af Angreb med kemiske Krigsmidler, Brandbomber, Sprængbomber og lignende."

Kommissionen afgav en enstemmig Betænkning den 6. April 1935, og den 29. April 1935 fremsatte Indenrigsministeren i Folketinget Lovforslag om Foranstaltninger til Beskyttelse af den civile Befolkning mod Følgerne af Luftangreb. Lovforslaget gennemførtes som Lov den 11. Maj 1935. Denne Lov gav Indenrigsministeren Bemyndigelse til at afkræve offentlige Myndigheder og private Personer Oplysninger, som skønnedes nødvendige til Løsningen af herhenhørende Spørgsmaal, og til at fastsætte Regler for Politiets, Brandvæsenets, Sanitetsvæsenets og andre civile Myndigheders Virksomhed for det nævnte Formaal, ligesom den bemyndigede Ministeren til at træffe Aftaler med Organisationer og private Personer om Overdragelse til de paagældende af Opgaver, som staar i Forbindelse med Lovens Formaal.

Loven bestemte endvidere, at Gasmasker og andre Genstande, der angives at kunne yde den civile Befolkning Beskyttelse mod Følgerne af Angreb med kemiske Krigsmidler o. lign., ikke maa fremstilles, indføres eller forhandles uden efter indhentet Godkendelse af Indenrigsministeren, som kan fastsætte nærmere Regler angaaende, paa hvilken Maade og til hvilke Priser de maatte bringes i Handelen.

Loven paabød, at Reklamer og lignende angaaende Gasmasker og andre Genstande eller Foranstaltninger til Beskyttelse mod Følgerne af Angreb kun maatte udbredes med Indenrigsministerens Tilladelse.

I Henhold til denne Bemyndigelse bestemte Indenrigsministeriet den 4. Juli 1935, at Foranstaltninger til Beskyttelse af den civile Befolkning mod Luftangreb foreløbig vilde være at træffe for Storkøbenhavns Vedkommende, idet der hertil henregnedes foruden Københavns Kommune tillige Frederiksberg og Gentofte Kommune samt yderligere 8 andre Kommuner i Københavns Amt.

Da Civilbeskyttelsen i overvejende Grad maa hvile paa en Udbygning af de lokale Institutioner, Brandvæsen, Sygehusvæsen, kommunale Værker, det lokale Politi o. s. v., var det en Selvfølge, at det civile Luftværn i betydeligt Omfang maatte opbygges af de kommunale Myndigheder efter Retningslinier givet af Staten.

Under ovennævnte Dato anmodedes da ogsaa de tre Hovedstadskommuner om at træde i indbyrdes Forhandling om Sagen og at fremkomme med Udtalelse om, hvorledes Foranstaltningerne vilde være at forberede og bringe til Udførelse.

Under samme Dato paalagdes det endvidere Sundhedsstyrelsen og Chefen for Statspolitiet at varetage henholdsvis de sanitetsmæssige og de politimæssige Opgaver, der stod i Forbindelse med Spørgsmaalets Løsning, ligeledes med Anmodning om at fremkomme med Udtalelser angaaende de omhandlede Foranstaltninger.

De saaledes ønskede Udtalelser og Redegørelser forelaa for Ministeriet i Tiden indtil 1. December 1935, og den 17. December afholdtes derefter i Indenrigsministeriet et Møde mellem Indenrigsministeren og Repræsentanter for de forannævnte Myndigheder.

I Henhold til Forhandlingerne paa dette Møde nedsattes af Københavns Magistrat den 20. Januar 1936 et Udvalg til at planlægge Gennemførelsen af Civilbeskyttelsen for Hovedstadsomraadet. Dette Udvalg, der bestod af Overpræsidenten, samtlige Borg-

mestre, Politidirektøren, Belysningsdirektøren, Brandchefen, Hospitalsdirektøren, Stadsingeniøren, Stadslægen og Vanddirektøren, tiltraadtes senere af Repræsentanter for Frederiksberg og Gentofte Kommuner samt for Københavns Amt.

Fra Indenrigsministeriet delegeredes Ministeriets Departementschef, Medicinaldirektøren samt Chefen for Statspolitiet til at deltage i Udvalgets Forhandlinger og Arbejde.

Det var nu i dette Københavns Luftværnsudvalg Gennemarbejdningen af Problemerne vedrørende den praktiske Udførelse af en Civilbeskyttelse foregik.

Mens Hovedstadskommunernes kommunale Myndigheder i Samarbejde med Ministeriet i den følgende Tid var beskæftiget med dette grundlæggende Arbejde for den lokale og kommunale Organisation, behandlede Ministeriet en Række Enkeltspørgsmaal af generel Karakter. Allerede den 12. Oktober 1935 havde Indenrigsministeriet overdraget Krigsministeriet at foretage Tilrettelæggelsen af Observationstjenesten, Meldingstjenesten (herunder dog ikke Sirenevarslingen af den civile Befolkning) samt Mørklægningen, og Krigsministeriet henlagde herefter disse Opgaver til Generalkommandoen.

Under den nævnte Dato lod Indenrigsministeriet Meddelelse herom tilgaa samtlige Amtmænd paa Øerne med Anmodning om at foranledige, at By- og Landkommunerne efter nærmere Henvendelse fra vedkommende militære Myndighed er denne behjælpelig med de fornødne Oplysninger til Sagens Fremme.

Efter forudgaaende Forhandlinger blev der i Januar 1936 indgaaet en Overenskomst mellem Indenrigsministeriet og Dansk Luftværnsforening angaaende Foreningens Arbejde, der i Henhold hertil koncentreredes om et Oplysningsarbejde i Befolkningen, Oprettelsen af frivillige Hjælpekolonner til Raadighed for de civile, statslige og kommunale Myndigheder, Oprettelse af frivillige Motorkolonner, Erhvervelse af Materiel- og Gasbeskyttelsesmidler for de nævnte Hjælpekolonner samt Konsulentarbejde for Privatpersoner og Virksomheder med Hensyn til Luftbeskyttelse.

Med Hensyn til Gasmaskespørgsmaalet havde Ministeriet den 16. Oktober 1935 godkendt, at Hærens Gasmasker solgtes gennem Firmaet Arbo-Bähr og Landets Apoteker, og den 14. Marts 1936 godkendte Ministeriet, at der af Hærens tekniske Korps fremstilledes og forhandledes to Masketyper (en „Arbejdsmaske" til Brug for det civile Hjælpemandskab og en „Civilmaske" af lettere Konstruktion til Salg til den civile Befolkning). Samtidig meddelte Ministeriet, at det var Hensigten, at Hærens tekniske Korps foreløbig skulde være eneberettiget til Fremstilling af Gasmasker.

Efter en Forhandling i Indenrigsministeriet den 17. Juni 1936 med Repræsentanter for Købstæderne bestemte Ministeriet den 30. Juni s. A., at der vilde være at træffe Foranstaltninger til Beskyttelse af den civile Befolkning i Aalborg, Nørresundby, Randers, Aarhus, Horsens, Vejle, Kolding, Odense og Rønne (de saakaldte A-Byer), og det paalagdes Byraadene i disse Byer at forelægge Ministeriet samlede Planer for Forberedelse og Iværksættelse af de paagældende Foranstaltninger i Overensstemmelse med de i Kommissionsbetænkningen angivne Retningslinier.

Den 26. Oktober 1936 godkendte Ministeriet Nedsættelsen af et Nævn med Repræsentanter for Krigsministeriet, Politiet, Motororganisationerne og Luftværnsforeningen til Overvejelse af Tilvejebringelse af Motorkøretøjer til Brug for Civilbeskyttelsen inden for Hovedstaden og Københavns Amtsraadskreds.

Efter Meddelelse fra Krigsministeriet om, at Forberedelserne med Hensyn til Tilrettelæggelsen af Observationstjeneste, Meldingstjeneste samt Mørklægning nu var saa vidt fremskredet, at der var Grundlag for at udstrække dem til Jylland og Bornholm, anmodede Ministeriet under 9. November 1936 samtlige Kommunalbestyrelser i Jylland og paa Bornholm om ved Henvendelse fra vedkommende militære Myndighed at være denne behjælpelig med de fornødne Oplysninger.

Den 15. Juni 1937 anmodedes Københavns Magistrat om i Samarbejde med Nabokommunerne at udarbejde Planer for Sanitetstjenesten paa Grundlag af en af Sundhedsstyrelsen afgiven Redegørelse. Under samme Dato anmodedes Magistraten om at fremkomme med Indstilling vedrørende Beskyttelsen af Oplag af brandfarlige Vædsker.

Under samme Dato godkendtes Afholdelse af Kursus i Gassporing ved Samarbejde mellem Luftværnsforeningen og Danmarks Apotekerforening.

I Løbet af 1936 og 1937 godkendte Ministeriet Afholdelsen af forskellige mindre lokale Luftværnsøvelser, som var tilrettelagt i Samarbejde mellem Dansk Luftværnsforening og Samariterforeningerne m. fl. (paa Kastrup Fort, i Sønderborg og Tønder).

Den 27.—28. November 1937 afholdtes af Myndighederne en stor Mørklægningsøvelse paa Christianshavn, tilrettelagt ved Samarbejde mellem Politi, Belysningsvæsen,

Sporveje, Havnevæsen og militære Myndigheder. En omfattende Beretning om Øvelsens Forløb og de indhøstede Erfaringer afgaves af Københavns Politi.

I Slutningen af 1937 var Københavns Kommunes Luftværnsudvalg naaet saa vidt med det Udvalget paalagte Arbejde, at det kunde afgive en Betænkning med detaillerede Redegørelser for Opbygningen af:

1) Meldetjenesten,
2) Varslingen af den civile Befolkning,
3) Mørklægningen,
4) Ordens- og Vagttjenesten,
5) Brandtjenesten,
6) Sanitetstjenesten,
7) Foranstaltninger vedrørende livsvigtige Virksomheder.

Betænkningen afgaves til Indenrigsministeriet den 4. Februar 1938.

Under Ministeriets Overvejelser af Betænkningens Forslag blev det aabenbart, at deres Gennemførelse vilde nødvendiggøre en langt mere vidtgaaende Lovgivning med betydelig mere omfattende Beføjelser for Ministeriet, og allerede den 18. Marts 1938 forelagde Indenrigsministeren da i Folketinget Forslag, der tog Sigte herpaa. Forslaget gennemførtes med forskellige Ændringer som Lov Nr. 180 af 29. April 1938.

Denne Lov blev nu Grundlaget for den praktiske Gennemførelse af Luftværnsforanstaltninger for hele Landet.

Ud over de Beføjelser, 1935-Loven havde givet Indenrigsministeren, bemyndigede Loven nu Ministeren til at antage en Leder af Civilbeskyttelsens centrale Administration. Den bemyndigede endvidere Ministeren til at paalægge Kommunalbestyrelserne i Samraad med Politiet at udarbejde *samlede Planer* for Luftbeskyttelsen og gav nærmere Bestemmelser angaaende disse Planers Indhold. Loven indeholdt endvidere Bestemmelser om brandfri Etageadskillelser, Beskyttelsesrum, Godkendelse af Luftbeskyttelsesmateriel m. v.

Endelig indeholdt Loven de grundlæggende Bestemmelser for den saakaldte CB-Tjeneste, der saavel herhjemme som med Henblik paa Forholdene i andre Lande betegnede en Nydannelse af stor Værdi, og som senere under Besættelsen skulde faa saa stor Betydning.

Disse Bestemmelser gik ud paa, at enhver værnepligtig, som paa Grund af Lodtrækningen efter Tjenstdygtighedsvedtegningen ikke blev indkaldt til Militærtjeneste, forpligtedes til inden for et Tidsrum af 10 Aar at lade sig uddanne til og deltage i Udførelsen af Foranstaltninger til Beskyttelse af Civilbefolkningen mod Luftangreb.

Efter Lovens Vedtagelse organiseredes nu *Statens civile Luftværn*. Den 1. Maj 1938 udnævntes daværende Politiinspektør Arthur Dahl til Leder. Der oprettedes et Kontor med det fornødne Personale, og der knyttedes til det civile Luftværn et Antal særlige sagkyndige.

Luftværnets Administration udbyggedes efterhaanden til at omfatte følgende Afdelinger:

1. Sekretariats- og Regnskabsafdeling,
2. Planlægningsafdeling,
3. Sanitetsafdeling,
4. Teknisk Afdeling,
5. Uddannelsesafdeling,
6. Handelsafdeling.

Til Belysning af det Arbejde, som nu i den følgende Tid organiseredes, skal fremdrages enkelte karakteristiske Træk i Luftværnets Opbygning i Tiden indtil den 9. April 1940.

Efter Direktiver af de militære Myndigheder var der foretaget en Inddeling af Landets Byer efter deres Betydning i luftbeskyttelsesmæssig Henseende og efter den Grad, i hvilken Foranstaltninger som Følge deraf skulde bringes til Udførelse.

Byerne betegnedes herefter som henholdsvis A-, B- eller C-Byer. Der var 9 A-Byer, 12 B-Byer, og 21 C-Byer. Uden for disse Byer faldt et stort Antal Kommuner, som vel ikke skulde udarbejde samlede Planer, men som f. Eks. paa Grund af et Sygehus' Beliggenhed i Kommunen maatte planlægge en Specialordning.

Det blev af Luftværnet fastsat, hvilke Omraader de enkelte Beskyttelsesplaner skulde omfatte, og det blev paabudt Kommunalbestyrelserne at nedsætte *mellemkommunale Udvalg* og i Samarbejde med disse udarbejde Luftbeskyttelsesplaner.

Disse *Luftværnsomraader* var følgende:

I *Roskilde* Amtsraadskreds:

1. Roskilde Kommune og Himmelev Kommune.
2. Køge Kommune med Køge Købstads Landdistrikt og Højelse Kommune.

I *Frederiksborg* Amt:

1. Hillerød Kommune med Frederiksborg Slotssogn.
2. Helsingør Kommune.
3. Frederiksværk Kommune med Kregme-Vinderød Kommune.
4. Frederikssund Kommune med Udesundby Landdistrikt og Oppesundby Kommune.

I *Holbæk* Amt:

1. Holbæk Kommune med Butterup-Tudse Kommune.
2. Kalundborg Kommune.

I *Sorø* Amt:

1. Ringsted Kommune.
2. Slagelse Kommune med Slagelse Skt. Peders Landsogn.
3. Korsør Kommune med Taarnborg Kommune.

I *Præstø* Amt:

1. Vordingborg Kommune.
2. Næstved Kommune med Herlufsholm Kommune og Karrebæk Kommune.

I *Maribo* Amt:

Nykøbing F. Kommune.

I *Odense* Amt:

Odense Kommune med Sanderum Kommune, Dalum Kommune, Paarup Kommune og Allese-Næsbyhoved-Broby Kommune.

I *Svendborg* Amt:

Nyborg Kommune med Hjulby Kommune, Vindinge Kommune og Avnslev-Bovense Kommune.

I *Hjørring* Amt:

1. Skagen Kommune.
2. Hjørring Kommune med Skt. Hans—Skt. Olaj Kommune.
3. Frederikshavn Kommune.

I *Aalborg* Amt:

Aalborg og Nørresundby Kommuner med Hasseris Kommune, Nørre-Tranders Kommune og Sundby-Hvorup Kommune.

I *Viborg* Amt:

Viborg Kommune med Asmild-Tapdrup Kommune og Dollerup-Finderup-Ravnstrup Kommune.

I *Randers* Amt:

Randers Kommune med Kristrup Kommune, Vorup Kommune, Dronningborg Landsogn og Hornbæk-Taanum Kommune under Viborg Amt.

I *Aarhus* Amt:

1. Aarhus Kommune med Viby Kommune, Aaby Kommune, Holme-Tranbjerg Kommune, Hasle-Skejby-Lisbjerg Kommune og Vejlby-Risskov Kommune.
2. Horsens Kommune med Vær-Nebel Kommune og Lundum-Hansted Kommune samt Tyrsted-Ut Kommune, Hatting-Torsted Kommune under Vejle Amt.

3. Skanderborg Kommune med Skanderup-Stilling Kommune.
4. Silkeborg Kommune med Gødvad Kommune og Balle Kommune under Viborg Amt.

I *Vejle* Amt:

1. Fredericia Kommune.
2. Brande Kommune.
3. Kolding Kommune med Seest Kommune.
4. Vejle Kommune med Vinding Kommune, Skibet Kommune, Hover Kommune og Hornstrup Kommune.

I *Ribe* Amt:

1. Ribe Kommune.
2. Varde Kommune.
3. Grindsted Kommune.
4. Esbjerg Kommune med Jerne Kommune.

I *Haderslev* Amt:

Haderslev Kommune.

I *Tønder* Amt:

Tønder Kommune.

I *Aabenraa-Sønderborg* Amt:

Sønderborg Kommune med Ulkebøl Kommune.

I *Ringkøbing* Amt:

1. Herning Kommune.
2. Holstebro Kommune.
3. Skern Kommune.

I *Bornholms* Amt:

Rønne Kommune.

Med Hensyn til specielle Sygehusplaner blev der fastsat en Frist for Indsendelsen til Godkendelse, nemlig den 1. Maj 1939.

Til Vejledning med Hensyn til Planernes Indhold udarbejdedes og udsendtes der af det civile Luftværn særlige Anvisninger og Direktiver for de enkelte Grene af Luftbeskyttelsen.

For at fremme Arbejdet mest muligt anbefaledes det Byerne at tilrettelægge Planlæggelsesarbejdet saaledes, at der for de enkelte Beskyttelsesgrene udarbejdedes *Delplaner*, som kunde godkendes enkeltvis af Indenrigsministeriet og derefter indgaa som Led i den samlede Plan. Som Eksempel kan anføres: at man anbefalede A-Byerne at lade Planlæggelsen ske i følgende Rækkefølge:

1. Plan for Pulterkammerrydning.
2. Tilvejebringelse af Husvagter.
3. Plan for Sanitetstjeneste.
4. Planlægning af Evakuering (dog kun i København, Odense, Aarhus og Aalborg).
5. Plan for det faste Brandvæsen.
6. Plan for Oprettelse og Udrustning af Hjælpebrandvagter.
7. Plan for Sikring af Reservevandforsyning.
8. Plan for andre Foranstaltninger vedrørende Brandslukning.
9. Planer for Oprettelse af offentlige Beskyttelsesrum og Tilflugtsrum.
10. Planer for den tekniske Tjeneste og Sikring af tekniske Værker.

Planlægningsarbejdet paahvilede herefter de respektive Kommunalbestyrelser i Samarbejde med Politiet og de kommunale Udvalg. Som Følge heraf gennemførtes af det civile Luftværn et omfattende Instruktionsarbejde, og Chefen for det civile Luftværn holdt Møder Landet over med Repræsentanter for de forskellige Omraader. I øvrigt foregik Drøftelsen med de lokale Myndigheder, efterhaanden som Udarbejdelsen af Delplaner skred frem, og de indsendtes til det civile Luftværns Godkendelse.

Samtidig fortsattes Arbejdet i Luftværnet med de generelle Foranstaltninger: Et af Indenrigsministeriet nedsat Udvalg afgav i 1938 Betænkning angaaende Spørgsmaalet om Sikring af Museer, Biblioteker, Arkiver og Samlinger. Et af Luftværnet udarbejdet Oplysningshefte udsendtes under Indtrykket af den internationale Krise i Efteraaret 1938 til samtlige Husstande (Oplag 1 200 000). En Evakueringsplan for Storkøbenhavn udarbejdedes. „Luftværnskommandoer" oprettedes i Aalborg, Aarhus, Vejle, Kolding, Randers, Horsens, Odense og København, der foretoges Indkøb af Gasmasker til Civilbeskyttelsens Hjælpemandskab samt andet Materiel, og der gaves Regler for Godkendelse af Luftbeskyttelsesmateriel.

Efter Forhandling mellem Indenrigsministeriet, Finansministeriet og de kommunale Organisationer opnaaedes Enighed om en Fordeling mellem Staten og Kommunerne af Udgifterne, og der optoges herom en Tekstanmærkning paa Finansloven for Finansaaret 1939—40.

Kommunerne skulde afholde Udgifterne inden for Brandtjenesten, Sanitetstjenesten og Sikringen af kommunale livsvigtige Anlæg m. v., medens Staten skulde afholde Udgifterne til Politijenesten, samt Udgifterne til nye Tjenestegrene som Gasbeskyttelsestjenesten og Meldingstjenesten, og en Række Sygehusudgifter blev delt mellem Stat og Kommune med Halvdelen til hver.

Der udarbejdedes de fornødne Instrukser med Henblik paa Udskrivningen af CB-Mandskabet, og Frinumrene og de „kasserede" fra Sessionsaargangene 1936, 1937 og 1938 stilledes til Raadighed som Hjælpemandskab for Luftværnet. I Forbindelse hermed tilrettelagdes Uddannelsesspørgsmaalet for dette Mandskab, og der gennemførtes af Luftværnsforeningen i Henhold til Foreningens Overenskomst med Indenrigsministeriet Kursus for Sygehusinspektører, Instruktørlæger, Hospitalsoverlæger, ledende Sygeplejersker, Gassporere m. v. Med Henblik paa hele Uddannelsesspørgsmaalet oprettedes Statens Luftværnsskole.

I Dagene 7.—10. November 1938 afholdtes en omfattende Mørklægningsøvelse i Roskilde med Mørklægning af Roskilde By og omliggende Landkommuner i 3 Nætter, og hvorunder der indhøstedes Erfaringer med Hensyn til Mørklægningens praktiske Gennemførelse, dens Effektivitet over for angribende Maskiner, private Virksomheders Drift under Mørklægningen, Mørklægningsmateriellets Anvendelighed o. s. v.

Med Skærpelsen af den internationale Situation i 1939 maatte det anses for rigtigt at forcere forskellige Sider af Luftværnet stærkere frem, end det vilde have været ønskeligt under normale Forhold, hvor den store Organisation kunde vokse organisk frem, og med Krigens Udbrud den 3. September 1939 ansaa Indenrigsministeren det for nødvendigt straks at gennemføre to Lovforslag, der laa udarbejdet i Ministeriet med Henblik paa muligt Krigsudbrud. De to Forslag gennemførtes i Rigsdagen og stadfæstedes henholdsvis den 8. og 21. September 1939 som Midlertidig Lov om Gennemførelse af Planer til Organisationen af Beskyttelsen af Civilbefolkningen og Midlertidig Lov om Borgernes Pligt til at stille deres faste Ejendom, Løsøre m. v. til Raadighed for Myndighederne. Disse Love gav Indenrigsministeren meget omfattende Bemyndigelser paa de Omraader, Lovens Titler angiver, herunder Bemyndigelse til at bestemme, at Virksomhed som Husvagt skulde betragtes som borgerligt Ombud.

I Henhold til denne Lovgivning planlagdes i Samarbejde med Hæren og Marinen en fælles Enhedsledelse af Landets Sanitetsvæsen i Tilfælde af Krigstilstand. Luftværnet foranledigede endvidere i Samarbejde med Røde Kors typebestemt 25 000 Bloddonorer, der stilledes til Raadighed for Luftværnet, og der etableredes Kartoteker for Donorer og projekteredes Blodbanker paa Statens Seruminstitut og Professor Oluf Thomsens Klinik samt paa enkelte Provinssygehuse.

Med Henblik paa de ekstraordinære Forhold udnævnte Indenrigsministeriet den 26. August 1939 Luftværnsomraadernes Politimestre til Luftværnschefer, og den 27. August blev 4 Politikommissærer i Provinsen, der var fortrolige med Luftværnsproblemerne, stillet til Raadighed for Luftværnsomraaderne med Hensyn til Meddelelse af tekniske Oplysninger, og Politikommissær Holten blev stillet til Raadighed som direkte Udsending for Luftværnet med den Opgave ved personlig Henvendelse at formidle Forbindelsen mellem Luftværnet og Byerne og at bistaa disse. Som en Følge af at en engelsk Militærmaskine den 4. September 1939 ved en Fejltagelse kastede Sprængbomber i Esbjerg, blev det overdraget det civile Luftværn den i og for sig ikke under Luftværnet henhørende Opgave at gennemføre en *Nationalitetsafmærkning* flere Steder i Landet. En saadan Afmærkning blev derefter gennemført i Sønderjylland, langs Dele af Vestkysten samt

paa Lolland, Falster, Øerne Syd for Fyn samt Bornholm. Afmærkningen foretoges ved Paamaling af store Dannebrogsflag paa egnede Tagflader. Systemet udbyggedes i Løbet af Efteraaret, saa der i alt opsattes 106 Mærker, hvoraf 63 var belyst om Natten.

Efterhaanden som den krigsmæssige Situation i Løbet af September 1939 havde afklaret sig, og Faren for øjeblikkelige Krigshandlinger i Danmark ikke syntes akut, fortsattes Arbejdet paa længere Sigt med Udbygningen af Civilbeskyttelsen.

For at yde Byerne Bistand ved Gennemførelsen af Luftværnsplanerne foretog Repræsentanter for Luftværnet i Januar—Marts 1940 en Række Inspektionsrejser til Provinsbyerne, hvor administrative og tekniske Spørgsmaal blev gennemgaaet paa Møder med Byernes Luftværnschefer og Tjenestegrenschefer. Som et Led i dette Arbejde udarbejdede Luftværnet en udførlig samlet *Standardplan for en gennemsnitlig Provinsby*. Dette Værk, der med Kortskitser, Instruktioner m. v. fyldte 2 Bind, blev trykt og udsendt som Vejledning til samtlige Luftværnschefer, ligesom det dannede Grundlaget for Instruktionen paa Statens Luftværnsskole af Politimestre, Chefinstruktører, Instruktører m. fl.

Den 21. Februar 1940 blev der i en indenrigsministeriel Bekendtgørelse givet nye Regler for Afholdelsen af Luftværnsudgifterne. De her trufne Bestemmelser, som stadig er gældende, blev det økonomiske Hovedgrundlag for Luftværnet under hele Krigen.

Den 29. Marts 1940 gennemførtes en Ordning vedrørende Samarbejdet mellem det militære og civile Sanitetsvæsen (se nedenfor).

Ved Lov af 30. Marts 1940 gaves der Indenrigsministeren yderligere Beføjelser med Hensyn til Fremskaffelse af Lokaler til Tilflugtsrum, Anskaffelse af Husvagtudstyr samt med Hensyn til Luftværnschefernes Pligter og Beføjelser. Med Hensyn til Indretningen af Beskyttelsesrum var der i Henhold til Loven af 1938 § 10 rettet Anmodning til samtlige Amtmænd, Københavns Magistrat, Frederiksberg Kommunalbestyrelse, Kommunalbestyrelserne i Københavns Amtsraadskreds og i samtlige A-Byer om, at der inden Opførelsen eller Ombygning af offentlige Bygninger sendtes Indberetning til Indenrigsministeriet, som derefter traf Bestemmelse om, i hvilket Omfang særlige Beskyttelsesrum burde indrettes.

I Løbet af 1938 og 1939 godkendtes af Ministeriet Indretningen af en Række Beskyttelsesrum i bestaaende offentlige Bygninger og Bygninger tilhørende private Virksomheder.

Som foran nævnt var der af Luftværnet givet Kommunerne de fornødne Retningslinier for Indretning af offentlige Beskyttelsesrum og Tilflugtsrum som Del af de Luftbeskyttelsesplaner, der var givet Paalæg om, og den 3. Januar 1940 udstedtes en Bekendtgørelse om, at de lokale Bygningsmyndigheder kunde godkende Beskyttelsesanlæg, naar Anlæggene udførtes i Overensstemmelse med nærmere i Bekendtgørelsen anførte Bestemmelser.

Ved den forannævnte Lov af 30. Marts 1940 fik Indenrigsministeriet Bemyndigelse til at paalægge Grundejerne uden Vederlag at stille Lokaler i deres Ejendomme til Raadighed som Tilflugtsrum og efter nærmere Ordre at holde disse Rum ryddeliggjorte.

Under Christiansborg Slot var i et særligt Rum indrettet en Radiosender for bedst muligt at søge sikret, at Regeringsmyndighederne kunde sætte sig i Forbindelse med Befolkningen.

Som et Led i Arbejdet med Opbygningen af det civile Luftværn havde man i Tidens Løb søgt Kundskab om Luftbeskyttelsesarbejdet i de andre nordiske Lande med det Formaal at kunne nyttiggøre sig Erfaringer, som her maatte være indhøstede. I Norge og Sverige var paa dette Omraade gennemført Bemyndigelseslove henholdsvis 1936 og 1937.

I Sverige ansloges Udgifterne for Staten til 7,5 Mill. Kr. fordelt paa 3 Aar. I Norge bevilgedes 2,4 Mill. Kr. ligeledes fordelt paa 3 Aar ud i Fremtiden.

I 1938 afgav Formanden for Dansk Luftværnsforening, Professor S. P. L. Sørensen, en Beretning om det paabegyndte Arbejde i Norge, og den 5.—7. Oktober 1938 udsendtes en Repræsentant for det civile Luftværn til Stockholm for at iagttage de dèr indhøstede Erfaringer.

Under Vinterkrigen mellem Finland og Rusland foretog Chefen for det civile Luftværn sammen med en Embedsmand fra Indenrigsministeriet en Rejse til Finland i Tiden fra den 18. Januar til den 3. Februar 1940 for at sætte sig ind i Arten og Omfanget af de dèr trufne Foranstaltninger og deres Betydning under Krigstilstand. I Finland var en Lov om Civilbeskyttelse gennemført den 30. Oktober 1939, og forinden fandtes her praktisk talt intet statsligt Luftværn.

I Februar 1940 havde Indenrigsministeren søgt og faaet den samlede Regerings

Tilslutning til efter Aftale med Krigsministeriet i Løbet af Foraaret at lade afholde en omfattende Mørklægningsøvelse for hele det storkøbenhavnske Luftbeskyttelsesomraade. Ved Bekendtgørelse af 12. Marts 1940 fastsattes Øvelsen til Dagene 18.—20. April, idet det samtidig bestemtes, at der i Forbindelse med Mørklægningsøvelsen skulde foretages Øvelser inden for andre af det civile Luftværns Tjenesteomraader.

Forinden indtraadte Ulykken den 9. April, og det civile Luftværns hele Stilling ændredes hermed totalt, selv om dets Arbejde fortsattes efter de hidtil lagte Linier.

Til Belysning af det Trin i Udviklingen, det civile Luftværn herefter var naaet til inden den 9. April 1940, skal anføres følgende, idet jeg dog gør opmærksom paa, at nogle af Oplysningerne refererer sig til Tiden *inden den 15. Januar 1940*, idet det har været vanskeligt for mig paa det nuværende Tidspunkt præcist at fastslaa Datoen for enhver Foranstaltnings Udførelse i de følgende Maaneder.

Som Grundlag for Kommunernes Udarbejdelse af Planerne vedrørende de forskellige Grene af Civilbeskyttelsen var tilsendt de luftværnspligtige Byer følgende 13 Instruktionspjecer udgivet af Statens civile Luftværn, indeholdende Retningslinier for Planlægningen:

Nr. 1. Almindelige Anvisninger.
— 2. Pulterkammerrydning.
— 3. Anvisning for Brandslukningstjenesten og Organisation af Hjælpe- og Husbrandvagter.
— 4. Evakuering.
— 5. Anvisninger for Sanitetstjenesten.
— 5a. Foranstaltninger vedrørende Sygehusene.
— 6. Anvisning for Indretning af offentlige Beskyttelsesrum, Tilflugtsrum og Tilflugtssteder (Løbegrave).
— 7. Anvisning for Indretning af Kommandorum.
— 8. Husvagtordningen.
— 9. Meldetjenesten.
— 10. Varsling og Afvarsling af Civilbefolkningen i Tilfælde af Flyverangreb.
— 11. Den tekniske Reparationstjeneste, Rydningstjenesten og Gasbeskyttelsestjenesten.
— 12. Luftværnsforanstaltninger paa Virksomheder.

Eksemplarer af Instruktionspjecerne vedlægges.

Efter disse Retningslinier var af Kommunerne udarbejdet og godkendt af Statens civile Luftværn følgende Planer vedrørende de angivne Emner:

I. A-Byerne.

Aalborg:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Evakuering.
Sanitetstjenesten.
Husvagtordningen.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.

Randers:
Pulterkammerrydning.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.

Aarhus:
Pulterkammerrydning.
Sanitetstjenesten.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Hospitalstjenesten.
Teknisk Tjeneste.
Brandtjenesten.

Horsens:
Varsling og Afvarsling.
Kommandocentraler.
Sanitetsstationer.
Afvaskningsstationer.
Hjælpebrandvagter.
Hospitalsforanstaltninger.

Vejle:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Tilflugtsrum.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.

Kolding:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.

Odense:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Evakuering.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.

Rønne:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Tilflugtsrum.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.

II. B-Byerne:

Viborg:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.
Polititjenesten.

Fredericia:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.

Esbjerg:
Brandtjenesten.
Tilflugtsrum.
Varsling og Afvarsling.
Hospitalstjenesten.
Teknisk Tjeneste.
Kommandorum.
Sanitetstjenesten.
Husvagtordningen.
Pulterkammerrydning.

Haderslev:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Hospitalstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Polititjenesten.

Sønderborg:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Tilflugtsrum.
Kommandorum.
Meldingstjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.

Helsingør:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Teknisk Tjeneste.
Varsling og Afvarsling.
Pulterkammerrydning.
Husvagtordning.

Roskilde:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Husvagtordningen.
Meldetjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.

Holbæk:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Hospitalstjenesten.
Teknisk Tjeneste.
Polititjenesten.

Ringsted:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.

Slagelse:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.

Skagen:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.

Frederikshavn:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.
Husvagtordningen.

Hjørring:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.

Holstebro:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.
Tilflugtsrum.

Næstved:
Tilflugtsrum.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Meldetjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.
Husvagtordningen.

Nykøbing F.:
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.
Husvagtordningen.

III. C-Byerne.

Silkeborg:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.

Herning:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.
Husvagtordningen.
Meldetjenesten.

Skanderborg:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Tilflugtsrum.
Kommandorum.
Meldetjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.
Husvagtordningen.

Brande:
Samlet Plan.

Skjern:
Samlet Plan.

Grindsted:
Samlet Plan.

Varde:
Tilflugtsrum.
Varsling og Afvarsling.
Hospitalstjenesten.

Ribe:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Husvagtordningen.

Tønder:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Tilflugtsrum.
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Husvagtordningen.

Nyborg:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Tilflugtsrum.
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Husvagtordningen.

Frederiksværk:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Meldetjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.
Tilflugtsrum.
Plan til Beskyttelse af skolesøgende Børn.

Frederikssund:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Pulterkammerrydning.
Husvagtordningen.
Plan til Beskyttelse af skolesøgende Børn.
Polititjenesten.
Kommandorum.

Hillerød:
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Hospitalstjenesten.

Kalundborg:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.
Husvagtordningen.

Korsør:
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Tilflugtsrum.
Husvagtordningen.

Køge:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Tilflugtsrum.
Meldetjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Husvagtordningen.

Vordingborg:
Pulterkammerrydning.
Brandtjenesten.
Sanitetstjenesten.
Kommandorum.
Husvagtordningen.
Meldetjenesten.
Varsling og Afvarsling.
Teknisk Tjeneste.
Hospitalstjenesten.
Polititjenesten.

IV. Andre Kommuner.

Sygehusplaner var her godkendt for følgende Sygehuse:

Det kommunale Sygehus, Aabenraa.
Hals Amtssygehus.
Nibe Amtssygehus.
Løgstør By- og Amtssygehus.
Terndrup Sygehus.
Farsø Sygehus.
Hammel Amtssygehus.
Odder Amtssygehus.
Allinge-Sandvig Sygehus.
Svaneke Sygehus.
Aakirkeby Sygehus.
Neksø Sygehus.
Esbønderup Sygehus.
Usserød Sygehus.
Gram Amtssygehus.
Saltum-Hune Amtssygehus.
Brønderslev Amts- og Bysygehus.
Dronninglund Amtssygehus.
Brovst Amtssygehus.
Sæby-Hallenslev Amtssygehus.
Tranebjerg Amtssygehus.
Stubbekøbing By- og Amtssygehus.
Nakskov By- og Amtssygehus.
Sakskøbing Bysygehus.
Maribo By- og Amtssygehus.
Rødby Bysygehus.
Bogense By- og Amtssygehus.
Middelfart Amts- og Bysygehus.
Assens By- og Amtssygehus.
Tuberkulosehospitalet, Aarup.
Fakse Amtssygehus.
Præstø Bysygehus.
Stege Amtssygehus.
Hobro Amtssygehus.
Ørsted Amtssygehus.
Grenaa Amts- og Bysygehus.
Hornslet Amtssygehus.
Ebeltoft Amtssygehus.
Brørup Amtssygehus.
Lemvig Amtssygehus.
Ringkøbing Amtssygehus.
Videbæk Sygehus.
Egvad Amtssygehus i Tarm.
Skælskør kommunale Sygehus.
Ringe Amtssygehus.
Faaborg Amts- og Bysygehus.
Svendborg Amts- og Bysygehus.
Rudkøbing Amts- og Bysygehus.
Ærøskøbing Sygehus.
Thisted Amts- og Bysygehus.
Nykøbing M. Amts- og Bysygehus.
Sygehuset i Fjerritslev.
Koldby Amtssygehus.
Vestervig—Agger Amtssygehus.
Hvidbjerg-Lyngs Amtssygehus.
Løgumkloster kommunale Sygehus.
Give Amtssygehus.
Nebsager-Bjerge-Hornsyld Sygehus.
Skive Amts- og Bysygehus.
Kjellerup Amtssygehus.
Brædstrup Amtssygehus.
Nykøbing S. Sygehus.
Sorø Amtssygehus.
Haslev-Freerslev Amtssygehus.
Rude Sygehus.

I Henhold til Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 28. August 1939 var indkaldt C. B.-Aargangene 1936, 1937 og 1938 til Møde henholdsvis den 30., 31. August og den 1. September. Det samlede Antal mødepligtige var 19 142 Mand. Uddannelsen fandt Sted i Løbet af Efteraars- og Vintermaanederne, og praktisk talt hele dette Mandskab havde faaet nogen Uddannelse inden den 9. April 1940. Som Følge heraf kunde der den 10. April, Dagen efter Besættelsen, foretages en Indkaldelse af 6 000 Mand til Politi- og Vagttjeneste. Betydningen heraf i den givne Situation var meget stor.

Med Hensyn til Materielanskaffelser, da indgik dette paa de fleste Omraader som en integrerende Del af de enkelte Byers Udførelse af Luftværnsplanerne, og der var derfor foretaget betydelige Indkøb i de enkelte Luftværnsomraader; men visse Anskaffelser skulde efter den trufne Ordning foretages gennem Centralindkøb af Statens civile Luftværn.

Statens civile Luftværn havde saaledes anskaffet 234 Stk. elektriske Sirener, hvoraf 107 var anbragt i det storkøbenhavnske Luftbeskyttelsesomraade og Resten var fordelt til Provinsens Byer efter en bestemt Plan.

Endvidere var anskaffet 134 Stk. Haandsirener som var fordelt til Byerne efter en bestemt Plan.

Statens civile Luftværn havde anskaffet ca. 115 000 Gasmasker til Brug for Beskyttelsesmandskabet, og der var yderligere bestilt 100 000 Gasmasker hos Hærens tekniske Korps.

Endvidere var anskaffet 10 000 blaa C. B.-Uniformer med tilhørende Gummistøvler, Skraahuer, Hjelme m. v., 2 900 Stk. Gasdragter, et Antal Gassporeapparater, Højttaler-Alarmerings-Centraler og -stationer, 10 000 Baarer og 100 000 Sandsække, 250 Tons Klorkalk og 10 Tons Paratoluolsulfamid til Fremstilling af Kloramin.

Af Luftværnets Sanitetsafdeling var der i Samarbejde med Afdelingens sagkyndige i Sanitetssager Professor Olè Chievitz og Universitetets Institut for teoretisk Fysik ved

Professor Niels Bohr konstrueret et særligt Apparatur til Iltbehandling, og de færdige Apparaturer var fordelt til samtlige Sygehuse, saa 25 pCt. af Hospitalernes normalePatientbelægning kunde iltbehandles. Til Apparaternes Forsyning med Ilt var indkøbt ca. 800 Iltflasker, og disse var i fyldt Tilstand fordelt til Sygehusene.

Med den tidligere omtalte Ordning af Samarbejdet mellem det militære og civile Sanitetsvæsen under Luftværnstilstand og Krigstilstand var Landets Sygehusvæsen indstillet paa uden anden Begrænsning end Pladshensyn at kunne modtage til Behandling Ofrene for enhver Form for Katastrofe, herunder saavel Bombardement af Civilbefolkningen som direkte krigsmæssige Handlinger. Der var givet Regler for Udbygningen af Sygehusenes Kapacitet, Fordelingen af Landets Læger og Sygeplejersker, Kommandoforholdene under Katastrofeforhold samt om Administrationen af hele Ordningen.

Medens der allerede i 1938 var søgt tilvejebragt en frivillig Husvagtordning i de store Byer ved Samarbejde mellem Luftværnsforeningen og de lokale Myndigheder, blev der ved Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 27. Oktober 1939 paabudt Gennemførelse af en *Husvagtordning* i alle de særlige Luftbeskyttelsesomraader med detaillerede Regler for Grundejernes og Husvagternes Pligter, herunder Regler om Tilvejebringelse af det fornødne Materiel og den nødvendige Politikontrol med Ordningens Gennemførelse. Det var paalagt Politiet at organisere kortvarige Uddannelseskursus for Husvagter.

Denne Husvagtordning manglede utvivlsomt den 9. April endnu noget i den praktiske Gennemførelse; men Husvagterne var udpeget og tilmeldt Politiet og instrueret om deres Pligter.

Evakueringsplaner var allerede paabegyndt for Storkøbenhavn af det storkøbenhavnske Fællesudvalg, og et Udvalg til Forberedelse af Evakueringsforanstaltninger blev nedsat i Januar 1940. Dette Udvalgs Arbejde var ret langt fremme inden den 9. April.

Med Hensyn til Oplysning af Befolkningen da havde paa et ret tidligt Tidspunkt, som foran nævnt, hver Husstand i Landet modtaget en Pjece indeholdende Instruktioner om, hvorledes man skulde forholde sig i de forskellige Situationer under Luftangreb. Af denne Pjece var trykt et nyt mindre Oplag, der var fordelt til alle, som ønskede et Eksemplar, efter at Meddelelse om Udleveringen var givet Befolkningen.

I hele Tidsrummet efter Krigens Udbrud var der med korte Mellemrum givet Oplysninger og Instruktioner gennem Radioen.

Længe før Krigens Udbrud var til samtlige Politimestre udsendt forseglede Pakker indeholdende Politiplakater (ialt 25 000) til Anvendelse, naar Begivenhederne maatte nødvendiggøre det. Den 9. April blev der givet telegrafisk Ordre til at bryde Seglene, og Politiplakaterne med Forholdsordren til Befolkningen blev opslaaet.

Med Hensyn til Luftmeldetjenesten og Mørklægningen kan oplyses følgende:

Allerede i Civilbeskyttelseskommissionens Betænkning var det fastslaaet (se Betænkningen Side 49—50), at Vagttjenesten med det Formaal tidligst muligt at blive opmærksom paa fremmede Flyvere, der nærmer sig dansk Territorium, naturligt paahviler de militære Myndigheder, der af Hensyn til egne Operationer alligevel maa holde sig underrettet om en eventuel Modstanders Bevægelser, og Kommissionen udtaler derfor, at Afgørelsen af, om Varsling skal finde Sted eller ej, maa ligge hos den militære Myndighed, til hvem Observationspostmeldingerne indgaar, og som derfor har et Førstehaandskendskab til den foreliggende Fare.

Ligeledes udtaler Kommissionen, at Mørklægningen bør ledes af de Myndigheder, der leder Luftmeldetjenesten, altsaa de militære Myndigheder.

I Overensstemmelse hermed overdrog Indenrigsministeriet, som tidligere nævnt, ved Skrivelse af 12. Oktober 1935 i Medfør af Lov af 11. Maj 1935 til Krigsministeriet at foretage Tilrettelæggelsen af Obeservationstjenesten, Meldetjenesten — herunder dog ikke selve Varslingen af den civile Befolkning — samt Mørklægningen, og Hæren traadte derefter i direkte Forbindelse med de kommunale Myndigheder og med Politiet om den nærmere Tilrettelæggelse af denne Tjeneste. Der blev saaledes ved Samarbejde mellem Politimestrene og Kommandanten i København, hvem Mørklægningsopgaver senere af de militære Myndigheder blev overdraget, udarbejdet særlige Mørklægningsplaner, der godkendtes af de militære Myndigheder.

Om den af Militæret gennemførte Organisation af selve Meldetjenesten kan jeg iøvrigt oplyse følgende:

Der oprettedes en Forening ved Navn „Den frivillige Luftmeldetjeneste", hvortil var knyttet ca. 8 000 frivillige som Luftmeldeposter. Disse Personer skulde i Krigstilfælde

forrette Tjeneste i Nærheden af deres Bopæl og var derfor spredt over hele Landet. Deres Opgave var som Observationsposter at konstatere Overflyvninger og indrapportere disse til militære Luftmeldecentraler, hvorfra de blev videregivet til Hovedkommandocentralerne, der ligeledes var ledede og bemandede af Hæren.

Hæren havde oprettet følgende Hovedkommandocentraler for Meldetjenesten:

a) I København for Sjælland, Lolland-Falster, Møn og Samsø.
b) i Odense for Fyn og omliggende Øer,
c) i Aalborg for Nørrejylland,
d) i Viborg for Midtjylland,
e) i Kolding for Sydjylland og
f) i Rønne for Bornholm.

Disse Centraler var indrettede i særligt sikrede Lokaler, og der var til dem knyttet ledende Militærpersoner, der paa Basis af de indhentede Meldinger skulde udsende de fornødne Ordrer om Flyvervarsling og om Mørklægningsforhold. Meldingerne skulde befordres ad direkte Telefonledninger over Højttalerapparater til Politimestrene (Luftværnscheferne) inden for de enkelte Omraader.

Under henholdsvis Kommandanten i København og Jydske Division oprettedes særlige Hovedcentraler, der benævntes Luftværnscentral København og Luftværnscentral Viborg, der skulde have den øverste Ledelse af Varslingstjenesten.

De ved Besættelsen gældende Regler indeholdtes i Generalkommandoens „Bestemmelser for Varsling af Luftangreb og Ophævelse af Varsling m. v.", hvoraf fremgik, at man vilde bestræbe sig for at udsende Varsel, naar der var overvejende Sandsynlighed for, at et Luftangreb blev sat ind mod vedkommende Omraade, og Meldingen skulde ledsages af et Kontrolord.

Det civile Luftværns Opgave med Hensyn til Meldetjenesten og Mørklægningen bestod altsaa alene i at yde sin Bistand paa de Omraader, hvor Systemet greb ind i den almindelige Luftbeskyttelse. Herom var af Indenrigsministeriet den 31. August 1939 udstedt en Bekendtgørelse indeholdende de fornødne Paalæg i Tilfælde af Mørklægning, herunder Paabud til Befolkningen om at anskaffe det nødvendige Mørklægningsmateriale.

I denne Forbindelse skal med Henblik paa den den 9. April gennemførte Mørklægning af hele Landet oplyses, at denne efter de saaledes gældende Regler skulde have været beordret af Generalkommandoen, men da det danske Militær ikke mente under de givne Forhold at burde medvirke paa dette Omraade, udstedte Indenrigsministeriet den 9. April en Bekendtgørelse om Mørklægning, og Mørklægningsordren udsendtes af Statens civile Luftværn telegrafisk til samtlige Luftværnschefer tidligt om Eftermiddagen. Fra og med den 9. April Kl. 19 indtraadte Mørklægningen over hele Landet. Som det vil erindres, gennemførtes denne Mørklægning i enhver Henseende upaaklageligt.

Der blev yderligere af Indenrigsministeriet samme Dag og de følgende Dage givet nærmere Regler for Motorkøretøjers Mørklægning, Fodgængeres og Cyklisters Færdsel m. v.

En konkret Angivelse af det danske civile Luftværns Effektivitet omkring den 9. April 1940 er det selvsagt vanskeligt at give; men Forholdet kan efter min Anskuelse karakteriseres saaledes, at Organiseringen af Civilbeskyttelsen her i Landet var ført saa langt frem, at Luftværnet med rimeligt Varsel kunde træde i Funktion og øve en betydningsfuld Indsats indenfor de Rammer, som Tidens Erfaringer med Hensyn til Luftkrig paa dette Tidspunkt opstillede. Der var givet Befolkningen fornøden Oplysning om, hvorledes den skulde forholde sig. Sirenevarslingen var rede, og Systemet gennemprøvet. Mørklægningen var forberedt. Politiets Plads i Luftværnets Ledelse og Arbejde var indarbejdet. Det samme gælder Brandvæsenet. Primitive Kommandocentraler, der var indrettet i Overensstemmelse med de Krav, der i Almindelighed paa dette Tidspunkt stilledes til saadanne Lokaliteter, var oprettede i de fleste Luftbeskyttelsesomraader, herunder naturligvis København, hvor yderligere Centralkommandoen var særdeles moderne efter Tidens Forhold og stærkt sikret. Et stort Hjælpemandskab for alle Dele af Luftværnet var uddannet. De udarbejdede Hospitalsplaner var i vidt Omfang gennemført, og der forelaa tilstrækkeligt Materiel m. v. til den projekterede betydelige Forøgelse af Hospitalernes Kapacitet inden for Luftbeskyttelsessystemets Rammer, ligesom der med Henblik paa Krigsudbrud for Sanitetsvæsenet var skabt en Enhedsordning. Husvagtordningen vilde

paa given Ordre kunne træde i Virksomhed, og der forelaa den fornødne Bemyndigelse til at paabyde enhver Husejer at stille Kældre og andre Lokaler til Raadighed som Tilflugtsrum og at ryddeliggøre dem.

Ligeledes forelaa den fornødne Bemyndigelse til øjeblikkelig Udskrivning af Motorvogne.

Naar henses til Forholdene som de forelaa ved Krigens Begyndelse med Hensyn til Krigsførelse og Krigsmidler vilde den tilstedeværende Luftværnsordning have været en værdifuld Organisation til Hjælp og Beskyttelse for Befolkningen under en Katastrofetilstand, og den udgjorde samtidig det Grundlag, hvorpaa en videre Udbygning af Systemet kunde ske i Takt med Krigens Erfaringer, saaledes som det faktisk foregik i alle de krigsførende Lande.

Jeg skal tilføje, at det er min Opfattelse, paa Grundlag af Indberetninger og Oplysninger, der forelaa for mig, at den danske Ordning ved Krigens Begyndelse betegnede en Effektivitetsgrad, der laa over Middel i Sammenligningen med andre Stater.

Bertel Dahlgaard.

29.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

Den 20. Juni 1946.

Hr. Oberstløjtnant S. A. Andersen, R. p. p.,
Hotel Royal, Esbjerg.

Kommissionen anmoder Dem om snarest gørligt ved Skrivelse hertil at besvare nedenstaaende Spørgsmaal, som Kommissionen har ønsket at stille Dem i Deres Egenskab af Sekretær for Dansk Luftværnsforening:

1. Blev Statens civile Luftværn eller Dansk Luftværnsforening den 8. April 1940 eller i Dagene forud herfor af Regeringen eller højere administrative Myndigheder underrettet om den faretruende Situation, der bestod for Landet?
2. Blev der af Statens civile Luftværn eller Dansk Luftværnsforening den 8. April 1940 eller i Dagene forud rettet Henvendelse til Regeringen eller højere administrative Myndigheder om, hvorvidt særlige Foranstaltninger skulde træffes?
3. Blev saadanne særlige Foranstaltninger truffet?
4. Er det Dem bekendt, om Luftværnscheferne om Morgenen den 9. April 1940 modtog Meddelelse fra Meldetjenesten om de tyske Overflyvninger?
5. Var de civile Luftværnsforanstaltninger efter Deres Skøn om Morgenen den 9. April 1940 i en saadan Stand med Hensyn til Teknik, Organisation og Bemanding, at der i Tilfælde af Luftangreb paa København og andre Byer kunde være ydet Befolkningen en forsvarlig Beskyttelse? Spørgsmaalet bedes specielt besvaret med Hensyn til: Meldetjeneste, Varsling, Beskyttelses- og Tilflugtsrum, Husvagtordning, Brand- og Sanitetstjeneste, Sikring af teknisk Tjeneste og tekniske Værker samt Evakuering.

Det bemærkes, at tilsvarende Spørgsmaal er tilstillet Politiinspektør Arthur Dahl.

Et Eksemplar af et af fhv. Indenrigsminister B. Dahlgaard affattet Memorandum vedrørende det civile Luftværn vedlægges (fortroligt).

Holm.

Eigil Olsen.

OBERSTLØJTNANT S. A. ANDERSEN

Esbjerg, den 8. Juli 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Besvarelse af de i Kommissionens Skrivelse af 20. Juni 1946 til mig stillede 5 Spørgsmaal skal jeg tillade mig at udtale følgende:

ad Spørgsmaal 1:

Det er mig ikke bekendt, hvorvidt eller i hvilket Omfang Lederen af Statens civile Luftværn og Præsidenten for Dansk Luftværnsforening maatte være blevet underrettet om den for Landet faretruende Situation. Jeg selv blev i min Egenskab af Luftværnsinspektør stadig holdt orienteret af Lederen af Statens civile Luftværn om Situationens Udvikling og var klar over dens Farlighed.

ad Spørgsmaal 2—4:

Det er mig ikke bekendt, hvorvidt eller i hvilket Omfang Lederen af Statens civile Luftværn og Præsidenten for Dansk Luftværnsforening maatte have fremsat Henvendelse til Regeringen om, at særlige Foranstaltninger burde træffes. Der blev i de paagældende Døgn under Indtrykket af Situationens Farlighed arbejdet meget intenst i det civile Luftværns Administrationskontorer med Ekspedering af løbende Sager, Besvarelse af Henvendelser fra Politimestre og Kommuner m. m. og herunder naturligvis ofte drøftet — mellem Lederen af Statens civile Luftværn og Luftværnsinspektøren —, hvilke Forholdsregler der eventuelt burde være at iagttage. Gentagne Henvendelser til Kommandanten i København om, hvorvidt den militære Luftmeldetjeneste ikke blev oprettet saaledes, at Byerne kunde faa eventuelle Varslingsordrer, resulterede i endelig Meddelelse fra Kommandanten den 8. April om Aftenen, at Regeringen ikke tillod Oprettelse af Meldetjenesten. Derved bortfaldt Muligheden for at kunne give Luftværnscheferne nogen Meddelelse om eventuelle tyske Overflyvninger, at kunne varsko Befolkningen forinden eventuelle Angreb og at kunne alarmere Luftværnets Styrker.

ad Spørgsmaal 5:

Spørgsmaalet maa efter min Overbevisning besvares med Nej.

Til Begrundelse herfor skal jeg tillade mig at anføre følgende:

Medens Organisationen af Luftmeldetjenesten, som det af Indenrigsministeriet i 1935 var overdraget de militære Myndigheder at varetage sammen med Udsendelse af Varslings- og Mørklægningsordrer til Politimestrene, var fuldt færdig, oplært og gennemprøvet ved flere aarlige Øvelser i 1935—40 saaledes, at Luftmeldetjenestenved Alarmering den 9. April i Løbet af ca. 1 Time vilde have staaet klar med ca. 600 gennemprøvede Centraler og Poster Landet over, saa var Situationen for det civile Luftværn en ganske anden. Der var vel foretaget et omfattende Arbejde fra saavel Statens civile Luftværns som — og maaske især — fra Dansk Luftværnsforenings Side med Hensyn til Planlæggelse, Instruktion og Uddannelse af Ledere, Indkøb af en Del Materiel af forskellig Art, ligesom Luftværnet raadede over ca. 20 000 CB-pligtige, der blev indkaldt i August—September 1939 til en kortvarig Instruktion og Øvelse og derefter hjemsendt. Men Planerne var kun i meget ringe Omfang ført ud i Livet ude i Byerne, og der var ikke afholdt nogen som helst Luftværnsøvelse til Indøvelse

til Systemets Samarbejde og Funktionering. Det første Luftangreb paa eller Varsling af en By maatte derfor blive det civile Luftværns første Øvelse.

Til Klarlæggelse af Situationen, som den forelaa i jydske Byer den 20. April 1940, skal jeg tillade mig at anføre følgende:

De første Bomber, der efter Besættelsen blev nedkastet paa dansk Omraade, faldt om Natten den 20. April 1940 over Aalborg Flyveplads og efterfulgtes de følgende Nætter af nye Angreb paa Flyvepladsen. Jeg blev straks med 2 Hjælpere sendt til Aalborg med Bemyndigelse til i Realiteten at træffe enhver Foranstaltning, jeg skønnede paakrævet. Af min herom til Indenrigsministeriet under 5. November 1940 fremsendte Indberetning om Rejsens Forløb skal jeg tillade mig at citere følgende:

„*Søndag den 21. April.*

Jeg søgte straks i Aarhus telefonisk Forbindelse med Politimester Bach, Aalborg. Politimesteren havde været i Aktivitet hele Natten og Søndagen og vilde helst vente med et Møde til Mandag Morgen. Vi aftalte saa, at jeg skulde tage over Randers til Aalborg saaledes, at jeg i Randers dels kunde drøfte forskellige Spørgsmaal med Politimester Volquarts, dels faa Meddelelse, hvis noget uforudset skulde ske i Aalborg.

Jeg havde derefter en Konference med Politimester Hoeck og Politikommissær Simonsen, Aarhus, vedrørende forskellige aktuelle Luftværnsproblemer. Inden Afrejse fra Aarhus havde jeg paa Politimesterens Foranledning en Konference med en Repræsentant for de tyske Myndigheder vedrørende Luftmelde- og Varslingstjenesten; det blev meddelt mig, at den tyske Værnemagt i Øjeblikket var ved at udbygge den tyske Luftmeldetjeneste, hvilken formentlig vilde være i Orden og færdigetableret i Løbet af et Par Dage.

Afgang fra Aarhus Kl. 21.00 med Politibil til Randers, hvor jeg havde aftalt Møde med Politimester Volquarts og Politikommissær Jæger. Under Mødet fik jeg telefonisk Meddelelse om, at Aalborg atter blev bombarderet, og at der var kommet flere Mennesker til Skade, og at nogle var dræbt som Følge af Bombardementet. Jeg forlod derfor hurtigst muligt Randers og blev i Politibil befordret til Aalborg, hvortil jeg ankom Kl. ca. 24.00.

Politimester Bach, Aalborg, meddelte mig, at han fra Politiinspektør Dahl havde faaet Ordre til, at Aalborg Luftbeskyttelsesomraade skulde erklæres i Luftværnstilstand fra Daggry Mandag den 22. April. Vi gik derfor straks i Gang med Udarbejdelsen af de Bestemmelser og Instrukser, som skulde udgives den følgende Morgen.

Man enedes blandt andet om følgende:

1. Kommandocentralens Telefonnet udbygges straks. Tjenesteplan for Tjenestegrenschefer og Personalet udarbejdes. Fra den frivillige Luftmeldetjeneste i Aalborg laanes til Telefon- og Skrivertjeneste i Kommandocentralen 10—12 Telefonister pr. Nat (3-Døgns Turnus). Kort over Omraadet fremskaffes. Meldejournaler m. m. trykkes.
2. 3 Afsnitsstationer, hvoraf 1 i Nørresundby, skal straks etableres, og Polititjenestens Udførelse baseres herpaa. Nødvendige Telefoner installeres.
3. 3 Sorterings- og Sanitetsstationer, hvoraf 1 i Nørresundby, opstilles straks ved Amtslægens Foranstaltning og bemandes fast med 1 Læge, 1 Sygeplejerske, 2 Samarittere, 1 Journalfører, 1 Telefonist, 1 Baarehold (3 Mand) og 1 Lastmotorvogn med Chauffør efter en af Amtslægen udarbejdet Skifteplan og Tjenesteturnus.

   Ved Flyvervarsel møder samtlige til Sorteringsstationerne hørende Personer og Motorkøretøjer desuden omgaaende.

   Betalingsspørgsmaalet til Læger og Sygeplejersker forelægges for Statens civile Luftværn.
4. Brandberedskab etableres i Overensstemmelse med Brandinspektørens Forslag. Der mangler 3 Luftværnssprøjter, som ikke er anskaffet af Byen. Statens civile Luftværn anmodes telefonisk om at søge disse fremskaffet snarest; indtil da trækkes 2 à 3 Falck-Sprøjter ind til Byen hver Aften. Betalingsspørgsmaalet herfor maa forelægges Statens civile Luftværn.
5. De tekniske Udrykningsholds Vagtturnus fastsættes efter Forslag fra Stadsingeniøren og efter Aftale med Værkernes Ledelse.

6. Alle CB-pligtige indkaldes til øjeblikkeligt Møde, Fordeling til Tjenestegrenene og Instruktion.
7. Det aftales gennem Statens civile Luftværn, at der kan laanes forskelligt manglende Materiel, herunder Sanitetsmateriel, hos de danske militære Myndigheder i Byen.
8. Der rekvireres det til de respektive Beskyttelsesgrene nødvendige Antal Køretøjer. Fremgangsmaaden herved og de aftalte Betalingsvilkaar aftales nærmere.
9. Byens Skoler lukkes, indtil der er indrettet Tilflugtsrum til Eleverne.
10. Al officiel Færdsel paa Gade, Vej eller Plads forbydes efter Kl. 21.00 under Hensyn til, at der ikke er indrettet offentlige Tilflugtsrum.

    Paabudet er tillige paakrævet derved, at de Personer, der blev dræbt eller saaret under Angrebene Lørdag og Søndag Nat, alle kom til Skade, fordi de stod udendørs som Tilskuere.

    Befolkningen er ikke tilstrækkelig oplyst om Faren ved og Forholdsregler mod Følgerne af Luftangreb og maa derfor indtil videre holde sig inde.

    Nødvendige Passérsedler udstedes af Politiet.
11. Sirenernes Antal maa omgaaende forøges, og Statens civile Luftværn anmodes telefonisk herom.
12. Den daglige Sireneprøve bortfalder indtil videre. Sirenerne vil blive efterset hver anden Dag uden at blive sat i Gang.
13. Der opslaas Opslag om Luftværnstilstandens Ikrafttræden og Opslag med Instruktion til Befolkningen straks om Morgenen overalt i Byen ved Hjælp af Spejdere.

    Politiets Højttalervogn udsender ligeledes Meddelelsen i følgende Form:

    „Luftværnschefen i Aalborg meddeler:

    1. Der er fra i Dag til Morgen erklæret Luftværnstilstand i Aalborg og Nørresundby Købstæder, Hasseris, Nørre Tranders og Sundby-Hvorup Kommuner.
    2. Adlyd ufortøvet alle Ordrer fra Myndighederne.
    3. Fare for Flyverangreb tilkendegives ved 2 Minutters stigende og faldende Hyletone fra Sirener.
    4. Naar dette Signal lyder, skal alle straks, men besindigt søge Dækning i nærmeste offentlige Tilflugtsrum, nærmeste Kælder eller inden Døre.

       Ingen maa færdes paa Veje og Gader.
    5. Varsel om, at Faren er forbi tilkendegives ved konstant høj Sirenetone i 2 Minutter.
    6. Bevar Ro. Undgaa Panik. Vær modig. Et Luftangreb behøver ikke at betyde Fare for Dem selv eller Deres."
14. Der afholdes Møde med Pressen Kl. 10.00 Mandag Fmd. og følgende Dage til samme Tid med det Formaal at faa Pressen til at oplyse og vejlede Befolkningen.

    Alle Meddelelser til Pressen om Luftværnsspørgsmaal maa kun gives af Luftværnschefen og ikke af de enkelte Tjenestegrenschefer.
15. Byens Biografteatre lukkes, indtil de har faaet indrettet Tilflugtsrum.
16. Restauranter og Hoteller skal straks indrette Tilflugtsrum; i modsat Fald kan de beordres lukket.
17. Der anbringes en Politibetjent paa Telefoncentralen, da Telefonistinderne er meget bange, men det er paa den anden Side absolut paakrævet, at Telefontjenesten opretholdes under Flyvervarsel.
18. Bygningsinspektøren anmodes om at udarbejde Forslag til offentlige Tilflugtsrum og Løbegrave til øjeblikkelig Indrettelse. Forslaget forelægges Byen.
19. Husvagttilmeldingen tages straks op til Fornyelse og Paabud. Plakater til Trappegange skal trykkes.

Natten og Morgenstunden gik med dette Arbejde, ofte afbrudt af Meldinger og Henvendelser i Anledning af det Bombardement, der havde fundet Sted samme Aften, og hvorved 2 civile (Børn) var dræbte og 3 civile saarede. Som et Eksempel paa, hvorledes manglende Oplysning om Farerne ved Luftangreb og manglende Iagttagelse af Reglen om at søge Dækning afstedkom en Ulykke, skal jeg anføre et Eksempel fra Nørre Uttrup, hvor jeg om Morgenen den 24. April besøgte et lille Hus, hvori 2 Børn var blevet dræbt og 1 Mand alvorligt saaret. Ulykken er formentlig gaaet for sig paa følgende Maade:

De paagældende opholdt sig paa en mod Vest vendende Altan i 1. Sals Højde og iagttog Luftangrebet. Et af Luftværnsartilleriets Projektiler, formentlig ca. 75 mm Kaliber, er kommet i en ret flad Bane fra Vest mod Øst og har antagelig haft en fejl Tempering, saaledes at Granaten antagelig er sprunget i en Afstand af ca. 50—75 m fra Huset. Tagene i de omkringliggende Huse bar tydelige Mærker af Sprængstykkerne. I Eksplosionsøjeblikket opholdt sig 2 Voksne og 1 Dreng samt en lille Pige paa 6 Aar, der netop traadte ud, paa Altanen.

Faderen til de to Børn fik revet den ene Arm omtrent af, den lille Pige blev fuldstændig revet op og var død paa Stedet. Drengen fik en Granatstump igennem Tindingen, saaledes at Hjernemassen traadte ud paa den modsatte Side. Han døde efter Indlæggelsen paa Amtssygehuset. Hele Altanen og Væggen bag denne samt den tilstødende Entré og det bagved liggende Køkken var oversprøjtet med Blod fra Gulv til Loft.

Trods en meget grundig Gennemgang af Lokalerne lykkedes det mig kun at finde et enkelt lille Sprængstykke, som tydeligt viser, at det stammer fra Luftværnsartilleriet. Moderen til de to Børn opholdt sig i Dagligstuen og kom intet til.

Saafremt disse Mennesker havde været instrueret om Faren ved at opholde sig i det frie under et Bombardement og især under Luftværnsartilleriets Skydning, kunde disse Menneskeliv sikkert været reddet.

I øvrigt var Befolkningen efter det andet Luftangreb meget opskræmt, og hele Natten og om Morgenen søgte mange væk fra Aalborg og Nørresundby, hvilken frivillig Evakuering fortsattes i de følgende Dage, saaledes at op til ca. 25 pCt. af Befolkningen var borte fra Omraadet om Natten.

Mange raadvilde, grædende og fortvivlede Mennesker, som jeg traf om Morgenen paa Nørresundby Politistation, og som ingen Mulighed havde for Evakuering, men som paa den anden Side ikke turde blive i deres Hjem om Natten, blev ved Politimesterens Mellemkomst indkvarteret i en Kirkekrypt.

Al Kraft maatte derfor sættes ind paa at oplyse og berolige Befolkningen, og de fastsatte Pressemøder var til stor Hjælp i saa Henseende. Jeg skylder Pressen i Aalborg stor Tak for den loyale og brillante Maade, paa hvilken den bistod Myndighederne i disse Dage ved kun at bringe oplysende, vejledende og beroligende Stof og undgaa alt, hvad der kunde kritiseres."

Foranstaaende Citat giver et Billede af Situationen i Aalborg den 23. April 1940 — 14 Dage efter den 9. April. At de lokale Luftværnsmyndigheder i Aalborg havde et tilsvarende Syn paa Forholdenes Mangler fremgaar af en af Luftværnschefen i Aalborg, Politimester A. Bach, i Januar 1941 udgivet „Oversigt over Luftværnsforanstaltninger i Aalborg Luftværnsomraade 1940", udarbejdet af Luftværnets Souschef, Politikommissær V. Nielsen. Der udtales her blandt andet (Side 58—59):

„Efter at der foran er gjort Rede for, hvorledes den luftværnsmæssige Stilling i store Træk i Dag den 1. Januar 1941 er i Aalborg Luftbeskyttelsesomraade, kan det være af Interesse at se Udfaldet af Besvarelsen af et Spørgeskema fra Statens civile Luftværn til Luftværnschefen den 15. Januar 1940. Skemaet følger nedenfor:

1. Plan for Varsling og Afvarsling: Ja.
2. Plan for Mørklægning: Ja.
3. Plan for Husvagtordning: Ja.
4. Plan for Pulterkammerrydning: Ja.
5. Plan for Sikring af livsvigtige Anlæg: Nej.
6. Plan for offentlige Beskyttelsesrum, Tilflugtsrum, Dækningsgrave: Nej.
7. Plan for tvungen Evakuering: Nej.
8. Plan for Indretning af Kommandorum m. m.: Nej.
9. Plan for Meldingstjeneste: Nej.
10. Plan for Polititjeneste: Nej.
11. Plan for Brandtjeneste: Ja.
12. Plan for Sanitetstjeneste: Delvis.
13. Plan for teknisk Tjeneste: Nej.
14. Øvelser: Nej.

Heraf fremgaar, at udover rent politimæssige Foranstaltninger var, trods derom udstedte Ordrer til forskellige Myndigheder, i Realiteten intet foretaget. Situationen, som den kom til at foreligge i Dagene omkring den 15. April 1940, maa for enhver, der vil unde sig lidt Tid til Eftertanke, derfor rent ud sagt siges at være katastrofal — den staar i Dag for den indviede lig den første voldsomme Efteraarsstorm. Selve Stormen er Begivenhederne, der fulgte Slag i Slag, og de nedhvirvlende Blade er den Mangfoldighed af Problemer — uløste — som vi, der havde med Luftværnsarbejdet at gøre, med fast Haand skulde gribe og bringe i Orden saaledes, at Kaos kunde undgaas. Hvorledes dette lykkedes os, overlader vi gerne andre at dømme om — men de Dage og Nætter, hvor vi billedlig talt levede og aandede luftværnsmæssigt med den stadige Angst for ikke at naa dette eller hint, de gav os bagefter, da det værste var overstaaet, tillige Følelsen af, at det, andre havde forsømt i Aarevis, for en væsentlig Del var genoprettet.

Mange smukke Eksempler paa Forstaaelse blev vist os i vort Arbejde, men — hvor utroligt det end lyder — skal det ikke her skjules, at vi ofte mødte Spot og Gene af vore Anstrengelser.

Et kostbart Beredskab er grundlagt, 100 pCt. dyrere end om det var blevet skabt i Aarene, der gik forud — men det er der, og det kan udbygges og paabygges igen saaledes, at Bygningen kan fremtrine som det, den skal være: et godt og sikkert Værn til Civilbefolkningens Gavn.

Den væsentlige Del af hele dette Apparat blev organiseret og indrettet i Tiden mellem 10. April og 1. Maj 1940."

Efter at Forholdene i Aalborg var tilrettelagt nogenlunde, tog jeg og mine Hjælpere om Natten den 24. April til Esbjerg, der ligesom Aalborg raadede over en civil Flyveplads, som Tyskerne straks havde taget i Brug, og hvor det derfor var af Vigtighed, at Luftbeskyttelsen omgaaende blev bragt i Orden. Af min foran nævnte Indberetning til Indenrigsministeriet af 5. November 1940 skal jeg citere følgende fra et Møde paa Politimesteren i Esbjergs Kontor vedrørende Status for Luftbeskyttelsesforanstaltningerne:

„Møde Kl. 10.00 paa Politimesterens Kontor med Gennemgang af Luftbeskyttelsesplanerne. Forholdet var følgende:

1. *Sireneplan.*

5 Sirener var opstillet med fast Vagt. Telefonisk Ordre indgaar til Politistationen fra den tyske Værnemagt paa almindelig Telefon. Ingen Bekendtgørelse udstedt om Befolkningens Forhold ved Varsling.

2. *Mørklægningsplan.*

Der var ingen Hvidtning i Byen, og intet Retningslys, samt heller intet Lys paa Trafikfyr.

Dette blev straks beordret iværksat ved Henvendelse til Stadsingeniøren.

3. *Husvagtplan.*

Bekendtgørelse om Udtagelse af Husvagter var færdig i Koncept, men havde ikke været udstedt.

Dette aftaltes til Indrykning i Aviserne den 25. April 1940 med 4 Dages Frist til Anmeldelser.

4. *Pulterkammerrydningsplan.*

Bekendtgørelse udstedt den 20. April 1940 med 8 Dages Frist til Iværksættelse.

5. *Sikringsplaner.*

a) De kommunale Værker mentes i Hovedsagen i Orden. Efterses af Afdelingsleder Læssøe Pedersen.
b) Sygehusene mentes at være i Orden. Efterses af Dr. Toftemark.
c) Telefonselskabet: Tilflugtsrum indrettet.

6. *Offentlige og private Tilflugtsrum.*

a) Offentlige Rum. Enkelte Rum færdige i Løbet af Dagen, dog intet Inventar. Alt for faa. Vil blive gennemgaaet med Stadsingeniøren og Antallet betydeligt forøget.

b) Private Rum. Bekendtgørelse om Rydning, Sikring og Afmærkning udstedt den 23. April 1940. Eftersyn skal foretages.

7. *Kommandostationer.*

Efter Planen paaregnes 1 Kommandostation og 2 Afsnitsstationer. Der er intet foretaget med Hensyn til deres Indretning og Betjening, heller ikke Installation af Telefoner.

Jeg gennemgik Planerne og rettede dem til. Gav Stadsingeniøren Ordre til straks at gaa i Gang. Gav Telefonselskabet samme Ordre.

8. *Meldings- og Observationstjeneste.*

Paaregnet 3 Observatører (1 i hvert Afsnit). Intet foretaget. Gav Ordre til straks samme Aften at etablere 1 Observationspost paa Landmandsbankens Tag i Midtafsnittet. Gav Ordre til Telefonselskabet om direkte Ledning herfra til Kommandocentralen.

9. *Polititjeneste.*

Mangler ganske Hjelme til fast Politi og CB-Mandskabet, samt Stave til CB-Mandskabet.

Jeg anmodede Statens civile Luftværn om at afsende Materiellet til de faste Politifolk og laante 95 CB-Hjelme i Aarhus, der udbragtes pr. Bil samme Aften.

10. *Brandtjeneste.*

Materiellet fordelt paa de 3 Stationer med fast Brandvagt, heri enkelte CB-Folk (3).

Mangler 2 Hjælpebrandvagtsprøjter, der skal være der efter Planen, men ikke er anskaffet.

Jeg anmodede Statens civile Luftværn om straks at afsende 2 Sprøjter med tilhørende Slanger fra København.

11. *Sanitetstjeneste.*

Intet foretaget, hverken med Hensyn til Sorteringsstation eller Opsamlingstjeneste.

Gav Dr. Toftemark Besked om straks at gaa i Gang med Kredslægen, Falck og Samaritterorganisationerne.

12. *Teknisk Tjeneste.*

Intet foretaget. Materiellet mangler. CB-Mandskabet aldrig indkaldt til Tjeneste eller Uddannelse.

Jeg anmodede Stadsingeniøren om straks at anskaffe Materiel til de 3 Rydningshold m. m. Gav Ordre til at organisere et Beredskab fra samme Aften, baseret paa Værkernes faste Folk, samt endelig til at uddanne CB-Mandskabet snarest.

13. *Gasbeskyttelsestjeneste.*

Intet foretaget. Intet CB-Mandskab uddannet. Gav Ordre til at vente hermed, til det øvrige er i Orden.

14. *Sprængningshold.*

Politimesteren lovede at søge Forbindelse med de tyske Myndigheder, eventuelt de danske Marinemyndigheder i Esbjerg om at paatage sig Opgaven.

15. *Motorkøretøjer.*

Afdelingsleder Læssøe Pedersen fik Ordre til at samarbejde med Overbetjent Smith vedrørende Tilrettelæggelse af Rekvisitionerne."

Efter i 3 Døgn at have arbejdet paa at bringe Forholdene nogenlunde i Orden i Esbjerg, tog jeg og mine Hjælpere til Frederikshavn, hvorfra Tyskerne hele Døgnet rundt havde overført og stadig overførte Tusinder af Soldater til Norge, og som derfor — efter min Formening — kunde blive udsat for Luftangreb. Fra et Møde her den 27. April 1940 skal jeg af forannævnte Indberetning af 5. November 1940 til Indenrigsministeriet citere følgende:

„Jeg havde her til Kl. 15.00 aftalt et Møde med Luftværnschefen, det fælleskommunale Udvalg og Tjenestegrenscheferne. Vi gennemgik Planerne og deres Udførelse indtil nu, og Status var i Hovedsagen følgende:

1. *Sireneplanen.*

Der var opstillet 2 Sirener med fast Vagt. Haandsirenerne var anbragt paa Automobiler, der frivilligt var stillet til Raadighed. Paa Grund af Byens store Udstrækning — i Forbindelse med, at der daglig i Havnen laa 30—40 tyske Skibe og daglig fandt Udskibning Sted til Norge af flere Tusinde tyske Tropper, samt at man Vest for Frederikshavn paabegyndte Indrettelsen af en Flyveplads — blev man enig om, at der yderligere maatte fremskaffes 4 stationære Sirener, hvoraf 1 til Opstilling paa Havnen, og jeg anmodede telefonisk Statens civile Luftværn om snarest at fremskaffe disse Sirener og meddelte, at Brandinspektøren kunde etablere en midlertidig Fjernstyring til Kommandocentralen.

2. *Husvagtplanen.*

Husvagter er beskikket, men ikke uddannede. Dette maa tages op, naar de øvrige Foranstaltninger er tilendebragt.

3. *Pulterkammerrydning.*

Denne er kun delvis gennemført. Man vedtog at henlede Befolkningens Opmærksomhed paa Betydningen af at faa Sagen i Orden.

4. *Tilflugtsrum og Løbegrave.*

Der er kun indrettet 4 offentlige Tilflugtsrum, og man vedtog at udbygge disse efter nærmere Forhandling med Luftværnschefen. Der er udstedt Bekendtgørelse med Paalæg om Indretning af private Tilflugtsrum, men disse er endnu ikke efterset. Dette vil blive gjort.

5. *Kommandocentralen.*

Denne er indrettet, ligesom der er indrettet en Observationspost, til hvilken der skal føres direkte Telefonforbindelse fra Kommandocentralen.

6. *Polititjeneste.*

Politimesteren manglede faste Politibetjente og CB-pligtige. Henvistes til Forhandling med Rigspolitichefen, idet den store, tyske Belægning nødvendiggør en forholdsvis stor Politistyrke.

7. *Brandtjeneste.*

Brandmateriellet er godt, men der mangler CB-pligtige.

8. *Sanitetstjeneste.*

Sygehuset er i Orden med Luftbeskyttelsesforanstaltninger og har i øvrigt været stærkt benyttet af tyske saarede. Den udpegede Sorteringsstation er belagt med tyske Tropper, og man anmodede Overlægen om ved Forhandling med den tyske Sanitetschef at søge at faa frigjort Sorteringsstationen.

Dette lykkedes i øvrigt, og Sorteringsstationen var klar fra næste Dag Kl. 18,00.

9. *Teknisk Tjeneste.*

Materiellet er i Hovedsagen til Stede. Enkelte Suppleringer vedtoges. Der mangler 12 CB-pligtige; man henviser Lederen til at søge frivillige til Supplering.

10. *Evakuering.*

Politimesteren meddelte, at Folk i stort Antal havde forladt Byen og søgt udenfor, idet der var en Del Nervøsitet til Stede. Man vedtager gennem Pressen at berolige Befolkningen.

11. *Sikring af livsvigtige Virksomheder.*

Foranstaltningerne er i Hovedsagen i Orden, men man vedtog næste Dag at tage Spørgsmaalet om Indretningen af et særligt Havneluftværn op til Forhandling med Havneingeniøren og Virksomhederne ved Havnen."

Under Resten af Inspektionsrejsen, der — bortset fra to kortvarige Besøg i København til personlig Forhandling med Lederen af Statens civile Luftværn — varede til den 24. Maj 1940, besøgtes de fleste af de dengang udprægede luftværnspligtige Byer i Jylland-Fyn, og tilsvarende Mangler konstateredes i større eller mindre Grad. Min forannævnte Indberetning af 5. November 1940 til Indenrigsministeriet slutter saaledes:

„En Mængde Enkeltheder har jeg naturligvis maattet forbigaa i det foregaaende, saaledes at den ret summariske Opremsning væsentlig kun medtager Hovedpunkterne.

Jeg skylder en varm Tak til mine Hjælpere, Afdelingsleder Læssøe Pedersen, Dr. Toftemark og Dr. Clemmensen, fordi de med usvigtet Energi og Interesse deltog i Arbejdet ganske uden Hensyn til, om det var Arbejdsdag eller Helligdag, om det var Dag eller Nat.

Paa en ganske enkelt Undtagelse nær har jeg i den paagældende Periode fra alle Politimestre, kommunale Myndigheder, Læger og Sygehuses Side mødt den mest forstaaende Venlighed og Interesse for, at alt kom i saa god Orden som muligt.

Tilsvarende gælder de to Telefonselskaber og deres Ledelse.

Alligevel kan jeg ikke undlade at slutte denne Rapport med at fremhæve de overordentlig store Mangler, der saa at sige overalt blev konstateret med Hensyn til Byernes Luftbeskyttelse. Erkendelsen af disse Mangler, som i øvrigt indtil nu, da dette skrives, stadig ikke er endelig afhjulpet, ligesom hele Samarbejdet mellem Tjenestegrenene i Byerne gennem Afholdelse af Øvelser kun i mindre Grad har kunnet finde Sted, gav mig under Rejsen hele Tiden Indtryk af Ansvarsfølelse, fordi jeg var meget ængstelig for, hvad der vilde ske, hvis der kom Luftangreb i større Omfang mod een eller flere af disse Byer.

Dette skete heldigvis ikke, og de Angreb, der i denne Periode fandt Sted mod Flyvepladsen i Aalborg samt mod Ry Flyveplads, gav jo heldigvis ikke Anledning til, at der anrettedes større Skade i Byerne.

Men dette gør det efter min Formening ikke mindre paakrævet, at Luftværnskommandoen, Distriktskommandoerne og de enkelte Byers Luftværnsforhold bringes i Orden paa en saadan Maade, at vi med Tryghed kan imødese enhver Situation, der endnu maatte komme, ogsaa en større Katastrofesituation."

Ved at citere foranstaaende Dele af min Indberetning til Indenrigsministeriet om Luftværnsforanstaltningernes Status i de jydsk-fynske luftværnspligtige Byer i Perioden 20. April—24. Maj 1940 mener jeg at have begrundet mit foranførte negative Syn paa Luftbeskyttelsens Effektivitet den 9. April 1940. Som Forholdene var i de jydsk-fynske Byer i April 1940, var de ogsaa i de sjællandske. København var næppe nogen Undtagelse.

Jeg skal endelig — under Henvisning til det sidste Detailspørgsmaal under Kommissionens Spørgsmaal 5 — tilføje, at Bestemmelser for Evakuering ikke forelaa den 9. April 1940. Saadanne Bestemmelser blev udgivet ved Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 3. August 1943.

S. A. Andersen.

30.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

Den 20. Juni 1946.

Hr. Politiinspektør Arthur Dahl, R., p. p.,
Politigaarden, V.

Kommissionen anmoder Dem om snarest gørligt ved Skrivelse hertil at besvare nedenstaaende Spørgsmaal, som Kommissionen har ønsket at stille Dem i Deres Egenskab som Chef for Statens civile Luftværn:

1. Blev Statens civile Luftværn eller Dansk Luftværnsforening den 8. April 1940 eller i Dagene forud herfor af Regeringen eller højere administrative Myndigheder underrettet om den faretruende Situation, der bestod for Landet?
2. Blev der af Statens civile Luftværn eller Dansk Luftværnsforening den 8. April 1940 eller i Dagene forud rettet Henvendelse til Regeringen eller højere administrative Myndigheder om, hvorvidt særlige Foranstaltninger skulde træffes?
3. Blev saadanne særlige Foranstaltninger truffet?
4. Er det Dem bekendt, om Luftværnscheferne om Morgenen den 9. April 1940 modtog Meddelelse fra Meldetjenesten om de tyske Overflyvninger?
5. Var de civile Luftværnsforanstaltninger efter Deres Skøn om Morgenen den 9. April 1940 i en saadan Stand med Hensyn til Teknik, Organisation og Bemanding, at der i Tilfælde af Luftangreb paa København og andre Byer kunde være ydet Befolkningen en forsvarlig Beskyttelse? Spørgsmaalet bedes specielt besvaret med Hensyn til: Meldetjeneste, Varsling, Beskyttelses- og Tilflugtsrum, Husvagtordning, Brand- og Sanitetstjeneste, Sikring af teknisk Tjeneste og tekniske Værker samt Evakuering.

Det bemærkes, at tilsvarende Spørgsmaal er tilstillet Sekretæren for Dansk Luftværnsforening, Hr. Oberstløjtnant S. A. Andersen.

Et Eksemplar af et af fhv. Indenrigsminister B. Dahlgaard affattet Memorandum vedrørende det civile Luftværn vedlægges (fortroligt).

Holm.

Eigil Olsen.

VICEPOLITICHEFEN

København, den 17. August 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Hoslagt tillader jeg mig under Henvisning til den ærede Kommissions Skrivelse af 20. Juni 1946 at fremsende en Besvarelse af de til mig rettede Spørgsmaal.

Der vedlægges en Genpart.

Ærbødigst

Arthur Dahl.

LEDEREN AF STATENS CIVILE LUFTVÆRN

Kobenhavn, den 17. August 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45, Christiansborg, K.

Ved Skrivelser af 20. Juni og 30. Juli 1946 har den ærede Kommission anmodet mig om i min Egenskab af Leder af Statens civile Luftværn at besvare nogle Spørgsmaal, idet man samtidig har meddelt mig, at tilsvarende Spørgsmaal er tilstillet Sekretæren for Dansk Luftværnsforening, Hr. Oberstløjtnant S. A. Andersen.

Forinden jeg besvarer de stillede Spørgsmaal, skal jeg oplyse, at Oberstløjtnant S. A. Andersen *fratraadte* som Sekretær for Dansk Luftværnsforening den 15. November 1939 — altsaa ca. 5 Maaneder før Besættelsen — og blev ansat i Statens civile Luftværn som Luftværnsinspektør, hvilken Stilling han beklædte til kort efter den 9. April 1940, da jeg foranledigede, at han blev ansat som Chef for Vestre Luftværnskommando i Aarhus. Det fulde Ansvar over for Indenrigsministeriet har i hele Perioden alene paahvilet mig.

ad Spørgsmaal 1: Blev Statens civile Luftværn eller Dansk Luftværnsforening den 8. April 1940 eller i Dagene forud herfor af Regeringen eller højere administrative Myndigheder underrettet om den faretruende Situation, der bestod for Landet?

Nej, jfr. dog Besvarelsen ad 2.

For Dansk Luftværnsforenings Vedkommende har jeg forespurgt Præsidenten for denne Forening, der over for mig har udtalt, at heller ikke han eller Dansk Luftværnsforening i det hele taget har modtaget Underretning af den omhandlede Art.

ad Spørgsmaal 2: Blev der af Statens civile Luftværn eller Dansk Luftværnsforening den 8. April 1940 eller i Dagene forud rettet Henvendelse til Regeringen eller højere administrative Myndigheder om, hvorvidt særlige Foranstaltninger skulde træffes?

Præsidenten for Dansk Luftværnsforening har over for mig oplyst, at der ikke fra Foreningen har været rettet nogen Henvendelse til de nævnte Myndigheder, idet Foreningen paa dette Tidspunkt endnu ikke tog aktiv Del i Beskyttelsesarbejdet.

For Statens civile Luftværns Vedkommende skal jeg oplyse følgende:

Som Følge af min daværende Stilling som Politiinspektør hos Rigspolitichefen erfarede jeg automatisk, hvad Politiet igennem sine Organer erfarede, og selv om Politiets Viden ikke var saa omfattende som det militære Efterretningsvæsens, var jeg dog klar over, at Situationen var særdeles spændt. Hvad jeg ad denne Vej erfarede, lod jeg omgaaende gaa videre til Indenrigsministeren og Indenrigsministeriets Departementschef, til hvem jeg den 8. April rettede mundtlig Henvendelse angaaende Aktivering af Luftmeldetjenesten, der helt og holdent var paa militær Haand, og hvis Aktivitet var en Forudsætning for, at det civile Luftbeskyttelsesapparat kunde træde i Funktion. Jeg fik det Svar, at Spørgsmaalet tillige med andre Spørgsmaal vedrørende det militære Beredskab havde været behandlet i et

Ministermøde, og at det var besluttet, at Luftmeldetjenesten ikke skulde sættes i Funktion. Hermed bortfaldt ogsaa Spørgsmaalet om at erklære Luftværnstilstand, hvilket efter den dagældende Lovgivning, jfr. særlig § 7, Stk. 1, i Lov Nr. 180 af 29. April 1938, udelukkede Luftværnet fra at aktivere Organisationen, idet alle Planer af formelle Grunde *kun* kunde iværksættes i Forbindelse med Erklæring af Luftværnstilstand.

Herefter var der i og for sig ikke mere for mig at gøre, men jeg forblev dog paa mit Kontor hele Aftenen og Natten mellem den 8. og 9. April, og da jeg — saa vidt jeg erindrer ved 22-Tiden — bemærkede visse alarmerende Meldinger fra Grænsen, ringede jeg Indenrigsministeren op, meddelte, hvad jeg havde erfaret, og udbad mig Forholdsordre. Jeg husker ikke nu længere Ministerens nøjagtige Svar, men det gik ud paa, at man havde modtaget særdeles beroligende Oplysninger, og at Ministeren nu tog hjem. Jeg svarede, at jeg blev paa Politigaarden om Natten, og Ministeren bad mig da underrette sig, hvis jeg maatte erfare noget vigtigt. Jeg erfarede imidlertid intet, forinden Meldingen om den tyske Landgang i Middelfart og Korsør. Denne Melding lod jeg gaa videre til Ministeren, der udtalte, at han straks vilde tage ind i Ministeriet. Jeg gav Luftværnsinspektøren (daværende Kaptajn S. A. Anderssen) Ordre til straks at samle Personalet og meddelte, at jeg vilde komme til Stede, saa snart det var mig muligt. Herefter udviklede Begivenhederne sig i den kendte Rækkefølge.

ad Spørgsmaal 3: Blev saadanne særlige Foranstaltninger truffet?

Jfr. Besvarelse ad 2.

ad Spørgsmaal 4: Er det Dem bekendt, om Luftværnscheferne om Morgenen den 9. April 1940 modtog Meddelelse fra Meldetjenesten om de tyske Overflyvninger?

Nej. I øvrigt var dette Forhold irrelevant, da Alarmering paa Grund af overflyvende Maskiner alene kunde finde Sted efter militær Ordre.

ad Spørgsmaal 5: Var de civile Luftværnsforanstaltninger efter Deres Skøn om Morgenen den 9. April 1940 i en saadan Stand med Hensyn til Teknik, Organisation og Bemanding, at der i Tilfælde af Luftangreb paa København og andre Byer kunde være ydet Befolkningen en forsvarlig Beskyttelse? Spørgsmaalet bedes specielt besvaret med Hensyn til: Meldetjeneste, Varsling, Beskyttelses- og Tilflugtsrum, Husvagtordning, Brand- og Sanitetstjeneste, Sikring af teknisk Tjeneste og tekniske Værker samt Evakuering.

Som Hovedspørgsmaalet er stillet, maa det selvsagt besvares med nej. Men det maa herved erindres, at den civile Beskyttelse, saaledes som den dengang var organiseret, var noget ganske sekundært i Forhold til Landets militære Forsvar. For at Luftbeskyttelsen overhovedet kunde træde i Funktion, maatte der erklæres Luftværnstilstand, der igen forudsatte et forudgaaende militært Beredskab. Hvis Forsvarsmagten var blevet mobiliseret, Luftmeldetjenesten aktiveret og de militære Stationer besat, vilde der af Regeringen være blevet erklæret Luftværnstilstand og givet Ordre til Mørklægning, og der vilde have været Tid til at iværksætte en Række Foranstaltninger, herunder Ryddeliggørelse af Kældre, saaledes at der vilde have kunnet ydes en nødtørftig Beskyttelse, der herhjemme vilde have været fuldt saa effektiv som Luftbeskyttelsen i de fleste andre Lande. Hele Systemet var tilrettelagt under Hensyn til de daværende Angrebsmidlers Art og de Erfaringer, man raadede over; Planer var i stort Omfang godkendt og ogsaa i nogen Grad ført ud i Livet, men hele Systemets *praktiske* Udbygning var og kunde paa det anførte Tidspunkt ikke være gennemført.

Det maa i denne Forbindelse stærkt fremhæves, at efter Lovgivningens Grundsætninger og baade de statslige og kommunale Bevillingsmyndigheders Stilling til Luftværnsarbejdet havde det stedfundne — meget omfattende — organisatoriske Arbejde kun haft en rent forberedende Karakter paa en Række vigtige Punkter. Hovedsynspunktet var, at der maatte lægges en skarp Sondring imellem Foranstaltninger, der skulde gennemføres ved Godkendelse af den paagældende Plan eller lignende, og Foranstaltninger, hvis Gennemførelse kunde udsættes til Luftværnstilstands Indtræden. Ved Tildelingen af de begrænsede Bevillinger, der stilledes til Raadighed, blev der lagt Vægt paa at indskrænke de øjeblikkelige Foranstaltninger,

men takket være den indgaaende Planlægning, der før Besættelsen havde fundet Sted, vilde det dog have været muligt faa Dage efter Luftværnstilstands Etablering at have etableret et i de fleste Henseender efter Datidens Forhold rimeligt Værn for Civilbefolkningen og de civile Værdier. Imidlertid understreger dette Forhold yderligere, at en Aktivering af Luftværnet kun kunde ske ved rettidig Erklæring af Luftværnstilstand, jfr. i det hele Hærens Forhold ved Mobilisering. Først senere, jfr. herved Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 29. Juni 1940 og en Række Lovbestemmelser, blev Luftbeskyttelsestjenesten frigjort fra dette System, saaledes at der kunde opretholdes et elastisk, efter de skiftende Forhold afpasset Beredskab.

Grundlæggende for en nødtørftig Luftbeskyttelse i 1939—40 var følgende:

1) Anvisninger til Befolkningen, hvorledes den skal forholde sig i Tilfælde af Luftangreb.
2) Et Alarmeringssystem.
3) Kældre, hvori man kan søge Beskyttelse.
4) Tilstedeværelse af en passende Hjælpetjeneste.

1) og 2) var løst, 3) kunde med Lethed være gennemført, hvis man havde haft en Frist paa en Dag eller maaske kun nogle Timer.

4) var forberedt ved Indkaldelsen og Uddannelsen af betydelige Mandskabsstyrker og Fastlæggelse af Rammerne for Luftbeskyttelsestjenestens forskellige Tjenestegrene, saaledes at en ret betydelig Forøgelse af de normale Hjælpestyrkers Effektivitet kunde være sket med ca. 1 Døgns Varsel.

Alle de mere specielle Luftbeskyttelsesforanstaltninger og en yderligere Udbygning af de foran nævnte maatte saa gennemføres i den kommende Tid, hvad der ikke vilde have mødt Vanskeligheder, da alt i Forvejen var planlagt og alle nødvendige Anvisninger var givne.

Paa det Punkt stod det civile Luftværn i Danmark den 9. April 1940, og saaledes var Forholdene i de fleste andre Lande paa samme Tidspunkt. Herved bemærkes, at jeg personlig var bekendt med Luftværnets Standpunkt i følgende Lande: Norge, Sverige, Finland, Estland, Polen, til Dels Tyskland og England, i hvilket Land man dog havde truffet mere vidtgaaende Foranstaltninger end i noget andet Land, men ogsaa her maatte meget improviseres umiddelbart efter Krigsudbrudet.

Jeg vil endog tilføje, at vi paa en Række Omraader var videre fremme ogsaa med den praktiske Gennemførelse end mange andre, heri ogsaa indbefattet krigsførende Lande.

At anlægge en Luftbeskyttelsesmaalestok fra 1946 paa Forholdene i 1940 vil være urimeligt. Ogsaa af denne Grund, men idet jeg i øvrigt henviser til foranstaaende generelle Bemærkninger, maa jeg gaa ud fra, at en speciel Besvarelse af Spørgsmaalene om de enkelte Tjenestegrenes Beredskabsgrad herefter er unødvendig.

Arthur Dahl,
Vicepolitichef.

31.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

15. Maj 1946.

Hr. Viceadmiral H. Rechnitzer,
Dronningens Tværgade 37, K.

Kommissionen udbeder sig Hr. Viceadmiralens Besvarelse af, hvilke Overvejelser man i den danske Marineledelse i 1939 gjorde sig, da der fra tysk Side blev stillet et tilsvarende Krav som under forrige Verdenskrig — i December 1915 — om Udvidelse af det danske Minefelt i Øresund og Køge Bugt, et Krav, som i 1915 afvistes under Henvisning til, at det vilde involvere en uacceptabel Samvirken af en neutral Stat i Krigsforetagender fra en krigsførende Magts Side.

Endvidere ønskes Oplysning om, i hvilket Omfang Regeringen modtog Orientering om disse Mineudlægninger og den politiske Betydning heraf.

Holm.

E. Olsen.

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

København, Dr. Tværgade 37, den 19. Maj 1946.

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Anledning af Kommissionens Skrivelse af 15. d. M. skal jeg fremsætte følgende Redegørelse vedrørende de Spørgsmaal, som Kommissionen har udbedt sig besvaret:

Efter at der er blevet konfereret med de af mine tidligere Medarbejdere i Søværnskommandoen, der kunde have Viden om de i Kommissionens ovennævnte Skrivelse omhandlede Forhold, skal jeg bemærke, at ingen af dem, saa lidt som jeg selv, har det mindste Kendskab til, at der fra tysk Side, i *1939*, skulde være rettet nogen som helst Henvendelse til Danmark om Udvidelse af det danske Minefelt, hverken i Øresund eller i Køge Bugt.

Derimod har den tyske Marineattaché den *12. Februar 1940*, sammen med Kommandørkaptajn Pontoppidan, aflagt mig et Besøg og er under dette bl. a. fremkommet med en Udtalelse vedrørende en Spærringsforanstaltning i den sydlige Del af Drogden, men absolut ikke i Køge Bugt.

I mine Dagbogsoptegnelser har jeg om Mødet nedskrevet efterstaaende Bemærkninger, som jeg gengiver „in extenso", idet jeg til Oplysning anfører, at „Alexandra" er en af Det Forenede Dampskibsselskabs Eksportbaade, at „Malteserskibene" er den Betegnelse, som Marineattachéen benyttede under Omtale af Selskabets Skibe, samt at der med „P^{n}" menes Kommandørkaptajn Pontoppidan, der foruden at være til Tjeneste i Marinestaben tillige fungerede som Sekretær hos Chefen for Søværnskommandoen.

„12. Februar:.....

.....

.....Havde i Eftermiddag Kl. 15.30 Besøg af Henning, der kom med Oplysninger om danske Skibes Sejlads over Nordsøen. Luftbeskydningen paa Alexandra maatte være sket ved en Fejltagelse, antagelig fordi 3 à 4 af Eksportskibene havde været sammen, saa det fra Luften saa ud som Konvoj. Men saavel de tyske Sø- som Luftstridskræfter havde de strengeste Forholdsordrer, der tilmed nu var blevet indskærpede, om at tage de videst mulige Hensyn til Malteserskibene. Men selvfølgelig kunde der ske Fejltagelser. Ogsaa var der Vanskeligheder, naar Luftfartøjer pludselig kom gennem Skyerne, og Bomberne maatte jo som Regel kastes længe før man var over Handelsskibet. Men han tilraadede Anbringelse og Belysning om Natten af et stort Malteserkors paa Dækket, ligesom han anbefalede, at vore Skibe ikke sluttede sig sammen, saa det kunde faa Udseende af Konvoj, og at de, hvis de sejlede 2 og 2 sammen, saa havde en passende Afstand, 2 à 3 Sømil mellem hinanden, saavel af Hensyn til Luftfartøjerne, som til UVB^{ene}.

Mulighederne for større Kulforsyninger til Danmark fra Tyskland blev for Tiden underkastet en omhyggelig Undersøgelse, men det vilde naturlig tage nogen Tid,

da saa mange Myndigheder var implicerede i en saadan Sag. Der var ingen Ændringer foretaget i de tyske Priseanordninger, og der var indtil videre ingen Grund til at forvente saadanne. Han nævnte sluttelig, at man fra tysk Side meget gerne saa, at der mellem Drogden Fyrbaake og Landrevet blev spærret, enten med Netspærringer, som kunde faas fra Tyskland, eller med Miner. Alt med Henblik paa Vanskeliggørelse af engelske Undervandsbaades Passage, hvis disse kom gennem Flinterenden. — Tyskland vilde anmode Sverrig om Spærring af Kogrundsrenden.

13. Februar: Var i Aftes til Middag paa Christiansborg hos Udenrigsministeren, overfor hvem jeg refererede Samtalen med Kaptajn z. S. Henning, og herefter, efter Anmodning for Direktør Kørbing, der ogsaa var blandt Gæsterne. Pn har nedskrevet Hovedpunkterne i Samtalen, der via Forsvarsministeren tilgaar Handelsministeren, under hvis Ressort Sagen jo henhører.

. . . . . .
. . . . . ".

Det har saa afgjort, saaledes som det vil fremgaa af den ovenfor citerede Udskrift af min Dagbog, ikke været mit Indtryk, at den Udtalelse Marineattachéen fremsatte angaaende en Spærring i Drogdens sydlige Del, i nogen Henseende havde Karakter af et Krav, saaledes som Henvendelsen angaaende Mineudlægning i Bælterne blev opfattet, selv om det ikke var formuleret som saadant. Der var saaledes heller ikke for Øresunds Vedkommende nogen Tale om, at Henvendelsen godt kunde komme ad diplomatisk Vej, hvis man fra dansk Side maatte ønske det, saaledes som Tilfældet i Efteraaret 1939 havde været med Hensyn til Bæltspærringerne, idet Sagen i saa Fald formentlig ogsaa denne Gang vilde være blevet gjort til Genstand for nærmere Overvejelse saavel inden for Marineledelsen som inden for Regeringen og ligesom i Efteraaret være blevet forelagt saavel for Kongen som for det udenrigspolitiske Nævn. hvis Repræsentanter for de forskellige politiske Partier, saavidt mig bekendt, ikke fremsatte Indsigelse mod Bæltspærringernes Udlægning. —

Henstillingen om Drogden maa efter mit Skøn være blevet betragtet som fuldt ud paa Linie med de Foranstaltninger, der, til Forebyggelse af neutralitetsstridig Passage paa dansk Søterritorium af krigsførende Magters Skibe, blev iværksatte i Bælterne m. m., og den har under Hensyn hertil ikke givet Foranledning til Overvejelser om den politiske Betydning af den eventuelle Mineudlægning i Drogden, for saa vidt Søværnskommandoen angaar, og formentlig heller ikke inden for Regeringen.

Den Redegørelse for Marineattachéens Henvendelse den 12. Februar 1940, der er omtalt i „Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40", Pag. 117 og 118, hidrører, efter hvad jeg har faaet oplyst fra Orlogskaptajn Paulsen, der har udarbejdet Udkastet til Generalrapporten, fra et skriftligt Memorandum, som det formenes, at Marineattachéen har givet den daværende Chef for Marinestaben, afdøde Kontreadmiral Hammerich, med hvem han antagelig yderligere har konfereret om Sagen.

Det anføres paa Pag. 118 i Generalrapporten, at man havde bestemt sig for Udlægning af en Kabelminespærring i Forbindelse med en kortere Netspærring i Farvandet mellem Drogden Fyr og Amager, saa snart Isforholdene vilde tillade det og Spærringsmateriellet skaffet til Veje. Inden Overfaldet skete, var Spærringen ikke blevet udlagt. Havde der før dette været Betingelser for Udlægningen, vilde Sagen efter rimelig Sandsynlighed forinden være blevet drøftet med Udenrigsministeriet og Handelsministeriet, bl. a. af Hensyn til det Afbræk en saadan Spærring muligen kunde bevirke for Trafikken. Noget saadant fandt imidlertid ikke Sted, da Sagen ikke blev aktuel.

Af Beretningen om „Den udrustede Flaades Virksomhed under Sikringsperioden 1. August 1914—31. Marts 1919" fremgaar det *ikke,* at der i December 1915 fra tysk Side har været stillet *Krav* om Udvidelse af det danske Minefelt i Øresund og Køge Bugt, men det anføres (jfr. Pag. 68), at der „mærkedes tysk Uro med Hensyn til Drogdens effektive Spærring (mod engelske Undervandsbaades Forsøg paa Pas-

sage) gennem Underhaandsforespørgsler om de Nordre A-Spærringers Effektivitet og om Muligheden for en dansk Mineudlægning Syd for Drogden indtil Territorialgrænsen (ɔ: Kant i Kant med de tyske Spærringer)". —

Aarsagen til, at der blev taget Afstand herfra, skyldtes efter Beretningen Hensynet til Opretholdelse af Princippet om „Simpel Passage paa Søterritoriet" og saaledes ikke, som det anføres i Kommissionens Skrivelse, „et Krav, som i 1915 afvistes under Henvisning til, at det vilde involvere en uacceptabel Samvirken af en neutral Stat i Krigsforetagender fra en krigsførende Magts Side".

Afskrift af det Afsnit af Beretningen, der vedrører det her omhandlede Spørgsmaal, medfølger som Bilag.

Rechnitzer.

Bilag.
(ad. Skr. af 19. Maj 1946).

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

Afskrift af Beretningen om »Den udrustede Flaades Virksomhed under Sikringsperioden 1. August 1914 — 31. Marts 1919« (fra Pag. 67 nederst til Pag. 69 øverst).

„.....
.....Som bekendt var den tyske Spærring af Farvandet i Sundets sydlige Del, Kjøge Bugt og ved Falsterbo begrundet i Nødvendigheden af at spærre for engelske Undervandsbaades Forsøg paa at trænge ind i Østersøen (jfr. det officielle Værk: Carbell „Naval operations" I. Pag. 236—37 angaaende 2 Undervandsbaades Passage den 17. Oktober og 28. Oktober 1914 samt Forsøget den 19. August 1915 — „E. 13" m. fl.). Den tyske Regering meddelte da den danske Regering (18. September 1915), at den agtede at spærre med Miner (og Net) *langs den danske* 3 Sømilsgrænse Syd for Saltholm og Amager ind i Kjøge Bugt (indtil Meridianen 12° 30½′ Ø.). Herved frakendtes der altsaa Danmark Ret til — i alt Fald i Kjøge Bugt— at spærre udover 3 Sømil fra nærmeste Kyst, og tillige blev den danske Afspærring direkte overtraadt ved en Indtrængen og Mineudlægning i det spærrede Farvand (iværksat 24. September 1915 og nærmest følgende Dage) (ovennævnte Meridian 12° 30½′ Ø. ligger ca. 3 Sømil Vest for Aflandshage). Det samme skete ved Falsterbo.

Da den tyske Flaadeledelse senere mente at have faaet paalidelige Oplysninger om, at det til Trods for disse Spærringsforanstaltninger var lykkedes flere engelske Undervandsbaade at trænge ind i Østersøen gennem Flinterenden, mærkedes tysk Uro med Hensyn til Drogdens effektive Spærring (mod engelske Undervandsbaades Forsøg paa Passage) gennem Underhaandsforespørgsler om de Nordre A-Spærringers Effektivitet og om Muligheden for en dansk Mineudlægning Syd for Drogden indtil Territorialgrænsen (ɔ: Kant i Kant med de tyske Spærringer). En Foranstaltning som den sidstnævnte maatte man anse som uforenelig med en upartisk Neutralitet og derfor tage Afstand fra, saa længe Princippet „Simpel Passage paa Søterritoriet tilladt" blev opretholdt. (Det bemærkes i øvrigt, at *Holland* gik saa vidt at forbyde simpel Passage af de krigsførende Magters Skibe paa sit Territorium).

Hidtil havde man anset sig for berettiget til at gaa ud fra, at engelske Undervandsbaade ikke vilde forsøge paa at passere gennem Drogden, fordi de her i neddykket Tilstand maatte passere tæt forbi de danske Bevogtningsfartøjer paa en længere og smal Strækning, men man ansaa det nu for rigtigst, for at undgaa ethvert Skin af Uneutralitet, yderligere at sikre dette som spærret erklærede Farvand mod Forsøg paa Passage ved at udlægge *armerede* Miner.

Af Hensyn til Trafikken, navnlig i usigtbart Vejr, vilde man nødigt skride til en Armering af Nordre A-Spærring, hvilket sikkert vilde medføre talrige Ulykker og skade vor Skibsfart betydeligt i flere Henseender (Krigsforsikringen, Krav om forøget Hyre etc.). I Stedet herfor udlagde man den 16. Februar 1916 (og paafølgende Dage) en Minespærring — D-Spærringen — paa 4 Minelinier tæt Syd for Nordre Røse, hvor Farvandet ikke blev besejlet af den almindelige Trafik og tillige paa Grund af sin ringe Bredde var let at bevogte. Denne Spærring blev holdt armeret indtil Krigens Ophør. Yderligere lagdes (fra 18. December 1915) om Natten en Spærrekegle (fra udlagt Reservefyrskib med Projektør) i den sydligste Del af det spærrede Farvand i Drogden for at forhindre Forsøg paa Passage fra Flinterenden Norden om Drogdens Fyrskib (altsaa ind i det spærrede Farvand) og videre vesterpaa over dansk Søterritorium, hvorved Angriberne vilde kunne undgaa de tyske Bevogtningsfartøjer, der laa umiddelbart Sønden for Territorialgrænsen. Samtidig forstærkedes Patrouillebevogtningen i det omhandlede Farvandsafsnit.

Endvidere armeredes *Kjøge Bugt Spærringerne* (østlige Del fra 28. Februar 1916, samtlige fra 27. April 1916).

.....

32.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

Den 22. August 1946.

Hr. fhv. Minister, Dr. P. Munch.

I Søværnskommandoens Generalrapport af Juni 1943, pag. 57, meddeles: Den tyske Marineledelse fremsatte ved en Henvendelse fra den tyske, herværende Marineattaché den 16. November 1939 til den danske Søværnskommando Ønske om en Udlæggelse af Miner i dansk territorialt Farvand i Bælternes sydlige Del mod neutralitetsstridig Optræden af neddykkede U-Baade. Tyskerne ønskede, jfr. pag. 58, at „de danske Minespærringer i Bælternes sydlige Del skulde nedlægges i direkte Tilslutning til de tyske Minespærringer.... De tyske Ønsker blev samme Dag (16. November 1939) meddelt Udenrigsministeriet og Regeringen, og da man skønnede, at en principiel Imødekommenhed over for de fremsatte Ønsker var uomgængelig nødvendig for ikke at fremkalde en meget alvorlig Krænkelse af Landets Neutralitet, optog Søværnskommandoen videre Forhandlinger med den tyske Marineattaché og tog her Sigte paa at opnaa tysk Tilslutning til, at de danske Spærringer i Bælternes sydlige Del blev placeret saa nordligt, at der kom en klar Adskillelse mellem disse og de tyske Spærringer." — Tyskerne imødekom det danske Ønske, men i Realiteten var denne Spærring dog en Forlængelse af de tyske Spærringer.

I denne Anledning ønsker Kommissionen oplyst:

Med hvilken Begrundelse gik Regeringen ind paa at lægge Minespærringerne i den sydlige Del af Store Bælt i November 1939 i Stedet for at lægge Spærringerne samme Sted som i 1914 (Linien Nyborg—Sprogø—Korsør), skønt „Bundforholdene (i den sydlige Del) .... ikke var gunstige set fra et mineteknisk Synspunkt" (jfr. Generalrapporten, pag. 58)?

Ligelydende Spørgsmaal er tilstillet fhv. Minister Alsing Andersen.

Holm.

Eigil Olsen.

ØSTERALLÉ 5, Ø.

29. August 1946.

Hr. Folketingsmand, Dommer Holm, Formand for Kommissionen af 19. December 1945.

Jeg tillader mig herved at tilstille den højtærede Kommission Svar paa de i Skrivelse af 22. August 1946 til mig rettede Spørgsmaal.

Deres ærbødige

P. Munch.

Mineudlægningerne November 1939.

Med Hensyn til de i den højtærede Kommissions Skrivelse af 22. August 1946 omtalte Minespærringer kan jeg udtale følgende:

Den 17. November 1939 fik Forsvarsministeren meddelt, at der samme Dag til Marineministeriet var sket Henvendelse fra den tyske Marineattaché om Muligheden af Passage gennem Bælterne af neddykkede Undervandsbaade. Man havde fremhævet, at saadan Passage stred mod de danske Neutralitetsregler, der forbød Passage i Bælterne af Undervandsbaade i neddykket Stand, og man havde udtalt Ønske om, at saadan Passage maatte blive hindret ved Spærringer i Bælternes sydlige Del.

Den tyske Henvendelse blev straks taget op til Forhandling mellem Statsministeren, Forsvarsministeren, Udenrigsministeren og Kongen og derefter ved Ministermøder og i det udenrigspolitiske Nævn. Der viste sig her Enighed om, at der, for at opnaa Overholdelse af Neutralitetsreglernes Bestemmelser med Hensyn til neddykkede Undervandsbaade, skulde foretages Mineudlægning i den sydlige Del af de to Bælter. Afgørende for Deltagerne i Forhandlingerne var den Betragtning, at hvis Danmark ikke foretog den paagældende Mineudlægning, maatte man regne med, at Tyskerne vilde foretage Mineudlægning eller anden tilsvarende Foranstaltning paa dansk Søterritorium. Vi kunde da komme til at staa over for Krav fra anden Side om Bortfjernelse af de af Tyskerne udlagte Spærringer. Dette vilde Tyskerne ikke finde sig i. Vi vilde følgelig være ude i Forviklingerne. Derimod kunde der ikke ventes nogen Forvikling ved dansk Udlægning af Miner, hvortil vi var ubetinget berettigede.

Opgaven var da at hindre Passage af Undervandsbaade i neddykket Stand i Strid med vore Neutralitetsregler. Grunden til, at Spærringerne udlagdes sydlig i Bælterne, var, at Udlægning paa disse Steder ansaas for det rette til Løsning af denne Opgave. Det minetekniske Hensyn til Bundforholdene, der nævnes i den højtærede Kommissions Skrivelse med Citat af Marinens Generalrapport af 1943, mindes jeg ikke at have hørt noget om under Forhandlingen om Spærringerne. Det var jo et rent praktisk Spørgsmaal, der kun kunde bedømmes af Marinemyndighederne.

Spærringernes Udlægning og Beliggenhed meddeltes de engelske og franske Repræsentanter her og offentliggjordes. Der fremkom ingen Kritik.

P. Munch.

33.

København V., den 4. September 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Som Svar paa den højtærede Kommissions Forespørgsel af 22. August skal jeg efter min Hjemkomst fra Udlandet udtale følgende:

Den tyske Henvendelse gik ud paa, at Danmark ikke havde truffet Foranstaltninger til at hævde Neutralitetsreglernes Forbud mod fremmede U-Baades Passage i neddykket Stand gennem dansk Territorialfarvand, og at dette burde gøres ved at lægge Spærringer i Bælternes sydlige Del i Nærheden af de tyske Minefelter, idet man kun paa denne Maade kunde forhindre at de danske Spærringer blev omgaaet. Det vil altsaa sige, at Spærringer af denne Art saa langt Nord paa som i 1914 vilde være uden Virkning.

I den danske Regering var vi klar over, at vi ikke kunde benægte vor Pligt til at søge Neutralitetsreglerne overholdt; og vi kunde ikke være i Tvivl om, at Tyskerne i givet Fald selv vilde udlægge de fornødne Spærringer paa dansk Territorium.

I saa Fald vilde vi være i Konflikt med Tyskland og have Forpligtelser til at fjerne de tyske Spærringer.

I Regeringen var vi enige om, at man maatte søge at undgaa en saadan Situation ved selv at søge Forbudet mod neddykkede U-Baades Passage gennem dansk Farvand hævdet, men dog saaledes at de danske Spærringer var under dansk Kontrol og ikke laa i Fortsættelsen af det tyske Minefelt.

Dette Standpunkt blev i Løbet af den 17. og den 18. November formuleret gennem Forhandlinger med Kongen, det samlede Ministerium og det udenrigspolitiske Nævn.

Om Formiddagen den 18. November meddelte Tyskerne, at der baade den 16. og den 17. November havde været U-Baadsangreb paa tyske Krydsere i Østersøens vestlige Del, og man ønskede derfor fra tysk Side allerede samme Dag Svar paa, om Danmark agtede at iværksætte de fornødne Spærreforanstaltninger.

Ved Middagstid meddelte Fyrmesteren paa Kjels Nor Fyr (paa Langelands Sydspids), at man fra Fyret ca. Kl. 11 Form. havde observeret en Genstand, der kunde ligne et Periskop, bevægende sig i Havoverfladen i sydgaaende Retning.

Disse Enkeltheder blev meddelt i de fornyede Forhandlinger om Eftermiddagen baade hos Kongen, i det samlede Ministerium og i de udenrigspolitiske Nævn. I Nævnets Møde, som fandt Sted sent paa Eftermiddagen, og hvor alle de fire store Partier var repræsenteret, var man fra alle Sider af den Opfattelse, at der ikke var Mulighed for noget andet Standpunkt end det af Regeringen formulerede.

Marineministeriet fik derpaa den Opgave at finde de Steder, der var teknisk egnede til Udlægning af Kabelminer, idet man samtidig tog de ovenanførte politiske Hensyn i Betragtning.

Alsing Andersen.
M. F.

34.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 22. August 1946.

Til Marineministeriet.

Kommissionen anmoder om Ministeriets Besvarelse af følgende Spørgsmaal:

Kan der gives nogen Redegørelse for, at „Efterretninger for Søfarende" den 20. November 1939 meddeler, at der i Forbindelse med Meddelelser om de Minespærringer, som anlægges i samme Maaned i den sydlige Del af Store Bælt, findes et „internationalt Søterritorium" det paagældende Sted, skønt det danske Søterritorium dèr naar fra Kyst til Kyst (Langeland-Lolland)?

Til Klarlæggelse af Mineudlægningernes Placering i 1914 og i 1939 anmoder Kommissionen om Tilsendelse af et Kort med Angivelse af disse Mineudlægningers Placering med Fremhævelse af, hvilke danske Mineudlægninger, der i 1939 blev foretaget paa tysk Foranledning. Paa Kortet ønskes ligeledes angivet de tyske Minespærringers Beliggenhed.

Holm.

E. Olsen.

MARINEMINISTERIET

København, den 7. September 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Anledning af Kommissionens Skrivelse af 22. August d. A. skal Marineministeriet herved oplyse følgende:

De i Efteraaret 1939 fremsatte tyske Ønsker om dansk Mineudlægning i Bælternes sydlige Del gik ud paa, at disse skulde udlægges i direkte Tilslutning til de allerede udlagte tyske Minespærringer. Herimod blev der fra Søværnskommandoens Side protesteret, idet der blev lagt Vægt paa:

1) at de danske Minespærringer blev udlagt saa nordligt, at der kom en klar Adskillelse mellem disse og de tyske Spærringer,
2) at de danske Spærringer kun blev udlagt paa dansk Søterritorium samt
3) at Gennemsejlingsaabningerne i de danske Spærringer saa vidt muligt skulde lægges paa internationalt Søterritorium (det vil sige uden for 3-Sømilegrænsen fra Land).

Resultatet af Søværnskommandoens Forhandlinger med den tyske Marineattaché om Spærringernes Placering blev (jvf. hoslagte Søkort*), at der opnaaedes en klar Adskillelse mellem tyske og danske Minespærringer, hvor sidstnævnte kunde udlægges i dansk territorialt Farvand med en Gennemsejlingsaabning i Store Bælt, hvor godt Halvdelen laa uden for 3-Sømilegrænsen.

Dette sidste er Aarsag til, at der i Bekendtgørelsen af 20. November 1939 anføres, at der paa internationalt Søomraade etableres et 400 m bredt Gennemsejlingsløb.

I foran nævnte Søkort er som ønsket indlagt de aflyste Farvandsomraader for danske Minespærringer i Store Bælt:

1) under Verdenskrigen 1914—18,
2) i 1939 og
3) for tyske Minespærringer i 1939.

Endvidere er indlagt med rødt 3-Sømilegrænsen i det paagældende Farvandsafsnit.

Vedrørende Udlægningen af danske Minespærringer i Store Bælt under Verdenskrigen 1914—18 skal oplyses:

Den 5. August 1914 modtog den danske Regering Forespørgsel fra Tyskland om, hvorvidt Danmark var villig til at spærre Store Bælt for Passage af krigsførende Magters *Krigsskibe*.

Samme Dag bestemte den danske Regering, at Store Bælt skulde spærres med Miner. En Eskadre blev stationeret i Store Bælt til Bevogtning af Spærringen, og der blev indført Lodstvang, saaledes at *Handelsskibs*trafikken kunde dirigeres gennem det spærrede Omraade.

Angaaende Udlægningen af Spærringerne i 1939 kan ud over det foran anførte henvises til Afsnit V B i Søværnskommandoens „Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40", der i 4 Eksemplarer er tilstillet „Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45".

F. M.

Vedel.

*) Bilag Nr. 43.

35.

KRIGSMINISTERIET

København, den 3. Juli 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Under Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 28. Maj 1946, i hvilken Kommissionen bl. a. udbeder sig Oplysning om Ordlyden af den Efterretning, som Hærens Efterretningsvæsen modtog den 8. April 1940 Eftermiddag, og som med Angivelse af Tidspunktet indeholdt Meddelelse om, at en tysk Motorkolonne vilde overskride den danske Grænse, oversendes hoslagte fra Generalkommandoen indhentede Oplysninger (Generalstabens Efterretningssektions Skrivelse G. E. Nr. 225 af 25. Juni 1946), til hvilke Krigsministeriet kan henholde sig.

Harald Petersen

V. Jacobsen.

Bilag.

GENERALSTABENS
EFTERRETNINGSSEKTION

København, den 25. Juni 1946.

Til Krigsministeriet.

Under Henvisning til Afskrift af „Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45"'s Skrivelse af 28. Maj 1946, tilstillet Generalkommandoen med Krigsministeriets Skrivelse M. 895 af 1. Juni 1946 vedrørende Ordlyden af den Melding om *Tidspunktet* for de tyske Troppers Overskridelse af Grænsen, skal Sektionen udtale:

1) Meldingen blev modtaget i Generalstaben i Proviantgaarden pr. Telefon fra Sektionens Observatør Oberstløjtnant (dav. Ritmester) H. M. Lunding. Indtelefoneret fra enten Krusaa eller Aabenraa.

   Meldingen havde omtrentlig følgende Ordlyd:

   „Soldater i Kolonnen har til civile sagt, at de skulde overskride Grænsen Kl. 16,00."

   Saavidt Sektionen erindrer, er Meldingen modtaget mellem Kl. 14,00 og 15,00 den 8. April 1940.

2) Sektionen beklager, at der ikke findes originale Meldinger eller Notater fra den 8. April 1940, idet alt Efterretningsmateriale i Sektionen blev brændt straks om Morgenen den 9. April ved Meldingen om, at Tyskerne havde besat Citadellet.

I. C. F.

V. Gyth.
Kaptajn.

Fremsendes af Generalkommandoen.

København, den 28. Juni 1946.

I. C. F.

E. Møller.
Chef for Generalstaben.

36.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 29. Oktober 1946.

Hr. Oberstløjtnant H. Lunding,
Krusaa.

Under Henvisning til den Samtale, De for nogen Tid siden havde med Kommissionens Formand og Næstformand, og hvorunder man bl. a. drøftede den Melding, som Hærens Efterretningstjeneste modtog telefonisk fra Dem den 8. April 1940 om, at en tysk Motorkolonne vilde overskride den danske Grænse, anmoder Kommissionen Dem oplyse Ordlyden af nævnte Efterretning, saaledes som De erindrer den (herunder særligt de i denne indeholdte Tidsangivelser).

Holm.

Eigil Olsen.

OBERSTLØJTNANT H. M. LUNDING,
til Raadighed for Generalkommandoen,
f. T. til Tjeneste ved det kgl. danske
Konsulat i Flensborg.

Flensborg, den 8. November 1946.

Til Den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Kommissionens Skrivelse af 29. Oktober 1946.

I Anledning af ovenciterede Skrivelse skal jeg meddele, at jeg — efter i flere Dage at have haft Kendskab til den tyske Styrkes Bevægelser og løbende havde indsendt Meldinger derom — den 8. April 1940 Kl. ca. 7,30 paa Grand Hotel i Aabenraa fik Melding om, at Vejen Neumünster—Rendsborg var fyldt med motoriserede Tropper paa March mod Nord. Meldingen telefoneredes straks til Generalstabens Efterretningssektion, København, omgaaende og i omtrent ovenciterede Ordlyd. Den blev afgivet som „foreløbig" Melding.

Jeg kørte omgaaende til Grænsen og vistnok imellem Kl. 9 og 10 bekræftede jeg Meldingen telefonisk til samme Sted.

Vistnok mellem Kl. 11 og 12 meldte jeg omtrent følgende:

„Kolonnens Tête staar syd for Slesvig. Køen tror, at Têten har overskredet Grænsen, og mener de selv skal over Grænsen Kl. 4, jeg er ikke vidende om, om det er Kl. 16 eller Kl. 4."

Kl. ca. 14 meldte jeg omtrent følgende: „Kolonnens Tête staar mellem Slesvig og Flensborg. Kolonnen er en Division paa Motorvogne. Der er ca. 2 400 Køretøjer. Artilleriet er svagt og motorbaaret. Artilleriet marcherer midt i Kolonnen. Hestene er sat paa Motorvogne. Skønsmæssigt er (?) pCt. af Mandskabet under 30 Aar. (Jeg kan ikke huske Procenten). Kolonnen har ikke udskilt Sikringsdele og synes ikke formeret til Kamp. Der marcheres ikke med Luftsikringsafstande. Jeg formoder ikke at Kolonnen overskrider Grænsen Kl. 16."

Ca. Kl. 17 meldte jeg omtrent følgende: „Kolonnens Tête naaet Flensborg. En mindre Rytterstyrke har været i Flensborg, men har forladt Byen igen. Indkvartering snævert omkring Marchvejen synes at forberedes."

Ca. Kl. 19—20 meldte jeg omtrent følgende: „Indkvartering snævert omkring Marchvejen er foretaget, Flensborg besat, 90 Motorkøretøjer med Mandskab middagsforplejer ved Flensborg Havn.

Poster udstillet 300 m Syd for det tyske Toldsted ved Krusaa.

Paa de vestslesvigske Veje er alt roligt." Ca. Kl. 24 meldte jeg omtrent følgende: „En tysk Politimand fra Krusaa Toldsted er kørt til Flensborg, idet han har udtalt, at han skal hente Uniform til i Morgen tidlig. Situationen uforandret."

Derefter indsendtes forskellige Meldinger om det af mig Nord for Grænsen indrettede Alarmeringssystem, egne Tropper m. v.

Ca. Kl. 3 meldte jeg Motorlarm langs hele Grænsen fra Jyndevad til Vesterhavet. Mod Øst synes alt roligt.

Kl. 4,12—4,15 meldte jeg, at Fjenden havde overskredet Grænsen saavel ad de østlige som vestlige Veje, om Kamp i Tønder og forestaaende Kamp Syd for Søgaard.

De følgende Kampmeldinger til Generalstaben og Jydske Division er formentlig uden Interesse i denne Forbindelse.

Tidspunkter og Ordlyd for ovenciterede Meldinger er efter Hukommelsen, men afviger formentlig kun uvæsentlig fra det virkelig skete.

H. Lunding,
Oberstløjtnant.

37.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 8. August 1946.

Til Krigsministeriet.

Under Henvisning til, at der i 1939 og 1940 har foreligget Forslag fra de øverste militære Chefer til Krigsministeriet om Etablering af Vejspærringer, Mineringer m. m. i Sønderjylland (bl. a. Generalstabschef Withs Forslag), anmoder Kommissionen om Ministeriets Redegørelse for Grunden til, at saadanne Foranstaltninger ikke blev iværksat.

Da det for Kommissionen er blevet oplyst, at de ved den dansk-tyske Grænse opmarcherede danske Styrker den 9. April 1940 om Morgenen end ikke i Selvforsvar maatte grave sig ned paa Stedet, ønsker man tillige Oplysning om, hvorvidt og i bekræftende Fald fra hvem en saadan Ordre er udgaaet.

Holm.

Eigil Olsen.

KRIGSMINISTERIET

København, den 11. September 1946.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Under Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 8. August 1946 skal Krigsministeriet for saa vidt det i Skrivelsens 1ste Stk. stillede Spørgsmaal oplyse, at der i 1939 og 1940 til Krigsministeriet er indgaaet følgende Forslag til Etablering af Vejspærringer m. v. i Sønderjylland (jfr. Bilag A. 1., Underbilagene 173, 236 og 251 til Krigsministeriets Skrivelse M. 1405 af 30. Juni 1946 til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45), nemlig:

— Generalkommandoens Skrivelse G. O. 30/1144 af 21. December 1939 om Bemyndigelse til at igangsætte visse Feltarbejder til Styrkelse af Neutralitetsforsvaret og
— Generalkommandoens Skrivelse G. O. 91/57 af 13. Januar 1940 om Bemyndigelse til at udføre Vejspærringer og henlægge Sprængningsammunition paa Jernbanestationer.

Begge Skrivelser er — efter at være blevet registreret i Krigsministeriets 4. Kontor — med Henblik paa Indhentelse af Direktiv vedrørende Sagernes Behandling af Krigsministeriets daværende Direktør, Generalmajor J. D. v. Stemann, afleveret til Forsvarsministeren. Fra denne er de paagældende Skrivelser, efter at de ifølge Udtalelse af Krigsministeriets daværende Direktør af denne har været bragt i Erindring hos Ministeren den 7. Marts 1940, modtaget tilbage den 18. April 1940, paa hvilket Tidspunkt Indstillingerne maatte betragtes som bortfaldet.

Krigsministeriet vedlægger de ovennævnte Skrivelser i Original og beder om at maatte modtage de til Kommissionen den 30. Juni 1945 oversendte Genparter heraf tilbage.

Af tidligere Indstillinger, denne Sag vedrørende, foreligger der følgende:

— Generalkommandoens Skrivelse G. O. 148 J. af 24. Marts 1934 med Indstilling om Udførelse af visse permanente Forstærkningsarbejder ved Grænsen og Forslag til Oprettelse af et Grænseværnskommando,
— Generalkommandoens Skrivelse G. O. 30/349 af 13. Juni 1938 med Indstilling om Midler til Udførelse af ca. 80 Kanon- og Maskingeværstandpladser ved Grænsen, samt
— Generalkommandoens Skrivelse G. O. 30/582 af 16. September 1938 med Indstilling om Paabegyndelse af Spærreanlæggenes Udførelse.

Indstillingerne, hvoraf den første formentlig er identisk med det i Kommissionens Skrivelse af 8. August 1946 anførte „Generalstabschef Withs Forslag", er alle oversendt til Kommissionen af 15. Juni 1945 med Krigsministeriets Skrivelse M. 1405 af 30. Juni 1945 (Bilag A. 2.).

I Forbindelse med Spørgsmaalet om Etablering af visse Forstærkningsarbejder skal Krigsministeriet oplyse, at der i 1933 paa Grundlag af Forhandlinger mellem Krigsministeriet og Generalkommandoen ved Ændringer af den for Hærloven af 1932 gældende Tjenesteomgang, efter hvilken der ingen Vinteruddannelse fandt Sted, blev

gennemført en Ordning, saaledes at der til Stadighed Aaret rundt i de sønderjydske Garnisoner (Tønder, Sønderborg og Haderslev) samt Fredericia fandtes Styrker med mindst 6 Ugers Uddannelse. Dette opnaaedes ved, at Uddannelsen af en Del af de nævnte Garnisoners Mandskab, der som ovenfor anført normalt skulde have fundet Sted om Sommeren, blev henlagt til Vinterhalvaaret, samt ved at de paagældende Byers Garnisonstropper suppleret med en Del af de øvrige Fodfolksbatailloners Garnisonstropper blev indkaldt om Vinteren og gennemgik den almindelige Fodfolksuddannelse.

Fra Efteraaret 1934 udvidedes denne Ordning ved Oprettelse af et motoriseret Batteri i Haderslev, ved hvilket en Del af Artilleriets Garnisonstropper blev samlet til en almindelig Artilleriuddannelse.

Med Gennemførelse af Hærloven 1937 bortfaldt den ovenfor nævnte Ordning, idet den dog delvis erstattedes ved, at Mandskabet ved det ved Hærloven nyoprettede Fodfolkspionerkommando (500 Mand aarligt, fordelt paa 2 Hold), der fik Garnison i Tønder og Søgaard, blev indkaldt paa andre Tider af Aaret end det øvrige Fodfolk, saaledes at der til Stadighed i Sønderjylland fandtes Styrker med mindst 2 Maaneders Uddannelse. Det var (jfr. Bemærkningerne til §§ 22—25 i Hærlovsforslaget af 1937) Tanken, at Fodfolkspionererne foruden almindelig Fodfolksuddannelse tillige skulde have Uddannelse i lettere Pionertjeneste, saaledes at de var i Stand til selv at etablere, bevogte og forsvare lettere Spærringer.

Ved Hærloven af 1937 blev endvidere 8. Artilleriafdeling, der hidtil havde haft Garnison i Aarhus, forlagt til Haderslev, men havde kun Mandskab til Uddannelse i Sommerhalvaaret.

For saa vidt angaar Aarsagen til, at de af Generalkommandoen i de ovenfor nævnte 5 Skrivelser foreslaaede Foranstaltninger ikke er blevne iværksat, skal Ministeriet henvise til de for Kommissionen af 15. Juni 1945 under 18. Juli og 15. September 1945 af tidligere Direktør for Krigsministeriet, Generalmajor J. D. v. Stemann og tidligere Forsvarsminister Alsing Andersen afgivne Forklaringer (jfr. Kommissionens Betænkning, p. 89—90 og Bilag hertil, Sp. 101—102 og 625—627), idet Ministeriet intet kan oplyse herudover.

For saa vidt angaar det i 2det Stk. af Kommissionens Skrivelse af 8. August 1946 rejste Spørgsmaal skal Krigsministeriet henvise til vedlagte fra Generalkommandoen i Skrivelse G. O. 3426 af 31. August 1946 modtagne Redegørelse, til hvilken Ministeriet kan henholde sig. Den i nævnte Skrivelse omhandlede Oversigt over Begivenhederne før og i Løbet af den 9. April 1940, I. og II., er vedlagt Krigsministeriets ovennævnte Skrivelse M. 1405 af 30. Juni 1945 som Bilag B. 11. a*). Om de i næstsidste Stykke af Generalkommandoens Redegørelse omhandlede Skrivelser henvises til det ovenfor anførte.

Harald Petersen.

V. Jacobsen.

*) Ikke optrykt.

Bilag.

GENERALKOMMANDOEN

København, den 31. August 1946.

Til Krigsministeriet.

Med Henhold til Krigsministeriets Skrivelse M. 1430 af 19. August 1946 vedrørende en Erklæring om Forstærkningsarbejder den 9. April 1940, Morgen, til den i Henhold til Grundlovens § 45 af Folketinget nedsatte Kommission skal Generalkommandoen — efter at have afæsket Jydske Division en Udtalelse i Sagen — udtale, at den omhandlede Ordre hverken er udstedt af Generalkommandoen eller af Jydske Division og næppe heller af nogen anden Myndighed under Jydske Division. Det maa anses for udelukket, at nogen af de Chefer, der den 9. April 1940 om Morgenen med deres Mandskab stod over for Fjenden, skulde have forbudt Styrkerne i Selvforsvar at grave sig ned.

Generalkommandoen skal henvise til sin „Oversigt over Begivenhederne før og i Løbet af den 9. April 1940. I. og II.". Af denne fremgaar det, at der flere Steder blev etableret Vejspærringer straks efter Troppernes Ankomst til Kampstillingerne, men yderligere Forstærkningsarbejder har naturligvis ikke kunnet naas i blot nævneværdigt Omfang i den korte Tid, der den 9. April Morgen var til Raadighed.

Generalkommandoen maa formene, at der muligt for Kommissionen foreligger en Forveksling med Hensyn til Udførelse af Forstærkningsarbejder forud for den 9. April 1940. I denne Forbindelse skal Generalkommandoen henvise til sine Skrivelser Fortrolig G. O. 30/1144 af 21. December 1939 og Fortrolig G. O. 91/57 af 13. Januar 1940, hvilke Skrivelser Chefen for Generalkommandoen i Tiden 1. Marts—5. April 1940 forgæves har bedt Ministeren om Svar paa, jfr. Generalkommandoens ovennævnte Oversigt I, Side 5.

Der har altsaa ikke foreligget Forbud mod at grave sig ned *efter* at Kampene var begyndt, men de af Ministeriet givne Direktiver i Dagene før 9. April 1940 udelukkede at foretage Feltarbejder i Løbet af de sidste Dage før 9. April 1940.

E. Gørtz.

38.

Resumé af fhv. Direktør for Udenrigsministeriet, Gesandt O. C. Mohr.

(Affattet efter Afhøringen til Dels paa Grundlag af ældre Optegnelser).

Torsdag 4. April 1940.

Om Eftermiddagen havde vi fra Berlin modtaget Telefonbesked om, at Legationssekretær Schøn om Aftenen vilde ankomme med en vigtig Beretning til Udenrigsministeren.

Jeg kom i den Anledning ud til Udenrigsministeren lidt efter Kl. 19 umiddelbart efter, at Schøn havde forladt ham efter at have afleveret Kammerherre Zahles politiske Beretning af samme Dag. Udenrigsministeren var ligesom jeg yderst foruroliget over Beretningens Indhold. Han syntes at gaa ud fra som en given Ting, at Sikringsstyrken vilde blive indkaldt og det udenrigspolitiske Nævn og Partiformændene sammenkaldt. Først af alt vilde han samme Aften informere Statsministeren og sammen med ham tage til Kongen.

Fredag 5. April 1940.

Straks om Morgenen bad jeg Udenrigsministeren om at laane Kammerherre Zahles Beretning, for at den kunde blive skrevet af og bl. a. blive sendt til Direktørerne i de militære Ministerier. Udenrigsministeren var betænkelig ved saadanne Afskrifter, da Kammerherre Zahle havde betegnet Beretningen som „strengt fortrolig" og ikke havde medsendt det sædvanlige Antal Kopier. Udenrigsministeren vilde derfor først drøfte med Forsvarsministeren, om vi ikke kunde gøre det paa den Maade, at de militære Direktører kom over i Udenrigsministeriet og læste Beretningen der. Saa kunde vi samtidigt faa „den militære Vurdering". Foreløbig kunde Chefen for Udenrigsministeriets politiske Afdeling, Svenningsen, laane den til Gennemsyn men med Paalæg om ikke at informere nogen anden i Ministeriet.

Vi drøftede derefter, hvorledes vi hurtigst muligt kunde bringe paa det rene, hvilken Betydning man tillagde Meddelelserne i Oslo og Stockholm, der skulde have modtaget tilsvarende Oplysninger, og hvilke Forholdsregler man der agtede at træffe. Vi blev enige om, at det hurtigste vilde være at faa de to Landes herværende Gesandter til at foretage telefoniske Henvendelser til deres respektive Udenrigsministerier. Jeg skulde sætte dette i Gang omgaaende.

Naar vi havde faaet Besked fra Norge og Sverrig, skulde jeg ringe til Kammerherre Zahle, der i Beretningen havde bedt om Instruktion med Hensyn til, om han skulde rette Henvendelse til Statssekretæren i det tyske Udenrigsministerium og spørge, hvad de ommeldte Skibssamlinger betød. Vi var enige om, at Hensigtsmæssigheden af et saadant Skridt bedst kunde bedømmes i Berlin, og at jeg derfor skulde instruere Zahle om at konferere med sin norske og svenske Kollega og derefter gøre en Indstilling. Endvidere skulde jeg lægge Kammerherre Zahle paa Sinde i den nærværende Situation at holde sig i meget nøje Kontakt med sin norske og svenske Kollega. Endelig skulde jeg prøve, om det var muligt at faa Kammerherre Zahle's personlige Vurdering. Det var naturligvis vanskeligt, fordi Telefonen blev aflyttet, men jeg maatte gøre et Forsøg. Vi var vant til at telefonere med passende Hensyntagen til Aflytning.

Ca. Kl. 11, da Udenrigsministeren gik til Ministermøde, ringede jeg til den norske og den svenske Gesandt og bad dem komme til mig Kl. 11.30. Jeg meddelte dem Indholdet af Kammerherre Zahles Beretning. Deres respektive Udenrigsministerier maatte formodes at have tilsvarende Beretninger, og vi vilde gerne snarest mulig vide, hvilken Betydning der tillagdes dem og hvilke Forholdsregler der i den Anledning vilde blive truffet. Medens vi sad sammen, ringede Udenrigsministeren ovre fra Statsministeriet og meddelte, at han først kom tilbage om en halv Times Tid. Han havde arrangeret et Møde med Forsvars-

ministeren og de to militære Direktører til Kl. 13.30 i Udenrigsministeriet. Der skulde være nyt Ministermøde Kl. 14.30, hvor Spørgsmaalet om Indkaldelser skulde drøftes, og han vilde derfor bede mig fremskynde Samtalerne med den norske og svenske Gesandt, for at vi kunde have Oplysningerne fra disse Lande inden det nye Ministermøde. Jeg svarede, at de to Gesandter netop var hos mig. Jeg spurgte derefter de to Gesandter, om de mente at kunne faa Besked hjemmefra inden Kl. 14. Det mente de, og vi aftalte, at de skulde komme tilbage med Besked Kl. 13.15 subsidiært — hvis det varede længe med Telefonforbindelsen — Kl. 14. (Mellem Kl. 13.30 og 14 regnede jeg med at være optaget af Mødet med de militære Direktører).

Lidt før 12.30 vendte Udenrigsministeren tilbage ledsaget af Indenrigsministeren og Undervisningsministeren, og Kl. 12.30, efter at Erik Scavenius ogsaa var kommen, blev jeg tilkaldt. Scavenius læste Zahles Beretning og karakteriserede den som Vrøvl. Udenrigsministeren spurgte, om han ikke kunde tænke sig at tage til Berlin for at undersøge Sagen nærmere. Scavenius vilde finde dette urimeligt, men vilde gøre noget andet. Han skulde netop til Frokost hos Renthe-Fink. Hvis der var noget om det, vidste Renthe-Fink Besked, og saa skulde han nok paa en eller anden Maade faa det ud af ham. Efter Frokosten skulde vi faa nærmere Meddelelse. Udenrigsministeren vilde til den Tid være optaget af Ministermøde, og jeg skulde 14.30 til en nær Slægtnings Begravelse, men ventede at kunne være tilbage 15.30.

Lidt før Kl. 13 ringede Forsvarsministeren og bad mig faa det til 13.30 berammede Møde med de militære Direktører udsat til et senere Tidspunkt. Vi blev enige om, at han skulde aftale en ny Tid med Udenrigsministeren ved Ministermødet 14.30.

Kl. 13.20 ringede den svenske Gesandt, at den norske Gesandt og han i Løbet af fem Minutter kunde komme og give Svarene fra deres Regeringer, men maaske skulde de hellere vente med at komme til Kl. 14, da jeg jo havde et andet Møde 13.30. Jeg svarede, at de endelig maatte komme nu, det andet Møde var bleven udsat.

Svaret fra Oslo gik ud paa, at man havde modtaget en lignende Beretning fra den norske Gesandt i Berlin, men ikke tillagde den nogensomhelst Betydning. Til „privat Orientering" tilføjede Minister Esmarch, at vedkommende Embedsmand i det norske Udenrigsministerium havde sagt, at man var forbavset over, at en gammel Gesandt som den norske Gesandt i Berlin kunde tro paa noget saadant.

Den svenske Gesandt oplæste derefter fra et Papir med Blyantsnotater et længere Svar fra Stockholm. Han læste det meget langsomt, for at jeg kunde faa Tid at nedskrive en Oversættelse.

Det gik ud paa følgende:

Rygterne var for Stockholm allerede „en gammel Historie". Den svenske Gesandt i Berlin havde i den Anledning for 3 Dage siden rettet en Forespørgsel til Statssekretæren i det tyske Udenrigsministerium, der havde svaret, at han ikke havde hørt noget desangaaende, men selv om han havde hørt noget, vilde han næppe have kunnet sige noget, da den Slags Ting hørte til militære Hemmeligheder. Han havde iøvrigt tilføjet noget om, at ingen kunde være forundret, hvis Tyskland forberedte sig paa alle Muligheder.

Fra svensk Side havde man senere gennem en „Vertrauensmann" (her afbrød jeg, og gentog spørgende „Vertrauensmann"?) og Baron Hamilton fortsatte, at han troede, det var gennem den svenske Sømandspræst, men det var ikke sikkert han huskede rigtigt paa det Punkt, i alt Fald var det gennem en Person, man kunde stole paa, man fra selve Stedet havde modtaget Oplysninger, der gik ud paa, at Rygterne om Skibs- og Troppekoncentrationer var stærkt overdrevne.

I Stockholm troede man ikke paa, at Rygterne om et tilsigtet Angreb var rigtige, men man havde ligesom den svenske Gesandt i Berlin den Opfattelse, at der forelaa 2 Muligheder.

1) Den ene var, at det drejede sig om tyske Forberedelser til Modforanstaltninger for det Tilfælde, at de Allierede skulde foretage sig aggressive Handlinger overfor Skandinavien.

2) Den anden Mulighed var, at det drejede sig om Camouflage for helt andre tyske Planer.

Jeg takkede de to Gesandter for Meddelelserne og sagde, at vi vilde være taknemmelige for yderligere Meddelelse, saafremt de respektive Regeringer skulde faa nye Oplysninger eller anlægge en anden Vurdering af Situationen.

Jeg fik kort derefter (ca. Kl. 14) Kammerherre Zahle i Telefonen. Jeg sagde ham, at vi, inden vi besvarede Spørgsmaalet i hans Beretning (om Henvendelse til det tyske Udenrigsministerium) vilde henstille, at han tog en Samtale med sin svenske Kollega. Zahle svarede, at han samme Formiddag havde haft en Samtale med denne og havde sendt en ny Beretning, som vi vilde faa i Løbet af Aftenen. Deri fraraadede han at rette nogen Henvendelse.

Jeg svarede, at vi her var indstillet paa at overlade Afgørelsen af dette Spørgsmaal til ham selv og bad ham i disse Dage holde den størst mulige Kontakt med sin svenske og norske Kollega, hvortil Zahle bemærkede, at det gjorde han altid, det var ganske exceptionelt, at han ikke havde set sin svenske Kollega i de foregaaende 3—4 Dage.

Jeg sagde derefter, at vi lige havde haft Forbindelse med Stockholm og spurgte, om han efter Samtalen med den svenske Kollega ogsaa havde ændret sin Opfattelse paa andre Punkter.

Zahle sagde, at jeg vel mente med Hensyn til de Konklusioner, der kunde drages. Det var vanskeligt at sige noget derom; der var mange Muligheder. Da Zahle ikke syntes at ville sige mere desangaaende sagde jeg, lidt skarpt, at vi her syntes, han burde kunne give sin personlige Opfattelse i en kort, koncis Sætning. Efter en Pause sagde Zahle saa, at man ikke *helt* kunde se bort fra den Mulighed, at der var noget om det f. Eks. B. paa Østkysten (skulde vel forstaas som Baser paa Jyllands Vestkyst).

Jeg sagde saa, at dette fik vi vel ogsaa noget om i den ny Beretning. Zahles Svar var et lidt nølende ja.

Inden Udenrigsministeren gik til Ministermødet Kl. 14.30, naaede jeg lige at oplæse for ham Referaterne af Svarene fra Oslo og Stockholm og af Telefonsamtalen med Zahle.

Jeg kom først tilbage fra Begravelsen Kl. 15.37. Det viste sig, at Erik Scavenius var kommen tilbage fra Frokosten hos Renthe-Fink lidt tidligere end ventet og var gaaet igen efter at have talt med Svenningsen. Den Besked han havde givet var imidlertid blot „at der ikke var noget om det".

Kort efter kom Udenrigsministeren tilbage fra Ministermødet. Han havde berammet Mødet med de militære Direktører til lidt senere paa Eftermiddagen, saavidt erindres til Kl. 17. Da Svenningsen havde et andet Møde omtrent samtidigt, erklærede han sig ude af Stand til at deltage.

I nævnte Møde deltog foruden Viceadmiral Rechnitzer og General Stemann, saavidt erindres, ogsaa Forsvarsministeren, dog saaledes, at han først kom en halv Snes Minutter efter Mødets Begyndelse og gik efter et Kvartertids Forløb med en Bemærkning om, at han skulde være et Sted Kl. 17.30.

Ved Mødet gennemgik Udenrigsministeren først Indholdet af Kammerherre Zahle's Beretning og gav derefter Viceadmiralen og Generalen Beretningen til Gennemlæsning, for at de kunde give deres Vurdering. Den gik for Viceadmiralens Vedkommende ud paa følgende:

Det vilde ikke være udelukket, at Tyskland kunde se en Interesse i og vel ogsaa nok havde Mulighed for „at skubbe sin sømilitære Front frem" til en Linie fra Kap Lindenæs vestover, og under de Omstændigheder vilde det være ret sandsynligt, at de vilde sikre sig Støttepunkter i Sydnorge. Selv i saa Fald mente han imidlertid ikke, atTyskland vilde have nogen som helst Interesse i at foretage sig noget overfor Danmark. Flyvebaser paa Jyllands Vestkyst vilde ikke have nogen praktisk Interesse. Forskellen i Flyvetid mellem Jyllands Kyst og Tyskernes egen Nordvestkyst var saa ubetydelig, at den ikke spillede nogen Rolle. Derimod var det af afgørende Betydning for Tyskland, at Danmark forblev neutralt, hvis Tyskland besatte Norge. Tyskerne vilde have Brug for vore Gennemsejlingsfarvande og være interesserede i, at de ikke blev belagt med Miner af de Allierede, saa enhver tysk Interesse vilde tilsige at holde Danmark udenfor. Men, tilføjede han, *hvis* Tyskland virkelig ønskede at sikre sig Støttepunkter i Danmark, vilde det være ganske absurd at tro, at de vilde gøre dette ved et saadant militært Opbud, som der var Tale om. Det kunde de gøre langt lettere paa mange andre Maader.

Udenrigsministeren spurgte General Stemann, om han havde noget at tilføje til Viceadmiralens Bemærkninger. Generalen svarede, at det havde han ikke, men han var jo ikke sagkyndig paa det sømilitære Omraade.

Udenrigsministeren gjorde derefter — suppleret af mig — Rede for de Svar, vi havde modtaget fra Norge og Sverrig. Der udspandt sig en kort Diskussion om de to svenske Teorier. Jeg spurgte Viceadmiralen, om den svenske Teori Nr. 2 (at Flaadesamlingerne var Camouflage for helt andre tyske Planer) muligvis skulde forstaas saaledes,

at Tyskerne tilstræbte midlertidigt at lokke den engelske Flaade til de norske Kyster for at være fri for den andetsteds. Dette ansaa Viceadmiralen dog for udelukket. En anden — vistnok Udenrigsministeren — spurgte, om det ikke snarere skulde forstaas saaledes, at det drejede sig om Angreb paa Holland, og Camouflagen da bestod i, at Flaadesamlingerne fandt Sted langt østpaa for alligevel senere at gaa gennem Kielerkanalen. Heller ikke dette ansaa Viceadmiralen for sandsynligt. Mere sandsynligt fandt han den 1ste svenske Teori (Forberedelse til Modforanstaltninger mod Allieredes eventuelle aggressive Handlinger).

I Anledning af den svenske Meddelelse om, at Rygterne om Skibssamlingerne var stærkt overdrevne, veksledes nogle Bemærkninger om, hvor store Troppestyrker 150 000 Tons kunde transportere.

Efter Mødet bad Udenrigsministeren mig komme ud paa sin Bopæl om Aftenen, naar Zahle's nye Beretning kom fra Berlin. Han nævnede, at Schøn vilde hente den i Flyvehavnen og bringe den ud. Det viste sig, at Schøn, der skulde være vendt tilbage til Berlin om Morgenen, af Udenrigsministeren var anmodet om at udsætte Rejsen til næste Morgen for at kunne medtage et Brev til Zahle.

Kl. 19.15 kom jeg da ud til Udenrigsministeren i øvrigt netop lige efter Schøn havde bragt ham Beretningen. (Jeg gik ind ad Døren, idet Udenrigsministeren lukkede Schøn ud).

Den nye Beretning fandt vi i Forhold til den første til en vis Grad beroligende. Selv om Zahle begynder med, at det paa ingen Maade er hans Tanke at svække de foruroligende, foreliggende Indicier, syntes det dog, som han senere i Beretningen, der er skrevet efter Samtalen med den svenske Kollega, gaar over til de svenske Teorier. Bemærkningerne om, at den tyske Regering muligvis tror paa Muligheden af en engelsk Landgang i Narvik, og at Foranstaltningerne kunde være Forberedelse til Modstand herimod, stemmer med den svenske Teori Nr. 1 (Forberedelse til Modforanstaltninger mod eventuelle allierede aggressive Handlinger). Og naar Zahle i Beretningen henleder Opmærksomheden paa, at Meddelelserne fra utilfredse Officerer maaske maa tages med et vist Forbehold, da de kunde være beordret til visse Indiskretioner for at fremkalde visse Reaktioner, der kunde være af Interesse, mente jeg deri at kunne genkende den svenske Teori Nr. 2 (Camouflage for helt andre tyske Planer).

Men syntes Zahles nye Beretning saaledes mindre foruroligende end den første, var den efter min Mening dog mere foruroligende end Zahles Bemærkninger i Telefonen og saaledes et „Tilbagefald". Jeg savnede den lovede skriftlige Bekræftelse paa Zahles personlige Opfattelse, der i Telefonen blev udtrykt saaledes, at man ikke *helt* kunde se bort fra den Mulighed, at der var *noget* om det. Jeg sagde dette til Udenrigsministeren, men tilføjede, at Udtalelser i en Telefonsamtale, der blev aflyttet, naturligvis altid var af tvivlsom Værdi. At prøve en ny Telefonsamtale vilde næppe bringe Klarhed; det kunde vel kun faas ved en personlig Samtale. En saadan kunde i øvrigt etableres ved at tage første Flyvemaskine til Berlin og vende hjem med næste. Udenrigsministeren sagde, at dette stemte med hans egen Tanke; vi maatte hellere sende nogen ned at tale med Zahle. Jeg forstod, at Udenrigsministeren ikke havde i Sinde at benytte mig til denne Mission, og da jeg ikke var i Tvivl om, at han havde bestemt sig for Erik Scavenius, vilde jeg ikke forsøge at gennemføre min egen Kandidatur.

Lørdag 6. April 1940.

Udenrigsministeren viste mig om Morgenen det Brev Schøn skulde tage med tilbage til Zahle. Det var endnu ikke afsluttet, men der var saavidt erindres ganske kort anført 2 Betragtninger. At vi havde svært ved at se, hvad militær Fordel Tyskerne kunde have af en Besættelse af dansk Omraade, og at vi var skeptiske med Hensyn til, at utilfredse Officerer skulde gøre sig skyldige i et Forrædderi, der kunde faa saa vidtrækkende Følger.

Udenrigsministeren gik i Ministermøde Kl. 10. Lidt senere kom Svenningsen til mig for at blive informeret om Forløbet af Mødet med de militære Direktører foregaaende Eftermiddag. Under denne Samtale henstillede Svenningsen bl. a., at jeg baade af praktiske og andre Grunde skulde søge at faa Udenrigsministeren bort fra Beslutningen om, at der ikke maatte tages Afskrifter af Zahle's Beretninger, og at end ikke Arkivaren og Kontorcheferne i den politiske Afdeling maatte informeres. Svenningsen anførte i saa Henseende, at i Marineministeriet syntes alle at vide Besked. Han havde den foregaaende Dag truffet Kommandørkaptajn Pontoppidan, der kendte det hele gennem Meddelelser fra den svenske

Marine. Paa et Spørgsmaal, om der ad denne Vej var kommen yderligere Oplysninger eller nogen Vurdering, fik jeg det Svar, at det var der ikke; det var kun akkurat „de samme Rygter", som vi havde, og vel fra samme Kilde. Svenningsen tilføjede, at ogsaa Schøn kendte Indholdet af Zahle's første Beretning, som han havde bragt; Gesandtskabet i Berlin holdt det altsaa ikke saa hemmeligt. Jeg spurgte, om Schøn havde kunnet give yderligere Oplysninger. Det havde han ikke, sagde Svenningsen, men Schøn troede selv paa Meddelelsernes Rigtighed. Da jeg spurgte, om han ikke havde kunnet forklare hvorfor, svarede Svenningsen, at det syntes han ikke, men om jeg ikke hellere selv vilde tale med Schøn, han var lige gaaet fra Ministeriet, men kom tilbage om en Timestid. Skulde han arrangere, at Schøn kom til mig ca. Kl. 12. Paa det Tidspunkt kunde jeg imidlertid ikke, da jeg havde Aftaler baade til Kl. 11.30 og 12, og bad ham derfor arrangere det til Kl. 13; det kunde vel nok naaes, da Schøn vel først skulde flyve Kl. 14.30. (Samtalen med Schøn blev dog annuleret, da jeg lidt før Kl. 13 fik Besked om at flyve til Berlin og maatte ile hjem for at hente mit Pas).

Da jeg 10—15 Minutter før Kl. 13 var færdig med den Samtale, jeg havde Kl. 12 — det var saavidt erindres en Samtale med Prins Axel, der skulde rejse til Berlin til Forhandling om Skibstorpederinger og ogsaa maatte orienteres om Kammerherre Zahles Beretninger — gik jeg ind til Udenrigsministeren, der i Mellemtiden var kommen tilbage fra Ministermøde og Besøg hos Kongen. Jeg refererede Samtalen med Svenningsen og fik godkendt, at der kunde tages Afskrifter af Beretningerne og at visse Embedsmænd, derunder Arkivaren, maatte informeres. Udenrigsministeren spurgte derefter, om jeg kunde flyve til Berlin for at søge at skaffe Klarhed helst samme Dag eller i hvert Fald næste. Jeg svarede, at næste Dag, Søndag, gik ingen Flyvemaskine, og den sidste idag gik om 1½ Time. Jeg maatte hjem til Hellerup for at hente Pas og derefter have Visum paa det tyske Gesandtskab, der lukkede om 10 Minutter, da det var Lørdag. Jeg vilde imidlertid gøre et Forsøg paa at naa det.

Jeg tog en Vogn til Hellerup efter at have givet Instruktion i Ministeriet om at træffe de fornødne Arrangementer. Der skulde ringes til det tyske Gesandtskab for at faa dem til at holde aabent en halv Time længere. Hvis der blev Vanskeligheder, skulde der ringes til Renthe-Fink eller Dr. Krüger. Hvis der ikke kunde skaffes Flyvebillet, maatte jeg overtage Schøn's Billet, og han blive tilbage.

Da jeg var kommen hjem til Hellerup, fik jeg imidlertid Telefonbesked om, at det ikke havde været muligt at gennemføre Arrangementerne. Det tyske Gesandtskab havde været lukket, og hverken Renthe-Fink eller Dr. Krüger havde været hjemme. Der havde i øvrigt heller ikke været Flyvebillet at faa og Schøn var lige gaaet til Frokost, ingen vidste hvorhen. Jeg forsøgte da selv at ringe til Renthe-Fink og Dr. Krüger, men ingen af dem ventedes hjem til Frokost. Jeg maatte da udsætte Rejsen til Mandag Morgen og kom tilbage til Ministeriet ca. Kl. 14.15. Først senere paa Eftermiddagen lykkedes det at komme i Forbindelse med Renthe-Fink og faa ordnet, at jeg tidligt Mandag Morgen kunde faa Visum.

Fra Berlin kom der Meddelelse om, at der var afsendt endnu en Beretning, der skulde afhentes ved Flyvemaskinen om Aftenen. Jeg tog da ligesom de to foregaaende Aftener ud til Udenrigsministeren, hvem Beretningen — Zahles Beretning af 6. April — var bleven overbragt umiddelbart før min Ankomst. Beretningen bragte ikke nævneværdig større Klarhed. Kammerherre Zahle begyndte med at skrive, at det ikke var hans Mening at give Udtryk for nogen Optimisme, men kom derefter med nogle Betragtninger om, at dansk Territorium ikke var særlig egnet som Støttepunkter, og at Anvendelse af Tonnage (Skibssamlingerne) ikke syntes at være nødvendig af Hensyn til en eventuel „Aggression" mod Danmark (samme Synspunkter som Viceadmiral Rechnitzer's). Dernæst anførtes det i Beretningen, at der muligvis var Grund til at formode, at Skibssamlingerne snarere var Forberedelse til et kraftigt Fremstød mod norsk Territorium, hvis allierede Stridskræfter skulde sætte sig fast der.

Kammerherre Zahle syntes da efterhaanden at hælde mest til 1ste svenske Teori (Forberedelse til Modforanstaltninger hvis allierede Aggressioner), medens vi her hidtil havde været mest tilbøjelige til at hælde til 2den svenske Teori (Camouflage for helt andre tyske Planer) udfra Betragtningen, at utilfredse tyske Officerer næppe vilde gøre sig skyldige i et Forræderi, der udsatte en hel tysk Invasionsstyrke for Undergang. Vi regnede nemlig med, at Meddelelserne naturligvis ogsaa var gaaet videre til Englænderne (hvad de utvivlsomt ogsaa var), og at disse da vilde være i Stand til at sænke tyske Troppetransportskibe, der forsøgte at bringe Tropper til Norge. At de paagældende tyske Officerer

regnede med Opgivelse af de tyske Planer, saa snart en engelsk Flaade viste sig i norske Farvande, og at denne Tanke var Baggrunden for deres Meddelelser, faldt os ikke ind. Efter hvad jeg senere har bragt i Erfaring havde Gesandtskabet i Berlin dengang heller ikke tænkt sig denne Forklaring.

Den saakaldte 1ste svenske Teori var naturligvis mere foruroligende end den saakaldte 2den for saa vidt som den 1ste under visse Betingelser (allieret Aggression) involverede et tysk Angreb. Selv om det nu trak ud med min Rejse, mente Udenrigsministeren dog ikke, at der paa Grundlag af Zahle's sidst ankomne Beretning kunde gennemføres nogen Beslutning om for en Sikkerheds Skyld at træffe Forholdsregler her allerede nu. Det vilde næppe blive muligt, førend jeg kom tilbage fra Berlin med større Klarhed med Hensyn til Meddelelserne.

Af Hensyn til Fremtidens Historieskrivning og til Vurdering af, hvorledes Opfattelsen i Virkeligheden var paa det paagældende Tidspunkt, bør jeg maaske nævne en Udtalelse, der i Forbindelse med foranstaaende faldt fra Udenrigsministerens Side som Begrundelse for Nødvendigheden af at afvente min Tilbagekomst fra Berlin. Den gik ud paa, at det lod jo til, at det ikke var muligt at faa nogen til at tro paa, at der virkelig *kunde* være Fare paa Færde, og da navnlig slet ikke de militære. Da jeg spurgte, om dette virkelig gjaldt *alle* de militære, der var taget med paa Raad, svarede Udenrigsministeren, at det maaske i lidt mindre Grad gjaldt Generalerne.

Da det efterhaanden var bleven ret sent paa Aftenen aftalte vi, at jeg skulde komme igen efter Frokost næste Dag (Søndag), for at vi kunde planlægge, hvorledes jeg skulde gribe Sagen an i Berlin.

Søndag 7. April 1940.

Jeg tilbragte hele Eftermiddagen hos Udenrigsministeren med Drøftelser af min Mission til Berlin.

Vi blev enige om, at jeg ikke skulde rette nogen Henvendelse i det tyske Udenrigsministerium, medmindre der skulde indtræffe noget ganske ekstraordinært og Zahle raadede til det.

Først og fremmest skulde jeg naturligvis tale med Kammerherre Zahle for at faa Klarhed over dennes Opfattelse og Grundlaget for denne. Endvidere skulde jeg gennemgaa Beretningerne med ham for at bringe paa det rene, hvorledes de forskellige Udtalelser skulde fortolkes.

Endvidere skulde jeg sammen med Zahle søge en Samtale med den svenske og den norske Gesandt og om muligt en Samtale med den hollandske Militærattaché, der havde modtaget Meddelelsen fra de tyske Officerer.

Specielt skulde jeg søge at faa Forklaring paa, hvorledes det var tænkeligt, at de utilfredse tyske Officerer vilde udsætte hele Troppetransportflaaden for Undergang, og jeg skulde søge Oplysning om, hvorvidt de i Beretningen omtalte tidligere Oplysninger fra de tyske Officerer havde vist sig paalidelige.

Da jeg var kommen tilbage fra Udenrigsministeren, gik jeg en Tur paa en halv Timestid. Paa det Tidspunkt, da ingen var hjemme, ringede — som jeg hørte næste Dag — Svenningsen for at meddele, at der fra Gesandtskabet i Berlin var kommen Telegram om, at Transportflaaden ved Stettin den 4. var afgaaet i vestlig Retning med ukendt Bestemmelsessted, hvor den mentes at skulle indtræffe den 11.

Mandag 8. April 1940.

Allerede ved Halvottetiden om Morgenen ringede Renthe-Fink og fortalte om den engelske Mineudlægning ved Norge. Det var noget i den Retning han altid havde frygtet og han ansaa Situationen for alvorlig. Lørdag Eftermiddag havde jeg meddelt ham, at jeg Mandag Morgen den 8. skulde flyve til Berlin (jeg havde angivet, at det var i Anledning af Torpederingerne af danske Skibe) og havde aftalt, at jeg ved 9 Tiden paa Vej til Flyvepladsen skulde passere det tyske Gesandtskab for at faa Visum. Nu gik han ud fra, at jeg under den nye Situation vilde opgive Rejsen til Berlin. Jeg svarede, at jeg var mest stemt for at gennemføre den planlagte Rejse, men ikke kunde afgøre det, før jeg havde talt med Udenrigsministeren.

Inden jeg ringede til Udenrigsministeren kom jeg dog til det Resultat, at Rejsen vilde være temmelig overflødig. Det var vel nu ret givet, at de tyske Skibssamlinger i Østersøhavnene gjaldt Norge, og at de i Overensstemmelse med en af de svenske Teorier

havde været Modforanstaltninger mod „agressive Handlinger" fra de allieredes Side. For Danmark vilde Situationen da blive yderst prekær. Udenrigsministeren mente da ogsaa at min Rejse i alt Fald burde udsættes, da der nu ikke mere var saa megen Tvivl.

I Løbet af Formiddagen fik vi fra Marineministeriet Meddelelse om tyske Flaadebevægelser gennem danske Farvande og fra Krigsministeriet Meddelelse om en tysk Troppekolonne undervejs mod den danske Grænse.

Ved 15 Tiden (14.30—15) havde vi Møde med de nordiske Gesandter. Hverken den norske eller den svenske Gesandt havde noget at føje til de Meddelelser, de den 5. havde skaffet os fra deres respektive Regeringer. De havde ikke siden hørt noget hjemmefra om Sagen. At man i Oslo og Stockholm efter de sidste Begivenheder ansaa Situationen for alvorlig maatte vi dog gaa ud fra. Udenrigsministeren gav Meddelelse om, hvad vi vidste, og bad, saa vidt erindres, Gesandten give os Meddelelse, saafremt de hjemmefra skulde høre om en ny Bedømmelse af Situationen eventuelt om stedfundne Indkaldelser.

Ved 16 Tiden fik jeg Besøg af Renthe-Fink, efter at han havde været hos Udenrigsministeren. Han fortalte, at han overfor Udenrigsministerens Meddelelse om paatænkte Indkaldelser havde fremholdt, at noget saadant paa nærværende Tidspunkt vilde være Vanvid, det kunde kun misforstaas fra tysk Side. Da jeg svarede at det jo kun drejede sig om naturlige Foranstaltninger til Hævdelse af vor Neutralitet, fremhævede Renthe-Fink, at han ikke havde nogen Instruktion fra sin Regering, men som Ven af Danmarkvilde han raade os til ikke at lægge os fast paa en altfor rigoristisk Linie. Han havde netop til Udenrigsministeren rettet det Spørgsmaal, om det kunde forventes, at Danmark vilde vise Forstaaelse, saafremt Forholdsregler i Anledning af Begivenhederne i Norge paa en eller anden Maade ogsaa skulde komme til at berøre Danmark. Da jeg udbrød, at et Spørgsmaal af den Art dog vel ikke var bleven besvaret, sagde Renthe-Fink med et lidt forlegent Smil, at Udenrigsministeren havde sagt, at „det manglede bare". Det var imidlertid bleven stillet ham i Udsigt, at han næste Dag skulde faa Lejlighed til en Samtale med Statsministeren. Situationen var efter hans Mening alvorlig; det var netop en saadan Situation han hele Tiden havde frygtet.

Senere paa Dagen, da jeg fik Lejlighed til at konferere med Udenrigsministeren, viste det sig at Renthe-Fink *ikke* overfor denne havde fremført Bemærkningen, om Danmark vilde vise Forstaaelse o. s. v. som et *direkte Spørgsmaal* men kun havde udtalt det som noget han *haabede*. Paa Udenrigsministeren havde Renthe-Fink iøvrigt gjort Indtryk af at være yderst nervøs. Da Renthe-Fink talte med mig syntes han at være falden temmelig til Ro og syntes tilfreds med Udsigten til en Samtale med Statsministeren næste Dag.

Da saavel Udenrigsministeren som jeg lige til Kl. 18.30 var blokerede af de fremmede Gesandter, for hvilke der var Modtagelse om Mandagen, havde jeg bedt Chefen for Udenrigsministeriets politiske Afdeling holde stadig Kontakt med Forsvarsministeriet for at være à jour med de tyske Flaade- og Troppebevægelser. Der passerede stadig tyske Flaadeenheder gennem vore Farvande. Endvidere var der kommen Meddelelse om, at de tyske Tropper i Bevægelse mod den danske Grænse syntes at ville gaa i Natkvarter ret tæt syd for Grænsen.

Om Aftenen ved 19.30 Tiden, da jeg var taget hjem for at spise, ringede Renthe-Fink og sagde, at han stadig forgæves ventede Svar paa et Par Spørgsmaal, han havde stillet Udenrigsministeren om Eftermiddagen. Kunde jeg ikke gøre ham den Tjeneste at henlede Udenrigsministerens Opmærksomhed paa det. Jeg svarede, at dette for mig var noget ganske nyt, det havde han jo ikke betroet mig om Eftermiddagen. Jeg skulde imidlertid gerne ringe til Udenrigsministeren.

Hvilke Spørgsmaal det drejede sig om sagde Renthe-Fink ikke, og da jeg ringede til Udenrigsministeren viste det sig, at denne ikke kendte noget til Spørgsmaal, der skulde være stillet ham. Det eneste han skyldte Renthe-Fink Besked om, var Tidspunktet for den lovede Samtale med Statsministeren næste Dag. Men derom kunde Renthe-Fink først faa Besked næste Morgen.

Da jeg derefter telefonerede dette til Renthe-Fink meddelte han, at det drejede sig om de samme to Spørgsmaal han havde nævnt for mig om Eftermiddagen, nemlig Spørgsmaalet om Forstaaelse, saafremt Forholdsregler i Anledning af Begivenhederne i Norge paa en eller anden Maade skulde berøre Danmark, samt Spørgsmaalet om Indkaldelserne.

Jeg sagde til Renthe-Fink, at jeg ikke forstod hans Henvendelse. Det første Spørgsmaal var jo — efter hvad han selv havde meddelt mig om Eftermiddagen — bleven afvist af Udenrigsministeren, og med Hensyn til Indkaldelserne skulde han jo have en Samtale

med Statsministeren næste Dag. Renthe-Fink bemærkede dertil, at han vilde anse det for at være af største Betydning, om han i Løbet af Aftenen — helst i Løbet af en Timestid eller 2 — kunde give en beroligende Meddelelse til Udenrigsministeriet i Berlin. Jeg sagde, at noget saadant dog vel næppe kunde være nødvendigt, men Renthe-Fink udbrød meget ivrigt „dog" „dog" ellers vidste man aldrig, hvad der kunde ske. Det vilde være forkert at vente til efter Samtalen med Statsministeren næste Dag, Tiden gik med 7 Miles Skridt.

Jeg sagde lidt irriteret, at det burde Renthe-Fink saa have tænkt paa allerede om Eftermiddagen. Udenrigsministeren skulde til et Møde Kl. 20 og var antagelig nu allerede taget hjemmefra. Jeg kunde næppe komme i Forbindelse med ham de første Par Timer.

Renthe-Fink udbrød nu temmelig ude af sig selv, at jeg paatog mig et stort Ansvar ved at nægte at formidle hans Henvendelse. Jeg svarede, at der ikke var Tale om manglende Vilje men om praktiske Vanskeligheder. Jeg skulde gerne gøre et Forsøg paa at faa Forbindelse med Udenrigsministeren. Jeg skulde alligevel ind til Byen, da jeg vilde være i Udenrigsministeriet om Aftenen.

Da jeg derefter paa ny ringede til Udenrigsministeren var han ved at tage hjemmefra, og bad mig komme ind i Rigsdagen, hvor han var til Møde.

Et Kvarterstid derefter, da jeg var paa Vej til Sporvognen, saa jeg Dr. Krüger fra det tyske Gesandtskab komme kørende. Han standsede og sagde at han undervejs ind til Gesandtskabet vilde have opsøgt mig. Renthe-Fink havde fortalt ham om vor Telefonsamtale. (Jeg gættede mig til, at han af Renthe-Fink var anmodet om at „kigge ind" hos mig for at skaffe Sikkerhed for, at jeg virkelig holdt mit Løfte og opsøgte Udenrigsministeren).

Da Dr. Krüger tilbød at tage mig med ind til Byen benyttede jeg Lejligheden til at prøve at udforske, hvad der kunde ligge bag Renthe-Fink's Nervøsitet. Dr. Krüger plejede at være meget aabenhjertig. Han syntes — omend meget urolig ved Situationen — dog ikke at have nogen Viden om konkrete Begivenheder, der kunde forklare Renthe-Finks Optræden. Jeg var da mest tilbøjelig til at tro, at Renthe-Fink — maaske uden Dr. Krügers Vidende — fra Berlin med Flyveposten havde modtaget en eller anden foruroligende Meddelelse.

Kl. ca. 20,30 ankom jeg til Rigsdagen og opsøgte Udenrigsministeren i Mødet med Partiformændene. Der synes blandt Deltagerne i dette Møde senere at have været Uenighed om, hvorvidt jeg aflagde Beretning i selve Mødet. Forholdet var det, at jeg i Mødelokalet til Udenrigsministeren refererede min sidste Telefonsamtale med Renthe-Fink, men jeg betragtede det ikke som min Opgave at henvende mig direkte til Partiformændene. Det beroede derfor paa et Tilfælde, hvem af disse der fulgte min Fremstilling. Afdøde Dr. Krag var f. Eks. meget interesseret og stillede et Par Spørgsmaal, men der har formentlig været andre af de tilstedeværende, der ikke hørte efter. Udenrigsministeren bad mig sluttelig vente i Rigsdagen til Mødet var forbi, for at vi da kunde drøfte Spørgsmaalet nærmere.

Medens jeg derefter ventede i Rigsdagen kom jeg i Samtale med nogle Repræsentanter for Pressen, der var forsamlede der. De meddelte, at Englænderne ved den norske Kyst i Nærheden af Oslo havde sænket et Par tyske Troppetransportskibe.Der skulde være omkommen over 10 000 tyske Soldater og et stort Antal Heste. Meddelelsens Paalidelighed var hævet over enhver Tvivl. Jeg kunde faa den bekræftet i Udenrigsministeriets Pressebureau.

Denne Meddelelse maatte formentlig betyde:

1) at enhver Tvivl om et tysk Angreb paa Norge nu var udelukket;
2) at Angrebsdatoen ikke var den 11. April, saaledes som meddelt fra Berlin foregaaende Dag, men at Angrebet allerede nu var ved at sættes ind;
3) at den engelske Flaade syntes at være forberedt, saaledes at der var Haab om, at Angrebet vilde mislykkes. Om dette vilde gøre Danmarks Stilling mindre prekær var et andet Spørgsmaal. Med Krigsbegivenheder saa nær maatte vi vel være forberedt paa inden længe at kunne blive inddraget.

Lidt før Kl. 21,30 blev jeg af Udenrigsministeren kaldt til en Konference, i hvilken ogsaa Statsministeren, Finansministeren og Forsvarsministeren deltog. Udenrigsministeren formulerede og fik tiltraadt en „beroligende Udtalelse", som jeg skulde telefonere til Renthe-Fink (Udtalelsen lød: Wir rechnen damit, dass Sie unsere Politik kennen und Verständnis dafür haben und dass wir weiterhin von den Kriegsereignissen unberührt bleiben können. Solte irgend welche Schwierigkeiten entstehen werden wir uns bestreben diese zu beseitigen in demselben freundlichen Geiste, in welchem schwierigen Fragen zwischen

Deutschland und Dänemark bisher gelöst worden sind). Hvis Renthe-Fink stillede Spørgsmaal om Indkaldelserne, skulde jeg prøve at „nøjes med" at fortælle om de allerede foretagne Indkaldelser til Marinen.

Jeg gik derefter over i Udenrigsministeriet og telefonerede den „beroligende Udtalelse" til Renthe-Fink, der nu syntes at være falden lidt til Ro. Da han spurgte, hvorledes det gik med Indkaldelserne, fortalte jeg om Indkaldelserne til Marinen, som han iøvrigt allerede syntes at kende. Han var yderst misfornøjet med, at jeg ikke vidste, hvorvidt der var truffet Bestemmelse med Hensyn til de andre Indkaldelser, som Udenrigsministeren havde omtalt om Eftermiddagen. Han syntes ikke rigtig at tro paa, at jeg virkelig ikke vidste Besked og kunde ikke forstaa, at jeg ikke deltog i de afgørende Møder om saadanne Spørgsmaal. Han mente, at det ifølge min Stilling maatte være min Pligt at gribe aktivt ind og „bruge min Indflydelse" til at støtte hans Synspunkt om det vanvittige i at foretage Indkaldelser.

Jeg sagde, at jeg ikke helt forstod hans Ængstelse for, at Indkaldelser vilde blive misforstaaede og forurolige Berlin. Han overdrev efter min Mening den Risiko. Formaalet var jo, som enhver vidste, kun Hævdelse af vor Neutralitet. Jeg vidste ikke, hvor store Styrker, det kunde dreje sig om, men efter tysk Maalestok vilde det jo selvsagt være beskedent. Og min Pligt var at støtte danske Synspunkter, ikke tyske.

Renthe-Fink kom da med nogle Bemærkninger om, at jeg ifølge min Stilling dog havde et Ansvar for, at der ikke skete noget, der kunde virke ødelæggende paa det dansk-tyske Forhold. Det drejede sig om en politisk Vurdering. Indkaldelserne betød en Risiko. Jeg burde omgaaende søge Forbindelse med Udenrigsministeren.

Paa disse sidste Bemærkninger reagerede jeg ikke; de indeholdt jo intet nyt. Det var mit Indtryk, at Renthe-Fink frygtede et tysk militært Overgreb mod Danmark, og at han vilde bestræbe sig for i givet Fald at faa det drejet hen til en Forhandling. Hans Frygt kunde være baseret paa en Meddelelse fra Berlin, men kunde ogsaa skyldes Meddelelsen om Sænkningen af de tyske Troppetransportskibe. Dette sidste kunde ogsaa omtrent passe med Tidspunktet for hans telefoniske Aktion Kl. ca. 19,30.

Sænkningerne af de tyske Troppetransportskibe synes iøvrigt i de forskellige Beretninger om Begivenhederne den paagældende Dag at have spillet en overraskende ringe Rolle.

De omtales ganske kort i Søværnskommandoens Generalrapport (Bilag til Kommissionsbetænkningen Side 140): „Kl. ca. 15,35 og Kl. 18,25 . . . Fra Norge oplystes ved samme Lejlighed, at 3 tyske Dampere — „Rio de Janeiro", „Poseidon" og „Kreta" — var blevet torpederet i Oslo Fjord. Det ene Skib syntes at have været et Troppetransportskib, og et betydeligt Tab af Menneskeliv syntes at have fundet Sted".

(Tidspunktet for denne Meddelelse har snarest været Kl. 18,25 og ikke Kl. 15,35, da Udenrigsministeriet endnu ikke havde modtaget Meddelelsen fra Marineministeriet, da jeg lidt efter Kl. 18,30 gik hjem for at spise).

Der findes ogsaa i Viceadmiral Rechnitzer's Beretning til Kommissionen af 21. Juni 1945 (Bilag til Kommissionsbetænkningen Side 189) nogle Bemærkninger, i hvilke Meddelelsen fra den norske Admiralstab desangaaende angives at være indgaaet ved 16 Tiden. Tidspunktet er formentlig forkert angivet og burde som nævnt have været angivet som Kl. 18,25.

Efter Telefonsamtalen med Renthe-Fink (Kl. 21,45) havde jeg Pressebureauet i Hustelefonen og naaede lige at faa verificeret, at der i alt Fald var sænket et Troppetransportskib, og faa oplyst, at Meddelelsen vilde komme i Radioen Kl. 22, da Samtalen blev afbrudt af en Opringning fra den norske Gesandt, der havde hørt Rygterne og var meget urolig. Jeg sagde ham, at der desværre ikke var nogen Tvivl. Jeg var i Færd med at søge nærmere Oplysninger, men havde forstaaet at disse vilde komme i Radioen Kl. 22, saa hvis han skyndte sig at stille ind, kunde han naa at høre dem der.

Under en Runde i Ministeriet gik jeg derefter over i Pressebureauet for at faa de nærmere Enkeltheder ligesom jeg, saa vidt erindres, opsøgte Sekretærvagten, der havde modtaget Meddelelsen fra Marineministeriet.

Da jeg en halv Timestid senere kom tilbage til mit Kontor, fik jeg Meddelelse om, at der med Flyvemaskinen fra Berlin var kommet et Brev til Udenrigsministeren og lagt ind paa hans Bord. Det viste sig at indeholde Kammerherre Zahles Beretning af samme Dag. Umiddelbart efter at jeg havde læst det kom Udenrigsministeren. Vi diskuterede Betydningen af de sænkede tyske Troppetransportskibe. Jeg refererede min sidste Telefon-

samtale med Renthe-Fink og henledte Opmærksomheden paa Kammerherre Zahle's Brev, der laa paa Udenrigsministerens Bord.

Saa vidt erindres spurgte Udenrigsministeren, om der deri var noget af Betydning til Bedømmelse af Situationen, hvortil jeg bemærkede, at jeg kun havde naaet at løbe det flygtigt igennem inden hans Ankomst. Der var en Efterskrift om, at den svenske Gesandt nu havde skiftet Tro og troede paa Meddelelsernes Rigtighed, men det turde vel under de nuværende Omstændigheder være en Selvfølge.

Medens Udenrigsministeren læste Beretningen fra Kammerherre Zahle, gik jeg tilbage til mit Kontor bl. a. for at undersøge, om der skulde være kommen nogen Meddelelse om Mobilisering i Norge eller Sverrig. En halv Timestid efter, Kl. ca. 23,30, ringede Udenrigsministeren ind til mig og foreslog, at vi tog hjem.

39.*)

KØBENHAVNS OPDAGELSESPOLITI
Hovedstationen.

Rapport Mandagen den 28. Oktober 1946.

Udfærdiget af Kriminalassistent Hornslet angaaende Afhøring til Supplering af Oplysningerne vedrørende Middelgrunden.

Efter Anmodning fra „Den parlamentariske Kommission"s Sekretariat, er der herfra foretaget Undersøgelse med Hensyn til at skaffe oplyst, hvem den Overkonstabel var, der blev set af Kvartermester Haagensen ved Kanonen paa Middelgrunden den 9. April 1940 om Morgenen.

Den nævnte Person er identificeret som: Plejer Sigersted Petersen, Sct. Hans Hospital.

Jeg har derefter i Dag Kl. 19,30 indfundet mig paa Sct. Hans Hospital, hvor efter Aftale blev truffet Plejer *Sigersted Petersen*, priv. Kildehusvej Nr. 32, 1'.

Han forklarer, at han den 2. April 1940 blev genindkaldt til Middelgrunden som Underkanoner, og at han blev hjemsendt den 11. s. Md. Han havde sidst været indkaldt i Tiden fra 8. Maj til 15. Juli 1939 og har ialt gjort Tjeneste i 28 Maaneder.

Den 9. April 1940 havde han Vagt med 3 Menige ved den omtalte Kanon i Tiden fra Kl. 4 til 6. Han blev purret ud som sædvanlig og gik sammen med de 3 Menige fra Kajgaden til Kanonens Standplads. Da de naaede op til Kanonen, saa Kmp., at man var i Færd med at belyse et Skib med Fortets Projektør, og han saa, at Skibet lyste med sin Projektør ind mod Fortet, og han fik det Indtryk, at Skibet laa stille. Ved selve Kanonen var det Vagthold, som Kmp. og hans Folk skulde afløse, i Færd med at lade Kanonen, men det vilde ikke lykkes. Lederen ved Kanonen, som Kmp. skulde afløse, var en Kadet, vistnok ved Navn Larsen. Kmp. gik straks hen til Kanonen og tog paa Projektilet, hvorefter han straks konstaterede, at det var et skarpt Projektil, og at Aarsagen til, at Kanonen ikke kunde virke, var den, at „Sikringshætten" ikke var fjernet.

Kmp. siger, at det kun er de skarpe Skud, der er forsynet med „Sikringshætte", og dette var Grunden til, at han straks kunde føle, at det var et skarpt Skud, der var i Kanonen. „Sikringshætten" er en Plade, der dækker Hylsterets Bagende, og den er med fire Flige — der bøjes omkring Hylsterendens Kant — Kraven — fastgjort til Hylsteret, men kan let fjernes med en Haand. Naar denne „Sikringshætte" ikke er fjernet, er det umuligt at lade Kanonen paa rigtig Maade, og det var det, der skete den 9. April 1940.

Kmp. forklarer, at straks efter at han kom til Kanonen, kom en Løjtnant løbende over og spurgte, hvorfor der ikke blev skudt. Kadetten var som forklaret ikke klar over Aarsagen, og Løjtnanten var igen gaaet sin Vej, forinden Kmp. opdagede Aarsagen dertil.

Det skarpe Projektil blev derefter stillet til Side, og det er Kmp.s absolutte Overbevisning, at der derefter ikke blev forsøgt Ladning med et andet Projektil, heller ikke med løse Projektiler, i alt Fald i det Tidsrum — Kl. 4 til 6 — da han var ved Kanonen. Han har ikke i dette Tidsrum hørt noget om, at Kanonen ikke

*) Jfr. Nr. 18.

virkede, som den skulde, af andre Aarsager, og han har ikke hørt noget om, at der i samme Tidsrum har været Tale om at hente en Artillerimekaniker, og han erindrer ikke og mener heller ikke, at der i dette Tidsrum har været nogen Artillerimekaniker til Stede ved Kanonen eller har været Brug for nogen, og han kender intet til, om der skulde være sendt Bud efter en.

Kmp. har saaledes ikke Opfattelsen af, at der findes nogen anden Aarsag til, at Kanonen ikke virkede, end det nu beskrevne.

Kmp. har ikke nogen bestemt Tidsangivelse for Purringen paa Fortet, men den første, der kom op paa Toppen — udover det vagthavende Mandskab — var Kaptajnløjtnant Langhorn, og da han kom op, meddelte han, at der ikke maatte skydes. Ca. 10 Minutter à et Kvarter efter ham kom Løjtnant Munck. Han kan ikke nærmere angive Tidspunktet, men mener bestemt, at det var inden Kl. 6. Han husker, at han, efter at Langhorn var kommet til Stede og havde givet Ordren til, at der ikke maatte skydes, hørte, at der blev skudt fra „Flakfort", og han husker, at han talte med sine 3 Mand om, at det var noget sent, de kom i Gang derovre, naar de nu selv havde faaet Ordre til, at der ikke maatte skydes. Langhorn havde saaledes været oppe paa Toppen, forinden der blev skudt fra Flakfort.

Herudover kan Kmp. intet nærmere oplyse, og han siger paa Forespørgsel, at omtalte Kadet Larsen(?) var indkaldt den 2. April 1940 samtidig med Kmp.

Hornslet,
Kriminalassistent.

Kontinueret den 29. Oktober 1946.

Jeg har rettet Henvendelse til Kvartermester *Haagensen*, Middelgrundsfortet, der paa Forespørgsel bekræfter, at der paa den skarpe Ammunition findes en „Fænghættebeskytter", og at en saadan ikke findes paa den løse Ammunition, og bliver denne ikke aftaget ved Ladning af Kanonen, kan denne ikke virke.

Hornslet,
Kriminalassistent.

40.

Pressens Radioavis den 8. April 1940.

Uddrag af Udsendelsen Kl. 22.00 den 8. April 1940.

Det tyske Troppetransportskib „Rio de Janeiro", der i Dag blev sænket ved Norges Sydkyst, gik ned ved 13-Tiden i Eftermiddags. Det norske Telegrambureau oplyser, at Skibet ud for Justøya blev prajet af en engelsk Undervandsbaad, som affyrede Varselskud. Skibet satte straks Kursen mod Land, hvorefter Undervandsbaaden afskød en Torpedo. De ombordværende paa det tyske Skib sprang over Bord, men Skibet sank ret hurtigt. Nogle af Tyskerne blev taget op af en norsk Fiskerbaad fra Kristiansand, som opholdt sig i Nærheden. Kort Tid efter affyrede Englænderne endnu en Torpedo, hvis Virkninger var meget voldsomme. Saaledes blev en stor Jernstang slynget mod Fiskerbaaden, som laa ca. 50 m borte. 3 af de Tyskere, som opholdt sig i Baaden, blev dræbt. Fiskerbaaden udførte et ihærdigt Arbejde for at redde Skibets Besætning, og det fik Hjælp af andre tililende Baade. I alt er 150 Mand kommet ind til Lillesand, men man antager, at andre 150 er omkommet, idet man mener, at der var 300 Mand om Bord.

„Rio de Janeiro" var hjemmehørende i Hamburg og var paa 9 600 Tons. Det antages, at det nu blev benyttet som Troppetransportskib, idet de ombordværende var iført Uniformer. De var meget unge.

Det var altsaa den norske Meddelelse.

Fra engelsk Side oplyses, at det tyske Skib blev sænket uden for norsk territorialt Farvand af en britisk Undervandsbaad. Den tyske Damper fulgte ikke en Advarsel om at standse og blev herefter sænket med to Torpedoer. Ifølge engelske Meddelelser er mange af de omkomne blevet skyllet i Land ved Kristiansand. Aftenen igennem er norske Skibe kommet i Havn med overlevende fra Troppeskibet. Det tyske Troppeskib var paa godt 5 000 Tons.

En tysk Damper „Kreta" er blevet beskudt af en Undervandsbaad og Besætningen er blevet reddet ind til Sverige.

Endelig erklæres det fra engelsk Side, at en tysk Undervandsbaad menes at være blevet sænket, og at der er Mulighed for, at ogsaa en engelsk Damper er gaaet ned.

Aktstykke Nr. 41—44.

Aktstykkerne er optrykt i Facsimile og indlagt bagest i Bogen.

45.

Artikel i »Militär-Wochenblatt« Nr. 40, 1941, Spalte 1651 ff.

Tyske Soldater.

Hvorledes København blev besat.

Af Major *Glein*, Kdr. I/308. Inf. Reg.

Divisionen havde siden Begyndelsen af Marts 1940 ligget i Terrænet omkring Wittenberge—Perleberg. Vi beskæftigede os med at uddanne Mandskabet. Dette skulde svejses sammen til en fuldtud indsatsdygtig Kampenhed. Det havde dog ikke kunnet undgaa en opmærksom Iagttager, at der var sket nogle Forandringer. Dette var meget glædeligt, for man kunde deraf slutte, at vi fik Lov til at være med, naar der skulde ske noget. Dele af Divisionen var blevet udstyret med Cykler. Man hørte, at Skriverne hos Divisionsstaben til Tider næsten intet havde at bestille, medens Officererne selv sad ved Skrivemaskinerne. Gav man selv Møde i Divisionsstabskvarteret, blev man modtaget i Forværelset; man havde altid et Indtryk af forceret Arbejde og særlig Forsigtighed. Hvad der i Grunden gik for sig, forblev skjult for os alle. I Slutningen af Marts havde man forlangt at faa Transportmeddelelser. Der var et eller andet i Gære, men ingen vidste hvad. Det vil sige, nogle vidste det vel nok, men de var tavse som Graven.

Saa blev Bataillonen indladet i et Tog, der afgik præcist. Nordtysklands Sletter bredte sig i herligt Solskin. Vandet stod endnu i de lange Agres Furer, store Engstrækninger var endnu oversvømmede, alt vidnede om den lange Vinter med megen Sne og om det regnfulde Foraar. Men nu hvælvede en næsten skyfri Himmel sig over de vide Marker og gjorde, at man kunde haabe at faa det Vejr, som Bonden og Soldaten længtes saa meget efter i dette Foraar.

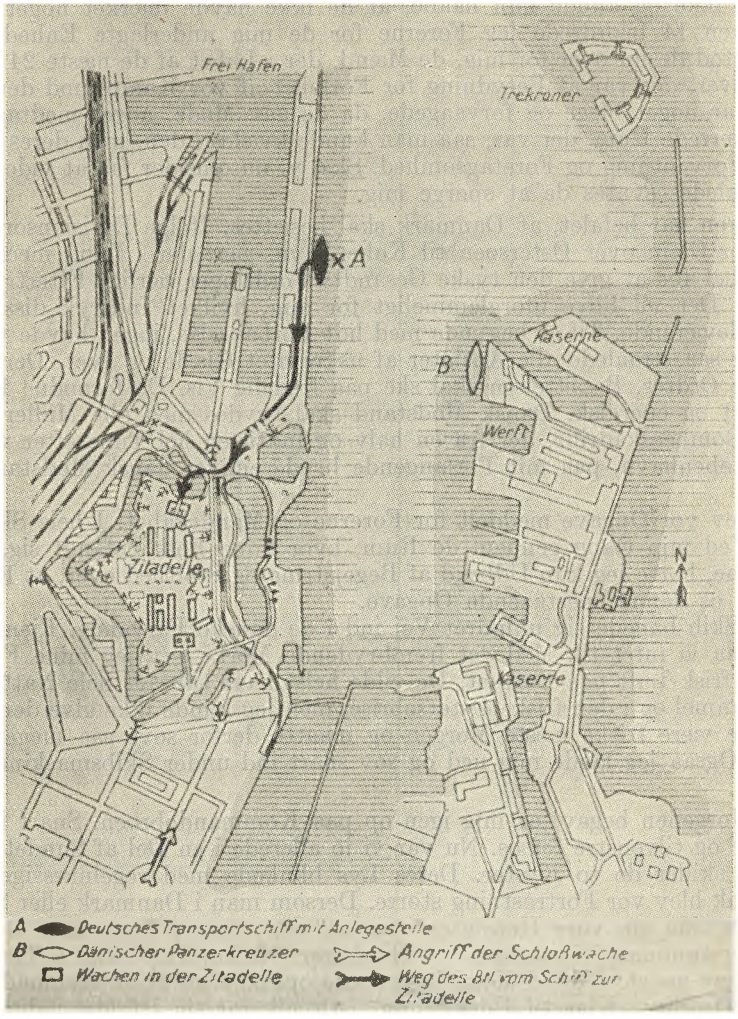
Rejsen gik nordpaa, altsaa vel til Kysten af Østersøen. En, der var særlig fiffig, mente: „Vi skal vel med et Skib". Men hvad skal vi paa et Skib i Østersøen? Og saa diskuterede man videre. Skal vi mod Engelland? Eller gennem Kieler-Kanalen til Nordsøen? Eller til Østprøjsen og derfra til et eller andet Sted i Polen? Dèr var der jo da ingen Krig mere. Og saaledes blev man ved at gætte, til der var en der fandt det forløsende Ord: „Aa hvad, det er da lige meget, hvor vi skal hen. Hovedsagen er dog, at vi er med, naar det begynder". Henimod Aften ankom vi til vort Bestemmelsessted. Paa Stationen ventede der nogle Underofficerer fra Krigsmarinen paa os tilligemed Personale fra Kontraspionagen og en Propagandatrop. Ogsaa Radiostationen var allerede klar. Indtil nu var alt gaaet gnidningsløst. Ogsaa Indskibningen i Damperen gik glat. Alt gik saa at sige som efter en Snor. Bevidstheden om, at vi stod foran store Opgaver, at vi fik Lov til at opleve noget, som det sandsynligvis kun var forundt faa at opleve, fik mine Landkrabber fra Landsdelene i Schwaben og Baden til at overvinde alt det Fremmede og Ubehagelige. Mine Folk laa i Skibets nederste Rum som Sild i en Tønde. Hvis Overraskelsen skulde lykkes, maatte der ikke vise sig nogen Soldat paa Dækket. Alligevel var Stemningen ombord høj.

Damperens Maskiner begyndte at dundre, en Sitren gik gennem Skibet. Vi gik til Søs. Der blev uddelt Te, som var blevet lavet i Skibskøkkenet, og jeg beordrede derpaa det Hele til Ro indtil Kl. 9 om Morgenen. Selv tilbragte jeg Natten paa Kommandobroen hos vort Skibs Kommandant, Orlogskaptajn S., med hvem jeg gennemdrøftede Rejsen i alle Enkeltheder.

Omtrent en Time efter Afsejlingen blev vi indhentet af et Skib. Det gav Blink-

signaler og vi blev raabt an gennem en Raaber, hvorpaa vor Kaptajn begav sig ombord i det fremmede Skib, der var en Isbryder. Han kom snart tilbage med Isbryderens Kommandant. Denne fortalte, at der op imod Kattegat og i Sundet var blevet set engelske Undervandsbaade, og at han sammen med to Forpostbaade havde Ordre til at sikre os og samtidig bane Vej for os gennem det tilisede Hav.

Efter at han havde studeret Søkortet et Øjeblik, gav Orlogskaptajn S. Kommandanten paa Isbryderen følgende Ordre: „Jeg har til Hensigt at sejle med mit Skib langs

med den danske Territorialgrænse, saaledes, at et Undervandsangreb paa mit Skib bliver vanskeliggjort. De sejler med fuld Kraft paa Maskinen i Forvejen med Deres eget Skib og med de to Forpostbaade, recognoscerer Havet med Henblik paa Isvanskeligheder og sikrer os mod de meldte engelske Undervandsbaade. De ankrer op 5 Sømil før Fortet Trekroner og venter paa, at vi kommer op, indtil De faar yderligere Ordre". Derpaa begav Isbryderens Kommandant sig igen ombord i sit Skib og sejlede afsted.

Ogsaa vi fortsatte vor Sejlads. Med Dagens Frembrud hvælvede der sig en skyfri Himmel over Østersøens blaa, kolde Vand, der krusedes let af en frisk Brise. Jeg vilde alt for gerne have givet Landkrabberne i min Bataillon Lov til for første Gang, hvad det sikkert var for de fleste, i fulde Drag at nyde den Oplevelse, som en Sejlads er, fra Dækket. Det kunde dog ikke lade sige gøre. Der maatte jo ikke vise sig nogen Soldat paa Dækket. Ingen maatte blive klar over, hvilken Ladning vor Damper havde inde, thi om vor Plan skulde lykkes, afhang jo udelukkende af, at den blev hemmeligholdt.

Imod mine personlige Ønsker maatte jeg altsaa give Ordren: „Der maa ingen komme paa Dækket! Lugerne skal lukkes!" Dette fordærvede ganske vist Luften i de Rum, hvor mine Folk befandt sig, men ikke disses Stemning. Den var der intet, der kunde ødelægge, til Trods for, at der foruden Kaptajnen og mig stadig ikke var nogen, der vidste, hvad det egentlig gjaldt. Snart viste det sig, hvor paakrævet min Forsigtighed havde været. Henimod Klokken 10 fik vi fra Kommandobroen Øje paa to danske Destroyere, der fulgte efter os og holdt Øje med os. Efter 1½ Time drejede de omsider af og forsvandt i Horisonten. Mon de havde ment, at vi var harmløse? Eller havde de fattet Mistanke. Vi vidste det ikke og kunde kun haabe, at de ikke havde mærket noget.

Klokken 14 beordrede jeg Førerne for de mig underlagte Enheder i Officersmessen. Der stod de nu over for mig, de Mænd, der i Løbet af de næste 24 Timer skulde fuldføre Opgaver, der var af Betydning for Forløbet af vor Kamp mod den misundelige Verden. De var noget blege og forvaagede, da de gav Møde, noget medtaget af Luften i Skibets afspærrede Rum, der var, saa man kunde kvæles i den, men deres Øjne saa paa mig fulde af Forventning og Foretagsomhed. Skal vi nu omsider faa at vide, hvor Rejsen gaar hen? Saaledes syntes de at spørge mig.

„Føreren har befalet, at Danmark skal besættes. Ifølge Divisionsordre tager Afdelingen Major Glein over Østersøen til København, gaar der i Land med Magt og besætter Citadellet for at give den tyske Gesandts Fordringer særligt Eftertryk". Saaledes begyndte jeg. Det vil blive uforglemmeligt for mig, hvilket Indtryk disse Ord gjorde paa de Tilstedeværende. Til at begynde med lidt Forbavselse, ingen havde vel tænkt paa netop det. Og saa straalede alle Ansigter af uskrømtet Glæde og Iver. Derpaa meddelte jeg de enkelte Ordrer. Besættelsen skal ske paa fredelig Vis. De fornødne Forhandlinger skal føres kort og energisk. Dansk Modstand skal brydes med alle Midler. I dette Tilfælde vil en Bombeeskadrille, der fra en halv og indtil en hel Time efter vor Landgang flyver over København, paa mit Forlangende bryde enhver dansk Modstand med overlegen Kraft.

Nu blev vor Opgave meddelt for Førerne og Mandskabet. I hele Skibet var Humøret højt. Ved min Gang gennem de Rum, hvor mine Folk befandt sig, saa jeg kun straalende Øjne, hørte jeg kun Udbrud af Begejstring og Stolthed over, at Føreren havde betroet netop os denne enestaaende Opgave.

Vort Skib banede sig uhindret Vej ind i de danske Farvande. Fjendtlige Undervandsbaade saa vi intet til. Med det frembrydende Mørke gav jeg mine Folk Tilladelse til at faa lidt frisk Luft paa Dækket. De vilde helst have tilbragt hele Natten under den lyse Stjernehimmel og i den friske Østersøbrise, men jeg kunde ikke give dem Lov til det. De skulde alle være friske næste Morgen og maatte derfor sove saa meget som muligt i denne Nat. Ogsaa jeg lagde mig ned og sov snart ind under Skibsmaskinens monotone Stampen.

Om Morgenen begav jeg mig igen op paa Kommandobroen. Snart lynede Blinkfyrene tilhøjre og tilvenstre for os. Nu var vi jo allerede i en Del af Sundet, hvor kun et smalt Stræde skiller de to Kyster. Deres Lys blinkede med regelmæssige Mellemrum. For hvert Blink blev vor Fortrøstning større. Dersom man i Danmark eller Sverrig havde faaet noget at vide om vore Hensigter, saa var dog sikkert først disse Lyssignaler for Skibsfarten forstummet. Vi nærmede os Helsingør. Endnu kun cirka 2 Timer, saa vilde København være naaet. Jeg lod Mandskabet staa op, og efter at Morgenmaden var blevet indtaget, lød Ordren: „Klar til Udskibning". Alt gik for sig i fuldstændig Ro, selv om ogsaa en Ophidselse greb alle. Nattens Mørke veg langsomt for en bleg Dæmring, Stjernerne blev svagere, den danske Kysts Konturer traadte skarpere frem.

Snart var vi kommet frem til Nærheden af Fortet Trekroner. Her skulde vor Isbryder jo vente paa os. Faa Minutter senere dukkede den op tæt foran os. Vi standsede Farten og laa stille. „Jeg har begæret Lods til Indsejlingen i Havnen", raabte Kaptajnen til os, „men man nægter at give mig nogen". Det var en kedelig Meddelelse. Var man alligevel blevet mistænksom? Bekymret strejfede vore Øjne atter og atter det danske Fort. Dets stærke Projektører havde allerede indfanget os og slap os ikke igen. Hvor længe vil det endnu vare, før det danske Forts svære Kanoner sender deres Malmhilsener ind i vort ubeskyttede Skib, der ikke selv er bestykket? Vi forsøgte at blænde Danskerne med vore egne Projektører. Det var et haabløst Foretagende. Vore Bekymringer blev større og større. Selv om Fortets Kanoner bliver ved med at tie, hvorledes skal vi saa komme igennem de danske Minefelter uden Lods? Skulde vi ikke hellere vende om og lande et eller andet Sted paa den danske Kyst? Denne Tanke skød frem i et Sekund, men lige saa

hurtigt havde vi afvist den. Det kunde der slet ikke være Tale om. „Afdelingen Major Glein gaar i Land i København med Magt!" Saaledes lød vor Ordre. Og denne Ordre bliver gennemført, lad det saa gaa, som det vil. Hvis vi har Heldet med os, lykkes Landsætningen; hvis vi ikke har Heldet med os, saa dør vi en ærlig Soldaterdød. Men hvis vi skal finde vor Grav i Østersøen, saa skal vort Flag vaje over Skibet, til det synker i Dybet. I Projektørlyset fra det danske Fort hejser vi derpaa Rigskrigsflaget. Som vi senere har faaet at vide, blev dette vor Redning. Besætningen paa Trekroner troede, at vort Krigsflag var det danske Flag, og skød derfor ikke. Derpaa fik Kommandanten paa Isbryderen Ordre til at sejle ind i Havnen og at lægge til ved Langelinie. Hans Skruer begynder at male, han sætter sig langsomt i Bevægelse, og vi følger efter i hans Kølvand. Trekroner rører ikke paa sig. Snart ligger det bag ved os. Silhuetten af den danske Hovedstad bliver skarpere og skarpere. Langelinie bliver synlig. Men samtidig træder tilvenstre for os, lige overfor Langelinie, Omridsene af et dansk Krigsskib frem af Morgendisen. Svære Kanoner stirrer truende over til os, men ogsaa dette Krigsskib forbliver tavst. Isbryderen lægger til for ved os. Faa Minutter senere, Kl. 5,20, er ogsaa vi efter en kort Manøvreren fortøjet ved Kajmuren. Faldrebene gaar ned, Landgangen er lykkedes, det værste er overstaaet. Nu veed vi, at vi faar København i vore Hænder.

En Maskingeværdeling er den første, der betræder dansk Jord. Den gaar i Stilling ved Langelinie for at sikre Udskibningen. To Stødgrupper paa Cykler følger efter. De overmander Politi- og Toldvagten ved Havnen og skærer Telefonledningerne over. En Prisekommando fra Skibsbesætningen og to Grupper Cyklister suser afsted for at besætte det danske Krigsskib, der ligger i Havnen lige over for os, og for at afvæbne Besætningen. Kort derpaa er Bataillonen udskibet, og den sætter sig straks i Bevægelse. To Grupper paa Cykler jager i Forvejen for at recognoscere mod de to Citadelsporte. Tæt efter dem følger to Sprængtroppe fra Pionerdelingen, der om fornødent skal sprænge de to Porte. I en Afstand af 200 Meter følger det forstærkede 1. Kompagni under Føring af Kaptajn B. Det skal straks efter Sprængningen af Portene trænge ind i Citadellet, overmande Vagten og afvæbne den, besætte Værelset med Telefonomstillingsbordet og tage Generalen som Gidsel. Det efterfølges af det forstærkede 3. Kompagni under Føring af Løjtnant G. Det skal besætte de indre Vagter, gennemsøge Kasernebygningerne og tage Citadellets Besætning tilfange. Saa kommer Bataillonsstaben med en Radiostation, der læsses paa en Lastvogn. Tilsidst kommer det forstærkede 2. Kompagni under Føring af Løjtnant B. Det skal afspærre og oprette Sikringer i samtlige Gader, der fører til Kastellet.

Inden Bataillonens Gros afmarcherer, kommer der en Personvogn susende, hvori der er danske Politibetjente. Vi standser den. De danske Politifolk maa staa ud, og straks sætter en Særkommando fra min Afdeling sig ind i de polstrede Sæder og kører afsted. „Vi har hørt Skud" fortæller Danskerne, „og vi vilde pr. Telefon forhøre os hos Politivagten, men kunde ikke faa Forbindelse. Vi vilde saa selv konstatere, hvad der var i Vejen. Vi troede, det var Skyderi med vore Kommunister".

Gennem den danske Hovedstads tomme Gader iler de feltgraa Mænd mod deres Maal. Endnu ligger Byen i dyb Søvn. Kolonnernes March drøner paa Brolægningen, nu og da kommer et søvndrukkent Ansigt til Syne i et Vindue, men forsvinder straks igen af Forskrækkelse over det uvante Billede.

Alt gaar planmæssigt for sig. Citadellets Sydport er aaben, Nordporten bliver sprængt. Ved den Lejlighed faar Afdelingen sin første Saarede. Pionerkorporalen K. kunde ikke vente, til den sammenbundtede Ladning var blevet antændt. Endnu medens Gnisten aad sig frem gennem Fængsnoren, styrtede han frem og fløj i Luften sammen med Porten. Til alt Held var hans Saar ikke livsfarlige. 1. Kompagni overrumpler Hovedvagten. Den vagthavende Officer skyder et Skud af sin Pistol imod Kompagniføreren; han faar ikke Tid til at skyde en Gang til. Han afvæbnes ved et Jiu-Jitsu-Greb, og Vaabnet falder ud af Haanden paa ham. De fuldstændig overrraskede Soldater paa Vagten forsøger at faa fat i deres Geværer. For sent. De ligger allerede paa Gulvet og er nedkæmpede i Nærkamp. Ogsaa Telefonisterne værger sig imod Besættelsen af deres Omstilling. Det nytter dem intet. Der flyver en Haandgranat ind gennem Vinduet, og der følger en bagefter. Da kryber Telefonisterne ind i den bageste Krog i deres Omstillingsrum, og saa er Snorene ogsaa allerede klippet over. Nu er ogsaa 3. Kompagni og Bataillonsstaben trængt ind i Citadellet. De indre Vagter har vi allerede besat, Maskingeværer er bragt i Stilling og behersker Citadellets indre Omraade, der begyndes med Gennemsøgningen af Boligerne. Den kommanderende General har forladt Citadellet kort før vor Ankomst. Man fortalte os, at han var blevet beordret til en Konference. Derfor havde vi ogsaa fundet den sydlige Port aaben.

De fangne Officerer bliver anbragt i Generalens Bolig og senere i Officiantmessen, de fangne Underofficerer og Menige og de danske Politibetjente anbringes i Gymnastiksalen. Kvinder og Børn fik foreløbig Tilladelse til at blive i Lejlighederne, hvor de bor. Da der imidlertid kort Tid derpaa falder Skud fra Lejlighederne, lader jeg dem rømme fuldstændig. Kvinder og Børn samles efter min Ordre i Kirken. Allerede Klokken 5,55 (5—55) er Radiostationen opstillet driftsklar i Haven til Generalsboligen, Klokken 6,05 er der oprettet Forbindelse med Divisionsstaben og med det tyske Gesandtskab. Klokken 6,10 vajer det tyske Rigskrigsflag fra den danske Generals Bolig.

Ogsaa 2. Kompagni har fuldført sin Opgave. Alle danske Politibetjente, der gjorde Tjeneste i Afspærringsomraadet omkring Citadellet, er blevet afvæbnet og indbragt som Fanger. Foruden 22 danske Militære, der blev taget paa Gaden, og den danske Indenrigsminister indbringes Personalet fra det engelske, franske og polske Gesandtskab til Citadellet. Da de Damer og Herrer synes at være sultne, inviterer vi dem paa Mad fra vore Feltkøkkener. De synes udmærket om Linser og varme Pølser. — Udenfor Citadellet tages en dansk General. Han gør et Flugtforsøg. Efter nogle faa Meter bliver hans Vogn staaende, mine Folk har gennemskudt hans Dæk. Da han i al Fredsommelighed bliver gjort opmærksom paa, at man ved et gentaget Flugtforsøg ogsaa kunde komme til at skyde lidt højere, giver han Afkald paa yderligere Foretagender af denne Slags. En ydre Sikring af 2. Kompagni bliver angrebet af Slotsvagten. Da vore Folk besvarer Ilden, trækker Danskerne sig tilbage. Skærmydslet kostede dem 3 Saarede, vi har ingen Tab.

Klokken 6,20 kommer de første tyske Flyvere til Syne over Citadellet. Vi vinker glade til dem. Deres Hjælp behøves ikke. Klokken 7,35 melder jeg til Divisionen: „Citadellet i København besat uden Modstand". Klokken 7,50 kommer der fra det tyske Gesandtskab i København følgende Meddelelse: „Alt i Orden. Danmark akcepterer tyske Krav". Derefter blev de ydre Sikringer trukket tilbage, og Fangerne blev frigivet.

Den Ordre, vi havde faaet, var udført. Bataillonen havde besat Citadellet i den danske Hovedstad næsten uden selv at lide Tab, havde derved givet den tyske Gesandts Krav særligt Eftertryk og havde ved sin hurtige og kække Handlemaade forhindret yderligere, formaalsløs Blodsudgydelse.

Artikel i »Militär-Wochenblatt« Nr. 45, 1941, Spalte 1791 ff.

Besættelsen af Danmark.

Af Major i Generalstaben *Macher.*

Den 9. April 1941 var Etaarsdagen for en af den unge stortyske Værnemagts særlige Hædersdage: Begyndelsen af det skandinaviske Felttog.

Dette Felttog blev nødvendiggjort af Englands Plan om at besætte Norge og Danmark ved engelske Tropper og Hjælpetropper for derigennem en Gang for alle at afskære Tyskland fra Nordens Handels- og Industrikilder, for afgørende at spærre Forbindelsesvejene mellem Østersø og Nordsø og for at kunne sætte de engelske Bombere an til Angreb langt ind i Stortyskland fra nye, skandinaviske Støttepunkter.

Den tyske Ledelses Agtpaagivenhed og Mod, at den tyske Soldat var rede til Indsats, og at han handlede resolut, gjorde, at man den 9. April 1940 ved hurtig Handling kom den engelske Plan i Forkøbet.

Det skandinaviske Felttog blev den første tyske Sejr i Aaret 1940, der var saa rigt paa afgørende Begivenheder, Narvik blev til Symbolet paa den tyske Soldats Præstationer.

En af de mest afgørende Forudsætninger for, at Felttoget kunde lykkes, var, at *Danmark* blev besat hurtig og fuldstændig.

Forbindelseslinierne til Norge gik den Gang udelukkende via Danmark og danske Farvande. De danske Øer Sjælland og Fyn beherskede Bælterne og Sundet. De engelske Tropper maatte gaa i Land paa Jyllands Vest- og Nordkyst, saafremt England vilde bemægtige sig de skandinaviske Omraader.

Danmarks geografiske Beliggenhed og Inddeling gjorde, at det maatte være en vigtig Bro for England paa Vejen til Norge, Sverrig og Finland. Det gjaldt derfor først og fremmest om at tage Jylland og at forhindre enhver engelsk Landgang der. Dernæst var det nødvendigt at sikre sig alle krigsvigtige Samfærdselsveje, der førte nordpaa, tilligemed Samfærdselsstøttepunkterne, at holde dem aabne og dermed gøre Danmark til Bro for de tyske Styrker til Norge. For det tredie skulde de danske Styrker, der stod paa Sjælland, Fyn og Lolland, og om fornødent ogsaa den danske Regering, sættes ud af Spillet.

Man maatte gaa i Gang med alle Opgaver paa en Gang, og de maatte af Hensyn til Kampen i Norge afsluttes med kortest mulig Frist.

I Overensstemmelse hermed blev Styrkerne sat ind.

Tyngdepunktet laa i Jylland. Der skulde Infanteriet sammen med Kampvogne og hurtige Tropper gennembryde Modstandslinierne i Nærheden af Grænsen og derpaa i et Stræk støde igennem Snævringen ved Viborg til Skagen. Aalborg maatte tages tidligt om Formiddagen ved Faldskærms- og Luftlandingstropper, Esbjerg, det vigtigste Flaadestøttepunkt paa den danske Vestkyst, maatte tages ved Hjælp af Styrker fra alle Værnemagtsled.

At de operativt og taktisk vigtigste Støttepunkter og Samfærdselsveje i Jylland, paa Fyn og Sjælland kunde indtages og holdes aabne, blev sikret ved Landsætning af kampkraftige Troppedele i Bælternes Brohoveder og paa Masnedø, syd for Vordingborg.

Alle disse enkelte Handlinger var Kup, der i særlig Grad maatte vise den tyske Soldats Resoluthed og selvstændige Arbejde.

Som Kup maatte man ogsaa løse den tredie Opgave, der bestod i at sætte Hovedparten af den danske Forsvarsmagt paa Sjælland ud af Spillet. Til dette Formaal skulde tyske Styrker landsættes samtidig i Gedser, Korsør og tillige midt i Byen København og skulde derfra hurtigt forenes vest for København.

Den 9. April 1940 brød mørk og kold frem. Mørket rugede endnu over Land og Sø, da de tyske Stødpatruljer lydløst arbejdede sig henimod de danske Grænsestillinger. Den sidste Havis fulgte de tyske Skibe paa deres natlige Sejlads gennem de danske Minespærringer, Kystbefæstninger og Flaadens Tilholdssteder.

Først ganske kort, før Angrebstidspunktet var inde, kunde man finde de Maal,

der var Genstand for det første Spring: Skovene og Bakkerne i Sønderjylland, Lillebæltsbroen, Havneanlæggene i Korsør og Gedser, Masnedø og Langelinie i Københavns Havn.

Saa kom det befalede Klokkeslet, og nu fuldbyrdedes alt med ubetinget Nøjagtighed og Sikkerhed.

De svage Besætninger i Modstandslinierne i Sønderjylland blev for det meste overrumplet i Kvarterne; lokal Modstand, der blussede op paa fem Steder, blev brudt i kort Kamp.

Da Camouflering nu ikke længere var nødvendig, brusede de tyske Flyvemaskiner nordpaa i Eskadriller og Grupper, parate til at bane Stødtropperne Vejen ind i Jylland og til at beskytte de talmæssigt ofte kun svage tyske Styrker, der var landet langt inde i Fjendens Land.

Korsør, Gedser, Lillebæltsbroen og Masnedø blev besat uden Kamp.

En halv Time efter Landingen i København var det gamle Citadel, i hvilket der laa danske Gardere og nogle af de højeste danske Stabe, paa tyske Hænder. Modstanden, der som Følge af fuldstændig Overraskelse kun var ringe, blev hurtig brudt (se „Militär-Wochenblatt" Nr. 40, Spalte 1651).

Luftlandingen i Aalborg skete, uden at man kom i Kontakt med Fjenden, og uden Tab.

Aktionen mod Danmark var saaledes lykkedes paa alle Punkter, de Pladser og Etablissementer, der var af Betydning for den tyske Krigsførelse, var paa tyske Hænder. Ejheller yderligere Modstand fra den danske Hærs Side vilde have kunnet ændre noget i dette Resultat. Under Situationens Tvang og medens en tysk Bombeeskadrilles Motorer drønede over København, besluttede den danske Regering sig derfor allerede i Morgentimerne til at afbryde den væbnede Modstand. Da de vigtigste danske Efterretningslinier i Midt- og Sønderjylland paa dette Tidspunkt allerede var paa tyske Hænder, maatte Underretningen af de danske Tropper om deres Regerings Beslutning der ske fra tysk Side.

I Middagstimerne naaede motoriserede Styrker Viborg.

Kort Tid derpaa startede de første tyske Bombegrupper fra Aalborg til Anvendelse mod Norge.

Allerede den 9. April kørte de første Forstærkninger til Norge gennem Danmark ad Veje og Jernbaner.

Opgaverne var løst, Danmark var blevet trukket uden for Englands Rækkevidde, Forbindelserne til Norge var sikrede, den danske Forsvarsmagt og den danske Regering var blevet sat ud af Spillet, for saa vidt de kunde være en Magtfaktor for England i Rummet omkring Østersøen.

I de følgende Dage og Uger, da der jagedes Undervandsbaade i Kattegat, da der kæmpedes i Mellemnorge og om Narvik, da saa man Danmarks Betydning for alle Dele af Værnemagten som Kamp- og Forstærkningsbasis i det norske Felttog indtil dettes sejrrige Afslutning i fuldt Omfang.

Danmarks Betydning som Bolværk ved Søvejen fra Østersøen til Nordsøen i det nuværende Afsnit af Tysklands Krig mod England og som Luftstøttepunkt over for det engelske Moderland er soleklar.

Dele af de Tropper, der blev bragt i Anvendelse i Danmark den 9. April 1940, ilede nye Kampe og nye Sejre imøde i Norge.

At Aktionen mod Danmark lykkedes, blev til et nyt Bevis for Værdien af tysk Generalstabsarbejde. Nogle ganske faa Officerer, der vidste Besked, havde laaset sig inde for at yde et hurtigt, nøjagtigt og rastløst Forarbejde under Kommando af den kommanderende General og Divisionskommandørerne. Fordi Forarbejdet var rigtigt, og fordi Hemmeligholdelsen var sikret, kunde den udarbejdede Plan ved selve Aktionen tage sit Forløb saa præcist som et Ur.

Næsten alle Tropper, der var blevet bragt i Anvendelse i Danmark, marcherede derpaa i Maj og Juni over Maas, Mosel og Rhinen ind i Frankrig. Hurtige Tropper deltog paa fremragende Maade i Kampene ved Dunkerque.

Selv om Kampene og Sejrene i Vest muligvis har været ledsaget af stærkere krigeriske Indtryk og Oplevelser, saa vil Særpræget ved den Opgave, som Kuppet imod Danmark var, dog vedblive at være et enestaaende Minde for alle dem, der fik Lov til at være med dertil. Alle, der den 9. April 1940 blev bragt i Aktion mod Danmark, tænker derfor med Stolthed paa denne Dag. De mindes trofast de Kammerater, der faldt, medens de stormede frem gennem Danmark. De er rede til ny Aktion mod England, overalt hvor Føreren befaler.

STENOGRAFISKE REFERATER

STENOGRAFISKE REFERATER

For Kommissionen mødte i den nedenfor angivne Rækkefølge:

Spalte

Mødet Onsdag den 6. Marts 1946 Kl. 10:

Udenrigsraad, tidligere Legationssekretær ved det kgl. danske Gesandtskab i Berlin *Vincens Steensen-Leth* 5

Mødet Onsdag den 6. Marts 1946 Kl. 14:

Chefen for Kystdefensionen, Kommandør *Paul Ipsen* 45

Mødet Onsdag den 6. Marts 1946 Kl. 15^{25}:

Gesandt, fhv. Direktør for Udenrigsministeriet *Otto Carl Mohr* 71

Mødet Onsdag den 27. Marts 1946 Kl. 19:

Fg. Kontorchef i Udenrigsministeriet, tidligere Legationssekretær ved det kgl. danske Gesandtskab i Berlin *Frode Løndorff Goldberg Schøn* .. 105

Mødet Torsdag den 4. April 1946 Kl. 19:

Sekretær, fhv. Kaptajnløjtnant i Søværnet *Frits Gordon Francis Langhorn* 141

Mødet Torsdag den 4. April 1946 Kl. 21^{20}:

Kystløjtnant II *Helge Schat-Holm* 183

Mødet Fredag den 26. April 1946 Kl. 10:

Kommandør *Paul Ipsen* (afsluttet) 195
Inspektør, fhv. Kystløjtnant *Carl Johan Witt Kromann* 223
Malersvend, tidl. menig Artillerimekaniker, *Willy Skjønnemand* 229

Mødet Fredag Eftermiddag den 26. April 1946 paa Middelgrundsfort:

Malersvend *Willy Skjønnemand* (afsluttet) 241
Inspektør *Kromann* (afsluttet) 246

Mødet Lørdag den 27. April 1946 Kl. 10:

Artillerimekaniker, Kvartermester af 1ste Grad *Henry Carl Vilhelm Emil Haagensen* 251
Artillerimekaniker, Underkvartermester *Christian Østergaard Krantz* .. 260

Mødet Tirsdag den 21. Maj 1946 Kl. 10:

Journalist *Jacob Kronika* 275
Orlogskaptajn *Aage Gottlieb Topsøe-Jensen* 295

Mødet Lørdag den 25. Maj 1946 Kl. 10^{10}:

Gesandt *Mohr* (afsluttet) 311

Mødet Fredag den 28. Juni 1946 Kl. 10:

Skibsfører ved D.S.B. *Jørgen Jørgensen* 335

Mødet Tirsdag den 20. August 1946 Kl. 14^{30}:

Fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. *P. Munch* 343

Mødet Torsdag den 12. September 1946 Kl. 19:

Fhv. Indenrigsminister *Bertel Dahlgaard* 351

Mødet Onsdag den 6. November 1946 Kl. 10:

Gesandt, fhv. Direktør for Udenrigsministeriet *Nils Thomas Svenningsen* 369

Anvendte Forkortelser:

Bet. I, S. 00 betyder Betænkning I afgivet af den parlamentariske Kommission af 15. Juni 1945, Side 00.
Bet. I, A. Nr. 00 betyder Aktstykke til fornævnte Bet. I, Nr. 00.
Bet. I, A. 00 betyder Aktstykkerne til fornævnte Bet. I, Side 00.
Bet. I, St. 00 betyder det stenografiske Referat til fornævnte Bet. I, Spalte 00.
A. Nr. 00 betyder Aktstykke til nærværende Beretning, Nr. 00.
A. 00 betyder Aktstykkerne til nærværende Beretning, Side 00.
St. 00 betyder det stenografiske Referat til nærværende Beretning, Spalte 00.

Onsdag den 6. Marts 1946 Kl. 10.

For Kommissionen mødte Udenrigsraad, tidligere Legationssekretær ved det kgl. danske Gesandtskab i Berlin, Vincens Steensen-Leth.

Formanden: Hr. Udenrigsraad *Steensen-Leth!* Forinden Afhøringen paabegyndes, maa jeg bede Dem om Deres fulde Navn og Stilling.

Steensen-Leth: Udenrigsraad Vincens Steensen-Leth.

Formanden: Udenrigsraaden var i sin Tid tilknyttet det kgl. danske Gesandtskab i Berlin. Hvornaar ansattes De ved Gesandtskabet?

Steensen-Leth: Den 1. April 1939.

Formanden: Og hvilken Tjenestestilling indtog De dèr?

Steensen-Leth: Legationssekretær.

Formanden: Hvornaar ophørte Deres Virksomhed ved Gesandtskabet?

Steensen-Leth: Den 18. Maj i Fjor.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at foretage de Undersøgelser, Kommissionen maatte anse fornødne til Supplering af de af den under d. 15. Juni 1945 nedsatte parlamentariske Kommission tilvejebragte Oplysninger vedrørende Forholdene ved Danmarks Besættelse den 9. April 1940.

Steensen-Leth: Ja.

Formanden: Kommissionen er ved Gennemgangen af den foregaaende Kommissions Betænkning, herunder de stenografiske Referater — som jeg forudsætter, De er bekendt med — kommet til den Opfattelse, at Deres mundtlige Forklaring for Kommissionen mulig vil kunne give yderligere Oplysninger til Klaring af visse Forhold, som De i Kraft af Deres Virksomhed ved det danske Gesandtskab i Berlin maa antages at have særligt Kendskab til, og der vil da nu blive stillet Dem forskellige Spørgsmaal, som jeg beder Dem besvare.

Jeg gør opmærksom paa, at Referatet af Forhandlingerne antagelig vil blive offentliggjort, efter Kommissionens nærmere Bestemmelse, og indtil dette sker, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, idet Forhandlingerne ifølge Kommissoriet foregaar for lukkede Døre. Jeg tør maaske gaa ud fra, at De ogsaa, for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser, vil føle Dem bundet af den samme Diskretionspligt?

Steensen-Leth: Ja.

Formanden: For saa vidt det er Dem muligt, vil jeg bede Dem om i Sammenhæng at gøre nærmere Rede for Deres Samarbejde med den daværende kgl. danske Gesandt i Berlin, Kammerherre *Zahle*, navnlig vedrørende de til Udenrigsministeriet i Dagene 1.—9. April 1940 fremsendte Indberetninger. I denne Forbindelse maa jeg bede Dem tillige medtage Gesandtskabets Samarbejde med daværende Marineattaché *Kjølsen* og dets Indflydelse paa de af denne til Marineministeriet fremsendte Indberetninger samt Gesandtskabets Forbindelse i de nævnte Dage med danske Pressерepræsentanter i Berlin.

Jeg ved ikke, om De har faaet fat i, hvad Temaet er for denne Afhøring?

Steensen-Leth: Jo, men det er meget vanskeligt nu saa længe efter at give en sammenhængende Fremstilling af, hvad der er sket. Jeg havde ikke selv nogen Notater, saa selv om der er enkelte Begivenheder, der staar meget fast for mig, er der ogsaa mange Ting, man har glemt.

Jeg har imidlertid læst Kommandørkaptajn *Kjølsens* Forklaringer igennem, og det er maaske naturligt at bruge dem som Basis. Jeg kan i det store og hele give Kommandøren Ret i, hvad han siger, selv om man maaske nok kan gøre gældende, at det militære Moment — hvad der i og for sig er naturligt — træder noget stærkere frem, end det maaske gjorde paa det daværende Tidspunkt. Selvfølgelig var *Kjølsen* som vor militære Efterretningsmand, om jeg saa maa sige, Hovedpersonen, men der forelaa jo ogsaa mange Vidnesbyrd fra anden Side, som spillede en Rolle, og som maaske ikke kommer saa stærkt frem i Kommandørens Redegørelse.

Vi havde i Berlin et meget nært Samarbejde. Kammerherre *Zahle* plejede altid at drøfte alle Spørgsmaal med os, navnlig med mig og Kommandør

Kjølsen og Presseattacheen, naar han var der. Kammerherren skrev i Regelen sine politiske Indberetninger selv, i Haanden; saa blev vi kaldt op til ham og drøftede Koncepten og havde Lov til at fremsætte vore Synspunkter, saa Spørgsmaalene blev belyst fra enhver Side, inden Skrivelsen endelig blev renskrevet. Det var ogsaa Tilfældet i de Dage. Nu skete der det, at Kammerherren under Indtrykket af de alvorlige Begivenheder blev ret syg. Kammerherren var jo svag i de sidste Aar; man var vist ikke helt klar over, hvor daarlig han var. Han var derfor i de Dage ret bundet til sit Værelse, og dette var ogsaa Grunden til, at jeg ikke tog hjem med Beretningen den 4. April. Det har tit været Genstand for Diskussion, hvorfor man sendte Legationssekretær *Schøn* hjem. Jeg husker, at jeg selv overvejede at rejse, men at jeg ikke mente at kunne forlade Kammerherren paa det Tidspunkt, idet jeg var bange for, at han skulde blive alvorligt syg og bryde sammen. Vi havde forklaret *Schøn*, hvad han skulde sige, hvis han blev spurgt, og mente, at han var jo gammel nok til at forklare, hvad der skulde forklares. Det var derfor lidt overraskende for os, at man herhjemme ikke følte sig foranlediget til at spørge ham om noget som helst.

Formanden: Det var de mere almindelige Bemærkninger, De kan fremsætte om Samarbejdet?

Steensen-Leth: Ja. — Kommandør *Kjølsen* skriver, at Kammerherre *Zahles* første Indberetning af 4. April var konciperet af ham, *Kjølsen*. Det var oprindelig mit Indtryk, at den ikke var det, men jeg tør ikke bestride det; denne Opstilling i Punkter er i alt Fald lidt anderledes end Kammerherrens sædvanlige Stil, saa det er meget muligt, at han i hvert Fald har taget det Stykke med. Men de øvrige Indberetninger har Kammerherren selv skrevet i Haanden.

Formanden: Hr. *Kjølsen* siger angaaende den Indberetning, vi har fra den 6., at den »blev oprindelig skrevet af Kammerherre *Zahle* og derefter givet ned til os« — det vil altsaa sige Dem, Hr. Udenrigsraad, og Hr. *Kjølsen* — »til Gennemsyn, og saa«, forklarer han videre, »ændrede vi lidt paa den«.

Steensen-Leth: Jeg maa maaske hellere begynde med Begyndelsen. Indberetningen af 4. April var vi i Berlin — altsaa Kammerherren, *Kjølsen* og jeg — alle enige om var ment som meget alarmerende, og det mener jeg ogsaa, den var, især naar man kendte Kammerherre *Zahles* Stil. Kammerherren var meget samvittighedsfuld og altid meget forsigtig med ikke at sige mere, end han kunde staa ved, og ikke at komme til at farve noget stærkt. Derfor mener jeg, at Beretningen, naar man ser den paa denne Baggrund, *var* meget alarmerende og var, hvad der i og for sig kunde forlanges af en Gesandt; man kan jo aldrig forvente, at et Gesandtskab om den Slags Forhold skal have ganske nøjagtig Viden; det maa altid uvilkaarligt blive mere eller mindre skønsmæssigt eller trosmæssigt. Jeg tror ogsaa, at Indberetningen den 5. fra vor Side var ment som værende meget skarp og ikke afsvækkende i nogen som helst Retning.

Naar vi derimod kommer til Beretningen Lørdag den 6., saa husker jeg, at da jeg kom om Morgenen paa Gesandtskabet, var Kammerherren, som havde sovet daarligt om Natten, ret sløj, men mere optimistisk og talte om, om det dog mon bliver til noget. Jeg mente, det i og for sig kun var en Reaktion efter de tidligere Dages Spænding, og sagde: Jeg vil hellere gaa ud og se, om man kan høre noget nyt. Jeg gik saa hen til den norske Gesandt, som jeg til min Forbavselse fandt i samme, snarere mere optimistiske Stemning, og jeg husker, jeg sagde til ham, at det kunde jeg ikke se, der var nogen anden Basis for end det, at Solen skinnede saa smukt — det var den første Foraarsdag i Berlin.

Da jeg kom hjem lidt over Middag, havde Kammerherren skrevet denne Indberetning, i Haanden; jeg tør ikke sige, om den var skrevet tidligere paa Morgenen, eller om han havde skrevet den i Løbet af Formiddagen. Vi talte noget om den; jeg argumenterede ret ivrigt imod den, og Kammerherren gav mig den og bad, om jeg vilde se den igennem sammen med *Kjølsen* og lade den skrive. Vi foretog saa enkelte Rettelser; jeg kan ikke rigtig huske, hvad det var, et Par Udtryk, som forekom mig at være afsvækkende, og Beretningen blev derefter renskrevet og givet op til Kammerherren, som skrev den under, hvorefter den blev afsendt om Eftermiddagen med Flyvemaskine. Det var min Opfattelse, at Beretningen i den Form, den fik, ikke kunde virke afsvækkende; ellers vilde

jeg have foreslaaet Kammerherren yderligere Forandringer i den.

Saa har jeg hørt senere — det var man ikke klar over dengang —, at det har spillet en Rolle, at Kamerherren, mens jeg var væk om Formiddagen, havde haft en Samtale med Minister *Mohr*, hvor han skal have fremsat beroligende Udtalelser. Hvad der er sagt i denne Samtale, ved jeg ikke, jeg har aldrig drøftet den med Kammerherren, men jeg tror, man derved maa have for Øje, at Samtalen foregik i en Telefon, som man maatte regne med blev aflyttet fra tysk Side, og at Kammerherren derfor maatte udtale sig med væsentlig større Forsigtighed end i et Brev, som blev sendt med Kurér. Jeg var af den Opfattelse, at Beretningen, der var sendt om Eftermiddagen, maatte i alt Fald fjerne dette Indtryk, da man derefter maatte lægge det sidst indsendte til Grund for sine Overvejelser.

Saa er der Incidentet med Journalisterne. Jeg erindrer, at jeg — jeg tror, det var den 5. om Morgenen — bad *Kjølsen* om at hidkalde de danske Korrespondenter, og *Kronika* og *Helge Knudsen* kom op i Gesandtskabet. Man har undret sig over, hvorfor vi kun tilkaldte konservative Korrespondenter. Dertil er at sige, at »*Politiken*« havde dengang — det var *Kjølsen* ikke opmærksom paa, ser jeg — en svensk Korrespondent, *Jäderlund*, som vi i den Forbindelse ikke fandt det naturligt at tilkalde. »*Social-Demokraten*« havde i Krigens første Aar ingen Korrespondent i Berlin, og vi mente, det var naturligt at holde os til vore Landsmænd. Der kan derfor ikke lægges noget politisk Motiv i det. Det var udelukkende vort Ønske at bede de Herrer dels at hjælpe os med at skaffe Oplysninger, dels at slaa Alarm, idet vi mente, de ved deres Korrespondance kunde forstærke Indtrykket af Kammerherrens Indberetninger hjemme og vække Uro. Og Korrespondenterne var fuldstændig enige i vort Synspunkt, men mente, det vilde være vanskeligt. De lovede dog at gøre deres bedste, og man saa da ogsaa, at der i Aviserne herhjemme var ret opskræmte Korrespondancer dernedefra.

Saa vidt jeg husker, havde jeg ikke nævnt dette for Kammerherren paa det Tidspunkt, og det er maaske tvivlsomt, om Kammerherren vilde have billiget det, om han vilde have anset det for korrekt. Men jeg fortalte ham det bagefter, da det var passeret. Vi mente imidlertid, at Situationen var en saadan, at man maatte gøre sit yderste for, hvad man mente var rigtigt. Vor Frygt for, at Beretningerne ikke blev taget saa alvorligt, som de var ment, blev ogsaa bekræftet, da Legationssekretær *Schøn* kom hjem om Lørdagen medbringende et haandskrevet Brev fra Udenrigsministeren, et Brev, som jeg brændte den 9. April om Morgenen, og som ikke tidligere har været nævnt. Det er dette Brev, Kammerherren sigter til i sin Beretning af 8. April og svarer paa. Jeg maa maaske tage Teksten; Kammerherren skriver:*) »At man kan have vanskeligt ved fra vort Synspunkt at se den Fordel, Tyskland kan have af en saadan Aktion, er vel ret irrelevant. Det kommer an paa, hvad Tyskland selv mener fordelagtigst under Hensyn til de almindelige, os ubekendte Planer og Krigsmaal.« Jeg kan ikke helt nøjagtigt huske Ordlyden af Dr. *Munchs* Brev, men Legationssekretær *Schøn* har noteret det ned nogle Dage efter efter Hukommelsen, og dette Notat stemmer meget godt med min Erindring. Det lød omtrent saadan: »Tak for Deres Beretning af 4. ds., den har unægtelig sat Sindene i Bevægelse herhjemme, men vi er ikke helt klar over, hvilke Konklusioner vi skal drage. Vi ser ikke ret, at det kan være i Tysklands Interesse at udvide Krigen til Norden og bemægtige sig Danmark.« Saa var der lidt mere, som jeg ikke husker, vist en Meddelelse om, at Minister *Mohr* skulde komme til Berlin, en Rejse, der senere blev opgivet.

Formanden: *Kjølsen* har karakteriseret Deres Samarbejde med de Ord, at De var Manden, der holdt sammen paa det hele, det var Dem, der havde Kontakt med de Kredse, hvorfra de for Danmarks Vedkommende vigtige Oplysninger stammede, og det var Dem, der opretholdt Kontakten udadtil. Vil De godkende den Karakteristik?

Steensen-Leth: Den er maaske nok lidt kraftig. Det var for saa vidt under normale Forhold absolut Kammerherre *Zahle*, der gjorde det ....

Formanden: Jeg har forstaaet, det var paa Grund af hans Sygdom.

Steensen-Leth: Men Kammerherren havde ogsaa det Princip, at han aldrig

*) Bet. I A 27.

foretog sig noget, uden at jeg var med, for, som han sagde, hvis han skulde falde fra, var det nødvendigt, at der var nogen, der kendte det, og i de Dage, hvor Kammerherren var daarlig og mindre mobil, blev det naturnødvendigt mig, der maatte holde Kontakten udadtil. Men det skete altid i meget nær Kontakt med Kammerherren, som jeg saa gik op og talte med, ofte paa hans Sengekant.

Kristen Amby: Maa jeg lige springe tilbage og spørge, om De var bekendt med de Breve, som Kommandørkaptajn *Kjølsen* som Marineattaché sendte hjem til Danmark — han kom jo derned i December 1939 og sendte Indberetninger hjem til Danmark allerede den 8. Januar og den 13. Februar, saa vidt jeg erindrer. Disse Breve blev formentlig sendt til Marineministeriet, men blev der nede i Gesandtskabet taget Kopier af disse Breve og sendt til Udenrigsministeriet?

Steensen-Leth: Ja, det gjorde der altid, og det er vist ogsaa fremhævet, saa vidt jeg husker, i det tidligere, at der blev taget to Genparter af disse Beretninger, en, som Gesandtskabet beholdt, og en, som vi sendte til Udenrigsministeriet. Saa Kammerherren saa dem altid Disse Indberetninger af Januar og Februar husker jeg kun ret dunkelt. Der var jo ret mange opskræmmende Rygter dengang, men saa vidt mit Indtryk er, var det ikke noget, man i og for sig lagde saa forfærdelig megen Vægt paa, andet end at man mente, man for en Ordens Skyld maatte indberette det.

Kristen Amby: Det fremgaar nemlig af Afhøringerne, at de er blevet gemt væk i Udenrigsministeriet, Udenrigsministeren har ikke faaet dem i Hænde, og det er jo ganske ejendommeligt. Man kan endda forstaa, hvis det var en Kopi, der kom over fra Marineministeriet, at man saa kan lægge den væk, men naar det er en Kopi, som bliver sendt fra det kgl. danske Gesandtskab i Berlin hjem til Udenrigsministeriet, har man lidt svært ved at forstaa, at den ikke naar frem.

Steensen-Leth: Nu er der det at sige til det, at Marineattacheer sender en Masse Indberetninger ind, hvoraf der altid bliver fremsendt Kopi, men en Masse af disse Ting er for Ikke-Fagfolk af meget underordnet Interesse, og derfor er der vel i og for sig ikke noget mærkeligt i, at man ikke har vist Udenrigsministeren dem alle sammen. Det var jo afhængigt af et Skøn, og man maatte dèr kunne gaa ud fra, at hvis Gesandtskabet havde tillagt disse Ting saa stor Vægt, som man kunde gøre paa den Baggrund, der senere opstod, saa vilde Gesandten have kommenteret dem i en Skrivelse til Udenrigsministeriet.

Kristen Amby: Vi begyndte med Kammerherrens Indberetning af 4. April. Men der var jo en Skrivelse tidligere fra Kammerherren, et haandskrevet Brev af 1. April?

Steensen-Leth: Ja, det kendte jeg i og for sig ikke noget til før bagefter. Sagen er den, at *Kjølsen* skulde alligevel rejse hjem den 1. om Morgenen. Saa havde han Lørdag Aften hørt disse Ting, hvorfor han tidligt om Morgenen, inden han tog af Sted, gik op til Kammerherren, og Kammerherren skrev et Par Linier i Haanden; jeg tror ikke, det var Udtryk for, at det skulde være særlig hemmeligt; men det var ganske simpelt, fordi der ingen Kontordame var i Nærheden, ingen til at skrive det paa Maskine.

Rygterne om en Aktion imod Norden begyndte at gaa allerede i disse Vintermaaneder. Jeg kan f. Eks. huske, at min Kone kom hjem en Dag og fortalte, at hun havde været inde i en Antikvitetsforretning, hvor de havde sagt, at de var saa bange for, at Nazisterne havde onde Hensigter mod Danmark. Men noget, som man kunde tage fat i, var der i og for sig ikke, før det begyndte omkring 1. April, og egentlig konkrete Oplysninger forelaa først den 4., hvor man altsaa kunde blive noget mere overbevidst. Det har senere vist sig, at det var Admiral *Canaris*, der havde foranlediget, at Meddelelserne kom ud, efter at Beslutningerne var truffet i et Møde hos *Hitler* — var det ikke den 2., det Møde var, hvor det blev besluttet? Han havde troet, at han derved kunde afværge Aktionen, fordi hele Aktionen var baseret paa Overraskelsesmomentet. Men samtidig naaede det ogsaa ud i civile Kredse, jeg vil ikke sige den almindelige Befolkning, men inden for den mere informerede Del af denne. Jeg har tænkt meget over det, for nu bagefter kan man sige, at det er saa nemt at paastaa, at man har haft en Fornemmelse af det, der senere viste sig at være rigtigt. Men det laa faktisk i Luften. Jeg kan som Illustration hertil f. Eks. nævne følgende: Den 4. April havde vi et Middagsselskab hjemme, hvortil Kammerherre *Zahle* var bedt, men Kammerherren vilde ikke gaa fra Gesandtskabet paa Grund af den

spændte Situation; Kammerherreinden var der alene; vi var meget ivrige efter at lade som ingenting og efter, at ingen skulde mærke noget, fordi vi troede, at det, vi vidste, var en Hemmelighed. Jeg troede ogsaa, det var gaaet udmærket, indtil Gæsterne gik; saa var der en af mine tyske Venner, der sagde, idet han tog Afsked: »Forhaabentlig er vi ikke Landsmænd, naar vi mødes næste Gang — saadan gik det mig med en af mine østrigske Venner.«

Kristen Amby: Det haandskrevne Brev til Dr. *Munch* spiller en vis Rolle, fordi Dr. *Munch* allerede dèr siger til *Kjølsen* — det er altsaa alt sammen mundtligt, ogsaa efter *Kjølsens* Erindring, men det stemmer meget godt med, hvad Dr. *Munch* har forklaret —, at det skulde være *Kjølsens* Opgave, naar han kom tilbage til Berlin, at lade det sive ud, at Danmark vilde gøre Modstand med de Styrker, vi havde. Altsaa, hvis noget saadant skulde ske, maatte man regne med, at Danmark vilde gøre Modstand. Erindrer De noget om, at det Spørgsmaal har været behandlet i Gesandtskabet? Har Samtalen mellem Dr. *Munch* og *Kjølsen* paa Grundlag af det haandskrevne Brev fra *Zahle* givet Anledning til, at man har talt om Tingene, da *Kjølsen* kom tilbage?

Steensen-Leth: Ja, det har den absolut, men hvad der nærmere er sagt dengang, er det forfærdelig svært at huske nu. Vi var glade for den Udtalelse dengang, men vi mente altsaa, at der burde gøres noget for at understøtte den, og navnlig at der burde slaas Alarm, at man burde mobilisere for at vise, at vi var orienteret. Det var ikke vor Opfattelse, at dette i og for sig nødvendigvis skulde medføre, at man ogsaa maatte kæmpe, hvis Overmagten var for stor. Der forelaa jo disse Udtalelser fra *Churchill* i Januar eller Februar — jeg kan ikke huske, om det var paa et Pressemøde —, hvoraf det fremgik, at England ikke kunde hjælpe Danmark, men vi mente altsaa, at man ved at mobilisere kunde vise, at man var forberedt. Derfor er det jo ikke udelukket, at man senere forhandler, hvis det viser sig, at man ikke kan optage en Kamp. Man mente dels, at der var en Chance for at afværge den Aktion, der var under Forberedelse, idet den utvivlsomt mere eller mindre var baseret paa Overraskelsesmomentet, men dels ogsaa, at det vilde give Danmark en bedre Stilling bagefter. Vor Angst var jo, at vi skulde blive trukket ind paa den forkerte Side, og den blev saadan set ogsaa bekræftet noget efter Besættelsen; jeg husker, at jeg var nødt til at gaa ud til en Frokost netop den 10. April, Kammerherren bad mig gaa, og dèr sagde min Borddame til mig: ja, saadan noget maa jo have været aftalt, ellers kan saadan noget jo slet ikke ske. Det var det, vi frygtede, at man ved ingenting at gøre skulde give det Udseende af, at man havde været med.

Kristen Amby: Det var altsaa ikke Deres Opfattelse nede i Gesandtskabet, at dette, at vi paa et saa tidligt Tidspunkt foretog et eller andet militært herhjemme, delvis mobiliserede, indkaldte nogle Aargange, i sig selv havde været provokerende i Forhold til Tyskerne?

Steensen-Leth: Vor Opfattelse dernede var: dette her er bestemt, og det kommer, hvad vi end gør, saa vi kan ikke gøre det værre, men vi kan maaske gøre det bedre.

Kristen Amby: Ja, det er en Eftertanke.

Steensen-Leth: Det kan man selvfølgelig godt sige, men Udgangspunktet for os var, at det var bestemt, saa man kunde i og for sig ikke risikere noget, men maaske gøre det bedre, medens man herhjemme er inde paa, at der er et »maaske«, og man kan risikere at forværre Situationen ved at mobilisere. Men naar vi den 5. April bad Korrespondenterne om at virke for Mobilisering, var det selvfølgelig, efter at vi havde tænkt os om og var kommet til det Resultat, at vi ikke kunde skade os selv ved det, saa det maa vi vist have tænkt paa allerede dengang, tror jeg.

Bomholt: Der er et Par Spørgsmaal vedrørende Kammerherre *Zahles* Skrivelse, som jeg gerne vilde have helt klaret. Hr. *Kjølsen* meddeler selv i Henhold til det stenografiske Referat, at han konciperede Skrivelsen af 4. April; han siger: »min Koncept blev lagt fuldstændig til Grund for Skrivelsen«. Det tager sig paa Forhaand underligt ud, for Stilen i Skrivelsen er tilsyneladende Kammerherrens. Jeg spørger derfor: Er der hos Dem, Hr. Udenrigsraad, Tvivl med Hensyn til Rigtigheden af dette Punkt?

Steensen-Leth: Mit første Indtryk, da jeg læste det, var, at *Kjølsen* havde husket forkert, for Kammerherren plejede altid at skrive sine Beretninger selv. Men jeg tør ikke rigtig fastholde det, for i alt Fald de 4 Punkter, der er stillet op,

kan maaske være taget fra *Kjølsens* Koncept, tror jeg, men i øvrigt vilde jeg tro, at Kammerherren har skrevet Resten selv. De andre har Kammerherren i alt Fald skrevet; med Hensyn til denne ene her tør jeg ikke helt benægte *Kjølsens* Udsagn.

Bomholt: Med Hensyn til Skrivelsen af 5. April hævder *Kjølsen*, at han ligeledes konciperede den, idet dog, tilføjer han, Gesandten »muligvis nok har rettet lidt i Koncepten«.

Steensen-Leth: Det vil jeg tro var udelukket; det tror jeg maa bero paa en Erindringsforskydning.

Bomholt: Saa er der Brevet af 6. April. Efter Deres Forklaring forstaar jeg, at De vedføjede et Par Udtryk, som kunde afsvække Optimismen i Brevet, men i sin Pjece skriver *Kjølsen*, at selve Tendensen i Skrivelsen blev ændret.

Steensen-Leth: Nej, det gjorde den ikke. Saa vidt jeg husker, blev der ikke tilføjet noget. Der blev strøget et Par Udtryk; hvad det var, kan jeg ikke huske saa længe efter, men det var kun ganske enkelte Ord, og der blev lavet meget lidt om, saa en ændret Tendens kan man ikke sige, der er. Man kan sige, at et Par Udtryk, som kunde opfattes som afsvækkende, blev strøget.

Bomholt: Dernæst vilde jeg gerne spørge, hvorledes de Informationer, man fik, blev bedømt i det danske og i det svenske Gesandtskab i Berlin. Jeg ser, at *Kjølsen* i sin Pjece Side 9 fortæller om et Møde med det svenske Gesandtskabs ledende Herrer hos den svenske Minister Hr. *Richert*, der altid havde opretholdt en intim Forbindelse med det danske Gesandtskab, og *Kjølsen* fortæller, hvorledes »den svenske Marineattaché og jeg med saa stor Kraft, som det var os muligt, gav Udtryk for vore Synspunkter og vor militære Opfattelse af Situationen, som gik ud paa at fremhæve de vægtige Momenter, der talte for disse Meddelelsers Rigtighed — en Opfattelse, der gik imod de fleste andre tilstedeværende Herrers Mening«. Det synes altsaa af denne Redegørelse at fremgaa, at i hvert Fald Flertallet i det svenske Gesandtskab har indtaget en kritisk, reserveret Holdning over for Troværdigheden af disse givne Oplysninger. Det kunde være interessant at vide, hvem der var skeptisk i dette Tilfælde, om det ogsaa var Gesandten.

Steensen-Leth: Det kan jeg meget vanskeligt sige noget nærmere om. Jeg ved godt, at *Kjølsen* var derhenne til Middag den Dag, men selv talte jeg meget lidt med Svenskerne i de Dage, for Minister *Richert* kom hver Dag til Kammerherre *Zahle*, og derigennem havde vi Kontakt med Svenskerne. Derfor gik jeg fortrinsvis til andre. Svenskerne stod paa en Maade en lille Smule udenfor, da man i Almindelighed regnede med, at Sverige ikke var direkte truet som Danmark og Norge, men jeg tror, jeg kan sige, det var mit Indtryk, at Svenskerne dernede maaske stillede sig lidt mere skeptisk, selv om det nok er sat lidt haardt op her.

Bomholt: Kammerherre *Zahle* syntes ifølge sine Indberetninger at mene, at den tyske Transportflaade havde Narvik eller den nordlige Vestkyst til Maal.

Steensen-Leth: Vi talte jo meget om, hvor de egentlig skulde hen, og der var altsaa nogen Tvivl om det endelige Maal. Kammerherren skriver et Sted, at deres Maal forventedes naaet den 11., og det var, saa vidt jeg husker, efter en Beregning ud fra dette, at man mente, at de maatte saa langt væk. Man talte om, at de skulde til Sydnorge, man talte om, at de skulde til Nordnorge, man talte om, at det var eventuelt en Skinmanøvre, og at de vilde gaa til Holland — det var altsaa en Oplysning, Nordmændene havde faaet —, og det var ikke paa Forhaand til at vide noget, men det har vist sig senere, at de Enheder, der skulde til Narvik, aabenbart var sejlet længe forinden. De maa jo have været deroppe i Forvejen.

Bomholt: Men denne Mulighed, at Flaaden som Bestemmelsessted kunde have Norge eller Holland, havde altsaa en relativt stor Vægt i Overvejelserne?

Steensen-Leth: Ja, om den skulde til Nord- eller Sydnorge, var jo for saa vidt ret ligegyldigt, idet man maatte anse det for yderst sandsynligt, at Tyskerne ikke kunde gennemføre en Aktion mod Norge uden at tage os med paa Vejen, medens der derimod kunde være Chance for, at det var en Aktion mod Holland ad den Vej, hvilket dog var mere usandsynligt. Jeg husker, at den hollandske Militærattaché dengang altid fremstillede det saaledes: Tyskerne vil først tage Skandinavien, og saa vil de tage Holland og Belgien og Nordfrankrig, og det kan ikke have andet Formaal end et Angreb paa England, for ved Angreb fra Norge kan de trække de engelske Styrker nordpaa, saa de kan tage dem fra begge Si-

der. Det var den hollandske Militærattachés Opfattelse dengang: at man først vilde nordpaa, og at Norden absolut var en Del af Planen. Disse Oplysninger om, at de eventuelt skulde til Holland, stammer vist, saa vidt jeg husker, fra noget, der var sagt til den norske Legationsraad. Det forekom os mere usandsynligt; det var dog noget af en Omvej.

Bomholt: Man henvendte sig jo til de to i Berlin boende danske Redaktører og anmodede dem om gennem deres Blade at slaa Alarm og vække Uro. Det lykkedes jo ikke, saa vidt det kan skønnes af de Artikler, der foreligger for den parlamentariske Kommission. De virkede jo ikke særlig urovækkende.

Steensen-Leth: Men der kom dog noget, saa vidt jeg husker, den 8. April, og var der ikke ogsaa noget tidligere fra *Kronika*? Men Korrespondenterne fremhævede jo ogsaa, at det var forfærdelig vanskeligt for dem at skrive dernedefra, fordi de nemt kom ind paa Emner, som de ikke havde Lov til at berøre.

Bomholt: Men saa ender man uvægerligt i den Tankegang: Hvorfor anstrengte man sig ikke til det yderste for at opnaa personlig Kontakt med Regeringen og med politiske Kredse i København ved at sende en Mand herop? Dèr fremfører Hr. Udenrigsraaden Hensynet til den syge Minister, og det maa naturligvis veje tungt, men der er jo andre Ting, der vejer uhyre tungt i denne Situation.

Steensen-Leth: Jeg vilde i og for sig have ment, og det tror jeg ogsaa, Kammerherren mente, at det rigtigste havde været, at han var rejst, men det var altsaa udelukket, og jeg turde ikke rejse fra ham. Men vi regnede dog med, at man ogsaa vilde tale med Legationssekretær *Schøn*, naar han kom hjem, og at han vilde være i Stand til mundtligt at understrege det. Det fik han altsaa ikke Lejlighed til, men det havde vi tænkt os.

Bomholt: Men havde det saa ikke været rimeligt trods alle Formaliteter at lade Hr. *Kjølsen* rejse herhjem til Danmark i Stedet for at lade ham deltage i denne Besigtigelsesrejse i Tyskland? Den tager sig besynderligt ud i Dag.

Steensen-Leth: Det var Genstand for uendelige Drøftelser, kan jeg huske, om *Kjølsen* skulde tage med paa denne Rejse eller ej, og Resultatet blev, at Kammerherren mente, at han burde tage

med, selv om vi frygtede stærkt for, at Rejsen var arrangeret for at faa de militære Attacheer væk paa det Tidspunkt. Man mente, at man over for Tyskerne var nødt til det; nu var han altsaa tilsagt, og saa maatte han ogsaa komme og lade som ingenting, om jeg saa maa sige.

Bomholt: Men hvis man virkelig har tænkt i Berlin: Danmark bør mobilisere helt eller delvis, saa var den Indsats, man satte ind i den givne Situation, relativt spinkel, navnlig naar henses til Kammerherrens optimistiske Holdning en vis Overgang.

Steensen-Leth: Dèr maa jeg sige, at det er selvfølgelig rigtigt, at vi i Berlin mente, at vi burde mobilisere, men Kammerherre *Zahle* havde selv den Opfattelse, som han ogsaa giver Udtryk i en af Beretningerne: det er min Opgave at fortælle Regeringen, at der foreligger en faretruende Situation, det er ikke min Opgave at fortælle den, hvad den skal gøre.

Bomholt: Men De mente dog dernede, at De burde foretage Dem noget ud over disse Beretninger.

Steensen-Leth: Jeg mente det. Vi var enige om, at efter vor Mening burde der gøres noget; det var noget, som Kammerherren og jeg ogsaa drøftede, men Kammerherren sagde netop: det tilkommer ikke mig at give Regeringen Raad, det Spørgsmaal maa jeg overlade til Regeringen.

Westermann: Jeg har forstaaet paa Udenrigsraaden og tidligere paa den Afhøring, der er foretaget af Kommandør *Kjølsen*, at i hvert Fald de to Herrer forventede, at der skulde reageres fra Regeringens Side i København over for den Indberetning, som Legationssekretær *Schøn* blev sendt op med. Men dèr vil jeg gerne spørge Udenrigsraaden, om det ogsaa er Deres Indtryk, at Kammerherre *Zahle* forventede en saadan Reaktion, og hvorledes havde De forestillet Dem denne Reaktion?

Steensen-Leth: Det tror jeg absolut var Kammerherrens Mening, og det, vi havde forestillet os, var, at man vilde indkalde nogle Aargange eller gøre et eller andet, som viste, at man var underrettet, om jeg saa maa sige.

Westermann: Man havde altsaa ikke forventet en Mobilisering?

Steensen-Leth: Om Detailler tør jeg ikke udtale mig; det tror jeg heller ikke, vi gjorde os klart. Jeg kan kun sige, at

vi mente, der burde gøres et eller andet, som viste, at man var averteret.

Westermann: Men det mente altsaa alle i den danske Legation i Berlin?

Steensen-Leth: Ja, det tror jeg, jeg kan sige.

Westermann: Saa har jeg et andet Spørgsmaal; det er vedrørende Marineattacheens Skrivelser af 8. Januar og 13. Februar. Udenrigsraaden mente, at saafremt der havde været noget i disse Skrivelser, som Gesandten mente var af større Betydning, vilde Gesandten formentlig have kommenteret dem i en Følgeskrivelse til Udenrigsministeriet. Kan Udenrigsraaden forklare, hvorfor Gesandten ikke kommenterer saadanne Skrivelser, naar der i den første af dem staar, at man i Løbet af Foraaret maa forvente et Tryk paa Danmark — det maa betyde et militært Tryk —, og i den anden Skrivelse af 13. Februar nævnes, at man maa paaregne, at Tyskland vil tage Baser for sin Flaade og sit Luftvaaben i Jylland? Jeg synes, at dette er saa alvorlige Forudsigelser, at de naturligt maatte kræve en Kommentar til Udenrigsministeriet fra Gesandten.

Steensen-Leth: Ja, men man maa huske paa, at der gik saa uhyre mange Rygter af den ene og den anden Art. Jeg husker selv kun meget dunkelt disse Beretninger, og jeg kan ikke tænke mig anden Forklaring, end at vi dengang ikke mente, det var andet end et af de talrige Rygter, der løb rundt, og som der ikke var tilstrækkelig Anledning til at fremhæve saa voldsomt.

Westermann: Udenrigsraaden kender altsaa ikke noget til, at man fra Gesandtens Side har forfulgt den Kilde, som *Kjølsen* havde disse Oplysninger fra?

Steensen-Leth: Nej, ikke andet end at det jo kom fra *Kjølsens* Kolleger — den ene var, saa vidt jeg husker, den græske og den anden den rumænske. *Kjølsen* havde til Stadighed Kontakt med disse Kolleger, og Kammerherren havde jo ogsaa stadig Forbindelse med forskellige Mennesker, som vi alle havde det, og jeg tror ikke, vi har ment paa det Tidspunkt, at det var noget særlig urovækkende.

Westermann: Gesandtskabet har med andre Ord ikke stolet paa Rigtigheden af den Indberetning?

Steensen-Leth: Det lyder saa grimt. Jeg sagde, vi har betragtet det mere eller

mindre som et Rygte, som der ikke var tilstrækkeligt Fundament for til at sætte op i et større Plan.

Kristen Amby: Det ligger jo anderledes efter Deres Mening, naar vi kommer til den 1.—4. April, og De vil altsaa mene, at naar Kammerherre *Zahle* i Brevet af 5. April siger: »Jeg anser det dog for min Pligt at udtale, at den kongelige Regering paa ingen Maade bør skyde den Tanke fra sig, at Situationen kan være yderst alvorlig eller i Løbet af Dage eller Timer blive det. Øjeblikket turde derfor, efter min ærbødige Formening, være inde til snarest at tage under den grundigste Overvejelse, hvad der — under de forskellige mulige Gradationer i Situationens Udvikling — vil være at foretage«*) — saa er det den Maade, hvorpaa Diplomaten Kammerherre *Zahle* henstiller, at der bør foretages delvis Mobilisering?

Steensen-Leth: Jeg synes, at dette er Udtryk for Kammerherrens Indstilling, at det tilkom ikke ham at give bestemte Raad, men han vilde altsaa give en Tilkendegivelse af, at Situationen var eller kunde blive uendelig alvorlig.

Kristen Amby: Naar man mener, at det er saa alvorligt, selv om det er udtrykt i denne mere garderede Form, er det egentlig underligt, at man ikke sender en Mand op, der kommenterer en saadan Historie, en Mand, som lige ud mundtlig kommenterer, hvad det er.

Steensen-Leth: Den 4. havde vi sendt Hr. *Schøn* af Sted; han skulde være kommet tilbage den 5., men Ministeriet beholdt ham hjemme til den 6. Vi kunde ikke rejse alle sammen. Vi kunde i alt Fald ikke paa det Tidspunkt sende flere af Sted, vi vidste heller ikke paa det Tidspunkt, at man ikke drøftede Sagen med Hr. *Schøn*. Fra vort Synspunkt maatte vi have Lov at regne med, at Hr. *Schøn*, som dog var 33 Aar og havde været en Del Aar i Tjenesten, skulde være et saa fornuftigt Menneske, at ham kunde der tales med.

Kristen Amby: Undskyld, jeg var ikke klar over, at man beholdt *Schøn* heroppe til den 6., jeg gik ud fra, at *Schøn* kom tilbage med det samme.

Steensen-Leth: Det havde vi, saa vidt jeg husker, bedt ham om, men han blev holdt tilbage til den 6., men fik dog ikke andet Svar med, end det før omtalte Brev.

Kristen Amby: Altsaa Brevet af 5.,

*) Bet. I A. 25.

det maa være en Kontinuationsskrivelse af Brevet af 4.

Steensen-Leth: Ja.

Chr. Christiansen: Det drejer sig om den Henvendelse, man rettede til de to Journalister, som jeg forstaar paa de tidligere Afhøringer skulde være et sidste Forsøg. Vi har egentlig heller ikke i Dag faaet nogen rigtig Forklaring paa, hvad denne Samtale gik ud paa, under hvilke Former man drøftede, at dette sidste Forsøg skulde iværksættes. Jeg vil gerne spørge Udenrigsraaden, om man ved denne Sammenkomst, som jeg forstaar bestod af de to Korrespondenter, *Kjølsen* og Udenrigsraaden, traf nogen Aftale om, hvordan en saadan Aktion kunde foretages.

Steensen-Leth: Jeg vil gerne tage lidt Afstand fra Udtrykket »et sidste Forsøg«, jeg ved ikke, om det er benyttet af *Kjølsen*. Det var i alt Fald min Tanke, at man skulde tilkalde Journalisterne og se at faa dem til at skrive noget, som understøttede vor Beretning, for at man kunde have en vis Baggrund i Pressen, som vilde tillægge den mere Vægt. Det tror jeg ikke, man kan kalde »et sidste Forsøg«. Hvordan Korrespondenterne vilde gøre dette, overlod vi ganske til dem selv, men jeg vil her forudskikke, at de kom praktisk talt daglig paa Gesandtskabet gennem hele Krigen, hver Gang, der var Kriser, det havde vi hvert Aar, og de mødte da hos os hver Dag og fortalte, hvad der var sket i Pressemøderne. De var en af vore bedste Informationskilder, saa der var et meget nært Samarbejde mellem Korrespondenterne og Gesandtskabet i alle de 6 Aar, jeg har været der. Det var paa den Maade ikke noget ekstraordinært den Dag. Hvordan de vilde gøre det, maatte vi som sagt overlade til dem selv, men vi har den Erfaring, at man i Hjemlandet lægger mere Vægt paa, hvad der staar i Bladene, end paa, hvad vi skriver.

Chr. Christiansen: Der er i samme Forbindelse noget med en Telefonsamtale fra Berlin til Udenrigsministeriet om Aktion i Løbet af to Timer. Kender De noget til, hvordan den Samtale kom i Stand?

Steensen-Leth: Jeg har aldrig hørt om den hverken før eller siden. Jeg kan ikke tænke mig, at Korrespondenterne skulde telefonere til Udenrigsministeriet. Det har jeg aldrig før hørt, at de gjorde.

Chr. Christiansen: Lige et Spørgsmaal til. Jeg forstod paa Udenrigsraaden, at De ikke troede, at Gesandten vilde være indforstaaet med en Henvendelse til Korrespondenterne paa Grund af, at han mente, det ikke var korrekt Optræden. Det vil altsaa sige, at Hr. *Kjølsen* egentlig mente det modsatte. Han har over for Kommissionen sagt, at der ikke var nogen Tvivl om, at Kammerherre *Zahle* var indforstaaet.

Steensen-Leth: Det maatte *Kjølsen* antagelig tro, naar jeg var med til det, fordi han saa maatte gaa ud fra, at ogsaa Kammerherren var indforstaaet. Det var meget sjældent, jeg foretog noget, som jeg tænkte mig, Kammerherren ikke vilde være i Overensstemmelse med, men jeg tror, jeg gjorde det denne Gang. Jeg kan ikke huske det nøje, jeg tror, jeg gjorde det; jeg tror ikke, jeg spurgte ham, men nøjedes med at fortælle ham det bagefter, fordi jeg var bange for, at han vilde have haft Betænkeligheder, hvis jeg havde nævnt det for ham.

Chr. Christiansen: Maa jeg lige stille et andet Spørgsmaal. Kender De Indholdet af det personlige Brev til Udenrigsminister *Munch* af 1. April, som jeg forstod Udenrigsraaden ikke kendte før bagefter?

Steensen-Leth: Det er jo refereret, men jeg kan ikke huske videre om det fra dengang, men er det ikke refereret her i Kommissionen?

Chr. Christiansen: Det er Deres Indtryk af det, jeg ønsker at kende.

Steensen-Leth: Det, der i den Tid optog Sindene i saa udpræget Grad, var netop Spørgsmaalet om Malmtransporterne og Altmarkaffæren, da var Norge Brændpunktet, og Norges Kyster var af Interesse. Troppekoncentrationerne i Nordtyskland havde vi hørt om, jeg tør ikke rigtig sige hvornaar, det er saa længe siden, men der var koncentreret Alpejægere omkring Berlin, det havde vi hørt i Forvejen, jeg hørte det rent tilfældigt, fordi min Husværts Svoger, med hvem jeg forhandlede alle Huslejespørgsmaal, havde en Broder, som kommanderede den Division, der tog Trondhjem, og gennem dem havde jeg hørt, at hans Division, som var en Alpejægerdivision, laa i Omegnen af Berlin, og man undredes over, hvad Alpejægere skulde dèr efter.

Fr. Dalgaard: Det drejer sig om to Spørgsmaal. Det ene er en Uddybning af det, at ingen rejste om Søndagen, hvor *Kjølsen* rejste til Vestfronten for at se paa disse Ting efter Indbydelse. Det blev drøftet ret indgaaende her i Kommissionen, da *Kjølsen* blev afhørt,

og bl. a. spurgte jeg ham ogsaa, om man nede i Gesandtskabet havde den Opfattelse, at man ikke rigtig herhjemme i Danmark forstod Indberetningen. Derpaa svarede *Kjølsen* nærmest, at saaledes maatte man opfatte det. Vi spurgte saa direkte, hvorfor *Kjølsen* ikke i Stedet for at tage til Vestfronten kunde rejse, naar Udenrigsraaden ikke selv rejste herop, men det fik vi egentlig ikke Svar paa. Jeg vil gerne spørge: Staar det i Forbindelse med det efter Deres Mening noget mislykkede Forsøg, som er gjort gennem *Schøn*? Var man i Gesandskabet fornærmet over, at Regeringen tilsyneladende ikke vilde forstaa, hvad man indberettede?

Steensen-Leth: Spørgsmaalet om, hvorvidt *Kjølsen* skulde rejse eller ikke, blev drøftet uendelig længe, men jeg tror i og for sig, at Kammerherre *Zahles* Opfattelse var, at det er muligt, man ikke tager disse Indberetninger saa højtideligt, det er ogsaa muligt, at man ikke *vil* tage dem saa højtideligt.

Fr. Dalgaard: Men det fremgik af Hr. *Kjølsens* Forklaring, at han i alt Fald regnede med, at man tilsyneladende ikke havde forstaaet det.

Steensen-Leth: Men det tror jeg, jeg maa korrigere derhen, at jeg tror ogsaa den Mulighed opstod for os, at man ikke *vilde*.

Fr. Dalgaard: Det andet Spørgsmaal hænger noget sammen dermed, det drejer sig om de eventuelle Reaktioner, der er foretaget i Danmark, bl. a. delvis Mobilisering. Nu forstod jeg ikke rigtig de Udtalelser første Gang, det var fremme her, men det kunde De maaske gentage — om det kunde være farligt eller ikke, er en Sag for sig. Men naar man læser Kammerherre *Zahles* Beretning fra 4., 5. eller 6., har der været Tale om, hvorvidt han skulde henvende sig til sine Forbindelser i Tyskland, altsaa dem, han havde med at gøre, for at spørge, hvad de Troppekoncentrationer betød, og dèr siger han et Sted noget om, at som Medunderskriver af Ikke-Angrebspagten vilde han være noget betænkelig ved at spørge, hvad saadant kunde betyde, fordi man maatte gaa ud fra, at de dernede ikke vilde lave saadan noget, naar man havde en frisk Ikke-Angrebspagt. Han var ked af at rette en Henvendelse, han troede ikke, det var klogt. Vilde det ikke efter den Maade, han saa paa det nede i Gesandtskabet, være mindst, skal jeg sige, lige saa provokerende over for Tyskland, hvis man uden at spørge om noget som helst begyndte at mobilisere i Anledning af disse Troppekoncentrationer?

Steensen-Leth: Kammerherren tilføjer dog vist: med Fare for at gøre mig til Grin. Kammerherrens Opfattelse var, at naar man har en Traktat, maa man lade, som om man tror paa den, og der er i og for sig Forskel paa en Mobilisering og dette, at man mundtlig gaar op og ligefrem spørger: Har I lumske Hensigter mod os? Det er positivt at drage Traktaten i Tvivl.

Fr. Dalgaard: De vil altsaa ikke mene, at det vilde være værre at mobilisere end at spørge?

Steensen-Leth: Nej, for man kan altid sige, Krigssituationen var nok noget ekstraordinært, der var saa lidt Militær i Danmark, at det kunde betragtes som forholdsvis naturligt at indkalde noget mere. En mundtlig Henvendelse af denne Art var derimod direkte positivt at give Udtryk for Tvivl, og det mente Kammerherren ikke, man skulde. Det Standpunkt er vel i og for sig ogsaa rigtigt; i alt Fald kunde vi ikke bagefter paaberaabe os Traktaten, hvis vi selv havde rejst Tvivl om den forinden, saa vilde det Argument være meget sværere at fremføre bagefter.

Busch-Jensen: Jeg vilde ogsaa gerne stille et Spørgsmaal. Jeg forstaar, at man bedømte Situationen alvorligt, dengang den Beretning blev skrevet, som Hr. *Schøn* blev sendt hjem med den 4. Man bedømte Situationen alvorligt, saaledes forstod jeg det; vi hørte før, at det i og for sig vilde have været rimeligt, om Gesandten endda selv var rejst til København. Forholdene forbød det, og Forholdene forbød ogsaa, at Udenrigsraaden rejste, og derfor sendte man Hr. *Schøn*. Det havde jeg faaet ud af det, der blev sagt før.

Steensen-Leth: Ja.

Busch-Jensen: Hvis Gesandten eller Udenrigsraaden var rejst, vilde der til den Beretning være knyttet Kommentarer, som man jo maa have anset for meget vigtige, og som maatte gaa ud over det skriftlige Indhold. Man sender Hr. *Schøn*, om hvem man ved, at han er tilstrækkelig instrueret til at tale om de Ting, saaledes forstod jeg.

Steensen-Leth: Ja.

Busch-Jensen: Og da han kommer tilbage, endda først den 6., undrer man sig over, at ingen i Udenrigsministeriet

har fundet Anledning til at tale med ham om dette noget. Opfattede jeg det rigtigt?

Steensen-Leth: Ja.

Busch-Jensen: Jeg ved ikke, om Udenrigsraaden forstaar, hvor jeg vil hen. Hr. *Schøn* har altsaa ikke haft Besked med: Du ved, efter hvad du har været med til at drøfte med os her, at der er noget, som Udenrigsministeren bør gøres opmærksom paa, og det skal du se at faa sagt. I Stedet for lader man ham rejse, jeg havde nær sagt i Rollen som Aanden i Hamlet — jeg ved ikke, om De husker den, den havde den Ejendommelighed, at den havde noget, den skulde have sagt, men den kunde ikke sige noget, medmindre den blev spurgt. Ja, men hvor kan det være? Ligger det i et eller andet kinesisk Væsen i hele den udenrigske Repræsentations Apparat? Jeg forstaar, at en forholdsvis maaske underordnet Herre som Hr. *Schøn* ikke kommer længere end i Betjentstuen i Udenrigsministeriet eller Fuldmægtigværelset, og dèr kan han ikke snakke med nogen om noget, han kan ikke have nogen Instruktion om at sige: Jeg har noget mundtligt at forelægge. Jeg spørger om det, fordi jeg tror, det rammer lige i Centrum.

Steensen-Leth: Det tror jeg ogsaa, det gør. Det, Hr. *Schøn* havde Ordre til at kommentere, var i og for sig ikke nye Oplysninger, han skulde blot fremhæve, at det var alvorligt. *Schøn* havde Ordre til at tage direkte ud til Udenrigsministeren med Brevet. Det gør han ogsaa og overrækker Ministeren Brevet, og saa siger Ministeren Farvel, og saa siger Hr. *Schøn:* Vil Ministeren dog ikke læse Brever først, inden De sender mig bort? Dermed mener han at give Udtryk for, at han var rede til at tale med Ministeren. Saa læser Dr. *Munch* Brevet — det er altsaa Hr. *Schøns* Skildring —, hvorefter Dr. *Munch* igen siger Farvel, og saa mente han, at efter dette kunde han ikke sige mere.

Busch-Jensen: Det giver Indtryk af Stordiplomati.

Steensen-Leth: Jeg vil snarere sige, at han maa have været lidt imponeret af Udenrigsministeren.

Busch-Jensen: Hvis jeg husker rigtigt, kom Hr. *Schøn* sent om Aftenen til Dr. *Munch.*

Steensen-Leth: Kl. 19.

Busch-Jensen: I hvert Fald opsøger han Udenrigsministeren paa hans Bopæl; han er her hele næste Dag.

Steensen-Leth: Han bliver anmodet om at blive.

Busch-Jensen: Ja, jeg spørger bare. For mig staar det saadan, at naar han havde noget at tilføje mundtligt til det, der stod, havde der været Mulighed for ham til at finde den rette Vedkommende i Udenrigsministeriet, som dog vel var til at tale med, det kunde være Direktøren ....

Steensen-Leth: Dèr vil jeg gerne have Lov til at henvise til Hr. *Schøn* selv om, hvad han kan forklare om sine Oplevelser i de Dage.

Busch-Jensen: Nej, det interesserer mig ikke saa meget. Saa kommer Hr. *Schøn* hjem den 6., og jeg forstod paa det, jeg hørte før, at man i Gesandtskabet undres over, at ingen har faaet det Indfald at spørge Hr. *Schøn,* om han havde noget at sige, skønt man maaske kunde mene, at Hr. *Schøn* selv kunde have bragt det frem. Jeg forstod, at man undredes over, at der ikke var stillet direkte Spørgsmaal til Hr. *Schøn.* Jeg vilde mene, at man paa Baggrund af det havde fundet det rimeligt, om Gesandten selv var rejst hjem.

Steensen-Leth: Det var fremhævet, at vi havde Luftpostforbindelse hver Dag, og vi gav hver Dag vor Post til Piloten, som afleverede den i Kastrup, derfor maatte for Udenrigsministeriet alene den Omstændighed, at vi sendte en Mand hjem med det, efter vor Mening være tilstrækkeligt til at vise, at det var noget, vi lagde ganske særlig Vægt paa.

Busch-Jensen: Jeg tror, vi begynder at forstaa hinanden. Man sender altsaa Hr. *Schøn,* fordi der er noget særligt, som der bør tales om, som Gesandten ellers vilde være rejst med. Hr. *Schøn* kom hjem, ikke den 5. men den 6., han er holdt tilbage en Dag, og man faar at vide, at det, der egentlig var hans Mission, det, der var Anledningen til, at man sender ham og ikke lod Piloten i Flyvemaskinen tage Brevet med, er ikke opnaaet. Saa falder man i Gesandtskabet til Ro ved at konstatere det Faktum, og saa bliver Udenrigsministeren, Udenrigsministeriet ikke informeret, skønt man sender en Mand hjem, der var i Stand til at informere Ministeren, fordi de ikke fandt paa at spørge Hr. *Schøn,* og Hr. *Schøn* var ikke instrueret om selv at sige det. Har jeg forstaaet det rigtigt?

Steensen-Leth: Jeg maa dog fremhæve, at i det Brev, Hr. *Schøn* havde

med, stod der, at Direktøren vilde komme til Berlin.

Busch-Jensen: I det Brev, Hr. *Schøn* havde med tilbage?

Steensen-Leth: Prins *Axel* blev sendt ned, og Prins *Axel* kom om Søndagen. Vi opfattede Situationen saaledes, at naar man havde Plan om enten at sende Direktøren eller Prins *Axel* ned for at orientere sig, var det, fordi man ikke troede paa, hvad vi sagde, og derfor gerne vilde have en Førstehaandsorientering. Og vi var klare over, at det var meget farligt, fordi det var yderst tvivlsomt, om der var Tid til alt dette. Jeg mener, at i det Øjeblik Situationen laa saadan, at Direktørens Ankomst var annonceret, og Prins *Axel* kom Søndag Aften, havde det ikke nyttet, om vi var begyndt at sende flere hjem.

Fr. Dalgaard: Saa kunde De heller ikke snakke saa meget om det hele, naar De havde den Opfattelse.

Steensen-Leth: Grunden til, at *Kjølsen* ikke kom op, var den, at han skulde til Vestfronten. Det forklarer han selv. Men vi har drøftet, om *Kjølsen* skulde tage med paa den Tur. Naar man valgte, at *Kjølsen* tog med paa den Tur, var det, fordi man ikke vilde miste sin Kontaktmand til de militære Kredse, og senere blev der ikke Tale om det, fordi han skulde paa denne Rejse.

Kristen Amby: Det var en meget interessant Ordveksling, som den tidligere Justitsminister (Busch-Jensen) havde med Udenrigsraaden i Sammenhæng med en Udtalelse, som Udenrigsraaden, hvis min Erindring ikke er forkert, kom med før. Udenrigsraaden sagde — jeg beder Dem korrigere mig, hvis jeg har opfattet det urigtigt —, at man havde det Indtryk i Berlin, at enten forstod man det ikke, eller ogsaa *vilde* man herhjemme ikke forstaa, hvad det var, man mente i Berlin. Jeg forstaar den Ordveksling, som nu fandt Sted, saaledes, at De først gør det ekstraordinære, at De i Stedet for blot at sende et Brev, sender en Legationssekretær, der ikke bare var et Bud, men som har den Besked personlig at aflevere et Brev til Udenrigsministeren, ligegyldigt hvornaar han kom, om det saa var midt om Natten, og Legationssekretæren tager selv det Initiativ, efter at der er sagt Farvel, at spørge: Vil De ikke læse Brevet? Brevet læses. Dr. *Munch* siger Farvel igen. Legationssekretæren holdes hjemme Dagen efter; man henvender sig, saa vidt jeg forstaar, ikke fra de øverste Embedsmænd til Legationssekretæren — efter alt dette, saa bestyrkes De, da Legationssekretær *Schøn* kommer tilbage, i den Tanke, De før udkastede, at man kan dog vist ikke have misforstaaet, hvad De har skrevet, for det er klart nok, saa er Grunden maaske den, at man ikke *vil* forstaa det.

Steensen-Leth: Om man i den Omstædighed, at man ikke taler med Hr. *Schøn*, maa se Udslag af en vis, hvad skal jeg sige, Bureaukratisme, vil jeg maaske tvivle paa. Jeg tror, Dr. *Munch* eventuelt har tænkt sig, at *Schøn* ikke var underrettet. Med Hensyn til Dr. *Munchs* Brev, som *Schøn* havde med, er det meget vanskeligt at sige, hvad andre har tænkt sig for 6 Aar siden, men det er mit Indtryk, at det hos Kammerherre *Zahle* fremkaldte denne Reflektion, at det er meget muligt, at Dr. *Munch* ikke vil.

Fr. Dalgaard: Ikke vil hvad for noget?

Steensen-Leth: Ikke vilde forstaa, om jeg saa maa sige, altsaa lade som ingenting, og det bekræftes for mig ved, at jeg kan huske helt tydeligt, at *Erik Scavenius*, var det vist, til Kammerherre *Zahle* senere sagde en Bemærkning om, at det var ikke behageligt for en Regering at faa en saadan Meddelelse, det maa De ikke tro. Da talte vi netop om, at det maaske var Udtryk for det, vi tænkte os Muligheden af dengang, at man hellere vilde lade som ingenting.

Kristen Amby: Hr. Udenrigsraad, naar De nu havde den bestemte Mening, at det, saadan som De vurderede det, ikke vilde være farligt for Danmark, men tværtimod i Danmarks Interesse baade i det aktuelle Øjeblik og i det lange Løb at foretage, ikke en Demarche i Berlin, men de naturlige militære Skridt herhjemme, saa har jeg lidt svært ved at forstaa, at man, fordi den Reflektion gaar igennem ens Bevidsthed, at Udenrigsministeren helst ikke vilde forstaa det, fordi han har sin bestemte Politik, saa alligevel ikke, hvis denne Reflektion er fremtrædende, og man har en saa bestemt Mening om Forholdene, reagerer ved ganske tydeligt at sige hjem til København, at man bør handle saadan og saadan.

Steensen-Leth: Ja, jeg mener altsaa, at Kammerherre *Zahle*, som jeg har sagt flere Gange, stod paa det Standpunkt, at det tilkom ikke ham at give Regeringen

Raad om, hvad den skulde gøre, det maatte Regeringen selv om. Derfor var min Reaktion, at bede Journalisterne slaa Alarm, jo altsaa ogsaa strengt taget ud over hans Linie. Det, at vi andre paa det Punkt ikke helt stod paa Kammerherrens Standpunkt, udelukkede, at vi tog hjem og begyndte at propagandere for vor Opfattelse, som ikke deltes af Gesandten, og som antagelig ingen vilde have taget Notits af alligevel.

Kristen Amby: Ja, det kan jeg maaske nok forstaa, men det, jeg har lidt svært ved at begribe, det er dette, at man, da de første alarmerende Efterretninger kommer i det haandskrevne Brev af 1. April, og De faar det Svar ned, som De altsaa ogsaa drøfter, fra Udenrigsminister *Munch*, at Danmark vil forsvare sig, og det er netop det, De ogsaa selv mener vil være rigtigt, i Stedet for at demonstrere ved at indkalde Styrker, saa ikke netop paa den Foranledning urgerer det Synspunkt, som ligger i Deres egen Bevidsthed, at bortset fra, hvor meget der er om det eller ikke — vi mener altsaa, der er meget om det; det er muligt, at Dr. *Munch* ikke tror paa dette, i hvert Fald er tvivlende over for det —, kan det i hvert Fald kun gavne, om Danmark demonstrerer sin Vilje. Naar man nu har det klare Udsagn fra Udenrigsministeren, som dog maa formodes at have talt paa Regeringens Vegne, til *Kjølsen*, at det skal siges i Berlin, at Danmark vil gøre saadan og saadan, saa synes jeg, det havde været naturligt at sige det lige ud. Jeg forstaar ikke rigtig den Reservation, at det ikke tilkom Gesandtskabet at give Raad, for Udenrigsministeren har jo for saa vidt selv sagt, at det er egentlig det, vi skulde gøre, det skal vi sige i Berlin, at det vil Danmark gøre. Saa havde det dog været naturligt at sige: Ja, det bør Danmark gøre.

Steensen-Leth: Jeg tror alligevel, at man maa sige, at Regeringen har Ansvaret og maa ogsaa selv tage Bestemmelsen; det tilkommer ikke os. Hvis den nu skulde ændre Opfattelse, ja, saa maa den om det; der kan være Grunde, som vi ikke kan se hernede. Derfor var det, Kammerherren ikke ønskede at blande sig i, hvad man gjorde herhjemme.

Kristen Amby: Det forstaar jeg.

Steensen-Leth: Jeg er ikke sikker paa, om ikke Kammerherren personlig ogsaa selv har været inde paa den Tanke paa visse Tidspunkter, at det kunde

maaske være det bedste at lade være, at han ikke altid har været helt overbevist.

H. C. Hansen: Overbevist om hvad, undskyld?

Steensen-Leth: Overbevist om, om ikke ogsaa den Vej var farbar, at man lod som ingenting.

Kristen Amby: Alt det forstaar jeg, Hr. Udenrigsraad, og særlig efter den sidste Bemærkning forstaar jeg det, men jeg har svært ved at forstaa, at man ikke søger at skabe Klarhed. Formodningerne, dem har man jo, og Reflektionerne foregaar, men man er ikke sikker. Man er ikke sikker paa, om Regeringen har forstaaet, hvad man egentlig ønsker fra Berlin, og man er ikke sikker paa, om den ikke vil forstaa det. Man er ikke sikker paa, nu efter det sidste, hvilken Vej der vil være den rigtigste, skønt jeg forstod før, at man egentlig paa et vist Tidspunkt havde været overbevist om, at det rigtigste vilde være at foretage noget. Der er altsaa Uklarhed til Stede, i hvert Fald, og det, der undrer mig, er, at man ikke, naar det altsaa ligger netop paa dette Kærnepunkt, saa søger at skabe denne Klarhed, i hvert Fald senest den 6., da Legationssekretær *Schøn* kommer tilbage. Saa siger Udenrigsraaden, at man nu venter, at der kommer en Mand fra København herned, enten *Mohr*, Direktøren, eller Prins *Axel*, men det tager jo Tid, inden de naar frem i alt Fald.

Steensen-Leth: Ja, vi faar altsaa dette at vide Lørdag, men Prins *Axel* kommer Søndag Aften, saa er der jo ikke megen Mulighed for, det vil jeg dog sige — det vilde være unaturligt, naar man faar denne Besked — at begynde at sende nogen hjem. Vi mente altsaa, som jeg sagde før, at dette var Udtryk for, at man hjemme ikke rigtig deler vor Opfattelse af Situationen hernede og derfor ønsker at faa en Mand ned, som selv kan se. Saa havde det jo ikke noget Zweck, at en af os kom hjem. Der er altsaa ikke andet at gøre end at sige: vi accepterer, allright, naar der bare er Tid til det. Det var vor Frygt, det kan jeg huske, vi talte om: bare der nu er Tid, men det var der ikke. For mig staar det altsaa i og for sig som fuldt naturligt, at vi opfatter disse Sendelser som Udtryk for, at man herhjemme havde et Ønske om, hvad der ogsaa er naturligt, at nogle her hjemme fra skulde se med egne Øjne. Det maatte vi acceptere og saa haabe, at der blev Tid til det.

Jørgen Gram: Det er i Relation til det, vi har været inde paa her. Hr. Udenrigsraaden bemærkede, at det jo var muligt, at Artikler i Pressen kunde gøre mere Indtryk end Indberetninger fra Gesandtskabet. Ligger der deri, at man i Gesandtskabet med Rette eller med Urette havde det Indtryk, at Regeringen, specielt Udenrigsminister *Munch*, maatte stilles over for et Pres fra Offentligheden, at han ellers ikke ifølge sin Indstilling, som var bedømt til, at han ikke havde særlig stor Tiltro til dansk militær Indgriben, vilde handle, at der maatte et Pres til udefra gennem disse Artikler, for at der kunde ske noget.

Steensen-Leth: Nej, der ligger ikke noget som helst, hvad skal jeg sige, konkret i det, men det er en gammel Erfaring, for at sige det lidt haardt, at de, der er ude, synes, at de, der er hjemme, er Idioter, og de, der er hjemme, synes, at de, der er ude, er Idioter, og at der sker en Sindsforandring, naar man passerer Grænsen. Det er faktisk saaledes, og det er vist ogsaa noget, som gælder i alle Landes Udenrigstjeneste, at man er utilbøjelig til hjemme at tage det højtideligt, som de siger ude, og omvendt. Det er ikke noget, som er specielt for dette Tilfælde, jeg kan nævne Masser af Eksempler paa det, ikke alene fra vor egen, men ogsaa fra andre Landes Udenrigstjeneste, hvordan Beretninger ikke bliver troet, selv om det senere viser sig, at man har Ret. Det er altsaa ikke ment som sigtende til dette konkrete Tilfælde, men det er en almindelig Forklaring, at de ofte tror mere paa, hvad de læser i Aviserne, end hvad de faar fra os.

Steen: Jeg vil gerne resumere enkelte Punkter derhen, at jeg forstaar Deres Udtalelser straks ved Begyndelsen af Samtalen i Dag saadan, at Gesandtskabet den 4., da De skrev det første hjem, vurderede Stillingen saadan, at Tyskland havde nu taget sin Beslutning ....

Steensen-Leth: Ja.

Steen: .... og den Beslutning vilde de gennemføre; det, de havde besluttet, vilde nu ske, uden Hensyn til, hvad vi fra Danmarks Side foretog os.

Steensen-Leth: Nej.

Steen: Saadan har jeg opfattet det, det kan altsaa være forkert.

Steensen-Leth: Det mener jeg ikke at have sagt. Vi mente, at Tyskland havde truffet sin Beslutning og lagt sin Plan.

Steen: Og denne vilde ikke ændres af Hensyn til, hvad vi foretog os. Det bliver det samme.

Steensen-Leth: Ja, det vil jeg dog sætte et Spørgsmaalstegn ved. Jeg mener bare, at Situationen var alvorlig, idet der fra tysk Side var truffet Bestemmelse om en eller anden Aktion, og at den største Sandsynlighed var for, skønt vi ikke kunde sig det helt bestemt, at vi gik med ind i denne Aktion, at den overvejende Sandsynlighed var for, at vi gjorde det.

Steen: Det vil altsaa sige, at hvis Beslutningen gik ud paa, at vi var med i det, saa vilde vi komme med, og hvis Beslutningen gik ud paa, at vi ikke var med i det, saa kom vi selvfølgelig ikke med, men hverken det ene eller det andet fra vor Side vilde kunne ændre Beslutningen.

Steensen-Leth: Nej, jeg maa mene, at vi allerede dengang mente, at da det var lavet som en Overraskelsesaktion, var der en Mulighed for at afvende den ved at raabe Alarm.

Steen: Saadan skal det forstaas. Undskyld, det er altsaa modsat af, hvad jeg har forstaaet i første Omgang. Jeg tror, det var naturligt at opfatte det saadan, men nu er det altsaa saadan, det skal forstaas, det er ganske klart. Ja, ja, men naar det er Stillingen, som jeg nu har faaet den forklaret, saa staar jeg helt uforstaaende over for det, Gesandtskabet foretager sig. Spørgsmaalet er, om en Mand som *Kjølsen*, som man tror sidder inde med den bedst mulige Viden og ogsaa Evne til at lade den gaa videre, om han saa i denne Situation bør rejse til København, eller han bør tage med Tyskerne. Og saa siger Hr. *Steensen-Leth*, at Resultatet blev, at man syntes, det var rigtigt, at han bevarede Kontakten med disse militære Kredse. Hvad skulde han bruge den til i den Situation? Den kan der ikke være fjerneste Brug for. Det, der nu er Brug for, er at give Tyskerne det Indtryk: nu ved vi, hvad det er, I laver, og det, Gesandtskabet da kan gøre, det er at sige: nej, nu har vi ikke Tid til at tage med i Skoven, nu skal han hjem til København, og derfor er han rejst til København. Hr. *Steensen-Leth* har sagt et Par Gange under denne Samtale, at det, det hele drejede sig om, det var, at Tyskerne forstod, at vi var underrettet, og Tyskland

forudsætter jo ogsaa, at Gesandtskabet er underrettet. Hvis derfor den, man skulde have med, er forhindret i at tage med, fordi han er rejst hjem, vil det være den bedste Maade at sige det paa, at vi ved godt, hvad der forestaar; nu er Manden hjemme for at fortælle det. Det kunde jeg have forstaaet, men ikke, at man sender Manden i Skoven og siger: nej, det er bedst, at de har det Indtryk, at vi ingenting ved; han maa endelig bevare sin Kontakt. Og saa samtidig tænker man: sikke Idioter hjemme, at I ikke kan forstaa, at I skulde gøre det, I ikke gør. Det kan jeg altsaa ikke forstaa.

Steensen-Leth: Jeg mener altsaa, at før Regeringen hjemme har tilkendegivet sin Holdning, hvad den vil, kan vi ikke sende Hr. *Kjølsen*. Hvis man hjemme mener, at man ikke vil vise, at man er underrettet, saa vil det jo være i Strid med den hjemlige Politik at unddrage Hr. *Kjølsen* fra denne Tur og et Skridt altsaa, som vi efter Kammerherre *Zahles* Mening ikke kunde foretage paa egen Haand.

Steen: Det kunde jeg forstaa, den Tankegang kunde jeg acceptere under Forudsætning af, at den blev fulgt, men det gjorde de Herrer ikke, de gjorde noget andet. De siger: nu har vi underrettet Regeringen derhjemme, den foretager sig efter vor Opfattelse ikke, hvad den burde, men det er ikke noget, vi skal blande os i, men saa gør De noget andet, saa siger De: ja, det er jo muligt, at Gesandten ikke er saa enig med os i, at det, Regeringen foretager sig eller undlader at foretage sig, er saa forkert, som vi mener, men saa handler vi paa egen Haand, derfor siger vi til Journalisterne: vil I slaa Alarm hjemme, vil I sørge for, at den danske Offentlighed bliver opskræmt. Men har lige sagt: det kunde vi ikke blande os i, det maatte Regeringen tage Ansvaret for. Alligevel slaar man Alarm, men ikke paa den naturlige Maade, man kunde gøre det paa, ved at benytte Gesandtskabets Personale, der er ansat til at gøre det, bedst muligt. Nej, man siger: vi maa endelig lade, saa Tyskerne ikke ved, at vi ved noget. Regeringen sidder hjemme og foretage sig ikke det, den efter vor Mening burde gøre. Man siger: vi kunde ikke gribe ind i den Politik, der blev ført, vi skulde kun underrette. Alligevel siger man til hinanden: det er ikke værd, vi snakker om det, men paa egen Haand tager man det Ansvar, man efter den anden Tankegang mente var Regeringens.

Steensen-Leth: Derfor tror jeg ogsaa, det er fremhævet før, at dette Skridt over for Korrespondenterne var et Skridt, som laa uden for Kammerherre *Zahles* Linie, og som jeg altsaa har foretaget paa egen Boldgade.

Steen: Ja, vel.

Steensen-Leth: Det andet kunde jeg ikke komme til, jeg kunde ikke tage hjem, selv om jeg kunde have faaet Lov til det. Jeg kan ikke tage hjem og over for Regeringen fremsætte en Anskuelse, som ikke er i Overensstemmelse med min Chefs Stilling. Derfor kunde jeg ikke gøre det.

Steen: Ja, det accepterer jeg, men saa er Stillingen denne i Gesandtskabet, for saa vidt det er Chefens, for saa vidt det er *Zahles* Mening, der skal lægges til Grund, at Hr. *Kjølsen* og De ikke var enig med *Zahle,* og derfor kunde De ikke rejse hjem med den Besked fra *Zahle,* saadan som De vilde aflevere den, og saa handlede De paa egen Haand, og Udenrigsministeren har altsaa, fordi han ikke blev underrettet om de Herrers afvigende Synspunkt, holdt sig til den skriftlige Forklaring, som Regeringen gjorde til sin egen og tog Ansvaret for.

Steensen-Leth: Ja, jeg tror, det er rigtigt, at *Zahle* var af den Opfattelse, at det ikke tilkom os at give Regeringen Raad om, hvad der skulde ske. Vi var i det store og hele enige om, hvad der efter vor Mening var det rigtigste at gøre, men Kammerherre *Zahle* mente altsaa ikke, at det tilkom os at sige det. Jeg vil hellere udtrykke det saadan.

Steen: Og derefter gør de Herrer det.

Steensen-Leth: Dette har vi altsaa gjort. Man kan sige, det var et Sidespring, som vi altsaa mente selv at kunne tage Ansvaret for.

Formanden: Hr. Udenrigsraad, naar De siger »vi« der ....

Steensen-Leth: Men *Kjølsen* troede, at Kammerherre *Zahle* var indforstaaet paa Forhaand, fordi jeg var med.

Busch-Jensen: Ja, jeg har ikke mere at spørge om, fordi det, som efter min Mening var det væsentligste, er klaret ved disse Svar.

Starcke: Maa jeg lige spørge Udenrigsraaden, om man ikke kan opfatte det saadan, at Grunden til det manglende klare Initiativ fra den danske Legation i Berlin ligger deri, at man, som det

ogsaa synes at fremgaa af de forskellige Breve og Indberetninger, vurderede Situationen saadan, at det var en Fare for Danmark, som var sandsynlig, som var en overvejende Mulighed, men som ikke var en Sikkerhed, selvfølgelig, og at man derfor ogsaa førte sin Politik med Hensyn til *Kjølsen* saadan, at man lod ham tage med paa denne Ekskursion, for at man kunde bevare sit Ansigt over for Berlin, hvis det skulde vise sig, at Sandsynligheden ikke var Virkelighed. Nu bagefter, da vi sidder med vor Viden om, hvad der faktisk skete, er man let tilbøjelig til at vurdere Situationen ud fra denne Viden. Dengang var det kun en overvejende Mulighed, men ikke en Sikkerhed, som vi nu ved det var.

Steensen-Leth: Jeg kan sige — jeg tror, jeg var inde paa det lige i Begyndelsen af, hvad jeg sagde —, at man kan jo ikke forlange af Gesandtskabet og heller ikke faa en positiv Viden om, hvad der skal ske. Man har en subjektiv Overbevisning om, at det er det overvejende sandsynlige, men længere kan vi jo ikke komme. En positiv Viden om, at det vil ske, har man jo ikke, og Kammerherre *Zahle* vilde jo netop ogsaa undgaa at give Indtryk af at sige mere, end han kunde staa ved. Han var usædvanlig samvittighedsfuld i den Retning, at han ikke vilde sige noget haardere, end han kunde staa ved det. En Maade, man ogsaa kan influere paa i sin Reportage, er jo nemlig ved at fremstille Tingene haardere, end de i Virkeligheden er, saa naar man er samvittighedsfuld, maa man altsaa omhyggelig faa frem de Momenter, man støtter det paa, altsaa hvordan man er kommet til sine Konklusioner, og hvad der kan tale imod. Sikkerhed har man jo ikke, men jeg mener, det var vor subjektive Overbevisning dernede, at det var ganske overordentlig sandsynligt.

Starcke: Ja, det var altsaa en medvirkende Aarsag til, at man lod *Kjølsen* rejse med paa Ekskursionen, dette, at man dog ikke var sikker i sin Sag.

Steensen-Leth: Ja, det kan man vel nok sige, navnlig ogsaa dette, at Regeringen hjemme ikke havde taget Stilling. Hvis Regeringen hjemme havde foretaget et eller andet afgørende Skridt herhjemme, saa havde vi naturligvis ikke sendt Hr. *Kjølsen* af Sted, for vi vidste jo, regnede i alt Fald med som næsten sikkert, at denne Rejse var arrangeret som en Slags Camouflage. Det var jo meget i Stil med den sædvanlige tyske Metode, som man maaske endnu dengang ikke var saa fortrolig med, men som man dog allerede havde set adskillige Eksempler paa.

Starcke: Men Hr. *Schøns* Tøven eller Reservation med Hensyn til at forfølge det Maal, som han egentlig havde ved sin Sendelse herop, ligger det ogsaa deri?

Steensen-Leth: Nej, det tror jeg ligger absolut og udelukkende i, at han som forholdsvis ung Sekretær opfattede Udenrigsministerens Afskedstagen, efter at han første Gang havde henledt Opmærksomheden paa, om Ministeren dog ikke vilde læse Beretningen først, og Ministeren saa efter at have læst den siger Farvel, som om Udenrigsministeren ikke ønsker at tale med ham.

Starcke: Nej, altsaa, Udenrigsministeren ønsker ikke at tale med ham, og saa har han saa megen Disciplin, at han bøjer sig for det og gaar. Tak.

Fr. Dalgaard: Hr. Udenrigsraad, De sagde, da De begyndte, at De i det store og hele var enig med Hr. *Kjølsen* i hans Fremstilling — jeg gaar ud fra baade hans Pjece og hans Udtalelser heroppe —, og nu siger De, at man var ikke sikker, det var subjektivt o. s. v. Naar man læser baade *Kjølsens* Pjece og hans Udtalelser heroppe, saa synes det nu at fremgaa, at han var objektivt overbevist om, at det var meget galt, og der ligger i hele hans Fremstilling en meget stærk Bebrejdelse mod Regeringen. Er det ikke Deres Indtryk?

Steensen-Leth: Jo, det er det vel.

Fr. Dalgaard: Er De enig deri? Hr. *Steensen-Leth* begyndte sin Forklaring med at sige: jeg er i det store og hele enig med Hr. *Kjølsen*.

Steensen-Leth: Dermed sigter jeg i og for sig ikke til denne Tendens, hvis den er der, men jeg sigter til, at hans Skildring af, hvad der faktisk er gaaet for sig, efter min Mening, saa vidt jeg erindrer, paa nogle Punkter nær, som jeg vist har talt om her efterhaanden alle sammen, er rigtig, men som jeg sagde, mener jeg, at den militære Side af det er fremhævet lidt stærkt. Vi talte ogsaa med andre end militære. De andre Overvejelser kommer jo ikke rigtig frem hos Hr. *Kjølsen*, hvad der ogsaa er naturligt; han er jo Militær, og holder sig til den militære Side og faar ikke det andet saa meget frem.

Kristen Amby: Jeg forstaar, at man mente, der var en overvejende Sandsynlighed for, at der vilde ske det, som nu skete, og at det var de tre Hovedfigurer i Berlin enige om. Jeg forstaar videre, efter Udenrigsraadens Udtalelser, at man regnede med, at det afgørende for, om det saa skete, var, at Overraskelsesmomentet stadig var der, og at det derfor var et politisk Raad, ikke et militært Raad om noget konkret, der var Brug for, et politisk Raad til den danske Regering, De vilde give, at man skulde lave Ting herhjemme, som ikke direkte var en Følge af en Forespørgsel til Tyskerne, men hvoraf det fremgik, at vi var ikke saa uforberedte, at det kunde komme som en Overraskelse, og derfor mente De det rigtigt at foretage militære Diversioner her i Landet af en eller anden Karakter. Men saa er det, jeg ikke begriber, Hr. Udenrigsraad — der er ingen Uenighed, det er alle 3 enige om —, og saa begriber jeg ikke, at det Raad ikke faar et ganske konkret Indhold, altsaa i et Forslag. For saa er det ikke mere et Spørgsmaal om, hvad Regeringen maatte skønne, om Antal af Aargange o. s. v.; saa er det en ganske klar politisk Overbevisning: at det kan i hvert Fald aldrig skade, der er ingen Fare ved det, det kan tværtimod maaske forhindre det, som vi ellers frygter og mener der er overvejende Sandsynlighed for vil ske. Derfor kommer jeg stadig væk tilbage til, at der er noget i mig, der undrer sig over, at naar det i disse fatale Dage, i hvert Fald fra den 4.—5. April, var den velovervejede Mening og det Raad, man vilde give, saa retter man ganske vist maaske nok, naar man læser det, stærke Henstillinger, men ikke nogen konkret Henstilling.

Steensen-Leth: Der er det, jeg mener, at Kammerherre *Zahle* altid stod paa det Standpunkt, og det siger han jo ogsaa i Indberetningen: det tilkommer ikke os at give Regeringen Raad om, hvad den skal gøre, det tilkommer kun os at vise, hvordan Situationen er.

Kristen Amby: Det forstaar jeg.

Steensen-Leth: Men med Hensyn til denne overvejende Sandsynlighed for et Angreb har jeg uddybet *Kjølsen* lidt, idet jeg siger, at dèr var vi paa Linie med Kammerherren hele Tiden, undtagen altsaa netop Lørdag den 6. April, hvor Kammerherren pludselig svingede.

Kristen Amby: Svingede i den Opfattelse — for det er det relevante —, at det maaske vilde være farligt, hvis man foretog Diversioner her i Landet?

Steensen-Leth: Nej, han svingede i den Opfattelse — ja, det bliver til en vis Grad en Konsekvens af det; Kammerherren svingede lidt i den Opfattelse, at det var saa sikkert, at de gik løs paa os: om det ikke kunde være, at denne Aktion alligevel ikke blev til noget, at den blev afblæst eller rettet andetsteds hen, og deraf følger selvfølgelig ogsaa en vis Svingning i den anden Opfattelse. I det Øjeblik man nemlig ikke mere er temmelig overbevist om den overvejende Sandsynlighed, bortfalder jo ogsaa Hovedmotiveringen for at mene, at det vil være rigtigt at foretage en eller anden Demonstration, for saa kommer vi over i dette, at det kan være farligt.

Kristen Amby: Det vil med andre Ord sige, at nu er vi dèr, hvor i hvert Fald Kammerherre *Zahle* efter Deres Fremstilling paa et bestemt Tidspunkt er ved at komme til den Anskuelse, som han altsaa ikke har haft den 4. og den 5. April.

Steensen-Leth: Nej, den begyndte den 6. om Morgenen.

Kristen Amby: Den Anskuelse nemlig, at det ikke vilde være ufarligt.

Steensen-Leth: Det er lidt meget sagt. Jeg vil hellere sige: hans Tvivl om, hvórvidt nu dette Angreb virkelig blev til noget. Denne Tvivl viste sig Lørdag Morgen, og den var altsaa, da vi naaede Aftenen, gaaet over igen. I Løbet af Dagen gik den over, og jeg forklarer den i og for sig nærmest som en psykisk Reaktion; efter at man har været saa spændt og opskræmt flere Dage i Træk, kommer der en vis Reaktion, navnlig for en ældre og fysisk ret svag Mand. Jeg iagttog den samme Reaktion hos den norske Minister.

Kristen Amby: Men Tvivlen var borte om Aftenen eller Natten?

Steensen-Leth: Tvivlen var forbi i Løbet af Dagen, efter hvad man hørte og fortalte o. s. v., men den bestod der den Lørdag. Men Beretningen af 5. April er absolut Udtryk for en Fastholden af den af 4. April. Dette, at Kammerherren skrev lidt bredt frem og tilbage, kan for udenforstaaende, som jeg har fremhævet før, virke afsvækkende, men for dem, der kendte hans Stil og hans hele Façon, kan det ikke gøre det, for han har altid holdt meget af at skrive lidt

bredt og fremhæve det ene og det andet. Den 6. April var der altsaa en Tid, hvor Kammerherren ikke var helt i Overensstemmelse med os andre. Det var jo det, der var Udgangspunktet: om vi alle var paa Linie hele Tiden, og jeg maa altsaa tilstaa, at der er nogle Timer om Lørdagen, hvor vi ikke var det, og endvidere, at Henvendelsen til Korrespondenterne den 5. nok ogsaa laa uden for Kammerherrens Linie.

Steen: Jeg vil gerne have sagt, at som Samtalen nu har formet sig, vil det, hvis nogen senere læser det, let forme sig saadan, at Hr. *Schøn* kommer til at staa, om ikke just som en latterlig Person, saa som en ubehjælpsom ung Mand, der ikke kunde udrette det Ærinde, han var sendt i. Saaledes tegner Billedet sig nu ikke for mig efter det, jeg har hørt her. Jeg ser ham staaende i en særdeles vanskelig Situation. Han er egentlig ude af Stand til at give en Fremstilling, medmindre han bliver spurgt om noget, idet han er sendt fra et Gesandtskab, hvor man er uenig.

Steensen-Leth: Nej, nej.

Steen: Jo, saadan staar det for mig: med en Gesandt, som skriver det, han mener der skal siges, og har den principielle Indstilling, at dermed er Gesandtskabets Mission opfyldt; den er at sige til den kongelige danske Regering: saaledes maa vi her bedømme Situationen, hvad der derudover skal foretages, skal jeg ikke skønne om, det er ikke min Opgave, og det skal der naturligvis heller ikke fra mig sendes nogen med Raad om.

Steensen-Leth: Hr. *Schøn* havde heller ikke Raad med. Hr. *Schøn* var informeret om Situationen og skulde altsaa uddybe det mundtligt, hvis Dr. *Munch* mente det var fornødent.

Steen: Hvis han blev spurgt.

Steensen-Leth: Ja han var altsaa anmodet om at uddybe det. Man kan sige: hvis han blev spurgt; vi har i alt Fald ikke formuleret det saaledes, for vi gik egentlig ud fra, at man vilde tale med ham; ellers havde der jo ikke været Spor af Grund til at sende ham hjem. Men jeg vil dog protestere imod, at jeg paa nogen Maade skulde antyde, at han stod i et latterligt Lys, for jeg mener absolut, at han med det, han gjorde, i og for sig gjorde, hvad man kunde forvente. *Jeg* selv vilde maaske have sagt: jeg vil tillade mig at sige noget alligevel, men det var nok vanskeligere for ham, end det vilde have været for mig.

Steen: Hr. *Schøn* staar altsaa for mig at se i en meget, meget vanskelig Stilling, idet han er sendt fra et Gesandtskab, hvor man — nu holder jeg mig til de 3 Herrer, Gesandten, *Kjølsen* og Dem — vurderede Situationen meget forskelligt. Gesandtens Standpunkt er, at der skal siges det, vi kan staa inde for, og det, vi sidder inde med af Oplysninger til den Regering, hvis Repræsentanter vi er her, og derefter maa den saa handle og tage sit Ansvar for, hvad der skal ske. Det er Kammerherre *Zahles* Indstilling. Efter alt, hvad der fremkommer nu, er det i hvert Fald de to andre Herrers, *Kjølsens* og Deres Indstilling, at De er ganske klar over, hvad Regeringen skulde have foretaget sig, nemlig det modsatte af det, De selv foretog Dem. Regeringen skulde foretage sig alt, hvad der kunde foretages for at sige til Tyskerne: nu er vi klar over, at I har lumske Hensigter med os, og de Herrer føjer til, at var det sket, var der en svag, større eller mindre Mulighed for, at Tyskerne derefter havde ændret deres Beslutning. Men den Mulighed, De havde for at sige til Tyskerne: nu ved vi, at I har noget i Sinde, den var at sende *Kjølsen* hjem og sige: nej, den anden Rejse har han ikke Tid til, han har et meget vigtigt Ærinde hjemme. Naar man kunde forudsætte, at denne Skovtur var arrangeret for at camouflere noget, vilde det have vakt Opsigt i Tyskland, at han saa ikke tog med, men sagde: jeg skal hjem i et vigtigt Ærinde. Meningen dermed kunde saa Tyskerne selv regne ud. Det var det bedste, Gesandtskabet kunde gøre for at vække Opsigt, men det gør De ikke. Man sender denne pæne og taktfulde, forudsætter jeg, Mand hjem, og saa vil jeg spørge: hvad skal han egentlig tage Initiativ til at sige til Gesandtskabets Minister? Det vilde være unfair, han vilde betragte det som liggende uden for sin Opgave at skildre, at saadan er Stillingen: man bedømmer Situationen forskelligt fra de Herrers Side, *vi* kunde have vakt den Opsigt, som de to Herrer mener jeg skal sige at man skal vække her, men Gesandtskabets Beslutning er blevet, at vi ikke foretager os noget, som Tyskerne kan faa Mistanke til; tværtimod, vi spiller saa uskyldige som muligt, vi tager med paa Skovturen og lader som ingenting og sender en Mand hjem, som ikke kan vække Op-

sigt, men vi tilraader Regeringen, at der sker noget her, det være sig Mobilisering eller Indkaldelser, som giver Tyskerne Indtryk af, at nu er vi underrettede. Den Besked kunde han jo ikke give fra Gesandten efter hele Gesandtens Indstilling: at det ikke tilkom ham at give Regeringen Raad, tilmed naar Gesandten i de kritiske Dage havde sine Tvivl om, hvad der var rigtigst under de foreliggende Forhold, enten at følge de Herrers Raad eller at lade som ingenting under Henvisning til, at det var muligt, at det, man frygtede, ikke vilde ske. Jeg ser derfor ikke, hvad den Mand havde at gøre andet end at aflevere det, der var skrevet, og afvente, om man vilde udspørge ham. Det var ikke den Mand, man skulde have sendt hjem fra Gesandtskabet. Naar der var to Parter, der stod over for hinanden med divergerende Opfattelser, saa maatte, hvis De selv vurderede Situationen saa dødsensalvorligt, som De nu gør, en af Dem selv, som kunde tale med større Myndighed, være taget hjem, have sat alle andre Hensyn til Side og erklæret: saadan og saadan bedømmer vi Stillingen; der er nogen Forskellighed i Opfattelsen, men I skal vide, hvordan Stillingen er. Det var det, der burde være sket, men ikke skete.

Steensen-Leth: Selvfølgelig havde *Schøn* ikke nogen Ordre fra mig om at sige noget, der kunde stride mod Kammerherrens Opfattelse, lige saa lidt som jeg, hvis jeg var sendt hjem af Kammerherren, kunde have givet Udtryk for andet end hvad jeg var bemyndiget til af Kammerherren. Hr. *Schøn* havde kun den Instruktion, han havde faaet af Kammerherren, og han var ikke i nogen vanskelig Stilling. Og denne, om jeg saa maa sige, lille Divergens, som var opstaaet inden for Gesandtskabet, mellem Kammerherren paa den ene Side og nogle af os andre paa den anden Side, var jo ikke paa den Maade fremme allerede den 4. April, for vi regnede dengang i og for sig med, at naar de nu fik denne Besked, skete der et eller andet herhjemme, og saa var der ingen Grund for os til at begynde at træde op paa det Tidspunkt. Men jeg ønsker ikke at rejse nogen Anklage mod nogen. Dèr maa Folketingsmanden misforstaa mig. Jeg forsøger kun at belyse, hvad der er sket. Det er jeg jo nødt til.

Steen: Ja, Angrebet er rettet af *Kjølsen*, men da De i det store og hele er enig med ham, kan De tage den Del af det, De vil. Men jeg vil gerne have konstateret, at Enigheden blev mindre og mindre.

Steensen-Leth: Enigheden, sagde jeg oprindelig, gjaldt de rent faktiske Oplysninger.

Kristen Amby: Nu blev der sagt, at den 4. April var der ikke den Uenighed, saa den maa man ikke lade spille ind, for den kom først den 6. Men det, der undrer mig, er, at man sender *Kjølsen* med det haandskrevne, mindre vigtige Brev den 1. April.

Steensen-Leth: Han skulde rejse alligevel.

Kristen Amby: Javel, men man sender ham hjem med Instruktion om ikke at afvente, hvad Udenrigsministeren maatte spørge om, hvad Brevet maatte give ham Anledning til at spørge om, men med Instruktion om at kommentere dette Brevs Indhold baade over for Direktøren for Marineministeriet og over for Udenrigsministeren, hvilket ogsaa sker. Det er ubegribeligt — undskyld, at jeg siger det under den Form —, selv om det nu er Legationssekretæren, der er en yngre Mand, at man, naar man sender det endnu vigtigere Brev af 4. April, da ikke giver en Instruktion om en mundtlig Kommentar til dette Brev, saa meget des mere som man da er enig i Bedømmelsen af Situationen og efter Deres Udsagn her ogsaa er enig om, hvad Regeringen, uden at der vil være nogen Fare for Danmark derved, skal foretage sig for muligvis at forebygge det, som man mener sandsynligvis vil ske. Jeg kan forstaa, at man nødig vil skrive det i et Dokument; der kan nemlig ske det, at Maskinen kan falde ned i Berlin og Dokumentet blive fundet, saa man vil ikke skrive ligefrem: mobilisér, men naar man efter Deres Udsagn er enig den 4. April om, at der bør ske det og det i Danmark, kan jeg ikke forstaa, at man ikke kan give en Legationssekretær, der jo ikke er blot et Bud, den Besked, at den og den Kommentar bør gives.

Steensen-Leth: Som jeg gentagne Gange har været inde paa, mente Kammerherren, at det var ikke hans Sag at foreslaa, hvad der skulde gøres herhjemme. Det kan man jo godt selv have en Mening om, men han mente ikke, at den skulde gives til Kende, og Hr. *Schøns* Instruktion var altsaa indskrænket til at kommentere selve det, der stod i Beretningen; han skulde ikke gaa ud over det ved yderligere at fortælle, at man gav

Raad om Mobilisering eller saadant. Hvad der er sket med Hensyn til det første Brev, ved jeg ikke saa nøje, for da var Hr. *Kjølsen* alene hos *Zahle* tidligt om Morgenen, og hvad de har talt om, ved jeg ikke.

Fr. Dalgaard: Jeg er ikke inde i, hvad man maa sige og ikke maa sige i Diplomatiet, hvad man maa raade til eller ikke maa raade til; jeg forstaar, at der er mange usynlige Skranker, som man ikke kan overskride. Det skal jeg lade ligge. Men hvis man i Berlin har den subjektive Opfattelse, dels at der meget hurtigt kan skè noget meget alvorligt, og dernæst, at det maaske ikke vil ske, hvis der fra Danmarks Side sker en eller anden Reaktion, der viser, at man i hvert Fald er ved at formode, at der vil ske noget, maa jeg spørge, vil det saa være imod Diplomatiets Love, at enten Kammerherren eller en af hans betroede Folk skrev eller rejste herop og sagde: vi skal ikke give Raad, vi skal ikke give dit og ikke give dat — for det forstaar jeg hører med til Mandarinsproget —, men vi vil hernede mene, at det vil være gavnligt, hvis man paa en eller anden Maade i Danmark lader komme frem, at man formoder, at der kan ske noget fra Tysklands Side. Maa en saadan Besked ikke gives?

Steensen-Leth: Jeg kan i og for sig ikke se, at der skulde være noget til Hinder derfor.

Fr. Dalgaard: Er den Besked givet?

Steensen-Leth: Nej, der er ikke givet andet, end hvad der staar i disse Beretninger.

Formanden: Maa jeg slutte med et Spørgsmaal, som jeg ogsaa synes vi skal have klaret. Oberst *Hartz*, der i sin Tid var Militærattaché i Berlin, har forklaret noget om, at Regeringen har været vel underrettet, og at Udenrigsministeren bl. a. havde set en Genpart eller faaet en Genpart af den tyske Armébefaling. Det lyder jo som et Postulat, men han siger, at denne Oplysning skulde være fremkommet ved et Middagsselskab hos Landbrugsattaché *Jacobsen* i Berlin, og han nævner, at Minister *Mohr* skulde have set denne Armébefaling og have knyttet den Bemærkning til, at den Dato, der var anført deri, ikke var den 9., men den 11. Naar jeg spørger Dem, Hr. Udenrigsraad, er det, fordi Hr. *Hartz* er blevet spurgt, om De var til Stede ved det Middagsselskab sammen med Landbrugsattaché *Jacobsen*, og *Kjølsen* var der vel ogsaa, og daværende Direktør *Mohr*.

Steensen-Leth: Selve denne Middag har jeg ingen Erindring om, men at det beror paa en Mystifikation for Oberst *Hartz*, er der ikke Tvivl om. Denne Dagsbefaling, eller hvad det er, har vi aldrig haft. Men maa jeg tilføje, at jeg tror jeg engang — og det kan være, at Hr. *Hartz* har hørt paa det — har drøftet med Minister *Mohr* Spørgsmaalet om Tidspunktet for Invasionen i Danmark, og saa vidt jeg husker, fremhævede Minister *Mohr*, at vi havde jo sagt, at det blev den 11., hvilket jeg bestred, men der staar i en af Kammerherre *Zahles* Indberetninger, at Transportflaaden ventedes saadan noget som den 11. Jeg vil antage, at det maaske er denne Diskussion, som Hr. *Hartz* paa en eller anden Maade har misforstaaet.

Westermann: Han siger, han har set den.

Steensen-Leth: Den har aldrig eksisteret for os.

Formanden: Da der ikke er andre Spørgsmaal, vil jeg sige Hr. Udenrigsraaden mange Tak for den udførlige Forklaring, vi har faaet i Dag.

Afhøringen sluttede Kl. 12.25.

Onsdag den 6. Marts 1946 Kl. 14.

For Kommissionen mødte Chefen for Kystdefensionen, Kommandør Paul Ipsen.

Formanden: Forinden Afhøringen paabegyndes, maa jeg bede Dem nævne Deres fulde Navn og Stilling.

Ipsen: Paul Ipsen, Kommandør, Chef for Kystdefensionen.

Formanden: Kommandøren var den 9. April 1940 Chef for Flaadestationen, og som det fremgaar af Søværnskommandoens Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40, var De tillige Chef for Kystdefensionen.

Ipsen: Ja.

Formanden: Hvor længe havde De indtaget den Stilling?

Ipsen: Jeg maa begynde med at anføre, at jeg først blev Chef for Kystdefensionen den 1. Marts 1940, idet jeg afløste dens mangeaarige Chef, Kontreadmiral *Briand de Crèvecoeur*, der blev Chef for Kystflaaden. Min Udnævnelse hertil skyldtes sikkert, at jeg i 4 Aar havde været Stabschef for Kystdefensionen, fra 1932—36, og derfor havde den fornødne Uddannelse. Samtidig forblev jeg efter Marineministeriets Bestemmelse indtil videre Chef for Flaadestationen, fordi der paa mit Initiativ og under min Ledelse var iværksat store Istandsættelses- og Fornyelsesarbejder paa Holmen. Blandt andre Hverv havde jeg siden 1923 tillige dette at være Lærer ved Hærens Officersskoles Generalstabsklasse i Søkrigskunst. Min Tid var derfor meget stærkt optaget.

Hvis jeg maa have Lov at fortsætte, vil jeg blot sige dette — jeg nævner det for at præcisere, at min Tid var saa optaget, at jeg ikke havde Lejlighed til privat i Byen at høre de Rygter, der verserede i Løbet af den 8. April.

Formanden: Jeg forstaar, at vi nu ganske umærkeligt glider over i selve Forklaringen. Men inden vi gaar dertil, vil jeg gerne have Lov at spørge, om De er bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission. Opgaven gaar bl. a. ud paa at foretage de Undersøgelser, som Kommissionen har anset for nødvendige til Supplering af de Oplysninger, som er tilvejebragt af den forrige Kommission, Kommissionen af 15. Juni 1945 vedrørende Forholdene den 9. April 1940.

Ipsen: Ja.

Formanden: Jeg kan saa sige, at det, det drejer sig om i Dag, er, at Kommissionen ønsker at faa det Billede suppleret, som Kommissionen hidtil har kunnet dannet sig paa Grundlag af hvad der foreligger. Vi beder Dem derfor give en Redegørelse for Begivenhedernes Udvikling ved Kystdefensionen den 8. til 9. April 1940. Det er, om jeg saa maa sige, Hovedemnet, vi skal drøfte, som det maaske vil være Dem bekendt.

Det vil sikkert være Dem bekendt ved Gennemlæsningen af Kommissionens Betænkning, at der som Bilag til Betænkningen er optaget Uddrag af Søværnskommandoens Generalrapport for Søværnsstyrken for 1939—40. Efter denne Betænknings Afgivelse er der til Kommissionen indløbet yderligere Oplysninger vedrørende Begivenheder paa Middelgrundsfortet den 9. April 1940. Der er saaledes til Kommissionen fremsendt en af Kystløjtnant H. Schat-Holm den 11. April 1940 som vagthavende Officer af ham selv den 14. April 1940 skreven Rapport eller Huskeseddel, hvoraf fremgaar bl. a. Grunden til, at Kanonen ikke virkede, han siger, at den fik han senere fortalt af en af Vagterne. Paa Grund af Mandskabets Ukendskab til Kanonen havde de aabnet Kilen, medens Kanonen var indstillet paa Haandbetjening, og derefter kommer han ind paa en nærmere Udredning af Forholdene vedrørende Kanonen.

Endvidere oplyser han i sin Rapport: »Meldingen til Chefen blev meldt af undertegnede, og Meldingen lød som følger: »Melder Chefen, at tyske Orlogsfartøjer er paa Vej mod Københavns Havn, maa der skydes«. Chefens Svar: »Nej, der maa ikke skydes«.

Se, det er navnlig de Ting, vi skal drøfte, og hvorom Deres nærmere Forklaring ønskes.

Forinden De forklarer nærmere, skal jeg gøre Dem bekendt med, at Referatet af denne Afhøring antagelig bli-

ver offentliggjort — det beror paa Kommissionens nærmere Bestemmelse —, men indtil det sker, er Kommissionens Medlemmer bundet af Diskretionspligt, idet det i Kommissoriet er bestemt, at Forhandlingerne her foregaar for lukkede Døre. Jeg tør maaske have Lov til at tro, at De selv vil føle Dem bundet af denne Diskretionspligt som Følge af, at Forhandlingerne foregaar for lukkede Døre.

Ipsen: Ja.

Formanden: Ja, saa vil jeg bede Dem Hr. Kommandør om at give en Fremstilling af Forholdene dengang paa Middelgrunden.

Ipsen: Jeg tror, det vil være vanskeligt, hvis jeg ikke faar Lov til først at nævne forskellige Ting; jeg skal gøre det meget kort, og jeg skal ikke bruge flere Ord, end jeg behøver.

Jeg vil gerne sige, hvorledes Sagen laa for mit eget Vedkommende, da det var mig, der var Chef. Jeg nævnte før, at jeg af Ministeriet var beordret til flere vigtige Poster, baade Chef for Kystdefensionen og Flaadestationen, og tillige havde jeg altsaa en vigtig Lærergerning.

Min Dag den 8. April begyndte saaledes med, at jeg holdt 2 Timers Foredrag paa Frederiksberg Slot for Generalstabsklassen. Her blev der intet nævnt om særlig faretruende Forhold, f. Eks. om de tyske Troppesamlinger ved Grænsen, som i det hele var mig ubekendt.

Fra Frederiksberg Slot tog jeg ud paa Holmen og varetog min Tjeneste som Chef for Flaadestationen, heller ikke her modtog jeg alarmerende Meddelelser, hverken officielt eller privat.

Ca. Kl. 15.30 tog jeg ud paa Kystdefensionens Kommandostation »Lynetten«.

Ankommen hertil spurgte jeg straks Stabschefen, om der forelaa noget nyt af Interesse, blandt andet gennem Radiomeddelelser. Han meddelte mig, at der kun havde været omtalt i Radioen, at tyske Skibe var passeret op gennem Store Bælt.

I det hele ønsker jeg meget stærkt at fremhæve, at jeg i Tiden inden den 9. April overhovedet ikke havde modtaget nogen Information eller Instruktion fra Søværnskommandoen om Situationen.

Mit eget Skøn var, at det trak op til engelsk-tyske Flaadeskærmydsler ved Norges Kyst efter de engelske Mineudlægninger o. a. At Tyskland vilde okkupere Norge, havde jeg, saa lidt som andre Søofficerer, ventet, ej heller var jeg i Besiddelse af nogen Oplysning, som foranledigede mig til at befrygte et Kup mod Danmark.

Kl. ca. 16.00 havde jeg en Telefonsamtale med Chefen for Marinestaben, Kontreadmiral *Hammerich*, idet jeg ringede ham op, dels for at protestere mod, at Chefen for Middelgrundsfortet blev frakommanderet, dels for at sige til ham, at Søværnskommandoen vel var klar over, at Kystdefensionen om Morgenen den 9. April skulde skifte værnepligtige Besætninger. Jeg gjorde ham udtrykkeligt opmærksom paa, at dette vilde sige, at vi i alt Fald i en Maaneds Tid ikke kunde betjene den Smule Skyts, der i det hele kunde bemandes. Jeg spurgte ham om Situationen; han mente, at der foreløbig ikke var Grund til at befrygte noget. Vi talte om, at de værnepligtige allerede var holdt ret længe inde og tilmed havde været frosset inde paa Søforterne. Denne Samtale med Søværnskommandoens Stabschef kunde kun give mig et beroligende Indtryk af Situationen. Det er mit Indtryk af senere Samtaler med Admiral *Hammerich*, at heller ikke han blev holdt fuldt underrettet om Situationen.

Ved 18-Tiden spurgte Stabschefen ved Kystdefensionen mig, om han maatte gaa i Land. Vi blev enige om, at han først skulde ringe til Søværnskommandoen og høre, om der forelaa noget nyt af Interesse. Saa vidt jeg husker, var det ved samme Lejlighed, vi fik Bekræftelse paa, at der skulde gives Landlov som sædvanligt. Stabschefen gik derefter i Land. Om Aftenen havde Kystdefensionens Souschef en Samtale med den vagthavende Søofficer i Søværnskommandoen og fik at vide i et Udtryk, som jeg husker, at »der var ingen Køer paa Isen«. Jeg gik senere til Køjs paa min Kommandostation uden ringeste Anelse om, hvad der var foregaaet i militærpolitisk Henseende i Løbet af Dagen den 8. April og uden at have faaet svageste Indtryk af, at Situationen var stærkt skærpet, tværtimod. Min Kollega, Admiral *Briand de Crèvecoeur*, der var Chef for Kystflaaden, sov lige saa intetanende hjemme i sin Seng.

Inden jeg nu gør Rede for Morgenbegivenhederne den 9. April, skal jeg give en kort Oversigt over Kystdefensionens Krigsberedskab.

Af Kystdefensionens 10 Værker var ingen krigsbemandede. Kun Middelgrundsfort, Flakfort og Dragørfort samt Borgstedbatteriet i Grønsund henlaa med den strengt nødvendige Besætning til Vagt- og Sikringstjeneste. De 5 Værker, Kongelundsfort (Amager), Mosedebatteri (Køge Bugt), Haarbøllebatteri (Grønsund), Masnedøfort og Lynæsbatteri (Isefjorden) laa ubemandede, der var kun en Fortmester og et Par værnepligtige. Lynetten, der er uarmeret, laa bemandet som Kommandostation.

Hele denne Krigsberedskabsbemanding var nøje beordret af Søværnskommandoen, det samme gjaldt det tildelte Skibsmateriel og Ordningen af Tjenesten paa Søen.

For at give et Indtryk af, hvor ringe Bemandingen var paa de faa Forter, der havde nogen, kan jeg f. Eks. nævne, at paa Middelgrundsfort findes 5 Stk. 30,5 cm Kanoner, 12 Stk. 17 cm Kanoner og 6 Stk. 12 cm Kanoner, der var kun Besætning til at bemande 4 Stk. 12 cm Kanoner foruden noget mindre Skyts.

Maa jeg have Lov til at vise Dem et Kort, det er ret vigtigt. Her ser man hele Kanonrækken*).

Formanden: Var der uddannet Mandskab til de 4?

Ipsen: Ja.

Formanden: Maa jeg spørge Dem, Hr. Kommandør: Er det en Dagbog eller er det en Beretning, De har dèr?

Ipsen: Det er min egen Beretning, der naturligvis støtter sig paa alle de Kilder, jeg har haft.

Formanden: Er den skrevet lige efter den 9. April?

Ipsen: Nej, den er skrevet i disse Dage, men paa Grundlag af alt, hvad der foreligger af officielt. Jeg har gennemgaaet det nøje, alle Tal er rigtige.

Formanden: Ja, vel.

Ipsen: I Løbet af den 8. gav Søværnskommandoen Ordre til, at Chefen for Middelgrundsfort skulde afgaa og Chefsposten overtages af Næstkommanderende. Derimod protesterede først Stabschefen, senere som nævnt jeg, men der blev svaret mig, at der ikke nogen anden til Raadighed, der var kvalificeret til at være Artilleriofficer i »Niels Iuel«, som var under Udrustning.

Det er i det hele mit bestemte Indtryk, at man i Søværnskommandoen kun lagde yderst ringe Vægt paa Kystdefensionens Værkers Betydning i den foreliggende Situation. Alt var lagt an paa Neutralitetsbevogtning og Vagttjeneste i Farvandene. Ogsaa Sundafsnittet var stillet i Skygge, det vil klart fremgaa af det Skibsmateriel, der var stillet til Raadighed til Bevogtning af Sundet og København. Men i øvrigt maa det staa ganske klart, at Mangelen af Materiel og ikke mindst Personel var yderst prekær, ikke mindst gjaldt det Mangelen paa Søofficerer. Søværnet kunde saaledes aldeles ikke krigsbemande Forterne, i alt Fald ikke uden at der blev fuldt mobiliseret.

Situationen paa Søen omkring København den 8. og 9. April var denne, at Farvandene uden for Københavns Reds Omraade, det vil mod Nord sige ud til Taarbæk Rev, var opfyldt af meget haardt sammenskruet Drivis. Jeg vil gerne vise nogle Fotografier, der er optaget den 11. April 1940 fra Trekroner, de giver et Indtryk af Isforholdene endnu paa denne Dag.

Formanden: Mon de ikke kan cirkulere?

Ipsen: Jo. — Til Bevogtning af Sundet og Farvandet ved København havde Søværnskommandoen kun stillet følgende Skibsmateriel til Raadighed.

Til Brug som Depotskibe for Lodstjenesten to af Grønlandske Handelsselskabs Skibe og til Patrouillering nogle af Toldvæsenets smaa svagtbyggede Motorbaade og 3 Minestrygere, der var nogle gamle Torpedobaade, hvis Skrog var saa spinkle, og hvis Skruer saa saarbare, at det var udelukket at anvende disse til Sejlads i haard Is, specielt om Natten.

Af det nævnte Materiel hørte til det nordlige Distrikt, der i denne Sag er af Interesse, Grønlandske Handelsselskabs Skib »Godthaab« og nogle af de omtalte Motorbaade med civil Besætning; disse Baade kunde der ej heller være Tale om at sende ud i Isen.

»Godthaab« havde det siden 28. Marts flere Gange været forsøgt at sende ud, men det var drevet af for sine Ankre, og det maatte endda den 29. Marts bjærges ind ved Isbryderassistance. Saa sent som den 8. April om Morgenen blev det forsøgt; men den maatte vende om efter et Par Timers Forløb paa Grund af Isvanskelighederne.

Tilbage paa Søen var saaledes kun en lille Lodsdamper, der holdtes gaaende i Isvaager, men som det paa Grund af

* Kommandøren foreviste herefter et Kort over Middelgrunden.

Is heller ikke lykkedes at komme i Nærheden af det tyske Skib.

At der kun var dette ganske utilstrækkelige og uegnede Skibsmateriel stillet til Raadighed i Forbindelse med Isforholdene, var katastrofalt for det, der skete; thi kun Fartøjer og ikke Forter kan overhale og visitere Skibe, et Fartøj kan forfølge Skibet og gøre dets Karakter ud i Mørke, eventuelt tvinge det til at bekende Kulør.

Søværnskommandoen var til enhver Tid bekendt med Kystdefensionens Dispositioner vedrørende Bevogtningsmaterielet, Situationsmelding blev saaledes afgivet til denne den 8. Kl. 19.30.

Saaledes var Situationen, da jeg om Morgenen den 9. April ca. Kl. 04.00 blev vækket af Adjudanten, der fortalte mig, at et tilsyneladende uarmeret tysk Skib var blevet belyst af Middelgrundsfortet og stod ind mod København. Paa Fortet var der afgivet Protestsignal og forsøgt Varselsskud, men Kanonen virkede ikke. Mit første Spørgsmaal var, om der var afgivet Melding til Søværnskommandoen; dette var straks sket. Jeg modtog ingen Forholdsordre herfra, før Tropperne var landsat fra Skibet.

Jeg iførte mig det nødvendigste Tøj og gik sammen med Adjudanten ud paa Lynettens Mole. Det var endnu saa mørkt, at jeg først kunde se Skibet og dets to ledsagende Isbrydere, da de kom ind til Kroneløbet — Hovedindsejlingen til Københavns Havn.

Hvad mente jeg nu, at dette Skib skulde og vilde? Dette kan Adjudanten bevidne, idet jeg til ham udtalte, at det antageligt var et Hjælpeskib, der kom ind med haardt saarede efter en Træfning eller fra minesprængt Skib, og som paa Grund af Isen ikke kunde komme videre Syd paa til en Østersøhavn. Ganske vist skulde Skibet som Orlogsskib have været anmeldt, men det kunde være en Forglemmelse, at jeg ikke havde faaet det at vide, eller en Undladelse. I øvrigt var jo Sejladsen i al Almindelighed ikke stoppet paa Københavns Havn, Ruteskibe maatte løbe ind uden Lods og andre med Lods.

Man maa stadig erindre, at jeg ikke havde faaet svageste Oplysning om, at der forelaa nogen faretruende Situation, tværtimod havde jeg paa de Forespørgsler, der var rettet til Søværnskommandoen, til det sidste kun modtaget beroligende Meddelelser.

Alt, hvad jeg kunde vide, var, at Skibet var et tilsyneladende uarmeret, sandsynligvis tysk Hjælpeskib, og det var af de Dispositioner, der hidtil var truffet fra Søværnskommandoens Side, til Overmaal klart — blandt andet af Mineudlægningerne i Store Bælt og Bevogtningen heraf —, at man tilstræbte en saa imødekommende og dog neutral Holdning over for Tyskland som muligt, og at man lagde yderste Vægt paa, at der ikke blev foretaget nogen provokerende Handling.

Jeg behøver vel knapt at sige, at havde jeg vidst, »hvad Skibet var ladet med«, saa havde jeg selvsagt ikke betænkt mig et Øjeblik paa, uanset hvilke Direktiver jeg havde, at give Middelgrundsfortet Ordre til at bemande det Skyts, der kunde bemandes, og straks aabne Beskydning.

Jeg skal dernæst omtale de Ordrer, der laa til Grund for de Foranstaltninger, som under de forskellige Beredskabsgrader skulde udføres, nemlig først de af Søværnskommandoen af 28. November 1939 udstedte.*)

Heri foreskrives, at enhver Optræden over for Neutralitetskrænkelser skal indledes med Protest, og det, der kunde komme i Betragtning heraf for Middelgrundsfortets Vedkommende, var Signal, løse Skud og skarpe Skud for Boven; i Mørke selvfølgelig i Forbindelse med Projektørbelysning.

I Ordre Nr. 2 vedrørende Forsøg paa at passere et Farvand, der er spærret eller lukket for de krigsførende Magters Flaade, siges at »Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.«**)

Det er værd at bemærke, at der ikke i denne Bestemmelse som i andre er tilføjet: Saafremt Protesten ikke tages til Følge, anvendes Magt.

Jeg kan vise Dem, at det staar i flere af de andre Bestemmelser, det staar ikke i denne, men en meget vigtig Bestemmelse fandtes i Søværnskommandoordre Nr. 1 Pkt. 3,***), hvori staar:

»Ved eventuelle *Neutralitetskrænkelser*, saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige, skal *saa vidt muligt* Forholdsordre uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen«. Dette

*) Bet. I A. 168. **) Bet. I A. 169 (ad e). ***) Bet. I A. 167.

sidste skete, men der modtoges som nævnt ingen Forholdsordre.

Middelgrundsfortet belyste Skibet og gav Protestsignal, men da det vilde afgive løst og eventuelt skarpe Skud, svigtede Kanonen.

I Stedet for hurtigst muligt at tage en anden Kanon i Brug kludrede Besætningen videre med den samme Kanon. Det skal dog bemærkes, at den næste Kanon stod et Stykke fra med ikke helt let og hurtig Passage i Mørke og Sne.

Det vil ogsaa kunne ses paa Kortet, at det er ikke saa ligetil at komme fra den ene Kanon til den anden, man skal ned ad en Trappe og et temmelig langt Stykke i Mørke; saaledes stod Kanonerne, det var der ikke noget at gøre ved.

Det er mig bekendt, at der senere er fremkommet Oplysninger om, at Chefen for Middelgrundsfort personligt ikke optraadte, som han burde, blandt andet ved hurtigst muligt selv at komme til Stede og tage Affære. Disse Oplysninger er først kommet mig for Øre længe efter, at jeg var fratraadt Tjeneste som Chef for Kystdefensionen og havde overtaget Kommandoen som Chef for Kystflaadens Divisioner og for Flaadestationen.

I Tiden efter Besættelsen var der saa sandelig andet at ordne end juridiske Undersøgelser, blandt andet, fordi Tyskerne skulde overtage en Del af Forterne.

Til Slut skal jeg omtale de Forholdsordrer, der var givet Middelgrundsfortet.

For Søværnet gjaldt følgende Hovedregler for Sikringstjenesten i Henhold til Søværnskommandoordre Nr. 4 af 12. September 1938.*)

Der var fastsat følgende Kampberedskabstilstande:

Sikringstjeneste Nr. 1 (Normal Sikringstjeneste under Neutralitetsforhold).

Sikringstjeneste Nr. 2 (Skærpet Sikringstjeneste under truende Forhold).

Sikringstjeneste Nr. 3 (Klart Skib med fuldt Kampberedskab).

Søværnskommandoen bestemte, hvilken Kategori der til enhver Tid skulde følges.

Den 8. og 9. April var der Ordre til Sikringstjeneste Nr. 1, altsaa laveste Grad.

Ved Kystdefensionen gjaldt en Ordre, der var udstedt af min Forgænger den 11. Januar 1940. Herefter skulde der i alt kunne besættes 4 Stk. 12 cm Kanoner og en Projektør paa Middelgrundsfortet.

Under Sikringsstyrke 1 — den, som forelaa — var der permanent besat 1 Stk. 75 mm Antiluftkanon med 1 Befalingsmand og 3 værnepligtige, samme Besætning anvendtes til Afgivelse af Varselsskud over for Overfladefartøjer med en anden 75 mm P. K., hvoraf der fandtes 3 Stk., der alle var klargjorte.

Som Beredskabsstyrke var yderligere organiseret 12 cm-Besætninger, 4 Stk., naar der ikke var Landlov, 2 Stk., naar der var Landlov. Besætningerne til disse Kanoner var klar til at møde paa Alarmsignal og bestod paa Grund af de værnepligtiges manglende Skytteuddannelse udelukkende af Befalingsmænd til de vigtigere Poster. Artilleriuddannelsen i Løbet af Vinteren havde været meget begrænset, fordi der ikke kunde slæbes Skydeskiver i det isfyldte Farvand.

Da der paa det omhandlede Tidspunkt var Vagtafløsning, var der to Kystløjtnanter oppe paa Fortet, men den ene gik straks ned for at afgive Melding.

Det havde selvfølgelig været af største Betydning, om Kanonen havde virket, ikke fordi en Kanon af saa ringe Kaliber har større Virkning, men fordi der efter de løse Skud kunde være afgivet skarpe, og havde Skibet heller ikke reageret herfor, havde der været al Grund til at tro, at der forelaa en tilsigtet Neutralitetskrænkelse.

At det hele forløb, som det gjorde, skyldes efter min Mening en Række Undladelser og sammenstødende Omstændigheder.

1. At der ikke var givet Chefen for Kystdefensionen ringeste Kendskab til Situationens Alvor, tværtimod blev der fra Søværnskommandoen kun givet beroligende Meddelelser.
2. At der ikke var givet forhøjet Beredskabsordre fra Søværnskommandoen.
3. At Værkerne meget langt fra var krigsbemandede, saaledes at der kun raadedes over en Brøkdel af det Personel, der burde være.
4. At der var Ordre til at skifte værnepligtige Besætninger den 9. om Morgenen, hvilket gav Anledning til forskellig Desorganisation, da Omskiftningen var under Forberedelse. Dette har muligvis ogsaa svækket

*) Bet. I A. 164.

bl. andre Chefen for Middelgrundsfortets Indtryk af Situationens Alvor.
5. At en erfaren og dygtig Chef paa Middelgrundsfortet blev frakommanderet paa korteste Varsel saa sent som den 8. April.
6. At Isforhold hindrede det til Raadighed værende Fartøjsmateriel i at optræde.
7. At det Fartøjsmateriel, der var tildelt, var af saa ringe og uegnet Kvalitet.
8. At Kanonen svigtede, og at andre Kanoner ikke blev besat.
9. At der ikke fandtes et indre Havneforsvar, f. Eks. paa Trekroner, der i en Aarrække ved Lov var nedlagt som Fort.

Til Slut skal bemærkes, at skulde Skibet have været effektivt beskudt, og dette kunde kun gøres fra Middelgrundsfortet, saa maatte Ordre hertil være givet kort efter, at dets Passage blev observeret, men paa dette Tidspunkt var det ikke muligt paa Fortet at erkende Skibets sande Karakter og virkelige Hensigt, hertil manglede Patrouillemateriel paa Søen. Det maa erindres at der kun er 4 km fra Middelgrundsfort til Københavns Havn, og det var dybeste Mørke.

Westermann: Jeg vil gerne spørge, hvorledes Kommandøren betragtede hele Flaadens Placering den 8.—9. April, om Kommandøren betragtede den som rigtigt strategisk placeret.

Ipsen: Nej, jeg har længe været af den Anskuelse, at man aldrig burde disponere for Neutralitetsforanstaltninger længere, end man kunde dække det sandsynligste og nødvendigste Forsvar.

Chr. Christiansen: Kommandøren nævnte Spørgsmaalet om den Forflyttelse af Middelgrundens Chef, som fandt Sted den 8. April. Jeg forstod paa de Udtalelser, som fremkom, at denne Forflyttelse skyldtes en Ordre fra Søværnskommandoen.

Ipsen: Ja.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne gøre opmærksom paa, at jeg under den forrige Kommissionsbehandling stillede Viceadmiralen det Spørgsmaal, hvorfor denne Forflyttelse var sket, og hvorfor der ikke var kommet en kvalificeret Mand til Tjeneste som Erstatning. Dertil svarede Viceadmiralen følgende:

»Nej, som jeg allerede har sagt, jeg har ikke nogen Erindring om det Personskifte, som fandt Sted, jeg har antagelig paa det Tidspunkt ikke tillagt det nogen Betydning.«*)

Jeg vil derfor gerne spørge Kommandøren: Ved De, hvorfra Ordren om denne Forflyttelse er kommet?

Ipsen: Søværnskommandoen som Helhed er jo en stor Stab, der ledes af Chefen for Søværnskommandoen, og vi modtog stadig forskellige Ordrer fra Søværnskommandoen gennem de forskellige Afdelingschefer, og dette er kommet til min Stabschef fra en af Søværnskommandoens Afdelingschefer, men det er meget muligt, at Viceadmiralen selv ikke har haft noget med det at gøre. Det var sket, inden jeg kom paa Kystdefensionen den 8. Kl. ca. 3½, da var den Ordre ankommet, saa protesterede jeg i Samtalen med Chefen for Marinestaben Kl. 4.

Chr. Christiansen: Maa jeg spørge efter en Forklaring paa, at Kanonen ikke kunde skyde. Jeg vil gerne have, at Kommandøren gør Rede for det Problem, for jeg tør vist svagt antyde, at det næppe blev forstaaet af nogen Mennesker, maaske lige fraregnet dem, der havde direkte Kendskab til Artilleriet. Det staar os temmelig uklart, at man pludselig ikke kan afskyde en Kanon.

Ipsen: De Kanoner er indrettet saaledes, at de baade kan skyde halvautomatisk og saaledes, at man affyrer og lader hvert Skud for sig. Halvautomatisk vil sige, at Kanonen lades og Kilen lukkes, og i det Øjeblik man affyrer Skud, kastes det tomme Hylster ud igen, og Kanonen staar atter klar. Men den kan ogsaa omstilles til at skyde enkelte Skud, og hvis man i dette Tilfælde betjener den forkert, kan der ske en Forkiling af Kilen, idet en Not er blevet beskadiget. Det var en Fejlbetjening. De troede, Kanonen var indstillet til det ene, medens den var indstillet til det andet, og ved den forkerte Betjening skete den lille Materielskade, som var nok til, at Kanonen ikke kunde affyres.

Formanden: Maa jeg spørge Dem, Hr. Kommandør: Er det ikke saadan, at man til enhver Tid bør vide, hvordan Kanonen er indstillet, hvis man skal bruge den?

*) Bet. I St. 277.

Ipsen: Absolut.

Chr. Christiansen: Det vidste man ikke i dette Tilfælde.

Ipsen: Naar man sidder som Chef for Kystdefensionen og har 10 Forter under sig, kan man ikke vide, hvordan hver enkelt Kanon er indstillet, men det er ganske givet, at Kanonerne burde staa paa en bestemt Maade, saa Fejltagelser var udelukket.

Kristen Amby: De mener altsaa ogsaa, at det, at der blev udskiftet Mandskab og Chef, gjorde, at man var mindre klar over den Indstilling, Kanonen havde.

Ipsen: Jeg vil gerne sige, at det er en meget betydelig Historie at skulle gøre klar til at skifte alt sit værnepligtige Mandskab. Vi havde maattet flytte om paa Personellet for at gøre klar, det var oven i Købet en Artilleriskole, der skulde modtages. Det havde skabt en ikke ringe Desorganisation. Det var ganske sikkert forkert, at man, naar Situationen var, som den var, skiftede værnepligtigt Mandskab, men jeg vil gerne tilføje — det skylder jeg min afdøde Kammerat, Admiral *Hammerich* —, at da han talte til mig derom, sagde han: Hvis vi venter en Uge eller 14 Dage, kan vi vente, at Situationen bliver værre endnu, og saa kan det være uheldigt at skifte. Det var hans Argument, og det kan man vanskeligt sige noget til.

Formanden: Var det den Opfattelse, man havde inden for Marinen, at Situationen stadig blev værre og værre?

Ipsen: I alt Fald, man kunde vente det.

H. C. Hansen: Man havde ikke Opfattelsen af, at Situationen var akut?

Ipsen: Overhovedet ikke.

H. C. Hansen: Var *Hammerich* Medlem af selve Staben?

Ipsen: Han var Chef for Marinestaben og Stabschef for Søværnskommandoen.

Frede Nielsen: Jeg synes, vi har faaet forklaret tidligere af andre, at naar Kanonen ikke fungerede, skyldtes det det, at den var fedtet saa stærkt ind.

Ipsen: Det er ikke rigtigt.

Formanden: Den Forklaring er forladt paa Grund af de senere fremkomne Oplysninger.

Nørskov: Jeg forstod paa Kommandøren, at det var en Række tilstødende Omstændigheder, der var Skyld i den sørgelige Tildragelse, at et tysk Skib naaede ind til Københavns Havn uden at blive standset, men der staar i Søværnskommandoens Beretning:*)

»Kl. 04.03 afgaves Melding om det passerede til Kommandostationen Lynetten, der Kl. 04.17 afsluttede Videremeldingen til Efterretningsstationen i Søværnskommandoen.«

Jeg synes, det er noget lang Tid, der gaar, inden der bliver sendt Melding ind fra Lynetten i dette Tilfælde.

Ipsen: Jeg er blevet spurgt om det. Jeg blev vækket 2 Minutter over 4, og mit første Spørgsmaal var: Er der telefoneret? Hvortil Adjudanten straks svarede ja. Det maa være en Fejlskrift i Søværnskommandoens Beretning. Der sidder en Ordonnans og skriver disse Meldinger ned. Telefonmelding var det første, der skete, og det skete baade efter de Ordrer, som var givet af Chefen for Kystdefensionen og af Søværnskommandoen. At efterkomme Ordrene blev der lagt den største Vægt paa. Enhver Melding skulde uopholdelig gaa direkte til Søværnskommandoen. Der er ringet fra Middelgrundsfortet til Søværnskommandoen, men det erkendes vist ogsaa fra Ministeriet, jeg har i alt Fald ikke faaet noget Svar fra Søværnskommandoen. De spurgte mig om dette Klokkeslet 4.17, jeg svarede, at det maatte bero paa en Fejltagelse, for efter vor Protokol er Meldingen afgivet Kl. 4.01, og man kan ikke være 17 Minutter om at telefonere.

Nørskov: Var det ikke muligt, at man fra Søværnskommandoen kunde have ringet f. Eks. til Krigsministeriet eller Generalkommandoen og meldt: der er passeret et Par Skibe, saaledes at man kunde have mobiliseret Modstand, da de gik i Land.

Ipsen: Man maa erindre, at der kun gik nogle og tyve Minutter, fra Skibet passerede Middelgrunden, og til det laa ved Langeliniekajen. Der er ikke mere end saadan noget som 17—20 Minutters Sejlads. Ja, jeg fik ikke en Gang Forholdsordre selv fra Søværnskommandoen; saa vidt jeg har forstaaet, var Forvirringen paa sit Højdepunkt paa det Tidspunkt.

Busch-Jensen: Vi hører, at der skulde udskiftes værnepligtigt Mandskab netop den 9. April. Jeg gaar ud fra, at det er en Beslutning, som maa være truffet nogen Tid i Forvejen.

*) Bet. I A. 150.

Ipsen: Længe før.

Busch-Jensen: Jeg er ikke rigtig klar over, hvad det betyder. Det kan jo betyde, at man indkalder helt nyt Mandskab til Uddannelse. Kunde det ogsaa betyde, at man blot indkaldte andre, tidligere uddannede? Vil det sige, at man indkalder helt nyt uøvet Mandskab og sender alt uddannet Mandskab hjem?

Ipsen: Det afhænger af, hvorledes Indkaldelserne —

Busch-Jensen: Ja, men jeg spørger, hvordan det var, ikke hvorledes det kunde gøres. Hvad der skete.

Ipsen: Der blev indkaldt nyt Mandskab.

Busch-Jensen: Helt nyt?

Ipsen: Ja, det gamle skulde hjem, det øvede skulde hjem, og det var nyt uøvet, som mødte for første Gang.

Busch-Jensen: Saa forstod jeg paa Kommandøren, at Middelgrunden ingen Forholdsordre havde modtaget, men nogen Forholdsordre maa der jo alligevel have været i Forvejen, siden Kommandoen paa Middelgrunden forstaar sine Instruktioner saaledes, at den skal skyde paa Skibet.

Ipsen: Ja, det skulde den altid som Protest.

Busch-Jensen: Den Forholdsordre eksisterede altsaa. Naar der kommer et Skib paa den Maade, saa skal der skydes først med løst og saa med skarpt, og saa langt det nu gaar efter de Dokumenter, som vi kan læse. Altsaa, jeg forstaar det rigtigt, naar jeg mener, at Forholdsordre manglede i og for sig ikke; der var Ordre til at modtage et Skib, der kom paa den Maade.

Ipsen: Der staar: »*Saa vidt muligt* skal Protest ved Affyring af løse Skud anvendes, inden Protest ved skarpe Skud for Bougen afgives.« Protest, det er altsaa løse Skud efterfulgt af skarpe Skud for Bougen.

Busch-Jensen: Ja, men jeg forstaar det saadan, at Kommandanten paa Middelgrundsfortet har paa Forhaand en Ordre, som, naar den udføres uden yderligere Instruktioner, maatte føre til, at han i den Situation havde lyst med sin Projektør, saa skudt med løst Skud og saa afgivet skarpt Skud for Bougen og om nødvendigt, hvis Skibet ikke reagerede — og det kan han bedømme, hvordan det skal reagere —, sænket Skibet. Det kræver ingen yderligere Ordre nogen Steder fra.

Ipsen: Ja, at sænke Skibet vil jeg ikke tro, man var berettiget til, det er aldrig sket ved den Art Neutralitetskrænkelser. Det er jo udtrykkeligt indskærpet, at navnlig den Slags alvorlige Ting ikke maa gøres uden Søværnskommandoens Tilladelse. At sænke et tysk Skib paa det Tidspunkt vilde jo sikkert være blevet ganske overordentlig haardt bedømt, hvis der ikke havde været Grund til det.

Busch-Jensen: Jeg tror, vi taler om to forskellige Ting. Den Instruktion, som paa Forhaand forelaa paa Middelgrundsfortet, gik ud paa at skyde, og den maa vel gaa ud paa at skyde, om jeg saa maa sige, til den bitre Ende, først at skyde skarpt for Bougen og derefter paa Skibet. Saa maa det jo gaa til Bunds, hvis det ikke kan forsvares.

Ipsen: Jeg vil gerne have Lov til at vise Dem den Ordre, hvor der staar om Neutralitetsforholdsregler. Der staar, hvad der skal gøres.

Busch-Jensen: Ja, der staar: »*Saa vidt muligt* skal Protest ved Affyring af løse Skud anvendes, inden Protest ved skarpe Skud for Bougen anvendes.« Det forstaar jeg, men hvad følger efter Protest ved skarpt Skud for Bougen?

Ipsen: Det staar heri. Der staar: »Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.« Det er Søværnskommando-Ordre Nr. 2 af 28. November 1939*). Her staar, hvilke Forholdsregler der skal træffes. Middelgrundsfortet kunde gøre følgende. Det kunde give Signal, hvad det gjorde, Protestsignal, det kunde belyse Skibet, hvad det gjorde, og derefter kunde det afgive løse og saa skarpe Skud for Bougen. Saa staar der længere henne alle de forskellige Punkter. Der staar under Punkt e: »Forsøg paa at passere (forcere) et Farvand, der er spærret eller lukket for de krigsførende Magters Flaader.« Det regnes til de væsentlig Krænkelser, der kan tænkes fra en krigsførende Magts Side, og der staar saa ad e: »Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.« Det er værd at se, at hvis man f. Eks. tager Punkt i, saa staar der: »Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold. Saafremt Protesten ikke tages til Følge, anvendes Magt.« Det staar for øvrigt ogsaa under Punkt

*) Bet. I A. 169.

c: »Fortsættes Angrebet efter at Protest er afgivet, anvendes Magt.« Men det staar der ikke her under e.

Busch-Jensen: Ja, jeg ved ikke, om det er klart for Kommandøren, hvor jeg sigter hen. Spørgsmaalet er, om det, der skulde gøres, naar et Skib nærmer sig, som det tyske Skib gjorde, om det kunde gøres lige til den bitre Ende, som jeg siger, lige til at sænke Skibet, om det kunde gøres af Kommandanten paa Middelgrunden efter den Instruktion, han i Forvejen havde, forudsat naturligvis, at hans Kanon havde kunnet gaa af. Jeg faar det Indtryk af de Oplysninger, vi her har faaet, at Protesten mod denne Neutralitetskrænkelse, saadan som den udviklede sig, og som dens Karakter afslørede sig, kunde og skulde have været forfulgt af Kommandøren paa Fortet uden yderligere Instruktion andre Steder fra. Han vilde, hvis han havde fulgt sin Ordre, have sænket et Skib, hvis hans Kanoner havde kunnet skyde.

Ipsen: Nej, det tror jeg ikke, han havde gjort.

Busch-Jensen: De tror ikke, han havde gjort det, men det var hans Instruks.

Ipsen: Nej.

Busch-Jensen: Hvor er det saa det glipper?

Ipsen: Naar man lever i en Neutralitetsperiode og ser et Skib komme sejlende, som man ikke ved noget om — man anede ikke engang, om det var armeret, man anede ikke dets Hensigt eller overhovedet dets Karakter —, saa prøver man ikke at sænke Skibet, fordi det passerer en Minespærring. Vi havde 4 Aars Sikringstjeneste under forrige Krig med Minespærringer; og det er aldrig nogen Sinde sket, at man har sænket et Skib, fordi det passerede ind gennem Minespærringen.

Busch-Jensen: Jeg forstaar Oplysningerne saaledes, at paa det første Livstegn fra Middelgrunden belyser Skibet sit Flag og afslører sig som Krigsfartøj, Orlogsfartøj (Afbrydelse). Ikke? Ja, men det er jo en ren Hypotese, vi kan maaske ikke vide, hvor langt Kommandanten vilde være gaaet. Jeg ønsker bare at faa bekræftet den Opfattelse, at Kommandanten kunde være gaaet betydelig videre, end han gjorde, paa den Ordre, han havde. Hvis denne Kanon havde kunnet skyde, havde han sikkert afgivet skarpe Skud for Boven, og det forekommer mig, at jeg har læst et Sted, at han ogsaa vilde have sænket Skibet, hvis han kunde være kommet af Sted med det.

Ipsen: Det er ikke rigtigt.

Busch-Jensen: Det kan være, jeg tager fejl. Det er muligt, jeg tager fejl.

Ipsen: Det er ikke rigtigt, og det vilde heller ikke være rigtigt. Naar man befinder sig i Neutralitetsperiode med Sikringstjeneste af laveste Grad og ser et saadant Skib, saa protesterer man skarpt, men man betænker sig meget paa under de Forhold at sænke et Skib med Besætning og det hele.

Kristen Amby: De vil mene, at Chefen i alle Tilfælde, inden man foretog en endelig Sænkning, burde have sørget for Forholdsordre fra Søværnskommandoen. Det vil efter Deres Mening ligefrem være en Pligt for den paagældende Chef og en Pligtforsømmelse, hvis han, uden at have gjort dette, havde skudt Skibet i Sænk.

Ipsen: Hovedregelen er, at hvis man ser, at der sker Neutralitetskrænkelser, som alvorligt kunde kompromittere Danmarks Sikkerhed og Selvstændighed, saa skrider man ind under alle Forhold. Hvis han altsaa havde vidst, at der var Soldater ombord, og at det var et Troppetransportskib, saa havde han skudt uden at betænke sig, men ingen, heller ikke han, vidste overhovedet, hvad det var for et Skib. Jeg gættede altsaa forkert, for jeg mente, det maatte være et Skib, der kom ind med haardt saarede efter en Træfning, at det derfor havde maattet søge ind til Havn. Det er muligt, at Chefen derude har skønnet et eller andet, men man maa huske paa, at ingen af os var klar over engang, om Skibet var armeret. Og saa begynder man ikke under den dybeste Neutralitetsperiode at sænke et Skib.

Formanden: Kan det ikke ogsaa bringes i Overensstemmelse med dette Punkt i *Schat-Holms* Rapport, hvori han siger: »Meldingen til Chefen blev meldt af Undertegnede, og Meldingen lød som følger: »Melder Chefen at tyske Orlogsfartøjer er paa Vej mod Københavns Havn, maa der skydes?«« Og der svares: Nej, der maa ikke skydes.

Ipsen: Det er ikke rigtigt, at Chefen svarer det. Chefen skal selvfølgelig svare: Ja, Protestskud.

Kristen Amby: Det skulde han have svaret. Det er det, der skal gøres.

H. C. Hansen: Ogsaa naar der meldes Orlogsfartøjer?

Ipsen: Der skal skydes Protest.

Chr. Christiansen: Der er et Spørgsmaal her om Tidspunktet. Jeg forstaar, at Kl. 4.03 bliver den Melding afgivet fra Middelgrunden, og vi har i den forrige Kommission opereret med Kl. 4.17 til Lynetten og derefter videre til Søværnskommandoen. Nu forstaar jeg, at der faktisk er sket det — jeg vil gerne høre, om det er rigtigt —, at denne Melding Kl. 4.03 er baade gaaet til Søværnskommandoen direkte og til Lynetten.

Ipsen: Ja.

Chr. Christiansen: Den Forklaring, vi fik i forrige Kommission, gik ud paa, at den gik til Lynetten Kl. 4.03 og 4.17 fra Lynetten til Søværnskommandoen. Jeg vil gerne have bekræftet, om det er rigtigt, fordi det er en Ændring i de tidligere Meddelelser, vi har faaet. Det angaar maaske ikke saa meget selve Sagen her, men jeg vil dog gerne nævne, at dette jo forværrer de Antagelser, vi havde, naar Søværnskommandoen allerede Kl. 4.03 har faaet denne Rapport, og først Kl. 4.48 bliver Kastellet angrebet. Det vil altsaa praktisk talt sige, at tre Kvarter efter, at denne Melding er kommet, er der endnu ikke engang gaaet en Telefonmelding til Kastellet. Om det ligger det ene eller det andet andet Sted, kan jeg naturligvis ikke spørge Kommandøren om, for det er et andet Problem, men jeg vil dog gerne sige ....

Ipsen: Jeg vil haabe, jeg svarer rigtigt. Jeg ved, at det Spørgsmaal har været undersøgt, og jeg har været spurgt om det allerede kort efter. Der staar nemlig i en Skrivelse, jeg fik fra Søværnskommandoen: Kan De oplyse noget om Aarsagen til, at Middelgrundens Melding Kl. 4.02 først blev modtaget paa Efterretningsstationen — her staar oven i Købet Kl. 4.20. Jeg svarede: naar det hævdes, at Efterretningsstationen først har modtaget den omtalte Melding Kl. 4.20, maa det bero paa en eller anden Fejltagelse i Journalføringen eller lignende, da det med Sikkerhed er fastslaaet, at der af Lynetten øjeblikkelig er blevet videresendt Melding til Efterretningsstationen. Den er altsaa gaaet over Lynetten, og her er det noteret for Kl. 4.03, men man maa altsaa huske paa, at det naturligvis er Telefonister, der sidder og modtager dette her i Søværnskommandoen.

Busch-Jensen: Jeg bliver et Øjeblik ved det, jeg sagde før. Altsaa, De forstaar, at det, det drejer sig om for mig at faa opklaret, det er, at de Instruktioner, der forelaa for Kommandanten paa Middelgrunden, de rakte dog et Stykke, og har jeg ikke Ret i, at den Reaktion, han skulde sætte ind, i yderste Fald simpelt hen at sænke Skibet, jo maatte afhænge af, hvordan Skibet reagerede, og at det, der faar Kommandanten til at sætte den stærkeste Reaktion ind, dog maa være, at Skibet fortsatte til Trods for Protest. Et fremmed Orlogsskib, som besejler en lukket Havn, og som bliver mødt med den Protest, det mødes med, vil dog vel efter de internationale Regler i hvert Tilfælde stoppe, hvis det ikke har ondt i Sinde. Er det ikke ogsaa den Instruktion, som vore Skibe vilde have? Altsaa, Reaktionen maatte gaa til det yderste, naar Skibet ikke standser, og at det ikke kommer dertil, har sin Forklaring deri, at det var umuligt at gøre noget, fordi Kanonen svigtede, og man havde ikke en anden Kanon eller havde ikke Tid til at komme til andre Kanoner, eller hvordan hele Mekanikken er ombord paa Fortet, det har jeg ingen Mening om. Men hvis jeg har Ret i mit Syn paa det, saa har jeg for saa vidt ogsaa faaet det at vide, jeg gerne vilde.

Westermann: Jeg vil gerne sige til Hr. Busch-Jensen, at dette Spørgsmaal har vi grundigt behandlet i den første parlamentariske Kommission, og det findes aftrykt fra den første parlamentariske Kommission. Det ligger jo — det var ogsaa det Resultat, vi dengang kom til — saaledes, at Søværnskommandoen skelner mellem væsentlige og uvæsentlige Neutralitetskrænkelser, og selv for de væsentlige er Hovedregelen den, at der skal indhentes Forholdsordre, før man overhovedet maa gøre noget. Det hedder: »Ved eventuelle *Neutralitetskrænkelser*, saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige, skal *saa vidt muligt* Forholdsordre uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen.« Det foreliggende Tilfælde falder ind under Punkt e, Forsøg paa at passere (forcere) et Farvand, der er spærret eller lukket for de krigsførende Magters Flaader, og med Hensyn hertil staar der, at Protesten afhænger af Forholdene. Havde man vidst, at det groveste af alt forelaa, som det i Virkeligheden gjorde, nemlig »di-

rekte Angreb paa dansk Krigsskib eller paa dansk Landomraade samt Landsætning paa dansk Grund af væbnede Styrker,« skulde han uden nærmere Ordre imødegaa det med alle til Raadighed staaende Midler, dog under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder. Saaledes er enhver Chef bundet gennem disse Ordrer, saaledes at han kan desavoueres, hvad han saa end gør. Det var det Resultat, vi kom til i første Del af den parlamentariske Kommission, og det er ikke noget specielt vedrørende Kystdefensionen.

Formanden: Mon det Spørgsmaal nu ikke er tilstrækkeligt uddybet.

Busch-Jensen: Nej, og det bliver heller ikke klart ved det, Kommandør Westermann siger her, for det forekommer mig at være noget andet. Hvis Instruktionen, som er givet, havde kunnet følges, hvis Kanonen havde kunnet skyde, var der i hvert Fald sket det, at Føreren af dette Skib havde faaet skarpe Skud for Boven, og hvordan han saa vilde have reageret, er der ingen af os, der ved.

Westermann: Han var kørt videre.

Busch-Jensen: Ja, vel men han kom ikke i den Situation. Saa havde vi ogsaa hørt Knaldet herinde. Med Hensyn til at jeg stiller Spørgsmaalet igen, skønt det er berørt før, vil jeg dog sige, at saa vidt jeg ved, er det første Gang, vi spørger Kommandør *Ipsen* for Kystdefensionen.

Ipsen: Jo.

Formanden: Det er ogsaa Grunden til, at vi er gaaet saa langt ind paa det her.

Robert Mikkelsen: Det er med Hensyn til Tidspunktet. Jeg forstaar Kommandøren saadan, at De var blevet vækket Kl. 4.02? Er det rigtigt?

Ipsen: Ja.

Robert Mikkelsen: Kl. 4.02, og der blev da sagt, at Melding paa det Tidspunkt allerede var afgivet.

Ipsen: Jeg kan kun vise Dem min Telefonjournal. Kl. 4.02 er den modtaget paa Lynetten, og et Øjeblik derefter, altsaa Kl. 4.03, videregivet til Søværnskommandoen.

Robert Mikkelsen: Jeg forstod Kommandøren saadan, at De selv var blevet vækket Kl. 4.02.

Ipsen: Ja, jeg blev vækket samtidig, saa snart Meldingen kom ind. Jeg ser jo ikke paa Uret. Det var altsaa, saa snart Meldingen kom. Det ligger lige ved Siden af mig. Jeg blev vækket omgaaende, altsaa praktisk taget samtidig med, at der kom Besked. Det første, jeg spurgte om, var: Er der ringet op? Og der blev svaret: Ja, der er ringet.

Robert Mikkelsen: Et Spørgsmaal til. Kommandøren sagde før, at det havde sin Betydning for Overvejelserne af, hvad man skulde gøre i et saadant Tilfælde, at vi befandt os i den laveste Sikringstilstand. Nu har jeg set, at det paa et tidligere Tidspunkt er blevet udtalt, at for Krigsskibe, der sejler eller er parat til at sejle, betød denne Forskel mellem første, anden og tredie Sikringstilstand ikke ret meget, for Krigsskibe var jo altid klare, og hele Mandskabet maatte være ombord. Derfor vil jeg spørge, om der ogsaa for Krigsskibe, der ligger under Damp, parat til at sejle, eller som faktisk sejler, ogsaa vil være en Forskel paa første, anden og tredie Sikringstilstand.

Ipsen: Ja, der er megen Forskel, overordentlig megen Forskel for Skibenes Vedkommende paa første, anden og tredie Grad. Ved første Grad er der kun Fyr paa nogle Kedler, der gives Landlov, naar Skibet ligger inde, der er akkurat en Vagt bemandet, Resten ikke. Kommer man op paa anden Grad, skal der være Fyr paa flere Kedler, saa bliver efter ganske bestemte Regler Vagterne forøget og andet. Saa snart man kommer op paa tredie Grad, gaar man efter Kvartervagt, d. v. s. Halvdelen af Besætningen oppe, og de andre klar til at træde til. Det spiller en meget stor Rolle for Skibenes Bevidsthed om, hvor farlig Situationen er.

Robert Mikkelsen: Ja, jeg tænker mig nu, at Skibet sejler, saa er der Damp paa Kedlerne, saa er det hele i Gang.

Ipsen: Saa bliver Spørgsmaalet, hvor lidt der er besat, hvor mange Poster, der er oppe, men hvis man ligger i laveste Grad, gaar man efter ganske normal Vagttjeneste om Bord i Skibet, uden at have særlige Poster oppe. Ved anden Grad gaar man op til Halvdelen, og efter tredie Grad fuldt Kampberedskab.

Robert Mikkelsen: Jeg forstaar, det ogsaa kunde have Betydning for, hvorledes Kaptajnen vilde reagere i bestemte Situationer?

Ipsen: Ja.

Robert Mikkelsen: Tak.

Nørskov: Der er et Spørgsmaal, jeg gerne vil have klaret. Jeg har forstaaet Kommandøren saadan, at i det forelig-

gende Tilfælde, altsaa det ved Middelgrunden den 9. April, maatte der kun skydes med skarpt efter indhentet Ordre.

Ipsen: Jeg vil anse det for rigtigt, at Chefen — det er jo Chefen, der kan bedømme, under hvilken Form Neutralitetskrænkelsen foregaar — skal indhente Forholdsordre, inden han sænker Skibet. Han skal skyde med skarpt som Protest, men han gaar ikke til positivt at sænke Skibet uden at have indhentet Søværnskommandoens Tilladelse til at gøre det. Det vilde jeg ikke have gjort. Jeg er ganske vis paa, at det er den almindelige og rigtige Opfattelse.

Kristen Amby: Blot et kort Spørgsmaal. Kommandøren mener altsaa, efter de Udtalelser, De er kommet med, at det højeste Alarmberedskab for Hæren — det hedder det vist dèr — svarer til Sikringstjeneste 3?

Ipsen: Ja.

Kristen Amby: Tak. Vi har nemlig faaet en anden Forstaaelse af dette ved tidligere Afhøringer.

Ipsen: Ja, det er min personlige Mening.

Kristen Amby: Ja, den Udvikling, Kommandøren her er kommet med, synes at tyde paa, at det, der svarer til højeste Alarmberedskab for Hæren, nemlig at man er kampklar, er Sikringstjeneste 3 paa Skibene og noget tilsvarende paa Forterne.

Ipsen: Ja, det vil jeg mene.

Formanden: Saa kan vi vist forlade dette Punkt, og saa har Hr. *Westermann* et Spørgsmaal.

Westermann: Jeg vil gerne med Formandens Tilladelse have Lov til at rette et Spørgsmaal til Kommandøren, et Spørgsmaal, som ikke vedkommer den 9. April, men en Episode kort efter, og som Kommandøren som den eneste tjenestegørende kan give Besked om, nemlig: Hvilken Form havde Henvendelsen til Viceadmiral *Rechnitzer* den 9. Maj fra den Kreds af Officerer, som henvendte sig til Viceadmiralen om at gaa som Chef for Søværnskommandoen?

Ipsen: Ja, jeg vil gerne sige, at det Referat, som jeg øjeblikkelig derefter nedskrev, gik desværre ned, da jeg sænkede mit Kommandoskib »Peder Skram« den 29. August, men hele Episoden staar saa klart i min Erindring, saa jeg tror, jeg kan gengive den meget nøje. Ydermere har jeg kort efter afgivet en Beretning til Generalauditør *Pürschel*, som

skrev til mig og bad mig om, at jeg personlig vilde sende ham en Beretning om, hvad der var sket:

Det er klart, at efter den 9. April bredte der sig et ganske overordentlig Misnøje og Fortvivlelse, kan jeg godt sige, i Søværnet. Vi følte som en frygtelig Skam, Ydmygelse og Sorg, at Søværnet ikke havde faaet Lejlighed til at kæmpe, da Landets Selvstændighed gik tabt. Det skabte jo ikke mindst hos de ældre kommanderende en Følelse af, at der maatte have været noget, der var helt forkert, siden den Situation kunde opstaa, og vi hørte jo bagefter det ene og det andet om, hvor meget man alligevel havde vidst her og dèr, og saa følte vi det jo ganske uforstaaeligt og ufatteligt, at vi blev holdt ganske i Uvidenhed om, hvad der forelaa.

Vi havde Lejlighed til flere Gange at drøfte disse Ting, og dette resulterede i, at Chefen for Kystflaaden, Kontreadmiral *Briand de Crèvecoeur*, Chefen for Marinestaben, Kontreadmiral *Hammerich*, Chefen for Søofficersskolen, Kommandør *Evers*, og jeg blev enige om at mødes en Dag nede i »Niels Iuel« for at drøfte, hvad der burde gøres. Jeg foreslog straks, da jeg kom derned, at vi ikke prøvede paa at lave noget Komplot, endsige prøve paa at lægge nogle Planer. Jeg syntes, at det rigtigste vilde være, hvis vi uden dybere Aftaler direkte tog op til Viceadmiralen og hver ud fra sin Overbevisning talte for sig, idet vi alle var enige om, at Flaadens Ære krævede, at Viveadmiralen maatte gaa. Vi var os ganske vort Ansvar bevidst, og personlig kan jeg saamænd godt sige, at jeg havde egentlig nærmest ventet at blive arresteret, men det skete ikke.

Vi kom saa op i Marineministeriet Kl. 2 om Eftermiddagen, og Admiral *Briand de Crèvecoeur* begyndte med at sige til Admiralen, at vi kom i den Hensigt at sige til ham, at Disciplin og Orden ikke kunde opretholdes længere i Søværnet, medmindre Admiralen trak sig tilbage, og saa talte vi lidt hver. Jeg husker bl. a., at jeg selv udtalte over for Viceadmiralen, at jeg ikke interesserede mig for hans udenrigspolitiske Synspunkter, men kom udelukkende for at henvende mig til min Viceadmiral. Efter min Mening havde han ved sin Handling svigtet Flaadens Ære, idet han havde ladet Flaaden sove, for mit Vedkommende syntes jeg oven i Købet, at jeg havde faaet Morfin, idet jeg havde spurgt

Gang paa Gang og kun faaet Indtryk af, at Situationen var beroligende. Derfor mente jeg, at Viceadmiralen ikke burde fortsætte.

Viceadmiralen forklarede saa meget indgaaende, at han havde hele Ansvaret. Han indrømmede, at han kunde jo f. Eks. uden større Vanskelighed have telefoneret til mig eller kaldt mig op. Men i øvrigt sagde Viceadmiralen, at naar han havde handlet, som han gjorde, saa var det, fordi det var hans faste Overbevisning, at saaledes som vort Krigsberedskab var, med de ringe Styrker, der var inde, og den ringe Kvalitet, Forsvaret havde, kunde han intet bedre gøre end at holde Krigsberedskabet tilbage, saaledes at det var upaatvivleligt, at Danmark blev overfaldet i dybeste Fred, og Tyskland bagefter ikke kunde have ringeste Ret til at sige, at det var blevet provokeret ved danske Krigsberedskabsforanstaltninger til at angribe os. I øvrigt sagde Viceadmiralen, at han var fuldstændig klar over sit Ansvar. Naar han var blevet, var det udelukkende, fordi han ikke vilde løbe fra sit Ansvar, men naar vi mente, det var bedst, at han gik, saa vilde han ogsaa trække sig tilbage straks.

Jeg vil gerne tilføje, at hele dette Møde foregik paa absolut militær og gentlemanmæssig Maade, uden at der var Tale om noget som helst Brud hverken paa militære Begreber eller Gentlemansbegreber.

Formanden: Er der andre Medlemmer, der ønsker at stille Spørgsmaal til Hr. Kommandør *Ipsen?* (Ophold). Det er der ikke. Saa vil jeg sige Hr. Kommandøren mange Tak, fordi De mødte i Dag og afgav Forklaring.

Afhøringen sluttede Kl. 15.20.

Onsdag den 6. Marts 1946 Kl. 15[25].

For Kommissionen mødte Gesandt, fhv. Direktør for Udenrigsministeriet Otto Carl Mohr.

Formanden: Jeg vil allerførst bede Ministeren have Kommissionen undskyldt, at vi engang har maattet udsætte Afhøringen og derefter, at Ministeren har maattet vente yderligere ....

Mohr: Ja, bevares.

Formanden: .... men det har ikke været muligt at forudse.

Dernæst skal jeg, forinden vi begynder Afhøringen, bede Dem, Hr. Minister, om at oplyse Kommissionen om Deres fulde Navn og Stiling.

Mohr: Mit Navn er Otto Carl Mohr.

Formanden: Og Stillingen kender vi.

Mohr: Det er Gesandt.

Formanden: Ministeren har i sin Tid været Direktør for Udenrigsministeriet. I hvilket Tidsrum var det?

Mohr: Fra 1. Oktober 1936 til 21. Juni 1941.

Formanden: Hr. Minister, De er maaske ogsaa bekendt med den Opgave, der er stillet Kommissionen her, saa det behøver jeg maaske ikke at gaa nærmere ind paa. Det drejer sig i denne Forbindelse om 9. April.

I en Skrivelse af 19. Oktober 1945*) til den parlamentariske Kommission har De meddelt, at De, efter at have læst Kommissionens Betænkning til Folketinget vedrørende Begivenhederne omkring den 9. April 1940, mener at kunne give Oplysninger eller svare paa Forespørgsler m. H. t. forskellige Punkter, som andre ifølge Afhøringerne ikke længere har nogen Erindring om, og De nævner her forskellige Eksempler. Der vil nu blive stillet forskellige Spørgsmaal til Dem, Hr. Minister, som jeg beder Dem besvare.

Mohr: Ja.

Formanden: Men forinden vi gaar over til Afhøringen, vil jeg gerne gøre opmærksom paa, at Referatet af denne Afhøring formentlig bliver offentliggjort — det sker efter Kommissionens nærmere Bestemmelse —, men indtil dette sker, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, idet der i Kommissoriet staar, at Afhøringerne foretages for lukkede Døre. Jeg maa maaske gaa ud fra, Hr. Minister, at De føler Dem bundet af den samme Diskretionspligt?

Mohr: Ja.

Formanden: Det første Spørgsmaal, der ønskes stillet, er Deres nærmere Kendskab til et Møde den 5. April 1940, som i Kommissionsbetænkningen angives at have været afholdt i Udenrigsministeriet, og hvori foruden Udenrigsministeren formentlig har deltaget Forsvarsministeren samt Direktøren for Udenrigsministeriet og Direktørerne for Krigsministeriet og Marineministeriet. Mødet var oprindelig fastsat til Kl. 13.30, men udsattes til Kl. 17.

Mohr: Ja, jeg tror, det var Kl. 17; det kan have været 16.

Formanden: Om hvad der er passeret foreligger jo forskellige Opfattelser, og der er ogsaa kommet nye Oplysninger til Kommissionen efter den Tid, men, som sagt, da De, Hr. Minister, i Deres Skrivelse oplyser, at De har nogen Erindring baade om Mødets Tilblivelseshistorie og om, hvem der deltog i Mødet, og ogsaa mener at kunne oplyse, hvad der passerede paa Mødet, vil jeg bede Dem gøre nærmere Rede for dette Møde.

Mohr: Maaske vilde det være det mest oplysende, hvis jeg begyndte med at give en Redegørelse for, hvad der skete i Udenrigsministeriet hele den Dag, den 5., for den ene Begivenhed griber lidt ind i den anden, saa man har en bedre Baggrund, tror jeg, hvis jeg giver hele Forløbet af Dagen, og maaske vil det ogsaa kunne hjælpe paa Hukommelsen hos nogle af de Herrer, der har haft med det Spørgsmaal at gøre.

Formanden: Ja Tak, det tror jeg, vi gerne modtager.

Mohr: Maa jeg blot sige, at jeg var om Aftenen af Udenrigsministeren blevet gjort bekendt med den Beretning, der var kommet Aftenen den 4. April fra Kammerherre Zahle, men havde kun haft Lejlighed til at læse den ganske flygtigt igennem, for Udenrigsministeren tog ud til Statsministeren og videre

*) A. Nr. 8.

til Kongen den Aften. Saa næste Morgen mødtes jeg med Udenrigsministeren i Ministeriet, og vi havde dèr en Konference.

Der var tre Spørgsmaal, vi drøftede. Det første rejste jeg, idet jeg bad om at laane Beretningen, for at vi i en Fart kunde faa den skrevet af, inden Udenrigsministeren skulde til Ministermøde. Jeg vilde sende Genparter over til Forsvarsministeriet, for at Direktørerne dèr kunde blive bekendt med den. Udenrigsministeren henledte min Opmærksomhed paa, at Kammerherre *Zahle* ikke, som han plejede, havde sendt Kopier med, han havde kun sendt een, som Kongen havde faaet, og han havde endvidere skrevet: »Strengt fortroligt« paa, og Udenrigsministeren mente, at det indicerede, at Kammerherre *Zahle* ikke havde tænkt sig, at der skulde tages Afskrifter, ellers havde der ikke været nogen Grund til at fravige dette Princip, og Udenrigsministeren henstillede derfor til Overvejelse, om vi ikke skulde følge en anden Fremgangsmaade, faa de to militære Direktører over i Udenrigsministeriet og lade dem læse Beretningen der. Saa kunde de samtidig, som Udenrigsministeren udtrykte sig, give den militære Vurdering.

Vi talte lidt frem og tilbage om det, og Enden paa det blev, at Udenrigsministeren sagde, at han vilde veksle nogle Ord med Forsvarsministeren om det ved det Ministermøde, man skulde have om Formiddagen.

Det næste Spørgsmaal, vi drøftede, var Spørgsmaalet om at indhente Oplysninger fra Sverige og Norge for at høre, hvilken Betydning den norske og den svenske Regering tillagde de lignende Beretninger, som vi vidste de havde faaet. Vi diskuterede lidt frem og tilbage, om vi skulde gøre det gennem vore egne Gesandter eller gennem de to Landes Gesandter her, men bestemte os sluttelig for det sidste, fordi vi mente, at skulde vi bruge vore egne Gesandter, maatte vi give dem ret udførlige Oplysninger i Telefonen, for at de kunde have et vist Grundlag, og det vilde ogsaa nok vare lidt længere, end hvis vi brugte de herværende Gesandter; gennem de herværende Gesandter kunde vi derimod arrangere det paa den Maade, at jeg kaldte dem op, fortalte dem, hvad der stod i Beretningen fra Kammerherre *Zahle*, og endvidere fortalte dem, at deres Regeringer havde tilsvarende Meddelelser; saa kunde de ganske let uden at bruge altfor mange Ord faa at vide, hvilken Betydning man tillagde det i deres Lande.

Jeg nævner dette lidt udførligt, fordi jeg har set i Kommissionsbetænkningen, at i Ministermødet er der sket en Tilførsel til Protokollen om, at man besluttede denne Forespørgsel gennem de to herværende Gesandter. Dette maa efter min Mening være en Misforstaelse, for det var allerede aftalt mellem Udenrigsministeren og mig, inden Ministermødet fandt Sted. Det er nævnt et Par Steder, tror jeg, i Kommissionsbetænkningen.

Det tredie Spørgsmaal var, hvad vi skulde foretage os over for Kammerherre *Zahle*. Han havde paa en vis Maade bedt om Instruktion, om hvorvidt han skulde henvende sig til Statssekretær i det tyske Udenrigsministerium *Weizsäcker* og spørge, hvad disse Skibssamlinger betød; han brugte et Udtryk som, at han imødesaa en eventuel Instruktion om dette Punkt. Udenrigsministeren og jeg var enige om, at hvorvidt han skulde foretage denne Forespørgsel eller ej, kunde i Virkeligheden bedre bedømmes i Berlin end i København, og derfor blev Aftalen, at jeg skulde sige til Kammerherre *Zahle*, at han skulde konferere med sin norske og sin svenske Kollega om dette Spørgsmaal og derefter paany indberette til os.

Det andet Spørgsmaal, jeg skulde tage op med Kammerherre *Zahle*, var det, at jeg skulde lægge ham stærkt paa Sinde, at han maatte i hele denne Situation holde sig i meget nøje Kontakt med sin svenske og sin norske Kollega. Vi var lidt forbavsede over, at han ikke havde talt noget om det i Beretningen, men tænkte os til, at det kunde være, fordi Tiden havde været saa knap. Men vi blev enige om at lægge ham det paa Sinde.

Det tredie, jeg muligvis skulde sige til Kammerherre *Zahle*, var, at jeg skulde bede om hans personlige Vurdering. Den manglede vi i nogen Grad i Beretningen, og vi var begge klar over, at det var meget vanskeligt at faa den i Telefonen, idet vi maatte regne med, at denne blev aflyttet. Udenrigsministeren mente dog, vi skulde gøre et Forsøg; jeg kunde maaske dreje Samtalen saadan, at Kammerherre *Zahle* kunde faa en Lejlighed til at nævne det paa en Maade, der ikke blev altfor paafaldende.

Det var disse tre Opgaver, jeg fik om Morgenen. Derpaa tog Udenrigsministeren afsted til Ministermøde Kl. 11, og samtidig med at han tog af Sted, ringede jeg til den norske og den svenske Gesandt og bad dem komme op til mig Kl. 11.30 — jeg syntes, det var mest praktisk at tage dem sammen. Kl. 11.30 kom de saa, og jeg gjorde over for dem Rede for Kammerherre *Zahles* Indberetning; jeg maatte gøre det efter Hukommelsen, for vi havde kun det ene Eksemplar, som Udenrigsministeren havde med over i Ministermødet. Jeg forklarede dem ogsaa, hvorfor vi havde valgt at bruge dem i Stedet for vore egne Gesandter, og forklarede dem, at deres Ministerier var fuldt orienteret, saa de behøvede kun at give dem nogle faa Stikord, saa vilde de kunne faa Problemet løst. Jeg sagde udtrykkeligt til dem, at det, det drejede sig om, var at faa at vide, hvilken Betydning man i de to Lande tillagde de Meddelelser, der var kommet frem; jeg tror ogsaa, jeg tilføjede: og hvilke Forholdsregler man agtede at træffe i den Anledning.

Da jeg havde siddet et Øjeblik med dem — det kan ikke have været saa forfærdelig mange Minuter, syntes jeg —, ringede Udenrigsministeren ovre fra Statsministeriet; det har altsaa været saadan noget som Kl. 11.40 eller deromkring, vil jeg tro, og jeg tror, han sagde, at han sammen med Statsministeren skulde til Kongen; det var i alt Fald min Opfattelse, at det var det, han skulde; han sagde, at han vilde ikke komme tilbage før om en halv Times Tid, og han vilde derfor straks meddele mig, at han havde aftalt med Forsvarsministeren, at denne tillige med de to militære Direktører skulde komme op i Udenrigsministeriet Kl. 13.30. Endvidere bad han mig om at søge Samtalen med den norske og den svenske Gesandt fremskyndet, fordi der skulde være et nyt Ministermøde Kl. 14.30 og de vilde meget gerne have Oplysningerne fra Sverige og Norge inden det. Jeg trøstede Ministeren med, at de to Gesandter allerede var hos mig, og sagde, at det var meget belejligt, at denne Meddelelse om det nye Ministermøde var kommet allerede, medens de var her hos mig. Jeg spurgte derefter de to Gesandter, om de mente at kunne have Besked senest Kl. 14, helst lidt før. Den ene mente, han allerede kunde have Besked Kl. 13, den anden mente, at han hellere maatte regne med Kl. 13.30. Jeg sagde dertil, at intet af disse Tidspunkter passede mig saa godt, jeg havde en Samtale i et andet Ministerium Kl. 13, og Kl. 13.30, havde jeg lige faaet at vide af Udenrigsministeren, havde vi et Møde, som antagelig vilde vare en halv Times Tid, men den Samtale, jeg havde Kl. 13, vilde vare meget kort, saa vi kunde maaske sigte mod Kl. 13.15, og hvis de ikke havde Besked begge to inden Kl. 13.15, maatte vi sigte mod Kl. 14. Vi aftalte, at de to Gesandter skulde holde sig i Kontakt indbyrdes, og naar de begge havde Beskeden, skulde de bare komme, enten Kl. 13.15 eller Kl. 14, hvad det nu blev. Efter at vi havde truffet denne Aftale, gik saa de to Gesandter.

Saadan noget som 20 Minutter over 12 kom saa Udenrigsministeren tilbage til Ministeriet. Jeg havde i Forvejen sagt Budet Besked om, at han skulde give mig et Praj, saa snart Udenrigsministeren kom. Budet kom ogsaa og sagde, at nu var Udenrigsministeren kommet, men der var to Herrer med ham, nemlig Indenrigsminister *Dahlgaard* og Undervisningsminister *Jørgen Jørgensen*. Saa bad jeg ham om at sige Besked, naar de gik, og han sagde, at det varede nok lidt, for han havde faaet Ordre til at bestille Spejlæg til dem. Jeg bad ham saa bestille Spejlæg til mig ogsaa, men i samme Øjeblik Spejlæggene kom — det har været Kl. 12.30 — blev jeg kaldt ind til Udenrigsministeren. *Erik Scavenius* var kommet, og Udenrigsministeren og de to andre Ministre sad og spiste Spejlæg, medens *Erik Scavenius* sad og læste Beretningen fra Kammerherre *Zahle*. Da han havde læst den, sagde han, at det var noget Vrøvl. Udenrigsministeren spurgte saa allerede ved den Lejlighed, tror jeg, om han ikke kunde tænke sig at tage til Berlin og undersøge det lidt nærmere, og dertil sagde han, at det syntes han ikke, der var Spor af Anledning til, men han skulde gøre noget andet: han skulde til Frokost hos *Renthe-Fink* samme Dag, og, sagde han, hvis der er noget om det, saa ved *Renthe-Fink* det, og hvis *Renthe-Fink* ved det, skal jeg nok paa en eller anden Maade faa det ud af ham; han vilde saa komme tilbage, naar han var færdig med denne Frokost. Udenrigsministeren nævnte, at det var tvivlsomt, om han allerede paa det Tidspunkt var tilbage fra Ministermødet, men, sagde han, saa kunde *Erik Scavenius* tale med mig. Jeg skulde til en Begravelse

Kl. 14.30 og mente, den vilde vare til 15.30, jeg vilde saa være der Kl. 15.30 og tage mod *Erik Scavenius*.

Da jeg gik fra Udenrigsministeren, sad *Erik Scavenius* der endnu sammen med de to andre Ministre. Jeg gik tilbage og spiste i en Fart mine Spejlæg — og 7—8 Minutter før Kl. 13 var jeg paa Vej til Elevatoren for at gaa over i et andet Ministerium, hvor jeg havde en Samtale, da Budet standsede mig og sagde, at Forsvarsministeren var i Telefonen og vilde tale med mig. Jeg tog Forsvarsministeren i Telefonen ude ved Elevatoren, og det viste sig, at det, Forsvarsministeren vilde sige mig, var, at han havde ikke kunnet faa fat i Udenrigsministeren, men det var umuligt for ham og Direktørerne at komme til Mødet Kl. 13.30; derfor vilde han bede om at faa Mødet lagt om til en anden Tid. Jeg sagde til ham, at jeg kunde ikke disponere over Udenrigsministerens Tid, men det mest praktiske vilde nok være, om han ved det kommende Ministermøde aftalte en ny Tid med Udenrigsministeren — det kunde vel i alt Fald ikke blive inden Ministermødet —, og i øvrigt sagde jeg til ham, at jeg havde saa travlt, jeg skulde gaa, om han derfor selv vilde sørge for at give sine to Direktører Besked om, at Mødet under alle Omstændigheder blev udsat, saa de ikke gik forgæves op i Udenrigsministeriet. Det lovede han, og saa lovede jeg paa en eller anden Maade at give Udenrigsministeren Besked. Det gik nu, saavidt jeg husker, meget let, for Udenrigsministeren var i Ministeriet.

Jeg var saa tilbage i Ministeriet Kl. 13.15. Der var ingen af Gesandterne, der havde ringet, og jeg havde allerede opgivet Mødet med dem paa det tidlige Tidspunkt, da Baron *Hamilton*, den svenske Gesandt, ringede Kl. 13.20; jeg tror, han sagde, at *Esmarch*, den norske Gesandt, allerede var hos ham, og de kunde være hos mig i Løbet af 5 Minutter, hvis jeg ikke mente, det blev for sent, fordi det var for tæt op ad det Møde, jeg skulde have Kl. 13.30. Jeg sagde, de maatte endelig komme med det samme, for det Møde var i Mellemtiden blevet udsat, saa vi vilde faa god Tid. De kom saa og var hos mig saadan noget som Kl. 13.25. Jeg spurgte dem, da de kom, hvem af de Herrer der vilde lægge for, og Nordmanden, *Esmarch*, sagde,

at det maaske burde være ham, fordi den Besked, han havde, var saa kort. Det var den ogsaa; det er den, jeg har givet i Referat; den findes i Kommissionsbetænkningen,*) og den gik kort og godt ud paa, at man ikke tillagde denne Meddelelse *nogen som helst* Betydning. Han støttede sig ikke til nogen skriftlig Optegnelse, hvorimod jeg skrev det ned med det samme, men han gjorde en Tilføjelse, som han sagde, til Baron *Hamilton* og mig privat, og den skrev jeg ikke ned. Det var en Bemærkning om, at den Embedsmand, han havde talt med i det norske Udenrigsministerium, var kommet med en Udtalelse om, at man i det norske Udenrigsministerium var forbavset over, at en gammel Gesandt som *Scheel* kunde tro paa noget saadant. — Sagen var den, at den norske Gesandt i Berlin havde sendt en tilsvarende Beretning til sit Ministerium hjemme i Oslo.

Formanden: Var der ikke det særlige Forhold, at det norske Gesandtskab i Berlin var en Smule nazificeret?

Mohr: Nej, det var Legationsraaden, der havde Ord for at være Nazist, og naar jeg nævner dette her, er det i og for sig nærmest, fordi der i Kommissionen har været en Diskussion med Kommandør *Kjølsen* om det Spørgsmaal. Hr. *Kjølsen* mente, at det norske Gesandtskab dernede i det hele taget ikke havde troet paa Meddelelsen, fordi Legationsraaden var nazistisk indstillet og derfor havde givet den videre til det norske Udenrigsdepartement som noget, de ikke troede paa.**) Men det maa efter den Meddelelse, jeg fik af Minister *Esmarch*, være forkert; ellers kunde den Embedsmand ikke have sagt, som han gjorde, at han ikke kunde forstaa, at en gammel Gesandt som *Scheel* kunde tro paa noget saadant. Alt det, Kommandør *Kjølsen* har konstrueret her, kan ikke have noget Grundlag. Derfor nævner jeg det.

Saa kom Turen til den svenske Gesandt. Han havde et Papir, ikke saa forfærdelig stort, i Haanden; han havde gjort nogle Optegnelser med Blyant og han støttede sig til dette Papir, medens han gav Svaret. Jeg havde en Bloknote, som jeg skrev ned paa; det var ikke helt saa let som det norske, for jeg skulde samtidig oversætte fra Svensk til Dansk, men jeg gjorde det saadan, at

*) Bet. I A. 22. **) Bet. I St. 23.

jeg prøvede at oversætte det direkte og skrev, som jeg plejede i min Skoletid, en Slags Stenografi, idet jeg skrev første Halvdel af Ordene, naar jeg saa saa det igennem bagefter i Løbet af Dagen, har jeg altid kunnet rekonstruere det hele. Og da Baron *Hamilton* saa, at jeg skrev ned, hvad han sagde, talte han meget langsomt, saa det, jeg skrev ned, skulde være saa ordret, som saadan noget kan blive, naar det er en Oversættelse. Jeg tror ogsaa, det hele kom med paa én Ting nær. Side 22 i den trykte Kommissionsbetænkning, det sidste Afsnit nederst paa Siden, staar der: »Fra svensk Side havde man senere gennem en Person, man kunde stole paa«. Her brugte Baron *Hamilton* Ordet »Vertrauensmann«, og dette tyske Ord bragte mig til at studse; jeg var ikke sikker paa, at jeg havde hørt rigtigt, saa jeg gentog det, »Vertrauensmann«. Han har aabenbart forstaaet det, som om jeg sagde: hvilken »Vertrauensmann«, for han sagde: Ja, det var vist en svensk Sømandspræst — men han tog sig i det og blev tilsyneladende ked af, at han havde sagt det, for han skyndte sig at tilføje, at det var dog ikke sikkert, at han huskede rigtigt dèr. Jeg fik Indtryk af, at det var noget, han syntes, han egentlig ikke burde have sagt for ikke at udsætte den paagældende Sømandspræst for noget, og derfor tog jeg det ikke med i Referatet, men ellers skulde Referatet af den svenske Meddelelse være fuldstændigt.

Maa jeg blot lige indskyde, at de to Referater (Kladde og Renskrift) er ikke enslydende, for jeg skrev det ned i direkte Tale, og da jeg senere skrev det om et Par Dage efter fra Kladde til Renskrift, skrev jeg det om i indirekte Tale, og derved kan der være kommet nogle Smaaforskelligheder frem, men det skulde ikke være meget.

Jeg vil antage, at de to Gesandter forlod mig saadan noget som Kl. 13.45, maaske Kl. 13.50, og derefter gik jeg straks tilbage til mig selv. Jeg havde modtaget dem inde i Udenrigsministerens Værelse, fordi jeg hele Tiden ventede, at Udenrigsministeren skulde dukke op. Jeg havde nemlig fortalt ham om de to Tidspunkter, Kl. 13.15 og Kl. 14, som de to Muligheder, der var, og jeg havde egentlig forstaaet, at han vilde

være til Stede. Han var der imidlertid ikke, da de kom; han var gaaet, og ingen vidste, hvor han var; men for det Tilfælde, at han skulde dukke op under vor Samtale, havde jeg Gesandterne inde hos Udenrigsministeren. Jeg gik saa tilbage til mig selv og bestilte Kammerherre *Zahle* i Telefonen, og samtidig satte jeg mig til at skrive Kladden til Referatet af Samtalen med den svenske og norske Gesandt. Da jeg var færdig med det, fik jeg netop Kammerherre *Zahle* i Telefonen, og samtidig fik jeg af Budet Besked om, at Udenrigsministeren var kommet. Det maa have været Kl. 14, for det viste sig senere, at Udenrigsministeren havde misforstaaet den Besked, jeg havde givet ham; han troede, at Gesandterne først kom Kl. 14, saa det maa have været præcis Kl. 14, jeg telefonerede med Kammerherre *Zahle*.

Telefonsamtalen med Kammerherre *Zahle* har jeg i Optegnelserne ikke gengivet helt fuldstændigt; jeg har kun taget det vigtigste med. De to første Stykker af Referatet er der ikke noget at bemærke til, men efter Slutningen af 2det Stykke,*) hvori der staar: »Deri fraraadede han at rette nogen Henvendelse til det tyske Udenrigsministerium«, brød jeg ind med en Bemærkning og sagde, at vi her var indstillet paa at overlade Afgørelsen til ham, da Betimeligheden bedst kunde bedømmes paa Stedet. I Mellemtiden, vidste jeg, havde han talt med den svenske Kollega. Jeg finder ogsaa Anledning til at nævne det, fordi der bl. a. i Kommandør *Kjølsens* Forklaring til Kommissionen staar noget om, at Kammerherre *Zahle* havde faaet Instruktion af Udenrigsministeriet om at spørge hos *Weizsäcker*, men ikke gjorde det. Og i de forskellige Bøger, der er skrevet om disse Emner, gaar det ogsaa igen, at Kammerherre *Zahle* havde faaet Instruktion om at spørge, men nægtede at udføre denne Instruktion. Det er ikke rigtigt; vi havde overladt det til ham. Jeg tror godt, jeg ved, hvorfra denne Idé om Instruktionen kommer. I Kammerherre *Zahles* Indberetning fra Lørdagen den 6. April skriver han: »Hr. Ministeren vil af sidstnævnte Indberetning have forstaaet, at jeg *i Øjeblikket* ikke anser en *efter Ordre* foretagen Henvendelse af mig til den tyske Regering m. H. t. de paa Østersøkysten foretagne Foranstaltninger som

*) Bet. I A. 23.

opportun.«*) »En efter Ordre foretagen Henvendelse«; det er det, man forstaar, som om Kammerherre *Zahle* havde faaet en Ordre fra os. Det betyder imidlertid blot en Henvendelse af særlig højtidelig Karakter. Man angiver, naar man foretager en saadan Henvendelse, at den er »efter Ordre«, og det giver den et særlig højtideligt Præg. Det er det, Kammerherre *Zahle* mener med denne Bemærkning her. Jeg nævner det blot her for at korrigere ud fra historiske Hensyn.

Kammerherre *Zahle* var altsaa faktisk frit stillet, og efter denne Bemærkning af mig, som jeg altsaa ikke har taget med, at vi var indstillet paa at overlade det til ham, paalagde jeg ham at holde sig i nær Kontakt med den svenske og den norske Kollega — det staar der heller ikke noget om i Referatet —, og dertil sagde Kammerherre *Zahle*, at det gjorde han virkelig ogsaa altid, der gik i Reglen ikke en Dag, uden at han saa sin svenske Kollega, og det var et ganske mærkeligt Tilfælde, at han netop i denne Situation ikke havde set ham i en 3—4 Dage; det var noget ganske eksceptionelt.

Det næste, jeg sagde, var, om han efter sin Samtale med sin svenske Kollega ogsaa i øvrigt havde ændret sin Opfattelse. Det spurgte jeg ham om for at give ham en Chance for paa en ikke altfor paafaldende Maade at sige, hvor meget han selv troede paa Meddelelserne. Jeg vidste eller mente at vide fra Baron *Hamiltons* Meddelelse, at den svenske Gesandt i Berlin ikke troede paa dem, og naar Kammerherre *Zahle* nu, umiddelbart før jeg talte med ham i Telefonen, havde talt med den svenske Kollega, vilde det være umaadelig let for ham at sige: Jeg har nu samme Opfattelse som min svenske Kollega — eller noget lignende. Det var derfor, jeg stillede ham det Spørgsmaal. Men det virkede ikke rigtig, som jeg havde tænkt mig. Kammerherre *Zahle* sagde bare, at jeg vel mente m. H. t. de Konklusioner, der kunde drages, og han sagde, at det var vanskeligt at sige noget om det, der var mange Muligheder. Saa gjorde han en Pause, og saa tænkte jeg: det gaar ikke paa den Maade, nu maa jeg prøve at sætte ham Kniven paa Struben; og saa kom jeg med en Bemærkning, som jeg heller ikke har med i Referatet, idet jeg sagde til ham, at vi syntes heroppe, det maatte være muligt for ham at give sin personlige Opfattelse i en kort, koncis Sætning. Jeg havde nærmest tænkt mig noget i Retning af Procentsatser: at han kunde have sagt saadan noget som fifty-fifty, eller hvad han kunde finde paa, men derefter er det, at Kammerherre *Zahle* efter en Pause siger, at man ikke helt kan se bort fra den Mulighed, at der kan være noget om det o. s. v., og det betragtede jeg i Virkeligheden som noget stærkt beroligende, hvis dette skulde være hans personlige Opfattelse i en kort, koncis Sætning. Jeg skrev ikke dette ned i Referatet, men jeg gav det i mit mundtlige Referat til Udenrigsministeren bagefter; dèr gav jeg denne Vending, i hvilken jeg havde bedt *Zahle* om at give sin personlige Opfattelse i en kort, koncis Sætning.

Der er en Ting til at bemærke ved mit Referat af Samtalen med Kammerherre *Zahle*. Ja, lad mig lige indskyde, at dèr, hvor jeg har skrevet »f. Eks. Baser paa Østkysten«, tror jeg nok, Kammerherre *Zahle* blot sagde B, men det var en Vane, han havde at tale paa, naar han talte i Telefon, for at gøre det lidt sværere for Tyskerne, hvis der blev lyttet; naar det var givet, hvad Ordet skulde være, nævnede han kun det første Bogstav, men der var ikke Tvivl om, at det skulde være Baser. Jeg skrev i Referatet: »Jeg sagde dertil, at han vel ogsaa havde skrevet noget desangaaende i den nye Beretning, som vi vilde faa i Løbet af Aftenen.« I direkte Tale var det, jeg sagde: Vi faar vel ogsaa noget om det i den nye Beretning. Jeg burde altsaa, da jeg skrev det om i indirekte Tale, have formuleret det, at han vel ogsaa skrev noget, i Stedet for: havde skrevet. Ordet »faar« dækker jo begge Dele. Det kom til at spille en vis Rolle senere, hvor jeg stadig i de næste Beretninger efterlyste noget, der kunde svare til den Meddelelse, han havde givet mig i Telefonen, og det fik jeg ikke.

Kl. ca. 14.15, vil jeg antage, var jeg færdig med Telefonsamtalen med Kammerherre *Zahle* og gik saa ind og aflagde Beretning til Udenrigsministeren baade om Samtalen med den norske og den svenske Gesandt og om Samtalen med Kammerherre *Zahle*. Der var ikke megen Tid, Udenrigsministeren skulde allerede et Kvarter efter være i Mini-

*) Bet. I A. 25.

stermødet, men det lykkedes dog nogenlunde. Saa tog jeg til den Begravelse, jeg skulde til, og kom ikke tilbage Kl. 15.30, som jeg havde lovet *Erik Scavenius*, men var 5 Minuter for sent paa det. Jeg spurgte Budet, da jeg kom, om *Erik Scavenius* var kommet. Han svarede: ja, han er ikke alene kommet, men han er gaaet igen efter at have talt med Afdelingschef *Svenningsen*. Det vil med andre Ord sige, han har været noget før paa det end Kl. 15.30. Jeg ringede efter *Svenningsen* for at høre, hvad *Erik Scavenius* kunde have sagt, og det viste sig kun at være det — saadan gengav *Svenningsen* det i hvert Fald —, at der var ikke noget om det. Jeg tror, *Svenningsen* var hos mig nogen Tid; saa kom Udenrigsministeren tilbage, og vi gik sammen ind til Ministeren for at give denne Meddelelse om Svaret fra *Erik Scavenius* efter Frokosten hos *Renthe-Fink*. Ved den Lejlighed fik jeg at vide af Udenrigsministeren, at Mødet med de Militære var blevet sat til samme Eftermiddag, jeg tror, det var Kl. 17; det kan have været Kl. 16, men jeg tror, det var Kl. 17, for paa det Tidspunkt maa Klokken allerede have nærmet sig 16, og jeg synes ikke, det var saa tæt paa. Det var Meningen, at *Svenningsen* skulde være med til det Møde, men han havde et andet Møde paa den Tid; jeg prøvede at forklare ham, at dette Møde med de Militære var vigtigere end det andet, men han mente ikke, han kunde lave det om, saa han kom ikke med til Mødet.

Til dette Møde, enten det nu var, som jeg mener, Kl. 17, eller Kl. 16, kom Viceadmiral *Rechnitzer* og General *Stemann* samtidig, men Forsvarsministeren var ikke kommet. Udenrigsministeren sagde, at man kunde godt begynde, for det var meget tvivlsomt, om Forsvarsministeren kom. Min Erindring er nu, at han kom ca. 10 Minuter senere, ikke fordi jeg kan huske, at han sagde noget ved selve Konferencen, men jeg mener at erindre, at idet han kom, vilde jeg, der havde sat mig paa venstre Side af Udenrigsministeren, give ham min Plads, men han sagde: Bliv endelig siddende, jeg skal straks gaa igen. Og det er min Erindring, at han saadan noget som 7—8 Minutter før Kl. 17.30 rejste sig og sagde, at han maatte desværre gaa, han skulde være et Sted Kl. 17.30.

Mødet begyndte i alt Fald uden Forsvarsministeren, og det begyndte paa den Maade, at Udenrigsministeren refererede Kammerherre *Zahles* Indberetning; han læste den ikke op, han refererede den frit, og da han var færdig, sagde han, at nu kunde de Herrer maaske læse den og saa give deres Vurdering af den. Han gav den først til Admiral *Rechnitzer*, der læste den meget hurtigt; jeg vil antage, han kun var en 2—3 Minutter om det. Admiralen gav den saa videre til General *Stemann*, der til Gengæld læste den uhyre langsomt, og da Generalen efter at have læst den meget langsomt igennem, bladede tilbage og vilde begynde forfra, tabte Udenrigsministeren Taalmodigheden og gav Ordet til Viceadmiralen.

Viceadmiralen holdt saa et lille Foredrag. Det var ikke saa forfærdelig langt, men meget kategorisk i sine Udtryk. Det gik ud paa, at det ikke vilde være udelukket, at Tyskland kunde se sin Interesse i og vel ogsaa nok havde Mulighed for at skubbe sin sømilitære Front frem — det var det Udtryk, han brugte — til en Linie fra Kap Lindesnes vestover; jeg tror ikke, han nævnte noget om Slutpunkterne, men blot fra Kap Lindesnes vestover, og under de Omstændigheder vilde det være ret sandsynligt, at de vilde sikre sig Støttepunkter i det sydlige Norge; selv i saa Fald mente han imidlertid ikke, at Tyskland vilde have nogen som helst Interesse i at foretage sig noget over for Danmark; Baser — jeg tror, han betegnede det som Flyvebaser — paa Jyllands Vestkyst vilde ikke have nogen praktisk Interesse for dem, Forskellen i Flyvetid mellem Jyllands Kyst og Tyskernes egen Nordvestkyst eller Slesvig var saa ubetydelig, at den ikke spillede nogen Rolle. Paa den anden Side mente han, det var af afgørende Betydning for Tyskland, at Danmark forblev neutralt, hvis Tyskland besatte Norge, fordi de vilde have Brug for, at vore Gennemsejlingsfarvande ikke blev belagt med Miner af de Allierede, saa han mente, at enhver tysk Interesse vilde være at holde Danmark udenfor. Men, tilføjede han, hvis Tyskland virkelig vilde sikre sig Støttepunkter i Danmark, vilde det være ganske urimeligt at tro, at de vilde gøre det ved Hjælp af et saadant militært Opbud — det var det Udtryk, han brugte —, som der var Tale om, altsaa disse Skibssamlinger. Det kunde de gøre langt lettere paa mange andre Maader.

Det var i store Træk, hvad Viceadmiralen sagde. Der fulgte ikke nogen

Diskussion efter Viceadmiralens Udtalelser, men Udenrigsministeren spurgte straks General *Stemann*, om han havde noget at tilføje. General *Stemann* svarede dertil, at det havde han ikke, men han var jo heller ikke sagkyndig paa det sømilitære Omraade.

Det næste, der skete, var, at Udenrigsministeren nævnte de Svar, vi havde faaet gennem den norske og den svenske Gesandt. Der var ikke nogen Diskussion om Nordmandens Svar, derimod om det svenske. For det første tror jeg, at da der blev sagt, at Rygterne var stærkt overdrevne efter Svenskernes Mening, havde vi en ganske kort Diskussion om, hvor mange Mand disse Skibe kunde rumme. Jeg tror, der var angivet 115.000 t, og det viste sig, at de ikke kunde tage slet saa mange, som de civile af os havde ment; det var vist kun en 20—30.000 Mand, disse Skibe kunde tage.

Det var imidlertid kun en ganske kort Diskussion, og det næste, vi talte om, var det, som Svenskerne kaldte de to Muligheder. Der var en, der spurgte — jeg tror i øvrigt, det var mig selv — om dette med Camouflage for helt andre tyske Planer muligvis kunde være at forstaa saadan, at det skulde være en Finte, at Tyskerne netop vilde have, at Englænderne skulde kende disse Skibssamlinger for at faa den engelske Flaade lokket over mod de norske Kyster og derigennem faa frit Spil til noget andet, være fri for den engelske Flaade andetsteds. Det ansaa Viceadmiralen for meget usandsynligt.

Saa spurgte en anden — jeg tror, det var Udenrigsministeren —, om ikke det kunde tænkes, at Forholdet var det, at man holdt disse Skibssamlinger langt østpaa for at have dem af Vejen, og at man senere havde til Hensigt at lade dem gaa gennem Kielerkanalen til Holland; der havde jo ogsaa været Tale om Angreb paa Holland. Det ansaa Viceadmiralen heller ikke for sandsynligt, og det var mit Indtryk, at Viceadmiralen meget mere var indstillet paa den anden svenske Mulighed, det vil sige den, der er nævnt af Svenskerne som den første, nemlig Forberedelse til Modforanstaltninger for det Tilfælde, at de Allierede skulde foretage Angrebshandlinger over for Skandinavien; man maatte faa det Indtryk, at det var i Virkeligheden den Mulighed, Viceadmiralen troede paa.

Dernæst gjorde Udenrigsministeren Rede for min Telefonsamtale med Kammerherre *Zahle*. Han gjorde det umaadelig kort, jeg tror ikke, han sagde andet, end at vi at dømme efter min Telefonsamtale kunde forvente at modtage en beroligende Erklæring i Løbet af Aftenen. Det er den, der spøger i forskellige Dagbøger og Bøger fra de Sømilitære. Jeg kan huske Kommandørkaptajn *Pontoppidan* har en Indførsel i Dagbogen om, at Viceadmiralen ved et Møde i Udenrigsministeriet om Eftermiddagen havde set en ny Beretning fra Kammerherre *Zahle* af beroligende Karakter. Det er forkert, for den nye Beretning, der er Tale om, kom først mellem Kl. 19 og 19.30 om Aftenen, og den, vi havde om Eftermiddagen, var kun den første Beretning, men den yderligere beroligende Beretning, der var Tale om, var netop Referatet af denne Telefonmeddelelse fra Kammerherre *Zahle*. Side 510 i Referatet af Kommandørkaptajn *Pontoppidans* Forklaring siger han: »Jeg har jo kun min Viden fra Chefen for Søværnskommandoen og fra Chefen for Marinestaben, og paa min Forespørgsel, om der var kommet noget, blev det sagt, at den Indberetning, der var kommet fra Gesandten i Berlin, maatte siges at være beroligende.« Det er naturligvis ikke den Indberetning, som man kendte i Forvejen, heller ikke den, der først kom om Aftenen; da dette synes at være sagt om Eftermiddagen, kan det kun være denne Telefonmeddelelse fra Kammerherre *Zahle*, der er tænkt paa. Jeg mener, det har altid Interesse at faa disse gaadefulde Ting opklaret.

Formanden: Men kan der ikke være Tale om, at *Pontoppidan* taler om een Indberetning, og at der i øvrigt tænkes paa en anden?

Mohr: Jeg vil ikke tro det. Jeg vil tro, at det er denne telefoniske Meddelelse, saaledes at naar der staar: der var kommet, skulde der i Virkeligheden staa, at der var Udsigt til en beroligende Beretning i Løbet af Aftenen. Det vilde jeg mene. Hele Mødet med de militære Direktører varede ikke saa forfærdelig længe, mellem en halv Time og 3 Kvarter, jeg vilde mene nærmere en halv Time end 3 Kvarter. Der var ikke megen Diskussion, og Viceadmiralens Udtalelser var egentlig ret knappe, men temmelig koncise.

Lidt efter Kl. 19 kom jeg saa ud til Udenrigsministeren for at se, hvad der stod i den nye Indberetning fra

Kammerherre *Zahle;* vi havde sendt en Mand ud paa Flyvepladsen for at hente den, og han kom direkte ud til Dr. *Munch* med den; det er Kammerherre *Zahles* Beretning af 5. April. Jeg diskuterede den med Udenrigsministeren straks, da den var kommet. Udenrigsministeren syntes, at den var beroligende, og det gav jeg ham Ret i, men tilføjede, at den ikke var saa beroligende, som jeg havde ventet mig den. Jeg forstod, at han maatte anse den for mere beroligende, end jeg gjorde, fordi han ikke havde Indtrykket af Telefonsamtalen in mente, men paa Baggrund af Telefonsamtalen fandt jeg den ikke saa beroligende. Jeg mente at kunne genkende de to svenske Synspunkter i den. Naar Kammerherre *Zahle* skriver: »Jeg tør ogsaa henlede Opmærksomheden paa, at Meddelelserne fra »utilfredse Officerer« maaske maa tages med et vist Forbehold. De kunde vel være beordret til visse »Indiskretioner« for at fremkalde visse Reaktioner, der formentes at kunne være af Interesse«, saa var det efter min Mening det, som Svenskerne kaldte Camouflage for noget helt andet, og det næste Afsnit: »Det er muligt, at den tyske Regering tror paa Muligheden af en engelsk Landgang i Narvik« o. s. v., var efter min Mening det, som Svenskerne kaldte Modforanstaltninger mod aggressive Handlinger fra de Allieredes Side, saa dette regnede jeg egentlig for at være et Resultat af Kammerherre *Zahles* Samtale med den svenske Gesandt tidligere paa Dagen. Men det, jeg savnede i denne Beretning, var Kammerherre *Zahles* personlige Opfattelse, den, som han havde udtrykt i Ordene, at man ikke helt kunde se bort fra, at der kunde være noget om det. Jeg regnede dengang med, at Flyveposten først gik fra Gesandtskabet ved 16-Tiden, og jeg havde talt med Kammerherre *Zahle* ved 14-Tiden, saa han havde haft god Tid til at sætte en Efterskrift til, hvis han havde ønsket det. Det viste sig imidlertid senere — det er langt senere, jeg faar det at vide —, at jeg tog fejl; i de Dage gik Flyvemaskinen ikke fra Tempelhof, der kun laa 7 km fra Gesandtskabet, men fra en langt fjernere Flyveplads, der laa en Snes km borte, saaledes at Posten gik fra Gesandtskabet allerede mellem Kl. 14 og Kl. 14.30, og da jeg først endte min Samtale med Kammerherre *Zahle* ca. Kl. 14.15, kunde han ikke have naaet at faa en Efterskrift med i denne Beretning. Det troede jeg imidlertid han kunde have naaet, og derfor maa jeg sige, at for mit Vedkommende svandt den største Del af den Optimisme, der havde dannet sig i Løbet af Eftermiddagen, først ved Meddelelserne fra Norge og Sverige, saa ved Telefonsamtalen med Kammerherre *Zahle* og endelig ved Admiral *Rechnitzers* militære Vurdering. Jeg havde Følelsen af, at der maatte være sket noget, efter at jeg havde talt med *Zahle* i Telefonen, noget, der havde gjort, at han ikke havde sat den Efterskrift paa, som han burde have sat paa, og jeg mente igen, at der var Grund til Uro, men sagde til Udenrigsministeren, at jeg troede ikke man fik meget ud af en ny Telefonsamtale, for der var jo det, at vi blev aflyttet, man vidste aldrig, hvor megen Vægt man skulde lægge paa de enkelte Vendinger, og det eneste, der vilde forslaa, vilde være, om man tog ned med en Flyvemaskine om Formiddagen, havde et Par Timer sammen med ham og tog hjem med Eftermiddagflyvemaskinen. Jeg forstod, at Udenrigsministeren vilde overveje det, men jeg forstod i og for sig ogsaa, at han ikke mente, det var mig, der skulde tage derned. Det blev ikke nævnt, men det laa saa lige for, mente jeg, at naar han ikke gik videre med Hensyn til Personspørgsmaalet, var det, fordi han vilde sende en anden, og jeg gættede mig til, at han vilde formaa *Erik Scavenius* til at tage derned næste Dag. I alt Fald, vi gik ikke nærmere ind paa Spørgsmaalet ud over rent teoretisk: at det vilde være det rigtige.

Det var vel, hvad der skete den Dag. Jeg ved ikke, om det ikke bliver for langstrakt, hvis jeg saaledes tager hver Dag lige fra Morgen til Aften.

Formanden: Nej, tværtimod, jeg synes det er ganske udmærket.

Mohr: De næste Dage skete der ikke noget af saa afgørende Karakter, synes jeg — den næste Dag var Lørdag og den næste igen Søndag —, saa det kan jeg maaske tage lidt lettere paa. — Ja, Udenrigsministeren sagde endnu Fredag Aften, at han vilde sende Kammerherre *Zahle* et Brev tilbage med Hr. *Schøn*, som havde været heroppe med Kammerherre *Zahles* første Beretning. Ham havde vi holdt tilbage, fordi Udenrigsministeren gerne vilde sende et Svar tilbage til Kammerherre *Zahle*, og det vilde han skrive i Løbet af Aftenen. Det var Meningen dengang, at Hr. *Schøn*

skulde rejse med første Flyvemaskine om Lørdagen, og derfor mødtes Udenrigsministeren og jeg derinde temmelig tidligt Lørdag Morgen. Udenrigsministeren viste mig det Brev, han havde skrevet til Kammerherre *Zahle;* han havde skrevet det i Haanden. Det var for Resten ikke særligt langt, og Hovedbetragtningen byggede paa Admiral *Rechnitzers* Responsum eller Vurdering, hvad man nu vil kalde det. Udenrigsministeren nævnte ikke Admiral *Rechnitzer,* men nævnte hans Betragtning: at vi her havde vanskeligt ved at se, hvilken militær Interesse Tyskerne kunde have i at foretage noget over for Danmark. Dette Brev eksisterer vistnok ikke mere, det er blevet tilintetgjort.

Kristen Amby: Det fremgaar af Kammerherre *Zahles* næste Brev, at det er det, han svarer paa.

Mohr: Ja, det er det, jeg vilde sige. Dèr har man Svaret; det er ikke Lørdagsbrevet, men Brevet fra Mandagen den 8. April. Naar han siger: »at man kan have vanskeligt ved fra vort Synspunkt at se den Fordel, Tyskland kan have af en saadan Aktion, er vel ret irrelevant« o. s. v., saa er det et Svar. Endvidere tror jeg, at der i Udenrigsministerens Brev stod noget om Grunden til, at vi havde noget vanskeligt ved at tro paa det, og det var i Virkeligheden den, at vi vanskeligt kunde tænke os, at højere tyske Søofficerer, selvom de var imod Regimet, vilde røbe Planer og derved udsætte 20—30.000 tyske Soldater for at gaa til Bunds. Vi syntes, at det vilde det dog være vanskeligt at tænke sig. Vi havde ikke dengang Fantasi nok til at tænke os den Forklaring, som vi paa et langt senere Tidspunkt har faaet. Efter den skulde Hensigten med Indiskretionerne være, ikke at den tyske Transportflaade blev sænket af Englænderne, men at Englænderne viste sig med Krigsskibe i Farvandene, og at den tyske Transportflaade derfor undlod at gaa ud og *Hitler* ændrede sine Planer. Det havde vi paa den Tid ikke tilstrækkelig Fantasi til at tænke os. Jeg har spurgt en af de Herrer fra Berlin, om vi kunde have faaet den Oplysning af dem, hvis en Mand var rejst derned dengang. Han mente Nej; han mente ikke, det var sivet ud fra de paagældende Officerer paa det Tidspunkt. Disse to Betragtninger er de eneste, jeg husker fra Udenrigsministerens haandskrevne Brev til Kammerherre *Zahle.*

Ja, saa gik det galt med at faa *Erik Scavenius* sendt derned; han vilde stadigvæk ikke, og det fik jeg desværre at vide paa et meget sent Tidspunkt. Saavidt jeg husker, havde jeg Kl. 11.30 eller 12 Prins *Axel* hos mig, han skulde rejse til Berlin med Toget om Søndagen af Hensyn til nogle Forhandlinger om Torpederinger, og jeg havde bedt ham komme op til mig, fordi jeg vilde benytte Lejligheden til at gøre ham bekendt med Kammerherre *Zahles* Beretning om disse nye Ting, Skibssamlingerne i Stettin, der var af saa stor Interesse for os. Det maa have trukket lidt længe ud, for i alt Fald, da jeg kom ind til Dr. *Munch,* var Klokken allerede stærkt henad 13, og da siger Dr. *Munch,* at han nu vilde bede mig om at tage til Berlin. Jeg siger dertil, at det var kedeligt, at jeg ikke havde faaet det at vide en Times Tid før, nu vilde det knibe meget med at komme af Sted med Eftermiddagsmaskinen, men jeg vilde prøve paa det. Vanskeligheden var, at jeg havde ikke mit Pas oppe i Udenrigsministeriet; det laa hjemme, og de lukkede i det tyske Gesandtskab Kl. 13 — det var Lørdag — og aabnede ikke mere. Jeg satte derfor en Mand til at ringe; han skulde først ringe til det tyske Gesandtskab og bede dem holde aabent en halv Time længere, fordi jeg vilde komme med mit Pas, og endvidere skulde han, naar det var klaret, ringe til Lufthavnen for at skaffe mig Billet, og hvis det ikke skulde lykkes at skaffe mig Billet, skulde han faa fat i Hr. *Schøn;* jeg havde i Mellemtiden faaet at vide, at Hr. *Schøn* ikke var kommet af Sted om Morgenen, men skulde af Sted med Eftermiddagsmaskinen, og saa vilde jeg simpelthen have taget hans Plads, saa han maatte blive hjemme; jeg syntes, det var saa vigtigt, at jeg kom af Sted. Jeg paalagde den Mand, som jeg gav dette i Kommission, at det første, han maatte gøre, var at ringe til det tyske Gesandtskab — der lukkede de som sagt Kl. 13 — jeg vilde saa være hjemme Kl. 13.30, og saa skulde han ringe hjem til mig, om det var i Orden. Jeg vilde saa tage Passet med, køre til det tyske Gesandtskab og faa det viseret og saa tage til Lufthavnen. Men Kl. 13.30 ringer Manden til mig, at han havde ikke faaet noget som helst arrangeret. Det viste sig, at han havde husket forkert; han havde først ringet til Lufthavnen — det var det, der hastede mindst —, og der var ikke nogen Billet. Saa havde han prøvet

at ringe til *Schøn*, der imidlertid var gaaet til Frokost, og saa først ringede han til det tyske Gesandtskab, men da var Klokken over 13. Jeg havde sagt, at hvis det ikke gik med det tyske Gesandtskab, skulde han prøve at ringe enten til *Renthe-Fink* eller Dr. *Krüger*, og han havde prøvet dem begge to, men ingen af dem var hjemme, saa der var intet at gøre. Jeg prøvede saa selv at ringe til Dr. *Krüger*, men han var stadig ikke hjemme, og saa maatte jeg opgive det, for Flyvemaskinen gik, saavidt jeg husker, Kl. 14.30, og Klokken var nu allerede 13.30, saa jeg maatte opgive at komme af Sted om Lørdagen. Jeg tog da ind til Ministeriet og ordnede med det tyske Gesandtskab, at jeg kunde komme forbi tidlig Mandag Morgen Kl. 9 og komme med Maskinen Mandag Morgen; der var ingen Flyvemaskine om Søndagen og der var ikke megen Fordel ved at tage med Toget denne Dag; saa vilde jeg først komme Søndag Aften; jeg kunde altsaa ligesaa godt tage med Flyvemaskinen Mandag Formiddag og hjem Mandag Eftermiddag; jeg troede stadig, at det var den nærliggende Flyveplads, der blev benyttet. Jeg fortalte naturligvis ikke *Renthe-Fink*, hvad jeg skulde i Berlin; jeg sagde, at det drejede sig om de samme Forhandlinger om Torpederinger, som Prins *Axel* skulde ned til.

Lørdag Aften var jeg igen hos Udenrigsministeren, for vi havde faaet Besked fra Berlin om, at der Lørdag Aften kom en Beretning til. Den lod vi afhente paa Flyvepladsen; det er Kammerherre *Zahles* Beretning af 6. April. Den bedømte vi i Virkeligheden paa lignende Maade som den af 5. April. Det forekom os, at de Ting, der blev nævnt, i og for sig tydede paa, at der ikke skulde være noget om det. Kammerherre *Zahle* var inde paa den samme Betragtning, som Admiral *Rechnitzer* havde været inde paa: at dansk Territorium ikke egnede sig saa særlig godt til Baser. Men paa den anden Side kom der stadig disse smaa Sætninger, hvoraf det syntes at fremgaa, at Kammerherre *Zahle* selv var urolig, og disse smaa Sætninger tillagde vi naturligvis, selv om det var Konklusioner, der ikke rigtig stemte med Præmisserne, alligevel nogen Betydning, fordi vi begge, tror jeg, regnede Kammerherre *Zahle* for at have megen flair, og der er nu engang noget om, at Folk paa Stedet kan faa Fornemmelser, som der tit er noget Grundlag for. Denne Beretning holdt os derfor ligesom de andre i en Slags Tvivl. Det var svært for os at faa hele Beretningen til at stemme overens; de enkelte Dele af Beretningen kunde vi ikke rigtig faa til at stemme overens indbyrdes, og paa det Tidspunkt havde vi altsaa kun den Trøst, at nu maatte jeg tage ned og se at faa Klarhed over, hvad de virkelig mente dernede. Det kunde altsaa først blive om Mandagen.

Om Søndagen tilbragte jeg største Delen af Tiden hos Udenrigsministeren netop for at planlægge, paa hvad Maade jeg skulde gøre dette Oplysningsarbejde. Jeg tror vi var enige om, at jeg ikke skulde henvende mig til Tyskerne; der skulde i alt Fald ske noget ganske ekstraordinært, at *Zahle* selv raadede stærkt til det eller saadan noget, for at jeg skulde gøre det. Den, jeg først og fremmest skulde tale med, var naturligvis Kammerherre *Zahle* for virkelig at høre, hvad der laa til Grund for de forskellige Udtalelser i Beretningerne, hvad han i Virkeligheden selv mente, og hvad Grundlag han havde. Dernæst skulde jeg tale om akkurat det samme med den svenske Gesandt og om muligt se at faa fat i denne hollandske Militærattaché, der havde været det direkte Bindeled med de tyske Officerer.

Jeg tror ikke, der er andre Enkeltheder her. — Jo, der er en Ting, som jeg selv lagde nogen Vægt paa, en mindre Ting. Der stod i Kammerherre *Zahles* Indberetning, at det var tyske Officerer, der tidligere havde givet Meddelelser, men der stod ikke noget om, hvorvidt disse havde vist sig at være rigtige eller ej, og det var dog ogsaa noget, man gerne skulde have at vide. Men først og fremmest skulde man vel nok have en Forklaring paa, hvordan det kunde tænkes, at tyske Søofficerer virkelig skulde være sindede at sende en Snes Tusind af deres egne Folk til Havets Bund ved Hjælp af engelske Torpedoer.

Udenrigsministeren bad mig om, da jeg nu skulde rejse til Berlin og ikke vidste, naar jeg kom tilbage, at skrive et Referat af Samtalerne med den norske og den svenske Gesandt den 5. April og Telefonsamtalen med Kammerherre *Zahle*. Jeg sagde til ham, at jeg havde Kladderne hjemme og allerede havde begyndt at skrive dem rent, og det kunde jeg levere næste Morgen, inden jeg tog til Berlin.

I øvrigt tror jeg ikke der skete noget

særligt. (*Aksel Møller:* Telegrammet.) Telegrammet af 7. April fik jeg ikke noget at vide om. Det viste sig senere, at Udenrigsministeren havde prøvet at ringe til mig om Aftenen, men da havde jeg været ude at gaa en Tur med min Kone, saa de havde ikke faaet fat i mig; Svenningsen havde været ude hos Udenrigsministeren. Telegrammet fik jeg altsaa ikke noget at vide om om Aftenen.

Mandag Morgen meget tidligt — det maa have været meget tidligt, for jeg skulde være paa det tyske Gesandtskab ved 9-Tiden med mit Pas for at faa Visum, og jeg er derfor staaet ret tidligt op, men det var allerede, inden jeg var færdig med at klæde mig paa, saa det maa have været ved 7.30-Tiden eller saadan noget. Da ringede *Renthe-Fink* til mig, og han var temmelig nervøs over de engelske Mineudlægninger ved Norges Kyst: det var netop det, han havde været bange for, det var nu sket, og han sagde til mig, at under disse Omstændigheder gik han ud fra, at jeg ikke tog til Berlin, Udenrigsministeriets Direktør kunde ikke rejse i en Situation, der vilde blive saa farlig og vanskelig. Jeg sagde til ham, at det var ikke noget, jeg selv bestemte, men jeg havde tænkt mig at tage en Samtale med Udenrigsministeren om det. Jeg maa her sige, jeg havde endnu ikke læst Aviserne og anede ikke noget om disse Mineudlægninger; jeg fik først at vide om dem fra *Renthe-Fink*. Jeg ringede saa til Udenrigsministeren og spurgte, hvad han mente, om jeg burde tage af Sted eller ikke, og han sagde, at jeg under Omstændighederne hellere maatte opsætte Rejsen; nu var jo, som han udtrykte sig, Tvivlen om, hvad disse Skibssamlinger skulde bruges til, i og for sig ogsaa blevet mindre; jeg tror han gik ud fra, at nu var det Norge, der maatte være paa Tapetet.

I Løbet af Formiddagen fik vi saa Meddelelse om disse Landtropper, der gik imod Grænsen.

— Ja der er en Ting, der har spøget i Kommissionsbetænkningen, og det er denne Opringning fra en Journalist i Berlin til Udenrigsministeriet. Det er ikke rigtigt. Det var ikke en Opringning fra en Journalist til Udenrigsministeriet; det var fra en Journalist til hans Blad. Jeg husker ikke nøjagtigt, om det var en Aflytning, vi fik fra Telefonselskabet, som havde hørt det, eller om det var vedkommende Avis, der selv ringede til os. Jeg fik det paa den Maade, at Direktør *Svenningsen* refererede det for mig og samtidig sagde, at han havde givet det videre baade til Krigs- og Marineministeriet, og saa var der i og for sig ikke mere for os at foretage sig.

Formanden: Kan det oplyses, hvad den Meddelelse gik ud paa?

Mohr: Ja, den staar refereret her. Det var noget i Retning af, at i Løbet af nogle faa Timer kunde man vente ...

Formanden: Ja, jeg vilde blot sikre mig, at det var dette.

Mohr: Det er bare Maaden, jeg tænker paa. Var det ikke Kommandør *Kjølsen*, der blev spurgt, om det ikke var noget højst usædvanligt, at en Journalist ringede direkte til Udenrigsministeriet. Det er vel nok usædvanligt, men det var heller ikke Journalisten, der ringede direkte. I øvrigt skete der relativt lidt om Formiddagen. Det kan være, at jeg springer noget over, men det kommer jeg maaske i Tanker om, naar jeg bliver spurgt. Men saa om Eftermiddagen ....

Formanden: Kan vi ikke lige saa godt faa det med det samme?

Mohr: Nej, jeg er mig ikke bevidst, at jeg springer noget over. Sagen er, at jeg har lavet en Timetabel for den 5. April, saa dèr kan jeg kontrollere, om jeg springer noget over, men en saadan har jeg ikke lavet for de følgende Dage, for jeg havde egentlig tænkt, at man vilde gaa lidt let hen over dem.

Om Mandagen er der altid Gesandtmodtagelse; da kommer samtlige Gesandter. Vi havde arrangeret, at de nordiske Gesandter kom separat paa et tidligere Tidspunkt; de kom nogenlunde tidligt paa Eftermiddagen, og vi spurgte dem naturligvis, om de havde noget nyt fra deres Regeringer. Jeg maa der sige, allerede om Fredagen bad jeg dem takke deres Regeringer for de Meddelelser, de havde bragt os, og sige, at vi vilde være meget interesseret i at faa noget mere at vide, hvis de fik nye Oplysninger, eller hvis de anlagde en ny Vurdering. Vi havde intet hørt siden. Nu ventede vi egentlig, at de om Mandagen havde været i Forbindelse med deres Regeringer i Anledning af disse Mineudlægninger; det var dog noget ret alvorligt, der var passeret; men til vor Overraskelse havde de hverken hørt noget hjemmefra og heller ikke selv sat sig i Forbindelse med deres Udenrigsministerier, saa de havde ikke nogen ny Vurdering eller nye Oplysninger.

Senere paa Eftermiddagen kom den tyske Gesandt. Han havde den Vane, at naar han havde været hos Udenrigsministeren, kom han ind til mig bagefter og fortalte akkurat det samme, om end maaske lidt forkortet. Han kom og fortalte mig, at han havde været inde hos Udenrigsministeren, og Udenrigsministeren havde talt om Indkaldelser, han havde sagt til Udenrigsministeren, at det var Vanvid, og endvidere havde han stillet Udenrigsministeren et Spørgsmaal, som han refererede saaledes — jeg har skrevet det ordret op: om Danmark vilde vise Forstaaelse, saafremt tyske Forholdsregler i Anledning af Begivenhederne i Norge paa en eller anden Maade ogsaa skulde komme til at berøre Danmark. Saaledes sagde han det.

Kristen Amby: Maa jeg bryde ind og spørge, om det var Deres Indtryk, at dette ogsaa var sagt til Udenrigsministeren?

Mohr: Ja, han refererede det som et Spørgsmaal, han havde stillet Udenrigsministeren, og dertil sagde jeg, at jeg kunde ikke tænke mig, at Udenrigsministeren havde svaret paa et saadant Spørgsmaal. Dertil sagde *Renthe-Fink* — der egentlig ikke var saa urolig om Eftermiddagen, han sad saadan med et lille Smil —: nej, Udenrigsministeren sagde, at det manglede bare, at han skulde svare paa det, men, sagde *Renthe-Fink* saa, Udenrigsministeren lovede mig, at jeg kunde faa en Samtale med Statsministeren, han vilde prøve at arrangere en Samtale for mig med Statsministeren næste Formiddag. *Renthe-Fink* blev ikke særlig længe hos mig den Eftermiddag, og han var, syntes jeg, egentlig mindre urolig, end han havde været om Morgenen. Jeg tror, han talte lidt yderligere om, at disse engelske Mineudlægninger netop var det, han havde frygtet, og at Tyskland nu naturligvis maatte foretage sig et eller andet, og han syntes, at Situationen var alvorlig, men ellers kom han egentlig ikke med mange Udtalelser ved den Lejlighed.

Chr. Christiansen: Maa jeg have Lov at spørge Ministeren i Anledning af denne Udtalelse fra *Renthe-Fink:* opfattede De det, som om den tyske Gesandt var vidende om, hvad der i de nærmeste Dage skulde foregaa?

Mohr: Jeg glemte at tilføje, at han pointerede over for mig, at det var noget, han paa egen Haand havde fundet paa at spørge om, og at han slet ikke havde

nogen Meddelelse fra sin Regering, og derigennem pointerede han egentlig, at det var for at være forberedt paa alle Muligheder. Og det fremgik ogsaa, synes jeg, af hans Meddelelser om Situationen i Norge og hans Udtalelse om, at det var det, han altid havde frygtet, at han mente, at man maatte være forberedt paa alt, naar der begyndte et Angreb paa Norge; det kunde trække saa meget med sig. Saaledes opfattede jeg det egentlig, og ligeledes dette, at han paa det Tidspunkt, syntes jeg, ikke var særlig urolig eller i daarligt Humør.

Jeg tror egentlig ikke, der skete noget senere. Jeg tror, jeg nævnte *Renthe-Finks* Spørgsmaal for Udenrigsminiren senere paa Dagen, da vi tog hjem sammen, og den eneste Divergens var, at *Renthe-Fink* over for mig havde omtalt det som et Spørgsmaal, han havde stillet, men jeg forstod, at over for Udenrigsministeren havde han i Virkeligheden ikke stillet det som et direkte Spørgsmaal, men blot sagt, at han *haabede* o. s. v., og saa havde Udenrigsministeren af sig selv sagt, at det manglede bare.

Saa Kl. ca. 19.30 Mandag Aften ringer *Renthe-Fink* til mig og siger, om jeg ikke kan hjælpe ham, for nu har han lige siden i Eftermiddags gaaet og ventet paa Svar paa et Par Spørgsmaal, han havde stillet Udenrigsministeren, men det trak ud, og han vilde gerne snart have det. Jeg sagde til ham, at det kunde jeg ikke begribe, vi havde jo talt sammen om Eftermiddagen, og han havde ikke nævnt noget Spørgsmaal: om det var Spørgsmaal, som jeg ikke behøvede at faa, om Udenrigsministeren straks vilde vide, hvad det var, hvis jeg ringede til ham? det hastede nemlig lidt, for jeg vidste, at Udenrigsministeren skulde til et Møde Kl. 20. Dertil sagde *Renthe-Fink*, at det vilde Udenrigsministeren nok vide. Jeg ringede til Udenrigsministeren, der sagde, at det eneste, der havde været Tale om, og som han skyldte *Renthe-Fink*, var en Meddelelse om Tidspunktet, da Statsministeren kunde modtage ham næste Dag, men han havde udtrykkeligt fortalt *Renthe-Fink*, at det kunde han først faa at vide næste Morgen tidlig, naar Udenrigsministeren havde set Statsministeren i Løbet af Aftenen; han begreb ikke, at han gik og ventede paa Svar paa det, og andet var der ikke. Det ringede jeg saa tilbage til *Renthe-Fink*, som sagde, at det drejede sig om de samme to Spørgsmaal, som

han havde refereret for mig om Eftermiddagen, nemlig Spørgsmaalet om Indkaldelserne og Spørgsmaalet om, Forstaaelse, saafremt o. s. v. Jeg sagde til ham, at det havde han jo faaet Besked paa om Eftermiddagen; for det første Spørgsmaals Vedkommende skulde han jo tale med *Stauning*, og for det andet Spørgsmaals Vedkommende havde han jo selv indrømmet, at han ikke kunde vente Svar, saa jeg begreb ikke, at det kunde være rigtigt, og det vilde i alt Fald have været bedre, om han havde fortalt mig dette om Eftermiddagen, saa kunde vi maaske nu have været saa meget videre. Dertil sagde han, at det var meget vigtigt, at han kunde blive i Stand til at afgive en beroligende Erklæring over for det tyske Udenrigsministerium i Løbet af Aftenen, helst saa tidligt som muligt, da man ellers aldrig vidste, hvad der kunde ske, og han tilføjede, at det var forkert at vente med at give en saadan beroligende Erklæring til næste Dag, naar han havde talt med Statsministeren, fordi Tiden gik med Syvmileskridt, og da han sagde det, var han meget ophidset, syntes jeg nok. Jeg sagde til ham, at nu blev det meget svært for mig at faa fat i Udenrigsministeren, for han var nok allerede taget af Sted til det Møde, saa foreløbig kunde jeg næppe faa ham at se. Det blev *Renthe-Fink* meget altereret over, og han sagde, at jeg paatog mig et stort Ansvar, hvis jeg ikke vilde være villig til at bringe denne Besked videre til Udenrigsministeren. Jeg sagde til ham, at der var ikke Tale om manglende Vilje, men rent praktisk vilde det blive meget svært for mig i den nærmeste Tid at faa Forbindelse med Udenrigsministeren, men jeg skulde gerne, hvis det viste sig nødvendigt, tage ind til Byen og se, om jeg kunde faa fat i Udenrigsministeren, og saa skulde jeg ringe til ham, hvis der var noget Svar.

Jeg ringede saa igen til Dr. *Munch*, der var lige ved at tage hjemmefra, og han bad mig komme ind i Rigsdagen, hvor han skulde til Møde. Et Kvarterstid senere, vil jeg antage, tog jeg af Sted; jeg havde ikke naaet at faa spist endnu; jeg spiste færdig og tog saa af Sted, og paa Vejen til Sporvognen mødte jeg Dr. *Krüger* fra det tyske Gesandtskab. Han boede i Hellerup ret nær ved mig og kom kørende, og han sagde, at han var undervejs hen til mig, han havde hørt om min Telefonsamtale med *Renthe-Fink*. Jeg havde egentlig Indtryk af, at han var sendt af *Renthe-Fink*, fordi *Renthe-Fink* vilde være sikker paa, at jeg virkelig holdt mit Løfte om at tage ind og se at faa fat i Udenrigsministeren, at jeg ikke bare ringede og sagde, at jeg ikke havde kunnet faa fat i ham. Men Dr. *Krüger* skulde ind til Gesandtskabet og spurgte, om jeg vilde køre med, og det syntes jeg var en god Idé, for jeg vilde prøve, om jeg kunde faa noget at vide af ham. Jeg ved ikke, om jeg nævnte, at i Telefonen anden Gang var *Renthe-Fink meget* nervøs, forekom det mig, langt mere nervøs, end han havde været baade om Morgenen og om Eftermiddagen, og det lagde jeg en vis Vægt paa, navnlig i Betragtning af, at jeg vidste, at der kom en Flyver ind saa tidligt, at han kunde have et Brev fra Berlin ved 7.30 Tiden; det var netop ved den Tid, han havde ringet, og der kunde være kommet en eller anden Meddelelse, som havde foruroliget ham. Det var ogsaa lidt paafaldende, at det jo var ren og skær Usandhed, at han havde gaaet og ventet paa disse Svar hele Eftermiddagen. Der havde ikke været noget at vente paa. Det var et Paaskud for at faa Sagen i Gang igen. Det var ganske tydeligt. Derfor blev jeg egentlig urolig: Tidspunktet, *Renthe-Finks* Uro, og det, at han griber til denne Nødløgn, om man vil. Jeg vilde altsaa meget gerne føle *Krüger* lidt paa Tænderne; han plejede at være ret aabenhjertig; det havde jeg Erfaring for fra tidligere Lejligheder, og jeg tog Tyren ved Hornene og fortalte ham, hvad *Renthe-Finks* Forespørgsel var gaaet ud paa, og sagde saa til Dr. *Krüger*, at jeg syntes, den var ganske taabelig, for der var dog intet Menneske, der kunde give et Svar paa noget, der var formuleret saa bredt; det kunde indbefatte alt mellem Himmel og Jord: Massnahmen, Forholdsregler, der paa en eller anden Maade kunde komme til at berøre Danmark, det kunde *Renthe-Fink* virkelig ikke vente at faa noget Svar paa, jeg havde tænkt mig Muligheden af, at Dr. *Krüger*, hvis han vidste noget, kunde fortælle lidt om, hvad det var for Massnahmen. Men han gav mig Ret; han syntes min Betragtning var fuldkommen rigtigt; han kunde ikke begribe, at *Renthe-Fink* kunde vente Svar paa noget saadant. Saa prøvede jeg paa en anden Led, idet jeg sagde til ham, at jeg syntes, der havde været en saadan Forskel mellem *Renthe-Finks* Optræden om Eftermiddagen og nu om Aftenen i Telefonen, han havde været adskilligt

mere urolig om Aftenen: om Dr. *Krüger* vidste, at der var passeret noget, som havde gjort ham urolig. Men det mente Dr. *Krüger* ikke der var, og jeg fik egentlig Indtryk af, at Dr. *Krüger* vel selv var stærkt bekymret for Situationen — altsaa Norge og Minerne, og hvad det kunde udvikle sig til —, men at han ikke vidste noget konkret, der kunde have givet Anledning til *Renthe-Finks* Henvendelse.

Jeg kom saa ind i Rigsdagen omtrent Kl. 20.30 og gik ind til Dr. *Munch*, der var i Møde. Jeg ser, at der ogsaa har været nogen Divergens mellem afdøde Dr. *Krags* Beretning og andre om, hvorvidt jeg har været med til det Møde og været inde for at afgive Forklaring. Forholdet var det, at jeg kom lige inden for Døren og stod med Overtøjet paa, og Udenrigsministeren gik saa hen til mig, og jeg aflagde Beretning til ham, ganske vist inde i Mødelokalet, men henne ved Døren; jeg var ikke Deltager i Mødet, og jeg ved ikke, om vi talte saa højt, at de nærmest siddende kunde høre det, men det var vel i alt Fald ikke Meningen. Der aflagde jeg altsaa Beretning, dels om *Renthe-Finks* sidste Telefonoprigning og dels om mine Forsøg paa at lokke noget ud af Dr. *Krüger*. Udenrigsministeren bad mig saa vente, til Mødet var færdigt, og det varede omtrent 3 Kvarter. Saa blev jeg tilkaldt til et lille Møde, hvor foruden Udenrigsministeren, Statsministeren, Finansministeren og Forsvarsministeren var til Stede, og der gjorde dels Udenrigsministeren og dels jeg Rede for disse sidste Begivenheder og det tyske Ønske om en beroligende Erklæring.

Medens vi talte lidt frem og tilbage — det var væsentlig Statsministeren og Udenrigsministeren, der talte —, havde Udenrigsministeren formuleret et Svar, som han mente, jeg kunde give til *Renthe-Fink*, som denne kunde give videre til det tyske Udenrigsministerium — det er aftrykt i Bilagene til Kommissionens Betænkning Side 29 under 10.

Saa var der Spørgsmaalet om Indkaldelserne, hvad skulde jeg sige om dem? Der mente man, at jeg passende kunde fortælle ham om de Indkaldelser, der allerede var foretaget, det var nogle Indkaldelser til Marinen, der, som afdøde Minister *Stauning* sagde, i alt Fald ikke kunde forskrække dem. Jeg spurgte med Vilje ikke om, hvad det blev til med de andre Indkaldelser, jeg syntes, det vilde være rart at sige til ham, hvis han spurgte om dem, at det vidste jeg ikke noget om. Jeg gik saa over og ringede til *Renthe-Fink*. Klokken var vel 21.45. I Mellemtiden havde jeg i Rigsdagen, medens jeg ventede der 3 Kvarter, af nogle af Pressefolkene faaet at høre om Søslagets Begyndelse, det tyske Troppetransportskib, der var gaaet ned ved Norges Kyst. Jeg ringede saa til *Renthe-Fink*, og jeg syntes, han i alt Fald i Begyndelsen af Samtalen var blevet lidt mere rolig. Jeg dikterede ham dette Svar. Da jeg var færdig med det, spurgte han om, hvordan det var med Indkaldelserne. Jeg fortalte ham saa om de Indkaldelser, der var foretaget, som Udenrigsministeren vist i øvrigt havde fortalt ham, forstod jeg paa ham, allerede om Eftermiddagen. Saa spurgte han, hvilken Beslutning der var truffet med Hensyn til de andre Indkaldelser, han havde diskuteret med Udenrigsministeren om Eftermiddagen, det, han skulde diskutere med Statsministeren næste Dag. Da sagde jeg, som sandt var, at jeg vidste ikke, hvilken Beslutning der var truffet, jeg vidste end ikke, om der var truffet nogen Beslutning. Det gjorde ham meget misfornøjet. Han syntes at mene — jeg havde egentlig Følelsen af, at han heller ikke rigtig troede paa det —, at det var noget, jeg maatte have et afgørende Ord at sige om, man bestemte vel ikke saadan noget, uden at jeg var til Stede. Jeg sagde, at det gjorde man i høj Grad, jeg var ikke til Stede i Ministermøder. Saa fandt han Anledning til at holde et lille Foredrag for mig og sige, at det var min Pligt som Udenrigsministeriets Direktør at gribe aktivt ind i saadanne Tilfælde, og jeg burde gøre min Indflydelse gældende over for Udenrigsministeren for at støtte det Synspunkt, han havde fremført om, at det var Vanvid at foretage Indkaldelser paa dette Tidspunkt. Jeg sagde til ham, at jeg ikke troede paa, at disse Indkaldelser vilde virke foruroligende i Berlin; jeg mente, at *Renthe-Fink* overdrev Betydningen af det Spørgsmaal, og han maatte huske paa, at det var jo mindre Forhold end i Tyskland. Jeg anede ikke noget om, hvor omfangsrige de omdiskuterede Indkaldelser var, men i alt Fald vilde det dog være noget, der efter tyske Forhold var meget beskedent, saa jeg forstod ikke, at det Spørgsmaal havde den store Betydning, han tillagde det. Han holdt saa et længere Foredrag — for Resten ikke et længere, men i alt Fald et sammenhængende Foredrag —

om, at i Kraft af min Stilling maatte jeg have et særligt Ansvar og et Ansvar til at sørge for, at der ikke passerede noget, som kunde ødelægge Forholdet mellem Tyskland og Danmark, og i saadant et Tilfælde maatte man gribe aktivt ind. Jeg tror ogsaa, at han, da han talte om disse Indkaldelser, sagde til mig, at jeg efter hans Mening omgaaende burde gøre min Indflydelse gældende over for Udenrigsministeren for at hindre, at man foretog disse Indkaldelser. Det, jeg lagde mest Vægt paa i denne Samtale, var hans store Interesse for de fremtidige Indkaldelser. Han havde tidligere paa Aftenen sagt dette med, at Tiden gik med Syvmileskridt, og han syntes, det vilde være forkert at vente med den beroligende Erklæring til næste Dag. Det kunde tyde paa, at han havde Følelsen af, at der var noget, som var meget overhængende. Men paa den anden Side, naar han interesserede sig saa stærkt for, at Indkaldelserne ikke blev til noget, tydede det nærmest paa, at han ikke vidste, om det var noget overhængende, der vilde jo nok gaa et Par Dage med at etablere disse Indkaldelser. Min Teori var egentlig den, at *Renthe-Fink* af en eller anden Grund frygtede et tysk militært Overgreb mod Danmark, at han vilde gøre, hvad han kunde, for at faa det drejet ind i Forhandling i Stedet for, og at han var bange for, at hvis vi foretog Indkaldelser, skulde Militæret være mindre tilbøjelig til at forhandle, fordi de saa vilde sige, at vi stod stærkere, følte os stærkere i en Forhandling, naar først vi havde foretaget Indkaldelser. Man prøver altid at danne sig en Teori i saadanne Tilfælde, og det var den Teori, jeg mente, maatte være mest nærliggende.

Efter Samtalen med *Renthe-Fink* havde jeg en Samtale med den norske Gesandt. Han ringede selv for at faa Oplysning om disse Rygter om de sænkede Troppetransportskibe ved Norges Kyst, og han var naturligvis meget altereret. Umiddelbart før Samtalen med *Renthe-Fink* eller maaske umiddelbart efter, havde jeg faaet en Opringning fra vort eget Pressebureau, der gav mig denne Meddelelse og maaske ogsaa spurgte, om den maatte bringes i Radioen. Jeg maa da have sagt ja — det staar lidt taaget i min Erindring —, men jeg havde i alt Fald faaet det at vide, derimod havde jeg relativt faa Enkeltheder, derfor sagde jeg til den norske Gesandt, at hvis

han skyndte sig, kunde han naa at faa det i Radioen Kl. 22.00, det vil sige, at Klokken har været lige ved 22.00 ved det Tidspunkt. Det Tidspunkt faar en Betydning, naar man skal undersøge, hvornaar den sidste Beretning fra Kammerherre *Zahle*, den, der kom Mandag Aften den 8., er kommet til Ministeriet. Da jeg kom over i Udenrigsministeriet Mandag Aften, har Klokken været saadan noget som 21.45. Vi ventede ikke nogen Beretning fra Kammerherre *Zahle* den Aften. Det var Praksis, at man telefonerede i Løbet af Eftermiddagen dernedefra, at der kom en hastende Beretning, saa sendte vi en Mand ud paa Flyvepladsen for at hente den, saa kunde vi have den Kl. 19.30, maaske lidt før; sendte vi ikke en Mand ud, varede det et Par Timer mere, inden vi fik Beretningen. Sent paa Eftermiddagen, før Dr. *Munch* og jeg tog hjem, havde Dr. *Munch* spurgt mig, om der kom nogen ny Beretning fra Kammerherre *Zahle* om Aftenen; det var af Betydning for ham, fordi han skulde til dette Møde Kl. 20.00, saa kunde det ikke nytte, den blev bragt til hans Hjem. Jeg sagde, at det havde jeg endnu ikke faaet at vide. Saa ringede Dr. *Munch* selv til det paagældende Kontor og fik at vide, at der ikke kom nogen Beretning den Aften. Vi ventede altsaa ikke nogen Beretning, derfor spurgte jeg heller ikke, da jeg kom, om der var nogen, men jeg gaar egentlig ud fra, at jeg havde faaet Meddelelsen, hvis der havde været nogen. Kl. 22.00, lige efter Samtalen med den norske Gesandt, var jeg nede i Skrivestuen for at faa skrevet bl. a. det lille Svar, jeg havde givet til *Renthe-Fink*, det var ikke skrevet paa Maskine men i Haanden. Jeg var nede at se til Direktør *Svenningsen*, han var gaaet, ellers vilde jeg have drøftet Situationen med ham, og jeg havde et Par andre Ærinder i Ministeriet. Jeg kom tilbage til mit Værelse, jeg vil antage lidt før Kl. 22.30. Da jeg kommer tilbage der, faar jeg en Meddelelse om, at der er kommet et Brev fra Berlin til Udenrigsministeren, og det var lagt ind paa hans Bord. Saa gik jeg ind og aabnede det og læste Beretningen. Denne Beretning lod jeg ligge derinde, jeg gik saa tilbage til mit eget Værelse for at prøve paa at faa fat i Udenrigsministeren — jeg kendte mine egne Telefoner bedre end Udenrigsministerens —, men da jeg skulde telefonere, kom jeg i Tanker om, at det var sandsynligt, Ministe-

ren vilde bede mig læse op af Beretningen. Saa gik jeg tilbage for at hente Beretningen, og da jeg gjorde det, kom Udenrigsministeren — det har været paa et eller andet Tidspunkt mellem Kl. 22.30 og 23.00, jeg antager ca. 22.45. Jeg aflagde først og fremmest Beretning om min sidste Samtale med *Renthe-Fink* og hans Formaninger om Indkaldelserne. Endvidere sagde Udenrigsministeren af sig selv, om vi ikke burde telefonere til Oslo og fortælle om disse Skibssænkninger. Jeg sagde, det behøvede vi ikke, for jeg havde talt med Minister *Esmarch*, saa han ringede sikkert hjem til Udenrigsdepartementet. Før Udenrigsministeren saa paa Beretningen fra Kammerherre *Zahle*, spurgte han, om der var noget i den af Interesse for Bedømmelsen af Situationen, og dertil sagde jeg, at det syntes jeg egentlig ikke, der var.

Det er muligt, jeg lige nævnte dette med den svenske Gesandts Skiften Tro eller Omvendelse, som jeg kaldte det. Der er en Efterskrift om, at den svenske Gesandt havde sagt til Kammerherre *Zahle*, at nu troede han ogsaa paa Meddelelserne. Nej, det var lidt anderledes, det var noget med, at han fra paalidelig Kilde mente at have faaet at vide, at Angrebet ogsaa skulde gælde Danmark, tror jeg, noget i den Retning, men jeg udtrykte det vist paa den Maade, at nu var den svenske Gesandt ogsaa blevet overbevist om, at der var Fare paa Færde. Men paa det Tidspunkt maa jeg sige, at vi tillagde det ikke megen Betydning, for jeg saa egentlig saadan paa det, at nu var Søslaget om Norge begyndt, nemlig denne første Sænkning, og at det var Optakten til noget større, og jeg maa sige ved denne Lejlighed, at selv om Admiral *Rechnitzers* Vurdering den 5. havde virket beroligende, saa var i alt Fald min Tanke dengang dog denne: Ja, det er muligt, at det i første Omgang ikke gælder Danmark, men hvor længe kan Danmark holdes udenfor, hvis Norge bliver draget med ind? Saa givet er det vist, at vi ansaa Situationen for umaadelig alvorlig, saa vi regnede egentlig nærmest denne Efterskrift om det, jeg kaldte den svenske Gesandts Overgang til det mere pessimistiske, for noget, der var passé paa det Tidspunkt.

Jeg gik ind til mig selv, medens Udenrigsministeren læste denne Beretning fra Kammerherre *Zahle*, og en halv Times Tid senere ringede Udenrigsministeren ind til mig og spurgte, om vi ikke skulde tage hjem. Vi tog hjem sammen, men paa Hjemvejen talte vi ikke om denne sidste Beretning fra Kammerherre *Zahle*, men udelukkende om de forskellige Hypoteser og Forklaringer, der kunde være paa *Renthe-Finks* Uro, og om han havde faaet en Meddelelse hjemmefra med Flyveren, og hvilke forskellige Slutninger man kunde drage af de forskellige Ting. Denne Beretning fra Kammerherre *Zahle* fandt vi egentlig saa meget mindre vigtig end *Renthe-Finks* forskellige Reaktioner og først og fremmest vel mindre vigtig end Torpederingerne ved Norges Kyst.

Det var, hvad der skete den Aften. Med Hensyn til, hvad der skete den 9. om Morgenen, vilde jeg tro, at det er i den Grad belyst, at jeg ikke kan føje noget til. Jeg blev ringet op Kl. 4 af Sekretæren eller Legationsraaden ved det tyske Gesandtskab, der sagde, at *Renthe-Fink* vilde gerne modtages af Udenrigsministeren Kl. 4.20. Det var mørkt, og jeg havde lige faaet tændt Lyset, havde ikke set paa Uret, saa jeg troede, det var om Morgenen ved syv eller halv otte Tiden, og sagde derfor først til ham: Ja, Kl. 4.20 i Eftermiddag; men det viste sig altsaa at være om 20 Minutter. Jeg ringede ud til Dr. *Munch*, der bad mig ogsaa komme derud. Jeg kom nu lidt senere end 4.20, saa da jeg kom derud, var *Renthe-Fink* og Luftfartsattacheen allerede i Gang med Samtalen med Udenrigsministeren. Med Hensyn til selve Samtalen havde de jo noget skriftligt med, de læste op, men det ligger alt sammen vist ganske klarlagt. Jeg tror ikke, at noget, jeg kan fortælle om den Morgen, egentlig kan have megen Interesse.

Formanden: Ja, vi skulde jo ikke rette Forespørgsler i Dag, saa jeg tror, vi er enige om at sige Ministeren Tak for denne udførlige, lange Redegørelse. Saa skal vi altsaa have et Møde til med Ministeren af Hensyn til de Forespørgsler, der bliver stillet. Jeg kan ikke sige paa Forhaand hvornaar. Det er jo muligt, at denne Redegørelse er saa klar, at den ikke kræver yderligere Oplysninger.

Afhøringen sluttede Kl. 17.45.

Onsdag den 27. Marts 1946 Kl. 19.

For Kommissionen mødte fg. Kontorchef i Udenrigsministeriet, tidligere Legationssekretær ved det kgl. danske Gesandtskab i Berlin, Frode Løndorff Goldberg Schøn.

Formanden: Maa jeg bede om Deres fulde Navn.

Schøn: Frode Løndorff Goldberg Schøn.

Formanden: Og Deres Stilling?

Schøn: Fungerende Kontorchef i Udenrigsministeriet.

Formanden: Hr. Kontorchef! De var i Dagene omkring den 9. April Legationssekretær i Berlin ved Det kgl. danske Gesandtskab. Hvor længe havde De været dèr?

Schøn: Jeg tiltraadte Tjenesten i Berlin den 21. November 1939 og fratraadte den 13. Januar 1945.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, som er stillet denne Kommision, bl. a. at supplere den forrige Kommissions Oplysninger vedrørende 9. April.

Schøn: Ja.

Formanden: Og De er sikkert bekendt med, at Referatet af Forklaringen her i Kommissionen bliver offentliggjort til sin Tid, efter Kommissionens nærmere Bestemmelse.

Schøn: Ja.

Formanden: Og indtil dette sker, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, idet der i Kommissoriet staar, at Forhandlingerne foregaar for lukkede Døre. Jeg tør maaske have Lov til at gaa ud fra, Hr. Kontorchef, at De ogsaa for Deres eget Vedkommende vil føle Dem bundet af denne Diskretionspligt?

Schøn: Ja.

Formanden: Det, vi gerne vil have Oplysninger om i Aften, er, hvordan Forholdene var i det danske Gesandtskab i April 1940 og navnlig, hvordan man vurderede Situationen for Danmarks Vedkommende. Det er disse mere almindelige Oplysninger, jeg gerne vil bede Dem give os.

Schøn: Ja. Jeg har i Anledning af, at jeg skulde afhøres eller afgive Forklaring her i Aften, tilladt mig at lave nogle Optegnelser, som jeg gerne vil have Lov til at støtte mig til. Jeg vil gerne kort redegøre for Situationen, saaledes som den saa ud for os i Berlin i de første Aprildage 1940.

Vinteren 1939—40 var gaaet til Ende, en Vinter, hvor der havde været Ro paa alle de tyske Fronter, men alle følte, at det var en Stilhed før Stormen. Den finsk-russiske Vinterkrig var dengang lige bragt til Afslutning, men som Følge af den Interesse, der var hos de krigsførende Magter for Transporterne fra de svenske Malmlejer, var der stadig rettet et Søgelys mod Norden. Det stod klart for enhver, at med Foraarets Komme vilde Krigen blusse op igen, Spørgsmaalet var blot, hvilken Retning Angrebene vilde tage. Der gik altid mange Rygter i Berlin om, hvad der eventuelt kunde tænkes at ville ske. Koncise Oplysninger var det derimod altid vanskeligt at faa fat i. Man vidste, at der var sket nye Indkaldelser i Februar 1940, men heri var der for saa vidt ikke noget mærkeligt. Rygterne beskæftigede sig, som naturligt var, fortrinsvis med Holland, Belgien, Frankrig og England. Trods alle officielle Forsikringer var der vist meget faa, der ikke regnede med, at Hollands og Belgiens Neutralitet vilde blive krænket. Ofte hørte man om Sammendragninger af Tropper og Skibe i Nordvesttyskland, men som sagt, koncise Oplysninger savnedes. Som Forholdene laa, maatte vi se Fremtiden i Møde med den største Alvor, og vi var forberedt paa, at ingen nok saa berettigede Krav fra neutral Side vilde blive opfyldt, hvis de kom i Vejen for Krigsførelsen. Inden for Gesandtskabet drøftede vi naturligvis ofte indbyrdes Danmarks udsatte Stilling i Stormagtsopgøret og de Vanskeligheder, vi utvivlsomt vilde komme ud for med at opretholde vor Landbrugseksport til England, en Eksport, der naturligvis maatte være Tyskerne en Torn i Øjet. I disse Diskussioner omtalte vi ogsaa trods Ikke-Angrebspagten Muligheden for et tysk Overfald paa Danmark, eller om en eventuel tysk Aktion muligvis vilde indskrænke sig til et politisk Pres paa Danmark for at opnaa Baser af en eller anden Art, men saadanne Diskussioner har man

utvivlsomt ogsaa ført herhjemme. De Beretninger, der kom fra Gesandtskabet til Udenrigsministeriet i Aarets 3 første Maaneder, kunde som Følge af den nævnte Mangel paa koncise Oplysninger ikke give Meddelelse om bestemte Angrebsplaner — dette gælder ogsaa Kommandørkaptajn *Kjølsens* 2 Beretninger, henholdsvis af 8. Januar og 13. Februar 1940, som har været omtalt for den tidligere Kommission: I disse Beretninger, hvor Danmarks Navn for første Gang nævnes, er der kun Tale om Overvejelser af Operationsplaner hos den tyske Hærledelse og et eventuelt Tryk paa Danmark, ikke om endeligt udarbejdede, langt mindre om fastlagte Planer. I Marts havde vi alle paa Fornemmelsen, at der var noget i Gære inden for den tyske Hærledelse, men noget Holdepunkt for, om Planerne og Forberedelserne havde Retning imod Norden eller mod Vest havde vi ikke. Først den 31. Marts tilgik der Gesandtskabet Oplysninger, som i Forbindelse med andre vilde gøre det sandsynligt, at de militære Forberedelser, der var i Gang, havde eller dog kunde have Danmark til Genstand. De Oplysninger, som da forelaa for Gesandtskabet, gik i Korthed ud paa følgende: For at sikre sig imod, saaledes blev der sagt, at der fra Vestmagternes Side skulde blive rettet et Angreb mod de svenske Malmlejer via Norge, var Tyskland i Færd med i Swinemünde at samle en betydelig Transportflaade paa i alt 150 000 Tons med Tropper, herunder Bjergtropper, og med al fornøden Udrustning. Den blotte Tilstedeværelse af en saadan Flaade maatte være et tilstrækkeligt Varsko for Norden. Men dertil kom, at der forelaa et andet Forhold, som i Forbindelse med den fornævnte Flaadesamling maatte virke stærkt foruroligende. Som Følge af de mange Ulykker, der i Krigens første Maaneder havde ramt den neutrale Skibsfart paa England, besluttedes det paa det nordiske Udenrigsministermøde i København i Slutningen af Februar, at der fra dansk, norsk og svensk Side gennem de respektive Landes Gesandtskaber i Berlin skulde rettes en Henvendelse til den tyske Regering for at søge tilvejebragt en Ordning, hvorved Skibsfarten paa England kunde betrygges. Svenskerne, der havde været hurtigst i Vendingen, havde faaet berammet Tidspunktet for de ønskede Forhandlinger til Begyndelsen af April, medens det ikke havde været

Nordmændene og Danskerne, der ganske vist havde taget lidt mere Tid til Forberedelse af Henvendelsen til den tyske Regering, muligt at faa noget Svar fra Auswärtiges Amt trods flere Forespørgsler om Sagen.

Umiddelbart inden de svensk-tyske Forhandlinger skulde tage deres Begyndelse, hvilket Tidspunkt altsaa kom til at falde sammen med Troppekoncentrationerne i Swinemünde, meddelte Tyskerne det svenske Gesandtskab i Berlin, at de ikke saa sig i Stand til at forhandle foreløbig, uden at nogen nærmere Grund blev angivet herfor.

Disse to Omstændigheder tydede stærkt paa, at en tysk Aktion var forestaaende, og at Norden denne Gang var Angrebets Retning. Kammerherre *Zahle* skrev straks, da han var blevet bekendt med Troppe- og Flaadekoncentrationerne, et Brev til Udenrigsministeren, i hvilket Brev han kort gjorde Rede for de lige nævnte Iagttagelser, et Brev, som blev medbragt til København og overgivet Udenrigsministeren af Marineattacheen, Kommandørkaptajn *Kjølsen*, der den 1. April fløj til København paa sit sædvanlige maanedlige Besøg.

De nærmest følgende Dage ventede vi med Spænding paa Efterretningerne fra Swinemünde, men først Torsdag den 4. April kom de. Da jeg Kl. 2 vendte tilbage fra Frokost, blev jeg i Gesandtskabets Indgangsdør modtaget af Legationsraad *Steensen-Leth* og Hr. *Kjølsen*, der i Mellemtiden var vendt tilbage fra København. Hr. *Steensen-Leth* meddelte, at Gesandtskabet havde modtaget meget alvorlige Efterretninger, og at det blev nødvendigt, at jeg samme Eftermiddag Kl. 17 fløj til København med en Beretning til Udenrigsministeren. Vi havde ganske vist dengang den Ordning, at Piloterne paa de danske Rutemaskiner mellem København og Berlin som Kurerer medtog Post mellem Udenrigsministeriet og vort Gesandtskab. Maskinen til København Kl. 17 var en dansk Maskine, hvis Pilot havde Post med til København, men for at understrege Beretningens vigtige og alvorlige Karakter havde Kammerherre *Zahle* besluttet at sende en af Tjenestemændene af Sted med Rapporten.

Da jeg halvanden Time senere kom tilbage til Gesandtskabet, efter at jeg havde truffet de fornødne Rejseforberedelser og skaffet det nødvendige Visum, fik jeg de fornødne Instruktioner af Kammerherre *Zahle* om, hvad der skul-

de svares, saafremt Udenrigsministeren skulde ønske forskellige Punkter i Beretningen nærmere belyst, og straks efter var jeg paa Vej til Tempelhofer Flyveplads. De Instruktioner, jeg fik af Kammerherre *Zahle*, var yderst kortfattede, og de gik egentlig ikke ud paa stort mere, end hvad der stod i Beretningen, men han bad mig om at betone, hvis jeg skulde blive spurgt, Vigtigheden af de foreliggende Oplysninger og Kildernes Værdi.

Klokken halv syv naaede jeg Kastrup. I en Bil begav jeg mig straks til Østre Allé 5, og paa Slaget 7 overgav jeg Kammerherre *Zahles* Beretning til Udenrigsministeren, der i Forvejen af Gesandtskabet var blevet adviseret om mit Komme. Ministeren vilde straks have permitteret mig, men jeg bad ham om at læse Beretningen først, idet jeg bemærkede, at der jo kunde være noget deri, som han ønskede at spørge mig om, naar han havde læst den. Da Ministeren havde læst Beretningen, rejste han sig op og bød mig Farvel uden at sige et eneste Ord om, hvad han havde læst.

Man kan naturligvis spørge mig, hvorfor jeg ikke insisterede paa at faa en Samtale med Udenrigsministeren i en saa alvorlig Situation. Dertil kan jeg svare, at jeg selvfølgelig havde svært ved at forstaa, at Udenrigsministeren ikke havde et eneste Spørgsmaal at stille, men paa den anden Side var Beretningen saa klar og koncis med sine faktiske Oplysninger, at jeg kunde have Grund til at gaa ud fra, at Udenrigsministeren havde anset Oplysningerne for fyldestgørende. Det vil sikkert kun i yderst faa Tilfælde forekomme, at det er en Gesandt mulig at give saa koncise Oplysninger om et forestaaende Angreb, hvor der af Hærledelsen var tillagt Overraskelsesmomentet en for Angrebets heldige Forløb saa afgørende Betydning.

For alle Tilfældes Skyld tog jeg dog ind til Udenrigsministeriet, hvor jeg forsøgte telefonisk at komme i Forbindelse med Direktør *Mohr*. Det meddeltes, at Direktøren ikke var hjemme. Det viste sig senere, at han var paa Vej til Udenrigsministeren, hidkaldt af denne. Jeg satte mig derefter telefonisk i Forbindelse med den daværende Chef for den politiskjuridiske Afdeling, Hr. *Svenningsen*, der efter et Kvarters Forløb indfandt sig i Ministeriet. Da jeg ikke havde nogen Genpart af Gesandtskabets Beretning, maatte jeg indskrænke mig til at referere Indholdet af Beretningen, idet jeg samtidig kommenterede den paa de Punkter, hvor jeg ansaa det for at være af Betydning. Efter at vi havde talt sammen en halv Times Tid, skiltes vi.

Det havde været Meningen, at jeg skulde være fløjet til Berlin allerede om Fredagen, altsaa den følgende Dag, men Afrejsen blev i sidste Øjeblik udsat til om Lørdagen, for at jeg kunde faa et Brev med fra Udenrigsministeren til Kammerherre *Zahle*. Paa Vej ind i Ministeriet den 5. mødte jeg den tidligere Udenrigsminister *Erik Scavenius*, og af forskellig Aktivitet i Huset kunde jeg regne med, at Udenrigsministeren forhandlede til forskellig Side. Nogen Meddelelse om, hvilke Overvejelser man gjorde sig, eller hvad der i øvrigt foregik, fik jeg imidlertid ikke. Med Luftkurér Fredag Eftermiddag sendte Kammerherre *Zahle* paany en Beretning til København om den politiske Situation. Denne Beretning blev af mig hentet i Kastrup og afleveret til Udenrigsministeren. En Kopi af den bragte jeg straks efter fra Udenrigsministeren til Kabinetssekretæren.

Umiddelbart inden min Afrejse den 6. April fik jeg et haandskrevet Brev fra Udenrigsministeren med til Kammerherre *Zahle*. Dette Brev blev brændt den 9. April sammen med Gesandtskabets fortrolige Akter. Kort Tid efter noterede jeg imidlertid efter Hukommelsen Indholdet af Brevet, som var meget kort. Efter mit Notat lød Brevet saaledes: »Tak for Deres Beretning af 4. ds. Den har unægtelig sat Sindene i Bevægelse herhjemme, men vi er ikke helt klare over, hvilke Konklusioner vi skal drage. Vi ser ikke ret, at det kan være i Tysklands Interesse at udvide Krigen til Norden og bemægtige sig Danmark.«

Formanden: Var der ikke mere?

Schøn: Saadan omtrent lød Ordene i Brevets første Halvdel. Der var vistnok lidt flere, som jeg ikke længere husker, men de var uden Betydning. I Brevets anden Halvdel bemærkede Ministeren, at Direktøren vilde komme til Berlin om Mandagen — det vilde være den 8. — med det Formaal at faa de før omtalte Skibsforhandlinger i Gang. Der stod ganske vist »Skibsforhandlinger« i Brevet, men det var selvsagt Meningen, at Direktøren skulde se at bringe paa det rene, hvor meget der laa bag Angrebsplanerne mod Danmark. Nogen Meddelelse ud over selve Brevet, hvis Indhold jeg først blev bekendt med efter min Tilbagekomst til

Berlin, fik jeg ikke. Jeg spurgte Udenrigsministeren, om der ikke var noget, jeg skulde sige til Kammerherre *Zahle*, hvortil der imidlertid blot svaredes, at det behøvede jeg ikke, da Direktør *Mohr* nu kom til Berlin.

Man kan atter spørge mig, hvorfor jeg ikke insisterede paa mere Oplysning, naar der i Beretningen af 4. April stod, at Aggresionen skulde finde Sted i næste Uge, og der saaledes var Mulighed for, at Minister *Mohrs* Rejse vilde komme for sent; der kunde jo være store Chancer for, at jeg blev den sidste Forbindelse med Berlin. Atter her kan jeg svare, at det jo ikke tilkom mig at faa Udenrigsministeren til at fremkomme med Oplysninger, som han ikke selv ønskede at give. Da jeg ikke ud over Kammerherre *Zahles* Beretning af 5. April, som jeg læste hos Hr. *Svenningsen* om Lørdagen, da jeg opsøgte ham for at sige Farvel, var gjort bekendt med, hvilke Informationer Udenrigsministeren siden min Afrejse fra Berlin havde faaet enten fra Berlin eller andet Steds fra, kunde jeg heller ikke se helt bort fra den Mulighed, at Faren i hvert Fald midlertidigt var drevet over. Og medens den tyske Gesandt i København for en særlig indbudt Kreds i Dagmarteatret foreviste Filmen »Feuertaufe«, Filmen om det tyske Luftvaabens Ødelæggelser i Polen, fløj jeg tilbage til Berlin. Saa snart jeg var naaet tilbage til Berlin, aflagde jeg Referat for min Rejse for Kammerherre *Zahle*.

Jeg har haft Lejlighed til at læse de hidtil offentliggjorte Forklaringer, der er afgivet for den tidligere Kommission, og jeg har ikke helt kunnet frigøre mig for det Indtryk, at der hos enkelte har været den Opfattelse, at der fra Gesandtskabet i Berlin, og altsaa i første Række fra Kammerherre *Zahles* Side, kunde have været gjort mere for at informere den danske Regering om det forestaaende Angreb. Jeg mener ikke, at der kan rettes nogen som helst Bebrejdelse mod Gesandtskabet. Angrebet blev — det ved vi nu — besluttet i et Møde hos Rigskansleren den 2. April om Eftermiddagen. Faa Timer efter at Beslutningen den 4. April var sivet ud gennem de militære Kanaler, var Udenrigsministeren i København i Besiddelse af en Beretning fra Kammerherre *Zahle* med de Oplysninger, der forelaa. I de følgende Dage gik der daglig Meddelelser til København, hvori Situationens Alvor bestandig blev

understreget. Det er mig bekendt, at navnlig Beretningen af 6. April er blevet læst, som om den afsvækkede Situationens Alvor. Naar man kender Kammerherre *Zahles* Skrivemaade, kan jeg ikke se, at denne Opfattelse er begrundet. Kammerherren har i de senere Beretninger kommenteret, men ikke paa noget Punkt tilbagekaldt, hvad der stod i Beretningen af 4. April.

Der er ogsaa blevet spurgt om, hvorfor Gesandtskabet ikke sendte andre end undertegnede eller flere hjem for at informere Regeringen. For det første kunde vi jo ikke helt blotte Gsandtskabet, og i øvrigt maa det ikke glemmes, at Tiden var meget knap. Først da jeg var tilbage i Berlin Lørdag Aften, kunde Gesandtskabet faa Besked om, hvad der var sket eller ikke sket i København, og efter dette Tidspunkt vilde det først have været teknisk gørligt at sende en Mand fra Berlin til København Mandag Eftermiddag. Og paa det Tidspunkt var det klart for enhver, at en Rejse var overflødig.

Formanden: Der er, kan jeg godt sige til Dem, Hr. Kontorchef, blevet ytret nogen Forundring over de nærmere Omstændigheder i Forbindelse med Deres Overbringelse af Brevet til Udenrigsministeren. Man har undret sig over, at De lod Dem affærdige med et Farvel, naar De var instrueret og sendt som Kurér med Brevet; at De f. Eks. ikke, efter at De havde sagt: vil Udenrigsministeren ikke læse Brevet, og da Udenrigsministeren saa sagde Farvel, sagde: ja, men det er vigtigt, jeg kan give yderligere Oplysninger, eller saadan noget lignende.

Schøn: Instruktionen fra Kammerherre *Zahle* lød for det første kun paa, hvad jeg skulde sige, hvis jeg blev spurgt, men det er selvfølgelig rigtigt, at Kammerherre *Zahle* næppe har tænkt sig Muligheden af, at Udenrigsministeren ikke vilde spørge. Dernæst maa jeg sige, at hvad jeg kunde sige ud over det, der stod i Beretningen, var uhyre lidt. Vi havde faktisk ikke mere, end hvad der stod i Beretningen. Det, jeg altsaa skulde have sagt til Udenrigsministeren, var, at Kammerherre *Zahle* lagde megen Vægt paa, hvad der stod i Brevet, og at Kilderne var virkelig gode; det sidste skulde understreges. Nu kunde man, som jeg før nævnte, i og for sig godt mene, at Beretningen var fyldestgørende, for naar den blev læst i den rigtige Aand, stod alt deri, og jeg havde jo udtrykkeligt sagt til

Udenrigsministeren, at han hellere maatte læse Beretningen, inden jeg gik. Naar saa Udenrigsministeren efter at have læst den kort rejser sig op og siger Farvel, saa tror jeg nok, at Udenrigsministeren vilde have fundet det højst besynderligt, om jeg havde insisteret paa at give disse, som jeg før nævnte, faa Oplysninger, som jeg havde. Jeg har paa anden Maade søgt at bringe dem til Ministeriets Kundskab ved den efterfølgende Samtale med daværende Afdelingschef *Svenningsen*.

Formanden: Jeg kan forstaa, at det ikke vilde være, om jeg saa maa sige, diplomatisk korrekt.

Schøn: Nej, det vilde det ikke.

Bomholt: Har Kontorchefen Erindring om det konkrete Indhold af Kammerherre *Zahles* mundtlige Instruktioner?

Schøn: Det er selvfølgelig meget svært saa længe efter nøjagtigt at huske Ordlyden af en saadan Instruktion, og jeg kan egentlig kun gentage, hvad jeg sagde før, at Kammerherren bad mig betone Vigtigheden og understrege Kildernes Værdi.

Bomholt: Har Kontorchefen i sin Fremstilling støttet sig til Notater nedskrevet i April Maaned 1940?

Schøn: Notaterne tog jeg ned nogenlunde med det samme, men den sammenhængende Beretning naaede jeg først at faa sat sammen omkring Maanedsskiftet April—Maj 1940. Men jeg kan tydeligt huske, at disse Kommentarer, som jeg skulde give i det Tilfælde, at jeg blev spurgt, ikke var af nogen overraskende Natur, for saa havde jeg selvfølgelig maattet insistere paa en Samtale. Det er klart.

Bomholt: Der har efterhaanden under Afhøringerne i Den parlamentariske Kommission dannet sig det Indtryk, at Gesandtskabspersonalet i Berlin var udsat for svingende Følelser, Haab og Depression og forskellige Formodninger om den tyske Aggressions Maal. Det fremgik ikke helt af Deres Fremstilling.

Schøn: Nej, men jeg var jo ogsaa herhjemme. Saa snart vi faar Oplysningerne om Torsdagen, flyver jeg til København, og jeg naar først Berlin igen Lørdag Aften. De Svingninger, som jeg har set i de offentliggjorte Beretninger, er jo navnlig knyttet til Beretningen af 6. April, og den var allerede skrevet og paa Vej hjem, da jeg naaede tilbage til Berlin. Men det var egentlig ikke mit Indtryk, da jeg talte med Kammerherre *Zahle* Lørdag Aften efter at være kommet tilbage fra København, at han ansaa Faren for drevet over. Det var paa ingen Maade mit Indtryk.

Rasmus Hansen: De sagde, Kontorchef Schøn, at De af Gesandten var instrueret om, hvis De blev spurgt, at sige til Udenrigsministeren, at Kilderne var gode. Var De af Gesandten underrettet om Kilderne?

Schøn: Ja, det var jeg. Beretningen af 4. April, som jeg havde med, kendte jeg nøje, inden jeg tog hjem, og af den fremgaar det, at Meddelelserne kom til Gesandtskabet fra den svenske Marineattaché og den hollandske Militærattaché, og den Meddelelse, de bragte, stammede fra den samme Kilde. Der er næppe nogen Tvivl om, at det var den hollandske Militærattaché, der, om jeg saa maa sige, sad paa Kilden og altsaa først har fortalt Svenskeren det, og saa kommer Svenskeren først til Gesandtskabet. Den hollandske Militærattaché vidste vi — som det ogsaa fremgaar af Beretningen af 4. April — var særdeles vel underrettet. Han havde i November 1939 informeret sin Regering, saavidt det fortaltes os, om at der vilde ske Angreb paa Holland, den 11. November var det vist. Dette Angreb ved vi alle blev ikke til noget, men han var ikke kommet med urigtige Oplysninger; Angrebet blev bare afblæst to Timer før, det skulde være gaaet i Gang, og det kan man jo selv med de bedste Kilder ikke forudse. I øvrigt underrettede han igen sin Regering kort Tid før den 10. Maj om det forestaaende Angreb, og det slog altsaa ogsaa til. Men dette sidste kunde vi jo ikke vide i April.

Rasmus Hansen: Havde De eller nogen anden i Gesandtskabet Kendskab til de Forbindelser, hvorfra den hollandske Marineattaché hentede sine vigtige Oplysninger?

Schøn: Vi vidste, at det var saakaldte utilfredse Officerskredse, men derudover havde vi ikke noget Kendskab til det.

Rasmus Hansen: »Vi«? det er altsaa Gesandten, Legationsraad *Steensen-Leth* og Dem?

Schøn: Ja, og Kommandørkaptajn *Kjølsen* vidste det naturligvis ogsaa, de udsendte Tjenestemænd, om jeg saa maa sige. Vi holdt jo hinanden underrettet og talte om det. Den Slags strengt fortrolige Ting holdt vi naturligvis inden for en forholdsvis snæver Kreds, men de udsendte

Tjenestemænd var altid underrettet om, hvad vi vidste.

Rasmus Hansen: De havde en Samtale med den daværende Chef for den politisk-juridiske Afdeling, Hr. *Svenningsen*?

Schøn: Ja.

Rasmus Hansen: De gav ham Referat?

Schøn: Ja.

Rasmus Hansen: Gav De ham under dette Referat Besked om, hvad De vidste om Kilderne?

Schøn: Ja, jeg fortalte ham dette om Angrebet i November, som jeg lige har fortalt, men det i Maj kunde jeg af gode Grunde ikke fortælle om.

Hjermind: Var De, Hr. Kontorchef, bekendt med Kommandørkaptajn *Kjølsens* Indberetninger af 8. Januar og 13. Februar, dengang de blev afsendt?

Schøn: Det er svært for mig at sige — men saa meget kan jeg sige, at efter Forretningsgangen i Gesandtskabet har jeg i alle Tilfælde læst dem Dagen efter, at de er afgaaet. Det maa jeg have gjort.

Hjermind: Naar jeg spørger om det, er det, fordi der allerede den 8. Januar og 13. Februar tales om Baser her i Landet og om et Tryk paa Danmark. Jeg vil derfor gerne spørge Dem: Ansaa man i Gesandtskabet i Januar og i Februar Maaned Situationen for at være foruroligende, eller hvilken Bedømmelse havde man i Gesandtskabet af de Indberetninger, som Kommandør *Kjølsen* gav hertil?

Schøn: Som jeg sagde før, ansaa vi i Gesandtskabet hele Vinteren Situationen for yderst alvorlig, fordi man vidste, at noget skulde ske, men Retningen kendte man ikke. Som jeg før nævnte, gik der i Berlin mange Rygter, og det var meget svært at skelne Rygter fra, hvad der var virkeligt Hold i, for i Tyskland var det svært at faa koncise Oplysninger. Disse Beretninger fra *Kjølsen* af 8. Januar og 13. Februar gik ind i den almindelige Informationsvirksomhed. Man kan ikke sige, at man i Gesandtskabet tillagde disse Beretninger en enestaaende Betydning, for som jeg før nævnte, er der stadig i disse Beretninger kun Tale om Overvejelser og Operationsplaner, men ikke om endeligt udarbejdede og langt mindre om fastlagte Planer. Vi regnede jo alle med, at der i den tyske Generalstab laa Planer parat for Angreb paa omtrent et hvilket som helst Land. Som vi altid sagde: man kan trykke paa en Knap og tage en Plan ud af Skuffen, hvis der er noget, der skal sættes i Gang. Men om disse Planer nogen Sinde skulde bruges, var der jo ingen der kunde vide noget om. At man inden for den tyske Hærledelse paa det Tidspunkt havde fastlagt Planer om et Angreb paa Norden, det regnede vi næppe sikkert med.

Hjermind: Nej, men man kan da se af Beretningerne, at det er ikke alene teoretiske Betragtninger.

Schøn: Nej, det er det ikke. De har, navnlig set bagefter, deres store Betydning. Men Kilderne kunde man vel ikke paa det Tidspunkt regne for de allerbedste. Det var noget helt andet, da vi kom hen i Martsdagene og fik de koncise Oplysninger fra de sikre Kilder og med *facts*.

Busch-Jensen: Jeg forstod, at De gjorde nogle Notater i April Maaned, lidt efter at Begivenhederne var foregaaet, medens De endnu havde dem i frisk Minde, og at De senere, da De fik Lejlighed til det, skrev en mere sammenhængende Beretning — var det ikke paa Grænsen mellem April og Maj?

Schøn: Jo.

Busch-Jensen: Det er ikke den Beretning, De har læst op for os?

Schøn: Nej, det kan jeg ikke sige. Men jeg har selvfølgelig udarbejdet den paa Grundlag af den Beretning.

Busch-Jensen: Har De den Beretning?

Schøn: Ja, den har jeg.

Busch-Jensen: Men det var ikke den, De læste op af?

Schøn: Nej, det er denne her.

Busch-Jensen: Er der nogen Forskel paa dem?

Schøn: Den Beretning, jeg skrev dengang, var i og for sig mere en Beretning om mine Oplevelser og Indtryk, mere i Referatstil: hvilke Overvejelser man selv gjorde sig, personlige Indtryk paa Rejsen, hvad jeg tænkte mig, og saa flettede jeg ind i Beretningen de faktiske Oplysninger om, hvad jeg havde hørt paa det og det Tidspunkt.

Busch-Jensen: Det vil altsaa sige i Maj?

Schøn: Ja, i April—Maj. Da vidste man jo aldrig, hvordan Opgøret vilde blive, altsaa i hvilket Omfang det vilde være muligt at faa tilvejebragt Oplysninger om, hvad der var sket. Vort eget fortrolige Arkiv var blevet brændt. Derfor ansaa jeg det for at være af Betyd-

ning dog at have Materiale, som kunde gemmes til Tiden efter; men den Beretning, jeg skrev dengang, indeholder ogsaa en Del Oplysninger, som i Dag ikke har nogen som helst Interesse, navnlig om hvad jeg under et senere Besøg i Danmark, fra den 11. til den 17. April, havde bragt i Erfaring om, hvorledes Besættelsen havde fundet Sted.

Busch-Jensen: Men Beretningen indeholder altsaa Grundlaget ogsaa for den Fremstilling, De nu læste op for os?

Schøn: Ja, og saa har jeg suppleret den med, hvad jeg kunde huske derudover.

Busch-Jensen: Man faar nemlig det Indtryk, naar man hører det, De læste op for os, at De er bekendt med de Forklaringer, som siden er afgivet her i Kommissionen.

Schøn: Jeg kender selvfølgelig den offentliggjorte Kommissionsbetænkning.

Busch-Jensen: Er De kendt med de Forklaringer, som er givet til *denne* Kommission af Hr. *Steensen-Leth?*

Schøn: Nej.

Busch-Jensen: Slet ikke?

Schøn: Nej.

Busch-Jensen: Eller af Hr. *Mohr?*

Schøn: Nej.

Busch-Jensen: Slet ikke?

Schøn: Nej.

Formanden: Har De drøftet Forholdene i Udenrigsministeriet ved Lejligheder, hvor Minister *Mohr* har været til Stede, i Anledning af, at De skulde afgive Forklaring her?

Schøn: Jeg har vist det, jeg her har villet sige, til Legationsraad *Steensen-Leth,* altsaa dette Referat, som jeg skrev i Søndags, og spurgt, om han havde noget at bemærke dertil, hvortil han sagde, at det havde han ikke.

Busch-Jensen: Men jeg faar et levende Indtryk af, at det, De læste op for os, maa være formet med Kendskab til det, der var forklaret her. Har De ikke talt med nogen om det?

Schøn: Nej.

Busch-Jensen: Slet ikke?

Schøn: Nej. Men jeg kan dertil sige, at inden *Steensen-Leth* gik i Kommissionen for nogen Tid siden, drøftede vi sammen den Bog, jeg har her, den offentliggjorte Kommissionsbetænkning, og efter dette er det jo ikke svært at finde ud af, hvad man kunde tænkes at blive spurgt om. For en Jurist ligger det jo dog klart for Dagen, hvad det er, Kommissionen nu interesserer sig for, og hvad man vil have Oplysning om, og det er med Henblik derpaa, jeg har skrevet dette og f. Eks. ikke benyttet den anden Rapport.

Busch-Jensen: Jeg forstaar det altsaa saaledes, at De ikke har været bekendt med de Forklaringer, der er afgivet af Hr. *Steensen-Leth* og Hr. *Mohr.*

Schøn: Nej.

Busch-Jensen: Ja, der er ikke noget, der bebrejdes Dem, heller ikke i de Forklaringer, der er givet her. Der er sagt til os af Hr. *Steensen-Leth* om Deres Rejse herop: »Vi havde forklaret *Schøn,* hvad han skulde sige, hvis han blev spurgt, og mente, at han var jo gammel nok til at forklare, hvad der skulde forklares.«*)

Schøn: Men *Steensen-Leth* kender jo ogsaa min Beretning fra 1940.

Busch-Jensen: Senere hen, Sp. 25, staar der: »Det, Hr. *Schøn* havde Ordre til at kommentere, var i og for sig ikke nye Oplysninger, han skulde blot fremhæve, at det var alvorligt.« Og det stemmer for saa vidt ogsaa meget godt med Deres Forklaring.

Schøn: Men i øvrigt maa jeg sige, at saa vidt jeg erindrer, da jeg fik Indkaldelsen til Mødet, mente jeg, at det var navnlig med det Formaal at give Forklaring om min Rejse, og saa har jeg jo navnlig udarbejdet, hvad jeg vilde sige, med Henblik herpaa, det jeg maatte tænke mig, Kommissionen interesserede sig for.

Busch-Jensen: Saa siger De en Ting — jeg skrev det op, jeg tror, det er ordret —: »Det er rigtigt, at Kammerherre *Zahle* har tænkt sig Muligheden af, at Udenrigsministeren ikke vilde spørge.«

Schøn: Nej, jeg sagde ....

Busch-Jensen: Vi kan maaske se det i det stenografiske Referat. »Det er rigtigt, at Kammerherre *Zahle* har tænkt sig Muligheden af, at Udenrigsministeren ikke vilde spørge«.

Schøn: Nej.

Jørgen Gram: Der blev sagt: »Kammerherre *Zahle* havde næppe tænkt sig Muligheden af ....«

Busch-Jensen: Ja, vi kan maaske faa det at se i det stenografiske Referat.

Schøn: Hvis jeg har udtalt mig saaledes som af Hr. Busch-Jensen anført, har jeg sagt noget forkert.

Jørgen Gram: Jeg skrev det ned med

*) St. 7.

det samme: »Kammerherre Zahle har næppe tænkt sig Muligheden af, at Munch ikke vilde spørge Dem.«

Fr. Dalgaard: Ja, saadan opfattede jeg det.

Schøn: Ja, det mener jeg, jeg har sagt.

Busch-Jensen: Saa er der en anden lille Ting. De sagde, at De kom tilbage til Berlin — var det ikke Lørdag Aften?

Schøn: Jo.

Busch-Jensen: De siger, at det var teknisk ikke gørligt før Mandag Eftermiddag at sende en Mand herop, men det forstod jeg ikke rigtig.

Schøn: Blandt andet skulde man have Visum.

Busch-Jensen: Skal man have Visum til hver Rejse?

Schøn: Det skal man have i Auswärtiges Amt, det kunde man ikke faa Lørdag Nat eller Søndag.

Arnth Jensen: Hr. Kontorchef! Torsdag Aften, da De kom herop, forsøgte De at komme i Forbindelse med Udenrigsministeriets Direktør *Mohr*, men fik det ikke, derimod fik De Forbindelse med Hr. *Svenningsen*. De var saa heroppe Fredag og Lørdag?

Schøn: Ja.

Arnth Jensen: Saa vil jeg gerne spørge: I den Tid, De var heroppe, havde De da Konference med Direktør *Mohr*?

Schøn: Nej, men jeg har været et Par Gange hos Hr. *Svenningsen* i de Dage.

Arnth Jensen: Der var ikke Tale om, at Hr. *Mohr* ønskede at tale med Dem?

Schøn: Nej.

Arnth Jensen: Naar jeg spørger, er det fordi der i Hr. *Steensen-Leths* Forklaring staar, at Minister *Mohr* har haft en Samtale med Kammerherre *Zahle* Lørdag Formiddag, og den er blevet betegnet som beroligende herhjemme. Derfor tænkte jeg mig, om De muligvis havde talt med Minister *Mohr* i Mellemtiden, men det har De altsaa ikke?

Schøn: Nej, jeg har ikke talt med Minister *Mohr*.

Arnth Jensen: Tak. — Saa var der et andet Spørgsmaal, jeg gerne vilde stille til Dem, det er et rent personligt Spørgsmaal. Hvad var Deres Indtryk af Forberedelserne herhjemme Fredag og Lørdag? — jeg gaar nemlig ud fra, at Kammerherre *Zahle* har spurgt Dem, da De kom Lørdag Aften, om, hvilket Indtryk De havde faaet her.

Schøn: Dertil maa jeg svare, at jeg havde det Indtryk, at der havde været forskellige Møder og Konferencer, men der var ikke vedtaget eller sket noget. Men det var kun et Indtryk, for jeg havde ikke sikre Oplysninger.

Arnth Jensen: Jeg kunde tænke mig, at Kammerherre *Zahle* har spurgt Dem, og den Forklaring, De saa gav Kammerherren ...

Schøn: Ja, det har været noget i den Retning — den nøjagtige Ordlyd kan jeg ikke huske —, at først bragte jeg ham Brevet, og saa læste han det. Og saa drøftede vi det bagefter, og saa maatte jeg fortælle ham, at mit Indtryk var, at de ikke havde taget Beretningerne saa alvorligt eller tillagt dem den Vægt, som vi havde gjort det i Gesandtskabet.

Arnth Jensen: Var det Deres Indtryk, at Kammerherre *Zahle* Lørdag Aften var mere rolig for Situationen, end da De rejste?

Schøn: Nej. Disse Nuancer, som senere er fremkommet, og som er oplyst under Forklaringerne, mærkede jeg slet ikke noget til hos Kammerherren, da jeg kom Lørdag Aften. Vi talte om Forberedelserne og Situationen med den samme Alvor, som vi havde gjort om Torsdagen i de faa Øjeblikke, der var levnet os denne Dag.

Arnth Jensen: De nævnte ogsaa i Deres Redegørelse, at Mandag Eftermiddag var det klart for enhver nede i Gesandtskabet, at Rejsen var overflødig. Maa det forstaas saaledes, at man allerede Mandag Eftermiddag nede i Gesandtskabet var klar over, at det gjaldt Danmark.

Schøn: Ja, Mandag var der kommet Meddelelse om Morgenen om den engelske Mineudlægning ved de norske Kyster. Endvidere vidste vi, at Transportflaaden havde passeret Store Bælt. Mandag Eftermiddag vidste vi endvidere, at der stod Tropper i alle Tilfælde Nord for Hamburg og i Retning mod Danmark. Det fik vi at vide om Mandagen.

Arnth Jensen: Ja, men De siger, at De Mandag Eftermiddag er helt klar over, at det er overflødigt at rejse. Det maa altsaa være Deres Mening — saaledes har jeg forstaaet det —, at nu var det saa langt fremme, ogsaa et Angreb paa Danmark, at nu havde Gesandtskabet ikke mere at gøre. Er det ikke en rigtig Opfattelse?

Schøn: Jo, der var ikke mere at gøre for Gesandtskabet, og det vor ogsaa vort Indtryk dengang.

Arnth Jensen: De mener altsaa, at Gesandtskabet havde gjort sit yderste for at advisere den danske Regering om, at nu forestod det, der skete.

Schøn: Ja.

Arnth Jensen: Tak.

Formanden: I Tilslutning til Arnth Jensens Spørgsmaal vil jeg gerne have Lov til at spørge Dem, om De var bekendt med den Henvendelse, der skete til Journalisterne, til Hr. *Kronika* og Hr. *Helge Knudsen.*

Schøn: Ja men først efter, at jeg var kommet derned, selvfølgelig.

Formanden: Men var der en særlig Baggrund for Henvendelsen til Journalisterne dengang?

Busch-Jensen: Hr. *Schøn* var ikke i Berlin den Dag.

Schøn: Det skete Fredag. Jeg har først hørt det bagefter.

Formanden: De to Journalister kom ofte i Gesandtskabet?

Schøn: Ja, i den Tid daglig.

Formanden: De kom hjem om Lørdagen, og De sagde, De havde det Indtryk, at Deres Opgave var endt, De kunde ikke gøre mere. Derfor spørger jeg, om De vidste, at man havde forsøgt paa ogsaa at faa Journalisterne til at rette Henvendelse til Danmark gennem deres Blade.

Schøn: Det fik jeg at vide i hvert Fald om Søndagen. Det er muligt, jeg fik det at vide Lørdag Aften, men Søndag Formiddag har jeg i hvert Tilfælde faaet det at vide.

Mogens Fog: Jeg har forstaaet og kan fuldt ud anerkende de Grunde, som gjorde, at Kontorchefen ikke kunde supplere den skriftlige Beretning med mundtlig Kommentar efter at være afskediget, om jeg saa maa sige, af daværende Udenrigsminister *Munch.* Og jeg har yderligere forstaaet, at disse mundtlige Kommentarer herefter blev overgivet Hr. *Svenningsen* under en paafølgende Samtale i Udenrigsministeriet.

Schøn: Ja.

Mogens Fog: Er det Kontorchefen bekendt, om Hr. *Svenningsen* senere har ladet det gaa videre, denne mundtlige Understregning af det skriftlige?

Schøn: Nej, det er mig ikke bekendt.

Mogens Fog: En anden Ting er, at Kontorchefen før Afrejsen fra Berlin den 4. havde Lejlighed til at tale ikke alene med Kammerherre *Zahle,* men ogsaa med Legationsraad *Steensen-Leth* og Kommandørkaptajn *Kjølsen.* Gav disse to Herrer Udtryk for stor Betænkelighed ved Situationen, eller havde Kontorchefen det Indtryk, at de 3 Herrer saa nogenlunde lige alvorligt paa Situationen?

Schøn: Det er mit bestemte Indtryk, at man tog de Oplysninger med samme Alvor og i det hele taget ansaa det for en uhyre farlig Situation.

Mogens Fog: Er det Deres Indtryk, at Kammerherre *Zahle* af formelle Grunde, som angivet tidligere her i Kommissionen, ikke mente at kunne give den danske Regering Raad f. Eks. i Retning af at foretage Mobilisering o. lign., men at de to andre Herrer var af en anden Mening, at der skulde gaas mere aktivt frem over for det danske Ministerium, enten i den skriftlige Beretning eller i de Kommentarer, De skulde overbringe mundtligt?

Schøn: Nej, der var ingen Forskel paa det Punkt. Eet er, hvad vi skriver i vore Beretninger, et andet er de Overvejelser, som man gør sig selv om, hvad man eventuelt finder det naturligt, at der gøres. Jeg tror ikke, at man i en politisk Beretning af en saadan Art vilde give Regeringen Raad om at foretage Mobilisering eller andre Handlinger. Det ligger udenfor, hvad man vilde gøre.

Mogens Fog: Det er heller ikke Deres Indtryk, at *Steensen-Leth* og *Kjølsen* mente, at Situationen var saa alvorlig, at man burde gøre alt for at faa den danske Regering til at foretage aktive Skridt, idet De, saa vidt jeg har forstaaet, var af den Mening, at en Mobilisering kunde væite den tyske Angrebsplan, idet denne var baseret paa Overraskelsesmomentet?

Schøn: Jeg tror, at begge de Herrer, og det gælder ogsaa Kammerherren og i og for sig ogsaa undertegnede, dengang vilde gøre alt for at gøre Regeringen opmærksom paa Faremomentet, men det videre maatte man overlade til Regeringen; man kunde ikke give Raad af den Art.

Mogens Fog: Tak.

Steen: Jeg har nu forstaaet, at De var forsynet med de fornødne Instrukser fra Kammerherre *Zahle,* hvis Udenringsministeren spurgte Dem — hvad han altsaa ikke gjorde, og derfor fik De ikke Lejlighed til at sige noget —, men at De ikke har nogen Erindring nu om,

hvad det egentlig var, De skulde have sagt, ud over at understrege, hvad der stod i Brevet, og understrege, at det var alvorligt?

Schøn: Ja.

Steen: Men dernæst faar De saa Lejlighed til at føre en Samtale med Direktør *Svenningsen*, og jeg gaar ud fra, at den er ført under saadanne Former, at De dèr havde Lejlighed til at sige alt, hvad der var paalagt Dem og hvad De i øvrigt selv personlig maatte finde Anledning til?

Schøn: Det gjorde jeg.

Steen: Men De har ikke nu nogen Erindring om denne Samtales Forløb eller Indholdet af denne Samtale? Jeg har i alt Fald fanget af de Bemærkninger, De har fremsat, at De over for Hr. *Svenningsen* fik Lejlighed til at oplyse de Kilder, Gesandtskabet byggede sin Beretning paa?

Schøn: Ja.

Steen: Men ud over det var der egentlig ikke noget at sige?

Schøn: Nej, jeg betonede altsaa den Vægt, vi tillagde det fra Gesandtskabets Side, men derudover havde jeg jo heller ikke Instruktioner.

Steen: Maa jeg lige spørge, om denne Instruks — for saa vidt det kan kaldes en Instruks, men det skal det altsaa — var givet af Gesandten, Kammerherre *Zahle*, til Dem personlig, eller var det en Instruks, der var givet Dem af Kammerherre *Zahle* i Overværelse af Hr. *Kjølsen* og Hr. *Steensen-Leth*?

Schøn: Det var personligt til undertegnede. Jeg erindrer det ganske tydeligt. Det var i Alsenstrasse. Ud mod Gaden laa to Kontorer, det ene var Hr. *Steensen-Leths* og det andet, der var noget mindre, var Hr. *Kjølsens*. I Hr. *Kjølsens* Kontor opholdt sig, da jeg kom tilbage efter at have faaet Visum'et, Kammerherren, Hr. *Steensen-Leth*, Hr. *Kjølsen* og den norske Legationsraad *Stang*, som vi informerede og fortalte, hvad vi foretog os, og da jeg saa kom tilbage, trækker Kammerherren mig ind i det store Kontor og giver mig den Besked, som vi har talt om. Derfor er det, jeg ved, at andre ikke har været til Stede.

Steen: Tak.

Jørgen Gram: Da vi sidst havde Afhøring af Hr. *Steensen-Leth*, var der maaske nogle, der fik det Indtryk, at Hr. Kontorchef *Schøn* var en meget ærbødig Tjenestemand over for sin overordnede. Nu siger Hr.*Schøn* i Dag, at han sagde

til Hr. Munch, da han havde overrakt ham Skrivelsen, og da Hr. *Munch* var ved at sige Farvel: Vil Udenrigsministeren ikke læse først, hvis der skulde være noget at spørge mig om. Var det ikke saadan, Hr. *Schøn*?

Schøn: Maa jeg lige se efter? Jeg bad ham om at læse Beretningen først, idet jeg bemærkede, at der jo kunde være noget deri, som han ønskede at spørge mig om.

Jørgen Gram: Naa, javel, det frigør jo noget mere Hr. *Schøn*, end vi sidst fik Indtryk af, idet Hr. *Steensen-Leth* da refererede det saadan: Vil Ministeren dog ikke læse Brevet først, inden De sender mig bort. Det er efter min Mening en lidt stærkere Understregning til Udenrigsministeren om at spørge, naar Brevet var læst. Er det ikke saadan?

Schøn: Jo.

Jørgen Gram: Det dernede i Berlin var efter Deres Mening en ret stærkt Konstatering af, at der vilde ske noget meget alvorligt for os, altsaa for Danmark. Er det ikke ogsaa rigtigt?

Schøn: Ja.

Jørgen Gram: Der er blevet sagt de Ord, at *Zahle* har næppe tænkt sig Muligheden af, at *Munch* ikke vil spørge. Men man maatte forvente, at Udenrigsministeren, naar han læste dette, saa maaske vilde sige: Ja, men fortæl mig alt, hvad der er om dette. Er det ikke rigtigt?

Schøn: Jo.

Jørgen Gram: Og saa siger Hr. Kontorchef *Schøn* nu i Dag, at naar Beretningen blev læst i den rigtige Aand, saa stod alt deri. Dermed vil Hr. Kontorchefen, saadan som Ordene her faldt, jo sige, at Udenrigsministeren vil ikke have forstaaet, at det var saa alvorligt, at der vilde komme Krig, at Danmark vilde blive besat. Det maa jeg forstaa saadan.

Schøn: Ja, jeg siger: hvis han læser den i den rette Aand. Ministeren vidste i Forvejen gennem Telegram eller Telefon fra Berlin, at jeg vilde komme med en Beretning, og dermed er sagt, at der er Tale om en ekstraordinær Situation. Saa tager jeg ud til Udenrigsministeren med denne Beretning, hvor der staar disse meget korte og koncise Oplysninger, hvor der lægges op, hvad der skal ske, Aggression i næste Uge. Baggrunden for Udenrigsministeren var jo omtrent den samme som for os i Gesandtskabet. Han kendte jo ogsaa Rygterne, der var gaaet i Berlin om Krigsførelsen,

Rygter, der ogsaa gik her i Danmark, han kendte det med Skibsfartsforhandlingerne, der var blevet udsat, han vidste ligesaa godt som vi andre, at Krigen skulde til at bryde løs, naar Isen forsvandt fra Farvandene, og naar han saa faar den Beretning, som jeg bragte, og ser den paa denne meget alvorlige Baggrund, saa maatte jeg gaa ud fra, at han havde anset den for fyldestgørende. Der var i og for sig ikke meget at føje til, hvad der stod deri, som jeg før sagde.

Jørgen Gram: Ja, men vi skal have en bestemt Mening ud af det, der her bliver sagt. Nu er det altsaa blevet sagt, at naar Beretningen blev læst i den rigtige Aand — det kan ogsaa siges i denne Forbindelse: hvis Beretningen blev læst i den rigtige Aand —, saa stod alt deri. Det vil altsaa sige, at Hr. *Schøn* har egentlig ment, at den ikke blev læst i den rigtige Aand.

Schøn: Ja, det mener jeg altsaa bagefter, men paa det Tidspunkt kunde jeg jo ikke vide det.

Jørgen Gram: Nej, men det er altsaa det, der siges i Dag.

Schøn: Ja.

Jørgen Gram: Tak.

Fr. Dalgaard: Det er et enkelt Spørgsmaal. Har De noget imod, Hr. *Schøn*, at læse et Par Linier af Deres originale Beretning af Samtalen med Udenrigsministeren?

Schøn: Samtalen med Udenrigsministeren?

Fr. Dalgaard: Af Deres originale Beretning. Og Deres Indtryk af det.

Schøn: Her staar, det er omtrent det samme: Ministeren vilde straks have permitteret mig, men jeg bad ham om at læse Beretningen først, idet jeg bemærkede, at der kunde være noget deri, som han ønskede at spørge mig om. Da Ministeren havde læst Beretningen, rejste han sig op og bød mig Farvel uden at sige et eneste Ord om, hvad han havde læst. Da jeg paa ny stod i Østre Allé, følte jeg mig noget forstemt. Jeg havde svært ved at forstaa, at en Udenrigsminister i en saa alvorlig Situation ikke havde eet Spørgsmaal at stille til den, der havde forladt Berlin blot faa Timer forinden. Jeg gik langsomt ned til Trianglen for at tage en Linie 3 for at køre ud til Frederiksberg, hvor jeg skulde tilbringe Aftenen hos min Familie.

Fr. Dalgaard: For et Øjeblik siden sagde De, Hr. Schøn, at da Ministeren havde læst dette og ikke spurgt om noget, maatte De gaa ud fra, at han var orienteret.

Schøn: At det var fyldestgørende.

Fr. Dalgaard: Men efter Deres Beretning var De altsaa meget forstemt, De syntes altsaa alligevel, han skulde have spurgt?

Schøn: Ja, man synes jo, som jeg sagde før, man synes, det er underligt, men man maa jo saa alligevel gaa ud fra, at naar man afleverer en Beretning af denne Art til Udenrigsministeren, maa han anse Materialet for tilstrækkeligt.

Fr. Dalgaard: Ja, ja.

Schøn: Det er mere ens personlige Følelse. Det er jo i og for sig . . .

Fr. Dalgaard: Ja, men i det Øjeblik han har læst det, kunde De altsaa mene — De sagde noget i den Retning før —, at han havde læst i den rette Aand, og saa vilde De ikke have nogen Grund til at være forstemt.

Schøn: Nej, der ligger jo det i det, at hvis jeg havde anset det for at være helt fyldestgørende, det, jeg havde gjort hos Udenrigsministeren, saa kunde jeg roligt have taget ud til min Familie, havde ikke behøvet at gaa ned i Ministeriet og forsøge at komme i Forbindelse med nogen anden.

Fr. Dalgaard: Det kom De.

Schøn: Det gjorde jeg, fordi jeg dog maaatte sikre mig, at det var i Orden.

Fr. Dalgaard: Ja, men det var altsaa disse Kommentarer, for noget nyt kunde De ikke sige. Det var altsaa blot Kilderne, deres Godhed og den alvorlige Baggrund.

Schøn: Vigtigheden.

Fr. Dalgaard: Det kom De altsaa med, som Hr. *Steen* spurgte Dem om før.

Holt: Det er til Klaring af et Spørgsmaal, der har været rejst før. Den Bemærkning, Hr. Kontorchefen kom med, at det var klart for enhver Mandag Eftermiddag, at det var overflødigt at rejse til Berlin, betyder det, at man i Gesandtskabet havde den Opfattelse, at Angrebet skulde sætte ind allerede Tirsdag?

Schøn: Vi var Mandag klar over, at der maatte ske noget i det kommende Døgn.

Chr. Christiansen: I Forhold til Danmark?

Holt: Saa vil jeg spørge: Var De i Gesandtskabet klar over, at man ganske afgjort i København ikke havde denne Opfattelse? Det fremgaar nemlig meget klart af de Udtalelser, vi har hørt f. Eks. fra Udenrigsministeriets Direktør,

at paa det Tidspunkt, Mandag Eftermiddag var man i Udenrigsministeriet i København ganske klar over, at der skete ikke noget Tirsdag Morgen. Havde man i Gesandtskabet i Berlin nogen Vurdering af Udenrigsministeriets Opfattelse af de Beretninger, De havde givet?

Schøn: Det eneste, vi fik fra Udenrigsministeriet, var Udenrigsministerens Brev til Kammerherre *Zahle*, det haandskrevne Brev, som jeg læste op. Saa kom *Prins Axel* til Berlin Søndag, og han har talt med Kammerherre *Zahle*, men jeg erindrer ikke, om jeg har faaet refereret nogle af Kammerherrens og *Prins Axels* Samtaler. Jeg mener, det var Hensigten, at *Prins Axel* skulde have opsøgt Storadmiralen og vist *Göring* om Mandagen, men det kunde ikke lade sig arrangere.

Holt: Ja, vel. Tak.

Rasmus Hansen: De sagde, Kontorchef *Schøn*, at De var forstemt over, at Udenrigsministeren, da han modtog Dem, ikke stillede Dem Spørgsmaal. Kan De huske, om De gav Udtryk for denne Forstemthed over for Hr. *Svenningsen*, da De senere afgav Referat til ham?

Schøn: Huske det kan jeg ikke, men jeg vil gaa ud fra, at jeg har gjort det.

Rasmus Hansen: De har meddelt, at den Redegørelse, som De har læst op i Kommissionen, har været forelagt Legationsraad *Steensen-Leth* til Godkendelse. De har endvidere meddelt, at De og Hr. *Steensen-Leth* ikke har drøftet den Forklaring, som Hr. *Steensen-Leth* har afgivet i Kommissionen. (*Schøn:* Ja!). Har De, efter at Hr. *Steensen-Leth* har været her i Kommissionen, og til Støtte for Deres Hukommelse ved Udarbejdelsen af Deres Redegørelse til Kommissionen haft Samtaler med Hr. *Steensen-Leth* om, hvad De talte om i Gesandtskabet før Deres Afrejse til København i April 1940?

Schøn: Nej.

Rasmus Hansen: Eller om Stemningen i Gesandtskabet?

Schøn: Nej.

Rasmus Hansen: Eller om Gesandtskabets Kilder?

Schøn: Nej.

Rasmus Hansen: Eller om Indstillingen i Gesandtskabet over for de Oplysninger, som De i Indberetningen overbragte Udenrigsminister Munch?

Schøn: Nej, jeg har overhovedet ikke drøftet Udarbejdelsen af dette Aktstykke med nogen som helst, før det var skrevet.

Rasmus Hansen: Jeg spørger Dem, fordi Deres Redegørelse hos mig har efterladt det Indtryk, at der paa en eller anden Maade maa have været Kontakt imellem Dem og Hr. *Steensen-Leth* vedrørende den Forklaring, han har afgivet her til Kommissionen.

Schøn: Nu er det jo indlysende, at Hr. *Steensen-Leth* og undertegnede, som arbejdede sammen i Gesandtskabet omkring 9. April 1940 og derefter gennem en Aarrække, utallige Gange har drøftet disse Begivenheder sammen, hvad der skete dengang, og hvordan det skete, og mange af disse Drøftelser har jo fundet Sted paa Grundlag af de Notater, jeg dengang skrev, saa det er for saa vidt ikke underligt, hvis Forklaringerne bliver overensstemmende.

Rasmus Hansen: Men naar De nu, som De siger, har haft utallige Samtaler med Hr. *Steensen-Leth* om det, der gik forud for den 9. April 1940, er det saa ikke lidt overraskende, at De slet ikke har nogen Samtale med Hr. *Steensen-Leth*, efter at han har været her i Kommissionen? Det maa dog have givet Hr. *Steensen-Leth* Anledning til at spekulere over baade det ene og det andet og kunde give ham en i og for sig naturlig Anledning til at henvende sig til Dem og spørge, om De nu kunde huske, om dette eller hint havde formet sig paa den eller den Maade. Det kunde jo udmærket være gjort af Hr. *Steensen-Leth*, uden at han havde til Hensigt at paavirke en Forklaring, som De skulde afgive her i Kommissionen, for Hr. *Steensen-Leth* kunde jo, da han forlod Kommissionen og i adskillige Dage derefter, ikke have nogen Viden om, at De vilde blive tilkaldt til Forklaring. Han kunde ikke vide det af den simple Grund, at Beslutningen om Deres Indkaldelse for Kommissionen først er taget adskillige Dage efter, at Hr. *Steensen-Leth* havde været heroppe.

Schøn: Jeg maa ærligt sige, at jeg har ikke med Hr. *Steensen-Leth* drøftet, hvad han har forklaret her i Kommissionen. For det første maa han jo ikke fortælle, hvad han har sagt, og for det andet har jeg altid regnet det for nogenlunde givet, at jeg vilde blive indkaldt i Kommissionen, og jeg undrede mig for saa vidt over, at jeg ikke var blevet indkaldt allerede for den tidligere Kommission.

Rasmus Hansen: Men, Hr. Kontorchef

Schøn, selv om De nu ikke har drøftet med Hr. *Steensen-Leth* den Forklaring, han har afgivet her i Kommissionen — det kunde De ikke gøre, fordi Hr. *Steensen-Leth* havde Tavshedspligt —, kunde De jo udmærket, uden direkte at komme ind paa denne Forklaring, føre Samtaler om, hvad der egentlig var foregaaet i Gesandtskabet i Dagene op til den 9.

Schøn: Jeg siger, jeg har vist ham dette Aktstykke i Gaar og spurgt ham, om det stemte med, hvad han kunde huske. Det har han bekræftet, men der er ikke sat nogen Oplysning eller noget til, som han har foranlediget. Det kan jeg roligt sige.

Rasmus Hansen: Det er heller ikke det, jeg spørger Dem om. Jeg har ikke nogen Formodning om, at der paa Hr. *Steensen-Leths* Foranledning skulde være tilføjet noget til den Redegørelse, som De har læst op her i Kommissionen. Men det, som jeg synes Deres Redegørelse gør Indtryk af, er, at De maa have ført Samtaler med Hr. *Steensen-Leth*, efter at han været her i Kommissionen, om Begivenhederne, om hvad der er talt om i det danske Gesandtskab i Berlin før Deres Afrejse til København.

Schøn: Ja, men er Forklaringen ikke den simple, at vi begge har støttet vor Hukommelse paa dette Aktstykke, som jeg lavede i April—Maj 1940? Det indeholder jo de faktiske Oplysninger om Stemningen og det hele, som det laa dengang.

Rasmus Hansen: Det er muligt; det kan jeg ikke afgøre; derfor spørger jeg. Men maa jeg spørge Dem om en anden Ting. De siger nu, at Hr. *Steensen-Leth* har læst disse Notater, hvorpaa De har bygget Deres Redegørelse til Kommissionen. Dem var han bekendt med, før han kom her i Kommissionen?

Schøn: Ja, ja.

Arnth Jensen: Det er det samme Spørgsmaal, jeg gerne vil stille for at undgaa Misforstaaelser. Hr. *Steensen-Leth* gengav det Brev, som Dr. *Munch* skrev til Gesandten, og det siger han ogsaa er paa Grundlag af Deres Optegnelser. Det er de samme Optegnelser, De begge to har benyttet?

Schøn: Ja.

Mogens Fog: Jeg forstod det saaledes, at Hr. *Steensen-Leth*, før han blev afhørt i Kommissionen, kun har kendt Deres oprindelige Optegnelser og ikke det færdige, som De oplæste i Dag, idet det først er udarbejdet senere.

Schøn: Ja.

Mogens Fog: Kunde De ikke tænke Dem den Forklaring paa Overenstemmelsen mellem Deres og Hr. *Steensen-Leths* Forklaringer, at De begge gengiver Kendsgerninger korrekt?

Schøn: Jo.

Chr. Christiansen: Jeg har et lille Spørgsmaal, som hænger sammen med det, som er omtalt her, nemlig om den Samtale, som De, Hr. Kontorchef, havde med Afdelingschef *Svenningsen*. De fortalte, at De havde talt med ham en halv Time, og har nu senere paa et andet Spørgsmaal svaret, at De maa formode, at De over for Hr. *Svenningsen* har givet Udtryk for Deres Beklemthed over Modtagelsen hos Udenrigsministeren. Men maa jeg spørge Dem: Har De til Hr. *Svenningsen* sagt, at det var Hr. *Mohr*, De søgte, og bedt ham lade de Oplysninger, De gav, gaa videre til Direktør *Mohr*?

Schøn: Bedt ham om at lade dem gaa videre har jeg ikke.

Chr. Christiansen: Det forstaar jeg ikke: naar De søgte Udenrigsministeriets Direktør, men ikke træffer ham, at De saa ikke beder om, at de Oplysninger, De kommer med, gaar videre til den Mand, De vilde tale med.

Schøn: Jeg gaar ud fra, at de Oplysninger, man afleverer til Chefen for den politiske Afdeling, gaar videre. Det skulde jeg vel ikke behøve at bede om.

Chr. Christiansen: Jeg vil blot spørge, om De havde bedt om det.

Schøn: Nej, det har jeg ikke.

Chr. Christiansen: Jeg spørger ikke, om det skulde gøres eller ikke. Jeg spørger blot, om De har bedt om det, da De netop ikke traf den Mand, De søgte?

Schøn: Nej.

Formanden: Men De gik ud fra det som ganske givet?

Schøn: Ja, det ligger i Luften, at man fortæller den Slags Oplysninger videre.

Busch-Jensen: Der er noget andet, jeg vil stoppe ved. Hr. *Schøn* sagde for lidt siden om Situationen, som den laa for Dem i Berlin den 8. April, at der ikke var mere for Dem at gøre, at De vidste, at der var samlet tyske Tropper Syd for Grænsen, og at Flaaden var gaaet gennem Store Bælt, ikke?

Schøn: Ja, at Flaaden var gaaet igennem Store Bælt, havde vi fra en af Journalisterne, der havde talt med sit Blad om Morgenen, eller rettere om For-

middagen — det var vist *Kronika* —, og de havde dèr sagt paa Redaktionen, at Passagererne paa den første Færge over Store Bælt om Morgenen havde kunnet iagttage noget interessant. Paa Grund af den Aflytning, der altid fandt Sted af Bladkorrespondenternes Telefonsamtaler, var man ikke kommet ind paa, hvori det interessante bestod, men vi vidste jo nok Besked.

Busch-Jensen: Ja, gjorde De nu det? For vi ved jo, hvad det var. Vi ved jo, at Flaaden havde forladt Østersøhavnene allerede den 4. April, og at man havde konstateret, at den var gaaet Vest paa. Men man kunde jo ikke deraf slutte, om den var gaaet gennem Store Bælt, eller om den skulde gaa gennem Kielerkanalen. Det var det, der forelaa til Overvejelse, og det interessante, man havde set om Morgenen fra Færgen over Store Bælt, kunde jo være det, der var sket i Store Bælt, nemlig at en Trawler var blevet minesprængt. Det har vi hørt noget om, at der var gaaet nogle armerede Trawlere op.

Schøn: Hvis man har set »Nationaltidende« fra de Dage....

Busch-Jensen: Det er slet ikke det, vi taler om. Vi taler om, hvad De kunde vide, og det, De kunde vide, forstaar jeg nu, var blot, som det var oplyst for Dem, at man fra Færgen havde set noget interessant. Hvad dette interessante var, slutter De Dem til.

Schøn: Ja.

Busch-Jensen: Mere ved De ikke.

Schøn: Nej.

Busch-Jensen: Altsaa, De ved ikke, at Flaaden var gaaet ud. Det var den heller ikke, den var nemlig gaaet derfra den 4. April.

Schøn: Spørgsmaalet den 4. April...

Busch-Jensen: Nej, De siger, at den 8. April vidste De, at Flaaden var gaaet gennem Store Bælt, og da jeg spørger Dem, siger De, at det, De vidste, var, at Bladkorrespondenterne havde erfaret, at man fra den første Storebæltsfærge om Morgenen havde set noget interessant.

Schøn: Der er Spørgsmaalet om den 4. April. Jeg har ikke set det Telegram, der gik om Søndagen, inden det gik: at Transportflaaden var gaaet den 4., men jeg har altid undret mig over den Dato, for vi fik det først at vide Søndag den 7. April. Naar man Søndag Eftermiddag den 7. April sender dette Telegram om, at Transportflaaden er gaaet af Sted, ser paa hele Baggrunden og ved, hvad der stod i »Nationaltidende« i disse Dage — for det havde *Kronika* fortalt os —, og naar saa *Kronika* kommer og fortæller os fra den samme Redaktion, som han har sendt sine Artikler til, at der er set noget interessant paa Store Bælt om Formiddagen, saa er man saa nær ved at have de sikre, faktiske Oplysninger, som man overhovedet kan komme. Man maa jo altid regne med en vis Sandsynlighed. Det er vist det, man kalder en til Vished grænsende Sandsynlighed.

Busch-Jensen: Husker jeg fejl i, at den Meddelelse, der foreligger om Søndagen, og som kommer om Søndagen, at Flaaden var gaaet ud, gaar ud paa, at Flaaden var gaaet ud den 4. April?

Schøn: Ja, det gør den.

Busch-Jensen: Altsaa, man faar ikke at vide den 7. April, at nu er Flaaden gaaet, men man faar at vide den 7. April, at Flaaden allerede er gaaet den 4. April.

Schøn: Det er rigtigt. Spørgsmaalet er bare, hvor den Flaade har været henne i Mellemtiden.

Busch-Jensen: Det kan vi jo ikke vide.

Schøn: Der var dog et militært Efterretningssystem.

Busch-Jensen: Nej, vi ved ikke andet, end at Flaaden var gaaet fra den Havn, hvor den var samlet, den 4. April med Kurs vestpaa.

Schøn: Hvis den i Mellemtiden var gaaet gennem Kielerkanalen, maatte man have vidst det, og vort Efterretningssystem....

Busch-Jensen: Det er slet ikke det, jeg spørger om. Jeg spørger om — og det har jeg faaet Svar paa —, at den Efterretning, De har om Flaaden, eller hvad det nu kan være, om Mandagen, er kun den, naar vi holder os til Faktum, at man fra den første Færge om Morgenen havde set noget interessant. Resten er Slutninger. — De behøver ikke at spekulere saa længe over det, det er ganske klart.

Schøn: Jeg søger blot i min Hukommelse, om der er andre Oplysninger om det Spørgsmal, for jeg har jo ikke skrevet alt ned. Men jeg tror ikke, jeg kommer det nærmere.

Busch-Jensen: Jeg er ogsaa tilfreds.

Steen: Jeg vil gerne foreløbig hæfte mig ved det Tilfælde, hvor de afgivne Forklaringer ikke stemmer overens. De forklarede før, Hr. Kontorchef, paa mit direkte Spørgsmaal, at De meget nøje husker endog hele Sceneriet, og hvilke

Personer det drejede sig om: at det var Kammerherre *Zahle* personlig, alene over for Dem, der havde givet Dem disse meget kortfattede Forklaringer. Hr. *Steensen-Leth* har forklaret det modsatte, nemlig at Kammerherren paa det Tidspunkt var meget syg og meget bundet til sit Værelse, og Grunden til, at *Steensen-Leth* ikke selv rejste, var, at han ikke turde forlade Kammerherren. Men saa føjede han til: men vi havde givet nøje Instruks om, hvad der skulde siges, og dette »vi« kan i denne Forbindelse kun betyde *Kjølsen* og *Steensen-Leth*. Jeg gaar imidlertid ud fra, at da Deres Forklaring er saa nøjagtig, er det den rigtige. Men saa er der en anden Ting. Efter min Erindring siger De i første Omgang, at da De ikke fik Lejlighed til, som De havde forventet, at tale med Udenrigsministeren, tog De ind i Ministeriet og søgte at faa fat i Hr. *Mohr*, men det lykkedes ikke, fordi han, som De senere har erfaret, var paa Vej til Ministeren, men saa faar De fat i Hr. *Svenningsen*. Var det samme Aften?

Schøn: Ja.

Steen: For efter Deres sidste Oplæsning opfattede jeg det saadan, at da De gik forstemt og nedtrykt fra *Munch*, gik De ned til Trianglen og tog ud til en Familie paa Frederiksberg.

Schøn: Det var fordi, jeg blev afbrudt for tidligt. Fortsættelsen vilde have været — men det behøver jeg ikke at læse op nu. Det *var* samme Aften.

Robert Mikkelsen: Inden De afrejste herfra, forstaar jeg, at De var klar over, at der ikke foregik noget her i Byen, der svarede til, hvad De selv mente maatte svare til Betydningen af den Efterretning, De havde bragt.

Schøn: Det kan jeg jo godt sige, som jeg vist ogsaa allerede har sagt, at jeg ikke havde det Indtryk, at man tillagde Beretningen den Vægt, som vi gjorde. Men paa den anden Side, da vi var kommet saa langt hen paa Lørdagen, og da jeg ikke havde faaet Oplysning om, hvilke andre Informationer Ministeriet havde faaet, kunde jeg jo ikke helt se bort fra den Mulighed, at Faren midlertidigt var drevet over.

Robert Mikkelsen: Har den Tanke ikke berørt Dem, at Situationen var saa alvorlig, at man maaske, selv om det stred mod embedsmæssig Coutume, alligevel burde sige et alvorligt Ord?

Schøn: Om Lørdagen, da jeg er hos Udenrigsministeren for at faa det haandskrevne Brev, spørger jeg, som jeg udtrykkeligt nævnte: er der dog ikke noget, jeg skal sige til Kammerherre *Zahle*? — hvorpaa Udenrigsministeren, som jeg ogsaa nævnte før, svarer, at det er ikke nødvendigt, det behøves ikke, for nu kommer Direktør *Mohr* jo til Berlin.

Robert Mikkelsen: Der er fra anden Side sagt, at naar Udenrigsministeren ikke reagerede paa Deres Ønske om at blive spurgt, kunde Grunden være den, at man her i Udenrigsministeriet ikke vilde forstaa, ikke ønskede at forstaa, hvad Gesandtskabet mente. Har De gjort Dem Reflektioner i den Retning?

Schøn: Ikke ønskede at forstaa? — ikke ønskede at forstaa? — Jeg er egentlig ikke klar over Spørgsmaalets Retning: at man med Vilje ikke ønskede at forstaa?

Robert Mikkelsen: Noget i den Retning.

Schøn: Nej, man kan bedømme en Beretning forskelligt, man kan jugere forkert, men at det skulde være med Vilje — det har jeg ikke tænkt mig.

Robert Mikkelsen: Jeg forstaar nemlig, at der har været en Reflektion i den Retning fra anden Side.

Schøn: Nej, det var ikke mit Indtryk.

Rasmus Hansen: Saa vidt jeg erindrer, Kontorchef *Schøn*, svarede De i Anledning af et Spørgsmaal, at man i det danske Gesandtskab den 8. April var klar over, at en Aktion mod Danmark vilde blive gennemført den 9. April.

Schøn: Naa, saa koncist — jeg sagde: i det kommende Døgn.

Rasmus Hansen: Javel. Da Hr. *Steensen-Leth* var her i Kommissionen, blev han spurgt om de Samtaler, der var ført i det danske Gesandtskab om det Maal, som den tyske Transportflaade kunde tænkes at have. Hr. *Steensen-Leth* svarede i den Anledning — og her citerer jeg det stenografiske Referat:*)

> »Vi talte jo meget om, hvor de egentlig skulde hen, og der var altsaa nogen Tvivl om det endelige Maal. Kammerherren skriver et Sted, at deres Maal forventedes naaet den 11., og det var, saa vidt jeg hu-

*) St. 16.

sker, efter en Beregning ud fra dette, at man mente, at de maatte saa langt væk. Man talte om, at de skulde til Sydnorge, man talte om, at de skulde til Nordnorge, man talte om, at det var eventuelt en Skinmanøvre, og at de vilde gaa til Holland — det var altsaa en Oplysning, Nordmændene havde faaet — og det var ikke paa Forhaand til at vide noget, men det har vist sig senere, at de Enheder, der skulde til Narvik, aabenbart var sejlet længe forinden. De maa jo have været deroppe i Forvejen.«

Hr. *Steensen-Leth* har altsaa forklaret over for Kommissionen, at man i Gesandtskabet var af den Mening, at Aktionen i hvert Fald ikke skulde gennemføres før den 11. April. Men hvorfra har De saa Oplysningerne gaaende ud paa, at man i det danske Gesandtskab i Berlin den 8. April vidste, at Aktionen vilde blive gennemført i det kommende Døgn?

Schøn: Den 8. April er en lang Dag, og Opfattelsen kan svinge fra de tidlige Morgentimer til de sene Aftentimer.

Rasmus Hansen: Men det var et Forbehold, De ikke tog, da De gav Deres Forklaring.

Schøn: Ja; men den Beretning, De muligvis tænker paa, altsaa den om Storebæltsfærgen, fik vi først ud paa Eftermiddagen.

Rasmus Hansen: Nej, det, jeg taler om, er, hvad man mente i Gesandtskabet i Berlin med Hensyn til, hvornaar en Aktion, hvis en saadan blev gennemført, vilde finde Sted. Derom har De sagt, at man i Gesandtskabet var klar over den 8. April, at den vilde blive gennemført i Løbet af det kommende Døgn.

Schøn: Men om Formiddagen, den tidlige Formiddag, var vi ikke kommet saa langt i vore Slutninger.

Rasmus Hansen: Det er jo ligegyldigt, om De mente det om Formiddagen.

Schøn: Nej, bevares vel, der er en stor Forskel, for hvis det er om Formiddagen, er der Tid til mere Reaktion, end naar vi først faar det at vide ud paa Aftenen.

Rasmus Hansen: Men for Hr. *Steensen-Leth* er der ikke nogen Forskel. Hr. *Steensen-Leth* har nemlig forklaret for Kommissionen — saaledes maa jeg opfatte det —, at man endnu den 8. April i Gesandtskabet i Berlin var af den Mening, at en Aktion, hvis den blev gennemført, tidligst kunde ventes den 11. April.

Schøn: Ja, lad mig nu se — dette om den 11. April støtter sig, saa vidt jeg husker, til nogle Oplysninger, der var kommet til Gesandtskabet — eller staar det i vore Telgrammer; er det ikke i Søndagstelegrammet, den Dato forekommer?

Busch-Jensen: Det staar i Betænkningen Side 76.

Schøn: Det er Søndagstelegrammet. Det er i Søndagstelegrammet, den 11. April staar.

Kommissionens Sekretær oplyste her følgende: Telegrammet staar i Bilagene til Betænkningen Side 27:

»Erfaret Transportflaade forladt Stettin 4. April, Kurs Vest. Bestemmelse ubekendt, men forventes naaet 11. April.«

Schøn: Det er altsaa det, vi ved Søndag Eftermiddag. Og om Mandagen faar vi i Løbet af Dagen samlet flere Oplysninger.

Busch-Jensen: Maa jeg have Lov at spørge: Hvilke Oplysninger?

Schøn: Blandt andet fik vi at vide, at der var tyske Soldater i Holsten, og senere i Aftenens Løb hørte vi om alle Sænkningerne af Skibe i Skagerak, og derefter hørte vi Kl. 10 i Radioen ....

Busch-Jensen: Lød det som Danmark?

Schøn: Ja, paa det Tidspunkt var man nok klar over, at Danmark og Norge maatte gaa sammen, ellers havde Soldaterne i Holsten næppe været nødvendige.

Rasmus Hansen: Man var i Danmark klar over, at der bestod Mulighed for en Aktion den 9. April, men den Viden havde man vel ikke i Gesandtskabet i Berlin?

Schøn: Nej, vi havde vore egne Oplysninger at støtte det paa. Jeg mener, at i Løbet af Dagen den 8. April faar vi konstateret, eller det regnede vi da med, at Transportflaaden var gaaet igennem Store Bælt, hvilket blev bekræftet senere hen paa Dagen, da Torpederingerne fandt Sted. Endvidere ved vi, at der staar Soldater i Holsten, det fik vi at vide i Løbet af den Dag. Jeg erindrer ikke i Øjeblikket, hvorfra vi havde de Oplysninger om Soldaterne i Holsten, men af en Episode, jeg husker, ved jeg, at vi vidste det.

Rasmus Hansen: Men De er klar over, Kontorchef *Schøn*, at *Steensen-*

Leth ikke har afgivet nogen Forklaring, saa vidt jeg husker, hvoraf det fremgaar, at man i Gesandtskabet i Berlin havde Oplysninger, der berettigede en sikker Formodning om, at en Aktion mod Danmark vilde blive gennemført i Løbet af et Døgn?

Schøn: Ja, som jeg siger, den 8. April var den lange Dag. Om Morgenen havde vi næppe Grund til at antage det, men efterhaanden som Dagen skred frem, blev det mere og mere sikkert.

Arnth Jensen: Hr. *Schøn*, De svarede mig klart og tydeligt før, da jeg spurgte, hvad De havde sagt Mandag Eftermiddag, at De var klar over, at det var uden for enhver Mulighed at rejse. Det vil sige, De var klar over, at et Angreb paa Danmark var saa nær forestaaende. Det fastholder De?

Schøn: Ja, saadan opfattede jeg det.

Arnth Jensen: Ja, vel, men var det ikke Gesandtskabet, der opfattede det saadan?

Schøn: Ja, men jeg kan kun sige: naar vi taler om det indbyrdes, saa diskuterer vi, at nu maa det komme. Det var ogsaa Nordmændenes Opfattelse; jeg ved nemlig, at baade Danske og Nordmænd den Aften var inviteret ud et Sted sammen, men begge Gesandterne blev hjemme.

Fr. Dalgaard: Kan De huske, om De i Deres Samtale med Hr. *Svenningsen* antydede noget i Retning af, at hvis man lavede Mobilisering eller saadan noget herhjemme i Danmark, vilde det maaske være gavnligt?

Schøn: Nej, det kan jeg ikke, det maa jeg hellere sige.

Fr. Dalgaard: Hr. *Steensen-Leth* forklarer, at man den 4. i Gesandtskabet var klar over, at Tyskland havde taget sin Beslutning.

Schøn: Ja.

Fr. Dalgaard: Men man vidste ikke, hvad denne Beslutning gik ud paa — det er først senere, man synes at have været vidende om saa mange Ting, men det sagde Hr. *Steensen-Leth* ikke noget om. Hvis denne Beslutning ikke drejede sig om Danmark, var der ikke noget at gøre, og var Danmark med i Beslutningen, var der for saa vidt heller ikke noget at gøre, medmindre der, da det skulde være et Overraskelsesmoment fra tysk Side, sivede noget ud om det, hvis der blev slaaet Alarm. I øvrigt kunde det, som De forklarer m. H. t. Holland i November, være, at Aktionen blev afblæst.

Schøn: Ja.

Fr. Dalgaard: Man har spurgt Hr. Steensen-Leth, om det vilde være stridende mod al mulig god Tone inden for Diplomatiet, om man, hvis man havde den Opfattelse, at et Overraskelsesmoment kunde bortvejres ved en eller anden Reaktion fra dansk Side, f. Eks. Mobilisering, som dansk Mand kom med et saadant Raad til den danske Regering, og det mente Hr. *Steensen-Leth*, at det kunde man godt komme med, hvis man følte, at det var noget, der eventuelt kunde redde Danmark. Man havde altsaa talt om dernede, at det var da mærkeligt, at man ikke herhjemme i Danmark foretog sig et eller andet. Nu var De heroppe i Danmark, og jeg forstaar, at man nede i Gesandtskabet har talt om, at hvis der enten blev foretaget ret store Indkaldelser eller Mobilisering, kunde det være, at dette Overraskelsesmoment kunde forspildes for Tyskland. Det tænkte De ikke paa, da De var heroppe?

Schøn: Nej, men jeg vil nærmest gaa ud fra, at disse mere omfattende Diskussioner har fundet Sted, efter at jeg allerede var taget af Sted. Jeg havde vist kun en lille halv Times Tid i Gesandtskabet, efter at jeg havde faaet Visum'et ordnet.

Fr. Dalgaard: Det forstaar jeg. Jeg tænker paa, at De skulde kommentere, hvis De blev spurgt. Hvis nu *Munch*, Udenrigsministeren, havde spurgt: Hvad vilde De — hvis De nu oplyste om den foreliggende Situation — mene, man skulde gøre i Danmark, vilde De saa — og det havde man altsaa gjort i Gesandtskabet — have talt om eventuel Mobilisering?

Schøn: Jeg kan kun sige, at Kammerherre *Zahle* havde ikke bedt mig om at omtale Mobilisering. Hvad jeg selv vilde have sagt i den Situation, er maaske noget vanskeligt at sige.

Fr. Dalgaard: Det var ogsaa nærmest det første, om man havde været inde paa saadanne Ting, jeg tænkte paa. Saa langt gik Deres Instruktioner for Kommentar altsaa ikke?

Schøn: Nej, bevares, hvis det havde været saadan, havde jeg maattet gribe ind over for Udenrigsministeren. Havde de været af den Art, havde jeg selvfølgelig ikke kunnet lade mig permittere.

Fr. Dalgaard: Vil det ikke sige, at det, som De maaske var forstemt over,

alligevel snarere gik paa, at man efter Deres Mening ikke saa saa alvorligt paa det, som De saa paa det nede i Gesandtskabet?

Schøn: Ja, i og for sig syntes jeg jo nok, det var mærkeligt, at Udenrigsministeren ikke fandt paa at spørge mig. Naar man kommer hjem med en Beretning af den Art og man saa overhovedet ikke spørges, finder man det underligt, men det kan maaske ogsaa godt skyldes noget i Retning af det personlige: man synes, det er underligt for en selv; man er dog i Stand til at sige noget.

Fr. Dalgaard: Ja, da De nu taler med Hr. *Svenningsen*, saa vil jeg ikke mene, at De skulde sige: Vi skal vist mobilisere eller noget lignende — det kan jeg godt tænke mig, at De ikke har gjort —, men talte De om noget i den Retning med Hr. *Svenningsen*, at de har noget for i Tyskland, og hvis vi herhjemme i Danmark paa en eller anden Maade officielt lader os mærke med, at vi ved, at de har noget for, saa kan det være, at et Overraskelsesmoment kan spilles Tyskerne af Hænde?

Schøn: Jeg vil ikke tro, at vore Diskussioner har strakt sig saa vidt.

Fr. Dalgaard: Det er nemlig ret vigtigt, fordi dette blev noget koncentreret paa visse Steder, da vi talte med Hr. *Steensen-Leth* og i øvrigt ogsaa med Hr. *Kjølsen*. Det sidste lader jeg ligge, men da vi talte med Hr. *Steensen-Leth* i Kommissionen, var han flere Gange inde paa dette, at man vilde mene dernede, at det var godt, hvis man herhjemme i Danmark ligesom lod skinne igennem, at man var klar over det. Det kunde være, det kunde ødelægge noget.

Schøn: Nej, men, som sagt, Tiden, inden jeg tog af Sted til København, var meget kort, man maatte naa Flyvemaskinen, og med Kammerherren har jeg bestemt ikke diskuteret Spørgsmaalet.

Busch-Jensen: Det er i Anledning af Hr. Arnth Jensens Spørgsmaal for lidt siden og Svaret paa det. Jeg mener, det staar stadig fast, at den positive Ting, man vidste i Gesandtskabet den 8. om Eftermiddagen paa det maritime Omraade, var, at man fra Storebæltsfærgen havde iagttaget noget interessant. Mere er der ikke positivt fra den 8. om Begivenheder paa Søen. Saadan forstaar jeg det.

Schøn: Det tror jeg ogsaa, efter hvad jeg kan huske i Øjeblikket.

Busch-Jensen: Ja, Tak.

Arnth Jensen: I Deres første Beretning her for Kommissionen nævnte De, at De — det var vel om Fredagen — havde mødt fhv. Udenrigsminister *Erik Scavenius*.

Schøn: Ja.

Arnth Jensen: Maa jeg spørge: Havde De Samtale med ham?

Schøn: Nej, nej, jeg mødte ham bare paa Gangen.

Formanden: Ja, saa siger vi Tak, Hr. Kontorchef, for Deres Forklaring, men jeg kan ikke sige, at det er helt udelukket, at vi eventuelt kommer til at tale med Dem en Gang endnu.

Schøn: Det er jeg villig til.

Formanden: Mange Tak.

Afhøringen sluttet Kl. 21.15.

Torsdag den 4. April 1946 Kl. 19.

For Kommissionen mødte Sekretær, fhv. Kaptajnløjtnant i Søværnet Frits Gordon Francis Langhorn.

Formanden: Det er Hr. Langhorn, ikke sandt?

Langhorn: Ja.

Formanden: Hr. Langhorn, inden vi begynder, maa jeg bede Dem oplyse Kommissionen om Deres fulde Navn og Stilling.

Langhorn: Frits Gordon Francis Langhorn. Jeg er Sekretær, fhv. Kaptajnløjtnant i Søværnet.

Formanden: Ja, vel. De var den 9. April Kaptajnløjtnant og tjenestegørende paa Middelgrunden?

Langhorn: Ja.

Formanden: Det, vi gerne vil have Deres Forklaring om, er Forholdene paa Middelgrunden og specielt Forholdene paa Middelgrunden den 9. April om Morgenen.

Langhorn: Ja.

Formanden: Men inden vi gaar til at stille Spørgsmaal vedrørende dette Emne, vil jeg gerne spørge Dem, om De er bekendt med, at denne Kommission har til Opgave at udrede blandt andet Forholdene omkring den 9. April.

Langhorn: Ja.

Formanden: Og endvidere, at Kommissionen ifølge Kommissoriet har Diskretionspligt ...

Langhorn: Ja.

Formanden: ... idet Forklaringerne afgives for lukkede Døre.

Langhorn: Ja.

Formanden: Som Følge heraf maa Medlemmerne ikke berette noget om, hvad her sker. Jeg vil spørge Dem, om jeg maa gaa ud fra, at De ogsaa føler Dem bundet af denne Diskretionspligt, saaledes at De ikke, naar De gaar herfra, gaar ud og afgiver Beretning om, hvad De har forklaret her.

Langhorn: Ja.

Formanden: De er altsaa klar over, at det foregaar kort og godt for lukkede Døre.

Langhorn: Ja.

Formanden: Hvordan var Deres nærmere Stilling paa Middelgrunden?

Langhorn: I Vinteren 1939—40, nærmere betegnet fra 10. Oktober, havde jeg været Skoleforstander for en Skole, som indtil Jul var en Eksercerskole og derefter overgik til at være en Artilleriskole. Det var menige, værnepligtigt Mandskab, der var til Uddannelse. Jeg kan ikke huske Antallet saa nøje, men skønsmæssigt var det ca. 300 Mand.

Formanden: Paa Middelgrunden?

Langhorn: Ja.

Formanden: Var det i Virkeligheden ikke saadan — det kan jeg forstaa paa Deres Forklaring —, at De var Chef for Middelgrunden?

Langhorn: Jo, det var jeg blevet, jeg var Interimschef fra 8. April om Eftermiddagen.

Formanden: Paa det Tidspunkt blev den virkelige Chef ...

Langhorn: ... frakommanderet for at overtage den Stilling, han for nylig havde bestridt som første Artilleriofficer paa Artilleriskibet »Niels Iuel«, som laa paa Holmen i afrigget Tilstand.

Formanden: Vi maa nu fortsætte vedrørende Middelgrunden, og jeg vil gerne bede Dem give en kort Beskrivelse med Deres egne Ord af, hvordan Forholdene var paa Middelgrunden.

Langhorn: I det hele taget en mere almindelig Forklaring af de personelle og materielle Forhold?

Formanden: Ja.

Langhorn: Middelgrundsfortet var som de fleste andre af Kystdefensionens Værker i en meget ringe Forfatning kampmæssigt set. Paa Grund af Personalemangel, Pengemangel og ikke mindst paa Grund af meget store Personelproblemer var Fortet vedligeholdt paa en saadan Maade, at man bl. a. havde brændt en Del af Krudtet, som man altsaa muligvis vilde komme til at mangle under en senere Kamp. Kystdefensionen laa med ret store Lagre af Sprængstoffer og Krudt, som var overtaget fra Hæren i sin Tid og paa Grund af dets Alder efterhaanden var blevet suspekt, saaledes at man saa sig nødsaget til af Sikkerhedshensyn at brænde det, og man kunde ikke opnaa Bevillinger til at erstatte det. Samtidig havde man dog begyndt en Modernisering af Skytset. Den var for Middelgrundsfortets Vedkommende langtfra tilendebragt, man havde meget store Vanskeligheder

at kæmpe med i Kystdefensionen, idet det var et meget stort Tjenesteomraade man havde overtaget 1932, set i Forhold til Flaaden. Jeg har selv haft Lejlighed til at følge det derude paa forholdsvis nært Hold, idet jeg i Perioden lige siden Foraaret 1933 har været tjenstgørende ved Kystdefensionen. Man var uden Personel, der var uddannet i Flaaden til Varetagelse af Mobiliseringsopgaver. Dette Problem havde Kystdefensionen søgt afhjulpet ved, at man havde opfundet, kan man næsten sige, nogle nye Personelkategorier, som man uddannede, idet man inden for Flaadens egne Rammer ikke havde bedre Personel. Paa det Tidspunkt, da Marinen overtog Kystdefensionen, havde man ingen Erfaringer paa den Matordning, der nu findes i Flaaden, den Ordning, hvorefter der uddannes faste menige, hvoraf senere Underofficererne rekruteres. Man gik da dertil, at man paa en Maade, kan man sige, skrev Hærens Metoder af — det var det mest nærliggende, tillige det billigste —, ved at man indførte nogle Kategorier af værnepligtigt Befalingsmandspersonel, som senere kunde overgaa til at blive Reservepersonel. Dette Personel havde en meget nødtørftig Uddannelse, dels fordi man ifølge Værnepligtsloven kun kunde holde Folk inde i 18 Maaneder til Værnepligtstjeneste, og saa var det endda en Betingelse, at de skulde udnævnes til Befalingsmænd. Man lavede altsaa dette Personel, der nærmest mindede om Hærens Underkorporaler, og som senere kunde blive noget, der svarede til Korporaler, det, der kaldes Overkonstabler, og som senere blev udnævnt til Underkanonérer i Reserven. For Officersperonellets Vedkommende lavede man en lignende Ordning som Hærens, idet man uddannede nogle flinke Folk til Kystløjtnanter i Reserven; den Kategori, der hedder værnepligtige Officerer, kendte vi ikke i Flaaden, vi kendte kun Liniepersonel og Officerer i Reserven inden for Officersrammerne. Personellet, der blev taget til denne Tjeneste, var dels Personel, der meldte sig frivilligt, dels tvungent Personel, hvilket imidlertid kunde give Anledning til en noget uheldig Sammenblanding. Uddannelsen af en Officer varede i 19 Maaneder fra det Øjeblik, han kom ind, d. v. s., paa godt $1^1/_2$ Aar uddannede man en Mand til at bestride en Officerstjeneste, og noget lignende var Uddannelsens Varighed for dem, der blev Overkonstabler og senere Underkanonérer.

Formanden: Men hvordan var det saa den 9. April, jeg mener: Hvordan var Besætningen paa Fortet den 9. April?

Langhorn: Ja, den maa siges at have været krigsmæssigt yderst ringe, idet den Besætning, der i Vinterens Løb var uddannet til Betjening af det mellemsvære Skyts, nemlig to Gange fire 17 cm's Kanoner, paa Grund af Isperioden dels ikke havde faaet den Uddannelse, som man ønskede, og som man ansaa for nødvendig for, at de skulde kunne virke tilfredsstillende, dels ikke paa Grund af Isforholdene havde faaet afholdt de Øvelsesskydninger, der var planlagt. De var bestemt til Hjemsendelse i Begyndelsen af April, idet der skulde indkaldes nyt Mandskab til Middelgrundsfortet den 9. April; det var Mandskab, som nu skulde uddannes til $30^1/_2$ cm's Skyts. Paa Grund af de før nævnte store Vanskeligheder ved at overtage et saa fremmedartet Omraade, var man paa det Tidspunkt endnu ikke naaet saa langt i Kystdefensionen, at man var i Stand til at skyde med det svære Skyts, det havde man ikke forsøgt, man var begyndt fra neden, man var begyndt at afholde Skydning med 12 cm's Skyts, og nu skulde man gaa op til 17 cm's Skyts. Der havde tidligere været planlagt Skydning med 17 cm's Skyts, men det var i det store og hele gaaet i Vasken paa Grund af Vejrforhold og andre Forhold, der gjorde sig gældende, de store Vanskeligheder ved at finde et tilstrækkelig godt Ildledelsessystem til det ganske forældede Skyts. I Vinteren 1939—40 havde man paabegyndt en Motorisering af Skytset. Al Ammunitionshejsning blev tidligere foretaget med Haandkraft, nu blev det ændret saaledes, at det skulde foregaa ved ekstra Motorkraft, og det medførte yderligere, at man maatte skaffe sig et større Elektricitetsaggregat til Forsyning af Strøm og med Strøm for disse Motorer, idet de gerne skulde kunne virke alle sammen samtidig og samtidig med, at man havde alle Projektører i Gang. Der var derfor netop under Opstilling nye Dieselmotorer og Dynamoer. Man overgik samtidig fra en forældet Spænding paa 73 Volt til en mere moderne paa 110 Volt, men man var ikke kommet saa langt paa det Tidspunkt, at Motoriseringen var tilendebragt, navnlig kunde man ikke fuldt ud betjene det svære Skyts med Elektricitet.

Formanden: Var det Grunden til, at den Kanon, der skulde anvendes om Morgenen, svigtede?

Langhorn: Nej, det var det ikke. I Begyndelsen af April blev det bestemt, at man ikke vilde hjemsende Personellet, der var uddannet til Skytset, uden at man havde faaet givet det Lejlighed til at foretage de berammede Øvelsesskydninger. Derfor blev det — jeg tror, det var den 2. eller 4. April, det kan jeg ikke huske — lagt over paa Flakfort, hvor det blev indkaserneret. Det var Tanken, at Mandskabet skulde sejles over til Middelgrundsfortet til disse Øvelser og først hjemsendes, naar man i Løbet af ca. 1 Maaned havde faaet bragt Uddannelsen op paa et saadant Standpunkt, at man kunde afholde disse Øvelsesskydninger. Naar Uddannelsen var blevet saa ringe, som den var, skyldtes det til Dels de Isforhold af ganske ekstraordinær Karakter, der herskede i Sundet, i det hele taget i de danske Farvande. Man havde siddet indefrosset paa Middelgrundsfortet i et Tidsrum af ca. 5 Uger, og da der derefter blev aabnet Mulighed for at sende Besætningen paa Landlov, sendte man dem ind i Hold, og paa Grund af Vejrforholdene, bl. a. Taage, var det ofte saaledes, at disse Hold ikke kunde komme ud igen til de bestemte Tidspunkter. Jeg erindrer bl. a. en bestemt Lejlighed, hvor et Hold, der, saa vidt jeg husker, bestod af $^1/_3$ af Besætningen, var i Land i 14 Dage i Træk og maatte ud paa Lynetten paa Kommandostationen, hvorfra de skulde føres over til Middelgrundsfortet, men paa Grund af usikre Isforhold og Vejrforhold og lignende var man nødt til at underbringe dem dèr eller sende dem hjem igen. De mødte hveranden Dag for at sejle ud. Det var et ret kraftigt Afbræk i Uddannelsen.

Det kan endvidere bemærkes, at de Officerer, der skulde være Ildledere ved 17 cm's Skytset, var ganske unge Løjtnanter, der lige var udnævnt til Kystløjtnanter i 1939. Disse Kystløjtnanter havde gennemgaaet en Uddannelse af den sædvanlige Længde, men paa Grund af særlige Forhold, kan man godt sige, var Uddannelsen ikke blevet saa effektiv, som man kunde ønske sig, dels er det meget vanskeligt at uddanne en fuldstændig civil Mand, saa han er fuldt tjenestedygtig som Officer, paa $1^1/_2$ Aar, det vil sikkert enhver kunne forstaa, og dels havde man paa det Tidspunkt for at faa et tilstrækkeligt Antal Officerer halvvejs tvunget en Del ind, og de mødte ikke med den helt rigtige Opfattelse, kan man godt sige, af Tjenesten, de følte den forlængede Tjeneste som en ubehagelig Tvang, og naar de indvilgede i at lade sig udnævne til Officerer af Reserven — det havde de paa et vist Tidspunkt nægtet —, skyldtes det det, at Ministeren paa det Tidspunkt, de skulde udnævnes, kunde udnævne dem mod deres Vilje til værnepligtige Officerer; det var, saa vidt jeg husker, en Bemyndigelseslov, der var vedtaget ved Krigens Begyndelse, og som gav Forsvarsministeren denne Bemyndigelse, den gav ham næsten Hals- og Haandsret over Personellet, for at man kunde tilvejebringe det fornødne Personel. Dette Forhold, at man stillede dem i Udsigt, at hvis de ikke indvilgede i efter deres Uddannelse at lade sig udnævne til Kystofficerer i Reserven, vilde man udnævne dem til værnepligtige Officerer, hvorved de vilde opnaa en noget ringere Løn, medførte, at de bøjede sig og fandt sig i Forholdene. Dette Personel havde under sin Uddannelse været underbragt dels paa Flakfortet og dels, senere, paa Lynetten, hvor man havde etableret en Kystofficersskole.

Formanden: Jeg tror, vi har den tilstrækkelige Baggrund for Morgenen den 9. April.

Langhorn: For Personellet ...

Formanden: Men det er muligt, vi skulde have lidt mere at vide om Materiellet.

Langhorn: Ja. Middelgrundsfortet henlaa i noget, som kaldes andet Krigsberedskab, det var noget, Kystdefensionen havde bestemt, det var indberettet til Ministeriet og formentlig godkendt — jeg ved ikke, om det var officielt godkendt eller stiltiende godkendt. For saa smaat at begynde med de Opgaver, man kunde magte, var man begyndt at bringe de mindre Forter i Stand og havde saa efterhaanden arbejdet sig op til at faa kraftigere, større Værker, der dels var besværligere og dels dyrere, bragt i Orden. Krigsberedskabet paa Middelgrundsfortet bestod deri, at under normale Omstændigheder skulde dets to 12 cm's Batterier være klar til Skydning i Tilfælde af Kamphandlinger eller Neutralitetskrænkelser, hvor en Beskydning var hjemlet eller beordret.

Formanden: Var de det om Morgenen den 9. April?

Langhorn: Nej, det har de sikkert ikke været, idet der ikke var noget uddannet Personel til dem. Det 12 cm's Skyts, som staar paa Middelgrundsfortet, er det eneste, Kystdefensionen raader over af den særlige Model. Der findes andet 12 cm's Skyts paa andre Forter, paa andre Værker, men det er af en noget mere moderne Konstruktion, disse var nogle gamle, forældede kruppske Kanoner, og i Almindelighed var Personellet ikke uddannet specielt i den Type, fordi den kun fandtes i ringe Omfang. Der findes saa mange Skytstyper ved Kystdefensionen, at det er umuligt at uddanne Personellet i dem alle, og Befalingsmandspersonellet er uddannet i Betjening af det Skyts, som findes paa de Forter, hvor de er underbragt og har deres Skole, og det var hovedsagelig for Flakfortets Vedkommende; de var kendt med Skytset derovre, navnlig det lette og mellemsvære Skyts.

Formanden: Vil det sige, at de Befalingsmænd, der var paa Middelgrunden den 9. om Morgenen, ikke kunde betjene det Skyts?

Langhorn: Man vilde nok have kunnet komme til at fyre med Kanonerne, men det maatte altsaa forudgaas af en Instruktion, hvis man skulde skyde med hele Batteriet. Jeg vil tro, man kunde have betjent en Kanon tilfredsstillende med det forhaandenværende Personel.

Chr. Christiansen: Hvor meget Mandskab var der om Morgenen den 9. April?

Langhorn: Jeg kan ikke huske nøje, hvor meget menigt Mandskab der var, men jeg ved, at der var alt af Frigængere, Personel, der var udtaget til Tjeneste som Kokke, Messegaster, Telefonpersonel og Skrivere, Kontorister og forskelligt andet — Fyrbødere, Maskinister har der sikkert ogsaa været —, altsaa Folk uden nogen egentlig militær Uddannelse, Folk, der i Tilfælde af Skydning hovedsagelig skulde have været brugt til Ophejsning af Ammunition, en simpel Bestilling, idet det bestaar i at vælte Projektilerne ud af Vognen og køre dem hen til Elevatorer, som saa betjenes af en Elektromotor. De Folk havde egentlig ikke nogen Uddannelse.

Chr. Christiansen: Var der ikke nogen, som havde Uddannelse til at skyde med de Kanoner?

Langhorn: Jeg har tilfældigvis en Seddel, som jeg har skrevet ned dengang. Der var syv Underkanonérer, de havde gjort Tjeneste paa Fortet i nogen

Tid, de maa, maa man gaa ud fra, kende dette Skyts, og 4 Kanonérer, der kunde have udgjort en Kanonbesætning i gunstigste Tilfælde, de havde en kortvarig Uddannelse i Ammunitionsindføring, de kunde have ledet 2 Kanonbesætninger. Under normale Omstændigheder var der hver Dag udstukket Kanonbesætninger til disse Kanoner, netop Befalingsmænd, fordi Befalingsmændene var de eneste, der kendte Skytset. Disse Befalingsmænd kunde alarmeres ved et bestemt Signal med en elektrisk Klokke, der var anbragt paa Sovestuerne. Den elektriske Klokke kunde anvendes til at alarmere, dels det vestlige Batteri og dels det østlige Batteri. Der var to forskellige Signaler. Man havde ogsaa af de menige, der nu var afgaaet til Flakfortet, uddannet Besætninger til dette Skyts, fordi man fandt det hensigtsmæssigt, at det kunde betjenes af menigt Mandskab. Befalingsmandsstyrken paa Fortet var den Aften særlig ringe, idet man som tidligere nævnt skulde have Indkaldelse den 9. April om Morgenen eller i Løbet af Formiddagen. Saadan en Indkaldelse er en ret stor organisatorisk Opgave. Det kan synes lidt mærkeligt, fordi man kan synes, det maa være noget, vi er forfærdelig meget vant til at faa saa mange Mennesker ind, men det har visse praktiske Vanskeligheder, bl. a. var det den største Styrke, der nogen Sinde var indkaldt til Middelgrundsfortet paa en Gang. Endvidere var mange af de Befalingsmænd, som var til Tjeneste paa Fortet, Folk, der havde været hjemsendt og ikke havde særlig Rutine, og som var indkaldt igen. Og en Del af Officerspersonellet og Kanonérpersonellet var Folk fra Hæren, der var lavet om ved, at man havde givet dem en anden Uniform paa og kaldt dem noget andet, men som man i øvrigt ikke havde foretaget nogen særlig Uddannelse af. Jeg kan nævne, at man havde Folk, der var hjemsendt som Kornetter ved Hæren med Vedtegning: Ikke egnet til Udnævnelse til Officer, og som i Hærens Tid ikke vilde være udnævnt til Sekondløjtnanter. En stor Del af dette Personel blev indkaldt allerede i 1939 ved Sikringsstyrkens Formering. Det var Falk, der var lidt oppe i Aarene, mange var op imod 40 Aar, dem vilde man nødig have gaaende som Kadetter. Det var den Kategori, der blev omdannet, det var Folk, der var taget ud fra det private Erhverv, Grosserere, Automobilforhandlere, Gymnastiklærere, alt muligt

mellem hinanden. Man vilde gerne, det gaar jeg ud fra, gøre noget for dette Personale, bl. a. i lønmæssig Henseende, det var Folk med Familie, Koner og Børn; der var ingen Forsorgsordning for dem, man vilde gerne skaffe dem Officersgrad og Officersløn, saa havde man lovet dem, at hvis de vilde udføre 4 Maaneders god Tjeneste, vilde man trods det, at de var kasseret med den Vedtegning, at de ikke egnede sig til Udnævnelse, udnævne dem. Det havde man gjort, og det vil jeg skønne har i mange Tilfælde været forsvarligt, for mange af dem var bleven modne Folk og meget fornuftige Mennesker, og naar de var hjemsendt med denne Vedtegning, skyldtes det mange Gange Ungdomsforseelser, medens de var paa Skole, maaske Skolechefen havde faaet et Horn i Siden paa dem. Det har vist sig, at det ingenlunde var de ringeste, men nogen særlig god Uddannelse kunde man ikke sige dette Personel havde.

Formanden: Jeg tror, at vi nu har faaet en grundig Beskrivelse baade af Personellet og Materiellet paa Middelgrunden.

Inden vi gaar videre, vil jeg gerne høre, om nogen af Kommissionens Medlemmer ønsker at stille Spørgsmaal i denne Forbindelse.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge, om De, før De kom til Middelgrundsfortet den 8. April, havde været der og gjort Dem bekendt med Forholdene, ogsaa de militære Forhold, jeg tænker paa Skyts og den Slags Ting?

Langhorn: Ikke i Detailler. Den tekniske Indretning af Skytset havde jeg ikke nogen særlig Lejlighed og navnlig ikke Tid til at sætte mig særlig grundigt ind i. Der var paa Fortet en første Artilleriofficer, en Kystløjtnant, han havde over for Chefen Ansvaret for Skytset, det var paa det Tidspunkt en Kystløjtnant *Erik Nielsen*, der i øvrigt var Nazist, og som senere, efter den 29. August, har taget Livet af sig.

Chr. Christiansen: Maa jeg spørge, da nu dette meget omtalte Skib viste sig ved Indløbet til Københavns Havn, hvornaar kom De da til Stede og blev klar over, hvad der foregik?

Formanden: Men det er det næste Spørgsmaal.

Chr. Christiansen: Ja, men jeg fortsætter.

Formanden: Men det var ikke Meningen. Vi skulde gerne først være færdige med dette.

Langhorn: Der er lige Anledning til at paapege med Hensyn til dette Skyts, det 12 cm's, som udgjorde Neutralitetsbevogtningens Midler, at det under almindelige Omstændigheder var saaledes, at en Kanonér paa Fortet havde til Opgave blandt Befalingsmændene at udstikke Personel til dette Skyts hver Aften, Personel, som saa var til Tjeneste et Døgn ad Gangen. Saa vidt jeg kan se, har den paagældende Kanonér ikke gjort det den 8. April om Aftenen. Det kan man maaske finde paa at dadle ham for, men jeg vil nu sige, at jeg synes, det paa en vis Maade har været beretttiget under de Forhold, hvori Fortet henlaa. Det var en Mand, der havde været Sergent i Kystartilleriet, og som altsaa var lavet om til Kanonér. Han havde ikke saa god Føling med Personellet og dets Uddannelse, men han maatte i hvert Fald være klar over, hvorledes det laa med Hensyn til de Overkonstabler, der kom til Fortet — de kom der, saa vidt jeg husker, netop den 8. April eller Dagen før, det er jeg ikke rigtig klar over. Der kom 22 Overkonstabler ovre fra Flakfortet, hvor de havde været paa Skole; de var altsaa lige udnævnt, disse Overkonstabler. Det har en vis Interesse at se hele denne Personaletilstand paa Fortet. Disse Overkonstabler havde faaet en lignende daarlig Uddannelse, fordi de havde været ude for de samme Vanskeligheder under Isperioden, som jeg nævnte før, dette med at blive sendt i Land og ikke kunne komme ud igen.

Alle disse Mennesker, der gik paa Fortet, havde paa Grund af Issituationen en meget stor Opgave. Den bestod i at ise ude omkring Fortet for at skaffe fersk Vand til Fortet, idet man kunde se, at paa et eller andet Tidspunkt vilde Ferskvandsbeholdningen ellers slippe op. Til at koge Kartofler, til Vask og Toiletbrug og saadan noget brugte man smeltet Is. Det krævede et meget, meget stort Personel at skaffe Is til Smeltning til dette. Det havde de altsaa ogsaa været ude for derovre, og saa var der samtidig det paa Flakfortet, at baade de yngste Kystløjtnanter og alle disse Overkonstabler havde lidt under, at Chefen for Flakfortet, den nu afskedigede Orlogskaptajn *Wodschou*, havde saa mange Ideer med Skytset, Ildledelsessystemet o. s. v. Han anvendte i en stor Del af Undervisningstiden Eleverne som Forsøgspersonel ved

nye Skytsmetoder og saadan noget, ganske uden for den egentlige Undervisningsplan, og det er mig i det hele taget bekendt, at han ofte greb ind i Undervisningen paa en for denne uheldig Maade.

Alt dette gjorde, at det Befalingsmandspersonel, der kom derfra, ikke var meget bevendt. Man vilde altsaa ikke ud af disse 22 Overkonstabler, der kom, kunne tage Folk til det Skyts, der skulde udgøre Neutralitetsbevogtningen. Det vilde man have kunnet næste Dag, altsaa den 9. April. Hvis alt var gaaet normalt og rutinemæssigt, saa vilde man allerede den 9. April igen have været oppe paa at have saa mange Befalingsmænd derude, at man kunde varetage en Del af Opgaven, idet mange af Befalingsmændene jo var i Land paa Landlov. Man havde udtrykkelig givet Besked om, at der skulde gives Landlov, og man havde sendt saa mange, som det var praktisk og hensigtsmæssigt at have i Land næste Morgen af Hensyn til det nye Personels Fremmøden paa Holmen. Der skulde være Indkaldelser paa Holmen, og dèr møder Personellet mellem 9 og 11, det staar der i Mødebefalingen, og dèr skulde man have en hel Del Befalingsmænd til at hjælpe med Iklædning og Transport ud til Fortet, med Bespisning og Opbevaring af Værdigenstande — der er en hel Masse Opgaver, og man plejede at sørge for, at der var Folk i Land til at tage sig af disse Opgaver, for saa kunde de møde direkte derfra og skulde ikke først befordres ind, idet der ikke normalt er nogen Forbindelse udefra om Morgenen. Der var intet Skib derude, der kunde befordre dem ind. Skibet laa ved Lynetten om Natten og skulde først ud og hente dem derude, og saa vilde de komme for sent.

Formanden: De brugte før Udtrykket, at »man« havde sørget for det. Hvem er »man«?

Langhorn: Det er Fortet, det er Chefen.

Formanden: Det er Dem?

Langhorn: Det var mig i dette Tilfælde, men det er altsaa ikke noget, de har gjort paa egen Haand, og det, der skete, var almindelig Coutume, det var ikke noget særlig ekstraordinært.

Formanden: Nej.

Langhorn: Saa var der en Del Kadetter derude. Der var bl. a. mødt nogle Folk, som var hjemsendt fra Kadetskolen. Det var Kystkadetter, Folk, der havde været paa Kadetskole, og nogle af dem i hvert Fald havde kun været Aspiranter, saa vidt jeg husker. De var indkaldt igen, og man kunde ikke saa godt have denne Kategori Kadetaspiranter, fordi der var i Forvejen saa uhyre mange Personelkategorier, derfor havde man udnævnt dem til Kadetter. Det var Personel, der faktisk var kasseret engang før, kan man godt sige, men paa Grund af Forholdene, det store Personelbehov, den skrigende Befalingsmandsmangel, havde man altsaa taget disse Folk ind igen, og de var sendt i Land, fordi det var Folk, der stort set ikke kendte noget til Fortet eller Skytset, i hvert Fald meget af Skytset kendte de slet ikke, og de var ikke fuldt ekviperet, og derfor blev de sendt i Land for at hente Dolke og forskellig anden Udrustning, som de skulde have, for at de kunde være helt udrustet til at bestride Tjenesten derude, idet man maa gaa ud fra, at i en saadan Skole kan Befalingsmændene gennemgaaende ikke gaa i Land de første Dage.

Formanden: Der var ikke nogen Kadet til Stede?

Langhorn: Der var i hvert Fald en Kadet, det kan jeg se her paa en lille Seddel, jeg har skrevet, medens jeg har telefoneret. Det er det eneste Dokument, jeg har i Behold derude fra. Denne Kadet var af en særlig Slags, en særlig uheldig Kategori, kan man godt sige, ikke personligt, han var sikkert en udmærket Mand, men paa et tidligere Tidspunkt — det var nu paa et Tidspunkt, hvor jeg ikke selv har været tjenstgørende ved Kystdefensionen, saa det er altsaa ikke noget, jeg selv har oplevet paa tæt Hold, det er noget, jeg kun har i mundtlig Overlevering —, paa et tidligere Tidspunkt havde Chefen for Kystdefensionen faaet den sikkert udmærkede Tanke, at naar man nu uddannede en Masse Liniepersonel til at betjene det svære Skyts, et Personel, som skulde have en vis maritim Indsigt, saa havde man, hvis man fik de Ønsker om Luftværnsskyts til Forterne opfyldt, som man ustandselig indsendte Skrivelser om til Ministeriet, Personel nok alligevel til at bestride Tjenesten ved dette Luftværnsskyts. Derfor vilde man lave et særligt Personel. Nu saa man, at det var gaaet saa godt, at man udenom Loven havde kunnet lave disse Kystofficerer, Overkonstabler og Underkanonérer. Det var noget, som slet ikke stod omtalt i Sø-

værnsordningen af 1932, det var rent administrativt, at man havde lavet dette Personel, og det havde man saadan set, kan man sige, haft Succes med, de havde ikke rejst nogen Indvendinger, det var en ret billig Maade, hvorpaa man kunde faa et nødtørftigt Personel. ...

Formanden: Ja, Tak. ...

Langhorn: Nu vilde man altsaa lave noget Luftskytspersonel. Saa tog man, muligvis uden nogen særlig Bemyndigelse fra Ministeriet, nogle flinke værnepligtige ude fra denne Skole. Der var nogle Folk, der havde været paa Skole i 2 Maaneder, en almindelig Officersskole, hvor de havde lært Vagttjeneste og Geværgreb og saadan noget, og saa lavede man en særlig Skole for dem og sagde, at nu skulde de uddannes til at blive Luftværnsofficerer, de skulde vist hedde Luftværnskadetter.

Formanden: Jeg kan forstaa, at det er Dem meget om at gøre at forklare dette her.

Langhorn: Ja, det spiller nemlig en Rolle senere hen; jeg kommer til et Punkt, hvor det spiller en afgørende Rolle.

Formanden: Saa maa De hellere fortsætte.

Langhorn: Dette Personel var nu imidlertid blevet hjemsendt efter 2 Maaneders Tjeneste som Aspiranter. Man havde vist gjort dem til Luftværnsaspiranter, havde man kaldt det, og de havde været inde i 2 Maaneder, men jeg har Indtryk af, at Ministeriet ikke bifaldt denne Ordning, idet man syntes, at der var Kategorier nok i Forvejen, man kunde daarligt overkomme flere Skoler, og da det saa ud til at trække ud med Luftskytset, har man formentlig ogsaa fundet, at der var ingen Grund til at uddanne Folk til Kanoner, som der ikke var nogen rimelig Udsigt til at faa. De blev saa hjemsendt, og da man skulde have Befalingsmænd, blev de indkaldt igen; man fandt dèr i Rullen nogle, der stod som Aspiranter — en Aspirant er altsaa en Officerselev. Jeg ved ikke, om de stod som Kystkadetaspiranter eller Luftværnskadetaspiranter, men i hvert Fald havde man indkaldt dem. Af lignende Grunde, som man havde taget de tidligere nævnte Kystkadetaspiranter og gjort dem til Kystkadetter, havde man nu gjort ogsaa disse Folk til Kystkadetter af Hensyn til en vis Uniformitet i Personalet. Disse Mennesker vilde maaske have kunnet egne sig nødtørftigt til at blive uddannet til Gruppeførere eller lignende paa Eksercerskole, men ud over det kunde man slet ikke bruge dem til noget.

Ved den famøse 75 mm's Kanon, der om Morgenen den 9. April skulde anvendes til at give Varselsskud, skarpt eller løst, var det ogsaa den vagthavende Kanonérs Bestilling at udstikke Personale. Jeg har tidligere ment, at det var en Overkonstabel, der var sat op som Kanonkommandør ved den paagældende Kanon. Jeg tør ikke sige, om det er rigtigt, jeg kan ikke rigtig huske, hvad jeg har skrevet i Rapporten. Jeg har ikke selv haft Lejlighed til at konstatere, hvem af Mændene der var deroppe, idet der var en vis Uklarhed og Forvirring paa Toppen paa Grund af Begivenhederne, men det var jo lige ved Vagtskifte, Kl. 4 om Morgenen, at dette Skib kom sejlende, og i hvert Fald har der været den ene af Kadetterne deroppe. Der var disse 2 Kadetter, den ene var Tømrer og den anden Skovfogedaspirant, men de var altsaa ikke militært uddannede ud over de tidligere nævnte 4 Maaneder og havde slet ingen Forudsætninger for at bestride denne Tjeneste. Den forhenværende Sergent, som var udnævnt til Kanonér, kunde ikke se andet, end at en saadan Mand, der kommer dèr i Kadetuniform, maa kunne det samme som Kystartilleriet. Det er sikkert det, han har handlet ud fra.

Rasmus Hansen: Kommandør Ipsen har forklaret her til Kommissionen, at der var to Kystløjtnanter ovre paa Fortet. ....

Langhorn: Det var der ogsaa.

Rasmus Hansen: .... da Vagtafløsningen skete.

Langhorn: Det var der ogsaa, der var to paa Fortet. Jeg kan godt besvare med det samme, hvordan Vagttjenesten var paa Fortet. Der vàr for det førsteden, der havde Tilsynet med hele Tjenestegangen derude, nærmest for at der skulde være en lidt ældre Mand derude, en lidt bedre uddannet Mand. Det var enten Chefen eller mig, der var Skoleforstander og ellers i øvrigt ikke havde noget særligt med Forttjenesten at gøre, idet jeg havde rigeligt at gøre med at varetage Skolens Interesser. Saa var der Fortets Næstkommanderende. Det var en Kystkaptajnløjtnant i Reserven. Det var en tidligere Søofficer i Reserven, knap 50 Aar. Han havde været i Amerika i 15 Aar, var kommet hjem igen og var saa paa Grund af det almindelige Per-

sonelbehov derude gaaet ind i Flaaden, og dèr var han saa udnævnt til Kystkaptajnløjtnant i Reserven. Desforuden var der til at varetage Fortets indre Tjeneste en Kystløjtnant af 1. Grad, han kaldtes Vagtchef, og han var altsaa den, der sørgede for, at hele Vagttjenesten gik sin Gang, at altsaa bl. a. Posterne blev udsat, og at Vagtassistenterne passede deres Tjeneste, og han paasaa altsaa netop saadan noget som at Personalet til disse Bestillinger ved Skytset blev stukket ud o. s. v. Endvidere var der paa Toppen af Fortet en Kystløjtnant af 2. Grad. Det var den 9. April en nyudnævnt fra Efteraaret 1939, der virkede deroppe. Hans Virksomhed bestod i en Udkigs- og Alarmeringstjeneste, kan man sige, og hvad der navnlig paahvilede ham, det var at sørge for, at de 75 mm's Antiluftskytskanoner var klar til Skydning med løs Ammunition og med skarp Ammunition. Det stod i hans Instruks. Det stod der netop, fordi det er umuligt baade for Chefen og for Kaptajnvagten, som den vagthavende kaldes, for Chefen eller for Vagtchefen nede i Fortet at have i fornøden Udstrækning Føling med, hvad der foregaar deroppe. Dèr staar altsaa en Officer, som tidligere nævnt en ikke særlig veluddannet Officer, men her er dog altsaa Officer, og han har altsaa den Opgave, det stod i hans Instruks. Jeg ved ikke, om man har bevaret den, om Kommissionen har Chefsordrebogen fra Middelgrundsfortet, jeg er ikke sikker paa, den er bevaret, men hvis den er bevaret, kan man se, at Instruksen til denne Løjtnant deroppe var meget kortfattet og, naar jeg selv skal sige det — jeg har selv affattet den — ganske klar. Der stod, at han har Ansvaret for, at de to 75 mm's Antiluftkanoner til Stadighed er klar til Skydning saavel med løst som med Brisantgranater eller skarpt, og saa var der givet Bestemmelser for, hvor Ammunitionen til Kanonen normalt skulde være. Om Vinteren kom der ofte tyske Luftfartøjer ind over dansk Søterritorium, og disse Luftfartøjer krænkede altsaa Neutraliteten derved, at de fløj over Københavns Red. Disse Neutralitetskrænkelser blev imødegaaet med Protest, der bestod af løse Skud. Hvorvidt man har kunnet høre det oppe i Luftfartøjerne, vil jeg nu stille mig noget tvivlende overfor, men hvis man har haft Opmærksomheden henvendt paa Fortet, har man i hvert Fald kunnet se, at der blev skudt dernede fra, for man kunde

se Røgen fra Kanonen. Der var visse Regler for, at man først skulde skyde med løs Ammunition, og saa skulde man skyde med skarpt, men det var dog pointeret, at man saa vidt muligt skulde lægge Skydningen foran Luftfartøjet. Det var altsaa ikke Meningen, at man skulde nedskyde Luftfartøjet.

Formanden: Hvem af disse Kystløjtnanter, der har været Tale om, var *Schat-Holm?* Var det den Mand, der havde Ansvaret?

Langhorn: Det maa staa i Rapporten, vil jeg tro. Det er muligt, at det ikke staar i Rapporten. Hvis det ikke staar i Rapporten, saa har det været, kan man sige, for ikke at hænge nogen bestemt Mand ud. Jeg tror netop, det var *Schat-Holm,* der var deroppe om Morgenen.

Formanden: Der var to deroppe.

Langhorn: Der var kun en i Starten, den anden kom, fordi han skulde afløse, det sker Kl. 4 om Morgenen. Jeg tror, det var Kystløjtnant *Schat-Holm,* der var deroppe. Der var tidligere givet Tilladelse til, at disse Kystløjtnanter kunde opholde sig inde i et lille Hus, som var deroppe med en Radioinstallation til Radiofyr eller saadan noget. Jeg kan godt sige, at det var mod mit Ønske. Jeg kan sige, at hvis jeg skulde have været Chef derude og ikke bare var blevet Interimschef, vilde jeg have været imod det. Det var noget, der var lavet om Vinteren, men for en Søofficer, der var vant til at gaa paa aaben Bro i al Slags Vejr, fandt jeg det var rimeligt, at den ansvarshavende var ude og selv saa, hvad der foregik ude i Sundet. Man var blevet noget sløv paa Grund af Isperioden. Der kunde ikke vise sig saa meget i Havet paa det Tidspunkt, og det i Forbindelse med den meget haarde Kulde havde altsaa gjort, at man havde givet dem Lov til at sidde derinde og inspicere med Mellemrum, men derved havde man altsaa faktisk fuldstændig baseret sig paa en værnepligtig Udkigs Aarvaagenhed. Det viste sig nu i dette Tilfælde, at det var en aarvaagen Menig, der var derude, men det kunde det lige saa godt ikke have været.

Formanden: Mon vi ikke kan gøre et Ophold her nu. Frede Nielsen vil gerne stille et Spørgsmaal.

Frede Nielsen: Der er allerførst Spørgsmaalet om Orlov. De har altsaa som Chef for Fortet, forstod jeg, sendt disse mange Befalingsmænd i Land, saa

mange, at de kunde klare Opgaven Dagen efter Modtagelsen af de nye indkaldte?

Langhorn: Ja.

Frede Nielsen: Skete det uden Konference med den øverste Ledelse?

Langhorn: Altsaa dette, at vi sendte de ekstra mange Befalingsmænd i Land, sørgede for, at Befalingsmændene var derinde? Det skete uden Konference med nogen.

Frede Nielsen: Det var en Situation, hvori der forelaa det, De kalder 2. Krigsberedskab?

Langhorn: Ja, anden Grads Krigsberedskab. Det var en ringe Grad. Det var permanent. Det er ikke saadan, at der ved given Lejlighed siges: Nu etableres der det og det Krigsberedskab. Det var noget permanent. Det var noget, man havde allerede fra om Efteraaret. Det maa ikke forveksles med det, der hedder Sikringstjeneste.

Formanden: Der var jo kun Sikringstjeneste I den paagældende Morgen? Er det ikke den laveste Grad?

Langhorn: Ja, det er den laveste Grad. Men der var altsaa den almindelige Vagttjeneste. Jeg tror ikke, der paa noget Tidspunkt har været beordret Sikringstjeneste. Det ved jeg nu ikke.

Formanden: Man havde ikke ude paa Fortet Indtryk af noget overhængende?

Langhorn: Nej, det kan jeg ikke sige, man havde. Det eneste, der var alarmerende, var dette, at Chefen blev frakommanderet. Han var kommet der ganske kort Tid, 10—12 Dage, i Forvejen. Der udkom en lille Avis, eller hvad man skal kalde det, med fortrolige Meddelelser fra Marineministeriet. Den udkom daglig, eller naar der var Anledning til det. Det var Oversigter over Begivenheder i Farvandene, men det var en ganske klar og nøgtern Beskrivelse af, at nu var der gaaet saa og saa mange Skibe nordpaa og saa og saa mange Skibe sydpaa, og der havde været Neutralitetskrænkelser med Grundstødning, og den blev sendt ud til Forterne.

Frede Nielsen: Men De var altsaa klar over, at der forelaa noget ekstraordinært, derved at Chefen blev frakommanderet?

Langhorn: Det kan jeg ikke sige jeg var. For det første havde vi ikke disse Meddelelser fra Marineministeriet, hvoraf man kunde se, at der foregik noget ekstraordinært, idet der var særlig mange Transporter nordpaa.

Frede Nielsen: Dem havde De ikke faaet.

Langhorn: Dem havde vi ikke faaet. Saavidt jeg ved, var de slet ikke kommet til Fortet, idet der var nogle Dage, hvor der var daarlig Forbindelse; Proviantforsyningen og Posttjenesten gik ikke særlig glat paa Grund af Issituationen. Vi havde ikke haft rigtig ordentlig Forbindelse i Ugen før, og jeg havde selv været derude hele Tiden for at planlægge Skolen.

Frede Nielsen: Havde De ingen Telefonforbindelse?

Langhorn: Jo, men der blev ikke meddelt os noget.

Frede Nielsen: Maa jeg spørge om en Ting i Forbindelse med det, De sagde før. Jeg forstod det saadan, at en Del af det Mandskab, der skulde have været hjemsendt, blev placeret paa Flakfortet.

Langhorn: Ja.

Frede Nielsen: Gjorde Isforholdene det muligt, at de Folk kunde komme frem og tilbage?

Langhorn: Nej.

Frede Nielsen: Altsaa, man havde ikke det Indfald af Hensyn til den ekstraordinære Situation at lade noget af Mandskabet blive paa Middelgrundsfortet?

Langhorn: Det var ikke noget, vi kunde bestemme; det skulde Kystdefensionen bestemme, men det gjorde de ikke, og jeg finder det rimeligt, at de ikke gjorde det, efter de Ordrer, de havde. Det er altsaa noget, jeg først har faaet at vide senere ved at læse, hvad der har været talt og skrevet om det, dette, at Chefen for Kystdefensionen havde spurgt i Ministeriet, om den foreliggende Situation, som han altsaa har været bedre orienteret om end jeg, gjorde det ønskeligt, at man stoppede Indkaldelsen og i saa stor Udstrækning som muligt opretholdt et øget Krigsberedskab derved, at man beholdt 17 cm Kanonernes Besætning paa Fortet, og at han har faaet at vide fra Ministeriet, at man ønskede, at Indkaldelserne skulde ske. Og det havde nok været muligt at lægge Folkene derover, men det havde altsaa ud fra et almindeligt praktisk, rutinemæssigt Synspunkt været ganske upraktisk at have dem der, idet den Besætning, der kom, i Forbindelse med dem, der allerede var kommet, vilde fylde alle Lokalerne i Fortet helt op til Randen; der vilde ikke være en Køjeplads at opdrive, og det vil sige, at der, hvor der havde boet Folk

den ene Nat, skulde der tages Køjer ned og rigges Køjer op til de nye Folk om Formiddagen.

Frede Nielsen: Da jeg blev indkaldt i 1914 til Søforterne, laa vi paa Prøvestenen 100 Mand over fuld Krigsstyrke; vi laa paa Gulve og andre Steder. Naar Situationen er saa ekstraordinær, er der ikke Spørgsmaal om Køjeplads. Men det kan De altsaa ikke gøre for. — Der er et Spørgsmaal til. Er det 75 mm Luftskyts en særlig Konstruktion af de 75 mm Kanoner, der er Tale om?

Langhorn: Nej, det er en Standardkonstruktion.

Frede Nielsen: Jeg vil da sige som gammel Kystartillerist, at dem kan enhver Kystartillerist betjene.

Langhorn: Jeg synes, Faktum udviser noget andet. Jeg har et vist Kendskab til det gamle Kystartilleri, idet min Fader var Kaptajn i dette.

Frede Nielsen: Jeg mener, det er noget overraskende, at der findes Kystartillerister, der ikke kan betjene de Kanoner.

Langhorn: Ja, men De vil vide, at Kystartilleriet anvendte en helt anden Form for Uddannelse. Kystartilleriet havde det saaledes — altsaa det, der var i 1932 —, at for dem var Kanonerne det hellige; det skal de ogsaa være, og det mener jeg ogsaa er det rigtige, og jeg kan godt sige, at det var bestemt, at efter den 9. April — det var uafhængigt af den 9. April; det var bestemt forinden — skulde det Personel, der kom ind, i højere Grad, end det hidtil havde været Tilfældet i Kystdefensionen, uddannes efter Kystartilleriets gamle Principper. Og De vil da vide, at det første, Mandskabet blev sat til, naar det kom ind, var at betjene Skytset. De havde Skytsbetjening fra Morgen til Aften. Det ved jeg, fordi min Fader var Officer i Kystartilleriet, og jeg er kommet der i hele min Barndom, og det har jeg ogsaa hørt af Befalingsmænd, der har gjort Tjeneste i Kystartilleriet, at man straks startede med Skytsbetjening, hvorimod vi gik frem paa en efter min Mening forkert Maade — ja, man kan sagtens være bagklog, og det er nu ikke en sur Kritik, men det maa være en forkert Fremgangsmaade at tage Folk ind under en Sikringsstyrke og lægge saa megen Vægt paa den eksercitsmæssige og den rent militære Uddannelse, at man har dem inde i 2 Maaneder, før man gaar over til Skytsbetjening.

Frede Nielsen: Kom der den 8. April overhovedet ikke nogen Henvendelse fra — ja, nu ved jeg ikke, hvilket Udtryk jeg skal bruge: fra Ledelsen, Søværnskommandoen?

Langhorn: Nej, ikke til mig.

Frede Nielsen: Man orienterede sig ikke om, hvordan det forholdt sig paa Forterne med Hensyn til Mandskab, Beredskab eller noget som helst?

Langhorn: Det maa man have vidst; jeg kan ikke tænke mig andet, end at man har vidst det. Man kan ikke flytte al Skytsbesætning fra Middelgrundsfortet til Flakfortet, uden at det maa være sket efter Samraad med Ministeriet eller Chefen for Marinestaben; Chefen for Søværnskommandoen har ganske givet ogsaa taget Standpunkt til det. Det drejede sig bl. a. om at stoppe en planlagt Hjemsendelse og holde Folk inde en Maaned længere, og det er et ret stort Indgreb under normale Forhold.

Frede Nielsen: Der er ikke kommet Spor af Henvendelser om, om De nu var opmærksom?

Langhorn: Nej. Om Eftermiddagen blev Chefen frakommanderet; vi fik at vide, at han skulde frakommanderes, fordi der skulde indkaldes Besætning til »Niels Iuel«, og Chefen havde altsaa indtil for ganske kort Tid siden været 1ste Artillerioffícer i »Niels Iuel«, og det var en særdeles rimelig Foranstaltning at sende ham derhen. Det var der ikke noget mærkeligt i, og at man indkaldte Besætning til »Niels Iuel«, havde jeg ikke Indtryk af skete som et Led i noget alarmerende eller som noget, der gik over Hals og Hoved. Jeg fandt det yderst rimeligt. Det tror jeg enhver vil synes. Man maa se det paa en helt anden Maade; nu er det Historie, og man kan se paa det mere fra oven, men da man selv sad i det, havde man ikke Indtryk af andet end, at nu havde man fundet ud af, at det var urimeligt, at det eneste brugelige Artilleriskib foruden »Peder Skram« laa aftaklet derude; nu gik Isen bort, og man fandt altsaa, at det var rimeligt, at der blev indkaldt Besætning til Skibet. Og da Chefen blev frakommanderet, blev det samtidig betydet mig, at jeg skulde indtil videre være Interimschef for Fortet, og det blev jeg i Kraft af, at jeg var den i Anciennitet ældste derude, idet Næstkommanderende var en Kystkaptajn i Reserven, og han var nok i menneskelig Alder ældre end jeg, men stod i militær

Grad under mig; ellers kan man maaske sige, at han havde nok saa meget Kendskab til Detaillerne paa Fortet, for han havde siddet der i meget længere Tid.

Chr. Christiansen: Da De nu tiltraadte denne Kommandopost den 8. April, fik De da af den afgaaende Chef eller fra anden Side nogen Instruktion om, hvad De gik ind til, og hvilket Ansvar De havde?

Langhorn: Nej, det gjorde jeg ikke, for det er en Selvfølge, kan man sige. Jeg fik altsaa ikke at vide, at der var nogen særlig ekstraordinær Situation; han skulde af Sted med Fartøjsforbindelsen, den passede, og det skulde ske hu-hej, der var ikke Tid til nogen særlig effektiv Overlevering, og det kunde han heller ikke give, for han var selv ganske ukendt paa Fortet; han havde kun været der 11 Dage. Det er et ret stort Tjenesteomraade at sætte sig ind i; det kan man ikke gøre paa 11 Dage — alene Geografien derude.

Chr. Christiansen: Var det ikke saadan, at netop Middelgrundsfortet havde en ganske særlig Opgave, fordi det laa ved Indsejlingen til den eneste Krigshavn, Danmark raadede over? Havde man ikke nogen særlig Opgave fremfor andre Forter?

Langhorn: Nej, det kan man ikke sige. Ja, det Skyts, der var opstillet der, disse 12 cm Kanoner, skulde altsaa kunne beskyde Minespærringen, hvis nogen forsøgte at rydde Minerne af Vejen f. Eks.

Chr. Christiansen: Men skulde man ikke kontrolere de Skibe, som forsøgte at sejle ind i Københavns Havn? Var det ikke Opgaven?

Langhorn: Nej, det kan man ikke; det er umuligt; det kan man ikke kontrolere. Man kan se, hvad det er for Skibe, der kommer, og se, om der kommer Skibe, som der er noget særligt ved. Altsaa, man ser efter, hvad det er for Skibe, der kommer, og jeg kan sige saa meget — det havde jeg ellers tænkt mig at fremføre senere —, at det var en meget simpel Sag at sejle ind i Københavns Havn. Enhver Sømand, der havde været der een Gang, kunde sejle derind igen, idet Fyrlinien ind gennem Kroneløbet var tændt, og den var samtidig Gennemsejlingsmærke i Minespærringen. Minespærringen var af en saa enkel Karakter, kan man maaske sige, at der var ikke nogen Siksakgennemsejling i den. Den var altsaa set med Nutidens

Øjne — det maa stadig væk ikke opfattes som nogen Kritik af Myndigheder o. lign., men set med Nutidens Øjne var den — ja, den var lattervækkende, kan man sige, eller i hvert Fald uden nogen væsentlig militær Betydning. Jeg kan f. Eks. sammenligne med, da jeg selv straks ved Sikringsstyrkens Formering var Chef paa Mosede Batteri og kom derned som ganske ung Officer — jeg var Søløjtnant paa det Tidspunkt — opfyldt af, begejstret ved Tanken om, at jeg skulde være Chef for dette Fort og have genindkaldt Mandskab under mig, som jeg kendte fra tidligere Tid; det var en ret selvstændig Opgave, og jeg søgte at faa det bedst mulige ud af det, men de tekniske Midler og den militære Organisation, der var der, var saa ringe, at hvis jeg havde haft de Erfaringer, jeg senere har gjort, og havde kendt det, man nu har hørt og set i Krigens Dage, hvis jeg havde kunnet skue lidt ind i Fremtiden, saa havde det været rigtigst at sige: Nej, jeg vil ikke være Chef for dette, man kan lige saa godt nedlægge det hele, det var fuldstændig uden nogen som helst kampmæssig Værdi. Minespærringen ved Middelgrundsfortet var Kabelminer, der var kontroleret fra en Søminestation inde paa Middelgrundsfortet. Minerne var, saavidt jeg ved, af en ret gammel, forældet Type med en ikke særlig stor Sprængladning, og disse Miner skulde altsaa for at kunne gøre deres Virkning først armeres. Det sker ved et Haandgreb, og det tager et halvt eller et helt Minut, men det er ikke det, der tager Tiden i et saadant Tilfælde, men der var, som jeg nu bagefter kan se — jeg har ikke tænkt over det før, det er ikke saadan, at jeg har tænkt paa at fremsætte Forslag om Ændring, men der var den organisatoriske Mangel, kan man sige, at Minespærringen ved København var underlagt et særligt Organ, der hed Københavns Minespærring, som var underlagt en Kommandørkaptajn af Reserven, *Rosted*, som havde sit Tjenestested paa Lynetten, tror jeg nok, og han befandt sig vist hjemme og kunde altsaa kaldes pr. Telefon, men han var vist ikke bundet i særlig Grad, men han var underlagt Kystdefensionen paa en saadan Maade, at Kystdefensionen kunde handle paa hans Vegne, hvis han ikke var der. Og disse Miner, der laa tæt uden for Fortet, var ikke underlagt Chefen. Chefen havde ikke Myndighed til at sige til Søminestationen: vær-

saagod, nu skal I armere Minerne; de skulde have deres Ordrer indefra. Jeg kan lige sige, at Minespærringen var selvfølgelig overhovedet ikke effektiv den 9. April paa Grund af Isens Drift op og ned ad Sundet; hver Gang Vinden vender sig og Strømmen løber ud og ind, flytter Isen sig i vældige Skruninger, og omkring Middelgrundsfortet skruer den sig op og bliver særlig tyk og voldsom. Jeg har ikke noget Tal, men jeg ved, at der var ikke saa særlig mange af Minerne tilbage, og da vi senere armerede Minerne, da der blev givet Ordre fra Københavns Minespærring til Armering af dem, var der nogle tekniske Fejl, der efterhaanden var opstaaet — det kan meget let ske —, saa ved Armeringen sprang nogle af Minerne, to af dem, og i Sammenligning med de Minesprængninger, jeg senere har oplevet, mens jeg var Chef for Minestrygningen, kan jeg sige, at det var kun et ganske lille Puf, de gav. Jeg tror ikke, de var særlig farlige. Men det er selvfølgelig et Skøn; de har vel været lidt langt borte. Selvfølgelig har de maaske kunnet slaa Hul i Bunden paa et Skib, men de var ikke særlig farlige.

Rasmus Hansen: Da der nu fra Middelgrundsfortet den 9. April om Morgenen bliver observeret, at et tysk Skib passerer med Kurs mod København, saa er der to Kystløjtnanter oppe paa Fortet. Den ene gaar ned og alarmerer Dem. Hvem er det?

Langhorn: Nej, han ringede ned; han gik ikke ned. Det er naturligt. Der er saa store Afstande paa et saadant Fort og mange Krinkelkroge og Trapper.

Rasmus Hansen: Hvem var det, der ringede ned?

Langhorn: Det kan jeg ikke huske.

Rasmus Hansen: Kan De ikke huske det?

Langhorn: Nej-nej, det kan jeg ikke; jeg tør ikke sige det bestemt.

Formanden: Kan De huske Meldingen.

Langhorn: Ja, jeg kan godt huske Meldingen. Det er *Schat-Holm*, der ringer.

Rasmus Hansen: Hvad sker der saa?

Langhorn: *Schat-Holm* ringer og meddeler mig — det er altsaa paa et i Forhold til Begivenhederne ret sent Tidspunkt, kan man sige, fordi de havde haft denne Vanskelighed med Kanonen.

Rasmus Hansen: Den har de haft, før de alarmerer Dem?

Langhorn: Ja, hvis Skuddet var gaaet, vil jeg gaa ud fra, at jeg var vaagnet. Det ved jeg nu ikke. Jeg var kommet meget sent i Seng, først Kl. 2, fordi jeg skulde lave Ordrebog og lægge sidste Haand paa Værket med Hensyn til denne Indkaldelse. Det er et meget vigtigt Punkt i en Soldats Tilværelse. Det skal gerne klappe; det er hele hans Initialindtryk, som han faar af Tjenesten; det skal gerne glide saa handy og praktisk som muligt.

Rasmus Hansen: Da der nu bliver telefoneret til Dem, hvad bliver der saa meddelt Dem?

Langhorn: Det bliver meddelt mig, at der var et tysk Skib eller et ubevæbnet Skib paa Størrelse med »Ingolf«, som havde passeret Middelgrundsfortet for Indgaaende og var paa Vej ind ad Kroneløbet, og at det førte tyske Orlogsflag.

Rasmus Hansen: Bliver det ogsaa meddelt Dem, at der er gjort Forsøg paa at affyre Varselsskud, men at det mislykkedes?

Langhorn: Ja saa kan jeg ikke huske, om jeg selv har sagt, at de skulde afgive de normale, beordrede Protester, eller om han straks har meddelt mig, at de havde forsøgt at skyde dette Skud. De forsøgte først at skyde med den ene Kanon, og der var altsaa en Materielfejl — jeg vil gerne senere komme tilbage til, af hvad Art den har været; det er maaske ikke fuldt opklaret, selvom det er en sandsynlig Forklaring, jeg i sin Tid har faaet — og de staar altsaa der; man maa se Situationen for sig: det er hans Opgave at sørge for, at det Skud gaar, det er noget, der er vigtigt for ham, og han ofrer altsaa den fornødne Tid paa at forsøge at bringe Kanonen i Orden. Og dernæst forsøgte vi, saavidt jeg husker, med den anden Kanon, samtidig med at den Løjtnant, der saa kom op — det var, saavidt jeg husker, Kystløjtnant af 2den Grad *Kromann;* saavidt jeg ved, betjente han Protestsignalet; det ved jeg nu ikke rigtig, men det mener jeg; det var mit Indtryk, at de delte Opgaverne.

Rasmus Hansen: Var det Deres Indtryk nu eller dengang?

Langhorn: Nej, det var det ogsaa dengang. De delte Opgaverne mellem sig, saa den ene tog sig af Kanonen og Skydningen, og den anden tog sig af Protest-

signalet. Jeg ved ikke, om de havde glemt at hejse det, men det blev ogsaa hejst. Jeg ved ikke, om jeg selv sagde til dem: saa maa De skynde Dem at hejse det. Det er lidt kompliceret paa Grund af de lange Afstande paa et saadant Fort. Det var underslaaet, som det hedder, det hang klar til Hejsning paa Masten. Jeg ved ikke, om Kommissionen har været ude paa Fortet, men der var et Stykke at gaa, og saa var der mørkt; han skulde først ned et Sted og tænde en Kontakt til en lille Projektør, der belyser Protestsignalet. Protestsignalet har jo ingen Virkning — det har det maaske overhovedet ikke, men det har det i hvert Fald ikke, hvis man ikke belyser det, naar der er mørkt. Det er kendt fra Skibe; det er Systemet efter de almindelige Ordrer, at Protestsignalet skal belyses om Natten, naar man hejser det. Det var underslaaet, det internationale VQS.

Rasmus Hansen: Kan De klart huske, hvad De sagde, da De faar Meddelelsen om, at det er mislykkedes at affyre Varselsskud, og at der har været Vanskeligheder ved at faa hejst Protestsignalet? Gav De nogen Ordrer ud?

Langhorn: Jeg kan ikke huske det.

Formanden: *Schat-Holm* har i en Rapport oplyst, hvad Meldingen gik ud paa. Han har sagt: »Melder Chefen, at tyske Orlogsfartøjer er paa Vej mod Københavns Havn, maa der skydes.« Saadan er Meldingen efter hans Opgivende.

Langhorn: Det kan jeg hverken bekræfte eller afkræfte.

Rasmus Hansen: Det kan De ikke huske?

Langhorn: Nej.

Rasmus Hansen: Men der er et andet Forhold. Kan De huske, hvor lang Tid der gaar, efter at De over Telefonen har faaet Melding om, at det tyske Skib har passeret, og at det ikke er lykkedes at affyre Varselsskud? Kan De huske, hvor lang Tid der gaar, før De selv indfinder Dem?

Langhorn: Paa Toppen indfandt jeg mig ikke.

Rasmus Hansen: De indfandt Dem ikke?

Langhorn: Nej.

Rasmus Hansen: De blev liggende og sov videre?

Langhorn: Nej, jeg sov ikke videre; det kan jeg ikke sige. Jeg blev i mit Lukaf, idet jeg sendte Meldingen videre til Kystdefensionen, og — nej, jeg spurgte straks, det var for Resten *Schat-Holm* jeg spurgte, om der var andre Skibe end dette her; der var en Isbryder med, og den blev rapporteret som en Bugserbaad; det har han ogsaa meldt mig: en Bugserbaad og et ubevæbnet Skib af Størrelse som »Ingolf« er passeret for Indgaaende, Skibet førte tysk Orlogsflag. Det er, som jeg erindrer Meldingen, og det er, som jeg har givet den i en Rapport i sin Tid. Saa sker det, at jeg ringer til Kystdefensionen, mener jeg, for at afgive Melding om dette Skib.

Rasmus Hansen: Og derefter bliver De nede i Deres Lukaf?

Langhorn: Ja, idet jeg regnede med, at der muligvis kom en eller anden Ordre eller lignende. Der var ikke andre Skibe at se i Farvandet. Der var ganske klar Luft; der var ikke lyst, men man kunde se saa godt, at man kunde se, at der ikke var andre Skibe i Nærheden.

Rasmus Hansen: Hvornaar kommer De saa op paa Fortet? Kommer De overhovedet ikke op før hen paa Dagen?

Langhorn: Jo, jo, noget senere blev der givet Ordre til, at Fortet skulde sættes i Alarmberedskab.

Rasmus Hansen: Hvor lang Tid senere?

Langhorn: Det kan jeg ikke huske.

Rasmus Hansen: Omtrentlig?

Langhorn: Det er maaske en halv Time senere.

Rasmus Hansen: En halv Time senere bliver der givet Ordre til, at Fortet skal sættes i Alarmtilstand?

Langhorn: Ja, det Tidsrum kan jeg ikke angive med Sikkerhed. Jeg har bl. a. ogsaa talt med dem oppe paa Fortet.

Rasmus Hansen: Over Telefonen?

Langhorn: Ja, for at faa dem til at undersøge, hvad der var i Vejen, og til at faa denne Kanon i Orden — ikke fordi jeg i og for sig ventede, at der skulde ske mere, men fordi den altid skal være i Orden, klar til Skydning.

Rasmus Hansen: Men er der nogen Forklaring paa, at De bliver nede i Deres Lukaf?

Langhorn: Ikke anden Forklaring, end at jeg — paa Toppen kunde jeg i og for sig ikke udrette noget; der er man lidt afskaaret fra al Ting; saa skal man meddele Telefoncentralen, hvor man er. Hvis jeg er i mit Kontor, ved Telefoncentralen, hvor man kan træffe mig, navnlig naar de har set, at jeg ringer

paa Telefonen, og jeg ventede altsaa et eller andet.

Rasmus Hansen: Var der ikke nogen anden Vagt ved Telefonen end Dem selv?

Langhorn: Nej.

Rasmus Hansen: Det vil altsaa sige, at hvis De gik fra den Telefon, kunde Fortet ikke ringes op?

Langhorn: Jo, det kunde det godt. Der er en Telefoncentral paa Fortet.

Rasmus Hansen: Men ca. en halv Time efter, at Skibet er passeret, faar De af Søværnskommandoen Ordre til at sætte Fortet i Alarmberedskab?

Langhorn: Ja den Ordre fik jeg fra Kystdefensionen, for det var den normale Meldevej. Søværnskommandoen giver ikke mig Ordre direkte; det gaar gennem Kystdefensionen, ligesom Meldingen gaar den anden Vej, for at de ogsaa paa Kommandostationen kan blive klar over Forholdene.

Rasmus Hansen: Og hvad foretager De Dem saa?

Langhorn: Saa blev der purret ud overalt, og man besatte saa meget Skyts, man kunde. Der var 2 Stk. 8 mm Antiluftrekylgeværer, og der var 6 Mand til at betjene dem; det var faktisk de eneste fuldt uddannede Folk, der var paa Fortet. Jeg husker ikke, hvad man har besat af det andet. Jeg mener, at vi har besat 12 cm Batteriet med saa mange Befalingsmand, som vi kunde, altsaa i Overensstemmelse med de almindelige Direktiver for Fortets Neutralitetsbevogtning.

Rasmus Hansen: Kommandør *Ipsen* har været her i Kommissionen og har i sin Forklaring bl. a. sagt, og nu citerer jeg det stenografiske Referat (Sp. 53): »Det er mig bekendt, at der senere er fremkommet Oplysninger om, at Chefen for Middelgrundsfort personligt ikke optraadte som han burde, blandt andet ved hurtigst muligt selv at komme til Stede og tage Affære.« Det ene Forhold, som Kommandør *Ipsen* her sigter til, er naturligvis det, som De nu har afgivet Forklaring om, at det varer en halv Time, før De kommer op fra Deres Lukaf. Men der er et andet Forhold; det Indtryk maa man i hvert Fald faa af den Maade, hvorpaa Kommandøren har udtrykt sig, idet han siger: bl. a. ved hurtigst muligt selv at komme til Stede og tage Affære. Kan De tænke Dem, hvad det er, Kommandør *Ipsen* har sigtet til, ud over dette, at det varede en halv Time, før De kommer op fra Deres Lukaf? Jeg gaar ud fra, at Deres Forhold maa have været drøftet ved tidligere Lejlighed inden for Søværnet.

Langhorn: Det kan jeg egentlig ikke sige, at det har været.

Rasmus Hansen: Det har det ikke?

Langhorn: Nej, jeg kan ikke se, hvad det skulde sigte til.

Rasmus Hansen: De er ude af Stand til at kunne tænke Dem, hvad det kan være? Saaledes som Forklaringen er afgivet, maa der jo nemlig være to Forhold i hvert Fald.

Langhorn: Ja jeg kan ikke umiddelbart se rigtig, hvad der sigtes til.

Formanden: Mener De, at De er optraadt korrekt den Morgen?

Langhorn: Jeg kan sige som General *Gørtz*, at hvis jeg dengang havde vidst, hvad der var forestaaende, havde jeg selvfølgelig ikke optraadt paa samme Maade. Saa havde Forholdene været fuldstændig anderledes paa Fortet; saa var der truffet ganske andre Forholdsregler. Men jeg havde ikke den fjerneste Grund til at tro, at der forelaa noget særligt. Det var jo ogsaa saadan — jeg nævnte før dette, at tyske Luftfartøjer i Realiteten uantastet havde Lov til at flyve ind over spærret Farvand. Det var et af de Punkter, kan man sige, hvor man havde givet efter. Man maa se det, saadan som Helhedsbilledet dengang tog sig ud set med en almindelig lille Mands Øjne, som ikke er underrettet om noget og ikke alene ikke er underrettet, men oven i Købet er blevet beroliget, idet nemlig Orlogskaptajn *Topsøe-Jensen* bliver frakommanderet og jeg selv gjort til Interimschef. Jeg skulde altsaa ikke være Chef for Fortet; jeg havde det Indtryk, at den Chef, som havde siddet derude hele Vinteren, selvfølgelig kom igen næste Morgen, og det hele var et tomt Interval, kan man sige, hvor man altsaa ikke med nogen Rimelighed kunde vente sig noget som helst af Fortet andet, end at man selvfølgelig skulde have kunnet skyde disse Varselsskud. Jeg kan ikke huske, om jeg, da Orlogskaptajn *Topsøe-Jensen* bliver frakommanderet, selv ringede for at spørge, om der var noget særlig alarmerende, eller ogsaa har de ringet til mig fra Kystdefensionen; det var Stabschefen, jeg talte med, og han sagde: nej, der er ikke noget som helst alarmerende, det skal bare gaa sin rolige Gang som sædvanligt, og der skal gives Landlov som sædvanligt. Jeg kan sige — det er ikke noget, jeg vil sige for

paa nogen Maade at bjærge mig selv eller saadan noget; jeg kan udmærket se nu, at havde man haft de Forudsætninger, man har nu, vilde jeg have handlet paa en ganske anden Maade, men man maa se det ud fra Forholdene, som de var. Jeg var selv kommet meget sent til Køjs, fordi vi skulde have denne Indkaldelse, som var blevet yderligere vanskeliggjort ved, at meget af det, jeg skulde bestride, maatte jeg overlade til andre.

Formanden: De kan altsaa sige kort og godt, at paa Grundlag af de Oplysninger, De havde, syntes De ikke selv..

Langhorn: Da fandt jeg ikke noget som helst alarmerende i Situationen. Det gjorde jeg ikke.

Rasmus Hansen: De siger, Hr. Langhorn, at der ofte passerede fremmede Luftfartøjer hen over Middelgrundsfortet.

Langhorn: Ja maaske ikke direkte hen over det.

Rasmus Hansen: Men over Københavns Red i hvert Fald.

Langhorn: Ja.

Rasmus Hansen: De kendte Neutralitetsreglerne, ikke sandt?

Langhorn: Ja.

Rasmus Hansen: Saa vidste De ogsaa, at der i Neutralitetsreglernes § 8 stod, at gennem Københavns Red og Luftrummet derover er al Passage forbudt?

Langhorn: Ja.

Rasmus Hansen: Det var en almindelig Viden hos Officerer i Søværnet?

Langhorn: Ja, men den var jo — hvad skal man sige? Bestemmelsen for Luftfartøjernes Vedkommende var jo ..

Formanden: Svækket?

Langhorn: Ja, den var svækket. Den var blevet svækket derved, at der var tilstillet, saavidt jeg husker, den danske Regering en Note fra Tyskland om, at de ikke vilde have det Skyderi derude; de vilde kort sagt have Lov at flyve, hvor de vilde; de kunde have Skibe liggende i Isen, og dem vilde de inspicere, om de trængte til Assistance, og paa disse Inspektioner kunde det ikke undgaas, at de kom ind over Omraader, hvor der normalt blev afgivet Varselsskud.

Rasmus Hansen: Var der blevet givet Dem og andre Søofficerer Underretning herom?

Langhorn: Ja, det var almindeligt kendt paa Fortet.

Rasmus Hansen: Der var altsaa givet Dem Besked om, at De skulde se bort fra den klare Bestemmelse, der fandtes i Neutralitetsreglernes § 8?

Langhorn: Ja. — Der er en Ting, som er af Interesse i denne Forbindelse. Naar et Skib skulde passere ind, skulde det tage Lods om Bord, og Tegnet paa, at Skibet havde Lods om Bord, var, at der var hejst en rød Lanterne. Og nu kunde det ofte hænde, at denne røde Lanterne — det var saadan en Flagermuslygte med rødt Glas — blæste ud, og naar saa et Skib kom uden Lys, satte man Lys paa det. Det var lidt kompliceret; saavidt jeg husker, skulde der startes en Dieselmotor, det er jeg nu ikke sikker paa, men det var ikke saadan, at man blot trykkede paa en Kontakt og saa lyste Projektøren; der var lidt Forsinkelse. Jeg kan ikke i Detailler erindre, hvorledes Projektørtjenesten var indrettet, men i hvert Fald kan man sige saa meget, at hvis dette Skib, der kom ind den 9. April om Morgenen, havde haft en rød Lanterne i Masten, vilde det være gaaet fuldkommen uantastet ind, uden at Kystdefensionen var blevet gjort opmærksom paa det; kun hvis Lodserne var kommet ind i Forthavnen og havde varskoet, at der gik et Skib med rød Lanterne, vilde man være blevet opmærksom paa det.

Busch-Jensen: Var der ikke, som Situationen var Natten mellem den 8. og 9. April, nogen Instruks om at bruge 12 cm Kanonerne?

Langhorn: Nej, det var der ikke.

Busch-Jensen: Det eneste, der forelaa, var at 7,5 Skytset ..

Langhorn: Ja, det skulde anvendes; 12 cm Batteriet maatte kun anvendes efter Ordre fra Kystdefensionen.

Busch-Jensen: Ja, det har jeg forstaaet.

Langhorn: Ligesaavel som Beskydning af Skibe.

Busch-Jensen: Ja, det maatte kun ske efter Ordre?

Langhorn: Ja. Der er Folk, som senere har sagt til mig: hvorfor smadrede De ikke det Skib? Det kan man altid sige bagefter. Saa havde man været en Tordenskjold, fordi det altsaa viste sig, at Skibet kom med onde Hensigter. Men her er Tale om et Skib, som oven i Købet rapporteres til mig som et Skib af »Ingolf«s Størrelse, et Skib paa 12—1400 Tons, og det er ubevæbnet og kommer sammen med en Bugserbaad. Det var umuligt for mig — jeg havde absolut ingen Fornemmelse af, at det var

noget som helst særligt. Jeg tænkte, det kunde være et Skib, der søgte Havn paa Grund af Isforholdene.

Busch-Jensen: Som Situationen forelaa, er hele Kanonbemandingen og Kanonbetjeningen begrænset til denne ene 75 mm Kanon?

Langhorn: Man kan sige, at Beredskabet helst skulde have været opretholdt saa langt, men det kunde man daarligt, da Personellet, der kendte til det, var væk. Alt var gaaet rutinemæssigt; det var efter min Mening en rimelig Foranstaltning at have Personellet væk, hvis man ikke anede Uraad.

Busch-Jensen: Det forstaar jeg, men saa er Forholdet det, at De — ogsaa efter Tingenes normale Gang — er gaaet til Køjs paa det Tidspunkt, De nævnte, og bliver først alarmeret paa et eller andet Tidspunkt ved en Telefonopringning oppefra, og derefter bliver De i Deres Lukaf, og jeg forstod, at der var ogsaa Deres Plads, fordi De skulde være ....

Langhorn: Ja man kan ikke sige, at min Plads var et bestemt Sted. Det er ikke Chefens Artillerikampplads. Den er ude i en Fordybning, en Panserkuppel. Der havde jeg ikke noget at gøre.

Busch-Jensen: Men De var indstillet paa at være ved Telefonen for at kunne faa videre Forholdsregler, hvis De skulde have det?

Langhorn: Ja.

Busch-Jensen: Og saa kunde De ikke være paa Toppen?

Langhorn: Nej. Deroppe var der en Officer. Selvfølgelig kunde man godt have etableret sig deroppe, men der var altsaa gaaet nogen Tid.

Busch-Jensen: Men De forstaar, som Forholdene var dengang — vi maa helt se bort fra, hvad vi ved nu; bagefter kan man jo altid vide saa meget, men som Forholdene var dengang, skulde en Neutralitetskrænkelse være imødegaaet med den Protest, som efter Reglementet skulde iværksættes, og det var bl. a. løse Skud og skarpe Skud.

Langhorn: Løst Skud og skarpt Skud for Boven, Protestsignalet hejst, og saa Signalering af Ordet »Protest«.

Busch-Jensen: Og det skete, saavidt vi har faaet oplyst, ogsaa: Flaget belyses, og Skibet belyses; saadan var vist Rækkefølgen. Saa var der noget m. H. t. Bemandingsforhold. Jeg ved ikke, om De har set, at der i et Blad i Gaar eller i Forgaars har været indsendt en Artikel fra en tidligere værnepligtig. Den giver en lidt rystende Skildring.

Langhorn: Ja, han har ogsaa en Artikel i Dag, har jeg set, i »Information«. Den er ikke sagligt korrekt, men den giver et Billede af Forholdene, kan vi godt sige.

Busch-Jensen: Hvis jeg husker rigtigt, skildrer den nærmest Tilstanden saaledes, at alt det uddannede Personel skulde være sendt bort, og tilbage var der kun ....

Langhorn: Ja, der var 39 nye Folk, der var kommet Dagen i Forvejen, fuldstændig ubeskrevne Blade, som aldrig før havde set et Gevær eller en Kanon. De blev brugt til Oprydningsarbejde. Man havde hverken Tid eller Personel til at foretage Instruktion af nye Besætninger til Skytset, under Hensyn til at man ønskede, at Indkaldelsen næste Dag skulde gaa saa gnidningsløst som muligt.

Busch-Jensen: De Folk, der stod ved Kanonen — det fik vi lidt at vide om før — der var en Kystløjtnant.

Langhorn: Ja han staar jo ikke umiddelbart ved Kanonen. Han staar i sin Standplads deroppe og kommer ud; der er altsaa et Stykke at gaa til Kanonen, baade til den ene og til den anden. Men han har altsaa været nede ved selve Kanonen for at assistere med at bringe den i Orden og faa at vide, hvorfor den svigtede. Jeg har senere faaet at vide — og det har jeg ogsaa nok vidst dengang, men jeg har ikke haft det ganske præsent —, at der netop samme Dag eller Dagen i Forvejen, den 8. April, havde været afholdt Artillerieftersyn, de paagældende Kanoner havde været skilt ad og smurt ind og samlet igen, og de, der har undersøgt Kanonen paa Stedet, bl. a. Artillerimekanikeren, som blev varskoet, har altsaa sagt, at der var Fedt i Kammeret, idet de senere har faaet Kanonen til at virke. Jeg har dog hørt andre Versioner sidenhen. Det er en Orlogskaptajn *Bjerre*, som har fremsat den Teori, at Skytset under dette Eftersyn, eller muligvis senere, paa et senere Tidspunkt af Natten, skulde være saboteret paa en eller anden Maade netop af denne 1ste Artillerioffícer, som var kendt som Nazist, og som i hvert Fald senere hen — han var en god Ven af *Wodschou* — havde sin Gang hos Tyskerne; det ved jeg med Sikkerhed.

Rasmus Hansen: Hvad hed den Artillerioffícer?

Langhorn: *Erik Nielsen.*

Busch-Jensen: Han er død.

Langhorn: Ja. Men jeg vil dog stille mig noget tvivlende over for, at han skulde have haft noget som helst Nys om de tyske Hensigter.

Chr. Christiansen: Søgte De ikke, da De fik at vide, at Kanonen ikke havde virket, da De endelig kom op, at faa at vide hvorfor?

Langhorn: Jo, det har jeg paa det Tidspunkt, og man har ringet ned til mig og sagt, at der var for meget Fedt i Kammeret.

Chr. Christiansen: Undersøgte De det ikke selv bagefter?

Langhorn: Nej, da var den tørret ren.

Formanden: Har De ikke hørt, at der er ogsaa en anden Forklaring. Den er i alt Fald Kommissionen bekendt med, og den gaar ud paa, at den paagældende Kanon kunde indstilles paa to forskellige Maader, dels til Haandbetjening og dels til at virke halvautomatisk, og at man, da man vilde benytte den, ikke var klar over, hvilken Indstilling der var foretaget med Kanonen, og derefter foretog et Fejlgreb.

Langhorn: Saa skulde den altsaa ikke kunne aabnes med Haandkraft?

Formanden: Det staar S. 55 i Aktstykkerne. Der staar her i *Schat-Holms* Rapport: »Grunden til, at Kanonen ikke virkede, fik jeg senere fortalt af en af Vagterne. Paa Grund af Mandskabets Ukendskab til Kanonen havde de aabnet Kilen, medens Kanonen var indstillet paa Haandbetjening, derefter blev Haandtaget for automatisk Skydning drejet og Kilen smækket i; herved har Noten med temmelig stor Kraft tørnet mod Bundstykket; det har antagelig været forsøgt nogle Gange, indtil man har opdaget, at Noten ramte Bundstykket; derefter er Noten blevet drejet tilbage, men Kilen kunde ikke smække i, da Materialet var blevet stukket.«

Langhorn: Ja, jeg er ikke saa meget inde i de tekniske Detailler nu, jeg har ikke saa ganske præsent, hvordan Kanonen er indrettet, men som det er oplæst dèr, kan jeg sige, at det er en Mulighed, at det virkelig er gaaet saadan til. Men det er altsaa ikke lykkedes for mig at faa det at vide, om det nu er, fordi man har generet sig lidt for at indrømme, at man ikke kunde betjene den. Jeg forblev paa Fortet i et Par Maaneder derefter som Interimschef.

Altsaa, det hele gik i Vasken, og Mandskabet blev hjemsendt, og jeg blev derude, men i den Tid, der endnu var Folk derude, har jeg ikke hørt dette fremsat, hverken af Officererne eller af de paagældende, der har været deroppe. Jeg har altsaa faaet mine Oplysninger dels fra de Officerer, der var deroppe, dels af Artillerimekanikeren paa Fortet. Men som jeg tidligere sagde, det var Folk med en meget ringe Uddannelse, og denne Kystløjtnant, som stod deroppe, havde som nævnt Ansvaret for, at Kanonen var i Orden, og nu kan man jo sige, at det havde nok været rigtigt, om en saadan Mand, der tiltræder Vagten, havde set efter, om den var i Orden, men der gaar Rutine i saadan noget; der har aldrig før været noget i Vejen, og han har ikke haft Grund til at ane, at der skulde være noget særlig galt den Dag. Jeg mener ikke, man kan dadle den paagældende Officer, fordi han har handlet saaledes — man kan godt sige: efter den almindelige Slendrian, der maaske har indsneget sig paa den Post. Det var en Post, der var ret selvstændig, for de stod deroppe i Luften og havde ikke særlig Føling med, hvad der foregik nede i Fortet. Jeg selv, som indtil da kun havde med Skolen at gøre, og de Kystløjtnanter af 1. Grad, der gik Vagtchefttjeneste nede i Fortet, havde mindst Indsigt i, hvad der foregik deroppe. Der var Officerer deroppe, og dem maatte man basere sig paa og stole paa, at det gik, som det skulde.

Jørgen Gram: Jeg forstaar, at Hr. Langhorn fra den 8.—9. April var foreløbig øverste Chef?

Langhorn: Ja.

Jørgen Gram: Hvor længe har Hr. Langhorn været Soldat og Officer?

Langhorn: Paa det Tidspunkt havde jeg været det i 11 Aar.

Jørgen Gram: Hvis man har været baade Soldat og Officer, maa man da være klar over, at hvis der skal være nogen Mening i dette, skal vi sige Erhverv, saa er det da, naar det trækker op til Krig og der eventuelt kan blive Krig. Ellers behøver vi ingen Officerer at have. Er det ikke rigtigt?

Langhorn: Jo.

Jørgen Gram: Havde De ikke hørt gennem Radio eller gennem Samtaler, at der var en meget spændt politisk Situation ude i Verden? Alle andre talte i hvert Fald om det, alle civile.

Langhorn: Men man sad derude i

og for sig noget afskaaret fra Meddelelser. Vi havde ikke nogen rigtig Forbindelse; vi havde ikke særlig Kontakt, kan jeg godt sige, med Staben inde paa Lynetten. Og hvad der har været i Radio, Aviser o. s. v., kan jeg ikke sige, for den eneste Radiomodtager, vi havde Lejlighed til at bruge, var en, som vi privat havde i Messen. Der var ingen autoriseret Tjenestemodtager for os til at høre Presse udefra, og jeg har i hvert Fald ikke haft Indtryk af, at der var noget særligt paa Færde, hvilket formentlig skyldes, at jeg har været ganske overordentlig optaget i Dagene forinden, saa jeg har ikke haft Tid til at sidde og lytte efter Radio. Jeg har ikke af Samtaler derude, kan jeg sige, hørt eller forstaaet, at der var noget særligt. Nu ved man dette om Mineudlægningen ved Norge. Den tror jeg ikke engang, jeg var kendt med paa det Tidspunkt; det var vist den 8.; det gaar lidt i eet nu saa længe efter. Og denne »Altmark«-Affære kan jeg heller ikke rigtig erindre.

Formanden: Vi kan altsaa godt sige, at De slet ikke var orienteret om Forholdene i disse Dage?

Langhorn: Ja, slet ikke? Jeg har ikke været tilstrækkelig orienteret; det maa været det rigtige Udtryk. Jeg er saa meget orienteret, at jeg ved, at de indkalder Besætning til »Niels Iuel«, men naar man samtidig faar at vide, at man venter ikke noget, saa er jeg altsaa, kan man sige, lullet i Søvn af de Meldinger, jeg har.

Jørgen Gram: Men man gaar da ud fra, at en Kaptajnløjtnant staar paa et vist Dannelsestrin. Læste De ikke Aviser? Og talte De ikke med andre, som De kom sammen med, Kolleger eller andre? De har da ikke været paa Skolen hele Dagen, saa De var vel lige saa vel orienteret som alle andre?

Langhorn: Nej, det har jeg formentlig ikke gjort. Med Hensyn til dette at læse Aviser kan jeg sige, at det har jeg formentlig ikke haft megen Tid til, og jeg er ikke engang sikker paa, at vi fik Aviserne i de Dage, for der var meget daarlig Posttjeneste. Jeg kan ikke sige, hvor meget jeg har læst om det forinden; det kan jeg ikke huske nu saa længe efter; men jeg kan sige saa meget, at jeg har ikke haft noget som helst Indtryk af, at der for Danmark var nogen særlig Situation. Og hele det almindelige Billede, hvor Mandskabet blev hjemsendt — jeg var Chef for Mosede Batteri, og det blev lukket efter en Maaneds Forløb og Mandskabet hjemsendt, i Stedet for at man skulde have bragt det i Orden og sat Antiluftskytset i Stand ....

Formanden: Kan vi ikke sige kort og godt, at De var slet ikke underrettet om Situationen?

Langhorn: Jo, det kan man godt sige. Ad tjenstlig Vej er der overhovedet ikke tilflydt mig noget som helst. Skulde jeg have faaet noget, maatte jeg altsaa have faaet det gennem civil Radio og Aviser. Det kan man i hvert Fald sige.

Jørgen Gram: Ja, men Hr. Langhorn vidste, at der var en Mand, som hed *Hitler*, og at det var en temmelig aggressiv Person, af hvem man kunde vente det mest mærkværdige. Naar Hr. Langhorn saa pludselig bliver Chef, foreløbig Chef, paa Fortet, var det saa ikke af Interesse for Tjenesten, var det saa ikke det rimeligste og det naturlige, om De havde overbevist Dem om, at nu ogsaa alt var i Orden, saaledes som De jo selv siger, at alting skal være i Orden? I anden Forbindelse sagde De, at De havde været stolt af, at De var blevet Chef for Mosedefortet. Havde det saa ikke været rimeligt, at De havde overtydet Dem om, at alt m. H. t. Personel og Skyts o. s. v. var i Orden?

Langhorn: Personellet vidste jeg var ikke i Orden, det har jeg beskrevet; og Skytset fandt jeg ingen Anledning til at undersøge, det var normalt i Orden. Det materielle Beredskab var saadan, at Kanonerne var klar til Skud. Og det var ikke nogen særlig ekstraordinær Situation, at jeg bliver Interimschef. Det er en naturlig Foranstaltning. Jeg regner med, at Kommandørkaptajn *Kaalund*, som havde været Fortchef derude og kendte Skytset og var ansvarlig for hele Uddannelsen, kom næste Morgen. Han var kommet ind som Leder af Søværnets Personelkontor, og jeg kunde ikke tænke mig andet, end at han troppede op Dagen efter med den første Forbindelse.

Jørgen Gram: Og da saa det usædvanlige sker, at De om Morgenen Kl. 4 eller Kl. $4^1/_2$ bliver vækket — det er da noget usædvanligt — med Melding om, at Skibet var sejlet ind, bliver De dernede. De kan intet se, men De bliver nede i Deres Lukaf, og De kommer slet ikke i Tanker om, at det kan da alligevel være rart at gaa op og overtyde sig om, hvad det er, der sker. Kom De slet ikke paa den Tanke?

Langhorn: Nej, for jeg havde jo mine Øjne deroppe i Form af oven i Købet to Kystofficerer, som fuldstændig kunde overse Farvandet.

Jørgen Gram: De stod da under Dem.

Langhorn: Ja, men man maa jo til en vis Grad stole paa Folk og basere sig paa dem. Et Fort som Middelgrundsfortet er et stort Tjenesteomraade, og det er umuligt til enhver Tid at have fuldstændigt Detailindblik i alting. Det er ganske ugørligt. Den vigtigste Opgave for mig paa det Tidspunkt, den, der i min Bevidsthed indtog den vigtigste Plads, fordi jeg slet ikke anede noget som helst om, at der var noget særligt i Gære, det var denne Indkaldelse.

Nørskov: I det, som Formanden læste op fra S. 55, staar der til sidst: »derefter er Noten blevet drejet tilbage, men Kilen kunde ikke smække i, da Materialet var blevet stukket«. Hvad vil det sige, at Materialet var »stukket«?

Langhorn: Det er noget i Slaget, det er noget, der er blevet klemt ud, det er blevet deformeret. Hvis man tager en Staalcylinder og slaar paa den, saa den bliver kortere og bredere, saa kalder man det, at den er blevet stukket. Jeg ved ikke, om Materialet kan være stukket. Jeg mener, at hvis Kanonen ved en Fejlbetjening gøres ubrugelig, saa er der en Konstruktionsfejl i Kanonen, og det mener jeg ikke, man har konstateret tidligere. Derfor er jeg ikke sikker paa, at den Forklaring er rigtig. Jeg kan ikke kritisk bedømme de to Muligheder, Fedt i Kanonen eller den anden Mulighed, ud over at jeg kan sige, at der er maaske lige stor Chance for, at det ene er rigtigt, som for det andet.

Arnth Jensen: Der var noget, De sagde før, som undrede mig. De nævnte overfor Hr. Rasmus Hansen, at der var blevet givet Ordre til, at man ikke maatte skyde paa fremmede Flyvere, som krænkede Neutraliteten. Er De ganske sikker paa, at De har faaet denne Ordre?

Langhorn: Ja, det er jeg ganske sikker paa.

Arnth Jensen: Hvordan har De faaet den Ordre?

Langhorn: Den er kommet i en Skrivelse eller Søværnskommandoens Ordrer.

Arnth Jensen: Er De sikker paa, at den er kommet fra Søværnskommandoen?

Langhorn: Ja, det maa den være, den kan ikke være kommet andre Steder fra. Jeg kan ikke huske i Detailler, hvordan det var, men jeg kan sige saa meget, at det var en Svækkelse af de almindelige Neutralitetsbestemmelser, og det kom paa Basis af en Note fra Tyskland indeholdende Oplysninger om, at det var nødvendigt for Tyskerne for at inspicere Skibe, der sad fast i Isen; derfor var det nødvendiggjort, at de fløj ind, de kunde ikke flyve udenom.

Arnth Jensen: De er sikker paa det?

Langhorn: Ja, det er jeg ganske sikker paa.

Formanden: Er der flere, der ønsker at stille Spørgsmaal? (Ophold).

Saa vil jeg gerne til sidst spørge Dem, om De kan huske, hvad De svarede paa den Melding, der kom fra *Schat-Holm.*

Langhorn: Meldingen lød: Melder Chefen, at tyske Orlogsfartøjer er paa Vej mod Københavns Havn, maa der skydes.

Formanden: Kan De huske, hvad De svarede?

Langhorn: Hvis han mente, om Fartøjet maatte beskydes, har jeg sagt nej.

Formanden: Han har refereret Deres Svar saaledes: Nej, der maa ikke skydes.

Langhorn: Jo, selvfølgelig maa der skydes de almindelige Varselsskud.

Nørskov: Ikke med skarpt?

Langhorn: Jo, for Boven.

Nørskov: Men ikke for at sænke Skibet?

Langhorn: Nej. Man kan selvfølgelig altid skyde paa Skibet og sige, at man sigtede ved Siden af, men det finder man ikke paa i en saadan Situation.

Formanden: Saa var der et Spørgsmaal til. I det samme Dagblad, som Hr. Busch-Jensen omtalte, staar der som Overskrift paa en Artikel den 4. April: »Fortet vilde skyde — for at advare mod Minefelter«.

Langhorn: Men det er forkert.

Formanden: Det er ganske forkert?

Langhorn: Det var der ingen Grund til. (Afbrydelser). Ja — man kan sagtens le ad det nu.

Formanden: Hvis der ikke er flere, der ønsker at stille Spørgsmaal .... saa vil jeg gerne sige Dem Tak, Hr. Sekretær Langhorn ....

Langhorn: Maa jeg have Lov at tilføje: Der var nogle særlige Forhold, der gjorde, at jeg blev saa længe i mit Lukaf og ventede paa, at der skulde kom-

me Melding fra Kystdefensionen, en Melding, som ikke kom. Det var saa underligt, man talte ud i Luften. Normalt vilde saadan noget have affødt en Ordre, men der er en Forsinkelse — det maa Kommissionen være bekendt med — m. H. t. Meldingen til Ministeriet. Jeg kan ikke huske det rigtigt, jeg har i sin Tid læst den Beretning, som blev affattet af Viceadmiral *Rechnitzer*, den laa i Marineministeriet, man maatte ikke tage den med hjem og ikke bearbejde den, men da jeg selv havde været i et af Centrerne af Begivenhederne, hæftede jeg mig ved den. Saa vidt jeg husker, fremgaar det af den Rapport — man skulde gerne læse mellem Linierne, det er et Postulat, som ikke kan underbygges særlig —, at Forsinkelsen vistnok var skaaret lidt ned, den er skaaret 5 Minutter ned ved Udarbejdelsen af Rapporten paa Lynetten. Jeg ved ikke, om det kan paavises, men det vil jeg tro, naar man kan faa fat i de originale Telefonjournaler, jeg ved ikke, om de eksisterer endnu. Grunden til denne Forsinkelse kender man ikke rigtig, saa vidt jeg har forstaaet. Der sad altsaa paa Stationen en Vagt, det var en Kystløjtnant af 1. Grad, det var ogsaa en Sekondløjtnant fra Hæren, der var lavet om, han var Forsikringsmand i det civile Liv, han havde været inde et halvt Aar. Han har altsaa paa en eller anden Maade — jeg ved ikke, om det er ham eller Staben eller Chefen for Kystdefensionen — skabt den Forsinkelse. Da den samlede Rapport skulde affattes, ringede Stabschefen til mig — jeg havde Indtryk af, at man var lidt sur paa mig, men man har aldrig bebrejdet mig noget derudefra, det kunde der maaske nok have været Grund til med de Oplysninger, man havde dengang, men med de Forudsætninger, jeg havde dengang, havde man ikke fundet Anledning til nogen som helst Tilrettevisning eller noget i den Anledning, jeg har senere været baade Chef derude paa Middelgrundsfortet og Chef for Overkonstabelskolen, jeg har ikke Indtryk af, at man dengang mente, der kunde være sket saa forfærdelig meget andet end det, der skete, navnlig ikke udadtil, bortset fra, at det var uheldigt med dette Skud, der ikke lod sig affyre. Da man i sin Tid skulde affatte den samlede Rapport, ringede Stabschefen som sagt til mig — det var for Resten paa et tidligere Tidspunkt; jeg havde skrevet Rapporten samme Dag den 9.—10. April, man skulde indsende den hurtigst muligt — og sagde, at den var skrevet lidt dumt, han syntes, den var lidt fjollet, der var ingen Grund til at skrive andet, end hvad der var foregaaet. Jeg havde Indtryk af, at man gerne vilde besmykke det lidt.

Formanden: Det, der egentlig har Betydning, er Tidspunkterne.

Langhorn: Der var, saa vidt jeg ved, en Forsinkelse paa 17 Minutter fra vor Melding blev afgivet, og til Marineministeriet fik den.

Formanden: Det stemmer.

Langhorn: Men den blev vist nedskrevet til 12 Minutter. Jeg husker ikke bestemt, hvordan det er, men jeg ved, at Stabschefen sagde til mig: Det kan ikke passe, det er umuligt, at der er gaaet 17 Minutter, der var nok et af Urene, der havde gaaet 5 Minutter forkert. Jeg sagde til ham, at i en offentlig Rapport kunde man ikke rette paa Tidspunkterne, man maatte bagefter se paa Tidspunkterne med Kritik. Det er ganske usandsynligt, at Urene er gaaet forkert, de kunde lige saa godt gaa 5 Minutter galt den ene Vej som 5 Minutter den anden Vej. Først efter 20 Minutters Forløb, da Skibet havde lagt til ved Langeliniekajen og sendte Folk i Land, først da blev Marineministeriet gjort bekendt med, at der sendtes Tropper i Land. Man finder det mærkeligt — jeg vil straks sige, det maa ikke betragtes som nogen Retorsion mod Chefen for Kystdefensionen, fordi Chefen for Kystdefensionen før fremførte, at han mente, jeg havde handlet urigtigt —, men i samme Øjeblik de ser Skibet ved Kaj og der kommer Folk fra Skibet, er man ude i det Tilfælde, at alle Midler skal sættes ind. Jeg mener, at jeg burde have været underrettet, men det blev jeg ikke, jeg sad og ventede paa den Melding, i øvrigt havde jeg absolut Indtryk af, at det var en fuldstændig *passage inoffensif*, jeg havde slet ikke Indtryk af, at ....

Jørgen Gram: Var De fuldt paaklædt?

Langhorn: Nej, det var jeg ikke.

Rasmus Hansen: Hvorledes regulerede De Urene paa Middelgrunden? Stillede De dem efter Radio?

Langhorn: Jeg tror, de bliver stillet efter Radioskibssignal hver Dag, det gør

man i hvert Fald paa Skibe, dèr stiller man hver Dag Urene ved Middagstid, det har ogsaa været Tilfældet derude, det er der ingen Tvivl om.

Formanden: Saa er der vist ikke flere Spørgsmaal.

Saa kan jeg igen takke Dem for Deres Forklaring i Dag.

Afhøringen sluttede Kl. 21.15.

Torsdag den 4. April 1946 Kl. 21[20].

For Kommissionen mødte Kystløjtnant II Helge Schat-Holm.

Formanden: Maa jeg bede Dem om Deres fulde Navn.

Schat-Holm: Helge Schat-Holm.

Formanden: Jeg gør Dem opmærksom paa, at de Forklaringer, der afgives for Kommissionen, afgives for lukkede Døre, og det er Kommissionen selv bundet af. Jeg gaar ud fra, at De ogsaa for Deres Vedkommende er klar derover, og at De ikke, naar De gaar herfra, refererer, hvad der er sket her i Kommissionen; De er bundet af den samme Diskretionspligt.

Schat-Holm: Ja, vel.

Formanden: De var tjenstgørende paa Middelgrundsfortet om Morgenen den 9. April som Kystløjtnant?

Schat-Holm: Ja.

Formanden: Hvor havde De Tjeneste den Morgen?

Schat-Holm: Jeg havde Tjeneste som vagthavende Officer fra 12 til 4.

Formanden: Kunde De ganske kort forklare, hvad der passerede om Morgenen den 9. April lige fra det Øjeblik, Begivenhederne tog deres Begyndelse.

Schat-Holm: Maa jeg begynde Dagen i Forvejen, den 8.?

Formanden: Ja, men De kan nok gøre det lidt kort.

Schat-Holm: Det skal jeg nok. Der skete det, at Chefen, *Topsøe-Jensen*, blev taget fra Fortet, som almindelig kendt, og at Kaptajnløjtnant *Langhorn* blev Chef for Fortet. Vi fik Besked paa Lynetten, at vi skulde sende samtlige af Mandskabet i Land, saaledes at der paa Fortet kun var Folk, som var uddannet ved Køkken, Servering og det hele; der var ingen Soldater, som havde Uddannelse ved Kanonerne.

Formanden: Er der nogen Forklaring paa det, at man sender hele Besætningen i Land med Undtagelse af Køkkenpersonellet?

Schat-Holm: Nej, man kunde ikke forstaa et Ord af det, navnlig da man fik at vide, at Kastellet var i Alarmberedskab.

Formanden: Fik De det at vide den 8.?

Schat-Holm: Ja.

Formanden: Fik De det at vide paa Fortet?

Schat-Holm: Ja, men jeg specielt tillagde det ikke særlig Betydning, for vi havde ligget paa Fortet i en Uge og ikke kunnet komme i Land, og vi havde ikke hørt alle de Rygter, der svirrede i Byen. Vi tænkte, at der maatte være et eller andet i Gære — maaske Øvelser. Men vi unge Officerer tillagde det ikke særlig Betydning.

Formanden: Fik De Oplysning fra Chefen, fra Kaptajnløjtnant *Langhorn?*

Schat-Holm: Om Landgangsfolkene? Det kan jeg ikke sige, jeg havde ikke Vagt paa det Tidspunkt. Vi diskuterede det bagefter.

Formanden: De fandt det paafaldende?

Schat-Holm: Ja, i højeste Grad, navnlig saaledes som Begivenhederne udviklede sig.

Formanden: Det var maaske det, De vilde forklare om Dagen i Forvejen?

Schat-Holm: Ja. — Saa gik jeg paa Vagt fra Kl. 12. Der skete ikke noget særligt i den første Del af Vagten, men saa Kl. 4 kommer der en Ordonnans og melder, at der kom nogle Skibe nordfra, som ikke havde Lodslanternen tændt. Det eneste, vi havde Ordre til at undersøge, var, om de havde Lodslanternerne tændt. Havde de det, kunde de sejle frit igennem, uden at vi kunde gøre dem noget som helst. Den Ordre havde vi faaet. Saa siger jeg: Der sker nok ikke noget, han faar nok Lodslanternen tændt; det varer et Stykke Tid, inden han kommer ind i Minefeltet. Da han ganske langsomt kommer nærmere, belyste vi ham med Projektører for at se, hvad det var for noget, og var med det samme klar over, at det var et tysk Orlogsfartøj eller et tysk Fartøj — det første var en Slæbebaad, vi havde set tidligere —, og saa gav jeg straks Ordre til at hejse Stopsignal, internationalt Stopflag, og det blev gjort, medens vi havde tændt Projektørerne, men han blinkede med sin Projektør derude, og det plejer normalt at betyde, at han er generet i Navigationen, saa man skal faa Lyset væk, og saa hejste vi Flaget med det samme.

Samtidig kommer Løjtnant *Kromann* op og skal afløse mig paa Vagten, da Klokken er lige ved 4 — da plejer vi at have Afløsning —, og jeg siger til ham: Gaa ned og ring med det samme til Kommandostationen og meddel, at tyske Orlogsfartøjer er paa Vej mod Københavns Havn. Samtidig gav jeg ogsaa Besked til den vagthavende Kanonkommandør, som var tiltraadt Tjeneste paa Fortet Dagen i Forvejen, om at skyde Varselsskud med en lille 75 mm's Kanon, som i og for sig ikke var til andet end Varselsskud, kunde ikke skyde med andet. En Luftværnskanon af en forældet Type, som overhovedet ikke bruges mere, 12 cm, stod klar med Ammunition og alt lagt op, men ikke Mandskab, overhovedet ikke Mandskab, der kunde skyde med den. Ammunitionen laa taget op fra Magasinerne lige klar til at skyde med. I Mellemtiden kom Løjtnant *Kromann* op og giver Meddelelse om, hvad han fik til Svar. Han fik nærmest det Indtryk, at de havde forklaret, hvad der var sket, og saa ringede han til Lynetten, Kommandostationen, og meddelte det samme, og saa ringede jeg ned til Chefen og sagde til ham, at der var tyske Orlogsfartøjer paa Vej mod Københavns Havn, om der maatte skydes, og dèr fik jeg udtrykkelig den Ordre, at det maatte der ikke. Saa faldt Varselsskuddet selvfølgelig ikke, og saa løb jeg hen til denne Kanon for selv at udføre det, der skulde gøres. Det er en saare simpel Manipulation. Man aabner Kilen og smækker Patronen i, men dèr har de unge Mennesker altsaa staaet og leget med Kanonen i Nattens Løb. De har ikke før været ved en Kanon, og de har da tænkt: det skal være interessant at se, hvordan en saadan ser ud, og de har altsaa gjort det, som jeg har beskrevet i Rapporten, drejet Kilen, saadan at Bundstykket ikke kunde lukkes; det var umuligt at faa Patronen ind. Nu tillagde jeg det ikke særlig stor Betydning, for et Skud fra denne Kanon var tindrende ligegyldigt, naar vi ikke kunde tage fat, hvis der skulde ske noget, og af de Meddelelser, jeg havde faaet fra Chefen og de forskellige Stationer, havde jeg nærmest faaet Fornemmelsen af, at det betragtedes som et Lazaretskib, der søgte Nødhavn, og saa kunde det ikke betyde saa forfærdelig meget med det Skud.

Formanden: Jeg forstaar ikke rigtig, hvorfra De havde den Opfattelse, at det var et Lazaretskib?

Schat-Holm: Det var en rent privat Opfattelse, men jeg meddeler forskellige Instanser, hvad der foregaar, og alle Steder har man Indtryk af, at det er noget, der ikke betyder noget. Chefen for Fortet viser sig ikke engang oppe paa Fortet, da vi meddeler ham det. Han sover videre nede i sin Seng.

Jørgen Gram: Det var *Langhorn*, ikke?

Schat-Holm: Ja, *Langhorn*, han viser sig overhovedet ikke oppe paa Dækket.

Formanden: Maa jeg lige spørge Dem, om De er klar over, at han sov videre?

Schat-Holm: Jeg gik ned bagefter for at tale med ham, for jeg syntes, det var lidt underligt, at der ikke skete Spor. Der var lukket og slukket i hans Lukaf.

Formanden: Han har forklaret, at han sad ved Telefonen, at han ventede paa Telefonen.

Chr. Christiansen: Ringede De denne Besked videre, eller var det *Langhorn*, der gjorde det?

Schat-Holm: Hvad for en Besked?

Chr. Christiansen: Ind til Kommandostationen.

Schat-Holm: Vi ringede først til Holmens Efterretningstjeneste, det var det første, vi gjorde deroppefra; det gjorde Løjtnant *Kromann*, som kom op for at afløse mig. Jeg for hen til Kanonen og Flaget, medens Skibene endnu var Nord for Fortet, og ringede til Holmens Efterretningstjeneste og Lynettens Kommandostation og gav disse Meddelelser. Det er paaført Vagtjournalen deroppe fra Fortet og maa kunne findes frem derfra.

Chr. Christiansen: De kan vel ikke huske, paa hvilket Tidspunkt De afgav denne Melding?

Schat-Holm: Det kan jeg godt. Klokken har været et Sted mellem 10 og 5 Minutter i 4.

Chr. Christiansen: Altsaa før Kl. 4 om Morgenen.

Busch-Jensen: Naar kommer denne Afløsning, hvor mange Minutter før Vagtskiftet?

Schat-Holm: Det er lidt forskelligt, det afhænger meget af, hvilken Mand man bliver afløst af. Vi kan risikere at sidde 10 Minutter over Vagttiden og være sure i Hovedet paa den, der afløser, og man kan komme ud for at blive afløst 10 Minutter før.

Busch-Jensen: Hvornaar kom Afløsningen?

Schat-Holm: Den kom ca. 10 Minutter i 4. Det kan jeg huske bestemt. Jeg var ude paa Fortet, og Klokken var ikke 4 endnu. Han kom, saa han kunde hjælpe med at telefonere de Meldinger. Chefen for Fortet var den sidste, der fik Meldingen ....

Busch-Jensen: Der sidst fik Meldingen?

Schat-Holm: .... idet vi regnede med, at det var vigtigst at meddele Holmens Efterretningstjeneste og Lynettens Kommandostation, men hvem vi har talt med dèr, kan jeg ikke sige noget som helst om.

Formanden: Kan det fremgaa af Journalen derude?

Schat-Holm: Det skulde kunne fremgaa af Journalen. De er skrevet op, disse Telefonmeldinger, med Klokkeslæt paa.

Formanden: Med Klokkeslæt paa.

Steen: Jeg vil gerne spørge: Forelaa der for Dem, medens De opholdt Dem derude, noget om, at de almindelige Regler, der var gældende for Imødegaaelse af Neutralitetskrænkelser, ikke skulde følges, hvis f. Eks. Luftfartøjer nærmede sig?

Schat-Holm: Nej.

Steen: Tak.

Nørskov: Da nu den første Kanon ikke kunde skyde — der var noget i Vejen med Mekanismen, ikke sandt? — forsøgte De saa ikke at gøre en anden Kanon klar til Skud?

Schat-Holm: Nej, det gjorde vi ikke. Man kan maaske bebrejde mig, at jeg ikke gjorde det, men Kanonen stod et godt Stykke derfra, og Ammunitionen skulde først slæbes derhen. I den Tid var Skibene sejlet ind i Havnen.

Nørskov: De mente altsaa ikke, det kunde naas, saadan ræsonnerede De?

Schat-Holm: Ja, jeg ræsonnerede ærlig talt saadan, at jeg syntes, at det var saa ligegyldigt, det havde ikke Spor Betydning. Det, der havde Betydning, var, om vi kunde fortsætte, hvis vi havde givet Varselsskud, og det kunde vi ikke. Vi havde ikke en Mand, der kunde passe en Kanon, ikke en af dem, der gik Vagt deroppe, havde nogen Sinde prøvet det for andet end for Fornøjelse.

Rasmus Hansen: Forekom det ofte, at fremmede Luftfartøjer, f. Eks. tyske Flyvemaskiner, kom ind over Københavns Red i Dagene før den 9. April?

Schat-Holm: Nej, det gjorde det ikke; enkelte Gange, meget sjældent. Jeg har oplevet 3—4 Gange, at der kom tyske Flyvemaskiner; jeg kan huske een ganske tydeligt, der strøg ned over Isen mellem København og Middelgrundsfortet.

Rasmus Hansen: Blev den beskudt?

Schat-Holm: Nej, der blev aldrig beskudt nogen. Der blev skudt Varselsskud efter den.

Rasmus Hansen: De kendte Neutralitetsreglerne?

Schat-Holm: Ja.

Rasmus Hansen: De vidste som andre Officerer i Søværnet, at fremmede Luftfartøjer ikke maatte gaa ind over Københavns Red?

Schat-Holm: Ja.

Rasmus Hansen: De vidste derfor ogsaa, at saafremt fremmede Luftfartøjer blev observeret over Københavns Red, skulde der øjeblikkelig løses Varselsskud?

Schat-Holm: Ja, det blev der ogsaa.

Starcke: De tillægger altsaa ikke Varselsskuddet nogen Betydning over for selve Skibet. Mener De, at Varselsskuddet ikke vilde have nogen som helst Betydning f. Eks. i Retning af at alarmere Kystdefensionen eller Folk inde i København?

Schat-Holm: Overhovedet ingen Betydning; de vilde ikke høre det. Det er min rent private Indstilling.

Mogens Fog: Hvor længe havde De gjort Tjeneste paa Middelgrundsfortet?

Schat-Holm: Ca. et halvt Aar.

Holt: Der staar i Søværnskommandoens Ordre Nr. 1, Punkt 3: »Ved eventuelle Neutralitetskrænkelser, saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige, skal *saavidt muligt* Forholdsordre uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen«. — Vil det sige, at Fortet ikke er forpligtet til at skyde Varselsskud?

Schat-Holm: Nej.

Holt: Det betyder det ikke?

Schat-Holm: Nej. Den staaende Regel derude var, at saa snart der observeredes fjendtlige Luftfartøjer, skulde der skydes Varselsskud med det samme.

Holt: Har De nogen Opfattelse af, hvorvidt de almindelige Dispositioner fra Søværnskommandoens Side har været af den Karakter, at man skulde være ganske særlig forsigtig over for eventuelle tyske Brud paa Neutraliteten? Jeg kan nævne til nærmere Forklaring paa mit Spørgsmaal, at der er forklaret her af Kommandør *Ipsen:* »Alt, hvad jeg kunde vide, var, at Skibet var et tilsyneladende

uarmeret, sandsynligvis tysk Hjælpeskib, og det var af de Dispositioner, der hidtil var truffet fra Søværnskommandoens Side, til Overmaal klart — blandt andet af Mineudlægningerne i Store Bælt og Bevogtningen heraf —, at man tilstræbte en saa imødekommende og dog neutral Holdning over for Tyskland som muligt, og at man lagde yderste Vægt paa, at der ikke blev foretaget nogen provokerende Handling*)«. Saaledes faldt disse Udtalelser. Har De haft nogen Fornemmelse, nogen Forstaaelse af, at man lagde megen Vægt paa, at man fra dansk Side ikke provokerede?

Schat-Holm: Jeg kan kun sige, at den eneste Fornemmelse, jeg har haft, var den 8. April, da man sendte det samtlige Mandskab i Land.

Holt: Og den Fornemmelse gik altsaa ud paa, at man skulde være saa lidt provokerende som muligt, eller hvordan mener De?

Schat-Holm: Ja, det maa i og for sig betyde, at Kanonerne ikke skulde besættes. Det var det, vi ikke kunde forstaa derude, at der blev Alarmtilstand i Kastellet, men paa Forterne blev der givet Landlov.

Rasmus Hansen: Var De klar over den 8. April, at Situationen var alvorlig?

Schat-Holm: Nej, vi havde ikke været i Land i flere Dage og havde slet ikke hørt noget om disse Rygter, og officielle Meddelelser til Fortet havde vi overhovedet ikke hørt noget om. Hvorvidt Chefen havde faaet dem, kan jeg ikke sige noget om.

Rasmus Hansen: Men paa hvilket Grundlag kunde De saa danne Dem den Formodning, at Ordren om at sende Mandskab i Land skulde opfattes som en særlig Hensynsfuldhed over for Tyskland?

Schat-Holm: Saadan opfattede jeg det heller ikke den Dag. Først Dagen efter, da man saa Begivenhedernes Udvikling ....

Formanden: Saa satte De de to Ting i Forbindelse med hinanden?

Schat-Holm: Ja.

Busch-Jensen: De fortalte os, at De selv personlig ikke tillagde Varselsskuddene nogen som helst Betydning.

Schat-Holm: Ja.

Busch-Jensen: Men det forandrede vel ikke Deres tjenstlige Indstilling, for

jeg forstaar, at den maa være, at de Instrukser, som foreligger, skal følges. Enten Officeren mener det ene eller det andet, er det hans Pligt at afgive de foreskrevne Varselsskud?

Schat-Holm: Selvfølgelig, men det, jeg hele Tiden har holdt paa, er den Avispolemik, der har været om, at Kanonen har svigtet ....

Busch-Jensen: Lad os se helt bort fra, hvad der er sagt og skrevet. Vi holder os til den Ordre, der er givet, og her forstaar jeg Dem saaledes, at der for Dem ikke var nogen Tvivl om, at Instruksen gik ud paa, at der skulde affyres Varselsskud ...

Schat-Holm: Ja, ja.

Busch-Jensen: ... og at disse Varselsskud skulde affyres, uanset hvilken Opfattelse De havde med Hensyn til deres Betydning.

Schat-Holm: Ja, ganske uanset dette, og Ordre blev ogsaa øjeblikkelig givet til Varselsskuds Affyring.

Formanden: Jeg vil lige til Slut henvise til Kommandør *Ipsens* Forklaring. Af den fremgaar det, at der skulde være Besætninger til 4 Stk. 12 cm Kanoner, naar der ikke var Landlov, og til 2 Stk., naar der var Landlov. Men det var der altsaa ikke dengang, kan jeg forstaa.

Schat-Holm: Det ved jeg ikke om man kan kalde det. Der laa 20 Overkonstabelelever, som var kommet fra Flakfortet Dagen i Forvejen. De kunde være sat op til 12 cm Batteriet; de var specialuddannede. De laa og sov nedenunder.

Formanden: De kunde altsaa purres ud?

Schat-Holm: Paa det Tidspunkt kunde de ikke purres ud. Naar man har Ordre til ikke at skyde, saa tænker man ikke paa at purre Folk op til Kanonerne.

Chr. Christiansen: Det er af Kommandør *Ipsen* blevet hævdet, at Chefen paa Middelgrundsfortet personlig ikke optraadte, som han skulde, bl. a. at han ikke kom til Stede og tog Affære. Var der andre Ting, som De forundrede Dem over vedrørende Chefen den Morgen?

Schat-Holm: Jeg gik jo ned, da Klokken var 4, efter Vagtafløsningen, og skulde gaa til Køjs efter at have siddet oppe fra Kl. 12 til 4. Jeg gik saa ned, fordi jeg syntes, det var mærkeligt, at Chefen ikke var kommet op, og saa saa jeg, at der var lukket og slukket i Chefens Lukaf, og saa gik jeg til Køjs.

*) St. 52.

Ellers har jeg ikke haft noget med Chefen at gøre før næste Morgen.

Jørgen Gram: Naar der var lukket, kunde De da ikke se, om der var slukket?

Schat-Holm: Jeg gik udenfor paa Kajgaden og kiggede ind ad Vinduerne.

Mogens Fog: Jeg forstod, at De senere blev purret ud.

Schat-Holm: Da Klokken var 6 og Maskinerne var over Byen, blev jeg purret ud.

Mogens Fog: Og ikke før?

Schat-Holm: Nej.

Rasmus Hansen: De skønnede altsaa, at der, efter at Chefen havde faaet Melding om, hvad der var sket, var kommet til at foreligge en Situation, som normalt maatte foranledige, at Chefen øjeblikkelig indfandt sig?

Schat-Holm: Selvfølgelig. Vi havde Orlogskaptajn *Topsøe-Jensen* som Chef før, og bare der kom en Melding om et eller andet, var Chefen med det samme paa Toppen hos Officererne.

Formanden: Det havde De ventet skulde ske ogsaa den Morgen?

Schat-Holm: Ja, det er klart. Vi som unge Officerer kan ikke tage Ansvaret.

Starcke: Vil De mene med den Forklaring, De har afgivet angaaende Aarsagen til, at Kanonen ikke kunde skyde — alt dette med Noten og Kilen, som ligger ud over mine tekniske Forudsætninger —, at Teorien om Fedt i Kammeret dermed er afkræftet?

Schat-Holm: Ja.

Chr. Christiansen: Der er altsaa disse to Problemer, der har rejst sig med Hensyn til denne Kanon, dels det om Fedtet og dels det, at den ikke kunde lukkes. Kan det tænkes, at der har været nogle uvenlige Fingre, som har blandet sig ind i Kanonen, forud for at den skulde bruges?

Schat-Holm: Absolut nej. Kanonen er ganske uskadelig, kan ingen Ulykker lave.

Chr. Christiansen: Nej, saa forstod De ikke mit Spørgsmaal: om der har været nogen, der har været ved den for at ødelægge den, med det Formaal, at den ikke i givet Fald kunde anvendes.

Schat-Holm: Ja det er det, jeg mener. Den er ganske uanvendelig som Skyts andet end til Varselsskud, og det er ganske ufarligt, saa jeg kan ikke tænke mig dette. Saa skulde det have været 12 cm Batteriet.

Chr. Christiansen: Kan den ikke ogsaa skyde med skarpt?

Schat-Holm: Jo, men det er en Luftværnskanon; den kan ikke skyde ned paa et Skib.

Chr. Christiansen: Kan den ikke give et skarpt Skud foran et Skibs Bov?

Schat-Holm: Nej.

Rasmus Hansen: Der er givet Kommissionen den Oplysning, at der blandt Officererne paa Middelgrundsfortet var en Kaptajnløjtnant *Nielsen*, tror jeg han hed, som var Nazist. Der er ogsaa over for Kommissionen udtalt Formodning om, at den paagældende Mand, der nu er død, kan have saboteret Kanonen, inden han forlod Middelgrundsfortet. Kan det tænkes, at der kan være foregaaet noget saadant?

Schat-Holm: Jeg vilde finde det ganske utænkeligt.

Formanden: Jeg kan godt sige her, at Kommandør *Ipsen*, med hvem vi talte om netop dette Spørgsmaal, oplyste, at denne Kanon kunde indstilles paa to forskellige Maader, dels til at virke halvautomatisk og dels til at betjenes med Haanden, og han mente, forstod jeg, at hvis man ikke var klar over, hvordan den var indstillet, kunde man skabe Vanskeligheder ved Anvendelsen af Kanonen; man skulde først vide, hvordan den var indstillet, om den var indstillet til halvautomatisk Brug eller til Brug med Haanden.

Schat-Holm: Det forstaar jeg ikke rigtig.

Formanden: Saadan forklarer Kommandør *Ipsen*.

Schat-Holm: Man skulde vide, om den var indstillet til det ene eller det andet?

Formanden: Ja, for ellers kunde man godt faa den til at gaa i Staa.

Schat-Holm: Det foregaar jo paa den Maade, at Kilen bliver trukket ud — jeg ved ikke, om jeg kan forklare det nærmere med tekniske Detailler; det er maaske lidt for meget.

Formanden: Det er i alt Fald Kommandør *Ipsens* Forklaring. Jeg spurgte ham, om man saa ikke skulde vide til ethvert Tidspunkt, hvordan den var indstillet. Jo, selvfølgelig, sagde han, eller noget i den Retning.

Chr. Christiansen: Er den Mulighed slet ikke begrundet?

Schat-Holm: Nej, det er den ikke.

Busch-Jensen: Vi faar nu at vide, at den Kanon, der skulde bruges til Varselsskud, var en Antiluftkanon. Der staar imidlertid i en Forklaring, vi har faaet

før, Sp. 54, at under Sikringsstyrke 1 var der permanent besat en 75 mm Antiluftkanon.

Schat-Holm: Ja, det er den.

Busch-Jensen: Ja, er det det? Saa staar der: Samme Besætning anvendtes til Afgivelse af Varselsskud over for Overfladefartøjer med en anden 75 mm P. K., hvoraf der fandtes 3 Stk., der alle var klargjort. Deraf har jeg faaet det ud, at denne 75 mm P. K. Kanon netop kunde bruges til at give et Overfladefartøj et Skud for Boven, og at det altsaa ikke var en, som var Mage til de 3 andre 75 mm, som var Antiluftkanoner. Er De rigtig klar over, hvordan Kanonerne var efter saa lang Tids Forløb?

Schat-Holm: Nej, hvor de smaa stod, er jeg ikke klar over.

Busch-Jensen: Nej, men den, det drejer sig om den Morgen, den, der prøver at skyde? Maa jeg forstaa, at den er ikke en af de 3 Antiluftkanoner, men den, som kaldes »en anden 75 mmP. K.«? Hvad er i øvrigt P. K. for noget?

Schat-Holm: Jeg kan desværre ikke give Oplysning om det.

Busch-Jensen: Men det har Forbindelse med det, De forklarede før, hvor De sagde, at den, De skulde bruge til Varselsskud, var en Antiluftkanon. Den Forklaring, jeg læste op, synes mig at vise noget andet, idet den sætter P. K. Kanonen i Modsætning til Antiluftkanonen og netop siger, at den var bestemt til Varselsskud mod Overfladefartøjer. Hvad er en P. K. Kanon for noget?

Schat-Holm: Vi havde denne Antiluftkanon staaende klar med Ammunition ved, og det var den eneste, vi havde Ammunition ved, men man kunde selvfølgelig tage Ammunitionen med hen til en anden.

Formanden: Kortet*) oplyser noget helt andet. Det oplyser, at der kun er en eneste Kanon, der kan anvendes, og som er klargjort den Morgen.

Busch-Jensen: Ja, men Kanonerne er alle sammen 75 mm. Men der skelnes mellem den ene og de 3 Antiluftkanoner, som er mærket med en Cirkel paa Kortet, de staar spredt.

Efter at man nærmere havde undersøgt det fremlagte Kort over Middelgrundsfortet, udtalte

Schat-Holm: Det, der er mærket paa Kortet med Hensyn til de Kanoner, der var besat, passer ikke. Den Kanon, der blev anvendt, som skulde affyre Varselsskuddet, stod oppe ved Siden af Fyrtaarnet, og Fyrtaarnet ligger i Midten paa Kortet. Den staar lige i Nærheden af Signalmasten, hvor vi hejste Protestflaget eller Stopsignalet.

Rasmus Hansen: Det vil sige, at Kortet er forkert?

Schat-Holm: Ja, hvad angaar Bemandingen af Kanonerne den Aften.

H. C. Hansen: Hvem har Ansvaret for det Kort? Er det udarbejdet uden nogen som helst Drøftelse med den, der virkelig havde Kendskab til Placeringen den Aften?

Schat-Holm: Jeg har aldrig set det Kort før.

Formanden: Det er fremlagt af Kommandør *Ipsen*. — Jeg er klar over, at efter dette bliver det nødvendigt, at Kommissionen aflægger Besøg paa Fortet, og jeg vil bede Dem, Hr. Schat-Holm, om at tage med derud og demonstrere det for os. Vi skal saa underrette Dem i god Tid.

Afhøringen sluttede Kl. 21.55.

*) Kort over Middelgrunden fremlagt af Kommandør Ipsen i Mødet den 6. Marts 1946, jfr. Sp. 49.

Fredag den 26. April 1946 Kl. 10.

For Kommissionen mødte paa ny Chefen for Kystdefensionen, Kommandør Paul Ipsen.

Formanden: Hr. Kommandør Ipsen. Efter at vi sidst var sammen her, er der foretaget nogle Afhøringer af andre, og disse Afhøringer har givet Anledning til, at Kommissionen ønskede at rette nogle supplerende Spørgsmaal til Dem. — I Deres Forklaring siger De (Sp. 51): »Mit første Spørgsmaal var, om der var afgivet Melding til Søværnskommandoen; dette var straks sket. Jeg modtog ingen Forholdsordre herfra, før Tropperne var landsat fra Skibet«. — Det er muligt, at det ikke er saa væsentligt, men da jeg læste det, spurgte jeg mig selv, om man ikke, da der ikke indløb nogen Forholdsordre, under disse Omstændigheder burde have rettet en ny Forespørgsel til Søværnskommandoen, da jeg har forstaaet, at Kommandøren stod og saa paa, at der blev landsat Tropper. Jeg ved ikke, om Kommandøren forstaar, hvad jeg mener; jeg havde maaske været noget utaalmodig, hvis jeg havde set paa, at fremmede Tropper blev landsat.

Ipsen: Det blev der øjeblikkelig ringet om.

Formanden: Paa ny?

Ipsen: Ja, det blev gjort øjeblikkeligt.

Formanden: Jeg kan i og for sig ikke underbygge det med noget i Øjeblikket, men jeg har faaet det Indtryk ved at læse forskellige Ting, at Søværnskommandoen var uvillig over for disse Henvendelser fra den ene og den anden Side; der var ogsaa andre Steder, man ringede fra — ja, det var maaske til Generalkommandoen; det kan jeg ikke huske. Men det, det drejer sig om, er, om Kommandøren havde Indtryk af, at man var uvillig til at besvare Forespørgsler om Forholdsordrer.

Ipsen: Nej. Jeg talte jo med Chefen for Marinestaben, og jeg havde Indtryk af, at Chefen for Marinestaben absolut ikke selv kan have været klar over Situationens Alvor. Jeg vil ikke sige, at det var Uvilje, men jeg fik altsaa kun beroligende Erklæringer fra Chefen for Marinestaben.

Formanden: Ogsaa i sidste Øjeblik?

Ipsen: Om Morgenen henvendte man sig jo til den vagthavende Officer deroppe. Det var min Adjudant, der ringede, det var den vagthavende Officer, der svarede, og han maa jo øjeblikkelig bringe en saa vigtig Meddelelse videre til den øverstbefalende deroppe; Admiralen var jo selv deroppe. Admiral Rechnitzer har ikke mig bekendt givet nogen som helst Besked til den vagthavende Officer om, hvad der skulde gøres eller svares. — Altsaa, Meddelelsen om Morgenen blev ringet til den vagthavende Officer; der sidder en Officer og modtager Meldingen, og han bringer den øjeblikkelig videre. Hvad der er sket deroppe, kan jeg ikke svare paa, det ved jeg ikke, men det blev bare taget *ad notam*, uden at vi fik noget som helst at vide. Jeg anede jo ikke, at der var Tropper om Bord, men i det Øjeblik jeg saa, at Tropperne myldrede — det gik jo overordentlig hurtigt, det drejede sig kun om nogle Minutter, saa var de inde paa Langelinie; de havde Cykler og andet med, saa det hele gik overordentlig hurtigt; jeg kunde selv være interesseret i at vide, hvor hurtigt det gik, men efter mit Skøn har det ikke drejet sig om mere end en halv Snes Minutter, inden de allerede var inde i Kastellet. Men saa snart vi saa det, blev der omgaaende ringet til Søværnskommandoen.

Bomholt: Efter de 10 Minutters Forløb?

Ipsen: Nej, saa snart vi saa, at der var Tropper, blev der ringet.

Westermann: Det var vist først et Kvarter i 5, det blev saa lyst, at man kunde se noget.

Ipsen: Ja, det var lige efter at Tropperne gik i Land; det ved jeg i alt Fald.

Robert Mikkelsen: Hvad blev der svaret paa den Opringning?

Ipsen: Ja, den gaar jo til en Officer, men han modtager blot Meddelelsen og lader den gaa videre. Senere hen fik vi den bekendte Forholdsordre, der fremgaar af Søværnskommandoens Beretning, at der ikke maatte skydes. Det var vist lidt over Kl. 5.

Chr. Christiansen: Der staar Sp. 53, at Kommandøren er af den Mening, »at Chefen for Middelgrundsfortet personligt ikke optraadte, som han burde, blandt andet ved hurtigst muligt selv at komme

til Stede og tage Affære«. Nu er vi klar over, at Chefen ikke kom hurtigt til Stede og tog Affære, men der siges »blandt andet«. Hvad sigter Kommandøren til med den Udtalelse?

Ipsen: Jeg har ikke andet, end at jeg har hørt senere hen, at nogle Officerer har henvendt sig til ham og spurgt, om de maatte skyde Varselskud. Der bliver altsaa spurgt: skal vi skyde? og saa sagde jeg her over for Kommissionen, at efter min Mening skulde han selvfølgelig have sagt: ja, der skal skydes skarpt Varselskud. Det er jo en Fejl, at han ikke siger det; det staar ogsaa nævnt her. Der var en Officer, der spurgte, om de maatte skyde, og dertil siger jeg, at han burde have svaret: ja, der skal skydes skarpt Varselskud. Men han siger bare nej.

Paul Holt: Sp. 52 udtaler Kommandøren:

> »Alt, hvad jeg kunde vide, var, at Skibet var et tilsyneladende uarmeret, sandsynligvis tysk Hjælpeskib, og det var af de Dispositioner, der hidtil var truffet fra Søværnskommandoens Side, til Overmaal klart — blandt andet af Mineudlægningerne i Store Bælt og Bevogtningen heraf —, at man tilstræbte en saa imødekommende og dog neutral Holdning over for Tyskland som muligt, og at man lagde yderste Vægt paa, at der ikke blev foretaget nogen provokerende Handling.«

Hvad sigter Kommandøren til med den Bemærkning, at det »til Overmaal var klart — blandt andet af Mineudlægningerne i Store Bælt og Bevogtningen heraf —, at man« o. s. v.?

Ipsen: Minespærringen i Store Bælt laa paa den Maade, at der laa en tysk Minespærring med tysk Bevogtning længst nede i Store Bælt, og lige Norden for laa de danske Spærringer og de danske Bevogtningsskibe i faa Sømils Afstand. Situationen var altsaa den, at man ligger og løser fælles Opgaver faa Sømil fra hinanden. Endvidere havde vi Forhandlinger bl. a. ogsaa om Mineudlægningerne i Drogden. De foregik paa den Maade, at den tyske Marineattaché henvendte sig direkte til Ministeriet og fremsatte Ønske om de Minespærringer, som Tyskerne var interesserede i at faa udlagt. Vi stod bl. a. ogsaa for Udlægning af nogle flere Spærringer Syd for Drogden. Det maa dog siges at være en meget venskabelig neutral Holdning. Det er det, jeg mener med det.

Paul Holt: Er Kommandøren bekendt med den Ejendommelighed, der foreligger i »Meddelelser for Søfarende« — disse Meddelelser blev jo udsendt om Mineudlægninger og andet lignende —, at der dèr netop i Storebæltsomraadet er Tale om et neutralt Søfartsterritorium og internationalt Søomraade?

Ipsen: Jeg ved ikke, hvad De sigter til.

Paul Holt: Der kom i November 1939 en Meddelelse om, at der fandtes et internationalt Søomraade i Storebæltsfarvandet, snarere Langelandsbæltet. Det har en meget stor Interesse at faa det Problem belyst, for der eksisterer nemlig ikke noget internationalt Søomraade dèr. Men det kender Kommandøren ikke noget til?

Ipsen: Jeg vil meget nødig svare —

Paul Holt: Naa, men det har Kommandøren ikke haft noget med at gøre, Bevogtningen derovre?

Ipsen: Nej ikke Spor.

Westermann: Jeg vil gerne — for at klargøre det for Kommissionen — supplere, hvad Kommandøren sagde om Mineudlægningen i den sydlige Del af Store Bælt. Naar der siges, at vi viste Imødekommenhed, var Forholdet det, at Tyskerne havde udlagt Spærringer paa internationalt Farvand, altsaa ikke nærmere end 3 Sømil fra Land, og da der var dybt Vand ind til Land, blev der udlagt supplerende danske Spærringer paa begge Sider, som altsaa fuldstændiggjorde den tyske Minespærring. Det var et intimt Samarbejde i tysk Interesse — for saa vidt ogsaa i dansk Interesse, fordi man i Følge vor Neutralitetserklæring ikke tillod neddykkede Undervandsbaades Passage over dansk Søterritorium. Men det var et Krav fra tysk Side, og den danske Minespærring var nedlagt i Tilslutning til den tyske.

Paul Holt: Nu kom Kommandør Westermann med en Forklaring, men det er vel ikke Meningen, at vi her indbyrdes skal diskutere disse Spørgsmaal nu, for hvis det er Meningen, vilde jeg stille det Spørgsmaal, om man inden for Marinens Ledelse var bekendt med den Holdning, den danske Marineledelse indtog i 1915, da et tilsvarende Krav blev stillet fra tysk Side om Mineudlægninger, der var i speciel tysk Interesse. *(Westermann:* 1914). Nej, i December Maaned 1915.

»I December 1915 forespurgte den tyske Gesandt, om ikke dette Minefelt« — det drejede sig om et Omraade i Øresund og Køge Bugt — »kunde blive udvidet, saaledes at det kom i Forbindelse med det udvidede tyske Minefelt i den sydlige Del af Øresund, hvorved en — fra tysk Side set heldig — Forøgelse af Minespærringernes Effektivitet vilde opnaas. Herpaa svaredes fra dansk Side, at man ikke saa sig i Stand til at imødekomme det fremsatte Forslag. Man gjorde herved gældende, at det danske Minefelt i Køge Bugt i Lighed med de andre fra dansk Side foretagne Minespærringer var et i dansk Interesse udlagt Neutralitetsværn, som havde den Beliggenhed og den Udstrækning, som dette Formaal medførte, samt at en Imødekommen af det tyske Forslag vilde involvere en uacceptabel Samvirken af en neutral Stat i Krigsforetagender fra en krigsførende Magts Side.«

Citatet er fra Brüels store Bog om »Stræder i Krig«, Bd. II, S. 79; dèr kan man ogsaa se, hvor det er taget fra. Det var altsaa den danske Marineledelses Stilling i 1915, da et saadant Krav blev stillet. Altsaa, dèr forelaa det meget klart: en Henvendelse fra tysk Side, en oplagt tysk Krigsinteresse. Saaledes blev det opfattet fra dansk Side, og Kravet blev altsaa afvist, fordi det vilde medføre det, man vil kalde en uneutral Holdning. Saa bliver Spørgsmaalet: hvilke Overvejelser gjorde man sig i den danske Marineledelse i 1939, da et tilsvarende Krav blev stillet fra tysk Side? Som sagt, jeg ved ikke, om det er en Sag, der skal frem her, men ellers maa den jo frem ved anden Lejlighed.

Formanden: Nu er Spørgsmaalet jo stillet; saa kan vi senere drøfte, hvem vi skal forelægge det.

Paul Holt: Jeg har endnu et Spørgsmaal til Kommandør Ipsen; Formanden maa afgøre, om det skal nævnes her eller senere. Kommandøren har Ansvaret for, at Lodstvangen bliver gennemført paa Københavns Søomraade, og denne Lodstvang søges gennemført ved, at man udlægger Vagtskibe. Paa Grund af Isspærringerne havde man inddraget disse Vagtskibe. Spørgsmaalet er saa: Hvad har Kommandøren dengang tænkt sig at gøre for at gøre Lodstvangen effektiv?

Ipsen: Der var til Raadighed Lodsdamperen, som laa derude, og intet andet. Der kunde ikke være noget af det Materiel, jeg havde til Raadighed. Som jeg har gjort Rede for, havde jeg kun Grønlandske Handels Skib »Godthaab«, altsaa et gammelt Træskib. Det havde vi prøvet at lægge ud om Morgenen; vi havde prøvet at lade det ankre op, men det var drevet for Isen, og vi maatte inddrage det igen, som vi havde maattet gøre flere Gange; vi havde altsaa prøvet flere Gange at lægge det Vagtskib ud, som helst skulde være der. I øvrigt havde jeg kun nogle gamle Torpedobaade, som det var ganske udelukket at holde ude i Isen, for Skrogene var kun 3 mm tykke, og de har meget saarbare Skruer; og saa havde jeg nogle af Toldvæsenets Fartøjer.

Formanden: Havde det ikke været lettere, hvis der havde været en Isbryder til Raadighed?

Ipsen: Jo, men den var inddraget; den havde Søværnskommandoen taget væk.

Formanden: Men hvis den havde været til Raadighed, kunde Tjenesten saa ikke være gennemført?

Ipsen: Jo, som jeg har tilladt mig at nævne før, er det klart, at for at kunne visitere Skibe og se, hvad de virkelig er og indeholder, maa man have Skibsmateriel til Raadighed. Man kan ikke fra et Fort om Natten i Mørke se, hvad et Skib indeholder eller ikke indeholder. Det var en overordentlig Svækkelse af netop denne Visitation og derigennem ogsaa af Lodstvangen, at vi ikke raadede over det fornødne Skibsmateriel derude.

Paul Holt: Blev der fra Kommandørens Side gjort Bemærkninger om dette Forhold til Søværnskommandoen?

Ipsen: Ja, det havde der været gjort. Jeg vil nu gerne igen nævne, at jeg først er tiltraadt en Maaned i Forvejen, og Situationen havde varet et Stykke Tid; der har Gang paa Gang fra Kystdefensionens Side været anket over Forholdet. Men man maa huske, at Flaaden havde ikke meget Materiel dengang, og der var truffet Dispositioner væsentlig mod Neutralitetskrænkelser rundt om i Farvandene. Det var Viceadmiralens Dispositioner; Viceadmiralen har jo selv sagt, at han saa først og fremmest Opgaven som den at fordele Flaaden ud over Farvandene for at imødegaa Neutralitetskrænkelser, hvor de fandt Sted. Det spiller selvfølgelig ogsaa en stor Rolle. Der skete jo Neutralitetskrænkelser; Tyskerne havde oven i Købet gjort Vrøvl over, at der

havde været Angreb paa et Skib ved Vestkysten, hvor de danske Skibe ikke havde været til Stede og kunnet optræde. Tyskerne gjorde Vrøvl over, at vi ikke havde optraadt straks paa Stedet, men det var, fordi vi ikke havde Skibe nok. Der burde utvivlsomt hele Tiden have været en Isbryder til Raadighed, men saa vidt jeg har forstaaet — jeg vil ikke udtale mig med anden Sikkerhed end den, min Hukommelse giver, men Kommandør *Westermann* vil maaske sige til, hvis jeg husker forkert —, blev Isbryderen taget væk, fordi der var stillet Krav fra den danske Søfart om at faa den til Raadighed til Isbrydning i Farvandene. Er det ikke rigtigt?

Westermann: Den gik ind om Mandagen, fordi Chefen skulde tiltræde Tjeneste igen paa »Tyr«.

Ipsen: Men var der ikke stillet Krav netop paa det Tidspunkt? Det var derfor, Isbryderen blev taget væk, til Isbrydning i Farvandene. Det var altsaa Søfarten, der forlangte Isbryderen tilbage.

Aksel Møller: Hr. Holt stillede sit Spørgsmaal paa Grundlag af Bemærkningen Sp. 52 om, hvorvidt det »til Overmaal« kunde være klart, at man tilstræbte en saa imødekommende Holdning over for Tyskland som muligt og dog en neutral Holdning. Det Synspunkt, som Kommandøren dèr giver Udtryk for, træffer vi senere under en Afhøring af Kaptajnløjtnant *Langhorn*, som paastaar, at der med Hensyn til Overflyvning af tyske Luftfartøjer skete en Svækkelse af Neutralitetsreglernes § 8. Maa jeg have Lov at citere Langhorns Udtalelse derom (Sp. 169): »Den var blevet svækket derved, at der var tilstillet, saa vidt jeg husker, den danske Regering en Note fra Tyskland om, at de ikke vilde have det Skyderi derude; de vilde kort sagt have Lov at flyve, hvor de vilde; de kunde have Skibe liggende i Isen, og dem vilde de inspicere, om de trængte til Assistance, og paa disse Inspektioner kunde det ikke undgaas, at de kom ind over Omraader, hvor der normalt blev afgivet Varselskud.« Saa spørger et Medlem af Kommissionen, om der var blevet givet Langhorn og andre Søofficerer Underretning herom. Ja, svarer Langhorn, »det var almindeligt kendt paa Fortet«, og paa et direkte Spørgsmaal igen fra Hr. *Rasmus Hansen:* »Der var altsaa givet Dem Besked om, at De skulde se bort fra den klare Bestemmelse, der fandtes i Neutralitetsreglerne § 8«, svarer *Langhorn* ja. Har Kommandøren nogen Erindring om, hvorvidt en saadan Ordre til at fravige Neutralitetsreglerne er givet, og i saa Fald under hvilken Form den er givet?

Ipsen: Nej.

Aksel Møller: Mener Kommandøren, at det er fuldstændigt Opspind?

Ipsen: Hvor han har det fra, ved jeg ikke, men mig bekendt har der ikke været noget saadant. Noget andet er, at hele dette Spørgsmaal om Overflyvning af vore Gennemsejlingsfarvande — det tror jeg Kommissionen er fuldstændig bekendt med — har været et ganske overordentlig vanskeligt folkeretligt Spørgsmaal. Det er klart, at naar man har en krigsførende Magt Syd for sig, som er interesseret i og maa foretage Rekognosering stadig væk oppe i Territoriet i Kattegat og Skagerak, saa maa de kunne flyve op gennem Gennemsejlingsfarvandene, og det gjorde, at vi jævnlig havde Overflyvninger. De maatte ikke flyve over Forterne; hvis de fløj direkte over Forterne, blev der afgivet løst Varselskud. Men ellers er det et Spørgsmaal, vi har drøftet mange Gange i Marinestaben; man maatte, som vi gjorde i 1914—18, lukke Øjnene for Overflyvning over dansk Søterritorium, naar det drejede sig om Gennemsejlingsfarvandene.

Aksel Møller: Men det, at man lukkede Øjnene, skete altsaa ikke paa den Maade, at man ligefrem gav en Ordre til Langhorn og andre Fortchefer om, at de ikke maatte skyde?

Ipsen: Nej, ikke mig bekendt.

Aksel Møller: Og en saadan Ordre kunde vel ikke være givet, uden at det var Kommandøren bekendt?

Ipsen: Nej, det er ganske udelukket.

Rasmus Hansen: De siger, Kommandør Ipsen, at man maatte lukke Øjnene for Overflyvning af Gennemsejlingsfarvandene, men det var jo fastlagt i Neutralitetsreglerne, saa vidt jeg erindrer, at Overflyvning var tilladt, naar Luftfartøjet holdt sig midt i Farvandet.

Ipsen: Ja.

Rasmus Hansen: Derimod var det ikke tilladt — det stod udtrykkeligt i Neutralitetsreglerne — at overflyve Københavns Red. Hvis det skete, skulde der løsnes Varselskud, ikke sandt?

Ipsen: Jo.

Rasmus Hansen: Skete det?

Ipsen: Ikke i min Tid.

Rasmus Hansen: Skete det ikke, at der blev løsnet Varselskud?

Ipsen: Jo jo, det gjorde der rigtignok.

Rasmus Hansen: Det vil altsaa sige, at Neutralitetsreglerne blev overholdt fra dansk Side?

Ipsen: Ja, det mener jeg.

Aksel Møller: Hvordan skal man forstaa Kommandørens Udtalelse om, at man maatte lukke Øjnene?

Ipsen: Dermed mener jeg, at hvis de i visse Tilfælde ikke, som der blev sagt, holdt netop i Midten af Farvandet, men kom ind over dansk Territorium — det er jo saaledes, at dansk Territorium strækker sig til Tremilegrænsen, og visse Steder, f. Eks. mellem Langeland og Lolland, er der kun et ganske lille Hul mellem disse Grænser, kun nogle faa hundrede Meter, og hvis de kom noget uden for det, sagde man, at det var umuligt for en Flyvemaskine netop at holde sig inden for de 200 Meter oppe i Luften, og man tog altsaa ikke rigoristiske Foranstaltninger i den Anledning.

Aksel Møller: Men der forelaa altsaa ikke nogen Ordre oppefra om, at man skulde lukke Øjnene? Det var bare noget, man gjorde?

Ipsen: Ja, Ordre og Ordre? Det var i Virkeligheden umuligt at gøre andet end det, man gjorde.

Formanden: Kan man ikke snarere sige, at det var en Art Fortolkning af en Ordre, der forelaa?

Ipsen: Jo, ogsaa det.

Formanden: At saadan og saadan skulde den opfattes?

Ipsen: Ja.

Robert Mikkelsen: Jeg gaar ud fra, at disse Neutralitetsregler maa være saa elementære, at i hvert Fald alle Officerer er bekendt med dem?

Ipsen: Ja.

Robert Mikkelsen: Nu blev der før sagt, at disse Forhold var drøftet i Marinestaben adskillige Gange, hvor man var enig om, at man maatte lukke Øjnene for saadanne Overflyvninger i et vist Omfang. Men Langhorn, som sad derude, var jo ikke Medlem af Marinestaben, og han siger, at det var almindeligt kendt af alle derude, at det var »almindeligt kendt paa Fortet«, at man ikke skulde tage det saa højtideligt. Derfor vil jeg spørge: Hvordan er disse Drøftelser i Marinestaben, denne Beslutning om at lukke Øjnene, blevet meddelt dem, der havde med Overholdelsen af Reglerne at gøre? Det er jo ikke Marinestaben, der sidder og skal løsne Varselskuddet; det er jo en Officer, der har Ansvaret for, at det enkelte Varselskud bliver løsnet. Hvorledes er det meddelt, hvorledes er den Regel praktiseret?

Ipsen: Der har overhovedet ikke mig bekendt været givet noget som helst andet end de Ordrer, der findes i Neutralitetsreglerne. Naar jeg talte om disse Overvejelser i Marinestaben, nævnte jeg udtrykkeligt, at disse meget vanskelige Overvejelser om, hvorledes man skulde stille sig, gik tilbage allerede til forrige Sikringsstyrke, 1914—18. Hovedregelen er jo nemlig den, at Luftterritoriet hænger sammen med det almindelige Territorium ...

Robert Mikkelsen: Ja, undskyld, det drejer sig ikke om Baggrunden for de Resultater, man kom til. Spørgsmaalet er blot, om Marinestabens Beslutning om i et vist Omfang at lukke Øjnene er meddelt andre Officerer, som en Retningslinie, hvoraf det fremgaar, at man i et vist Omfang burde lukke Øjnene.

Ipsen: Ikke mig bekendt. Vi var jo alle sammen klar over, at det var et uhyre vanskeligt Problem. Det er vist ogsaa drøftet paa Skoler og andre Steder, hvor man har drøftet Neutraliteten. Men der er ikke givet nogen som helst anden Ordre efter min Mening end de almindelige Ordrer, der er fastsat i Neutralitetsreglerne.

Robert Mikkelsen: Der er et Spørgsmaal til i samme Forbindelse. Dagbladet »Information« for i Gaar skriver, at der i Tiden før 9. April blev givet forskellige fortrolige Ordrer til visse Officerer, som disse imidlertid ikke tør referere paa nuværende Tidspunkt af Frygt for eventuelt Tab af Stilling og Pension; den parlamentariske Kommission kan derfor kun komme virkelig til Bunds i Sagerne ved at foretage Afhøringer af samtlige Fort- og Skibschefer, der gjorde Tjeneste den 9. April og Ugen før. I Anledning af denne Udtalelse vil jeg gerne spørge Kommandøren, om De kender noget som helst til saadanne fortrolige Ordrer og kan tænke Dem, hvad »Information« her kan sigte til.

Ipsen: Det aner jeg ikke. Jeg kan overhovedet ikke forestille mig, hvad det skulde være.

Robert Mikkelsen: Og specielt kan det i hvert Fald ikke være noget med Hensyn til disse Neutralitetsregler?

Ipsen: Nej, absolut ikke; jeg har

ikke faaet nogen som helst særlige fortrolige Ordrer eller Informationer.

Rasmus Hansen: De var, Kommandør Ipsen, overordnet Chef paa Middelgrundsfortet den 9. April?

Ipsen: Jeg var Chef for hele Kystdefensionen.

Rasmus Hansen: De er naturligvis bekendt med den Ophidselse, som det vakte, at det ikke lykkedes at affyre et Varselskud, da det tyske Skib med tyske Tropper passerede Middelgrundsfortet om Morgenen den 9. April. Var det Dem, eller hvem var det, der skulde foranledige en Undersøgelse af Forholdene paa Middelgrundsfortet i den Anledning?

Ipsen: Jeg vil gerne gøre opmærksom paa, at den 9. April om Morgenen gik Tyskerne i Land, og derefter fik jeg Ordre til, at alt skulde være rømmet allerede den 11. April; Tyskerne kom ud kort Tid efter, og der begyndte øjeblikkelige Forhandlinger; vi maatte inddrage Personel fra adskillige Forter. Disse Forhandlinger strakte sig over et Par Dage, og vi naaede endelig til det Resultat, at Tyskerne kun tog nogle af Forterne, og andre af Forterne blev bemandet. Jeg tror, De vil kunne forstaa, at det, der skete den 9. April, stoppede alle Muligheder for at begynde juridiske Undersøgelser paa det Tidspunkt.

Rasmus Hansen: Vil det sige, at man inden for Søværnet tog det i og for sig rimelige Standpunkt, at man, saa længe der var Tyskere her i Landet, overhovedet ikke vilde gennemføre nogen Undersøgelse af noget Forhold?

Ipsen: Cheferne indsendte øjeblikkelig deres Rapporter over, hvad der var sket, og disse Rapporter blev omgaaende tilstillet Søværnskommandoen.

Rasmus Hansen: Der er her for Kommissionen givet den Oplysning, at Chefen for Middelgrundsfortet, da han blev underrettet om, at et tysk Skib passerede, og at det ikke var lykkedes at affyre Varselskud, alligevel sov videre. Det er endvidere for Kommissionen oplyst, at det var en usædvanlig Fremgangsmaade for en Chef paa Middelgrundsfortet at handle saaledes i en Situation af den Art. Blev De i Besættelsestiden gjort bekendt med dette Forhold?

Ipsen: Nej.

Rasmus Hansen: De har først erfaret det senere?

Ipsen: Ja.

Rasmus Hansen: Men De har erfaret det, efter at Besættelsen var bragt til Ophør?

Ipsen: Ja. Men vedkommende Mand er altsaa ogsaa afskediget.

Rasmus Hansen: Men Begrundelsen for hans Afskedigelse er ikke hans Forhold den 9. April.

Ipsen: Nej, men jeg ved ogsaa, at Viceadmiralen er blevet personlig underrettet om det; de vedkommende Officerer, som har været her i Kommissionen, har henvendt sig direkte til Viceadmiralen. Men jeg vil gerne gøre opmærksom paa, at jeg fratraadte som Chef for Kystdefensionen faa Maaneder efter, allerede i Juni eller Juli samme Sommer, og er først blevet Chef for Kystdefensionen igen nu for ganske nylig. Jeg har altsaa kun været Chef for Kystdefensionen til faa Maaneder efter den 9. April, og i de Maaneder havde vi store og vanskelige og yderst skiftende Forhandlinger med Tyskerne, og hele Personellet blev varslet og mange Steder inddraget; bl. a. paa Middelgrundsfortet blev en Masse af Personellet inddraget, saa Opløsningen begyndte bogstaveligt talt automatisk øjeblikkeligt.

Rasmus Hansen: Men der er, Kommandør Ipsen — det er De bekendt med — af Søværnskommandoen udarbejdet en Rapport om Begivenhederne i Dagene omkring den 9. April og den 9. April. Denne Rapport blev, saa vidt jeg ved, paabegyndt og vistnok ogsaa fuldendt i 1943, altsaa 3 Aar efter at Besættelsen havde fundet Sted. Der er dog altsaa midt under Besættelsen gjort et Forsøg paa at indsamle Oplysninger om, hvad der var sket. Men denne Rapport har De ikke haft noget med at gøre?

Ipsen: Nej, men jeg har jo selv øjeblikkelig, og Chefen for Middelgrundsfortet har øjeblikkelig indsendt Rapporter allerede den 9. April til Søværnskommandoen over, hvad der er foregaaet.

Rasmus Hansen: Ja, men i denne Rapport har De ikke faaet noget med om Chefens Forhold.

Ipsen: Nej, det er vanskeligt for mig at skrive noget. Jeg var jo ikke paa Middelgrundsfortet, og at foretage Afhøringer, juridiske Afhøringer, i Dagene efter den 9. April var ganske udelukket.

Nørskov: De siger, Hr. Kommandør Ipsen, paa Sp. 54 følgende: »At det hele forløb, som det gjorde, skyldes efter min Mening en Række Undladelser og sammenstødende Omstændigheder«, og saa nævner De en Række Punkter. Og dèr er det særlig Punkt 9, jeg vil spørge Dem

om. Dèr siger De: »at der ikke fandtes et indre Havneforsvar, f. Eks. paa Trekroner, der i en Aarrække ved Lov var nedlagt som Fort.« Maa jeg spørge Dem: Hvis dette Fort ikke var nedlagt, og hvis der havde været et indre Havneforsvar, er det da Deres Opfattelse, at man havde kunnet standse de tyske Skibe?

Ipsen: Ja, decideret, for i det Øjeblik man saa Skibet lægge ind, kunde det i alle Tilfælde være sænket umiddelbart; i det Øjeblik man saa Tropperne gaa i Land, kunde man have skudt paa Skibet. Under forrige Sikringsstyrke, 1914—18, fandtes der ogsaa Kanoner paa Langelinie. Det har vist sig at være en stor Mangel — det er en Erfaring fra hele Krigen —, at man ikke har et Forsvar helt inde i selve Indløbet til Havnen.

Nørskov: De mener altsaa, at man kunde have set Tropperne derfra?

Ipsen: Ja, man kunde have skudt, saa snart man saa Tropperne.

Formanden: Hvis der nu skulde have været Kanoner paa Langelinie, hvem skulde saa have sørget for det, Kystdefensionen eller Marinen, eller var det Hæren?

Ipsen: Sidste Gang var det Hæren.

Formanden: Men burde det ikke denne Gang have været Marinen eller Kystdefensionen?

Ipsen: Jo, det vil jeg antage, men vi har jo ikke noget ...

Nørskov: De har ikke Materiel at opstille.

Formanden: Det er et helt andet Spørgsmaal.

Ipsen: Det er et meget vigtigt Spørgsmaal.

Robert Mikkelsen: Jeg har forstaaet, at der paa Holmen var Krigsskibe, der kunde beskyde Skibet ved Kajen paa Langelinie og kunde have sænket det.

Ipsen: De havde ingen Besætning. Det eneste Skib, der kunde have skudt, var »Niels Iuel«, men det havde ingen Besætning om Bord; det var overhovedet ikke endelig klargjort. Og det er igen det samme: det er et Beredskabsspørgsmaal; naar Skibene ligger i dybeste Fred ude paa Holmen, staar der ikke en Mand klar ved Kanonerne.

Robert Mikkelsen: Det er til nærmere Oplysning af Spørgsmaalet om et indre Havneforsvar paa Langelinie. Dèr siger jeg, at der var jo Kanoner paa et Krigsskib lige overfor.

Ipsen: Ja, men det krævede, at dette Krigsskib paa dette Tidspunkt havde været kampklart. Det var det slet ikke; det var under Udrustning.

Jørgen Gram: Jeg vil hæfte mig ved det samme, som Hr. *Nørskov* kom frem med fra Sp. 54. Der staar i Punkt 1: »at der ikke var givet Chefen for Kystdefensionen ringeste Kendskab til Situationens Alvor« o. s. v. Det er det, man møder Gang paa Gang fra militær Side under disse Afhøringer: at de ikke har faaet Kendskab til Situationens Alvor. Dèr kan man naturligvis nok sige, at de skulde maaske have haft officiel Meddelelse fra oven om, at nu ser det saadan og saadan ud, nu skal I være vaagne og have Sagerne i Orden o. s. v. Men kunde man ikke ogsaa gaa ud fra, at alle de vedkommende selv skulde være orienteret om, hvordan det laa ude i Verden? Vi har hørt under en anden Afhøring, at der ikke blev læst Aviser — det var endda ikke en menig, men en Officer —, men man maatte da vel gaa ud fra, at lige saa vel som Befolkningen næsten overalt ude omkring vidste, at det var spændende Dage og Timer, var ogsaa Officererne helt og fuldt klar over, at nu kunde det komme til at gælde for os. Og saa synes jeg nok, man faar Indtrykket af, at der var for lidt med at handle efter Konduite, d. v. s. at enhver inden for sit Felt helt og fuldt havde alle Ting i Orden, at de Folk, der var, var paa deres Pladser, og at alt det, de kunde komme til at arbejde med, var saadan, at det kunde bruges efter Bestemmelsen. Men der er altsaa det, at man ikke var klar over Situationens Alvor. Jeg synes, at man blandt Officererne helt og fuldt burde have været klar over, hvor truende det saa ud for Danmark og for Danmarks Forsvar.

Ipsen: Dertil vil jeg kun svare, at jeg tror alligevel, De sidder med en Masse Bagklogskab. Jeg kan kun give Dem mit Æresord paa, at jeg vidste ikke, at det var en virkelig alvorlig Situation, vi var i paa det Tidspunkt.

Jørgen Gram: Det kan jeg nu ikke forstaa, for i hvert Fald i Sønderjylland vidste man i Dagene forud, at det var meget truende. Vi sad om Natten og ringede til højre og venstre: hvor vidt er man nu, og hvor vidt er man nu? At saa selve det danske Forsvar med dets Officerer i Spidsen ikke skulde vide, hvor farligt det saa ud, kan jeg nu ikke forstaa.

Ipsen: Maa jeg have Lov at sige

Dem, saa sandt som jeg sidder her, at jeg havde ikke inden den 9. April hørt noget som helst om, at der var Tropper opmarcheret i Sønderjylland. Det kan De ikke forstaa, men det er rigtigt; og det kommer selvfølgelig af, at naar man er meget bundet af sin Tjeneste, som ligger uden for selve Byen, og opholder sig derude, saa hører man ikke saa forfærdelig mange Rygter.

Jørgen Gram: Det lyder utroligt.

Aksel Møller: Føler Kommandøren sig skuffet over, at Viceadmiralen, der kendte disse Ting, ikke lod Meddelelse gaa videre til Kommandøren?

Ipsen: Ja, det er et mildt Ord. Jeg kan slet ikke forstaa, at man, naar man vidste det, som Viceadmiralen vidste, ikke informerede de højeste Chefer. Det er mig ganske uforstaaeligt. Man maa jo huske paa, at Militærsystemet er saaledes, at vi faar vore Informationer fra de særlige Informationsinstanser, som Militæret har; man maa da, navnlig naar man selv spørger, og spørger flere Gange, kunne forvente at faa at vide, naar en Situation er urovækkende, og det giver sig bl. a. Udtryk i de Forholdsordrer, der gives for Beredskab. Det er jo direkte vildledende, naar man intet faar at vide, og heller ikke, naar man spørger, faar noget at vide og vi stadig bliver holdt i det laveste Beredskab. Det er dog direkte alt sammen Ting, som man maa tage i Betragtning.

Nørskov: Jeg maa forstaa Kommandørens Udtalelse saaledes efter den Diskussion, der nu har fundet Sted, at Kommandøren mener, at det havde haft den allerstørste Betydning med Hensyn til at forhindre det, der skete, hvis der var erklæret højeste Beredskab ogsaa for Søværnet — det er vist det, man kalder Sikringstjeneste 3.

Ipsen: Ganske givet.

Jørgen Gram: Kommandøren vil altsaa sige, at alt det, der forelaa fra oven, var Udtryk for, at der var Fred og ingen Fare?

Ipsen: Ja.

Paul Holt: Jeg mener, det kan være rigtigt i denne Sammenhæng at give følgende Oplysninger .....

Formanden: Hvor har De de Oplysninger fra?

Paul Holt: De stammer fra Kongens Jagtkaptajn.

Et Medlem: Hvem er det?

Paul Holt: Daværende Kommandør *Barfod*. Det er til Belysning af Spørgsmaalet om Søværnskommandoens Arbejde for at orientere .....

H. C. Hansen: Afgivet af hvem?

Paul Holt: De er afgivet til mig, det er en personlig Oplysning, jeg har faaet.

H. C. Hansen: Beregnet paa Kommissionen?

Rasmus Hansen: Maa vi saa ikke bede om at faa den paa sædvanlig Vis.

Paul Holt: Det hænger sammen med hele Spørgsmaalet om Minespærring.

Formanden: Saa udsætter vi det Spørgsmaal.

Er der flere, der ønsker at stille Spørgsmaal?

Øverst paa Spalte 54 har Kommandør *Ipsen* forklaret om disse 75 mm Antiluftkanoner, og jeg tror, det er Hr. *Langhorn*, der har forklaret om det samme, men paa en saadan Maade, at der bliver nogen Uoverensstemmelse. Vi har jo faaet et Rids over Fortet, og vi har i Anledning af de sidste Forklaringer faaet et revideret Rids fra Kommandøren (Kanonen anbragt paa Østsiden), men Kystløjtnant *Schat-Holm* har forklaret noget andet, han siger, at den Kanon, der var Tale om at anvende om Morgenen, stod midt paa Fortet — det staar Spalte 194. Mener De, Hr. Kommandør, at De vil fastholde Deres Rettelse til Ridset?

Ipsen: Den første Oplysning, som jeg overhovedet ikke nærer Tvivl om er rigtig, skyldes, at jeg nogen Tid efter, da Forholdene blev saaledes, at jeg kunde komme ud paa Middelgrundsfortet, tog derud — man maa stadig erindre, at det var besat af Tyskerne. Jeg blev vist op til den vestre Fløjkanon, den, jeg først havde opgivet. Jeg kan klart huske, at jeg gik op til den Kanon og hen til den nærmeste for at se, hvor stor Distancen var og hvor vanskelig Passagen var om Natten, hvorfor man ikke hurtigt nok kunde komme hen til den næste Kanon. Nogle Uger efter har jeg faaet at vide, at den Oplysning, jeg havde faaet, var forkert. Jeg havde overhovedet ikke været i Tvivl om, at den var rigtig, men saa forleden Dag talte jeg med den Artillerimekaniker, som var oppe at se paa Kanonen bagefter, jeg var selv ude med ham paa Middelgrundsfortet. Jeg kan ikke komme Sagen nærmere. Det maa have været, hvor den 75 mm A. L. K. Kanon staar angivet nu (Østsiden). Det er Kanonen.

Formanden: Maa vi ikke i denne

Forbindelse spørge, hvem vedkommende var, der gav den Oplysning?

Ipsen: Det har jeg prøvet paa efter bedste Overbevisning at huske, men det er 6 Aar siden, og jeg ved ikke, hvem det kan have været. Hvis jeg siger det, kan De ikke stole paa, at det er rigtigt.

Formanden: Man kan ikke forlange det urimelige.

Ipsen: Jeg ringede forleden Dag til Chefen, *Langhorn*, og spurgte: Sig mig: Hvilken Kanon tror De, det var? Efter min Hukommelse er det den vestlige Kanon. Saa det er ikke umuligt, at det er Langhorn selv, der har sagt, det var den vestlige Kanon. Denne Opgivelse er den, som Artillerimekanikeren, der om Morgenen var oppe for at se efter, hvad der var i Vejen med Kanonen, har givet. Jeg kan ikke komme det nærmere.

Formanden: Vi har Navnet paa en Mekaniker, som har nogen Forbindelse med den Kanon, han hedder *Skjønnemand.*

Ipsen: Ja, han staar vist herude. Jeg har lige spurgt ham, om det var den østlige Kanon, og han sagde, at det var den østlige Kanon, saa det her skulde være det rigtige.

Busch-Jensen: Ja, Hr. Kommandør, jeg bliver lidt endnu ved den Kanon. Sidste Gang vi var inde paa det Spørgsmaal, fik vi af Hr. *Schat-Holm* en Oplysning, som han gav med den største Præcision, han var bombefast sikker i sin Sag; den Sikkerhed, han udtrykte sig med, kan man ikke en Gang læse ud af det stenografiske Referat. Han sagde, at den Kanon, han prøvede paa at skyde med — det var ham, der havde Kommandoen —, stod midt paa Fortet og henne ved Fyrtaarnet. Det er altsaa en tredie.

Ipsen: Ja, det er med min bedste Vilje umuligt for mig, og jeg er meget ked af det nu efter de Diskussioner, jeg har hørt. Jeg har spurgt den anden Kystløjtnant ved Kanonen, og han mener ogsaa, det var den vestlige, saa De kan se, det er umuligt. Jeg kan ikke andet end gaa rundt og spørge Folk, og jeg faar den ene Besked efter den anden. Jeg vil ikke paatage mig andet end at sige, at den Besked passer med, hvad jeg ogsaa har forstaaet er angivet først i Kommissionen, og det siger den Artillerimekaniker, som har været oppe at se paa den, og jeg har faaet at vide, at det var den vestlige Kanon, og da jeg ringede til Chefen og spurgte ham: Hvad mener De? siger han ogsaa, at det var den vestlige. Naar jeg skulde sige det nu, efter at vi har undersøgt det, er der ingen Tvivl om, at det er dèr, hvor Krydset staar nu at det er dèr, hvor Krydset staar nu, det er den østlige Kanon. Naar man har talt med Folk bagefter og spurgt den ene og den anden, i hvad Retning Skibet kom, er det helt usandsynligt, hvad man faar af Forklaringer; de er helt usandsynlige, de er positivt urigtige. Det er, fordi Folk husker forkert.

Busch-Jensen: Ja, ja.

Ipsen: Det ulykkelige er, at alle vore Papirer er væk, og det er Kanonerne ogsaa.

Busch-Jensen: Er Kommandøren klar over, hvor, efter *Schat-Holms* Forklaring, Kanonen skal staa?

Ipsen: Det skal altsaa være den 75 mm P. K.?

Busch-Jensen: Nej, den er ikke mærket. Kommandøren har Kortet. Oppe ved Fyrtaarnet, til højre for Fyrtaarnet.

Ipsen: Dette er et Kort over Kanonerne, saaledes som de var den 9. April. Deraf kan man se — det passer med det hele —, at der har været 2 Antiluftkanoner, og de tre 75 mm Kanoner, og de 3 Kanoner staar dèr. Saa vidt jeg ved, har der overhovedet kun været de to 75 mm Antiluftkanoner, Fløjkanonerne.

Busch-Jensen: Ja. Dengang Hr. *Schat-Holm* afgav Forklaring, spurgte jeg, om det var en mobil Kanon, som var kørt op til det specielle Brug, men dertil svarede han, at det var det ikke, det var en Kanon, der stod fast. Det kan vi ikke komme nærmere nu, det kan vi vel se paa, naar vi kommer derud, om det overhovedet ser saadan ud, det ved jeg heller ikke.

Ipsen: Nej, Tyskerne har lavet uhyre meget om paa det derude, bl. a. har de stillet nogle helt andre Kanoner op, de gamle er smidt væk; der er bygget nye Taarne op forskellige Steder, saa det er vist meget svært.

Busch-Jensen: Saa var der et andet Problem ved samme Afhøring. Jeg tror, at vi hidtil er gaaet ud fra, at den Kanon, som blev brugt eller skulde bruges til Varselskud, var en Kanon, som var anvendelig til Varselskud over for et Overfladefartøj. Dèr oplyste Hr. *Schat-Holm,* at det var den slet ikke.

Den Kanon, som var klar, som Ammunitionen laa ved, Kanon 1, var en Antiluftkanon, der havde en saadan Mindstehældning, at den overhovedet ikke kunde bruges med nogen Virkning til at fyre paa et Overfladefartøj. Jeg synes, det var rart ogsaa at faa oplyst lidt nærmere om, hvorvidt Ledelsen af Kystdefensionen havde noget Indseende med, hvilket Materiel man regnede med at skulle bruge, for man maatte — det gaar jeg ud fra — have en Kanon, der kunde bruges mod Overfladefartøjer, naar man skulde afgive Varselskud, men det er maaske heller ikke til at svare paa.

Ipsen: De fleste A. L. K. Kanoner kunde bruges baade som horisontale Kanoner og som Antiluftkanoner.

Busch-Jensen: De kunde sænkes?

Ipsen: De kunde sænkes, og det skulde være meget mærkeligt, om de ikke skulde kunne skyde baade mod Overfladefartøjer og mod Luftmaal.

Jeg tror, Kommissionen er af en lidt forkert Opfattelse med Hensyn til, hvad en Eskadrechef og en Chef for en Institution som Kystdefensionen blander sig i af Detailler.

Busch-Jensen: Nej, det forstaar jeg.

Ipsen: Selvfølgelig giver en Eskadrechef ikke Ordre til, at den og den Kanon skal gøres klar i det og det Skib; han giver Ordre til at bemande det og det Skyts, saa og saa mange Kanoner, han giver Ordre til det og det Beredskab, saa maa Chefen det vedkommende Sted selv gøre det rigtige. Det er klart.

Busch-Jensen: Det forstaar jeg naturligvis godt. Men det Spørgsmaal kan til sidst faa Betydning for Bedømmelsen af det Ansvar, som den Officer, der har Kommandoen paa Fortet, har.

I det stenografiske Referat Spalte 191, hvor vi kommer ind paa Spørgsmaalet om, hvorvidt den Kanon, man prøver at bruge, overhovedet var anvendelig, siger *Schat-Holm* — det var det, jeg nævnte før — med en Sikkerhed, som det ikke er muligt at give Udtryk i det stenografiske Referat, at Kanonen var ganske uanvendelig.

Chr. Christiansen: Og den kunde ikke give skarpe Skud for Boven?

Busch-Jensen: Den kunde kun bruges til at skyde Varselskud op mod Luftfartøjer?

Ipsen: Det kan jeg ikke svare paa, det er umuligt. Derimod kan jeg sige, at der var Ordre til, at de skulde være klar; jeg har spurgt Artillerimekanikeren, om de andre 75 mm Kanoner var klare; de stod klar med Ammunition, de var klargjort.

Busch-Jensen: Ja, det tør jeg naturligvis ikke sige, men *Schat-Holm* siger noget andet; han siger, at Ammunitionen, de havde oppe, laa ved den Kanon, der stod ved Taarnet; de kan naturligvis have prøvet at bære den et andet Sted hen, men jeg maa forstaa, at Ammunitionen kun var oppe ved den ene Kanon — det staar Sp. 192 —, ved den Kanon, man eksperimenterede med. Paa Forespørgsel om, hvorvidt den kunde give skarpe Skud foran Boven, svarede *Schat-Holm* nej. Jeg gaar ud fra — det er Kommandøren vel ogsaa enig i —, at naar Situationen er saaledes — det er den vel altid —, at man kan komme i den Nødvendighed at skulle give Varselskud mod et Overfladefartøj, vil det i hvert Fald være hensigtsmæssigt at have en Kanon rede, der kan bruges til det Formaal.

Ipsen: Ja, det er klart, det behøver vi ikke at diskutere.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge, om De ikke har nogen Erindring om, at der paa det Sted, midt paa Fortet, som altsaa er indrammet med noget, der ligner en Firkant paa hver Side af Fyrtaarnet, nogen Sinde har været anbragt Kanoner.

Ipsen: Det kan jeg aldrig huske, der har været.

Robert Mikkelsen: Jeg vil gerne spørge: Hvad betyder P.K.?

Ipsen: Det betyder Patronkanon.

Robert Mikkelsen: Da *Schat-Holm*, den Officer, der havde med den Kanon at gøre, blev spurgt om, hvad det betød, vidste han det ikke. Er det ikke paafaldende, at Officerer i Marinen ikke ved, hvad saadanne Betegnelser, der staar paa et Kort, som forelægges her, betyder?

Ipsen: Dèr vil jeg gerne sige, at *Schat-Holm* er Officer i Reserven og kun har været inde en ret begrænset Tid, det er en Mand, der kun har en ringe Uddannelse som Reserveofficer, han er ikke Linieofficer.

Robert Mikkelsen: Det er ikke mærkeligt, at han ikke ved det?

Ipsen: Nej, der er vist uhyre meget, han ikke ved.

Robert Mikkelsen: De sagde før, at dette Kort viser, hvorledes Kanonerne stod den 9. April. Jeg synes, at de Oplysninger, vi har faaet, giver Anledning

til ikke at være saa fuldstændig sikker paa, at det er et saadant Kort. Derfor vil jeg spørge: Hvorfra ved De, Hr. Kommandør, at dette er et Kort over Stillingen med disse Kanoner? Hvor kommer Kortet fra? Hvem har lavet det?

Ipsen: Vi har haft det Kort liggende i Kliché i Bygningsafdelingen i Kystdefensionen. Det er et Kort over Kanonerne som de var, og det passer ogsaa med Kanonerne, saaledes som jeg kan se, det har været. Jeg kan ikke komme Sagen nærmere. Jeg har faaet det Kort fra min Artilleriafdeling, og jeg tror, det er rigtigt.

Robert Mikkelsen: Det er maaske bedre at sige, at det er et Kort, som Kommandøren tror ...

Ipsen: Der er ingen Grænse for, hvad man skal tage af Forbehold.

Robert Mikkelsen: Vi har den konkrete Oplysning af den Mand, der skal betjene Kanonen, at han betjente en Kanon, der ikke er vist paa Kortet.

Ipsen: Jeg maa snarere bestride foreløbig, at *Schat-Holm* har Ret.

Robert Mikkelsen: Det kunde ikke tænkes, at dette er et Kort over Stillingen, f. Eks. i 1931 eller et hvilket som helst andet Aar? Hvorfra ved De, at dette er et Kort over Stillingen den 9. April?

Formanden: Det har vi Kommandørens Ord for.

Ipsen: Jeg vil sige min bedste Viden for.

Robert Mikkelsen: Saa er der en Ting til. Kommandøren har i sidste Samtale vedrørende Grunden til, at Kanonen ikke kunde fungere — det er Sp. 56 —, med samme Bestemthed givet Forklaring om, at den var indrettet saadan og saadan.

Ipsen: Den Forklaring staar i den officielle Rapport fra Søværnskommandoen.

Robert Mikkelsen: Sp. 57 udtalte *Frede Nielsen:*

> »Jeg synes, vi har faaet forklaret tidligere af andre, at naar Kanonen ikke fungerede, skyldtes det det, at den var fødtet saa stærkt ind.«

Dertil svarede De:

> »Det er ikke rigtigt.«

Ipsen: Nej, det er ikke rigtigt.

Robert Mikkelsen: Under Afhøringen af den Mand, der betjente Kanonen, siger han, at det er rigtigt. Grunden til, at den ikke kunde fungere, var ... (Modsigelse). Efter forskellige Forklaringer kommer han til sidst til det Resultat, at det muligvis kan være paa den Maade, at han ikke har hørt den Forklaring før, men nu, da han hører den i Kommissionen, saa ... (*Et Medlem:* Det er ikke korrekt).

Ipsen: De siger, at jeg udtalte mig meget bestemt. Jeg kan ikke udtale mig bestemt om Ting, jeg ikke har set; jeg har ikke været der, jeg har heller ikke set Kanonen bagefter. Man kan ikke forlange, at en Artillerigeneral, der har Kanoner staaende i Jylland, skal kunne sige her, hvad der er sket af Fejlbetjening eller andet ved den og den Kanon. Man kan ikke her i Kommissionen forlange Detailler af den Art, man kan ikke forlange, at jeg skal kunne udtale mig om, hvorfor en Kanon svigter.

Robert Mikkelsen: Naar man faar en saa sikker Forklaring og der ikke tages Forbehold, og naar det viser sig, at ...

Ipsen: Hvad jeg forklarer her i Kommissionen, er det, som efter min faste Overbevisning er rigtigt. Saa er der ikke andet for end overhovedet ikke at svare.

Formanden: Kan vi ikke forlade denne Diskussion, den fører ikke til noget.

Ipsen: Nej.

Rasmus Hansen: Forhenværende Kaptajnløjtnant *Langhorn* har her i Kommissionen fremsat en Paastand, jeg gerne vil gøre Dem bekendt med, Kommandør Ipsen. Han har sagt — jeg citerer det stenografiske Referat Sp. 161:

> »det var en meget simpel Sag at sejle ind i Københavns Havn. Enhver Sømand, der havde været der een Gang, kunde sejle derind igen, idet Fyrlinien ind gennem Kroneløbet var tændt, og den var samtidig Gennemsejlingsmærke i Minespærringen. Minespærringen var af en saa enkel Karakter, kan man maaske sige, at der var ikke nogen Siksakgennemsejling i den. Den var altsaa set med Nutidens Øjne — det maa stadig væk ikke opfattes som nogen Kritik af Myndigheder o. lign., men set med Nutidens Øjne var den — ja, den var lattervækkende, kan man sige, eller i hvert Fald uden nogen væsentlig militær Betydning.«

Kan De udtale Dem om det Forhold?

Ipsen: Ja, det er rigtigt, at Fyr-

linien var tændt ind til København, det skulde den være efter Søværnskommandoens Ordre. Vi har vor ganske bestemte Beredskabsordre fra Søværnskommandoen, og dertil hørte ganske bestemte Forholdsregler, og under det Sikkerhedsberedskab vi laa, var det efter disse Ordrer. — Med Hensyn til Minespærringen var den, som vi altid har haft den, den har været planlagt lang, lang Tid i Forvejen. Det var saa god en Minespærring, som vi kunde have. Jeg ved overhovedet ikke, hvad Langhorn mener.

Rasmus Hansen: Nej, men det, der har Interesse at faa Klarhed over, er, hvorvidt Hr. *Langhorn* har Ret i den Paastand, at enhver Sømand, der een Gang havde været i Københavns Havn, kunde sejle ind gennem Minespærringen, fordi Fyrlinien gennem Kroneløbet var tændt.

Ipsen: Ja, det er rigtigt.

Rasmus Hansen: Det er rigtigt?

Ipsen: Ja, det er rigtigt.

Rasmus Hansen: Saa er der et andet Forhold, det er ligeledes en Paastand, som er fremsat af fhv. Kaptajnløjtnant *Langhorn*. Sp. 162 i det stenografiske Referat udtaler Hr. Langhorn:

> »Minespærringen ved København var underlagt et særligt Organ, der hed Københavns Minespærring, som var underlagt en Kommandørkaptajn af Reserven, Rosted, som havde sit Tjenestested paa Lynetten, tror jeg nok, og han befandt sig vist hjemme og kunde altsaa kaldes pr. Telefon, men han var vist ikke bundet i særlig Grad, men han var underlagt Kystdefensionen paa en saadan Maade, at Kystdefensionen kunde handle paa hans Vegne, hvis han ikke var der. Og disse Miner, der laa tæt uden for Fortet, var ikke underlagt Chefen. Chefen havde ikke Myndighed til at sige til Søminestationen: værsaagod, nu skal I armere Minerne; de skulde have deres Ordre indefra.«

Kan De, Kommandør Ipsen, godkende den Fremstilling?

Ipsen: Ja, det tror jeg.

Rasmus Hansen: De mener, den er rigtig?

Ipsen: Ja, den er vist rigtig.

Nørskov: Ved at høre Kommandør Ipsens Forklaring og ogsaa ved at høre Kaptajnløjtnant *Langhorns* Forklaring forleden Dag har jeg faaet det bestemte Indtryk, at Forholdene paa vore Kystforter i det hele taget var af meget uheldig Karakter, at Beredskabet var sat meget langt ned.

Ipsen: Ja.

Nørskov: Jeg vil derfor spørge Dem, Kommandør Ipsen, om der ikke fra Kystdefensionens eller Søværnskommandoens Side blev indsendt Indberetninger til Marineministeriet om de meget fortvivlede Forhold, som herskede paa flere af vore Søforter. Jeg henviser ogsaa her til en Udtalelse af Kaptajnløjtnant *Langhorn* — den findes Sp. 162. Han siger, at da han blev Chef paa Mosede Batteri, syntes han, det var en udmærket Stilling, og han ventede sig meget af den, men da han kom derned og saa, hvor miserable Forholdene var, blev han nærmest helt fortvivlet og havde den Opfattelse, at det hele i Virkeligheden ingenting betød. Det, jeg gerne vil spørge Dem om, er, om man ikke fra Kystdefensionens eller Søværnskommandoens Side sendte Indberetning til Marineministeriet om disse fortvivlede Forhold.

Ipsen: Hele Kystdefensionen, som vi overtog fra Hæren i 1932, var allerede paa det Tidspunkt overordentlig stærkt forældet. Der havde været megen Tale om helt at nedlægge den, men saa blev man enig om lige akkurat at opretholde den med meget smaa Midler, vi begyndte med et Budget paa 672 000 Kr., det var minimalt, hvad der overhovedet kunde ofres paa den Institution. Det var ganske overordentlig slet. Vi maatte bygge hele Personellet ude ved Kystdefensionen — Hr. *Westermann* var ogsaa med — op paa Reservepersonel; vi havde overhovedet ikke noget Liniepersonel undtagen nogle ganske faa Officerer til Ledelsen, hele Resten maatte vi bygge op fra Grunden af paa Reservepersonel, saa baade Materiel og Personel var daarligt. Men vi har gjort et meget stort Arbejde. Vi har haft nogle Officerer ovre i England, og de fortalte f. Eks., at de simple Ildledelsesmidler, vi havde lavet, stod fuldt paa Højde med dem, Englænderne havde, saa der var gjort alt det Arbejde, som kunde gøres fra Officerernes, navnlig de faste Officerers, Side, det er der ingen Tvivl om. Men det er klart, at naar man overtager et Fort som Middelgrundsfortet, der er bygget 1890, og det er de samme Kanoner, som staar der den Dag i Dag, er det ikke meget værd. Og Mosede Batteri var af uhyre ringe Kampværdi. Middelgrundsfortet

var elendigt, det har Hr. *Langhorn* for saa vidt Ret i, men jeg finder, det er ganske misforstaaet af en Officer; han skal altid faa det bedste ud af det, han har faaet, og det nytter ikke, fordi man faar noget forældet Materiel og daarlige Ting, paa Forhaand at sige, at saa nytter det hele ikke noget. Vi maa se at faa det bedste ud af det, det har jeg maattet gøre de 40 Aar, jeg har været Officer. Jeg har altid prøvet at faa det bedste ud af det, og det agter jeg fremdeles at gøre.

Nørskov: Jeg tvivler slet ikke om, at Kommandøren har gjort sit bedste. Men jeg vil gerne rette et andet Spørgsmaal til Kommandøren. Sp. 159 udtaler Kaptajn *Langhorn*, at da Kystdefensionen hørte under Hæren, begyndte man Uddannelsen af de menige ved Kanonerne, man gav dem straks Lejlighed til at betjene Kanoner, saaledes at de fik Øvelse deri; men da Kystdefensionen gik over til Flaaden, anvendte man en anden Fremgangsmaade; i Begyndelsen drev man hovedsagelig Eksercitsøvelser, og Kanonbetjening blev skudt ud til senere. Maa jeg spørge, er den Forklaring, Hr. *Langhorn* her giver, rigtig?

Ipsen: Jeg tror ikke, det er rigtigt. Man kan ikke gøre andet. Man maa begynde at uddanne Folk paa Rekrutskole. Det Princip, vi gennemførte, var at give hele Mandskabet en Rekrutskole paa et Par Maaneder. Derefter udskilte vi en Del Mandskab til Artillerimandskab, og saa fik de den bedst mulige Artilleriuddannelse, og den var absolut ikke ringere end den, Hæren gav, det er min faste Overbevisning.

Starcke: Jeg har bedt om Ordet i Anledning af det, *Robert Mikkelsen* sagde. Jeg vil gøre opmærksom paa, at jeg Sp. 191 spurgte *Schat-Holm*, om Teorien om Fedt i Kammeret efter hans Skøn var afkræftet. Dertil svarede *Schat-Holm* ja. Det var blot det, jeg gerne vilde gøre opmærksom paa.

Robert Mikkelsen: Ved Afhøringen her af Fortets kommanderende Officer, *Langhorn*, den 4. April forklarede han — Sp. 172 —

> »at der netop samme Dag eller Dagen i Forvejen, den 8. April, havde været afholdt Artillerieftersyn, de paagældende Kanoner havde været skilt ad og smurt ind og samlet igen, og de, der har undersøgt Kanonen paa Stedet, bl. a. Artillerimekanikeren, som blev varskoet, har altsaa sagt, at der var Fedt i Kammeret, idet de senere har faaet Kanonen til at virke. Jeg har dog hørt andre Versioner sidenhen«,

nemlig, at der skal være saboteret. Saa bliver der — Sp. 173 — spurgt, om han søgte Oplysninger om dette Spørgsmaal, og der bliver svaret:

> »Jo, det har jeg paa det Tidspunkt, og man har ringet ned til mig og sagt, at der var for meget Fedt i Kammeret.«

Det er altsaa Chefens Forklaring om det, han har faaet at vide lige efter, og han støttede den paa en Artillerimekaniker, som har undersøgt Kanonen og har sagt det til ham. Det er rigtigt, at jeg huskede fejl før. Den unge Officer, der havde med Kanonen at gøre, fremstillede det saaledes — Sp. 185 —, at

> »dèr har de unge Mennesker altsaa staaet og leget med Kanonen i Nattens Løb. De har ikke før været ved en Kanon, og de har da tænkt«

o. s. v., o. s. v. Saa har de leget med den, og saa er den kommet i Uorden. Det er hans Forklaring. En anden Forklaring er Artillerimekanikerens Forklaring og Chefens Forklaring, og nu er der altsaa Hr. Kommandørens Forklaring. Saa jeg vil alligevel gerne have oplyst, om man med Sikkerhed kan sige, at den ene Forklaring staar bedre for Kritik end den anden.

Ipsen: Den Forklaring, jeg har afgivet, er i Overensstemmelse med Søværnskommandoens Rapport.

Chr. Christiansen: Med Hensyn til Problemet om Meldingstiderne staar der Sp. 58, hvor vi har været inde paa det, at der Kl. 4.03 blev afgivet Melding til Kommandostationen paa Lynetten, der 4.17 afsluttede Videremeldingen til Efterretningsstationen. Under de Samtaler, vi havde med *Schat-Holm* — de findes Sp. 186—187 —, var vi inde paa det Spørgsmaal, og han hævder, at der kom Afløsning til ham ca. 10 Minutter før 4, og umiddelbart derefter blev man — disse to Officerer — enig om, at den ene ordner noget med Kanonen, og den anden tager disse Telefonopringninger, og de sker altsaa før Kl. 4. Det har han hævdet i de Samtaler, vi har haft, og derfor vil jeg altsaa gerne konstatere, at de Tider, som vi tidligere har behandlet, 4.17, i hvert Fald ikke synes at være rigtige. Han hævder bl. a., at de har telefoneret til Holmens Efterretningstjeneste og til Lynettens Komman-

dostation. Jeg vil gerne spørge: Er man nu klar over, at den Tid, 4.17, i alt Fald ikke er rigtig?

Ipsen: Jeg har kun refereret, hvad der staar i Telefonjournalen. Andet kan jeg ikke sige.

Formanden: Vi har rekvireret Journalerne, men vi har ikke faaet Svar endnu.

Ipsen: Jeg har kun den Telefonliste, som vist ogsaa findes i Søværnskommandoens Bog. Allerede den 9. April er de Tider jo opgivet i min Rapport, saa det skulde være mærkeligt, om *Schat-Holm* har kunnet komme Sagen nærmere end en Rapport, der tjenstlig er indsendt umiddelbart efter Begivenhederne. Jeg ved ikke, hvorfor Hr. *Schat-Holms* Udtalelser skal være rigtigere end en tjenstlig Rapport, der har været indsendt umiddelbart efter.

Chr. Christiansen: Jeg spørger bare, hvordan det hænger sammen.

Ipsen: De sagde, at man var klar over det. Jeg er overbevist om, at *Schat-Holm* ikke husker noget saa mange Aar efter.

Rasmus Hansen: De henviser, Hr. Kommandør, til Deres Rapport. Om det Spørgsmaal har fhv. Kaptajnløjtnant *Langhorn* udtalt sig her i Kommissionen. Han har ifølge det stenografiske Referat Sp. 179 sagt:

> »Da man i sin Tid skulde affatte den samlede Rapport, ringede Stabschefen som sagt til mig — det var for Resten paa et tidligere Tidspunkt; jeg havde skrevet Rapporten samme Dag den 9.—10. April, man skulde indsende den hurtigst muligt — og sagde, at den var skrevet lidt dumt, han syntes, den var lidt fjollet, der var ingen Grund til at skrive andet, end hvad der var foregaaet. Jeg havde Indtryk af, at man gerne vilde besmykke det lidt.«

Det er altsaa i Omtalen af Rapporten vedrørende disse Klokkeslæt. Han insinuerer med andre Ord, at der fra Ledelsens Side er gjort Forsøg paa at forandre Klokkeslættet. Kan De bemærke noget til det?

Ipsen: Overhovedet ikke. Det er ganske uden for Sandsynligheden. Jeg er i alt Fald overbevist om, at det kunde det aldrig falde den daværende Chef ind at sige. Det er ganske udelukket.

Rasmus Hansen: Stabschefen var afdøde Admiral *Hammerich*, ikke?

Ipsen: Nej, det var Kommandør *Foss*.

Formanden: Det var Kommandør *Foss*.

Ipsen: *Foss*.

Robert Mikkelsen: Jeg synes ikke, vi kan forlade Spørgsmaalet om Grunden til, at den Kanon ikke virkede. Det er noget væsentligt. Kommandørens sidste Svar gik ud paa, at den Forklaring, Kommandøren har givet, var i Overensstemmelse med Marinekommandoens Rapport. Jeg vil gerne spørge, om det er saadan at forstaa, at Kommandørens Forklaring refererer Søværnskommandoens Rapport, eller om det er saadan at forstaa, at Kommandøren paaberaaber sig denne Rapport som et Sandsynlighedsbevis for, at den Forklaring, De har afgivet, er den rigtige.

Ipsen: Søværnskommandoen havde først skrevet i sin Rapport, at det var fordi Kanonen havde været for indfedtet. Derefter blev der rettet i den ved en Overklæbning til den Forklaring, jeg har afgivet. Følgelig maa der have været foretaget nogle Undersøgelser af det Spørgsmaal af Søværnskommandoen, og da jeg netop ser, at man først har givet en Forklaring i Bogen og derefter rettet den ved Overklæbning, saa henholder jeg mig til Søværnskommandoens Undersøgelser i denne Sag.

Robert Mikkelsen: Javel, det vil altsaa sige, at den Forklaring, som De her giver, er et Referat af Søværnskommandoens Rapport og ikke nogen selvstændig Vurdering af Spørgsmaalet.

Ipsen: Nej.

Formanden: Kan vi saa ikke betragte Spørgsmaalet om Kanonen som afsluttet.

Robert Mikkelsen: Muligvis.

Formanden: Er der flere, som ønsker at stille Spørgsmaal? Jeg ved ikke, om De, Hr. Kommandør, har noget, De selv ønsker at fremdrage.

Robert Mikkelsen: Jeg synes, at det er et ret væsentligt Spørgsmaal inden for Militæret, om Kanonerne kan skyde.

Formanden: Jeg vil gerne spørge Dem, Hr. Kommandør, om De finder Anledning til selv at fremkomme med yderligere Bemærkninger i Anledning af Afhøringen i Dag.

Ipsen: Nej.

Formanden: Der er ikke yderligere Bemærkninger. Saa vil Kommissionen gerne takke Dem, fordi De er mødt her i Dag.

For Kommissionen mødte derefter Inspektør, fhv. Kystløjtnant Carl Johan Witt Kromann.

Formanden: Jeg vil gerne begynde med at bede om Deres fulde Navn.

Kromann: Carl Johan Witt Kromann.

Formanden: Stilling?

Kromann: Inspektør.

Formanden: Inspektør?

Kromann: Ja, Frederiksberg Svømmehal.

Formanden: Bopæl?

Kromann: Dyssegaardsvej 102.

Formanden: Hr. Kromann, De var tjenstgørende paa Middelgrundsfortet den 9. April om Morgenen?

Kromann: Ja.

Formanden: Det er om, hvad der passerede ved den Lejlighed, at Kommissionen gerne ønsker Deres Forklaring.

Kromann: Javel.

Formanden: Men inden De forklarer noget, vil jeg gerne sige til Dem, saaledes som alle de andre, der har afgivet Forklaring her i Kommissionen, er blevet underrettet om, at Forklaringen her afgives for lukkede Døre, altsaa er forbundet med Diskretionspligt. Jeg gaar ud fra, at De ligesom Kommissionen føler Dem bundet af denne Pligt.

Kromann: Absolut.

Formanden: Ja, saa vil jeg bede Dem om kort og godt at forklare, hvad De kender til Tildragelserne paa Middelgrunden den 9. April om Morgenen, da de to Skibe kommer sejlende.

Kromann: Jeg skulde paa Vagt paa Toppen af Fortet, da Klokken var 4 om Morgenen, og da Klokken var ca. 5 Minutter i 4, mødte jeg derfor for at afløse Løjtnant *Schat-Holm* og for at overtage Vagten. Han kommer lige ud af Vagtskuret, idet jeg kommer derop, fordi han kunde høre jeg kom, han regnede med, vi kunde afløse hinanden, men saa ser vi Skyggerne af to Skibe, der laa, jeg vil sige, nærmest stille, de gled ganske langsomt forbi Fortet, og saa blev vi enige om, at der var noget mærkeligt ved det, de kom uden Lanterner eller noget som helst, og saa siger jeg — det er mig, der skal overtage Vagten —: Jeg gaar ned ved Telefonen — for der skal jeg jo være —, og saa kan du overtage, hvad hedder det, det, der foregaar paa Dækket. Vi gav Ordre til, at der skulde rettes Projektør ud mod Skibene, og i det Øjeblik vi retter Projektøren mod Skibene — vi kunde ikke se noget Menneske paa Skibene, men paa Kommandobroen kunde man se en eller to Mand, som stod deroppe —, i det Øjeblik vi retter Projektøren paa Skibet, det første Skib, saa gik det tyske Krigsflag til Tops, og de gav antagelig fuld Kraft frem. Saa gav Løjtnant *Holm* Ordre til at skyde Varselskud med Kanonen. Den klikkede imidlertid, saa den skød ikke. Saa havde vi vort eget Flag belyst med Projektør, og dèr hejste vi saa Stop, medens jeg gik til Telefonen og ringede til Marineministeriets Efterretningsstation, til Lynetten og ned til Chefen eller Interimschefen for Fortet, Kaptajnløjtnant *Langhorn*. Det er i Realiteten alt, hvad jeg oplevede, kan man sige. Saa var jeg bundet af Telefonen Resten af Tiden til Klokken 7—8 om Morgenen, hvor jeg sad nede i Vagtskuret og telefonerede ustandselig. Der kom Meldinger til Fortet, og vi afgav Meldinger til baade Lynetten og de andre Steder. Da Skibene kom ind til Langelinie, lagde de sig saaledes, at vi ikke kunde se dem mere fra Middelgrunden. De laa dækket af Trekroner. Det er saadan set i korte Træk, hvad jeg har oplevet.

Formanden: Med Hensyn til Modtagelsen af Meldinger og Afsendelse af Meldinger fra Middelgrundsfortet var der saa noget, der tydede paa, at man var uvillig paa højere Sted med Hensyn til at give Oplysninger?

Kromann: Nej, det kan jeg ikke sige, det kan jeg i og for sig ikke sige. Det gik jo meget hurtigt det hele. Telefonen glødede, om jeg saa maa sige. Jeg havde hele tre Forbindelser eller tre Steder, jeg var i Forbindelse med, dels Marineministeriets Efterretningsstation, dels Lynetten og dels Chefen nede paa Fortet.

Formanden: Kan De, Hr. Kromann, oplyse noget om, paa hvilket Tidspunkt Meldingerne blev afsendt fra Middelgrunden?

Kromann: Det maa have været nogle ganske faa Minutter over 4, det kan jeg ikke nøjagtigt huske mere, men det maa have været lige efter, for Skibene var i hvert Fald ikke naaet midtvejs mellem Middelgrundsfortet og Trekroner, da jeg

havde Forbindelse med Marineministeriets Efterretningsstation. Det kunde i hvert Fald ikke naas hurtigere.

Rasmus Hansen: Havde De Fornemmelsen af, at der var noget galt, Hr. Kromann?

Kromann: Det er meget svært at sige. Det var en mærkelig Omstændighed, at vi ikke havde noget Mandskab derude, at Mandskabet lige var blevet hjemsendt, men det kan jo skyldes Tilfældigheder.

Rasmus Hansen: Det er ikke det, jeg sigter til. Jeg mener, havde De Fornemmelsen af, at der var noget galt med Skibene, der passerede?

Kromann: Nej, det havde jeg i og for sig ikke. Jeg kunde bare se, at de hejste det tyske Krigsflag. Vi snakkede om bagefter, at det muligvis kunde være et Skib, der kom nordfra, fra Norge maaske. De havde, saa vidt jeg husker, Lov til at gaa ind i dansk Havn. Jeg tror, det er 24 Timer eller noget lignende, man maa ligge, før man skal ud igen. Det kunde altsaa være en Nødsituation, der forelaa. Men jeg havde ikke nogen personlig Mening om det.

Rasmus Hansen: De havde gjort Tjeneste i nogen Tid paa Fortet, ikke sandt?

Kromann: Ja.

Rasmus Hansen: Hvor længe havde De været der — omtrent?

Kromann: Ja, jeg havde været der fra Slutningen af 1939, fra Mobiliseringen, kan jeg godt sige.

Rasmus Hansen: De var altsaa nøje kendt med, hvorledes en Chef reagerede i en Situation som den, der opstod, da Skibet passerede Fortet?

Kromann: Ja.

Rasmus Hansen: Var det ikke usædvanligt, at Chefen ikke kom op?

Kromann: Jo, det vil jeg bestemt mene, for jeg vil indrømme, at hvis jeg havde været Chef, vilde jeg hurtigst muligt være kommet i Tøjet for at se, hvad der foregik. Jeg vilde ikke forlade mig paa Telefonmeldinger alene.

Rasmus Hansen: De siger, at det var Dem, der afgav Melding til Chefen.

Kromann: Ja.

Rasmus Hansen: Hvad svarede han, da De gav Melding om, at Skibene havde passeret, og hvad svarede han paa Meddelelsen om, at Forsøget paa at affyre Varselskud var mislykkedes?

Kromann: Han svarede: Naa.

Rasmus Hansen: Ikke andet?

Kromann: Nej, saa vidt jeg kan erindre, havde vi ikke nogen Diskussion, for som jeg sagde før, det gik meget hurtigt. Jeg afgav min Melding og sagde: Slut, og saa havde jeg igen Telefon inde fra Lynetten. Der var ingen Tid til en lang Samtale, men jeg var forbavset over, at Chefen ikke viste mere Interesse, det maa jeg sige.

Rasmus Hansen: Henvendte De Dem til Chefen, efter at De havde rapporteret videre, hvad der var sket?

Kromann: Ja, det gjorde jeg, for alle de Meldinger, der indløb fra Lynetten, og som gik direkte til mig, dem rapporterede jeg videre til Chefen.

Rasmus Hansen: Dem modtog han?

Kromann: Ja, ja.

Rasmus Hansen: Er De bekendt med, at Løjtnant *Schat-Holm*, da han forlod Vagten og gik ned for at gaa til Ro, undersøgte Chefens Lukaf og fandt, at der var lukket og slukket.

Kromann: Nej, det mindes jeg ikke, at jeg direkte har hørt, det gør jeg ikke, men jeg har talt med *Schat-Holm* ved en senere Lejlighed, netop da disse Spørgsmaal kom paa Bane. Han har ringet til mig. Da var vi begge to enige om, at Interimschefens Optræden var meget mærkelig.

Rasmus Hansen: De var paa Middelgrundsfortet til et Stykke ud paa Dagen den 9. April?

Kromann: Ja, jeg var der hele den 9. April.

Rasmus Hansen: De havde derfor Lejlighed til at drøfte med Hr. *Schat-Holm*, hvad der var foregaaet om Morgenen?

Kromann: Ja, det havde jeg.

Rasmus Hansen: Drøftede De herunder ogsaa den Maade, hvorpaa Chefen var optraadt?

Kromann: Ja, det mener jeg bestemt, vi gjorde. Men paa den anden Side vil jeg gerne sige, at der er gaaet saa lang Tid, og man skal være forsigtig med Vidneudsagn, for efter saa mange Aars Forløb er det meget svært at give noget bindende i Detailspørgsmaal.

Rasmus Hansen: Tak.

Aksel Møller: Jeg vil gerne have Lov til at spørge Inspektør Kromann om Tidspunkterne. De sagde før, at De var kommet op til Afløsning Klokken ca. 5 Minutter i 4.

Kromann: Ja.

Aksel Møller: Bygger De denne Tidsangivelse paa en præcis Erindring,

f. Eks. paa, at De har set paa Deres Ur ved den Lejlighed?

Kromann: Nej, det gør jeg ikke, men det var altid mit Princip at afløse meget præcist. Jeg ved nemlig, at naar man har været paa Vagt i de Timer der, saa vil man gerne afløses præcist. Derfor har jeg altid selv været meget præcis ved min Afløsning. Derfor vil jeg bestemt mene, at det har været mellem 5 og 7 Minutter i 4.

Aksel Møller: Men De udtalte endvidere, at den første Melding fra Middelgrundsfortet afgav De til Efterretningsstationen noget over 4.

Kromann: Ja, et Par Minutter over 4 vil jeg antage, for da *Schat-Holm* kom op til mig, da jeg kom derop, saa stod vi og skulde have Overlevering af Vagten, og saa talte vi lidt sammen. Der kan godt være gaaet 2—3 Minutter med det. Saa ser vi pludselig de Skygger af Skibene, som de gled ganske stille forbi Fortet.

Aksel Møller: Hvis *Schat-Holm* nu paastaar, at Meldingen allerede er begyndt at gaa fra Fortet før 4, tror De saa, han kan have Ret?

Kromann: Det kan jeg ikke benægte, det kan være muligt, men det kan ikke være mange Minutter før 4 i hvert Fald. I et saadant Tilfælde reagerer man hurtigt. At den første Melding ind til Lynetten eller Marineministeriet kan være kommet et Minut eller to før 4, den Mulighed er der selvfølgelig, det kan jeg ikke benægte.

Aksel Møller: Tak.

Westermann: Jeg vil gerne spørge Dem, Løjtnant Kromann: *Schat-Holm* forklarede os gentagne Gange, at De har ringet til Holmens Efterretningstjeneste. Hvad er det for noget? Det staar Sp. 186—187, der gentages det stadig.

Kromann: Jeg kaldte det Marineministeriets Efterretningsstation.

Westermann: Det har da ikke noget med Holmen at gøre?

Kromann: Nej, det har det ikke. Mon det ikke er en Fejltagelse fra *Schat-Holms* Side.

Westermann: Det er jo helt hen i Vejret.

Chr. Christiansen: De ringede altsaa til Marineministeriet?

Kromann: Ja, og til Lynetten og til Chefen. Vi havde de 3 Steder at afgive Melding til, det stod i vor Instruks.

Rasmus Hansen: Kan De give nogen Forklaring paa, hvorfor Chefen for Middelgrundsfortet ikke kom op?

Kromann: Nej, det kan jeg ikke.

Jensen-Broby: Sp. 187 i det stenografiske Referat bliver *Schat-Holm* spurgt om, hvad man foretog sig, da den første Kanon ikke kunde virke, og saa siger han, at naar de ikke prøvede den anden Kanon, saa var det for det første fordi der ikke var Ammunition deroppe; den skulde først slæbes derhen. Nu har vi faaet en anden Forklaring om, at der var Ammunition til Kanonen. Saa vidt jeg husker, sagde Kommandør *Ipsen*, at der skulde være Ammunition. Endvidere siger *Schat-Holm*, da man saa spørger ham, hvordan han ræsonnerede:

> »Ja, jeg ræsonnerede ærlig talt saadan, at jeg syntes, at det var saa ligegyldigt, det havde ikke Spor Betydning. Det, der havde Betydning, var, om vi kunde fortsætte, hvis vi havde givet Varselskud, og det kunde vi ikke. Vi havde ikke en Mand, der kunde passe en Kanon, ikke en af dem, der gik paa Vagt deroppe, havde nogen Sinde prøvet det for andet end for Fornøjelse.«

Jeg vil gerne høre, om det er rigtigt.

Kromann: Det tror jeg sikkert er rigtigt, for der var kun Stammandskabet derude. Der var denne Artillerimekaniker ved Kanonen. Han kendte Kanonen, selvfølgelig, men han var aldrig blevet uddannet i Kanonbetjening eller noget af den Slags, saa vidt jeg har forstaaet.

Rasmus Hansen: Ved De, Hr. Kromann, hvor denne Kanon stod, som det ikke lykkedes at affyre?

Kromann: Ja, det var paa den østlige Side af Fortet, det vil sige, naar Skibene sejler ind ved Siden af Fortet, saa var Skibet paa et vist Tidspunkt dækket af Fyrtaarnet, kun paa et vist Tidspunkt selvfølgelig. Det vil altsaa sige, at man skulde skyde delvis over Fortet, naar Skibet laa mellem Trekroner og Middelgrunden.

Rasmus Hansen: Kanonen stod ikke oppe ved Fyrtaarnet?

Kromann: Ja, man kan godt sige, at den stod deroppe, men altsaa Øst for.

(Medens Hr. Kromann studerede Kortet, fortsatte han): Ja, jeg vil ogsaa mene, at det har været dèr, hvor den er indtegnet, det viser ogsaa, at naar Skibet passerede her, er der et vist Tids-

punkt, hvor Fyrtaarnet dækker; det er ikke noget der betyder noget i den Forbindelse.

Formanden: Der er sat et Kryds paa Ridset over det Sted, hvor den paagældende Kanon er anbragt, paa den østlige Side af Fortet, kan vi ikke sige Øst for Fyrtaarnet? Passer det ikke?

Kromann: Jo.

Formanden: Det var den Kanon, det drejede sig om?

Kromann: Ja.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge: Der er altsaa ikke nogen Sandsynlighed for, at det har været oppe ved Fyrtaarnet, at denne Kanon har staaet?

Kromann: Nej, det var det i alt Fald ikke.

Busch-Jensen: Ja, det er om det samme. Jeg vil gerne være sikker paa, at det, som jeg antager for Fyrtaarnet, er noget omtrent midt i Planen.

Kromann: Ja, vel.

Busch-Jensen: Der er saadan et rundt Hul paa Tegningen, jeg ved ikke, om det er Tag eller Fyr, hvad det er, men det er dèr omtrent.

Kromann: Ja, det er Fyrtaarnet.

Busch-Jensen: Ja. Og Hr. Kromann nærer ikke nogen fornuftig Tvivl om, at Kanonen stod dèr, hvor den er markeret med et Kryds. Ja, Tak.

Westermann: Jeg vil gerne bede om, at De giver en Forklaring paa, hvorvidt denne Kanon kunde skyde paa et Skib, idet *Schat-Holm* har oplyst, at da det var en Luftværnskanon, kunde den ikke skyde paa et Skib. De har jo selv været med til at betjene de Kanoner, ikke sandt, saa De vèd, at de ogsaa kan skyde vandret.

Kromann: Den kunde godt skyde som Fladbaneskyts.

Westermann: Den kunde ogsaa skyde skarpe Skud for Skibets Bov?

Kromann: Ja, det mener jeg.

Westermann: *Schat-Holm* mener det modsatte. Han paastod, at den kun kunde skyde op i Luften.

Kromann: Nej, det mener jeg bestemt ikke.

Formanden: Er der flere, der ønsker at stille Spørgsmaal? Det er der altsaa ikke. Saa vil vi gerne sige Dem, Hr. Inspektør Kromann, Tak, fordi De kom til Stede.

For Kommissionen mødte derpaa Malersvend, tidl. menig Artillerimekaniker Willy Skjønnemand.

Formanden: Hvilken Stilling havde De paa Middelgrunden den 9. April?

Skjønnemand: Jeg var menig Artillerimekaniker.

Formanden: Vi vilde gerne bede Dem forklare lidt om Deres Iagttagelser, og hvad der i det hele taget foregik paa Middelgrunden om Morgenen den 9. April, men forinden maa jeg sige til Dem, at denne Forklaring afgives for lukkede Døre, og det vil rent praktisk sige, at man, naar man kommer ud herfra, ikke maa berette, hvad man har forhandlet her; altsaa, man er bundet af en vis Diskretionspligt. Det gælder ikke alene Kommissionens Medlemmer, men ogsaa Dem. Det har De ikke noget imod?

Skjønnemand: Nej.

Formanden: Jeg vil saa bede Dem med Deres egne Ord forklare, hvad der skete om Morgenen den 9. April.

Skjønnemand: Jeg skulde afløse Vagten Kl. 4 om Morgenen og skulde overtage Vagten ved den 75 mm P.K. Kanon paa den østlige Fløj. Da jeg kom op, stod jeg alene ved Kanonen, men jeg kunde se, at paa Toppen ved Projektøren arbejdede Løjtnant *Schat-Holm* med flere af Mandskabet paa at faa Projektøren til at virke. Da de havde faaet Projektøren til at lyse, var det første, de saa, et stort Orlogsfartøj, der sejlede med slukkede Lanterner. Det var ret ud for Fyrtaarnet, og Løjtnanten raabte ned til mig: Affyr Varselskud, og med det samme hørte jeg Tale om blandt de menige, at det var et tysk Skib. Jeg tog en Granat med det samme, smækkede den i Magasinet og lukkede og vilde saa trække i Aftrækkeren. Nu kan jeg sige, at jeg har gjort en Fejl den Morgen, idet jeg blev perpleks og tog en skarp Granat i Stedet for en løs, som vi bruger til Varselskud, og det maa have siddet inde i mig — det har jeg spekuleret over siden —, at det var en skarp

Granat, hvorfor jeg sigtede direkte paa Skibet; det var ikke saa forfærdelig langt fra os; men da jeg trak i Aftrækkeren, virkede Kanonen ikke. Jeg tog saa Granaten ud og lagde en anden ind, som heller ikke vilde virke, men der kom saa i Mellemtiden en anden menig farende og sagde: det er galt, det er en skarp Granat. Vi stoppede saa en løs ind, men den virkede heller ikke. Saa sendte vi Bud til Matheleven, Artillerimekaniker *Krantz*, og han kom op siden, og vi fik undersøgt Kanonen, og da laa der inde i Kanonen, der hvor Kraven slutter til, et Par Tændstikker. Dem fik vi ud, og saa sagde han: det er noget Pjat, der er nogen, der har leget med Kanonen, den virker jo godt nok.

Formanden: Hvor laa de Tændstikker?

Skjønnemand: Fra Siden og ind laa de lige foran, hvor Granaten gaar ind, saaledes at Kanten af Hylstret gaar imod Tændstikkerne.

Formanden: Vil det sige, at Patronen ikke kunde komme helt ind?

Skjønnemand: Vi kunde i hvert Fald lukke, men Lukkemekanismen spændte ikke, saa Aftrækkeren kunde ikke funktionere. I Mellemtiden var saa Skibet naaet ind til Toldboden, og der blev ikke gjort mere ud af det; det var for sent at skyde, naar først det var inde. Saa blev jeg som sagt staaende paa Vagten som Kanonvagt Resten af Formiddagen, ogsaa medens de tyske Flyvere kom.

Formanden: De havde altsaa Vagt paa det Tidspunkt, da de observerede Skibene?

Skjønnemand: Ja, jeg afløste Kl. 4.

Formanden: Jeg har forstaaet det saadan, at det var en af de menige, der først observerede de to Skibe.

Skjønnemand: Jeg er ikke klar over, hvem det var, for det skete lige under Afløsningen, og jeg gik direkte til Kanonen, da jeg begyndte paa Vagten. Men jeg kunde se, at oppe ved Fyrtaarnet, hvor Projektøren staar ret ud for, arbejdede de med Projektøren.

Formanden: Havde De faaet nogen Øvelse i Kanonbetjening?

Skjønnemand: Ja, med den 75 mm Kanon — det var den eneste —, idet jeg som Artillerimekaniker var med til at aabne og lukke, og vi sleb Riffelgangene i Kanonen; en Kadet *Schumacher* havde givet os Undervisning i, hvordan man ladede Kanonen, og hvordan man skød med den. Men i Praksis har jeg aldrig skudt med den.

Westermann: De begyndte med at sige, at det var en 75 mm P. K., De betjente. Det var en A. L. K.

Skjønnemand: Antiluftskyts — ja, det var min Fejl; med P. K. mente jeg en Antiluftkanon.

Westermann: Det er forbavsende, vi har ikke før hørt nogen forklare, at de havde skarp Ammunition i. Stod De ganske alene?

Skjønnemand: Jeg stod ganske alene.

Westermann: Der var ikke nogen Befalingsmand til Stede?

Skjønnemand: Ikke en.

Westermann: De fik bare en Ordre til Varselskud og satte to Gange en skarp Patron i?

Skjønnemand: Ja.

Westermann: Og sigtede paa Skibet?

Skjønnemand: Ja, saavel i Sideretning som i Højde.

Westermann: I ca. 900 Meters Afstand?

Skjønnemand: Ja.

Aksel Møller: Det forekommer mig at være en meget usædvanlig Ting, at der ligger Tændstikker i en Kanon. Var det en almindelig Erfaring, De havde fra Deres Tjenestetid, at Mandskabet legede med Kanonerne?

Skjønnemand: Nej, saa ganske afgjort ikke. Men det kan ikke have været en, der har staaet og tabt Tændstikkerne, for de kan ikke falde ned i Kanonen; de skal ind fra Siden.

Aksel Møller: Der havde været Artillerieftersyn, forstaar jeg, Dagen før eller umiddelbart før. Da maa det jo have været i Orden. Men tror De, at disse Tændstikker er anbragt med Vilje i Kanonen?

Skjønnemand: Det er jo ikke let at sige. Men jeg har selv dannet mig det Begreb, at muligvis ... jeg mener, mange havde Adgang til Kanonen, og mange kunde ogsaa være kommet op til den. Der var lige kommet Overkonstabler, altsaa uddannede, der skulde fungere paa Middelgrundsfortet, og de havde Øvelse med Kanonen deroppe for at sætte sig ind i, hvordan den funktionerede, og jeg havde den Mening, at man jævnlig skød med Kanonen som Advarselsskud mod Fartøjer, der løb ind i Minefeltet, saa det saa lidt mærkeligt ud, at den lige den Morgen ikke skulde fungere.

Aksel Møller: Og det var altid den Kanon, man skulde benytte?

Skjønnemand: Det var altid den. Den stod ude Dag og Nat, og der var skudt med den Dagen i Forvejen.

Aksel Møller: Var der andre, der saa i Kanonen?

Skjønnemand: Artillerimekaniker *Krantz*.

Aksel Møller: Han saa Tændstikkerne?

Skjønnemand: Han undersøgte Kanonen sammen med mig, og fandt Tændstikkerne.

Nørskov: De sagde før, at de to første Patroner var skarpe. Laa skarpe og løse Patroner saadan ved Siden af hinanden?

Skjønnemand: Nej, skarpe til venstre og løse til højre. Der er omkring Kanonen en Cementkant, en Beskyttelseskant, og der er nogle Magasiner med Laager for, hvor Granaterne staar. Og dèr var det, jeg i min Befippelse havde snuppet en skarp Granat. Jeg havde ikke spekuleret nærmere over, om det var en skarp eller løs, men jeg var alligevel saa meget klar over det, at hvis jeg skød, var jeg nødt til at ramme et eller andet, for at den ikke skulde gaa ind over Byen.

Nørskov: De blev lidt ivrig, da De saa det Skib?

Skjønnemand: Ja.

Formanden: Det var altsaa en ganske ekstraordinær Begivenhed, siden De blev befippet?

Skjønnemand: Ja, idet jeg hørte, at det var et tysk Troppeskib og uden Lanterner.

Formanden: Hvem sagde, at det var et tysk Troppeskib?

Skjønnemand: Ikke et tysk Troppeskib, men et tysk Orlogsfartøj. Det kunde jeg høre blev raabt oppe fra Toppen.

Formanden: Det kunde De høre, inden De kom op?

Skjønnemand: Nej, det kunde jeg høre, medens jeg stod ved Kanonen, efter at Ordren var kommet til Affyring.

Formanden: Det var det, der gjorde Dem befippet?

Skjønnemand: Ja.

Robert Mikkelsen: Jeg vil gerne spørge Dem, om ikke Løjtnant *Schat-Holm* kom ned til Dem, da De stod dèr?

Skjønnemand: Nej, det gjorde han ikke.

Robert Mikkelsen: Han forklarer nemlig (Sp. 185): »Saa faldt Varselskuddet selvfølgelig ikke, og saa løb jeg hen til denne Kanon for selv at udføre det, der skulde gøres.«

Skjønnemand: Ja det skete ikke, medens jeg stod ved Kanonen.

Rasmus Hansen: Hvor lang Tid stod De ved Kanonen?

Skjønnemand: Jeg stod til næste Dags Formiddag.

Robert Mikkelsen: Kaptajnløjtnant *Langhorn*, som var Kommandant ...

Skjønnemand: Han var Skolechef.

Robert Mikkelsen: Ja, han var kommanderende ...

Skjønnemand: Ja, fungerende.

Robert Mikkelsen: Han siger, at han har spurgt om, hvorfor Kanonen ikke virkede, og der blev givet ham en anden Forklaring, nemlig den, at der var kommet for meget Fedt i den Dagen i Forvejen.

Skjønnemand: Jeg er aldrig blevet spurgt om noget som helst vedrørende Middelgrundsfortet.

Robert Mikkelsen: Og det var Dem, der skulde passe Kanonen?

Skjønnemand: Ja.

Robert Mikkelsen: Den eneste, der havde den Opgave?

Skjønnemand: Den eneste Mand. Og jeg er aldrig blevet taget i Forhør eller noget som helst, hverken paa Middelgrundsfortet eller siden.

Robert Mikkelsen: De har maaske set, det har været nævnt i Aviserne eller andre Steder, at der er givet den Forklaring med Fedtet. Har De hørt den før?

Skjønnemand: Den har jeg læst i »Information«, og den var gengivet i »Kolding Folkeblad«.

Robert Mikkelsen: Og hvad siger De selv til det?

Skjønnemand: At det er i Uoverensstemmelse med Sandheden.

Robert Mikkelsen: Det kan overhovedet ikke være af den Grund, at Kanonen ikke fungerede?

Skjønnemand: Det er ganske afgjort.

Robert Mikkelsen: Saa er der givet en anden, mere indviklet teknisk Forklaring, det er af Kommandørkaptajn Ipsen (Sp. 56). Han siger: »De Kanoner er indrettet saaledes, at de baade kan skyde halvautomatisk, og saaledes at man affyrer og lader hvert Skud for sig. Halvautomatisk vil sige, at Kanonen lades og Kilen lukkes, og i det Øjeblik man affyrer Skud, kastes det tomme Hylster ud igen og Kanonen staar atter klar. Men den kan ogsaa omstilles til at

skyde enkelte Skud, og hvis man i dette Tilfælde betjener den forkert, kan der ske en Forkiling af Kilen, idet en Not er blevet beskadiget. Det var en Fejlbetjening. De troede, Kanonen var indstillet til det ene, medens den var indstillet til det andet, og ved den forkerte Betjening skete den lille Materielskade, som var nok til, at Kanonen ikke kunde affyres.« — Forstod De dette?

Skjønnemand: Jeg forstaar udmærket Forklaringen.

Robert Mikkelsen: Hvad har De at sige dertil?

Skjønnemand: Den var indstillet til Enkeltskud, men der var ikke nogen Fejl hverken i Ladning eller Lukning af Mekanismen; den blev udført fuldstændig som jeg havde lært, og Kanonen lukkede udmærket; kun kunde den ikke spænde det sidste Stykke, hvor Aftrækkeren skal gaa i Virksomhed. Den sidder ved Siden; der er et Haandtag, man skal trække op.

Robert Mikkelsen: Kan De sige med fuldstændig Sikkerhed, at ingen af de to Forklaringer kan passe?

Skjønnemand: Den med Fedtet passer bestemt ikke.

Robert Mikkelsen: Og den med Mekanikken?

Skjønnemand: Heller ikke.

Robert Mikkelsen: Saa er der endelig givet en tredie Forklaring; det er *Langhorn*, der siger, at han senere har hørt noget om, at muligvis kunde det være Sabotage. Han siger (Sp. 172), at Orlogskaptajn Bjerre »har fremsat den Teori, at Skytset under dette Eftersyn, eller muligvis senere, paa et senere Tidspunkt af Natten, skulde være saboteret paa en eller anden Maade netop af denne 1ste Artillerifficer, som var kendt som Nazist, og som i hvert Fald senere hen — han var en god Ven af Wodschou — havde sin Gang hos Tyskerne.« Hvad siger De til den Forklaring?

Skjønnemand: Jeg siger, at hvis Tændstikkerne er lagt ind med Vilje, kan man saa ikke kalde det for en Slags Sabotage?

Robert Mikkelsen: Men naar der nu er disse tre Forklaringer, saa spørger jeg: hvad for en er mulig?

Skjønnemand: Dèr vil jeg mene, at den med Sabotage maa være den rigtigste, men jeg mener altsaa ikke, at der er ødelagt noget paa Materiellet, eftersom selve Kanonen, Metallet og Delene, ikke var beskadiget, for om Morgenen, efter at vi havde undersøgt Kanonen og som sagt fjernet disse smaa Bagateller, virkede Kanonen godt nok, ladede og spændte fuldstændig, saa det er ikke selve Kanonen, der er beskadiget.

Robert Mikkelsen: Saa har Løjtnant *Schat-Holm* sagt, at denne Kanon var en Antiluftskytskanon, som kun kunde skyde op i Luften og i hvert Fald ikke kunde skyde lige ud efter et Skib paa Vandet.

Skjønnemand: Jo, den kunde baade skyde lige ud, og den kunde endda sænkes lidt ned.

Chr. Christiansen: Ved De noget om, hvem der foretog det Artillerieftersyn, der fandt Sted Dagen i Forvejen?

Skjønnemand: Nej, det ved jeg ikke.

Chr. Christiansen: De opdagede altsaa dette med Tændstikkerne sammen med den anden Mekaniker, og De siger, at De ikke er blevet forhørt eller spurgt af nogen. Har De heller ikke selv meddelt, f. Eks. til *Schat-Holm* eller andre, den Opdagelse, De havde gjort sammen med den anden Mekaniker?

Skjønnemand: Nej, det har jeg ikke.

Jørgen Gram: Hr. Skjønnemand optræder jo ret sikkert i sine Udtalelser. Jeg vil gerne vide, hvor længe Hr. Skjønnemand har været paa Fortet.

Skjønnemand: Jeg har været der i 6 Maaneder.

Jørgen Gram: Forud for den 9. April?

Skjønnemand: Ja. Vi blev hjemsendt den 12. April.

Jørgen Gram: Hvis nu Hr. Skjønnemand havde anet det med Tændstikkerne forud, havde De saa paa Forhaand troet: ja, men saa kan Kanonen jo ikke virke, en saadan Bagatel er nok til, at Mekanismen ikke kan udfolde sig. Disse Ting slutter jo meget stærkt; de skal passe.

Skjønnemand: Jeg forstaar godt, hvad der menes. De mener, om jeg vidste forud, ...

Jørgen Gram: Hvis De havde vidst det forud, vilde De vel ogsaa have bedømt det saadan: saa kan Kanonen selvfølgelig ikke virke.

Skjønnemand: Hvis jeg havde vidst det forud, vilde jeg have aabnet Kanonen og faaet den undersøgt og renset, for jeg var dog Artillerimekaniker, og den var ikke mere indviklet, end at man hurtigt kunde gaa Tingene igennem. Men naar man ikke er forberedt paa, at der er noget i Vejen, men regner med, at Kanonen er fuldt i Orden, lader man

selvfølgelig med det samme og gør klar til at udføre Ordren.

Jørgen Gram: Javel, men en Mekaniker er ogsaa klar over, at det Par Tændstikker er nok til, at det ikke kan virke, som det skal.

Skjønnemand: Ja, det passer.

Jørgen Gram: Saa er der en Ting til; det var Sigtet. Kunde de enkelte Soldater saadan sigte, som det passede dem, om de vilde skyde op i Luften eller hen foran Boven eller sigte lige paa Skibet? Kunde de gøre, som det passede dem, eller var det ganske tilfældigt: nu kommer der et tysk Skib, det skal have! og saa sigter De direkte paa Skibet?

Skjønnemand: Hvis det er et Varselskud, er det ligegyldigt, hvordan man fyrer; det er jo et løst Skud. Men det maa have staaet i min Bevidsthed, at det var en skarp Patron, og derfor mente jeg det rimeligt, at jeg sigtede paa det Skib, der kom; det var kommet saa langt frem, at det laa ret ud for Fortet, og jeg havde det i frit Sigte.

Aksel Møller: Naar De har været paa Fortet i 6 Maaneder, har De vel ofte skudt med den Kanon?

Skjønnemand: Nej, jeg var Artillerimekaniker. De, der skød med den, var Mandskabet, der havde Vagt ved Kanonen. Det var den eneste Gang, jeg gik Vagt.

Aksel Møller: Havde De nogen Forbindelse med 1ste Artillerioffícer?

Skjønnemand: Nej, det havde jeg ikke.

Aksel Møller: De sorterede ikke under ham?

Skjønnemand: Nej, jeg sorterede direkte under Artillerimekaniker, Kvartermester *Haagensen.*

Westermann: Efter Deres meget bestemte Udtalelse om disse Tændstikker, der laa inde foran Kilen, er vi saa nær ved at have faaet virkelig Klaring paa, hvad der har været i Vejen med den Kanon. De kender Kanonen godt nok til, at jeg kan spørge Dem: De har ikke kunnet faa Haandtaget helt til, saaledes at den Sikring, som gør, at Kanonen ikke kan affyres, uden at Kilen er helt lukket, stadig har været i Funktion? Det er Forholdet?

Skjønnemand: Ja, det passer.

Hjermind: Kan De nøjagtigt huske Klokkeslettet, da De kom til Afløsning?

Skjønnemand: Nej, det kan jeg ærligt talt ikke. Jeg ved bare, at Vagten skulde afløses Kl. 4.

Hjermind: Ved De, om De er kommet 5 Minutter før eller 5 Minutter efter?

Skjønnemand: Nej, det kan jeg ikke sige bestemt.

Hjermind: Kunde De se, hvornaar Hr. *Kromann* kom?

Skjønnemand: Nej, det kunde jeg ikke.

Hjermind: Kunde De se, om han var kommet, før De kom?

Skjønnemand: Nej, det kunde jeg ikke, for han var oppe paa Toppen og skulde afløse Løjtnant *Schat-Holm.*

Hjermind: De ved altsaa heller ikke, hvornaar han forlader Toppen? Det kan De ikke se?

Skjønnemand: Nej, det kan jeg ikke se. Det var i Mørke, om Morgenen.

Nørskov: Havde De prøvet at skyde med Kanonen før?

Skjønnemand: Nej, jeg havde ikke prøvet den med Patron i. Men vi har mange Gange prøvet at lade og at sigte med Kanonen og at affyre Kanonen med tomt i.

Nørskov: Men De har ikke prøvet at skyde efter Skiver?

Skjønnemand: Nej.

Busch-Jensen: Vi har ikke spurgt Hr. Skjønnemand, om han kan huske, hvor Kanonen stod.

Skjønnemand: Den stod paa østre Fløj (angiver Kanonens Stilling paa Kortet), den stod imod Øst, og Sigtet er Øst-Vest; det er dèr ved Krydset, hvor der staar A. L. K. 75 mm.

Chr. Christiansen: Saaledes at De skulde skyde over Fortet?

Skjønnemand: Nej, Kanonen staar stik imod Øst, og vi skulde skyde omtrent imod Vest, naar Skibet var passeret.

Westermann: Lige Sønden om Kronen?

Skjønnemand: Ja.

A. M. Hansen: Havde De som Artillerimekaniker i Almindelighed Vagttur ligesom andre?

Skjønnemand: Nej, det havde vi ikke. Vi havde ingen Vagttørn. Vi var udstukket til Stammandskab med det samme, vi var indkaldt — Stammandskabet er Køkkengaster, Messegaster, Artillerimekanikere, Bødkere og hvad der ellers er af fast Tjeneste paa et Fort. Men vi havde vor Gang ved

Kanonerne, med at holde dem vedlige, smøre dem og slibe dem i Riffelgangene.

A. M. Hansen: Fandt De det saa ikke mærkeligt, at De skulde have Vagt?

Skjønnemand: Nej, for Mandskabet var sendt bort, og der var kun Stammandskabet tilbage; der var Nyindkaldelser til den 9. April, saa nogen skulde jo overtage Vagten.

Formanden: Der var, saavidt jeg

ved fra anden Side, nogle Kanonérer, der var kommet Dagen i Forvejen?

Skjønnemand: Ja, Overkonstabler.

Formanden: De var kommet Dagen i Forvejen fra Flakfortet. Men der var altsaa ikke nogen af dem, der forrettede Vagttjeneste?

Skjønnemand: Nej, ikke medens jeg var der.

Afhøringen sluttede Kl. 12.30.

Kommissionens Besøg paa Middelgrundsfort Fredag Eftermiddag den 26. April 1946.

Under Kommissionens Besøg paa Middelgrundsfort afgaves følgende Forklaringer:

A. Paa Stedet, hvor den benyttede 75 mm A. L. K. stod den 9. April 1940 afhørtes Kl. 14.45 Malersvend **Willy Skjønnemand:**

Formanden: Jeg vil nu bede Dem, Hr. Skjønnemand, forklare, hvordan det er foregaaet her, hvor vi nu staar, den 9. April om Morgenen.

Skjønnemand: Her paa Midten staar Kanonen, den 75 mm, noget nedsænket, med Brystværn om, og nede i Brystværnet findes Ammunitionen i Kasser ind til Siderne med Jernskodder for. Og Ordren til Skydning kommer deroppe fra Fyrtaarnet, fra Løjtnanten. Der bliver raabt hertil, at der skulde affyres Varselskud, og da var Skibet kommet saa langt, at jeg kunde se Forenden af det her ud for Fortet. Jeg ladede da Kanonen, og medens den løb frem, indstillede jeg Kanonen i Højde- og i Sideretning og trak i Aftrækkeren. Da var Skibet ret ud for Broen derovre i den vestlige Side.

Formanden: De var alene Mand?

Skjønnemand: Jeg var alene Mand paa det Tidspunkt.

Formanden: Den, De havde afløst, var gaaet?

Skjønnemand: Ja. Saa trækker jeg af, og saa klikker Kanonen. Aftrækket virker ikke. Saa pillede jeg Ammunitionen ud og fik en anden Granat ind og svingede Kanonen lidt mere til Siden, og den virker heller ikke. Saa kom en menig farende ned oppe fra Toppen for at hjælpe, og han gjorde mig opmærksom paa, at det var skarp Ammunition.

Jørgen Gram: Hvor kunde han se det?

Skjønnemand: Det kunde han se, da jeg pillede Granaten ud; han kom, da jeg pillede Nummer 2 ud. Saa stoppede vi Varselskuddet ind og vilde affyre Kanonen, og den vilde stadig ikke virke. Saa sendte vi den Mand, der kom for at hjælpe, ned til Matheleven, Mekaniker *Krantz*, og da var Skibet løbet ind bag Trekroner, og saa kunde vi ikke følge med i Gangen længere.

Rasmus Hansen: Kender De Navnet paa den menige, der hjalp Dem?

Skjønnemand: Jeg kan ikke erindre hverken Navn eller Nummer. Den eneste, jeg kan huske, var Matheleven, for vi havde kun den samme, som var uddannet som Artillerimekaniker, og han hed *Krantz*.

Westermann: Var Kystartillerimekaniker af 1ste Grad, *Haagensen*, paa Fortet den Nat, og havde han foretaget Eftersyn den foregaaende Dag?

Skjønnemand: Han var, saa vidt jeg husker, paa Fortet den Nat og sov paa det Tidspunkt, men om han havde Artillerieftersynet Dagen før, er jeg ikke klar over.

Westermann: Men De er klar over, at det er ham, der har Overansvaret for Artilleriet?

Skjønnemand: Ja, til en vis Grad; det har Artilleriløjtnant af 1ste Grad, *E. Nielsen*. Han var Artilleriløjtnant paa Middelgrunden.

Westermann: Det var den omtalte Nazist.

Aksel Møller: Var Skibet hele Tiden belyst af Projektøren?

Skjønnemand: Nej, Projektøren kunde ikke følge det hele Vejen rundt paa den anden Side Fyrtaarnet, men det var blevet saa lyst, at jeg kunde følge Konturerne hele Vejen ind.

Aksel Møller: Det forekommer mig, at De nævnte i Formiddags, at der tilsidst blev sendt Bud efter *Haagensen*?

Skjønnemand: Nej, efter Artillerimekanikeren, og det var *Krantz*.

Aksel Møller: *Haagensen* kom ikke?

Skjønnemand: Jo, senere paa Morgenen, men da havde *Krantz* været der i Mellemtiden.

Aksel Møller: Og det var *Krantz*, der fandt Tændstikkerne? Kan De huske, om de var brugt?

Skjønnemand: Nej, det lagde jeg ikke Mærke til.

Starcke: Hvor mange var der?

Skjønnemand: En 3—4 Stykker. De var godt indsmurt i Olie; det er de blevet ved, at de er blevet klemt.

Hjermind: Der var mere end een Tændstik?

Skjønnemand: Ja.

Robert Mikkelsen: Observerede De herfra, at Protestflaget blev hejst?

Skjønnemand: Jeg erindrer ikke dette med Protestflaget; det har jeg ikke bidt Mærke i.

Aksel Møller: De havde ganske vist ikke fast Tjeneste ved denne Kanon, men De var herude. Var det tilladt at ryge, naar man gik Vagt ved Kanonen?

Skjønnemand: Nej.

Aksel Møller: Var det ikke almindeligt, at man overtraadte et saadant Forbud?

Skjønnemand Helt ærligt: Jo.

Aksel Møller: Kan Tændstikkerne være fremkommet ved, at en havde røget ulovligt paa Vagten?

Skjønnemand: Ja, men man kan ikke tabe en Tændstik ned i Kanonen; Kanonen skal først lukkes op og Tændstikken ind fra Siden.

Aksel Møller: Og hvis der pludselig var kommet en Befalingsmand paa Inspektion, var det ikke den hurtigste Maade at faa den væk paa?

Skjønnemand: Nej, saa skulde han først aabne Kanonen og trække Kilen ud.

Bomholt: Var den Mand, der gav Ordren oppe fra Fyrtaarnet, ikke nede bagefter for at spørge Dem, hvordan det forholdt sig med, at Skuddet ikke var gaaet?

Skjønnemand: Nej, han var ikke hernede, medens jeg var ved Kanonen.

Bomholt: Hvem var det?

Skjønnemand: Det var Kystløjtnant *Schat-Holm.*

Chr. Christiansen: Var der slet ikke nogen af Officererne hernede, hverken før eller under eller umiddelbart efter at Skibet var sejlet ind?

Skjønnemand: Nej, det var der ikke. Paa Morgenstunden, efter at det var sket, kom der en Underkanonér til, som var ved Kanonen om Formiddagen.

Chr. Christiansen: Men der var ikke nogen af Officererne paa Fortet hernede under, før eller efter?

Skjønnemand: Nej.

Starcke: Heller ikke Schat-Holm?

Skjønnemand: Nej, han var ved Projektøren.

Rasmus Hansen: Det vil sige, at der var slet ikke nogen af Officererne paa Fortet, der interesserede sig for, hvorfor Kanonen ikke kunde virke?

Skjønnemand: Nej, jeg er aldrig blevet spurgt om, hvad der var i Vejen. Der er ingen, der er kommet og har spurgt, hvad der var galt. Jeg husker, vi raabte: Kanonen fungerer ikke. Det var alt. Det raabte vi op til Fyrtaarnet.

Arnth Jensen: Hvor stod den næste Kanon, der kunde bruges, set herfra?

Skjønnemand: Den stod dernede [mod Nordøst]; det er et Batteri paa 2 Stykker 12 cm.

Arnth Jensen: Men der var jo 2 herude dengang. Der var ingen, der tænkte paa at løbe hen til den anden?

Skjønnemand: Nej, det kunde ikke nytte; der var ingen Ammunition.

Jørgen Gram: Men kunde de to dernede heller ikke skyde i den Retning?

Skjønnemand: Nej. Der stod en 75 mm derovre [mod Vest], men den var ikke klar; der var ikke Ammunition ved den, den var overtrukket.

Westermann: Jo, der var Ammunition ved den.

Skjønnemand: Ja, inde i Kasserne, men saa skulde jeg først have Nøglerne.

Rasmus Hansen: Hvorledes tog man det, da Meldingen kom til Fortet om, at der foregik en tysk Besættelse af Danmark, at der var tyske Tropper i København, og at det var et tysk Troppeskib, der havde passeret Fortet? Blev der Forvirring?

Skjønnemand: For det menige Mandskabs Vedkommende fik vi ingen Meddelelse om det. Vi kunde kun gætte os til det af, hvad vi kunde høre af Skyderiet inde fra København. Vi kunde høre, da Norgesporten blev sprængt, og da Garden skød, og senere noget ude fra Værløse; vi blev først senere klar over, hvad det var. Men vi fik først op paa Formiddagen meddelt, at Tyskerne havde overskredet Grænsen. Om Formiddagen bemandede de tilstedeværende Overkonstabler de 12 cm's Batterier paa begge Sider, den anden 75 mm blev gjort klar sammen med denne her, foruden at Antiluftskytset paa Toppen, 8 mm Skyts, blev bemandet.

Rasmus Hansen: Blev der ikke efter en halv Times eller en Times Forløb givet Ordre om særlige Foranstaltninger paa Fortet?

Skjønnemand: Ikke Spor, ikke til os.

Rasmus Hansen: De kender ikke noget til, at der efter en halv Times eller en Times Forløb blev beordret Alarmtilstand paa Fortet?

Skjønnemand: Alarmtilstand blev givet til de Folk, der sov, men ikke til os. Vi var jo under Befaling, men det blev givet til det øvrige Mandskab.

Rasmus Hansen: Der blev slaaet Alarm nedenunder?

Skjønnemand: Ja, men ikke heroppe.

Rasmus Hansen: Hvornaar skete det?

Skjønnemand: Umiddelbart efter, en halv Times Tid efter.

Chr. Christiansen: Hvor længe var De her paa Stedet, hvor vi nu er?

Skjønnemand: Til Kl. 12 Middag.

Chr. Christiansen: Altsaa fra Kl. 4 om Morgenen til Kl. 12 Middag, før De blev afløst?

Skjønnemand: Ja, og saa var jeg igen heroppe Kl. 1.

Rasmus Hansen: Paa hvilket Tidspunkt ankom Tyskerne her til Fortet?

Skjønnemand: Det gjorde de ikke, medens jeg var her. Jeg blev hjemsendt den 12. April. Vi fik at vide, at Tyskerne skulde overtage Fortet, og saa smed vi Brød og Proviant i Vandet.

Starcke: *Schat-Holm* har forklaret, at hvis Varselskuddet var gaaet, vilde det alligevel ikke have haft nogen som helst praktisk Betydning, fordi man ikke kunde ramme Skibet med Kanonen og Skuddet kunde ikke høres i København. Men naar nu De kan høre Geværild indefra?

Skjønnemand: Vi ved jo, at Vand fanger og kaster Lyden bedst, og der er jo Vand over det hele, Der blev ogsaa sagt, at Kanonen ikke kunde skyde Langbaneskydning, men *Kromann* kan bevidne, at det var nok en Antiluftkanon, men den kunde udmærket skyde vandret Skydning og endda gaa lidt under.

Starcke: De sagde før, at De var klar over, at der var noget i Vejen, men De maa jo ogsaa have set Flyvemaskinerne.

Skjønnemand: De kom senere fra Flakfortkanten.

Starcke: Kom ingen saa nær, at De efter Reglerne skulde foretage noget?

Skjønnemand: Der var ingen saa nær; de holdt sig i stor Afstand i mægtig Højde og gik i Kiler uden om Fortet.

Starcke: Dem skulde De ikke foretage noget over for?

Skjønnemand: Nej, det havde ingen praktisk Betydning; vi kunde ikke naa dem. Men vi kunde høre, at de skød fra Flakfortet; dèr skød de en 2—3 Skud.

Bomholt: Er det ikke paafaldende, at den anden Kanon ikke var i skudklar Stand?

Skjønnemand: Det er det ikke.

Formanden: Der manglede Mandskab.

Skjønnemand: Nej, men naar vi slet ikke var alarmeret om, at det var Tyskere, eller i det hele taget at der vilde ske noget fra anden Magts Side, saa tænker man ikke paa andet end normalt at holde den ene Kanon klar, som var beregnet paa at skyde mod Minefeltet og advare Fiskerfartøjer og andre Skibe, der løb ind i Minefeltet. Man regner ikke med at have Mandskab ved Kanonerne, naar der ingen Fare er paa Færde.

Paa Pladsen oppe ved Fyrtaarnet afhørtes **fhv. Kystløjtnant Kromann.**

Formanden: Vil De, Hr. Kromann, forklare, hvordan det gik for sig heroppe den 9. April?

Kromann: Da Klokken var lidt i 4, gik jeg her op paa Toppen nede fra Fortet. Jeg kom nedefra op ad Trappen over denne lille Bro og gik videre her og ned i Vagtskuret for at afløse *Schat-Holm.*

Formanden: Altsaa, De gik her i Retning mod Nordøst ud fra Fyrtaarnet.

Kromann: Ja, og ned ad Trappen til Vagtskuret, og da jeg kom halvvejs ned, kom *Schat-Holm* ud fra Skuret — det er det Skur dèr — for at se, hvem der kom. Han regnede med, at det var Afløsningen, og saa skulde jeg have Overlevering: man skal have at vide, hvad der er foregaaet. Og saa tror jeg, at enten han eller jeg sagde: hvad er det, der kommer derude? — det var i Retning af denne Bøje derude, nærmest mod Nord, men længere ude.

Rasmus Hansen: Hvor stor er Afstanden til den Bøje her fra Fortet?

Kommandør Ipsen: Ca. 500 Meter.

Kromann: Men Skibet var meget længere ude, mindst det dobbelte, tre Gange saa langt — det er meget svært

at bedømme det i Mørke. I hvert Fald sagde jeg til *Schat-Holm:* hvad er det, der kommer? Og saa saa jeg den store Skygge, der gled ganske langsomt forbi Fortet, og jeg siger saa: nu gaar jeg ned til Telefonen, vil du saa overtage det heroppe, tænde Projektøren og belyse ham. Saa stod jeg her paa Trappen, medens *Schat-Holm* tændte Projektøren og satte Lyset paa ham, og jeg saa, at han hejste det tyske Krigsflag og satte fuld Kraft frem paa. Jeg løb saa omgaaende ned og telefonerede til Marineministeriets Efterretningsstation, Lynetten, og til Chefen. Efter det, vi talte om i Formiddags, har jeg spekuleret over Tidspunkterne, og jeg mener bestemt ikke, at jeg har afgivet nogen Rapport før Kl. 4. Jeg vil regne med, at min første Telefonopringning maa have været et Par Minutter over 4, cirka. Saa blev jeg Resten af Tiden nede ved Telefonen. Der var meget at gøre dèr; jeg skulde skrive alt op, hvad der foregik telefonisk.

Jørgen Gram: Var det Dem, der raabte herfra til *Skjønnemand?*

Kromann: Nej, det var *Schat-Holm;* han stod her, hvor jeg nu staar.

Jørgen Gram: Men det er jo ikke at se herfra. Hvor hejste De Protestflaget?

Kromann: Saa vidt jeg husker, havde vi en anden Flagstang dengang.

Westermann: Stod Projektørerne med Strøm paa, saa de lige kunde sluttes?

Kromann: Ja, det gjorde de.

Westermann: Det er med andre Ord et Spørgsmaal om mindre end et Minut?

Kromann: Ja, de kunde sættes paa aldeles omgaaende.

Nørskov: Var det en bestemt Mand, der betjente Projektøren?

Kromann: Ja, der var Projektørvagt, men det var menige.

Formanden: Da De afgiver Meldingen om Morgenen, lader De saa af den fremgaa den Beskrivelse, De har givet her, nemlig at de to Skibe kom, skal vi sige, listende, og saa satte de fuld Kraft paa?

Kromann: Ikke i første Omgang. Da sagde jeg: to tyske Orlogsfartøjer indløber i Københavns Havn. Det var det, Meldingen skulde lyde paa rent militært.

Starcke: Skulde det ikke meldes, at de kom uden Lanternerne?

Kromann: Det er sikkert ogsaa meldt, men det kan jeg ikke huske.

Starcke: Det var jo det, der vakte Mistanken.

Kromann: Der er sikkert ikke Tvivl om, at jeg har sagt det dengang.

Robert Mikkelsen: Nu har vi hørt, at ved den Kanon, der var i Brug, laa Ammunitionen i Brystværnet. Var det paa samme Maade med disse Kanoner, der staar hernede?

Kromann: Nej, det tror jeg bestemt ikke, for saa vidt jeg husker, slæbte de Ammunition op hele Formiddagen.

Robert Mikkelsen: Altsaa, Deres Opfattelse er, at der ikke var Ammunition dèr?

Kromann: Ja, jeg tror kun ved den ene Kanon dèr. Ved den anden var der nogle Jernskodder, hvor Ammunitionen var laaset inde.

Hjermind: Jeg ser i en af Afhøringerne, at der er en Telefoncentral her paa Fortet, og jeg forstaar, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* blev nede, fordi han skulde telefonere. Hvem havde han at telefonere til? Ved De det?

Kromann: Nej, men han kunde selvfølgelig sætte sig i Forbindelse med Lynetten og Marineministeriet. Vi havde to Telefoner, der stod i fast Forbindelse over Lynetten til Marineministeriet.

Formanden: De var altsaa ganske uafhængige af de andre?

Kromann: Ja, hvorimod man, hvis man ellers skulde telefonere fra Fortet, skulde over Fortets Omstillingsbord. Det er sikkert det, der menes med Telefoncentralen.

Hjermind: De udførte den Meldingstjeneste, der paahvilede Fortet i en saadan Situation baade med Hensyn til at afgive og modtage Melding?

Kromann: Ja.

Hjermind: Vi kan naturligvis ikke vente, at De skal kunne vide, hvad det saa er for en Telefonvirksomhed, Kaptajnløjtnanten har maattet udføre?

Kromann: Det ved jeg ikke noget om. Jeg gaar ud fra, at han har givet de Meldinger videre, som jeg har givet, eller diskuteret med nogen. Det ved jeg ikke.

Hjermind: Kender De saa meget til Forretningsgangen paa et saadant Fort, at De ved, hvorvidt der i en saadan Telefoncentral noteres, hvilke Telefonnumre der kaldes?

Kromann: Nej, det tror jeg ikke. Derimod noterede vi selvfølgelig Meldingernes Tidspunkt op i Journalen, og det har de antagelig ogsaa gjort paa Tele-

foncentralen, hvis de faar Meldinger direkte, som skal gaa videre, men ikke, hvis de blot skal stille igennem.

Rasmus Hansen: Maa jeg ikke faa forklaret en Gang til, hvorledes det Telefonsystem har virket? Naar Chefen vil tale med København, har han først skullet melde sig til en Central her paa Fortet?

Kromann: Javel.

Rasmus Hansen: Er det saa saaledes, at han beder den vagthavende om at skaffe sig det og det Nummer i København?

Kromann: Det vil jeg ikke mene. Den almindelige Gang herfra er over Lynetten, saa faar man Centralen i København.

Westermann: Hvem var ældst i Anciennitet, De eller *Schat-Holm?*

Kromann: Det var *Schat-Holm.*

Westermann: Jeg har et Spørgsmaal — De kan lade være at besvare det, hvis De ikke ønsker det. Hvorledes var Forholdet mellem de øvrige Løjtnanter og Løjtnant *Nielsen?*

Kromann: Jeg vil nærmest sige, at jeg tror ikke, man tog ham saa højtideligt; altsaa, hans politiske Anskuelser o. s. v. tog man ikke saa højtideligt paa daværende Tidspunkt. Han var dygtig paa sit Felt som Artillerifficer, og paa Vagten var han en god Kammerat; man kan ikke sige andet. Jeg gik senere Vagt med ham paa Bombeuskadeliggørelsesholdet, og jeg har ikke kunnet udsætte noget som helst paa hans personlige Maade at være paa. Han har aldrig forsøgt at gøre Propaganda over for mig i hvert Fald.

Rasmus Hansen: De vidste, at han var Nazist?

Kromann: Det vidste vi alle.

Rasmus Hansen: Gik De ikke ud fra, at en Mand, der var Nazist, maatte forudsættes at have en landsforræderisk Indstilling?

Kromann: Jo, det maa man jo altid regne med.

Rasmus Hansen: Men gik De ud fra det paa det Tidspunkt?

Kromann: Nej, jeg har aldrig mærket, at han har stukket sine Kammerater eller fortalt videre om, hvad man har talt om i Messen. Han var meget loyal som Messekammerat.

Chr. Christiansen: Hvor var han Natten til den 9. April?

Kromann: Det kan jeg ikke sige. Jeg tør ikke engang sige, om han var om Bord.

Chr. Christiansen: Han var ikke paa noget Tidspunkt heroppe hos Dem?

Kromann: Nej, det var han ikke, men jeg kan ikke huske, om han var om Bord den Nat eller har været i Land. Det kan jeg overhovedet ikke mindes.

Chr. Christiansen: Var *Wodschou* om Bord?

Kromann: Nej, han var paa Flakfortet, saa vidt jeg husker.

Jørgen Gram: Men Nielsen og de andre har vidst, at hvis der skulde skydes, maatte det være med den Kanon?

Kromann: Ja, det er der ingen Tvivl om.

Westermann: Ja, det var ham, der bestemte, med hvilken Kanon der skulde skydes.

Rasmus Hansen: Kan det ses af et eller andet Dokument, en Protokol f. Eks., om Løjtnant *Nielsen* var om Bord?

Kromann: Det tror jeg ikke kan ses mere. Det er sikkert tilintetgjort alt sammen.

Rasmus Hansen: Synes De ikke, det var lidt overraskende, at *Schat-Holm* straks gik i Køjen, naar De nu var bekendt med, at det var mislykkedes at faa affyret Varselskud?

Kromann: Jo, men jeg mener da heller ikke, at *Schat-Holm* gik i Køjen straks.

Formanden: Hans egen Forklaring gik ud paa, at han gik ned for at passe Telefonen.

Rasmus Hansen: Han forklarer, saa vidt jeg erindrer, at han gik ned til *Langhorn* først, og derefter gik han til Køjs, og paa Vejen ned til Køjen gaar han hen og ser efter, hvorledes det forholder sig med *Langhorn*, og finder hans Lukaf lukket og slukket.

Kromann: Ja, men ingen siger, at der ikke godt kan være gaaet en halv Time eller tre Kvarter. Jeg vil bestemt mene, at der er gaaet temmelig lang Tid, inden han forlod Stedet heroppe.

Hermed sluttede Afhøringerne paa Fortet.

Lørdag den 27. April 1946 Kl. 10.

For Kommissionen mødte Artillerimekaniker, Kvartermester af 1ste Grad Henry Carl Vilhelm Emil Haagensen.

Formanden: Maa jeg, inden vi begynder Afhøringen, bede Dem om Deres fulde Navn og Stilling.

Haagensen: Henry Carl Vilhelm Emil Haagensen. Artillerimekaniker, Kvartermester af 1ste Grad, gør Tjeneste ved Kystdefensionen, Middelgrundsfortet.

Formanden: De gjorde ogsaa Tjeneste den 9. April 1940?

Haagensen: Den Nat havde jeg Vagt.

Formanden: Hvad var Deres Stilling den Nat?

Haagensen: Det samme som nu.

Formanden: Kommissionen vil meget gerne have Deres Fremstilling af, hvad der passerede om Morgenen den 9. April paa Middelgrundsfortet. Men inden vi gaar over til Forklaringen, skal jeg gøre Dem opmærksom paa, at disse Forklaringer afgives for lukkede Døre.

Haagensen: Ja, vel.

Formanden: Det har bl. a. den Betydning, at der ikke maa refereres noget om, hvad her oplyses.

Haagensen: Nej.

Formanden: Og det gælder ikke alene Kommissionens Medlemmer, jeg maa maaske gaa ud fra, at ogsaa De føler Dem bundet af denne Diskretionspligt.

Haagensen: Ja, vel.

Formanden: Jeg maa maaske have Lov at spørge, hvornaar De kom til Middelgrundsfortet?

Haagensen: Der kom jeg den 1. November 1932 og har gjort Tjeneste derude siden.

Formanden: Værs'go!

Haagensen: Jeg har været paa Tjenesterejse Sjælland rundt og kom hjem i Forgaars, og da var jeg paa Artillerikontoret paa Lynetten; der laa nogle Udklip af et Blad, der hedder »Information«. Jeg læste lige Overskrifterne. Da jeg kom hjem, siger jeg til min Kone: Kan du ikke købe de Blade, det vil være Sjov at se, hvad der staar i dem. Hun fik fat i nogle enkelte, men det meste af, hvad der staar der, er ikke rigtigt. Den 8. April var Mandskabet, Kanonbesætningen, de, som var uddannet, kommet bort fra Middelgrunden, og den 9. April skulde der være indkaldt ca. 400 Mand. Med andre Ord, den 9. April om Morgenen var det Mandskab, som var uddannet til Kanonbetjening, ikke om Bord. Den 9. April havde vi derude Fortchefen, det var Kaptajnløjtnant *Langhorn*, og 1ste og 2den Artillerioffícer. Nu viser det sig, at 1ste Artilleriofficer var en udpræget Nazist, han hed for Resten *Nielsen* og er nu død.

Rasmus Hansen: Maa jeg afbryde Dem. Var han paa Middelgrundsfortet om Morgenen den 9. April?

Haagensen: Jeg tør ikke sige det bestemt, men var han der ikke, kom han der i alt Fald senere. Den 9. April om Morgenen — det var ved 5-Tiden — kom en Soldat ind og kaldte paa mig. Han siger: Vi skal staa op, Kvartermester. Er der noget i Vejen? spørger jeg. Det vidste han ikke. Jeg stod op og gik ud. Da jeg kom udenfor, kom Artillerimathen *Krantz*, som gjorde Tjeneste sammen med mig derovre, løbende. Hvad er der i Vejen? spurgte jeg. Der er noget galt ved Kanonen. Hvad er der i Vejen? De har slaaet Koblingen fra. Saa farer jeg op til dem med det samme, og der stod Overkonstablen, der var indkaldt den 8. April, sammen med en menig Soldat.

Formanden: Maa jeg spørge: Kan De huske Navnet eller Nummeret paa ham?

Haagensen: Nej, det kan jeg ikke, men jeg talte i Forgaars med en Mand, som kender Navnet, det er en Underkanoner *Larsen*, som gør Tjeneste paa Dragørfortet. Jeg siger til ham: Hvad er der i Vejen? Hvorfor skyder De ikke? *Krantz* svarede, at de havde lukket Koblingen fra, saa der kom Grat paa den, og som Følge deraf kunde de ikke lukke Kanonen. Hvorfor skyder De ikke? Vi kender ikke Kanonen. I det samme kom Chefen, og saa spurgte vi: Maa der skydes med Kanonen? Nej, der maa ikke skydes. Saa var der ikke mere at tale om. Saa i det samme kom et Skib forbi, som hed »Rugard«, det var et tysk Turistskib, som af og til kom og laa ved Havnen, den var ca. 1000 Me-

ter ude, den gik ganske langsomt forbi Fortet og gik ind til Kronløbet.

Formanden: Maa jeg spørge, inden vi gaar videre: Var det Chefen, som kom til Kanonen, da De stod deroppe?

Haagensen: Ja.

Formanden: Var der Tale om, at man havde ladet et Par Gange og forsøgt at skyde?

Haagensen: Nej, det var der overhovedet ikke Tale om. Jeg slog Kanonen op, saa slog Koblingen for.

Formanden: Maa jeg, for at der ikke skal være Tvivl, spørge, hvilken Kanon det drejede sig om?

Haagensen: Det var den østlige Kanon, 75 mm, Længde 30.

Rasmus Hansen: Hvad Tid foregaar det omtrent?

Haagensen: Jeg antager, det var ved 5-Tiden, men det tør jeg ikke bestemt sige, men »Rugard« passerede forbi i det samme.

Busch-Jensen: Hvad var der Tale om at skyde efter ved 5-Tiden?

Haagensen: Det var ganske almindelige Varselskud, der skulde afgives.

Busch-Jensen: Var det for Flyvere?

Haagensen: Nej, »Rugard« sejlede lige forbi Fortet og sejlede ind og laa ved Langelinie.

Westermann: Maa jeg oplyse, at det andet skete Kl. 4, og den hed »Hansastadt Danzig«, som kom med en Slæbebaad, der hed »Stettin«. Kl. 5 kom det næste Hold med »Rugard«.

Busch-Jensen: Jeg er ikke klar over det, derfor spurgte jeg, hvad der var at skyde efter Kl. 5.

Westermann: Det var »Rugard«, blev der sagt.

Busch-Jensen: Det forstaar jeg, men jeg maa studse over Klokkeslettet.

Formanden: Havde De faaet Oplysning om, Hr. *Haagensen*, hvad der var passeret Kl. 4 om Morgenen?

Haagensen: Ikke Spor. Jeg tror, det første Skib var gaaet ind, før jeg kom op. »Rugard« kom saa bagefter.

Chr. Christiansen: Hvem stod ved den østlige Kanon, da De kom op Kl. 5?

Haagensen: En Overkonstabel og en menig Soldat.

Chr. Christiansen: Hvem var den menige Soldat?

Haagensen: Det tør jeg ikke sige i Øjeblikket?

Chr. Christiansen: Det var ikke nogle af disse Mekanikere?

Haagensen: Nej. Der var Artillerimath *Krantz*, han kom derop førend jeg.

Chr. Christiansen: Han var der ogsaa?

Haagensen: Ja. Og han rendte hen for at finde den Grat.

Chr. Christiansen: Den Overkonstabel kender De ikke?

Haagensen: Nej, han var genindkaldt den 8. April, men vi kan faa at vide, hvem det var, for som sagt Underkanoner *Larsen* paa Dragørfort kender ham. Men der er dertil at sige, at ude paa Fortet kunde vi den 9. April skyde med alle Kanonerne, hvis det kom an paa det. Der var uddannet Kanonbesætninger til fire 12 cm Kanoner Nr. 1—4 og samtidig til de 2 Luftkanoner 75 mm, Længde 30, den østlige og den vestlige, og jeg havde Ordre til hver Dag Kl. 10 om Formiddagen at melde til Artilleriofficeren, at de Kanoner var i Orden. Med andre Ord, de blev set efter hver Dag.

Formanden: Skulde vi ikke lade Hr. Haagensen forklare i Sammenhæng først, saa kan vi notere de Spørgsmaal op, som vi agter at stille. Det bliver saa vanskeligt at holde fast paa det hele ved alt for mange Afbrydelser. Værs'go, Hr. Haagensen.

Haagensen: Senere op ad Formiddagen var 2den Artilleriofficer i hvert Tilfælde derude. Han forsøgte at lade de fire 12 cm Kanoner med skarpt, hvad han ogsaa gjorde, og lukkede Kilen. Saa blev der givet Ordre til, at det maatte han ikke. Saa pillede han dem ud igen og ladede dem med løst, men der gik ingen Skud. Derimod gik der 3 Varselskud paa Flakfortet Kl. 5.30. Der staar i »Information«, at de klikkede paa Flakfortet, men det passer altsaa ikke. Samtidig var der paa Søminestationen paa Middelgrunden 3 Ingeniører, værnepligtige, som havde fast Station; de satte Strøm til Minerne derude. Der røg 3 Miner med det samme, de skulde ikke ryge, det var en Fejltagelse. Det var Kl. 5.30.

Formanden: Der er maaske ikke mere, De kan huske i Øjeblikket?

Haagensen: Nej, det er der egentlig ikke.

Formanden: Inden vi gaar over til de Spørgsmaal, Medlemmerne ønsker at stille Dem, vil jeg gerne spørge Dem om en Ting. De nævnte, at der var 2 Artilleriofficerer paa Fortet. Den ene var nu afdøde *E. Nielsen*, hvem var den anden?

Haagensen: Det var en Kystløjtnant *Munch*, for Resten en meget ihærdig Mand.

Formanden: Ihærdig?

Haagensen: Ja, vel. Han var helt ude af Vinkel, han vilde absolut skyde, men maatte ikke og fik heller ikke Lov til det.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge: Ved De, hvem der forsøgte at skyde med Kanonen dèr Kl. 4, da de to tyske Skibe kom?

Haagensen: Ja, det var den Overkonstabel, han var ved Kanonen, da jeg kom derop, og en Løjtnant, der hed *Skat-Rørdam* ...

Chr. Christiansen: *Schat-Holm.*

Haagensen: Ja, det er rigtigt. Han var der ogsaa. Og han skældte for Resten Artillerimathen ud, fordi Kanonen ikke kunde skyde. Saa blev Artillerimathen gal og sagde: Det er ikke det, der er i Vejen. Det er Folkene, der ikke kan betjene Kanonen. Det viste sig senere at være rigtigt.

Chr. Christiansen: Var det Dem, der foretog Eftersyn af Kanonen den 8. April?

Haagensen: Ja, det var det.

Chr. Christiansen: Var De alene om det Eftersyn?

Haagensen: Dels fulgtes vi ad, Artillerimathen og jeg, dels var jeg alene. Eftersynet fandt Sted Kl. 10 om Formiddagen.

Chr. Christiansen: Artillerimathen, var det *Krantz?*

Haagensen: Ja.

Westermann: De havde Ansvaret, Haagensen, for Artilleriet. Har De personlig aabnet og lukket Kilen paa den østlige 75 mm A.L.K. den 8.?

Haagensen: Ja, saa vidt jeg ved, blev der skudt med den den 8., fordi der af og til kom en Fisker, som vilde ud dèr ved Minefeltet, og gav ham Varselskud, for at han skulde flytte sig, og den Kanon brugte vi.

Westermann: De kan ikke huske bestemt, om der blev skudt?

Haagensen: Ikke bestemt, men der blev i hvert Fald skudt med den den 6. og 7. Det skete ret ofte, at vi hørte nede paa Kajgaden: Saa, nu skyder de deroppe, og saa for vi op for at se, hvad det var.

Westermann: Kan De erindre den menige, der stod ved Kanonen og skulde betjene den? Var det ikke en af Deres egne værnepligtige, Artillerimekaniker *Skjønnemand?*

Haagensen: Det var det bestemt ikke. Saa vidt jeg hørte, var det en Koksmath. Der var ikke andre lige i Øjeblikket.

Westermann: Kan De sige bestemt, at det ikke var *Skjønnemand?* Kan De huske den værnepligtige, han var Maler af Profession, han var værnepligtig Artillerimekaniker under Dem?

Haagensen: Jeg ved godt, jeg havde en Maler.

Westermann: Han malede Skilte for Dem. Han var værnepligtig Artillerimekaniker og som saadan Frigænger og direkte under Dem. Kan De mindes ham?

Haagensen: Ja, ja.

Westermann: De mener bestemt, at det ikke var ham, der betjente Kanonen?

Haagensen: Ja, i hvert Fald var det ikke ham, som var deroppe, saa havde jeg genkendt ham.

Westermann: Han har selv over for Kommissionen hævdet, at han har været der fra Kl. 4 om Morgenen, han stod alene og skulde staa der uafbrudt til Kl. 12 Middag.

Haagensen: Det var lang Tid at staa ved en Kanon fra Kl. 4 om Morgenen til 12 Middag.

Westermann: Er De sikker paa, han ikke var der?

Haagensen: Jeg holder ikke af at sige noget, der ikke er rigtigt, men jeg tør sige, at det ikke var ham. Der var en Overkonstabel med to røde Vinkelsnore deroppe og en menig Soldat, og den menige Soldat var i hvert Tilfælde ikke Maleren.

Westermann: Har De ikke derude hørt nogen angive Aarsagen til, at Haandtaget ikke kunde føres helt frem? Der har været en Hindring i Kanonen.

Haagensen: Jeg læste for nogle Aar siden i »Berlingske Tidende«, at der havde været for meget Fedt i Kammeret. Det er bevisligt noget Vrøvl, for en Kanon, der er skudklar, kan ikke staa med Fedt i.

Westermann: De har ikke hørt om nogen anden Hindring i Kanonen, saaledes at Kilen ikke kunde lukkes helt?

Haagensen: Nej, der stod 12 Projektiler ved Kanonen, skarpe. Hvis de staar paa Højkant og vælter, kan Projektilerne faa en Skævhed i Forhold til Hylsteret, og saa kan Kilen ikke lukkes.

Westermann: Der er ikke meddelt Dem noget om en Hindring udefra, som er lagt ind i Kanonen, saa at Kilen ikke

kunde lukkes? Det er ikke meddelt Dem som ansvarlig Mekaniker?

Haagensen: Der var ikke Spor i Vejen; da vi tog Graten af, kunde vi lukke den; men saa blev der sagt nej til at skyde.

Westermann: Da De kom op Kl. 5, har De konstateret, at Kilen ikke kunde lukkes paa Grund af denne Grat.

Haagensen: Det hele drejede sig om 3—4 Minutter.

Westermann: De havde *Krantz* deroppe, og *Krantz* har ikke refereret noget til Dem om andre Hindringer for Kilens Lukning?

Haagensen: Senere, under Besætteltelsen, kom vi ind paa det Spørgsmaal, og han var til Dels af en anden Mening end jeg. Han mente, som jeg sagde før, at Hylstrene i Forhold til Projektilet var skæve, saa man ikke kunde lukke Kilen.

Westermann: Andet har han ikke nævnt over for Dem?

Haagensen: Nej. Men det mener jeg ikke var Aarsagen, jeg mener, det var Koblingen.

Formanden: Jeg forstod Dem saaledes, at De blev puret ud Kl. 5?

Haagensen: Ja, ca. 5.

Formanden: Saa er der ingen Tvivl om, hvor De var Kl. 4 om Morgenen?

Haagensen: Nej, da var jeg nede i Sengen. Jeg kom op, ligesom »Rugard« passerede, og det antager jeg var ved 5-Tiden. Der har staaet i Bladene, at det tyske Krigsflag blev belyst med Projektør, men det saa jeg ikke noget til.

Formanden: Det var før, De kom op.

Starcke: Føres der Journal paa Fortet over, hvilke Skud der afgives i Dagens Løb, saaledes at man i Journalen kan se, om der er skudt med Kanonen den 8.?

Haagensen: Ja, der føres en Dagrapport, og dèr staar alt det.

Starcke: Det vil have Interesse at faa det set efter i Journalen.

Formanden: Mon den Journal eksisterer endnu?

Haagensen: Der er ikke meget tilbage efter Tyskernes Tid derude, men jeg talte paa Spodsbjerg med en Løjtnant *Agerskov*, da jeg for nylig var deroppe, han talte om en Telefonbog, hvor man kunde se nøjagtigt, hvad Tid alting var passeret den 9. April, og den formodede han forefindes et eller andet Sted endnu.

Formanden: Paa Fortet?

Haagensen: Eller ogsaa paa Lynetten.

Rasmus Hansen: Førtes der ogsaa Journal over, hvem der gjorde Vagttjeneste ved den Kanon, der har været Tale om?

Haagensen: Ja, det gjorde der rigtignok. Det er Vagtkommandøren, som har med det at gøre.

Rasmus Hansen: Det skal altsaa fremgaa af Journalen, hvem det var, der havde Vagt ved Kanonen?

Haagensen: Ja, de har Vagt 2 Timer og er fri 4 Timer.

Rasmus Hansen: Saa talte De om en anden Artilleriofficer, efter at De var blevet purret ud, der havde ladet de 12 cm Kanoner.

Haagensen: Ja.

Rasmus Hansen: Hvad Tid foregaar det?

Haagensen: Det var mellem 8 og 10 Formiddag, men der kom ingen Skibe dengang.

Chr. Christiansen: Hvem purrede Dem ud, og efter hvis Ordre blev De purret ud?

Haagensen: Der kom en Soldat, en Vagtmand, ind ved 5-Tiden og siger: De skal staa op nu. Hvad er der i Vejen? Det ved jeg ikke. De skal bare staa op.

Chr. Christiansen: Efter hvis Ordre kom han?

Haagensen: Det maa rimeligvis have været efter Vagtchefens Ordre.

Rasmus Hansen: Og Vagtchefen var Løjtnant *Kromann?*

Haagensen: Ja, han var derude, men om han var Vagtchef eller ej, tør jeg ikke sige.

Starcke: De nævnte før, at *Munch* var meget ivrig for, at der skulde skydes mod Tyskerne?

Haagensen: Ja, det var han.

Starcke: Det har en vis Interesse at faa . . .

Haagensen: Hvis han havde faaet Lov til det, havde han skudt alle Skibene ned. Han var uhyre ivrig, i det hele taget en glimrende Mand. Men naar der bliver givet Ordre til ikke at skyde, er der ikke andet for en Befalingsmand at gøre end at lade være. Vi har vor Chef at rette os efter.

Aksel Møller: Maa jeg spørge, Hr. Haagensen, om den Fremstilling, Kommissionen har faaet i et Aktstykke, som jeg nu skal læse op for Dem, stemmer med det, De fortalte os med Hensyn til Kanonens Funktioneringsfejl. Der er

over for os udtalt følgende — det staar i Aktstykkerne Side 55 —:

»Paa Grund af Mandskabets Ukendskab til Kanonen havde de aabnet Kilen, medens Kanonen var indstillet paa Haandbetjening, derefter blev Haandtaget for automatisk Skydning drejet og Kilen smækket i« ...

Haagensen: Maa jeg lige faa Lov at høre, hvem har givet den Oplysning?

Aksel Møller: Det har en Befalingsmand.

Haagensen: Den er fuldstændig korrekt.

Aksel Møller: Maa jeg gaa videre.

Haagensen: Ja, vel.

Aksel Møller:

»herved har Noten med temmelig stor Kraft tørnet mod Bundstykket; det har antagelig været forsøgt nogle Gange, indtil man har opdaget, at Noten ramte Bundstykket; derefter er Noten blevet drejet tilbage, men Kilen kunde ikke smække i, da Materialet var blevet stukket.«

Er denne Fremstilling rigtig?

Haagensen: Ja, det vil sige, det er den i og for sig. Det første Stykke er rigtigt; han kan godt faa Patronen ind, men han kan ikke lukke. Der skal lukkes for og drejes en halv Omgang. Kan den ikke det, kan man ikke lukke Kilen, og det var den Grat, vi maatte file af først.

Aksel Møller: De maatte ligefrem file den af?

Haagensen: Ja, ja. Det drejede sig kun om Bagateller.

Aksel Møller: De konstaterede ligefrem, at der var en teknisk Fejl i Kanonen, som kunde rettes af Dem med en Fil?

Haagensen: Ja, det blev den ogsaa.

H. C. Hansen: Har De selv rettet den?

Haagensen: Nej, for Artillerimekanikeren kom op først, jeg kom lige bagefter som den ældre, og da havde han rettet den.

Aksel Møller: Det vil sige, at *Krantz* har brugt Filen. De har ikke brugt den, men han har fortalt Dem, at han har brugt den?

Haagensen: Ja, samtidig med at han fortalte, at det var Aarsagen. Hele det Mellemspil drejede sig kun om højst 3—4 Minutter.

Aksel Møller: Mellemspil mellem hvad?

Haagensen: Mellem, at de ikke kunde lukke den og ikke kunde reparere den, og til jeg kom derop. Da jeg kom derop, var der intet i Vejen. Derefter blev Chefen spurgt, om der maatte skydes. Saa blev der svaret: Nej.

Formanden: Er der flere, der vil stille Spørgsmaal? (Ophold). Ellers vil jeg paa Kommissionens Vegne sige Hr. Haagensen Tak for, at De er mødt i Dag og har afgivet Forklaring.

Haagensen: Ja, vel.

Afhøringen sluttet Kl. 10.30

For Kommissionen mødte derefter Kl. 10^{35} Artillerimekaniker, Underkvartermester Christian Østergaard Krantz.

Formanden: Maa jeg bede om Deres fulde Navn og Stilling.

Krantz: Christian Østergaard Krantz.

Formanden: Og Stilling?

Krantz: Artillerimekaniker, Underkvartermester.

Formanden: De var tjenstgørende paa Middelgrunden den 9. April 1940?

Krantz: Ja, vel.

Formanden: Hvilken Stilling indtog De dengang?

Krantz: Artillerimekaniker og Math.

Formanden: Hvornaar begyndte Deres Tjeneste paa Middelgrunden?

Krantz: Den begyndte i November 1939.

Formanden: Se, Hr. Krantz, Kommissionen vil gerne nu høre Deres Fremstilling af, hvad der foregik paa Middelgrunden den 9. April, men inden vi gaar over til Forklaringen, skal jeg gøre Dem opmærksom paa, at Forhandlingerne her i Kommissionen foregaar for lukkede Døre.

Krantz: Ja, vel.

Formanden: Det har jo den Betydning, at man ikke bagefter kan gaa ud til Pressen og referere, hvad der er sagt her. Kommissionen er bundet af Diskretionspligt, og jeg tør maaske ogsaa gaa ud fra, at De føler Dem bundet af den samme Pligt til ikke at referere Mødet?

Krantz: Ja, vel.

Formanden: Vær saa god.

Krantz: Den 9. April om Morgenen blev vi purret ved, at Tyskerne var gaaet i Land, var gaaet ind i Havnen. Da vi saa kom op ...

Formanden: Hvad var Klokken dengang?

Krantz: Det kan jeg ikke sige. Jeg tror, det var omkring 6 eller saadan noget, det kan jeg ikke sige helt bestemt. Da vi kom op, blev der raabt, at Artillerimekanikeren skulde komme op til Kanonen, og jeg kommer saa op til Kanonen deroppe, det var en 75 mm A.L.K. Kanon. Deroppe stod Løjtnanten og Besætningen og kunde ikke lukke Kilen paa Kanonen.

Formanden: Kan De huske, hvem Besætningen bestod af?

Krantz: Det var en ret ung Løjtnant, jeg tror, han hed *Schat-Holm,* og en værnepligtig Besætning.

Formanden: Kan De huske, hvem denne Besætning var?

Krantz: Nej, det kan jeg ikke; der var 3 eller 4 Mand. Da jeg kom derop, fik jeg den Besked, at Artillerimekanikerne gjorde aldrig andet end ødelægge Kanonerne, for de kunde aldrig bruges, naar de skulde bruges. Jeg gik saa hen og spurgte, hvad der var i Vejen, og fik at vide, at Kilen kunde ikke lukkes. Saa gik jeg hen og paavirkede Udkasteren og lukkede Kilen og tog Aftræk. Der var ikke noget i Vejen med den. Saa fik jeg Besked paa, at de lige havde prøvet at lade Kanonen, dengang Baaden sejlede gennem Minefeltet, og da kunde Kanonen ikke skyde. Saa tog jeg Projektilet og lukkede Kanonen og spurgte, om jeg maatte tage paa Aftrækkeren nu, da der ikke var noget i Vejen med den. Nej, det maatte jeg ikke. Saa tog jeg Patronen igen, saa var der ikke noget i Vejen. Jeg fik senere at vide, at der var skrevet en Rapport om, at Kanonen ikke kunde lukkes, fordi der var for meget Fedt i Kilehullet. Saa var jeg nede hos Chefen og gav den samme Forklaring som her.

Formanden: Chefen, hvem var Chefen?

Krantz: Ja, det var en ny Chef, det var et Stykke Tid senere, jeg tror, det var Kaptajnløjtnant *Langhorn.* Det var, hvad der skete den 9. April.

Rasmus Hansen: De brugte ikke Værktøj, Hr. Krantz, til at faa Kanonen til at virke?

Krantz: Ikke Spor. Det er saadan ved Kanonen, at idet man sætter Patronen ned, skal den saa langt ind, at den paavirker Udkasteren, saa Kilen kan lukkes. Det havde den ikke været, den var ikke blevet sat kraftigt nok an.

Formanden: Der var altsaa den Teori, De har forklaret om, Fedt i Kanonen, og der er derudover fremsat en anden Teori. Der er senere hen blevet afgivet Rapport af Kystløjtnant *Schat-Holm* angaaende Grunden til, at Kanonen ikke virkede, og deri oplyser han, at han fik senere fortalt af en af Vagterne, hvad Grunden var:

> »Paa Grund af Mandskabets Ukendskab til Kanonen havde de aabnet Kilen, medens Kanonen var indstillet paa Haandbetjening, derefter blev Haandtaget for automatisk Skydning drejet og Kilen smækket i; herved har Noten med temmelig stor Kraft tørnet mod Bundstykket; det har antagelig været forsøgt nogle Gange, indtil man har opdaget, at Noten ramte Bundstykket; derefter er Noten blevet drejet tilbage, men Kilen kunde ikke smække i, da Materialet var blevet stukket.«

Det er *Schat-Holms* Forklaring paa, at Kanonen ikke kunde skyde. De kender ikke Spor til den Forklaring?

Krantz: Ikke Spor.

Formanden: Kunde det tænkes, at der kunde have været en Hindring for Kanonens Funktion, idet en eller anden fremmed Ting kunde være lagt ind i Kanonen?

Krantz: Den eneste Mulighed, der kan være til Stede, er, da Kanonen altid stod og var lidt indfedtet, om der saa muligvis har været saa meget Fedt i Kammeret, at de, da de ikke satte kraftigt nok an, ikke kunde faa Patronen langt nok ind, fordi det Fedt, der er for meget, er gaaet her ind paa Hylsteret. Men hvis de sætter Patronen ordentligt an, kraftigt an, skal den lukke.

Harald Nielsen: De mener altsaa, at Fedt i Kanonen *kan* have været Aarsagen?

Krantz: Ja, muligvis.

Formanden: Havde der tidligere været noget i Vejen med den Slags Kanoner?

Krantz: Nej.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge, om De fastholder den Forklaring, De gav før, at da De kom op til Kanonen dèr paa den østlige Side, stod

der en 3—4 Mand deroppe og deriblandt *Schat-Holm?*

Krantz: Ja, vel.

Chr. Christiansen: Er det rigtigt? De kan slet ikke huske, paa hvilket Tidspunkt De naaede op til den østlige Kanon?

Krantz: Jeg vil ikke sige det helt bestemt, jeg regner, det var omkring sekshalvsyv-Tiden.

Chr. Christiansen: De havde ikke Vagt paa det Tidspunkt?

Krantz: Nej, vi var Frigængere og har ingen Vagt. Vi bliver tilkaldt, naar der er noget, og er altid disponible.

Chr. Christiansen: De mener altsaa, det var mellem seks og halv syv.

Krantz: Ja, jeg vil ikke sige det helt bestemt, hvornaar det var. Det var en halv Time, efter at vi var blevet purret, saa var det, at der kom Bud efter mig.

Chr. Christiansen: Maa jeg spørge Dem: Kom De op til Kanonen, før Mekaniker *Haagensen* kom derop?

Krantz: Ja, det gjorde jeg.

Chr. Christiansen: Hvor længe var der imellem, at De og Mekaniker *Haagensen* kom til Kanonen?

Krantz: Ja, det ved jeg ikke.

Chr. Christiansen: Kan De ikke antyde noget om det. Var det 10 Minutter eller en halv Time?

Krantz: Det har været et Kvarters Tid eller saadan noget, vil jeg regne med.

H. C. Hansen: Var det Dem, der tilkaldte *Haagensen* lidt efter?

Krantz: Det kan jeg ikke sige helt bestemt, for det har jeg ikke bidt Mærke i. Det, jeg mest bed Mærke i, var, at der ikke var noget i Vejen med Kanonen.

Chr. Christiansen: Ved de noget om, hvem der skulde have skudt paa det paagældende Skib Kl. 4, om den Mand eller de Folk, der skulde skyde paa det Tidspunkt, stadig væk var deroppe paa det Tidspunkt, De kom derop?

Krantz: Det ved jeg ikke.

Chr. Christiansen: De ved ikke noget?

Krantz: Nej.

Formanden: Ved De, om der foreligger Journaler eller andet Materiale, hvoraf dette med Kanonen fremgaar?

Krantz: Ja, det vil jeg formode.

Formanden: Det vil De formode. Kan De huske, hvem der var Vagtkommandør dengang?

Krantz: Vagtchefen, det var Løjtnant *Schat-Holm.*

Formanden: Det var *Schat-Holm.*

Aksel Møller: De siger, at Klokken var ca. 6, da vi kom op. Hvem er »vi«?

Krantz: Da jeg kom op.

Aksel Møller: Mit Spørgsmaal sigter til at faa klaret, om De blev kaldt ud alene?

Krantz: Der blev kaldt paa Artillerimekanikeren, og saa løb jeg derop med det samme.

Aksel Møller: De siger, det var ved ca. Sekstiden.

Krantz: Jeg kan ikke sige bestemt, hvornaar det var.

Aksel Møller: Kunde det for Eks. være to Timer forkert?

Krantz: Nej, ok nej, det kan allerhøjst dreje sig om en halv Time. Det bliver ikke senere end 6.

Aksel Møller: Saa de nogle Skibe sejle forbi, medens de var deroppe?

Krantz: Nej.

Aksel Møller: Har De ikke, medens De var deroppe, set en tysk Turistdamper »Rugart« gaa forbi?

Krantz: Nej.

Aksel Møller: Men De var deroppe, da *Haagensen* kom derop?

Krantz: Jeg tør ikke sige det. Jeg tror nok, jeg var gaaet ned igen, for det hele blev ordnet i Løbet af ganske kort Tid, medens jeg var deroppe.

Rasmus Hansen: De er sikker paa, Hr. Krantz, at De har afgivet Meddelelse til Hr. *Haagensen* om, hvad De har iagttaget, da De prøvede Kanonen?

Krantz: Ja.

Rasmus Hansen: Er De helt sikker?

Krantz: Ja, det har vi talt om flere Gange, og det var gennem Kvartermesteren, jeg afgav Rapport til Chefen, fordi vi fik at vide, at der var skrevet Rapport om, at der var for meget Fedt i Kilehullet. Men det havde ikke noget med Kanonen at gøre i den Forstand.

Rasmus Hansen: Er De helt sikker paa, at De har forklaret til Hr. *Haagensen* i Overensstemmelse med, hvad De har sagt her i Dag?

Krantz: Ja, det er jeg.

Rasmus Hansen: De føler Dem aldeles sikker paa, at De ikke har sagt til ham, at De har brugt Værktøj for at faa Kanonen i skudklar Stand?

Krantz: De Kanoner er saadan, at man behøver faktisk ikke bruge Værktøj til dem.

Rasmus Hansen: Tak.

Formanden: Jeg vil foreslaa, at vi faar Hr. *Haagensen* ind med det samme.

Busch-Jensen: Se, nu er der gaaet 6 Aar, siden den Begivenhed skete, og der kan være baade det ene og det andet af Enkeltheder, som det alligevel kan være svært at huske efter saa lang Tid.

Krantz: Ja.

Busch-Jensen: Mindes De, hvordan det var med Besætningen derude, eller skal jeg sige Dem det. Der skulde skiftes værnepligtige.

Krantz: Ja, Besætningen.

Busch-Jensen: Den 9. April var der vel ikke noget Kanonbetjeningsmandskab? Hvad kunde det saa tænkes at være for nogle, der har staaet oppe ved Kanonen for at betjene den dèr om Morgenen? Jeg forstod af det, De sagde før, at da De kommer op, var der en hel lille Forsamling. Der var Løjtnanten, Kystløjtnanten og en ...

Krantz: Saa var der den værnepligtige Besætning.

Busch-Jensen: Kan De mindes, hvordan denne Besætning saa ud, hvor mange den bestod af? Hvor mange skal der til at aftrække denne Kanon, til at skyde med den?

Krantz: 5 Mand vil jeg regne med.

Busch-Jensen: De mener, der stod 5. Hvad kan det have været for nogle?

Krantz: Det var Frigængere.

Busch-Jensen: Men der var ingen skydekyndige derude?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Ved De noget om, hvem der kunde have gaaet Vagt ved Kanonen ved Vagtskiftet? Der var Vagtskifte Kl. 4.

Krantz: Nej, det ved jeg ikke.

Busch-Jensen: Nej, det kan De ikke vide noget om. Det kan i hvert Fald ikke have været uddannet Mandskab.

Krantz: Det har det sikkert ikke været.

Busch-Jensen: Nej, og om der, dengang man skulde skyde paa det første Skib, var en eller flere ved Kanonen, det kan De fornuftigvis heller ikke vide ...

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: ... har De ingen Mening om, men for at skyde behøvedes der kun een Mand.

Krantz: For at skyde med de Kanoner, skal der være 2—3 Mand; normalt er der 5 Mand.

Busch-Jensen: Ja, men det kunde der ikke være, der var jo ingen Betjening. Hvem kunde skyde med Kanonen, naar den uddannede Besætning var borte?

Krantz: Nej, men den Besætning, der var, var Frigængere. De havde faaet en hurtig Instruktion, saa de kunde skyde med den.

Busch-Jensen: Var det Artillerimekanikere, eller hvad var det for nogle?

Krantz: Nej, det var værnepligtige.

Busch-Jensen: Mather?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Ganske almindelige værnepligtige?

Krantz: Ja.

Busch-Jensen: Men De har ikke fæstet Dem ved, hvem det var, der stod deroppe?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Men De mener, at De kom op efter at være blevet kaldt frem sammen med Mekanikerne i det hele, da Besætningen var purret?

Krantz: Ja.

Busch-Jensen: Jeg forstod det saaledes, at hele Besætningen blev purret, og da det er sket, bliver Mekanikerne kaldt op, og saa gaar De derop. I hvilken Anledning bliver De kaldt op til denne Kanon?

Krantz: Der kom en værnepligtig ned og kaldte paa Artillerimekanikeren. Jeg skulde komme paa Toppen til Løjtnant *Schat-Holm.*

Busch-Jensen: Da De kommer dèr, staar Løjtnant *Schat-Holm* og nogle andre der?

Krantz: Ja, nogle værnepligtige deroppe.

Busch-Jensen: Nogle værnepligtige ved Kanonen, og hvem det er, kan De slet ikke huske?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Kan De huske nogle af de værnepligtige fra den Tid? Knapt nok?

Krantz: Ja, det er kun nogle enkelte, men ikke nogle af dem.

Formanden: Kan De huske en, der hed *Skjønnemand?*

Krantz: Nej, ikke bestemt, maaske naar jeg ser ham.

Formanden: Der var en Mekaniker derude, der var Maler. Kan De huske det?

Krantz: Ja.

Formanden: Kan De huske ham?

Krantz: Ja.

Formanden: Det var ham, *Skjønnemand.*

Krantz: Ja, vel.

Formanden: Men De kan ikke huske, han var deroppe?

Krantz: Nej, det kan jeg ikke huske.

Formanden: Tak.

Aksel Møller: Jeg vil gerne lige have Lov til at spørge Dem: Da der bliver kaldt paa Artillerimekanikeren, for at han skal komme til Kanonen, altsaa kaldt paa Dem, var De da paaklædt?

Krantz: Ja.

Aksel Møller: De var altsaa paaklædt, og saa gik De op til Kanonen, og der skete altsaa det, De har forklaret os. Se, saa er der et Spørgsmaal til. Sig mig, deltog De i Artillerieftersynet, som fandt Sted?

Krantz: Ja.

Aksel Møller: Hvor tit fandt der Artillerieftersyn Sted?

Krantz: Vi var gerne oppe for at efterse de Kanoner, som stod klar, en Gang om Dagen, om Formiddagen.

Aksel Møller: Hændte det, at man legede med Kanonerne fra Vagtmandskabets Side?

Krantz: Jeg tror ikke mere, end de gør alle andre Steder.

Aksel Møller: Hvad skal det sige? De skal udtale Dem uden noget som helst Forbehold. Hvis De mener, at det var almindeligt, at man legede med Kanonerne og pillede ved Kanonerne, saa sig det bare.

Krantz: Nej, det var det ikke.

Aksel Møller: Det var ikke almindeligt?

Formanden: Vi maa gaa ud fra, Hr. Krantz, at det, De fortæller her, er, hvad der virkelig passerede, Sandheden?

Krantz: Det er det ogsaa.

Formanden: Ikke sandt?

Krantz: Ja, vel.

Aksel Møller: Men naar De nu gik paa Eftersyn en Gang om Dagen og saa paa Kanonerne, maatte De have Lejlighed til at konstatere, hvis der blev leget med Kanonerne af Mandskabet.

Krantz: Det gjorde de ikke.

Aksel Møller: Det gjorde de ikke. Var der Forbud mod at ryge ved Kanonerne?

Krantz: Der var Forbud mod at ryge, naar man var paa Vagt.

Aksel Møller: Holdt man Forbudet?

Krantz: Ja.

Aksel Møller: Er De sikker paa det?

Krantz: Ja, det er jeg.

Chr. Christiansen: Maa jeg spørge Dem, naar De nu har deltaget i disse Eftersyn, som jeg forstaar er foregaaet hver Dags Formiddag, er det saa hændet nogen Sinde, at De ved de Eftersyn af Kanonerne har fundet noget i Kanonerne, som ikke skulde være der?

Krantz: Nej.

Chr. Christiansen: Eller Ting, som gjorde, at der var Chance for, at Kanonen ikke kunde fungere, som den skulde?

Krantz: Nej.

Chr. Christiansen: Har De oplevet det nogen Sinde?

Krantz: Nej.

Chr. Christiansen: Maa jeg dernæst spørge: Jeg forstaar det saadan, at De var tre Mekanikere paa Middelgrundsfortet: *Haagensen, De* og saa denne Maler, *Skjønnemand.*

Krantz: Der var, tror jeg, 4 værnepligtige Mekanikere.

Chr. Christiansen: 4 foruden Haagensen og Dem. Ogsaa foruden Skjønnemand. Altsaa, de var 6.

Krantz: Ja.

Chr. Christiansen: Maa jeg spørge: Gik disse værnepligtige Mekanikere paa Vagt ligesom andre, eller var de fritaget for Vagt?

Krantz: De var normalt fritaget for Vagt, men jeg tror nok, de gik Vagt omkring 9. April, fordi der ingen Besætning var derude.

Chr. Christiansen: Kan De huske, om nogle af de Mekanikere, der her er Tale om, disse 4, var paa Vagt omkring den 8., 9. og 10. April?

Krantz: Det har de antagelig været, for alle Frigængerne gik paa Vagt dèr, men om de har været Vagt ved Kanonen, kan jeg ikke huske.

Chr. Christiansen: De talte ikke med den Mand, som skød Kanonen, da De kom derop?

Krantz: Nej.

Chr. Christiansen: Den, som skød Kanonen, ham talte De ikke med?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Vi er ogsaa blevet stillet over for den Forklaring, at Grunden til, at Kanonen ikke gik af, som den skulde, var, at der ved forkert Behandling eller paa anden Maade var kommet en lille Fejl, Materialet var blevet stukket, der var kommet en Grat paa, og at denne Grat saa var blevet fjernet ved, at der var blevet filet. Hvis det er rigtigt, at det skete, inden De kom derop, saa vil jeg gerne spørge Dem, hvem skulde foretage det Arbejde med Værktøjet? De har ikke hørt noget om, at det er gjort?

Krantz: Da jeg kom op til Kanonen, var Kilen altsaa lukket, men om der

muligvis har været en Grat bagefter, som ikke direkte har generet, da den kom væk, kan jeg ikke sige bestemt.

Busch-Jensen: Nej, men hvis Sag vilde det være at bruge Værktøjet paa Kanonen?

Krantz: Det vilde først og fremmest gaa gennem Kvartermester *Haagensen*, og saa vil jeg antage, at jeg var blevet sendt op at lave det bagefter.

Busch-Jensen: Men jeg forstaar det saadan, at De ikke kan huske noget om, at De har været deroppe.

Krantz: Det vil jeg ikke sige helt bestemt. Det maatte altsaa være sket efter, at jeg har været oppe at lukke Kilen. Det skulde ikke være nogen Hinder for, at man kunde skyde med Kanonen, selv om denne Grat har været paa Kanonen.

Busch-Jensen: Jeg kan godt se, at det kan være meget vanskeligt at give Gangen i det, der er sket, ganske præcist, saa hvis De skulde huske fejl dèr eller skulde komme i Tanker om, at det kan være gaaet anderledes til, saa gør det ikke det allermindste. Har De tænkt paa de Ting en Gang imellem siden 1940, eller bliver De nu ganske pludselig og uforberedt stillet over for dem?

Krantz: Jeg har været klar over det.

Busch-Jensen: Det kan altsaa ikke tænkes, at De har været oppe og rettet noget, brugt Værktøj paa Kanonen?

Krantz: Der er en Mulighed for, at det er sket bagefter, men hvis der har været noget i Vejen med Kanonen, har det ikke været Aarsagen til, at den ikke kunde lukke og ikke skyde.

Busch-Jensen: Jeg har forstaaet det saadan, at da De kom til første Gang, da kunde Kanonen skyde?

Steen: Da kunde den lukke.

Busch-Jensen: Da kunde den lukke.

Krantz: Ja.

Busch-Jensen: Af Rapporten, som vi fik læst op før, faar man det Indtryk, at der har været, hvad jeg vil kalde en teknisk Fejl, og den er rettet. Hvordan kommer denne Rapport til Eksistens? Rapporten er afgivet af Kystløjtnant *Schat-Holm*, og han kan ifølge Sagens Natur ikke selv have rettet, det har han selv ikke personlig undersøgt, det maa han formodentlig have fra Kvartermesteren, og Kvartermesteren har det saa fra Dem eller deres Kolleger? Ikke?

Krantz: Ja.

Busch-Jensen: De mener altsaa, der var to i Deres Stilling, ikke?

Krantz: Der var Kvartermester *Haagensen* og *jeg*, vi var de eneste to faste.

Busch-Jensen: De eneste faste. Saa hvis der er lavet noget, rettet noget af det, som staar i Rapporten, saa maa det være enten *Haagensen* eller Dem, der har gjort det, der er vel ikke andre? Denne Maler og de andre værnepligtige kunde vel ikke af sig selv uden nogen Instruks gaa op og rette paa Kanonen?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Det har de ikke noget at gøre med. Men vi kan altsaa ikke komme det nærmere end, at hvis der er rettet noget paa Kanonen, er det ikke Dem, der har gjort det, i hvert Fald ikke for at faa Kanonen til at skyde.

Krantz: Ikke for at faa Kanonen til at skyde. Hvis der er brugt Værktøj, er det uden Betydning for, at Kanonen kan skyde.

Busch-Jensen: Og det har De ikke fæstet Dem ved?

Krantz: Det, jeg har fæstet mig mest ved, var, at da jeg kom derop, blev der sagt til mig, at Artillerimekanikerne sørgede ikke for at have Kanonen i Orden, men da jeg kom til, kunde Kilen lukke. Hvis der havde været en Grat, saa Kilen ikke kunde lukke, maatte den files af først, og det var der ikke Tale om. Saa lukkede jeg Kilen op og ladede Kanonen og spurgte, om jeg maatte tage i Aftrækkeren, men det maatte jeg ikke.

Busch-Jensen: Men naar De kan lukke Kilen, kan De bruge Aftrækket? I Virkeligheden er Kanonen ret simpel?

Krantz: Ja.

H. C. Hansen: Hvad var det for et Skib, der var sejlet?

Krantz: Det var det ved 4-Tiden om Morgenen. Nu var der ikke noget at skyde efter. Det var nærmest for at overbevise dem.

Busch-Jensen: Jeg synes jeg har læst i Bladene, at nogen har fremsat den Teori, at der kunde være gjort Sabotage paa Kanonen. Kan De tænke Dem noget i den Retning?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Har De hørt noget om det?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Kunde det lade sig gøre at putte noget ind i Kilen, i Laasen?

Krantz: Det er meget vanskeligt. Hvis der skulde gøres noget, var det snarest at tage noget fra Kanonen. Det er

den nærmeste Maade at lave Sabotage paa.

Busch-Jensen: Og at der skulde være andet i Vejen, der kunde minde om Sabotage, forstaar jeg, at De ikke har hørt noget om?

Krantz: Nej.

Busch-Jensen: Hverken dengang eller senere?

Krantz: Nej.

Aksel Møller: De er altsaa klar over, at de Skibe, der bragte Faren med sig, kom ved 4-Tiden, og De fortæller her, at De blev kaldt op Kl. ca. 6 for at se paa Kanonen. Har De nogen Sinde undret Dem over, at der gik ca. 2 Timer, før man tilkaldte den sagkyndige?

Krantz: Det har jeg nok tænkt paa, men hvad Aarsagen er, har jeg ikke været klar over.

Aksel Møller: De mener ikke, at Forholdet i Virkeligheden er det, at De er blevet kaldt meget tidligt derop, at der altsaa er sket en Erindringsforskydning, saa De nu tror, at det var ved 6-Tiden?

Krantz: Jeg formoder, vi blev purret ved 5-Tiden, eller det har været 5½—6-Tiden, og efter at jeg er blevet purret, havde jeg været ude at se Flyvemaskinerne, inden jeg kom op til Kanonen.

Aksel Møller: Hr. *Busch-Jensen* spurgte Dem før, om De senere i Aarenes Løb havde tænkt paa den Morgenstund. Jeg vil gerne føre Spørgsmaalet videre. Har De senere hen talt med nogle af Deres Kolleger om det, der skete den Morgenstund?

Krantz: Jeg har talt med Kvartermester *Haagensen* om det, og saa med mine Kolleger ude paa Holmen.

Aksel Møller: Staar det alligevel ikke for Dem som en af Deres Livs største Oplevelser?

Krantz: Jo.

Aksel Møller: Og det er jo naturligt, at De ofte har talt med Kammerater om det?

Krantz: Det har jeg ogsaa.

Aksel Møller: Og der er ikke sket det, at efterhaanden som De har talt med Deres Kammerater, er Billedet af, hvad der skete, blevet tydeligere for Dem eller maaske undergaaet Forandringer?

Krantz: Der er ikke Tale om, at det er undergaaet Forandringer.

Aksel Møller: Det er De sikker paa?

Krantz: Ganske afgjort.

Harald Nielsen: De sagde før, at der skulde 5 Mand til at betjene en saadan Kanon. Er een Mand ikke i Stand til at gøre det ganske alene?

Krantz: Jo, hvis han vil løbe rundt om Kanonen, kan han nok betjene den, og det kan han endda daarligt nok, for han kan ikke betjene Højde- og Sideindstilling samtidig.

Harald Nielsen: Kan han ikke lukke Kilen op og putte Patronen ind?

Krantz: Saa skal han først lukke Kilen op og putte Patronen ind, og saa hen paa Siden og dreje paa Indstillingen, indtil han finder Maalet, og saa affyre Kanonen. Han *kan* gøre det, hvis det skal være, men det mest normale er 4—5 Mand.

Aksel Møller: De har jo stadig væk Forbindelse med Søartilleriet og Kystdefensionens Artilleri. Ved De, om der endnu i dansk Besiddelse er en Kanon af den Type.

Krantz: Det var en Antiluftkanon, jeg ved ikke, om den findes endnu, men ellers findes der Kanoner, der ligner den ret meget. Det er altsaa Langbaneskyts.

Aksel Møller: Og de staar ude paa Holmen?

Krantz: Saa vidt jeg ved, staar der nogle af den Kaliber paa Middelgrundsfortet endnu. Ude paa Holmen har vi 12 cm Kanoner, dette her er 75 mm, men det er samme Konstruktion.

Aksel Møller: Men er det ikke for en enkelt Mand lettere at betjene en 12 cm Kanon end en 75 mm?

Krantz: Nej.

Aksel Møller: Det er sværere med den 12 cm?

Krantz: Ja, det er betydelig større Ammunition.

Aksel Møller: Ja, det er klart; saa maa det være sværere.

Busch-Jensen: Det var en Antiluftkanon. Kunde den skyde paa Skibet?

Krantz: Det kunde den nok, men det var mest naturligt at bruge en af de andre.

Busch-Jensen: Ja, men nu har jeg forstaaet, at den Kanon var bemandet.

Krantz: Ja, men om en Besætning er uddannet til en Antiluftkanon eller til en af de fladbanede, er omtrent det samme.

Busch-Jensen: Det er det, jeg spørger om. Der var ikke noget i Vejen for at benytte Kanonen, at sænke den saa meget, at den kunde ramme Skibet?

Krantz: Det forstaar jeg ikke.

Busch-Jensen: Jo, det er en Anti-

luftkanon; der er nogle af dem, der ikke kan sænkes til Fladbaneskydning.

Krantz: Jo, det kunde de godt.

Busch-Jensen: Og de kunde ramme Skibet med den?

Krantz: Ja, det skulde de nok have kunnet gøre, men det havde været mest naturligt at tage en af de andre Kanoner.

Busch-Jensen: Men nu havde de ikke saa meget Mandskab, og de havde den Kanon besat. De har ikke senere truffet nogen af de værnepligtige?

Krantz: Nej, det har jeg ikke, ikke af dem, der var oppe ved Kanonen; dem kan jeg ikke huske nogen af. Derfor er det meget muligt, at jeg kender dem.

Busch-Jensen: Kan De huske Maleren?

Krantz: Ja.

Busch-Jensen: Har De set ham senere?

Krantz: Jeg tror nok, jeg har set ham engang, men vi har aldrig talt nærmere om det.

Steen: Jeg er ikke teknisk kyndig med Hensyn til Kanoner, men før, da Hr. *Busch-Jensen* spurgte, hvor mange der skal til at skyde med en saadan Kanon, siger De 5, men retter det til 2—3. Men De har opholdt Dem der længe, og det er klart, at naar man er derude, interesserer man sig for, hvad der foregaar, naar Kanonen skydes af. Jeg vil gerne spørge: Hvad er det almindelige, naar der skydes Varselsskud? Hvor mange var der saa til at betjene Kanonen, naar man fyrede den af? Hvad var det almindelige?

Krantz: Jeg har ikke været paa Middelgrunden siden 1941.

Steen: Nej, men De var der en lang Tid indtil den Tid. De maa nok have set, hvor mange der var.

Krantz: Der er først vedkommende Befalingsmand, som har Kommandoen; saa er der 2 Mand til at betjene Kanonen i Side- og Højderetning, en til at betjene Mekanismen og saa 2 eller 3 Ammunitionsrækkere.

Steen: I det Øjeblik der nu sker et eller andet, man ser en Fisker nærme sig Minefeltet eller andre Ting, bliver der givet Ordre til Varselskud fra Taarnet. Skal man saa først til at samle Mandskab sammen, eller staar Mandskabet ved Kanonen?

Krantz: De var ved Kanonen.

Steen: Det, at een Mand kunde gøre det, er altsaa mere teoretisk; i Praksis forekom det ikke, at der kun stod een Mand? Naar der var Vagt, var der altid flere?

Krantz: Ja.

Formanden: Jeg vil saa takke Dem, Hr. Krantz, fordi De er kommet til Stede og har afgivet Forklaring.

Afhøringen sluttede Kl. 11.15.

Tirsdag den 21. Maj 1946 Kl. 10.

For Kommissionen mødte Journalist Jacob Kronika.

Formanden: Inden vi begynder Afhøringen, maa jeg bede om Deres fulde Navn og Stilling.

Kronika: Jacob Kronika, Journalist, for Tiden Krigskorrespondent.

Formanden: Jeg takker for Deres udførlige Redegørelse, som De efter Anmodning har tilstillet Kommissionen.*) Der vil nu for Medlemmerne blive Lejlighed til at stille Dem forskellige Spørgsmaal i Tilknytning til denne Redegørelse, men forinden vi gaar over til denne Afhøring, vil jeg gerne gøre Dem opmærksom paa, Hr. Kronika — hvad De i øvrigt sikkert ved i Forvejen —, at Forhandlingerne her foregaar for lukkede Døre, saaledes at hverken Kommissionens Medlemmer eller De kan referere, hvad der sker inden for Kommissionen. Det kan vi vel gaa ud fra som givet, ikke?

Kronika: Jo.

Formanden: Det, der, naar man ser paa Deres udførlige Redegørelse, har særlig Interesse, er, mener jeg, nærmere at faa præciseret, i hvilken Henseende Danmarks Navn var fremme i Forhandlingerne, og hvad De i øvrigt iagttog i Berlin i Dagene forud for den 9. April. De skriver flere Steder »Norden«, men Danmarks Navn ses ikke særlig anvendt undtagen et enkelt Sted. Er De i Stand til at oplyse noget om eller at henlede vor Opmærksomhed paa, hvor der i denne Redegørelse altsaa staar »Norden«, men muligvis tænkes paa Danmark?

Kronika: Det samme er Tilfældet i de Telegrammer, jeg sendte hjem, dèr staar der ogsaa »Norden« og ikke Danmark, og det svarer til Forholdene, som de var dengang i Berlin; dèr talte man ikke, i hvert Fald næsten aldrig, om Danmark i selve de kritiske Dage forud for 9. April, men om Norden og om Norge, og naar jeg refererede hjem paa det Tidspunkt, saa brugte jeg kun Udtrykket »Norden«. Vi faa Danske i Berlin, der mente at være klar over, hvad der forestod, var ikke i Tvivl, naar Tyskland fra Morgen til Aften i de Dage talte om angelsaksiske Aggressionsplaner mod Norge — en Gang imellem sagde man Norden, men i de kritiske Dage sagde man Norge — og om Nødvendigheden af en tysk Modaktion; vi faa, der mente at vide, hvad der laa bag ved, var klar over, at Danmark — men det er bare vor subjektive Bedømmelse — var et Led i den tyske Aktion mod Norges Neutralitet. Der blev altsaa i Berlin faktisk i de kritiske Dage ikke talt om Danmark.

Formanden: Maa jeg spørge Dem om Deres eget Indtryk af det danske Gesandtskabs Opfattelse af Forholdene. Var den den samme?

Kronika: Den samme. Naar jeg siger »vi faa Danske«, saa tillader jeg mig ogsaa at mene de Herrer fra det danske Gesandtskab, som Helge Knudsen og jeg — og jeg maa maaske uden at anses alt for ubeskeden have Lov at sige: særlig jeg — stod i meget intim Forbindelse med, *Steensen-Leth* og *Kjølsen*, men ogsaa Kammerherre *Zahle;* jeg tør maaske sige, at det var et Unikum af et Forhold mellem en Gesandt og en Journalist, der bestod mellem Kammerherre *Zahle* og mig. Naar jeg siger »vi faa Danske«, saa mener jeg altsaa Gesandtskabsherrerne plus nogle Journalister, der havde et meget venskabeligt Forhold til hinanden og samarbejdede meget intimt. I vor Kreds var der ikke Tale om andet, end at vi i de kritiske Dage saa Tysklands Planer om en Aktion imod Norge — eller Norden, som man sagde i Berlin — som nødvendigvis ogsaa omfattende en Aktion imod Danmark.

Formanden: Jeg gaar ud fra, at De sikkert ligesom alle vi andre har hørt om, at de forskellige officielle Indberetninger fra Berlin har man tydet paa forskellig Maade.

Kronika: Ja.

Formanden: Nogle har sagt, at de ikke var alarmerende eller i hvert Fald indeholdt visse Punkter, der ikke virkede alarmerende. Vil De efter Deres Kendskab til Gesandtskabet kunne udtale, at Gesandtskabet har gjort, hvad det kunde, for at oplyse Danmark om den farlige Situation?

*) A. Nr. 3.

Kronika: Ja, ganske afgjort, uden Forbehold, uden Indskrænkning. Jeg har set de Herrer, været sammen med dem flere Gange daglig; det drejer sig især om Dagene — den 9. var en Tirsdag — den 4., 5., 6. og 7. April; lad saa den 8. falde bort, men i hvert Fald Dagene den 4., 5., 6. og 7. har jeg været i Gesandtskabet mange Gange daglig; jeg boede ved Siden af Gesandtskabet, og det var altsaa let for mig at komme der, jeg har set og talt med de Herrer mange Gange. Og mit Indtryk — og det glemmer jeg aldrig, det staar saa fast — det er, at det danske Gesandtskab var for det meste brændende optaget af det Spørgsmaal, hvilken Fare der truede baade den norske og den danske — og her drejede det sig jo om den danske — Neutralitet.

Formanden: Der er S. 15 i Deres Redegørelse et Afsnit, der begynder med Ordene: »Min egen Opfattelse af Stillingen i Danmark paa det omtalte Tidspunkt er denne: De ansvarlige Myndigheder har gennem flere Kanaler i god Tid faaet alarmerende Besked om tyske Forberedelser og Planer o. s. v.«, og saa konkluderer De derhen, at De mener, at man ikke har *villet* ...

Kronika: Ikke har *villet* vide Besked.

Formanden: Jeg vil kun nævne det, fordi det jo har stor Betydning, at der ikke er nogen Misforstaaelse her.

Kronika: Jeg betegner dette som min Opfattelse.

Formanden: Ja vel, Deres egen Opfattelse. Det var bare det, jeg vilde have frem.

Kronika: Ja vel, men det er det absolut.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge Dem, Hr. Redaktør: Er det alligevel ikke saadan i disse Dage — som De nu selv indkredser mellem den 4. og den 8. April, og hvor De siger, at man var helt paa Linie med hinanden i Gesandtskabet og hele Tiden var af den Mening, at der forestod en alvorlig Handling, som formentlig ogsaa maatte omfatte Danmark —, er det ikke saadan, at der alligevel paa visse Tidspunkter i denne Periode mellem den 4. og 8. April var visse Svingninger, som gjorde, at man paa de Tidspunkter troede, at Situationen egentlig ændrede sig noget? Af de Oplysninger, vi hidtil har faaet, og de Afhøringer, der tidligere er foretaget, fremgaar det, at der i hvert Fald var visse Tidspunkter, hvor Kammerherre *Zahle* egentlig saa noget lysere paa det, og at man derfor ikke kan sige, at der i hele Perioden var en konstant Linie, som pegede hen paa, at der var en Fare for Danmark.

Endelig vil jeg gerne spørge Dem, om De ogsaa er bekendt med, at *Kjølsen* blev sendt bort og, efter hvad vi har forstaaet, efter mange Overvejelser. Det er om Søndagen, han bliver sendt bort, og det kunde heller ikke tyde paa, at man ventede en umiddelbar Aggression, for ellers vilde det, synes jeg i hvert Fald, være noget mærkeligt, at den Mand, som jo paa en vis Maade havde Forbindelserne, i hvert Fald set fra Gesandtskabets Synspunkt, pludselig bliver sendt væk og derfor ikke kan være til Raadighed for Gesandtskabet.

Disse to Ting lægger jeg sammen og siger: nogen helt fast Linie i Dagene fra 4.—8. April fremgaar egentlig ikke af disse to Ting. Jeg vil spørge Dem: Har De ikke en Følelse af, at nogle af de Ting, jeg her har nævnt, ogsaa har spillet ind og derfor egentlig gjort Stillingen lidt usikrere, end De maaske her gør Rede for?

Kronika: Jeg kender disse to Momenter. Kammerherre *Zahle* indtog naturligvis i Kraft af sin Stilling og sit Ansvar en ganske anden Stilling end vi andre, i hvert Fald vi Journalister, der kun var private Personer. Han var Danmarks officielle Udsending, og alt, hvad han siger og skriver, har jo en ganske anden Vægt, end hvad vi siger. Han var ogsaa ansvarlig for alt, hvad han skulde sætte sit Navn under af Rapporter fra *Kjølsen, Steensen-Leth* og andre. Han var meget mere forsigtig end vi andre; det er rigtigt, og der var Momenter, hvor Kammerherre *Zahle* accepterede visse Punkter i Situationen som værende mindre alarmerende og refererede det hjem; det er der ikke Tvivl om. Altsaa, han var mere forsigtig i Modsætning til os andre, jeg mener *Kjølsen, Steensen-Leth, Knudsen* og mig; det var os fire, der ofte mødtes, jeg mindes ingen Svingninger i *vor* Bedømmelse af Situationen i disse kritiske Dage, absolut ikke. Jeg selv var indstillet paa, at det skulde ske Søndag den 7., simpelt hen fordi vi var vant til i det nazistiske Rige, at man gerne valgte en Weekend og med speciel Fornøjelse en Søndag til den Slags overraskende Aktioner, og dette skulde jo være en Overraskelse. Der har ikke i mit Sind i disse kritiske Dage mellem den 4. og den 8. April et Øjeblik været Tvivl om, at det

var overhængende og kunde ske naar som helst, og jeg tror ogsaa, at Kammerherre *Zahle* var den eneste, der i visse Momenter anlagde en mere reserveret og noget mere forsigtig Bedømmelse af Situationen end vi andre.

Og Hr. *Kjølsens* Rejse — hvis jeg husker ret, var det en Rejse til »Vestvolden«, som alle Vaabenattacheer var inviteret til — blev indgaaende drøftet i det danske Gesandtskab, om det vilde være opportunt at lade ham rejse, eller om man skulde vælge at lade ham blive hjemme. Man valgte at lade ham rejse; jeg har ikke været til Stede ved de Forhandlinger herom, der sikkert har fundet Sted mellem Kammerherren og Hr. *Kjølsen*, men det er mit absolutte Indtryk, at man lod *Kjølsen* rejse, fordi man var sikker paa at have Forbindelse med de gode Informanter, som *Kjølsen* var i Forbindelse med, nogle Militærattacheer i Berlin, især den svenske Marineattaché *Forshell*, som jeg ogsaa kendte meget godt og kom meget sammen med; Forbindelsen med *Forshell*, som var den, det betød mest for os, var ikke afhængig af, om *Kjølsen* rejste eller ej. Jeg tror, Gesandtskabet besluttede ikke at vække Opmærksomhed ved pludselig at aflyse *Kjølsens* Deltagelse i denne Rejse. Jeg tror ikke, at hans Deltagelse i Rejsen betyder, at det danske Gesandtskab bedømte Situationen som værende mindre farlig, end den var.

Bomholt: Jeg vilde egentlig ind paa det samme som Hr. Chr. Christiansen. Der sker stadig en Omfarvning af vore Erindringer; det sker hos os alle; der sker meget let en Omfarvning af en Begivenhed af saa stor politisk Karakter og Rækkevidde efterfulgt af saa mange Maaneders politisk Debat. Kan det ikke tænkes, at en Viden og Synspunkter, der senere hen er blevet afklaret, har virket tilbage paa Forstaaelsen af disse Dages Stemningsliv og Reflektioner? Har der trods alt ikke været Svingninger mellem Haab og Ængstelse? Har der ikke været svingende Reflektioner med Hensyn til, hvorhen Flaaden kunde tænkes at bevæge sig? De siger nu her i Dag, at De ikke et Øjeblik har været i Tvivl om, hvad der forestod. Hvis der — jeg ved ikke, hvornaar denne Sikkerhed opstod, men hvis der var en saadan fuldkommen afklaret Sikkerhed, vilde man saa ikke uvilkaarligt vente, at De, skønt ikke havende noget direkte Ansvar, vilde gøre alt muligt for at advare Landet, ikke vilde nøjes med at telefonere Besked i Ny og Næ til den hjemlige Redaktionssekretær, men prøve alt, hvad der stod inden for Deres Magt, muligvis selv rejse til Danmark, eventuelt sende en anden i Stedet?

De siger, at Aktionen mod Danmark maatte opfattes som et nødvendigt Led i Aktionen mod Norge. Det er jo mærkeligt, at Kammerherre *Zahle* ikke, saa vidt jeg erindrer, i sine Indberetninger formulerede Synspunktet med en saa afgørende Klarhed. Nu bagefter kan vi se det, men forud var der, saa vidt jeg ved, ikke fremsat en saadan klar Anskuelse fra Kammerherre *Zahle* i hans Indberetninger eller fra ledende danske Militærpersoner over for Regeringen, lige saa lidt som de danske Politikere, der mødtes om Aftenen den 8. April, kom ind paa det Synspunkt. I Dag er det ganske aabenbart og klart for os alle sammen; jeg ser, at *Schaffalitzky de Muckadell* i en Redegørelse langt, langt senere i »Berlingske Tidende« har gjort opmærksom paa, at dette Synspunkt er fremsat af den tyske Militærforfatter *Wegener* i et stort Skrift, som var kendt af den tyske Generalstab og læstes paa de tyske Officersskoler. Men dette Synspunkt var — det kan bagefter synes mærkeligt — ikke saa tydeligt fremme dengang, og derfor spørger jeg endnu en Gang, for det betyder alligevel noget for Vurderingen af hele Situationen: Kan det alligevel ikke tænkes, at der var svingende Reflektioner og Stemninger og Usikkerhed ogsaa dengang?

Kronika: Jeg forstaar godt den alvorlige Tone, De lægger i det Spørgsmaal, og med samme Alvor vil jeg ogsaa gerne selv behandle dette Kompleks af Problemer. Jeg taler om de kritiske Dage den 4.—8. April. Der var jo gaaet mange Ting forud for det Tidspunkt; det var ikke saadan, at vi først i disse Dage begyndte at beskæftige os med Spørgsmaalet om en tysk Aktion imod Norden, heller ikke med det mere snævre Begreb om en tysk Aktion mod Danmark. De første Informationer om de tyske Planer forelaa allerede nogle Maaneder før, og jeg selv — det har jeg fortalt i den skriftlige Redegørelse — fik et meget, meget stærkt Indtryk under et Samvær i Berlin med det diplomatiske Korps og tyske og udenlandske Journalister, et Samvær, der i hvert Fald havde en officiøs Karakter, saa tidligt som i Marts 1939, hvor man enslydende fra flere Sider talte

om, at hvis det skulde komme til Krig mellem Tyskland og England, vilde Tyskland desværre se sig nødsaget til at besætte Danmark for at komme England i Forkøbet.

Altsaa ny var Tanken om, at Danmarks Fred kunde være i Fare, ikke for os, da vi kom til de kritiske Dage, de, som begyndte med den 4. April. Men jeg mener at huske ret, naar jeg siger, at den 4. April fik vi paa dansk Side saa konkrete og saa alarmerende Informationer om Planer mod Norge og Danmark, som overhovedet kunde tænkes, nemlig fra den allerede omtalte svenske Marineattaché *Forshell*, og det var først i det Øjeblik, da vi kendte til disse Informationer, at vi begyndte for Alvor at blive bange for den forestaaende Udvikling. Med *Forshells* Informationer begynder det, som jeg kalder den kritiske Periode forud for 9. April, og disse Informationer var ganske klare og fuldkommen entydige. Jeg har ikke Ordlyden i Hovedet, men jeg ved, at *Forshell*, hvis jeg ikke tager fejl, nævnte en Dato eller i hvert Fald sagde: I Løbet af næste Uge vil det ske med Danmark og Norge.

Det var det, der gjorde — og nu kommer jeg til det andet Punkt, Hr. Bomholt —, at vi den 5. April, altsaa Dagen efter at *Forshell* havde meddelt os disse Informationer, blev enige om at alarmere Danmark. Det gjorde vi fire, paa den ene Side *Steensen-Leth* og *Kjølsen* fra Gesandtskabet og paa den anden Side *Helge Knudsen* og jeg; jeg husker ikke, hvem af os der kom først derhen, om jeg var først og saa *Knudsen* kom, eller omvendt. Der var for øvrigt ikke andre danske Journalister i Berlin paa det Tidspunkt, ikke fra den københavnske Presse i alt Fald; »Politiken« havde en svensk Korrespondent, og »Social-Demokraten« havde ingen, saa der kunde ikke være Tale om flere, og *Helge Knudsen* og jeg var — det har jeg sikkert Lov til at sige — Legationsherrernes personlige Venner. Den 5. April blev vi fire altsaa enige om, paa Basis af de meget konkrete Informationer, vi havde faaet fra *Forshell*, at alarmere Danmark med de Midler, der stod til vor Raadighed. Saa vil jeg give Dem Ret i, at De kan spørge mig, om jeg synes, jeg har gjort det paa fyldestgørende Maade, eller om jeg ikke hellere skulde have valgt at rejse hjem til København. Det har jeg sikkert ikke tænkt over dengang, Hr. Bomholt, for det vilde ikke have været saa let. Maa jeg i denne Forbindelse minde om, at jeg paa det Tidspunkt var tysk Rigsborger, og hver Gang jeg skulde forlade det krigsførende Tyskland, krævede det en Masse Formaliteter.

Bomholt: Jeg tror ikke, jeg gør noget forkert, naar jeg her i Kommissionen anfører en Udtalelse af *Hartvig Frisch*. Han har sagt til mig vedrørende Mødet om Aftenen den 8. April: Jeg kan bagefter ærgre mig over, at jeg ikke den Aften tænkte den Tanke: en Aktion mod Norge maa ogsaa inkludere en Aktion mod Danmark. Naar en saa fremragende Hjerne ikke har tænkt den Tanke, er det vel bl. a., fordi Tanken ikke er blevet fremført i hans Omgivelser. Men den Tanke blev altsaa ikke tænkt den paagældende Aften; den er tilsyneladende heller ikke fremført af ansvarlige danske Militærpersoner, og derfor virker det paa mig ganske paafaldende, at De, Hr. Kronika, alligevel i disse Dage skulde have haft den sikre og afklarede Forestilling: der forestaar en Aktion mod Norge, og denne Aktion inkluderer logisk en Aktion ogsaa mod Danmark. Kan der ikke paa det Punkt være sket en Hukommelsesforskydning? Kan denne Opfattelse ikke være farvet af senere Viden?

Kronika: Nej, absolut ikke. Det vil jo være let, mener jeg, at slaa op, hvad der staar i de Informationer, som *Forshell* kom med den 4. April. Det er det, der er det afgørende; der staar Danmark og Norge — ellers skulde jeg tage meget fejl.

Chr. Christiansen: De nævner flere Gange denne svenske Marineattaché *Forshell* som den, der har været Grundstammen, forstaar jeg, i de Oplysninger, der er givet. Det undrer mig — og jeg vil spørge, om det ikke ogsaa undrer Dem —, at man heller ikke i Stockholm tog sig særligt af de Indberetninger, som kom, idet den danske og den svenske Regering jo paa et meget sent Tidspunkt var i Kontakt med hinanden og var enige om, at der egentlig ikke var den Fare, som man fra visse Sider, fra Gesandtskabet i Berlin, mente der var. Derfor undrer det mig, naar De fremfører *Forshell* som den, der giver disse Oplysninger, at disse Oplysninger i Virkeligheden ikke engang virker paa hans egen Regering paa en saadan Maade, at vi ved en senere Forhandling ogsaa faar en noget stærkere Opfattelse af Begivenhederne, end vi maaske ellers ved vore Forbindelser med

Berlin havde faaet. Har De tænkt paa det Spørgsmaal siden?

Kronika: Ja, sikkert. Det har jeg tænkt paa, og lige saa vel som De spørger mig, har jeg spurgt mig selv mange Gange, og jeg mener at have fundet et Svar paa det Spørgsmaal — et subjektivt Svar, det understreger jeg; det drejer sig kun om min personlige Bedømmelse af Situationen. Hvorfor reagerede ikke baade Oslo, Stockholm og København paa en helt anden Maade over for alle disse Informationer, der indgik? Det tilkommer jo ikke mig at give det afgørende Svar paa dette Spørgsmaal; det maa man svare paa i Oslo, Stockholm og København. Jeg maa nøjes med at sige min personlige Opfattelse. Der var jo den mest intime Forbindelse navnlig mellem det svenske og det danske Gesandtskab i Berlin, ikke saa meget mellem det norske og det danske, af Grunde, som jeg vel ikke behøver at komme ind paa her. Jeg selv har i Dagene forud for 9. April opsøgt *Ulrik Stang*, som var Legationsraad ved det norske Gesandtskab — Ministeren selv, *Scheel*, var det ikke saa let at komme i Kontakt med —, og *Stang* afviste pure alt, hvad jeg sagde til ham, og sagde: Det er noget Sludder, det tror jeg ikke paa, Tysklands næste Krigsplan gælder Holland og Belgien og ikke de nordiske Lande. — Ja, saa kan man ikke komme videre. Paa den ene Side staar altsaa de, der gennem lang Tid har beskæftiget sig med Spørgsmaalet om, hvordan Krigen kan udvikle sig. Jeg var jo i Forbindelse med en Masse Tyskere, var maaske den, der havde de fleste tyske Forbindelser, hvad der ikke er saa mærkeligt, eftersom jeg havde været i Berlin i 15 Aar, og i de Dage, da Ikke-Angrebspagten mellem Danmark og Tyskland var et aktuelt Emne i Berlin, blev der til mig talt om det dansk-tyske Forhold, om *Hitlers* Planer med Henblik paa Danmark, særlig Nordslesvig, hans meget beroligende Udtalelser efter et Besøg, som General *With* havde aflagt i Berlin, og der blev for første Gang, paa samme Tidspunkt som Ikke-Angrebspagten var til Forhandling i Berlin, talt om Tysklands Krigsplaner. Det var *Rosenbergs* Referent for de nordiske Lande, der allerede i Maj 1939 sagde til mig — det var første Gang, jeg blev præsenteret for det —: Vi begynder en Krig i dette Aar, det gælder Polens Deling mellem Rusland og Tyskland, de bliver Venner; vi er ganske vist to uforenelige Verdener, men om det Spørgsmaal bliver vi enige, i Løbet af 24 Timer tager vi Warschawa; det kommer kun an paa, at Krigen bliver lokaliseret, og det vigtigste for os er, at England ikke kommer med i Krigen; det gaar jeg ud fra sker ikke; skulde det ske, vil hele Europa komme til at brænde.

Denne Udtalelse i Maj 1939 og nogle faa Maaneder efter Samværet i Hotel »Adlon«, hvor man for første Gang talte i en meget beklagende Tone om, at en ikke-lokaliseret Krig vilde medføre, at Tyskland desværre maatte besætte Danmark, bevirkede, at jeg — men ogsaa dette er subjektivt, det indrømmer jeg — fra den Dag, Krigen begyndte — for den *blev* jo ikke lokaliseret, England deltog i Krigen —, har gaaet og været bange for: Hvad sker der nu med vort eget Land? Denne Frygt har jeg haft hele Tiden — og det er ikke saa mærkeligt —, uden at jeg dog straks fra den 1. eller 3. September 1939 har kunnet mene noget om, hvornaar og hvorledes det vilde ske. Men saa nærmer vi os Foraaret 1940. Først kommer Januar 1940, hvor vi for første Gang hører om mere konkrete tyske militære Planer mod Norden, og saa kommer den kritiske Dag, den 4. April, da Hr. *Forshell* fra tysk Side, fra Officerer i den tyske Værnemagts Overledelse — antagelig Folk, der har hørt til Canaris-Gruppen, altsaa antinazistiske Folk i høje Stillinger, som illegalt modarbejdede Hitler-regimet — faar sine Informationer og optræder over for os med disse Informationer paa en overordentlig sikker Maade. Hvor kunde det være anderledes, end at det maatte gøre det allerdybeste Indtryk paa os?

Chr. Christiansen: Men altsaa ikke paa Stockholm.

Kronika: Hvorfor det ikke gjorde det Indtryk paa Stockholm og øjensynlig heller ikke paa Oslo og ikke paa København, som jeg ud fra mine egne Betragtninger mente det skulde gøre, hvorfor *Kjølsens* og *Steensen-Leths* Stilling — og ogsaa Kammerherre *Zahles*, ellers skulde jeg ikke have været i Stand til at bedømme Kammerherre *Zahles* Reaktioner i de Dage, og det tror jeg alligevel jeg til en vis Grad kunde — ikke gjorde samme Indtryk i de nordiske Hovedstæder, hos de ansvarlige Politikere i Norden, som hos os i Berlin, det ser jeg mig ikke i Stand til at svare paa. Hvis vi ikke havde faaet Ret — ja, det

er et uheldigt Udtryk, men hvis ikke Udviklingen var blevet den sørgelige som den blev, kunde man jo have sagt til os bagefter: jeres Jugement har altsaa været forkert, og saa skulde vi kun have været glade ved, at vi havde taget fejl. Men saadan som Stillingen var og med det Informationer, der tilflød os, kunde vi ikke andet end paa det bestemteste regne med, at det gik løs i de allernærmeste Dage og maaske var der kun Timers Varsel.

Starcke: Jeg vil gerne sige, at netop fordi der i Perioden før den 9. April i lang Tid gentagne Gange havde været Faremomenter, hvor man troede, at nu gik det ud over Norden, afsvækkedes maaske Reaktionsevnen. Disse Jugementer er jo Sandsynlighedsberegninger, med en større eller mindre Sikkerhedskvotient, men for at støtte Redaktør Kronika vil jeg dog sige, at ovre i en saa isoleret, afsides beliggende By som Silkeborg var vi i den Bekendtskabskreds, jeg færdedes i, fuldstændig klar over, at nu brændte det løs; og vi havde ingen Informationer ud over Radio og Aviser. Vi var fuldstændig forberedte paa: nu gaar Tyskerne ind i Danmark. Men jeg vil gerne have Lov til et Spørgsmaal i Tilslutning til Deres interessante Redegørelse og ogsaa i Tilslutning til Formandens Spørgsmaal om den Passus, der staar Side 15 om, at det var den danske Regerings Synspunkt: der skal ikke handles, thi vi er for faa, for smaa og for svage, og naar der ikke skal handles, er det bedre ikke at vide Besked. Man har altsaa ikke *villet* vide Besked; dette er Deres subjektive Bedømmelse? *(Kronika:* Ja.). Maa jeg da spørge: Har De Indtryk af, at det ogsaa var Gesandtskabspersonalets Bedømmelse af Reaktionen i København, og mener De, at ˙. Eks. det Faktum, at »Politiken« ikke havde nogen Korrespondent i Berlin, bortset fra den svenske Hr. *Jäderlund*, var det vist han hed, kan ses som et Led i den Politik ikke at ville vide Besked?

Kronika: Nej, det sidste afgjort ikke.

Starcke: Det er kun et Spørgsmaal, fordi jeg er uden for journalistisk Træning.

Kronika: Nej. At »Politiken« havde *Jäderlund*, skyldtes at »Politiken«s mangeaarige Berlinkorrespondent, den udmærkede Journalist *Steinthal*, var blevet udvist, quasi-udvist fra Tyskland, og vi fandt alle, at det var en meget værdig og rigtig Holdning af »Politiken«, at de efter den Behandling, *Steinthal* havde faaet, ikke i lang Tid sendte en anden dansk Mand derned. Det syntes vi var fuldkommen i sin Orden. Desuden er jo *Jäderlund*, saa omdisputeret han kan være mange Steder, en meget dygtig Journalist, og han tjente »Politiken« paa en udmærket Maade. Det Moment kan efter min Mening overhovedet ikke spille nogen Rolle. »Politiken« var rent journalistisk set, rent informatorisk, vel dækket ved at have den svenske Korrespondent Hr. *Jäderlund* i Berlin. Men dette maa man jo i øvrigt spørge »Politiken«s Redaktion om; det er første Gang, jeg faar det Spørgsmaal præsenteret, og det forekommer mig ganske utænkeligt, at der skulde bestaa den mindste Forbindelse mellem dette, at »Politiken« ikke havde nogen dansk Korrespondent i Berlin og Ønsket om at være mindre indstillet paa at handle.

Starcke: Det var fra min Side ikke nogen Insinuation, men jeg ønskede blot at faa Klarhed, da de to Ting nævnes med to Siders Mellemrum: at det var Deres og *Helge Knudsens* Mening, at Regeringen ikke ønskede at vide Besked, og saa dette, at »Politiken«« ikke havde nogen dansk Korrespondent i Berlin. Jeg mener, det er vigtigt at være klar over, at der ingen Forbindelse er mellem de to Ting.

Kronika: Efter min Mening absolut ikke; det er ganske utænkeligt.

Starcke: Men et andet Spørgsmaal er, om det er Deres Opfattelse, at Gesandtskabspersonalet havde det Indtryk.

Kronika: Dèr vil jeg gerne spørge: Tilkommer det mig her at udtale mig om, hvad Indtryk de Herrer i Gesandtskabet havde?

Starcke: Selvfølgelig ikke.

Formanden: Spørgsmaalet kan jo stilles til Dem, hvad der var Deres personlige Opfattelse, da De havde saa nær Berøring med Gesandtskabspersonalet.

Starcke: De nævnte før, at hele denne Kreds dernede var klar over, at der maatte ske noget, og derfor maatte man egentlig være forbavset over, at der ingen Reaktion var.

Kronika: Maa jeg svare med at henvise til, hvad jeg maaske allerede har sagt, men det kan maaske besvares saaledes, som jeg helst vilde besvare det; jeg synes ikke, jeg vil gaa de Herrer i Bedene og blande mig i deres Ressort og Bearbejdelse af Tingene. Naar *Kjølsen* og *Steensen-Leth* — lad mig holde

mig til de to, for *Zahle* talte jeg ikke med den Dag — den 5. April om Morgenen ved det første Besøg, jeg aflagde hos dem, sagde til mig: efter at vi har sendt de Ting hjem i Gaar, som De kender, *Schøn* er fløjet af Sted med dem, og efter at vi har siddet ved Radioen og lyttet og ventet paa at høre om en Reaktion hjemme, er vi to blevet enige om, at vi vil bede Dem og *Helge Knudsen* om at skrive de mest muligt alarmerende Telegrammer for ogsaa ad den Vej at faa Danmark alarmeret, saa ligger deri maaske et Svar paa dette Spørgsmaal, uden at jeg blander mig for meget i de Herrers egne Anliggender. Ellers vilde de vel ikke ligefrem have opfordret os til at gøre det.

Fr. Dalgaard: Steensen-Leth er i sin Forklaring for Kommissionen den 6. Marts inde paa disse Ting og fortæller, hvordan han, i øvrigt uden om Kammerherre *Zahle*, opfordrede de Herrer ...

Kronika: Han og Kjølsen.

Fr. Dalgaard: Ja, ja — til at alarmere, og et af hans Motiver dertil er, som han forklarer, at hvis bare Danmark paa en eller anden Maade viser, at nu ved man noget om den Historie dernede, kunde det være, at Aktionen vilde falde bort. Man vidste, siger *Steensen-Leth*, paa et vist Tidspunkt, formentlig om Lørdagen, at nu har Tyskland truffet sin Beslutning; hvad Beslutningen gaar ud paa, ved man ingenting om, siger han, men man ved, at Beslutningen er truffet; om Danmark er med eller ikke, ved man ikke, men hvis Danmark er med i den Beslutning, er der Mulighed for, at der blæses af, hvis Danmark paa en eller anden Maade viser, at vi ved noget om det. Saa kommer der mellem *Steensen-Leth* og *Steen* et meget interessant Replikskifte om dette. *Steen* foreholder *Steensen-Leth* disse Ting og siger: Hvorfor sendte man saa *Kjølsen* af Sted, for han har forklaret, at i og for sig troede man, at denne Rejse vestpaa var et Led i den almindelige Camouflage, som Tyskerne benyttede sig af, og De sagde selv for et Øjeblik siden, at det vilde vække Opsigt, hvis han ikke tog af Sted. Altsaa, hvis Situationen ligger saaledes, som *Steensen-Leth* har forklaret, at bare det kommer til Tyskernes Kundskab, at vi ved noget om den Historie herhjemme i Danmark, er der Mulighed for, at den blæses af, saa foreholder Steen *Steensen-Leth* om det saa ikke var uklogt og imod Danmarks Interesse at spille med i Spillet dernede og ikke vække Tyskernes Opmærksomhed ved, at *Kjølsen* sagde: jeg kan desværre ikke rejse. Altsaa, naar De i Tyskland i Samarbejde med de Herrer *Steensen-Leth* og *Schøn*, og hvem det nu var, arbejder paa at faa dette træge Danmark herhjemme til at forstaa, at der foreligger de og de Ting, og til at reagere paa en eller anden Maade, saa Tyskland kunde vide, at nu vidste vi Besked, og naar man saa ikke vilde reagere herhjemme, som de ønskede, er det saa ikke yderligere at holde Danmark hen og lade os stadig staa med Bindene for vore Øjne at lade *Kjølsen* deltage i den Rejse? De sagde før, at det var meget naturligt, at han deltog, men er det ikke imod de Ønsker, de Herrer har haft, naar det oven i Købet kunde gøres saa let. De mente selv, at der kunde vækkes Opmærksomhed ved, at han sagde: Nej, at han vilde ikke med; saa maatte Tyskland tro, at nu havde vi faaet Nys om Tingene, og det kunde maaske redde os.

Kronika: Det var vel ikke en Reaktion af den Art, vi tænkte paa. Var det ikke for ringe en dansk Reaktion over for det, der forelaa? Jeg tror ikke, at den tyske militære og politiske Ledelse vilde have draget nogen vidtgaaende Konsekvens af, at Hr. *Kjølsen*, som for øvrigt et Par andre Militærattacheer, havde meldt sig syg og sendt Afbud. Hvis *Kjølsen* havde gjort det, vilde det have vakt en vis Opsigt, men at det vilde have haft saa stor Betydning, at den militære og politiske Ledelse vilde have forandret sine Krigsplaner, tror jeg ikke. Naar vi talte om Reaktioner i Anledning af de alarmerende Informationer, der forelaa, mente vi ganske vist Reaktioner af en helt anden Art. En Mobilisering var det, vi tænkte paa. Jeg er ikke Militær, men man lærer jo som Journalist alt muligt, og navnlig lærer man at lytte og observere, og jeg sad altsaa i det danske Gesandtskab og hørte paa den militære Fagmands Udredning, og det var altsaa i dette Tilfælde *Kjølsen*, der stod paa det Standpunkt i disse kritiske Dage; det brændte i ham, det skulde have Luft, og hans Opfattelse var den: hvis Tyskland ikke kan gennemføre Aktionen *Norge-Danmark* med et Overraskelsesmoment, er det muligt, at de maa opgive den, og de vil ikke kunne gennemføre denne Aktion — det er hans Bedømmelse; saadan noget kan ikke bevises —

som en Overraskelse, dersom Norge og Danmark mobiliserer. Han regnede virkelig med den Mulighed — og Gud give, at han havde faaet Ret —, at en Mobilisering i Norge og i Danmark — og det er muligt, at det ene Lands Mobilisering havde trukket det andet Lands med sig, saadan saa vi ogsaa paa det —, en Mobilisering mellem den 4. og den 8. April havde faaet til Følge, at *Raeder* og de andre maatte sige: nej, saa er Foretagendet, der i Forvejen er risikabelt, for risikabelt. Det kan vi ikke bevise, men det var Tankegangen, og det var Reaktioner af denne Art, denne meget vidtgaaende Art, vi tænkte paa.

Fr. Dalgaard: Men burde man saa ikke, i Stedet for at sende Hr. *Schøn* hjem, der, som vi nu har set af Referaterne, kun kunde udtale sig, naar han blev spurgt, have sendt en anden Mand hjem, der kunde komme til Regeringen med et sidste Nødraab — for det var jo et Nødraab — og sige: Modtagerapparatet er ikke i Orden. Var det saa ikke naturligt, at en i denne forbundne Kreds, som De tilhørte i Tyskland, for sit Fædrelands Skyld, uden Hensyn til visse Former, var taget hjem, enten det nu var Hr. *Kjølsen* eller ligegyldigt hvem, for i dette Tilfælde skulde der efter min Mening kun være Tale om Danskere, ikke om Embedsmænd eller Journalister, men Danskere. Hvis De virkelig har den faste Overbevisning i Dagene fra den 4. til den 8. April, er det saa ikke mærkeligt, at ikke en af Dem med Autoritet, med Viden om Tingene, rejser hjem og siger til Regeringen: Nu kan I gøre, hvad I vil, men der *er* truffet en Beslutning, den gaar muligvis ud paa en Aggression mod Danmark, det er muligt, at vi nede i Berlin ikke har Begreb om det, det er muligt, at vi ikke skal give jer Raad, men vi mener, at hvis I paa en eller anden Maade, f. Eks. ved Mobilisering eller ved ekstraordinære Indkaldelser o. s. v., viser Tyskerne, at vi er underrettet om Tingene, saa kan denne Fare afvendes. Var det ikke naturligt, at en af disse fire Danske i Berlin foretog den Rejse?

Kronika: Det har De sikkert Ret i, men jeg vil gerne tilføje, at jeg tror ikke nogen af disse fire eller fem — jeg synes, De kan tage Kammerherre *Zahle* med i den Forbindelse ...

Fr. Dalgaard: Han var jo ikke inde i dette med Alarmeringen.

Kronika: Han var dog med i denne Viden, og det var i hans Navn, Informationerne gik hjem; og jeg vil gerne gaa et Skridt videre og sige, at i den Situation var det vel ikke saa fuldkommen ved Siden af, om selve den danske Gesandt var rejst hjem.

Fr. Dalgaard: Han var jo ikke rask.

Kronika: Nej, men han kunde maaske have gjort det alligevel. De spørger jo, og naar De endelig er inde paa den Tankegang, saa synes jeg den er rigtig; i den Situation kunde jeg ogsaa godt tænke mig, at selveste Gesandten var rejst hjem. Men jeg vil gerne tilføje, at De kan være sikker paa — og nu maa De tro mig paa mit Ord, om De vil, eller ikke tro mig —, at ingen af de Danske i Berlin inden for denne Kreds har paa det Tidspunkt haft den Følelse, at vi har gjort for lidt. Det er muligt, at vi *har* gjort for lidt, men det har vi ved Gud ikke følt eller vidst paa det Tidspunkt. De maa ogsaa tro, at ingen af os vilde have skyet noget, ingen af os vilde være veget tilbage for noget Skridt, som vi havde erkendt som værende rigtigt for at alarmere Danmark, hvis blot vi havde set det. Vi har altsaa ikke været tilstrækkelig klartseende; det vil jeg gerne indrømme.

Aksel Møller: Jeg har en Del Spørgsmaal, som jeg gerne vil have Lov at stille. Det første er i Forbindelse med det, Hr. Fr. Dalgaard netop har spurgt om. De kendte jo Omgangsformen i den danske Legation. De vil derfor ogsaa kunne svare paa, om De mener, at Loyalitetshensynet over for Kammerherre *Zahle* som Chef i Legationen maatte være afgørende for, i hvilken Udstrækning Legationens Embedsmænd kunde handle uden om Kammerherre *Zahle*, f. Eks. ved noget saa direkte som at rejse hjem. Eksisterede der en saadan Loyalitet over for Chefen i Berlin?

Kronika: Ja, afgjort.

Aksel Møller: Det gjorde der?

Kronika: Afgjort, en stor Veneration og Loyalitet.

Aksel Møller: Og det var altsaa det videste, at *Steensen-Leth*, der egentlig var den, der i første Række kunde have Autoritet til at handle over for Gesandten, hvis han mente, at Gesandten havde Uret, tilkalder de to danske Journalister den 5. April om Morgenen og informerer dem om, hvordan Situationen er, og aftaler med dem, hvor vigtigt det vilde være at raabe København op, at raabe Offentligheden op gennem Pressen?

Kronika: Om Forladelse, at *Steensen-Leth* skulde have gjort det for at korrigere en fejl Indstilling hos Kammerherre *Zahle,* synes jeg ikke man kan sige.

Aksel Møller: Det har jeg heller ikke ment med mit Spørgsmaal. Det gaar ud paa dette: Var Forholdet det efter Deres Kendskab til, hvordan det var med Legationen i Berlin, at selv *Steensen-Leth* ikke kunde gaa videre over for sin Chef end til at foreholde ham sine Synspunkter og saa til dette, at han den 5. April handlede, som han og Kjølsen gjorde over for Pressens to Repræsentanter? Derom er vi vist enige? (*Kronika:* Ja). Men saa er der det Spørgsmaal, som det har lidt Betydning for mig for at blive klar over, i hvilken Udstrækning disse Ting var kendt, og paa hvilken Maade de blev kendt for det danske Gesandtskab. Har De selv, Hr. Kronika, talt med den svenske Marineattaché og af hans Mund hørt disse alarmerende Ting?

Kronika: Ja.

Aksel Møller: Det gjorde De?

Kronika: Ja.

Aksel Møller: Gjorde De det før den 5. April, før Samtalen i Legationen?

Kronika: Nej, efter.

Aksel Møller: Det vil altsaa sige, at da De den 5. April møder i Legationen, er De ikke bekendt med den svenske Marineattachés Oplysninger.

Kronika: Jo, gennem *Kjølsen.*

Aksel Møller: Og dem bliver De bekendt med den 4. April?

Kronika: Ja.

Aksel Møller: Da De saa kommer til Drøftelsen den 5. April i Gesandtskabet, er det altsaa klart baade efter *Steensen-Leths* Udtalelser her for Kommissionen og efter Deres Udtalelser, at det er *Steensen-Leth* og *Kjølsen,* der tager Initiativet?

Kronika: Ja, med Henblik paa os Journalister.

Aksel Møller: Og der kan ikke være nogen Tvivl om, at de efter Deres Opfattelse blev ledet af det Motiv, at Sagen var saa alarmerende, at den maatte lægges frem for Offentligheden, naar Regeringen ikke reagerede?

Kronika: Nej, men det var deres Ord, som De selv siger. Det sagde de.

Aksel Møller: Drøftede De saa med disse Herrer Formen for Telegrammerne?

Kronika: Nej, den var overladt til os selv. Vi var saa meget inde i Tingene; vi var jo som et Korps af meget intime Venner. Der var ingen Anledning til at drøfte Enkeltheder.

Aksel Møller: Det kan jeg forstaa; jeg ved jo godt, hvilken aarelang Erfaring, hvilke Forbindelser De havde i Berlin, og hvilket Kendskab De havde til Tyskerne, saa det kunde De godt gøre; det er jeg klar over. Men mit Spørgsmaal har til Hensigt at faa fastslaaet, i hvilken Udstrækning alt dette kan belyse Stillingen i Gesandtskabet den 5. April. Drøftede De senere, efter at Telegrammerne var kommet i de danske Blade, Formen med *Steensen-Leth* og *Kjølsen?*

Kronika: Nej.

Aksel Møller: Der var altsaa ikke Tale om, at man bad om yderligere Stramning af Alarmsignalerne?

Kronika: Nej, men jeg tror jo ogsaa, at Alarmsignalerne, som vi sendte hjem, var virkelige Alarmsignaler. Hvis jeg maa have Lov til at nævne det, er det dog sket Gang paa Gang, og det sker endnu, at Folk i Danmark fra alle mulige Kredse og mange forskellige Egne siger, at efter at de havde læst Bladene den 8. April — og det samme gælder Redaktioner, som har ringet til København, hvad der jo let maa kunne konstateres —, saa har Virkningen været den, at de var klar over, at nu skete det.

Aksel Møller: Var det sædvanligt, at Legationen, især *Steensen-Leth* og *Kjølsen,* drøftede med Dem og *Helge Knudsen* Former, hvorunder man kunde lade den danske Offentlighed faa Besked om Tysklands Politik?

Kronika: Det var det i høj Grad. Jeg vil ikke svare for mere, end jeg kan staa ved. Lige fra jeg kom til Berlin, har der om alle Spørgsmaal vedrørende det dansk-tyske Forhold været et meget snævert Samarbejde mellem Legationen og mig, navnlig om det Spørgsmaal, jeg har Lov at kalde mig Ekspert i: det sønderjyske Spørgsmaal, alt, hvad der vedrører Grænsen og de to Folkegrupper paa begge Sider af Grænsen, Spørgsmaal, der uafbrudt var aktuelle. Der har været det mest intime Samarbejde mellem Legationen og mig, baade formelt og reelt.

Aksel Møller: Det foregik gennem *Steensen-Leth* og *Kjølsen?*

Kronika: *Kjølsen* kom først til Berlin under Krigen, han var en forholdsvis ny Mand, det var *Steensen-Leth* og hans Forgænger *Hoffmeyer* og — nu

taler vi om Forholdene forud for Krigen — Presseattaché *Per Faber* og Kammerherre *Zahle* selv. Maa jeg i denne Forbindelse have Lov til at sige — det belyser det Emne, De er inde paa, Hr. Aksel Møller —, at det danske Gesandtskab i Berlin lige fra 1864 og indtil Tiden efter den første Verdenskrig aldrig har kendt noget til de Mænd, der i Berlin repræsenterede den danske Befolkning i Nordslesvig, hverken *Krüger*, *Ahlmann* eller senere *H. P. Hanssen*, *Jens Jessen* o. s. v., de kendtes ikke og kom ikke i det danske Gesandtskab, der var ikke Spor Kontakt med dem. Det varede mange Aar efter den første Verdenskrig — jeg kom til Berlin i 1932 —, inden det var muligt at føre den danske Gesandt i Berlin, Kammerherre *Zahle*, sammen med ledende Mænd for den danske Folkegruppe i Nordslesvig, som Redaktør *Ernst Christiansen*, ogsaa paa Tidspunkter, hvor der var kritiske Anliggender. Det danske Gesandtskab indtog altsaa i den Tid, jeg har været i Berlin, efter min Bedømmelse en rigtig og glædelig Holdning over for de Spørgsmaal i Sønderjylland, der vedrører de danske Interesser. Jeg nævner det for at besvare Deres Spørgsmaal, det danske Gesandtskab under Kammerherre *Zahle* forandrede paa et bestemt Tidspunkt fuldkommen Kurs. Tidligere kendte man ikke det Spørgsmaal, Nordslesvig laa inden for det tyske Riges Grænser. Inden 1920 rørte man ikke ved det Spørgsmaal, det havde man ikke noget at gøre med. Efter 1932 var det stik modsat med Kammerherre *Zahle*, man interesserede sig for alt, man inviterede til Middag og drøftede indgaaende de Anliggender, der vedrører den danske Folkegruppe i Tyskland og de dermed sammenhængende Grænseproblemer. Det viser, hvor intimt Samarbejdet var mellem den danske Legation og Journalister og andre Privatpersoner, der havde med Politik at bestille, i Tiden forud for den anden Verdenskrig.

Aksel Møller: Saa kan jeg deraf udlede, at det ikke var usædvanligt det, der skete den 5. om Morgenen, angaaende Formen, men kun angaaende Indholdet af Samtalen og Oplysningerne, og sigtet mod at bringe de Oplysninger videre.

Kronika: Ja, Formen var den samme som altid, men Situationen var usædvanlig, det var jo en Situation, som vi ikke havde været ude for før. Vi sad sammen i *Kjølsens* Kontor — jeg vil ikke en Gang sige, vi fik nogen Opfordring, *Knudsen* maa have været der tidligere end jeg, det var tilfældigt, at vi ikke var der paa samme Tid —, vi sad sammen og blev enige om at gøre saadan, det var fuldkommen i Overensstemmelse med den Praksis, vi havde fulgt gennem Aarene, kun var Situationen en anden, og det Emne, der skulde behandles, var et helt andet.

Aksel Møller: Til Slut et Spørgsmaal, som jeg ikke ved, om De er i Stand til at svare paa, men som jeg gerne vil have Lov til at stille Dem. Hr. *Steensen-Leth* udtalte over for Kommissionen — Sp. 9 —: »Saa vidt jeg husker, havde jeg ikke nævnt dette for Kammerherren paa det Tidspunkt, og det er maaske tvivlsomt, om Kammerherren vilde have billiget det, om han vilde have anset det for korrekt.« Erindrer De, om man ved den Lejlighed, den 5., drøftede, hvorvidt en saadan Fremgangsmaade vilde passe Kammerherren?

Kronika: Nej, overhovedet ikke, vi har slet ikke været inde paa det. Hvis jeg selv et Øjeblik har faaet den Tanke, vilde jeg sikkert kunne huske det, for det glemmer man ikke. Jeg behøver ikke at have nogen som helst Notater om Begivenhederne omkring den 9. April, det husker man, men det kunde have været, at man et Øjeblik har tænkt: Mon Kammerherre *Zahle* ved Besked? Jeg ser af dette, at *Steensen-Leth* har haft den Tanke, at Kammerherre *Zahle* muligvis vilde være gaaet imod det, men det er overhovedet ikke blevet drøftet mellem os.

Formanden: Er der andre, som ønsker at stille Spørgsmaal? (Ophold). Da det ikke er Tilfældet, vil jeg gerne takke Dem, Hr. Kronika, for Deres udførlige og interessante Redegørelse.

Afhøringen sluttede Kl. 11.05

For Kommissionen mødte derefter Kl. 11[10] Orlogskaptajn Aage Gottlieb Topsøe-Jensen.

Formanden: Inden vi begynder Afhøringen skal jeg bede om Deres fulde Navn og Stilling.

Topsøe-Jensen: Aage Gottlieb Topsøe-Jensen, Orlogskaptajn.

Formanden: Det er angaaende den første Del af det Hverv, som Kommissionen har faaet, Forholdene omkring den 9. April, at Afhøringen drejer sig, ja, i Virkeligheden er det for Deres Vedkommende i dette Tilfælde ikke den 9. April, men hvordan det saa ud paa Middelgrundsfortet den 8. April. Vi har tidligere faaet oplyst, at De fratraadte Tjenesten som Fortchef den 8. April, og vi har gennem Kaptajnløjtnant *Langhorn* faaet nogle Oplysninger om de almindelige Forhold paa Fortet. Det, vi gerne vil bede Dem oplyse os om, Hr. Topsøe-Jensen, er, hvordan Forholdene var paa Fortet materielmæssigt og mandskabsmæssigt og i det hele taget, da De fratraadte den 8. April, altsaa en almindelig Beskrivelse af Forholdene. Dèr har vi som sagt Hr. *Langhorns* Oplysninger at holde os til, men vi vil gerne have dem, kan jeg godt sige, fra et mere autoritativt Sted, og derfor har vi bedt Dem komme til Stede.

Inden vi gaar over til Forklaringen, skal jeg rent *ex tuto* minde om, at Forhandlingen her foregaar for lukkede Døre, det betyder i Realiteten det, at ingen af os her, hverken Kommissionens Medlemmer eller De, kan referere, hvad der falder af Udtalelser her inden for Kommissionen. Det gaar jeg ud fra, De er indforstaaet med.

Topsøe-Jensen: Ja.

Formanden: Værsaagod.

Topsøe-Jensen: Forholdet var det, at jeg blev tilkommanderet Middelgrundsfort den 27. Marts, jeg havde altsaa kun været paa Fortet en god Uges Tid den 8. April. Jeg havde aldrig tidligere gjort Tjeneste ved Kystdefensionen, saa den Tjeneste var mig helt fremmed. Jeg afløste Kommandørkaptajn *Kaalund*, som havde været der en ret lang Periode. Forholdene paa Fortet var med Hensyn til Krigsberedskab meget beskedne, og der skete yderligere det et Par Dage efter min Tilkommandering til Fortet, maaske 3—4 Dage efter, at Fortets saakaldte Artilleribesætning blev overflyttet til Flakfort for at skaffe bedre Plads paa Middelgrundsfort, idet det var Hensigten, at Middelgrundsfort skulde benyttes som Uddannelsesfort for nyindkaldte Værnepligtige, med andre Ord Middelgrundsfort var at betragte som en Uddannelseslejr. Der var i Virkeligheden intet Krigsberedskab i egentlig Forstand. Der var naturligvis en Vagtbesætning, og det var ved Hjælp af denne Vagtbesætning muligt at holde Udkigstjeneste og referere det ind til Kystdefensionens Stab, og det var muligt at give Varselsskud og skarpe Stoppeskud, men med en meget lille Kanon, en 75 mm Kanon. Den 8. April tilgik der ca. 40 Mand, hvoraf Halvdelen var Kadetlærlinge og Resten Overkonstabler, der lige vår udnævnt. Ingen af dem havde nogen Uddannelse i Forvejen paa Middelgrundsfort. Paa Middelgrundsfort var med andre Ord kun den værnepligtige Besætning, der var ganske nødvendig til Driften af Fortet og til den beskedne Udkigs- og Vagttjeneste, jeg har omtalt. Det var Frigængere, hvorved vi forstaar Messebetjente, Kokkepersonale, Maskinpersonale og den Slags. Da jeg fik Telefonmeddelelse om, at jeg skulde fratræde fra Middelgrundsfort — det skete den 8. April Kl. 14.45, jeg modtog personlig Meddelelsen fra Stabschefen ved Kystdefensionen —, blev jeg temmelig forbavset, for at bruge et mildt Udtryk, og jeg sagde til Stabschefen: Det her maa vist være en Misforstaaelse, det kan ikke have sin Rigtighed. Jeg forklarede derefter Stabschefen nærmere, at jeg havde anvendt 2 Aar til at uddanne min Efterfølger i »Niels Iuel«, en første Artilleriofficer, og han var til Disposition og 100 pCt. kompetent til at overtage den Tjeneste. Senere har jeg naturligvis tænkt over Aarsagen til dette Forhold, og det er gaaet op for mig, at det muligvis skyldes, at jeg saa kort Tid i Forvejen, kun 10 Dage i Forvejen, var blevet frakommanderet »Niels Iuel«, og rent bogholderimæssigt havde de maaske ikke naaet at føre Mobiliseringslisten à jour. Et bestemt Skib har en bestemt Mobiliseringsbesætning, af og til kan man skifte en Officer, men den egentlige værnepligtige Besætning og Underbefalingsmændene bliver ved den Besætning, naar de een Gang er stukket ud til det. Jeg kunde derfor ikke forstaa, at jeg pludselig skulde tilbage til »Niels Iuel«, og jeg sagde til Stabschefen: Men hvem skal

afløse mig? Ja, mente Stabschefen, i Løbet af et Par Dage kommer Kommandørkaptajn *Kaalund* igen ud paa Fortet. Jeg syntes, at hele Situationen var saa underlig, saa jeg sagde rent ud til Stabschefen, at jeg forlod ikke Fortet, før der var udkommanderet en Afløser, og jeg bad Stabschefen, hvad han ogsaa var villig til, at ringe en Kontraringning til Marineministeriet og spørge, om det virkelig havde sin Rigtighed, at jeg skulde afgaa fra Fortet, og sige, at jeg havde udtalt, at jeg ikke agtede at forlade Fortet, før der kom en Afløser. Saa gik der en 20 Minutters Tid eller saadan noget; i Mellemtiden kaldte jeg Officererne sammen, det var de eneste uddannede Mennesker, vi havde paa Fortet, det var nye Officerer, men de var til Gengæld flinke, det var min Tanke at bruge dem som Kanonbesætning, det havde jeg drøftet med dem nogle Dage i Forvejen, og de var fuldt indforstaaet med, at naar vi ikke havde værnepligtige, maatte Officerørne gaa til Kanonerne. Og saa sagde jeg: Under disse Forhold maa al Landlov paa Middelgrundsfort suspenderes, alle maa blive om Bord. Og vi begyndte at tale om, hvorledes vi skulde stikke Officererne ud, hvilken Fordeling vi skulde foretage af Officererne til Kanonerne. Der kunde med de til Raadighed værende Officerer besættes 17 mm Kanoner, dermed mener jeg, at der kunde besættes en 17 mm Kanon inden for hver Sektion, saa kunde Besætningen flytte rundt, og vi kunde besætte de 12 mm Kanoner. Men efter 20—25 Minutters Forløb blev der ringet op af Stabschefen, som sagde, at nu havde han talt med Søværnskommandoen, og det var rigtigt, at jeg skulde afgaa fra Fortet, det var ingen Misforstaaelse. Naa, ja, sagde jeg saa, det maa man rette sig efter, men hvem skal afløse mig? Ja, der havde Ministeriet bestemt, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* skulde indsættes som Interimschef, og jeg kunde overdrage Kommandoen til ham, i øvrigt skulde jeg hurtigst muligt se at komme i Land, det skulde ske aldeles omgaaende. Saa kaldte jeg igen Officererne sammen, for at de alle kunde være Vidne til, at jeg overdrog Kommandoen til Kaptajnløjtnant *Langhorn* og overdrog ham Fornaglingsnøglerne til Skytset o. s. v. Saa saa jeg, at der var en Isbryderbugserbaad undervejs til Fortet. Jeg gik ned for at gaa den Baad i Møde, vi maatte gaa ud paa Isen, Baaden kunde ikke komme ind i Havnen. Jeg kom ud til Iskanten, og vi var saa smaat begyndt at tænke paa at skulle af Sted, saa blev der vinket fra Fortet, og vi ventede lidt. Saa kom der en Mand løbende og sagde, at vi maatte vente 5—10 Minutter, for der var nogle flere, som skulde med. Saa viste det sig — om der var kommet Ordre, eller om det var efter Forhandling mellem *Langhorn* og Staben, ved jeg ikke —, at min Ordre om, at Officererne skulde tilbageholdes paa Fortet, var annulleret, og der skulde gives almindelig Landlov, det vil sige, at der kun blev 4—5 Kystofficerer tilbage paa Fortet. Jeg havde ikke mere noget at skulle have sagt, men jeg udtalte nogle Kommentarer til den Bestemmelse, og jeg var temmelig konsterneret over det. Saa kom jeg ind til Land og gik straks videre til »Niels Iuel« for at melde mig der. Samtidig gjorde jeg opmærksom paa, at jeg overhovedet ingen Udrustning havde andet end det, jeg gik og stod i. Saa fik jeg Besked paa at tage hjem og hente mit Tøj og komme igen næste Morgen. Jeg forvissede mig om, at Kaptajn *Valentiner* var om Bord i Skibet, og han havde i sin Besiddelse alt det Materiale, der var Brug for for første Artilleriofficerer, der var maskinskrevet i 12 Eksemplarer Fordelingslister, Mobiliseringsruller, som det hedder, saa det var kun at fylde Navn og Nummer ud, alt var klart.

Formanden: Jeg kan forstaa, Hr. Topsøe-Jensen, at vi nu er færdige med Middelgrundsfortet.

Topsøe-Jensen: Ja, jeg tror ikke, jeg har mere at oplyse.

Formanden: Saa vil jeg gerne spørge, om De, i de Dage De var Fortchef, bemærkede nogen Uregelmæssighed med Hensyn til Skytset, at det nægtede at fungere paa en eller anden Maade?

Topsøe-Jensen: Nej.

Formanden: For De ved nok, det var det, der skete om Morgenen, man kunde ikke affyre den Kanon, der skulde anvendes.

Topsøe-Jensen: Ja.

Formanden: Og der har været forskellige Teorier fremme om, hvad Grunden var dertil. Jeg kan godt her inden for fire Vægge sige, at der er fremkommet en Forklaring, hvorefter Kanonen skulde være ubrugbargjort ved Sabotage, ved, at der var blevet lagt et Par Tændstikker ind, saa man ikke kunde stikke Patronen helt ind.

Topsøe-Jensen: Det tror jeg er ganske usandsynligt.

Formanden: Ja, men saaledes er der forklaret. Det skete altsaa den 9. April om Morgenen. Var der nogen af Officererne derude, De ikke helt kunde stole paa, eller var der nogen af Mandskabet, man havde Mistro til?

Topsøe-Jensen: Der var en enkelt Officer, en Kaptajnløjtnant *Erik Nielsen* — han har for øvrigt senere taget sig af Dage —, som vi var ganske klar over var Forræder.

Formanden: Har De grebet ham i noget?

Topsøe-Jensen: Aldrig. Alle vidste — det var en offentlig Hemmelighed derude —, at han var meget tyskvenlig.

Formanden: Kan De huske, Hr. Topsøe-Jensen, om han var om Bord paa Fortet Natten mellem den 8. og 9. April, om han var tilbage, da De fratraadte Tjenesten den 8. April? De sagde, at De kaldte Officererne sammen og talte med dem.

Topsøe-Jensen: Ja, da var han til Stede, men om han gik med i Land eller blev paa Fortet, har jeg ingen Erindring om.

Formanden: Saa er der et andet Spørgsmaal. Under Afhøringen her er der fremkommet nogle Forklaringer, som gaar ud paa, at man — hvad skal jeg sige — ikke tog det saa nøje med de tyske Overflyvninger, med at skyde Proteststkud, og en eller anden siger oven i Købet i sin Forklaring her — jeg skal ikke nævne Navne —, at der skulde være kommet en Note fra Tyskerne, der protesterede mod, at vi var for ivrige med at skyde Varselskud, det vilde de ikke finde sig i, de vilde have Lov til at flyve, som det passede dem. Var der noget om, at der var tilgaaet Fortet en Befaling om, at de skulde reducere Varselskuddene af Hensyn til Tyskerne?

Topsøe-Jensen: Nej, det erindrer jeg ikke Spor om.

Formanden: Det er givet, at rent praktisk kunde de ikke, hver Gang Tyskerne kom nogle faa Meter ind over dansk Territorium, skyde Varselskud, saa fik de for meget at bestille, men de mere eklatante Overflyvninger, blev de tolereret i Deres Tid?

Topsøe-Jensen: I den Tid, jeg var paa Fortet, fandt der ingen Overflyvninger Sted, men da jeg talte med min Forgænger under Overleveringen ude paa Middelgrundsfort, berørte vi ogsaa det Forhold, og Kommandørkaptajn *Kaalund* gjorde opmærksom paa, at der altid blev skudt Varselskud, naar der fandt Overflyvning Sted, og endvidere, naar Skibe trængte ind i Minefeltet, blev der ogsaa altid skudt Varselskud, og i nogle Tilfælde endog foretaget Skydning med skarpt, og i et enkelt Tilfælde direkte paa Skibet, det var en svensk Galease. Jeg kan huske, at der var 3 ældre Kystofficerer paa Fortet, som gik en Slags Vagt, Chefsvagt, og de yngre Officerer gjorde mere underordnet Tjeneste som Udkigsledere og Projektørledere. Disse tre talte jeg med. Hvis Skibe var ved at sejle ind i Minefeltet, maatte der skydes Varselskud, efter et halvt Minuts Forløb skulde der skydes med skarpt. I Virkeligheden ligger Forholdet saaledes, at hvis man lader gaa 5 Minutter, er Skibene passeret gennem Minefeltet, og saa er det hele passé, saa er det omsonst; hvis de ikke ser, at der bliver skudt med skarpt, respekterer de det ikke, og saa forhindres det ikke, at de kommer ind i Minefeltet.

Jørgen Gram: De sagde, at De var meget utilbøjelig til at fratræde Stillingen derude. Vi har fra en enkelt Side af det Mandskab, der var derude, faaet det Udsagn, at de overhovedet ikke anede, der var en spændt Situation, og at det kunde komme til at gaa paa Livet løs, at der kunde udbryde Krig eller ske noget, en Situation som var meget alarmerende. Skyldtes Deres Utilbøjelighed til at fratræde den Omstændighed, at De ansaa hele Situationen for meget spændt, og at der kunde indtræde hvad som helst, derunder naturligvis det, at de kunde blive stillet over for dette at skulle gøre Brug af deres Bemanding og Bevæbning paa Fortet til at skyde med skarpt o. s. v. De var klar over, at det var en meget spændt Situation, var det derfor, De ikke vilde fratræde?

Topsøe-Jensen: Ja, jeg kan sige, at min Utilbøjelighed til at afgaa fra Fortet, skyldtes dels, at jeg syntes, det var unødvendigt, at jeg kom til »Niels Iuel«, og dels, at jeg syntes, Situationen var spændt. Vi var i nogen Grad afskaaret fra Omverdenen ude paa Fortet paa Grund af Issituationen. Det lykkedes os ikke altid at faa Aviser, og Brevposten kom ikke hver Dag, men vi havde Telefonforbindelse med Land, og i hvert Fald kom der saa godt som hver Dag Efterretning fra Søværnskommandoen, en lille stencileret intern Nyhedsavis af Inter-

esse for Marinen, udarbejdet af Marinestaben, og den kom ud til alle Chefer, ogsaa til Skibschefer i Provinsen hver Dag. Saa vidt jeg husker, kom denne Meddelelse fra Søværnskommandoen ikke paa Fortet den 8. April af en eller anden Grund, om den var forsinket, eller hvad der var sket, ved jeg ikke, den blev modtaget i »Niels Iuel« med en Dags Forsinkelse, den ankom den 9. April henad Eftermiddag. Deri omtales Begivenhederne, som er indtruffet 7. April om Eftermiddagen. Det var ogsaa lidt mærkeligt. I øvrigt havde vi hele Natten og Formiddagen hørt alt, hvad der var af Radio fra Danmark, Sverige, England og Tyskland. I Officersmessen var vi klar over — i hvert Fald var jeg klar over det —, at noget maatte der ske nu, og jeg husker, jeg en Dag i Begyndelsen af April fremsatte den Bemærkning, at vi maatte være glade for, saa længe Isen laa i de danske Farvande, for i det Øjeblik Isen bryder, begynder Begivenhederne at tage Fart. Det sagde jeg til Officererne. Det var jeg klar over.

Rasmus Hansen: Kan det tænkes, Orlogskaptajn Topsøe-Jensen, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* ikke har været klar over, den 8. April, at Situationen maatte betragtes som alvorlig?

Topsøe-Jensen: Han har ikke faaet nogen officiel Advarsel om, at Situationen var spændt eller alvorlig. Det, som jeg lige nævnte for et Øjeblik siden, var jo, hvad der fremkom i Samtalens Løb, det var Diskussionsemne i Messen, ved Maaltiderne og naar man ellers talte sammen, og det maatte jo altsaa staa for den enkeltes private Regning. Der kom ikke fra Staben eller andre Steder fra officiel Advarsel om, at Situationen var særlig spændt, men det var mit Indtryk, at den var meget spændt, og det gjorde jeg opmærksom paa. Det blev bestridt fra forskellig Side, kan jeg huske; man var aldrig enig. Jeg syntes i hvert Fald, at Situationen var spændt.

Rasmus Hansen: Kan det tænkes, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* ikke har overværet disse Samtaler, hvor De har givet Udtryk for den Opfattelse, at det var Deres Indtryk, at Situationen var meget spændt?

Topsøe-Jensen: Ja, det er ikke utænkeligt. Der foregaar hele Tiden paa et saadant Fort saa megen Tjeneste, at en Del Officerer altid er fraværende, naar man er sammen, f. Eks. ved Maaltiderne, og det er meget muligt, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* ikke har været til Stede ved de Lejligheder. Kaptajnløjtnant *Langhorn* var udset til at være Skoleforstander ved den Nyindkaldelse, der skulde finde Sted den 9. April om Morgenen. I den Stilling havde *Langhorn* en Del at arrangere inde i Land med Beklædningsmagasin, Gasmaskemagasin, Personalekontor o. s. v. Det er muligt, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* ved saadanne Lejligheder har været inde i Land for at ordne Aftaler med Kontorerne, ikke har været til Stede i Messen.

Rasmus Hansen: Jeg vil gerne spørge: Anser De det for sandsynligt, at Kaptajnløjtnant *Langhorn*, selv om han ikke har overværet de Sammenkomster i Messen, hvor De har givet Udtryk for Deres Opfattelse, saa ikke senere skulde have bragt i Erfaring gennem Kolleger, hvad der var blevet sagt?

Topsøe-Jensen: Jeg forstod ikke rigtigt det konkrete Spørgsmaal.

Rasmus Hansen: Jeg mener, vil De anse det for sandsynligt, at Kaptajnløjtnant *Langhorn*, selv om han ikke har været til Stede ved de Sammenkomster i Officersmessen, hvor De har gjort Deres Opfattelse gældende, heller ikke senere skulde være blevet gjort bekendt med Deres Synspunkt gennem Samtaler med Kolleger. Jeg mener, De har jo talt ikke alene i Messen ...

Topsøe-Jensen: Nej.

Rasmus Hansen: ... om at Situationen var spændt, men De har naturligvis ogsaa, naar De havde forladt Messen, indbyrdes ført Samtaler om Situationen.

Topsøe-Jensen: Ja.

Rasmus Hansen: Det gaar jeg ud fra. Kan det saa tænkes, er det sandsynligt, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* helt skulde have undgaaet paa en eller anden Maade at have bragt i Erfaring, at Samtaler af den Art blev ført paa Fortet?

Topsøe-Jensen: Det er ikke udelukket, for, som jeg nævnede før, var Kaptajnløjtnant *Langhorn* ret optaget af at forberede den store Indkvartering, der skulde finde Sted paa Fortet. Han har været i Land i Tjenestetiden og kun været om Bord paa sine Vagtdage maaske, og i det hele taget var det jo en kort Tid, jeg var derude. Saa jeg tror ikke, man kan sige, at det er helt usandsynligt, at han var uvidende om dette Forhold.

Rasmus Hansen: Saa sagde De om Kystløjtnant *Erik Nielsen*, at det var

klart før 9. April, at han var en Forræder. Blev der i den Anledning truffet Foranstaltninger til at faa ham isoleret?

Topsøe-Jensen: Nu sagde jeg før Ordet »Forræder«, det var maaske et lidt stærkt Udtryk. Det var en Betegnelse for ham, som snarere vilde kunne passe paa vort senere Indtryk af ham. Men vi var klar over, hvor hans Sympatier laa, vi vidste, at han havde med Nazistpartiet at gøre og var meget aktiv, og vi vidste, at han var engelskfjendtlig. Jeg kan huske, at han ved en aftenlig Samtale i Messen umiddelbart før den 9. April — maaske den 3. eller 4. April — talte om, at om et Aar eller to sad han som første Artillerichef for Gibraltar. Jeg mener, det viser bedst, af hvilken Kaliber den Mand var, at han fuldstændig overvurderede sig selv, men samtidig viste det jo hans Sindelag. Det var saadan, at alle hans Messekammerater trak paa Skulderen ad ham og daarligt nok gad føre en fornuftig Samtale med ham. Han var paa en Maade frosset ude i Messen.

Rasmus Hansen: Men han var jo Leder af Kanonbetjeningen, ikke sandt, paa Fortet?

Topsøe-Jensen: Han var maaske nok Leder, det vil sige paa Forterne er det saadan, at det er Chefen, der direkte har den egentlige Ledelse af alt Skyts paa Forterne.

Rasmus Hansen: Hvad vil det saa sige, at han var Leder af Kanonbetjeningen paa Fortet?

Topsøe-Jensen: Han skulde uddanne Besætningerne, han skulde inspicere og føre Tilsyn med Skytset, sørge for, at det blev rengjort efter Skydning og klargjort til Skydning, han skulde føre Regnskab og Tilsyn med Ammunitionen o. s. v. Men den egentlige Ledelse under Skydning var det Chefen, der havde.

Rasmus Hansen: Maa jeg saa stille Dem et Spørgsmaal til. Der er for Kommissionen afgivet en Forklaring, hvoraf det fremgaar, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* den 9. April om Morgenen, da han bliver underrettet om, at et Skib, som man har villet give et Varselskud, er passeret, bliver nede i sin Kahyt. Vilde De finde, at det var en naturlig Fremgangsmaade?

Topsøe-Jensen: Den vilde jeg finde ganske usædvanlig og forkastelig. Det var saadan, at naar den ældste Officer, Vagtchefen, var paa Fortet, maatte han være fuldt paaklædt og klar til med Sekunders Varsel at kunne springe ud og straks selv tage Affære, ikke overlade det til sine underordnede.

Rasmus Hansen: Tak.

Nørskov: Det er kun et enkelt Spørgsmaal. De sagde før, Orlogskaptajn Topsøe-Jensen, at der var intet Krigsberedskab paa Fortet, og det har vi ogsaa fra anden Side faaet bekræftet, og De sagde endvidere, at der var ingen uddannede Folk til at betjene Kanonerne, der var kun Kystofficerer. Se, Kaptajnløjtnant *Langhorn* har oplyst her, paa Spalte 147, at han troede kun, der var Mandskab til at betjene een Kanon tilfredsstillende. Er det ogsaa Deres Opfattelse?

Topsøe-Jensen: Hvis han dermed har ment værnepligtigt Mandskab, saa kan jeg delvis tiltræde hans Udtalelse, men jeg vil yderligere gøre opmærksom paa, at den værnepligtige Besætning, som skulde betjene denne Kanon, var tilkommanderet Fortet nogle Dage i Forvejen og var uddannet paa et andet Fort, hvor der fandtes en anden Kanontype, saa Kanontypen paa Middelgrundsfort var dem fremmed.

Nørskov: Det vil altsaa sige, at der var faktisk kun de faa Kystofficrer, der kunde betjene Kanonen.

Topsøe-Jensen: Og nogle Underbefalingsmænd.

Nørskov: Ja, Tak.

Busch-Jensen: Jeg har to Spørgsmaal. Vi hørte, at der dagligt tilgik Marinens forskellige Enheder, ogsaa Middelgrundsfort, et Efterretningsblad. Hvordan kom det til Fortet? Kom det ikke, naar Forbindelsen over Søen var spærret?

Topsøe-Jensen: Undertiden kom det med Luftfartøj og undertiden med Istransport, og ved enkelte Lejligheder kom det slet ikke.

Busch-Jensen: Altsaa, at det udeblev en Dag, var ikke noget helt usædvanligt?

Topsøe-Jensen: Jeg havde altsaa kun været der 9 Dage, og i de 9 Dage var det kommet.

Busch-Jensen: Uden Hensyn til, om der var Forbindelse paa ...

Topsøe-Jensen: Det kom paa lidt forskellig Maade, men det kom i hvert Fald.

Busch-Jensen: Saa vil jeg gerne spørge om en anden Ting. De havde den Opfattelse, at hele Situationen var spændt. Det er mig nu ikke rigtig klart

uden nærmere Forklaring, hvad det vil sige, hvad De mener med, at Situationen var spændt, og om den Opfattelse var bygget paa de officielle Meddelelser, der kom paa den ene eller den anden Maade, eller om den var bygget paa andre Underretninger, og, hvis det er Tilfældet, hvilke Underretninger den saa var bygget paa.

Topsøe-Jensen: Det var mit personlige Skøn.

Busch-Jensen: Men paa hvilket Grundlag?

Topsøe-Jensen: Paa Grundlag af dels, som jeg sagde før, at i det Øjeblik, Isen bryder op i de danske Farvande, mente jeg, at Situationen vilde gaa i Skred herhjemme. Det var min Tro, en Overbevisning hos mig.

Busch-Jensen: Ja, men jeg forstaar ikke det præcise Indhold af denne Opfattelse, at Situationen vil komme i Skred. Betyder det, at De havde en eller anden ubestemt Formodning om, at saa kommer maaske Tyskerne sejlende til København?

Topsøe-Jensen: Nej.

Busch-Jensen: Eller var det bare en Formodning om, at noget vilde ske?

Topsøe-Jensen: Jeg havde hørt om de tyske Troppekoncentrationer i Nordtyskland fra privat Side, privat Bekendtskab, og jeg havde i Vinterens Løb ved en eller anden Lejlighed haft Anledning til at tale ganske kort sammen med Kommandørkaptajn *Kjølsen*, og vi havde drøftet, hvad der vilde ske, og dèr kan jeg huske, at vi begge to sagde: bare det næste Fremstød ikke bliver ind over Danmark. Og saa var det vistnok, fordi jeg lige fra min Barndom altid, jeg ved ikke, om jeg maa sige: har haft paa Fornemmelsen, at vi vilde ramle sammen med Tyskland en skønne Dag. Det har ligefrem ligget i min Opdragelse, fordi min Morfader var Veteran fra 1864, og jeg havde hørt om alle de Træfninger, han havde deltaget i, og han kom aldrig ind paa det Emne, uden at han til sidst sagde: Vogt dig for Arvefjenden, sønden Aa. Det var altsaa blevet en Slags følelsesmæssig Opfattelse hos mig; det var derfra, vi skulde vente Faren.

Westermann: Jeg vil gerne spørge Dem, Orlogskaptajn Topsøe-Jensen, det er ganske vist kun kort Tid, De har været derude, men vil De kunne give en Karakteristik af de Officerer, som gjorde Tjeneste, da De var derude. De har givet en af *Erik Nielsen*, den var fuldt udtømmende, men jeg vil meget gerne høre, om De kan give en Karakteristik ogsaa af Kystløjtnant *Schat-Holm*. Har De faaet noget Indtryk af ham?

Topsøe-Jensen: Nej, det tør jeg ikke udtale mig om i Dag.

Westermann: De har heller ikke noget Indtryk af hans Forhold til *Langhorn?*

Topsøe-Jensen: Nej.

Chr. Christiansen: Det er et Spørgsmaal i Forbindelse med Deres Fratræden fra Middelgrundsfort den 8., hvor De siger, at De faar Ordren fra Stabschefen. Senere bliver den altsaa gentaget fra Marinestaben, forstod jeg. Jeg vil gerne spørge Dem: Havde De noget Indtryk af, at Viceadmiralen var indforstaaet eller medindforstaaet i den Ordre, der dèr blev givet til Dem, eller var det Deres Opfattelse, at det var Kontreadmiral *Hammerich*, som alene stod bag denne Ordre?

Topsøe-Jensen: Jeg tror ærlig talt ikke, at Spørgsmaalet om min Person har været forelagt Viceadmiral *Rechnitzer* eller Admiral *Hammerich*. Jeg tror, det var en ren ekspeditionsmæssig Fejl. Maaske kan man sige, at Mobiliseringslisterne ikke var blevet rettet endnu. Hvis der var gaaet en Uge til, var det maaske sket, idet jeg havde givet fuldstændig og komplet Overlevering til min Efterfølger i »Niels Iuel«, og der var ingen Grund til at tilbagekommandere mig til »Niels Iuel«. Hvis der var gaaet yderligere en Uge eller maaske 14 Dage, saa tror jeg, at en periodisk Revision af Mobiliseringslisterne vilde have medført, at jeg var blevet slettet under »Niels Iuel« og var blevet opført under Middelgrundsfort. Det foresvævede mig, da jeg modtog Ordren, at der maaske var indtruffet noget saadant, og derfor gjorde jeg Stabschefen opmærksom paa, at denne Overlevering i »Niels Iuel« var afsluttet, at det derfor var mindre hensigtsmæssigt, at jeg kom tilbage til »Niels Iuel«, og at jeg syntes, det var højst uhensigtsmæssigt at skifte Chef for Middelgrundsfort i den Situation, der forelaa. Det lovede Stabschefen at gøre opmærksom paa i Søværnskommandoen, og da han ringede til mig igen, da havde han gjort opmærksom paa det Forhold, sagde han, men Ordren stod ved Magt.

Chr. Christiansen: Det vil altsaa sige, at jeg skal forstaa det paa den Maade, at De ikke mener, at hverken *Hamme-*

rich eller *Rechnitzer* personlig har haft med hele dette Spørgsmaal at gøre?

Topsøe-Jensen Det kan jeg umuligt udtale mig om, for jeg kender ikke Tjenestegangen i Marinestaben eller Marineministeriet, men jeg vil tro, at det ligger saadan, at hvis der bliver sagt, at »Niels Iuel« skal have Mobiliseringsbesætning om Bord, saa bliver denne Ordre udstedt af Viceadmiralen eller af Chefen for Marinestaben, og saa sørger det underordnede Personale for Resten.

Chr. Christiansen: Tak.

Westermann: Ja, det er ejendommeligt, Orlogskaptajn Topsøe-Jensen, at De blev frakommanderet paa Trods af, at De gjorde Marinestaben opmærksom paa, at Deres Afløser var fuldt uddannet. Har det ikke paa noget Tidspunkt givet Dem den Tanke, at der var en Hensigt med at fjerne Dem fra Middelgrundsfort?

Topsøe-Jensen: Den Dag faldt det mig ikke ind, at der var en Hensigt med det. Jeg syntes blot, det var upraktisk og uhensigtsmæssigt, og jeg tror nok, jeg brugte ret stærke Udtryk over for Stabschefen paa Kystdefensionen med Henblik paa, at Situationen var spændt. Jeg synes, det var meget uhensigtsmæssigt og forkasteligt at skifte Chef netop den Dag.

Westermann: Har den Tanke ikke senere strejfet Dem, da De saa, hvad der skete, at der kunde have været en Hensigt forbundet med at fjerne Dem fra Middelgrundsfort til Trods for, at De over for Marinestaben havde gjort opmærksom paa, at Deres Afløser var fuldt uddannet?

Topsøe-Jensen: Jo, senere har denne Tanke strejfet mig, men ikke paa det Tidspunkt.

Westermann: Nej.

Harald Nielsen: De sagde før, at den Dag, De kom ud paa Fortet, bestemte De, at al Orlov skulde suspenderes.

Topsøe-Jensen: Nej, det sagde jeg ikke.

Harald Nielsen: Jo, det Udtryk brugte De.

Topsøe-Jensen: Nej, det var den 8. April.

Harald Nielsen: Naa, ja, men da De saa overdrog Kommandoen til Kaptajnløjtnant *Langhorn*, blev der saa ikke vekslet nogle Ord om, at Orloven nu burde suspenderes, og hvorfor den burde suspenderes?

Topsøe-Jensen: Det blev der ikke vekslet Ord om, men Ordren var udstedt, og den var, om jeg saa maa sige, udført, idet den var bragt til alle Officerernes Kundskab; den stod ved Magt, og de var klar over, at nu gik jeg i Land, men de blev alle sammen derude.

Harald Nielsen: Saa meddelte De videre ...

Topsøe-Jensen: Fordi der var nogle flere, der skulde med. Skibe blev stoppet. Da jeg selv skulde i Land med Skibet, blev det vinket tilbage, i øvrigt inden Afgangen, og der blev givet Besked om, at den Foranstaltning, at alle Officerer skulde blive om Bord, var ophævet. Hvem der havde ophævet den, og hvorfor den blev ophævet, har jeg intet Begreb om.

Harald Nielsen: De talte da ikke med *Langhorn* om det?

Topsøe-Jensen: Nej, da var han ude paa Fortet. Officererne kom bare om Bord. Jeg kan huske, jeg var saa vred over det, saa jeg overhovedet ikke vilde diskutere Sagen med nogen.

Harald Nielsen: Nu ved jeg ikke, hvordan noget saadant foregaar, men naar De nu overdrager Kommandoen til en anden, bliver der saa ikke givet nogle Meddelelser af den ene eller anden Art og ogsaa om det Forhold, at Orloven er suspenderet. Der tales ikke om det?

Topsøe-Jensen: Jo, det blev der sagt. Officererne var samlet i Officersmessen, jeg havde kaldt dem sammen, fordi det er jo ikke en dagligdags Begivenhed, at der skiftes Chef, særlig ikke under saadanne Forhold. Jeg havde ladet Kaptajnløjtnant *Langhorn* selv tage Telefonen, for at han personlig af Stabschefen kunde høre, at han var ansat som Interimschef, og da jeg havde sikret mig det, saa sagde jeg til Officererne: Nu er Kaptajnløjtnant *Langhorn* af Marineministeriet beordret til at afløse mig som Interimschef, og i øvrigt saa bliver de Herrer jo om Bord.

Nørskov: Hvem var Stabschef for Marinen?

Topsøe-Jensen: Det var Admiral *Hammerich*, men Kystdefensionens Stabschef var Orlogskaptajn *Foss*, og alle Telefonmeddelelser og al Besked gaar jo hele Tjenestevejen, saa enhver Besked modtog jeg gennem Orlogskaptajn *Foss*.

Harald Nielsen: Det, jeg vilde have frem, var altsaa, om Kaptajnløjtnant *Langhorn* fik noget at vide om, at det var en spændt Situation, og at det var af den Aarsag, man havde suspenderet

Orloven. Det fik han altsaa ikke noget at vide om?

Topsøe-Jensen: Nej.

Chr. Christiansen: De kunde altsaa ophæve Orloven. Saa fratraadte De, og Kaptajnløjtnant *Langhorn* kom til. Kunde han saa med samme Retsgyldighed ophæve denne Orlovsbestemmelse umiddelbart efter, at han var tiltraadt og havde faaet Kommandoen paa Fortet, eller skulde han have en Ordre om at ændre den, som De havde givet?

Topsøe-Jensen: Jeg vil ikke tro, at Kaptajnløjtnant *Langhorn* af egen Drift har ophævet den af mig udstedte Ordre. Jeg tror, at han har ringet ind til Staben og diskuteret Spørgsmaalet med denne. Baggrunden for, at Ordren blev ophævet, kan jeg ogsaa godt se. Næste Morgen tidlig Kl. 7 vilde der staa 500 civile Mennesker ved Indgangen til Orlogsværftet, indkaldt fra Provinsen, klar til at gaa ind paa Orlogsværftet og blive iklædt Militæruniform og blive sendt videre ud til Middelgrundsfort. For at ekspedere saa mange Mennesker maa der være en Del Befalingsmænd til Stede, og det var disse Befalingsmænd fra Middelgrundsfort, der netop var stukket ud til at modtage denne store civile Skare. Man var altsaa muligvis ved Staben bange for, at det hele skulde gaa i Fisk, hvis de oprindeligt bestemte Officerer ikke var til Stede for at modtage Rekrutterne. Jeg tror ganske bestemt, at det har været Grunden til, at denne Landlov alligevel blev givet, og at Officererne saa fik Besked paa, at de efter Planen skulde møde ved Beklædningsmagasinet o. s. v. inde paa Holmen.

Formanden: Er der flere Spørgsmaal? Jeg ved ikke, om De, Hr. Orlogskaptajn, har andre Oplysninger, som De mener har Betydning for Kommissionen nu efter, at De har hørt forskellige Spørgsmaal, om der saa er et eller andet, som De mener bør klares ved en Oplysning fra Deres Side?

Topsøe-Jensen: Nej, det tror jeg ikke. Kun var der lige Spørgsmaalet om Kanonen, der ikke funktionerede. Der vil jeg sige, at det er min personlige Tro og Overbevisning, at det skyldtes Vaseline og Smørelse i Kanonen i Forbindelse med det haarde Frostvejr. Det gør erfaringsmæssigt Vaselinen saa haard og stiv, at de bevægelige Dele har vanskeligt ved at virke, som de skal. Jeg tror ikke, at Formodningen om, at der skulde have ligget Tændstikker i Kammeret, har noget paa sig.

Westermann: Det er heller ikke hævdet, at de laa i Kammeret, det er hævdet, at de laa inde i Kilen, og det var Kilen, der ikke kunde lukke helt i.

Topsøe-Jensen: Ja, vel. Det forandrer ikke min Opfattelse.

Formanden: Saa er der ikke flere Spørgsmaal. Saa vil jeg takke Dem, Hr. Orlogskaptajn, for Deres Forklaring.

Afhøringen sluttet Kl. 12.

Lørdag den 25. Maj 1946 Kl. 10[10].

For Kommissionen mødte paa ny Gesandt, fhv. Direktør for Udenrigsministeriet Otto Carl Mohr.

Formanden: Med Hensyn til dette Møde vil jeg henvise til Mødet den 6. Marts i Aar, hvori det ved Slutningen blev antydet, at der maaske vilde blive afholdt et Møde yderligere med Dem, for at Medlemmerne kunde faa Lejlighed til at stille Spørgsmaal. Der er endvidere siden den Tid ved Deres Henvendelse til Kommissionens Sekretær fremkommet nogle Oplysninger, som yderligere giver Anledning til dette Møde. Inden jeg gaar over til at bede Medlemmerne fremsætte deres Spørgsmaal, vil jeg foreslaa, at vi behandler de Punkter, som Ministeren efter de Oplysninger, der foreligger for mig, er i Stand til at gøre nærmere Rede for nu. Det første Punkt drejer sig om noget, som hidtil ikke har været klaret, nemlig hvordan det gik med *Kjølsens* Indberetning af 5. April 1940 i Udenrigsministeriet. Jeg maa maaske bede Dem, Hr. Minister, forklare, hvad der er fremkommet af Oplysninger derom, siden vi sidst mødtes her.

Mohr: Det vilde maaske være praktisk, at jeg først fremkom med nogle Rettelser i Referatet af Afhøringen i Mødet den 6. Marts, dels nogle Trykfejl og dels nogle Ting, som jeg synes, jeg har sagt forkert og maa korrigere lidt.

Formanden: Jeg tror, det er meget rigtigt at begynde med disse Rettelser; rene Trykfejl behøver vi dog ikke at ofre Tid paa.

Mohr: Paa Sp. 87 henimod Slutningen siger jeg:

> »Jeg regnede dengang med, at Flyveposten først gik fra Gesandtskabet ved 16-Tiden, og jeg havde talt med Kammerherre *Zahle* ved 14-Tiden, saa han havde haft god Tid til at sætte en Efterskrift til, hvis han havde ønsket det. Det viste sig imidlertid senere — det er langt senere, jeg faar det at vide —, at jeg tog fejl.«

Jeg tog alligevel ikke fejl. Det blev sagt mig noget før sidste Møde, at hele Foraaret brugte man den fjernere Flyveplads. Nu har jeg undersøgt det nærmere, bl. a. talt med dem, der virkelig fløj, og det viser sig, at fra ca. 1. April benyttede man igen den nærmere Plads. Altsaa, den 5. April har man benyttet den nærmere Flyveplads, saa jeg har haft Ret i, at Kammerherre *Zahle* kunde have føjet en Efterskrift til. Der havde været Tid nok til det.

Sp. 99, Linie 25 f. o., siger jeg:

> ».... jeg var ikke Deltager i Mødet, og jeg ved ikke, om vi talte saa højt, at de nærmest siddende kunde høre det«.

Dèr har jeg ligefrem ikke tænkt mig tilstrækkeligt om, for det er ganske givet, at nogen hørte det; der var nemlig en af Partiformændene, der deltog i Diskussionen. Saa vidt jeg ved at presse min Hjerne kan huske, var det saadan, at Dr. *Munch* og jeg begyndte ved Døren, og saa gik vi nærmere til Bordet, for at Statsministeren kunde høre med, og derved kom uvilkaarligt nogle af Partiformændene ogsaa til at høre det, og en enkelt af dem deltog med nogle Bemærkninger i Diskussionen. Det er altsaa ganske givet, at nogen har hørt det, saa jeg kan ikke sige, at jeg ved ikke, om vi talte saa højt o. s. v. Det gjorde vi faktisk, men det har jeg i Skyndingen ikke kunnet huske.

Sp. 103, Linie 7 f. o., siger jeg:

> »Jeg aflagde først og fremmest Beretning om min sidste Samtale med *Renthe-Fink.*«

Det er lidt misvisende, for vi talte i Virkeligheden samtidig om Sænkningerne af tyske Troppeskibe og min Telefonsamtale med *Renthe-Fink.* Begge Spørgsmaal gaar lidt ind i hinanden, bl. a. fordi vi diskuterede, om disse Sænkninger af Troppeskibe kunde være Grunden til *Renthe-Finks* store Nervøsitet. De to Spørgsmaal gik samtidig, saa Udtrykket »først og fremmest« er ikke heldigt valgt.

Jeg vil dernæst gerne i al Almindelighed sige, at da jeg var til Afhøring

for Kommissionen i Marts, havde jeg forberedt mig paa at give en Skildring af dette Møde med de militære sagkyndige. Jeg havde ogsaa forberedt mig paa at give en Skildring af de øvrige Begivenheder den Dag, men jeg havde slet ikke forberedt mig paa at give en Fremstilling af, hvad der skete de følgende Dage, og da jeg alligevel gjorde det, maatte jeg gøre det efter bedste Evne, grave frem i min Hukommelse, som jeg kunde gøre det uden Forberedelse, og jeg kan ikke nægte, at mit Indtryk af det stenografiske Referat er, at det ikke helt er lykkedes mig at finde en klar Form.

Formanden: I Dag er der jo saa Lejlighed til at supplere Forklaringen.

Mohr: Jeg synes ogsaa, at der i nogen Grad mangler den almindelige Baggrund, og nogle af Udtrykkene er ikke helt nøjagtige; og da Dagen den 8. April omfatter flere Samtaler, der dog har en vis Interesse, vil jeg egentlig foreslaa, at jeg for denne Dags Vedkommende giver et Resumé af det væsentlige, og at jeg i dette Resumé gengiver Samtalerne nøjagtigt med den Ordlyd, de har i de Optegnelser, jeg i sin Tid gjorde. Det er, synes jeg, et meget mere sikkert Grundlag end min Hukommelse, at jeg ligefrem føjer ind fra Optegnelserne den nøjagtige Ordlyd i et Resumé; jeg skal prøve at gøre det ikke alt for langt.

Formanden: Jeg tror, Kommissionen vil paahøre det med Interesse.

Mohr: Men skal jeg begynde med den forsvundne Indberetning af 5. April?

Formanden: Det synes jeg.

Mohr: Der er vel ikke noget i Vejen for, at jeg læser det op, for ellers er jeg bange for, at det ikke bliver klart nok. Jeg har skrevet ned de Undersøgelser, jeg har foretaget.

Formanden: Med Mødet i Dag for Øje?

Mohr: Med Mødet i Dag for Øje. Jeg har anstillet Undersøgelse i Ministeriet sammen med Arkivaren og søgt at komme til et Resultat.

Med Hensyn til Genparten af Marineattaché *Kjølsens* Indberetning til Marineministeriet af 5. April 1940, som hverken den daværende Udenrigsminister eller jeg mener at have faaet Kendskab til før den 9. April 1940, har jeg anstillet de under Omstændighederne mulige Undersøgelser.

Den sædvanlige Fremgangsmaade ved Gesandtskabet i Berlin var, at Marineattacheen, naar han fremsendte en Beretning til Marineministeriet, samtidig afleverede en Kopi til Gesandtskabet, der med en Følgeskrivelse afsendte den til Udenrigsministeriet. Marineattacheens originale Indberetning til Marineministeriet den 5. April afgik før Kontortidens Ophør for at naa Flyvemaskinen til København samme Dag. Gesandtskabets Følgeskrivelse med Kopien skulde efter den gældende Praksis være underskrevet af Kammerherre *Zahle* samme Eftermiddag sammen med Gesandtskabets øvrige Post. Den skulde da være afgaaet med Flyvemaskinen til København senest næste Dag, Lørdag den 6. April, og saa være kommet til Udenrigsministeriet senest denne Dag om Aftenen. Hvis den, som efter Sædvane, har været stilet ikke til Udenrigsministeren personlig, men til Udenrigsministeriet, skulde den være blevet aabnet af Underarkivaren eller Arkivaren. Underarkivaren, der ikke før den 9. April var bekendt med Kammerherre *Zahles* Indberetninger i den paagældende Sag, hævder, at han med absolut Sikkerhed kan sige, at han ikke har set Marineattacheens Beretning inden 9. April; ellers vilde han være blevet saa chokeret over Indholdet, at han straks vilde have bragt den til Udenrigsministeren.

Hvis Beretningen har været i Posten Søndag den 7. April, er den ikke blevet aabnet af Underarkivaren, men af Arkivaren; Underarkivaren var ikke i Ministeriet om Søndagen. Men Arkivaren hævder, at Beretningen ikke var i Søndagsposten, ellers vilde han omgaaende have sendt den ud til Udenrigsministeren.

Tilbage bliver da Spørgsmaalet, om Beretningen ligesom Kammerherre *Zahles* Beretninger er blevet sendt til Udenrigsministeren personlig, strengt fortroligt. Dette vilde i og for sig være logisk, naar Kammerherre *Zahles* Beretninger om samme Emne blev sendt paa denne Maade. Men Udenrigsministeren hævder aldrig at have set Beretningen, hvad der stemmer med, at den aldrig er blevet vist mig. Lørdag den 6. April kom jeg ligesom de foregaaende Aftener til Udenrigsministerens Bopæl ca. Kl. 19.30, omtrent samtidig med at Overbringeren af Kammerherre *Zahles* Brev, afsendt samme Dato, forlod Udenrigsministerens Hus. — Jeg mødte ham paa Trappen, i alt Fald en Gang, og jeg er tilbøjelig til

at tro flere Gange, jeg kom lige paa det Tidspunkt.

Jørgen Gram: Hvem var det?

Mohr: Den 5. var det Legationssekretær *Schøn,* og den 6. var det et af Ministeriets Bude, jeg husker ikke hvem af dem; jeg finder altid, de ligner hinanden saa meget, de er omtrent af samme Størrelse. — Og Udenrigsministeren havde i Haanden kun Kammerherre *Zahles* Beretning, men ikke nogen Beretning fra Marineattacheen.

Hvorledes er da Genparten af Marineattacheens Beretning kommet til Udenrigsministeriet, naar ingen synes at have modtaget den, i alt Fald næppe før den 9. April, og ikke den 6.?

Jeg har da undersøgt Udenrigsministeriets Protokol, hvori den paagældende Beretning er journaliseret. Det fremgaar deraf, at den vel er indført som indkommet den 6. April, men af Pladsen i Journalen fremgaar, at den tidligst er indført sent paa Dagen den 8. April. Den er nemlig indført i Journalen nedenfor samtlige Skrivelser ankommet den 8.

Umiddelbart efter samtlige Skrivelser indført den 8. April findes indført i følgende Orden: Kammerherre *Zahles* strengt fortrolige politiske Beretning af 4., Kammerherre *Zahles* strengt fortrolige politiske Beretning af 5., Gesandtskabets Følgeskrivelse Nr. 668 af 5. April med Genpart af Marineattacheens Beretning af 5. April samt Kammerherre *Zahles* strengt fortrolige politiske Beretning af 6. April. Disse fire Beretninger er alle indført med en anden Modtagelsesdato end Journaliseringsdatoen, hvad der strider mod Udenrigsministeriets sædvanlige Praksis.

Jeg har i den Anledning spurgt Arkivaren, om han erindrer, under hvilke Omstændigheder de paagældende Beretninger blev indført, og hvad der laa til Grund for, at Modtagelsesdatoen er anført til en anden Dato end Journaliseringsdatoen. Arkivaren meddelte da, at de tre politiske Beretninger var de Eksemplarer, der de foregaaende Dage af Udenrigsministeren var tilstillet Kongen. De var Mandag Eftermiddag den 8. af Kabinetssekretæren blevet sendt tilbage til Udenrigsministeriet, og et Par af dem havde været forsynet med Kongens Paategning om Dato for Modtagelsen. Disse Modtagelsesdatoer var da blevet overført til Udenrigsministeriets Journal. De paagældende Eksemplarer af de politiske Beretninger findes i Udenrigsministeriets Arkiv, og det kan ses, at Indstemplingsdatoen først har været 8. April, men denne Dato er med Arkivarens Haandskrift rettet til henholdsvis 4., 5. og 6. Arkivaren mente dog ikke, at Marineattacheens Beretning kunde have været med blandt de tre politiske Beretninger, da det jo kun er politiske Beretninger, der tilstilles Kongen og Udenrigsministeriet ogsaa kun modtager ét Eksemplar af Marineattacheens Beretninger. Han mente, vi kunde da ikke have sendt det ene Eksemplar videre til Kongen.

Vi var da tilbøjelige til at tro, at Genparten af Marineattacheens Beretning af en eller anden Grund var blevet forsinket i Berlin og først var afgaaet derfra Mandag den 8. i Stedet for Lørdag den 6. og først ankommet Mandag Aften. Naar den var indført som ankommet den 6., skulde det da skyldes, at Journalføreren fejlagtigt var gaaet ud fra, at den hørte sammen med en af de politiske Beretninger, der var returneret af Kabinetssekretæren.

Gennem Haandskriften i Journalen konstaterede vi imidlertid, at Beretningerne var indført af en Dame, der gaar senest Kl. 18, og Flyveposten fra Berlin ankommer først paa et senere Tidspunkt af Aftenen. Endvidere mener Arkivaren, at han ikke har overladt den paagældende Dame de strengt fortrolige Beretninger, men selv har beholdt dem i Haanden, medens han dikterede Indførelsen i Journalen. Dermed stemmer ogsaa, at Arkivaren som ovenfor meddelt egenhændigt har foretaget Indstempling og Aktering.

Da Følgeskrivelsen med Kopien af Marineattacheens Beretning er indført i Journalen som Nr. 3 af de fire Beretninger fra Berlin, har Arkivaren altsaa haft den i Haanden sammen med de tre andre Beretninger, og da den ikke kan være dumpet ned i Haanden paa ham, maa den formodes at være kommet til ham paa samme Maade som og sammen med de tre andre — og de kom fra Kabinetssekretæren efter at have været hos Kongen.

Dette synes at være et Mysterium. Hvorledes kan Følgeskrivelsen med Kopien af Marineattacheens Beretning være gaaet til Kongen Lørdag Aften den 6. straks efter den ankom, uden at have passeret Udenrigsministeren eller nogen i Udenrigsministeriet og i Modstrid med

sædvanlig Praksis, hvorefter kun Gesandtens politiske Beretninger, men ikke andre, gaar til Kongen?

Der findes formentlig kun een Forklaring. Brevet fra Kammerherre *Zahle* til Udenrigsministeren den 6. April blev af Udenrigsministeriets Bud hentet paa Flyvepladsen Lørdag Aften og bragt ud til Udenrigsministeren paa hans private Bopæl lidt før Kl. 19.30. Brevet indeholdt Kammerherre *Zahles* politiske Beretning af 6. April i to Eksemplarer, et til Kongen og et til Udenrigsministeren. Udenrigsministeren lagde Eksemplaret til Kongen i en Kuvert til Kabinetssekretæren og lod Budet bringe det videre til denne. De to Eksemplarer af Kammerherre *Zahles* politiske Beretning skulde være identiske bortset fra, at det for Kongen bestemte Eksemplar er skrevet paa tykkere Papir. Men med Forsendelsen fra Kammerherre *Zahle* til Udenrigsministeren har antagelig ogsaa været Følgeskrivelsen med Kopien af Marineattacheens Beretning og da, muligvis ved et Tilfælde, hæftet sammen med det Eksemplar, der var bestemt for Kongen. Dette har bevirket, at Genparten af Marineattacheens Beretning, uden at Udenrigsministeren har læst den, ved en Fejltagelse er gaaet med til Kabinetssekretæren og først Mandag den 8. om Eftermiddagen er kommet til Udenrigsministeriet, hvor den sammen med de øvrige af Kabinetssekretæren returnerede Beretninger er blevet journaliseret og taget i Forvaring af Arkivaren. Denne gik naturligvis ud fra, at Indholdet af de paagældende Beretninger var kendt af Udenrigsministeren og Direktøren. Arkivaren oplyser i øvrigt, at der den 8. om Eftermiddagen blev taget Afskrifter af Beretningerne, bl. a. til vedkommende Embedsmænd i Udenrigsministeriet, men disse Afskrifter blev i Anledning af den tyske Besættelse tilintetgjort den 9. om Morgenen, inden der var gjort Brug af dem.

Indholdet af Marineattacheens Beretning er altsaa hverken naaet til Udenrigsministeren eller til Udenrigsministeriets Direktør. Som anført ved en tidligere Lejlighed vilde jeg temmelig sikkert have kunnet huske den, hvis jeg havde set den. Jeg kan tilføje, at der er to Punkter i Marineattacheens Beretning, der utvivlsomt vilde have bevirket en Reaktion fra min Side, om jeg havde kendt den.

Det ene Punkt er Marineattacheens Bemærkning om, at de tyske Kilders tidligere Advarsler til Holland havde været Meddelelser af stor Betydning og havde vist sig rigtige. Denne Tilføjelse om, at Advarslerne havde været af stor Betydning og havde vist sig rigtige, havde Kammerherre *Zahle* undladt at gøre i sin Beretning af 4. April. Derfor havde jeg det med paa Listen over de Spørgsmaal, jeg skulde have opklaret ved min planlagte Rejse til Berlin. Havde jeg set Marineattacheens Beretning, havde jeg strøget dette Spørgsmaal paa Listen.

Det andet Punkt er Marineattacheens Teori om, at Luftbaser paa den danske Kyst vilde være af militær Interesse for Tyskerne, fordi en udstrakt Operationsbasis er mere effektiv for overraskende Luftangreb. Denne Teori var i Modstrid med Admiral *Rechnitzers* Teori om, at Luftbaser i Danmark ikke for Tyskerne vilde frembyde nogen nævneværdig Fordel fremfor Luftbaser paa Tysklands Nordvestkyst. Admiralen lagde i saa Henseende udelukkende Vægt paa den ringe Forskel i Flyvetid. Havde vi i Udenrigsministeriet kendt Marineattacheens Beretning, havde vi utvivlsomt foranlediget, at Admiralen var blevet opfordret til at kommentere Marineattacheens Teori, der saa afgjort stred mod den Vurdering, Admiralen selv kort forinden havde givet os.

Nærmere tror jeg ikke, man komme det.

Formanden: Vi kan vist ganske roligt gaa over til det næste, hvis der ikke er nogen af Medlemmerne, der har Spørgsmaal. (Ophold). Saa tror jeg, vi kan fortsætte. Værsaagod.

Mohr: Saa vil jeg foreslaa, at jeg giver dette Resumé af Begivenhederne Mandag den 8. April 1940. Allerede ved halv otte Tiden om Morgenen ringede *Renthe-Fink* og fortalte om den engelske Mineudlægning ved Norge. Det var noget i den Retning, han altid havde frygtet, og han ansaa Situationen for alvorlig. Lørdag Eftermiddag havde jeg meddelt ham, at jeg Mandag Morgen den 8. skulde flyve til Berlin — jeg havde angivet, at det var i Anledning af Torpederingerne af danske Skibe —, og havde aftalt, at jeg ved 9-Tiden paa Vej til Flyvepladsen skulde passere det tyske Gesandtskab for at faa Visum. Nu gik han ud fra, at jeg under den nye Situation vilde opgive Rejsen til Berlin. Jeg svarede, at jeg var mest stemt for at gennemføre den planlagte Rejse, men

ikke kunde afgøre det, før jeg havde talt med Udenrigsministeren. Inden jeg ringede til Udenrigsministeren, kom jeg dog til det Resultat, at Rejsen vilde være temmelig overflødig. Det var vel nu ret givet, at de tyske Skibssamlinger i Østersøhavnene gjaldt Norge, og at de i Overensstemmelse med en af de svenske Teorier havde været Modforanstaltninger mod »aggressive Handlinger« fra de Allieredes Side. For Danmark vilde Situationen da blive yderst prekær.

Udenrigsministeren mente da ogsaa, at min Rejse i alt Fald burde udsættes, da der nu ikke mere var saa megen Tvivl.

I Løbet af Formiddagen fik vi fra Marineministeriet Meddelelse om tyske Flaadebevægelser gennem danske Farvande og fra Krigsministeriet Meddelelse om en tysk Troppekolonne under Vejs mod den danske Grænse.

Ved 15-Tiden havde vi Møde med de nordiske Gesandter. Hverken den norske eller den svenske Gesandt havde noget at føje til de Meddelelser, de den 5. havde skaffet os fra deres respektive Regringer. De havde ikke siden hørt noget hjemmefra om Sagen. At man i Oslo og Stockholm efter de sidste Begivenheder ansaa Situationen for alvorlig, maatte vi dog gaa ud fra. Udenrigsministeren gav Meddelelse om, hvad vi vidste, og bad, saa vidt erindres, Gesandterne give os Meddelelse, saafremt de hjemmefra skulde høre om en ny Bedømmelse af Situationen, eventuelt om stedfundne Indkaldelser.

Ved 16-Tiden fik jeg Besøg af *Renthe-Fink*, efter at han havde været hos Udenrigsministeren. Han fortalte, at han over for Udenrigsministerens Meddelelse om paatænkte Indkaldelser havde fremholdt, at noget saadant paa nærværende Tidspunkt vilde være Vanvid, det kunde kun misforstaas fra tysk Side. Da jeg svarede, at det jo kun drejede sig om naturlige Foranstaltninger til Hævdelse af vor Neutralitet, fremhævede *Renthe-Fink*, at han ikke havde nogen Instruktion fra sin Regering, men som Ven af Danmark vilde han raade os til ikke at lægge os fast paa en alt for rigoristisk Linie. Han havde netop til Udenrigsministeren rettet det Spørgsmaal, om det kunde forventes, at Danmark vilde vise Forstaaelse, saafremt Forholdsregler i Anledning af Begivenhederne i Norge paa en eller anden Maade ogsaa skulde

komme til at berøre Danmark. Da jeg udbrød, at et Spørgsmaal af den Art dog vel ikke var blevet besvaret, sagde *Renthe-Fink* med et lidt forlegent Smil, at Udenrigsministeren havde sagt, »at det manglede bare«. Det var imidlertid blevet stillet ham i Udsigt, at han næste Dag skulde faa Lejlighed til en Samtale med Statsministeren. Situationen var efter hans Mening alvorlig; det var netop en saadan Situation, han hele Tiden havde frygtet.

Senere paa Dagen, da jeg fik Lejlighed til at konferere med Udenrigsministeren, viste det sig, at *Renthe-Fink* ikke over for denne havde fremført Bemærkningen, om Danmark vilde vise Forstaaelse o. s. v. som et direkte Spørgsmaal, men kun havde udtalt det som noget, han haabede. Paa Udenrigsministeren havde *Renthe-Fink* i øvrigt gjort Indtryk af at være yderst nervøs. Da *Renthe-Fink* talte med mig, syntes han at være faldet temmelig til Ro og syntes tilfreds med Udsigten til en Samtale med Statsministeren næste Dag.

Da saavel Udenrigsministeren som jeg lige til Kl. 18.30 var blokeret af de fremmede Gesandter, for hvilke der var Modtagelse om Mandagen, havde jeg bedt Chefen for Udenrigsministeriets politiske Afdeling holde stadig Kontakt med Forsvarsministeriet for at være à jour med de tyske Flaade- og Troppebevægelser. Der passerede stadig tyske Flaadeenheder gennem vore Farvande. Endvidere var der kommet Meddelelse om, at de tyske Tropper i Bevægelse mod den danske Grænse syntes at ville gaa i Natkvarter ret tæt Syd for Grænsen.

Om Aftenen ved 19.30 Tiden, da jeg var taget hjem for at spise, ringede *Renthe-Fink* og sagde, at han stadig forgæves ventede Svar paa et Par Spørgsmaal, han havde stillet Udenrigsministeren om Eftermiddagen. Kunde jeg ikke gøre ham den Tjeneste at henlede Udenrigsministerens Opmærksomhed paa det. Jeg svarede, at dette for mig var noget ganske nyt; det havde han jo ikke betroet mig om Eftermiddagen. Jeg skulde imidlertid gerne ringe til Udenrigsministeren.

Hvilke Spørgsmaal det drejede sig om, sagde *Renthe-Fink* ikke, og da jeg ringede til Udenrigsministeren, viste det sig, at denne ikke kendte noget til Spørgsmaal, der skulde være stillet ham. Det eneste han skyldte *Renthe-Fink* Besked om, var Tidspunktet for den lovede

Samtale med Statsministeren næste Dag. Men derom kunde *Renthe-Fink* først faa Besked næste Morgen.

Da jeg derefter telefonerede dette til *Renthe-Fink*, meddelte han, at det drejede sig om de samme to Spørgsmaal, han havde nævnt for mig om Eftermiddagen, nemlig Spørgsmaalet om Forstaaelse, saafremt Forholdsregler i Anledning af Begivenhederne i Norge paa en eller anden Maade skulde berøre Danmark, samt Spørgsmaalet om Indkaldelserne.

Jeg sagde til *Renthe-Fink*, at jeg ikke forstod hans Henvendelse. Det første Spørgsmaal var jo — efter hvad han selv havde meddelt mig om Eftermiddagen — blevet afvist af Udenrigsministeren, og med Hensyn til Indkaldelserne skulde han jo have en Samtale med Statsministeren næste Dag. *Renthe-Fink* bemærkede dertil, at han vilde anse det for at være af største Betydning, om han i Løbet af Aftenen — helst i Løbet af en Times Tid eller 2 — kunde give en beroligende Meddelelse til Udenrigsministeriet i Berlin. Jeg sagde, at noget saadant dog vel næppe kunde være nødvendigt, men *Renthe-Fink* udbrød meget ivrigt: »Dog, dog«. Ellers vidste man aldrig, hvad der kunde ske. Det vilde være forkert at vente til efter Samtalen med Statsministeren næste Dag, Tiden gik med Syvmileskridt.

Jeg sagde lidt irriteret, at det burde *Renthe-Fink* saa have tænkt paa allerede om Eftermiddagen. Udenrigsministeren skulde til et Møde Kl. 20 og var antagelig nu allerede taget hjemmefra. Jeg kunde næppe komme i Forbindelse med ham de første Par Timer.

Renthe-Fink udbrød nu temmelig ude af sig selv, at jeg paatog mig et stort Ansvar ved at nægte at formidle hans Henvendelse. Jeg svarede, at der ikke var Tale om manglende Vilje, men om praktiske Vanskeligheder. Jeg skulde gerne gøre et Forsøg paa at faa Forbindelse med Udenrigsministeren. Jeg skulde alligevel ind til Byen, da jeg vilde være i Udenrigsministeriet om Aftenen.

Da jeg derefter paa ny ringede til Udenrigsministeren, var han ved at tage hjemmefra og bad mig komme ind i Rigsdagen, hvor han var til Møde.

Et Kvarters Tid derefter, da jeg var paa Vej til Sporvognen, saa jeg Dr. *Krüger* fra det tyske Gesandtskab komme kørende. Han standsede og sagde, at han undervejs ind til Gesandtskabet vilde have opsøgt mig. *Renthe-Fink* havde fortalt ham om vor Telefonsamtale. Jeg gættede mig til, at han af *Renthe-Fink* var anmodet om at »kigge ind« hos mig for at skaffe Sikkerhed for, at jeg virkelig holdt mit Løfte og opsøgte Udenrigsministeren.

Da Dr. *Krüger* tilbød at tage mig med ind til Byen, benyttede jeg Lejligheden til at prøve at udforske, hvad der kunde ligge bag *Renthe-Finks* Nervøsitet. Dr. *Krüger* plejede at være meget aabenhjertig..Han syntes, om end meget urolig ved Situationen, dog ikke at have nogen Viden om konkrete Begivenheder, der kunde forklare *Renthe-Finks* Optræden. Jeg var da mest tilbøjelig til at tro, at *Renthe-Fink* — maaske uden Dr. *Krügers* Vidende — fra Berlin med Flyveposten havde modtaget en eller anden foruroligende Meddelelse.

Kl. ca. 20.30 ankom jeg til Rigsdagen og opsøgte Udenrigsministeren i Mødet med Partiformændene. Der synes blandt Deltagerne i dette Møde senere at have været Uenighed om, hvorvidt jeg aflagde Beretning i selve Mødet. Forholdet var det, at jeg i Mødelokalet til Udenrigsministeren refererede min sidste Telefonsamtale med *Renthe-Fink*, men jeg betragtede det ikke som min Opgave at henvende mig direkte til Partiformændene. Det beroede derfor paa et Tilfælde, hvem af disse der fulgte min Fremstilling. Afdøde Dr. *Krag* f. Eks. var meget interesseret og stillede et Par Spørgsmaal, men der har formentlig været andre af de tilstedeværende, der ikke hørte efter. Udenrigsministeren bad mig sluttelig vente i Rigsdagen, til Mødet var forbi, for at vi da kunde drøfte Spørgsmaalet nærmere.

Medens jeg derefter ventede i Rigsdagen, kom jeg i Samtale med nogle Repræsentanter for Pressen, der var forsamlet dèr. De meddelte, at Englænderne ved den norske Kyst i Nærheden af Oslo havde sænket et Par tyske Troppetransportskibe. Der skulde være omkommet over 10 000 tyske Soldater og et stort Antal Heste. Meddelelsens Paalidelighed var hævet over enhver Tvivl. Jeg kunde faa den bekræftet i Udenrigsministeriets Pressebureau.

Denne Meddelelse maatte formentlig betyde 1) at enhver Tvivl om et tysk Angreb paa Norge nu var udelukket, 2) at Angrebsdatoen ikke var den 11. April, saaledes som meddelt fra Berlin foregaaende Dag, men at Angrebet allerede nu var ved at sætte ind, og 3) at den

engelske Flaade syntes at være forberedt, saaledes at der var Haab om, at Angrebet vilde mislykkes. Om dette vilde gøre Danmarks Stilling mindre prekær, var et andet Spørgsmaal. Med Krigsbegivenheder saa nær maatte vi vel være forberedt paa inden længe at kunne blive inddraget. — Det var mine Overvejelser i den Anledning.

Lidt før Kl. 21.30 blev jeg af Udenrigsministeren kaldt til en Konference, i hvilken ogsaa Statsministeren, Finansministeren og Forsvarsministeren deltog. Udenrigsministeren formulerede og fik tiltraadt en »beroligende Udtalelse«, som jeg skulde telefonere til *Renthe-Fink*. Hvis han stillede Spørgsmaal om Indkaldelserne, skulde jeg prøve at »nøjes med« at fortælle om de allerede foretagne Indkaldelser til Marinen.

Jeg gik derefter over i Udenrigsministeriet og telefonerede den »beroligende Udtalelse« til *Renthe-Fink*, der nu syntes at være faldet lidt til Ro. Da han spurgte, hvorledes det gik med Indkaldelserne, fortalte jeg ham om Indkaldelserne til Marinen, som han i øvrigt allerede syntes at kende. Han var yderst misfornøjet med, at jeg ikke vidste, hvorvidt der var truffet Bestemmelse med Hensyn til de andre Indkaldelser, som Udenrigsministeren havde omtalt om Eftermiddagen. Han syntes ikke rigtig at tro paa, at jeg virkelig ikke vidste Besked, og kunde ikke forstaa, at jeg ikke deltog i de afgørende Møder om saadanne Spørgsmaal. Han mente, at det ifølge min Stilling maatte være min Pligt at gribe aktivt ind og bruge min Indflydelse til at støtte hans Synspunkt om det vanvittige i at foretage Indkaldelser.

Jeg sagde, at jeg ikke helt forstod hans Ængstelse for, at Indkaldelser vilde blive misforstaaet og forurolige Berlin. Han overdrev efter min Mening den Risiko. Formaalet var jo, som enhver vidste, kun Hævdelse af vor Neutralitet. Jeg vidste ikke, hvor store Styrker det kunde dreje sig om, men efter tysk Maalestok vilde det jo selvsagt være beskedent. Og min Pligt var at støtte danske Synspunkter, ikke tyske.

Renthe-Fink kom da med nogle Bemærkninger om, at jeg ifølge min Stilling dog havde et Ansvar for, at der ikke skete noget, der kunde virke ødelæggende paa det dansk-tyske Forhold. Det drejede sig om en politisk Vurdering. Indkaldelserne betød en Risiko. Jeg burde omgaaende søge Forbindelse med Udenrigsministeren.

Paa disse sidste Bemærkninger reagerede jeg ikke, de indeholdt jo intet nyt. Det var mit Indtryk, at *Renthe-Fink* frygtede et tysk militært Overgreb mod Danmark, og at han vilde bestræbe sig for i givet Fald at faa det drejet hen til en Forhandling. Hans Frygt kunde være baseret paa en Meddelelse fra Berlin, men kunde ogsaa skyldes Meddelelsen om Sænkningen af de tyske Troppetransportskibe. Dette sidste kunde ogsaa omtrent passe med Tidspunktet for hans telefoniske Aktion Kl. ca. 19.30.

Sænkningerne af de tyske Troppetransportskibe synes i øvrigt i de forskellige Beretninger om Begivenhederne den paagældende Dag at have spillet en overraskende ringe Rolle.

De omtales ganske kort i Søværnskommandoens Generalrapport (Bilag til Kommissionsbetænkningen Side 140): Kl. ca. 15.35 og Kl. ca. 18.25 ... Fra Norge oplystes ved samme Lejlighed, at tre tyske Dampere — »Rio de Janeiro«, »Poseidon« og »Kreta« — var blevet torpederet i Oslo Fjord. Det ene Skib syntes at have været et Troppetransportskib, og et betydeligt Tab af Menneskeliv syntes at have fundet Sted.«

Tidspunktet for denne Meddelelse har dog snarest været 18.25 og ikke 15.35, da Udenrigsministeriet endnu ikke havde modtaget Meddelelsen fra Marineministeriet, da jeg lidt efter 18.30 gik hjem for at spise.

Der findes ogsaa i Viceadmiral *Rechnitzers* Beretning til Kommissionen af 21. Juni 1945*) nogle Bemærkninger, i hvilke Meddelelsen fra den norske Admiralstab desangaaende angives at være indgaaet ved 16-Tiden. Tidspunktet er formentlig forkert angivet og burde som nævnt have været angivet som 18.25.

Efter Telefonsamtalen med *Renthe-Fink* (Kl. 21.45) havde jeg Pressebureauet i Hustelefonen og naaede lige at faa verificeret, at der i alt Fald var sænket eet Troppetransportskib, og faa oplyst, at Meddelelsen vilde komme i Radioen Kl. 22, da Samtalen blev afbrudt af en Opringning fra den norske Gesandt, der havde hørt Rygterne og var meget urolig. Jeg sagde ham, at der desværre ikke var nogen Tvivl. Jeg var i Færd med at søge nærmere Oplysnin-

*) Bet. I A. 189.

ger, men havde forstaaet, at disse vilde komme i Radioen Kl. 22, saa hvis han skyndte sig at stille ind, kunde han naa at høre dem dèr.

Under en Runde i Ministeriet gik jeg derefter over i Pressebureauet for at faa de nærmere Enkeltheder, ligesom jeg, saa vidt erindres, opsøgte Sekretærvagten, der havde modtaget Meddelelsen fra Marineministeriet.

Da jeg en halv Times Tid senere kom tilbage til mit Kontor, fik jeg Meddelelse om, at der med Flyvemaskinen fra Berlin var kommet et Brev til Udenrigsministeren og lagt ind paa hans Bord. Det viste sig at indeholde Kammerherre *Zahles* Beretning af samme Dag. Umiddelbart efter, at jeg havde læst det, kom Udenrigsministeren. Vi diskuterede Betydningen af de sænkede tyske Troppetransportskibe. Jeg refererede min sidste Telefonsamtale med *Renthe-Fink* og henledte Opmærksomheden paa Kammerherre *Zahles* Brev, der laa paa Udenrigsministerens Bord.

Saa vidt jeg erindrer, spurgte Udenrigsministeren, om der deri var noget af Betydning til Bedømmelse af Situationen, hvortil jeg bemærkede, at jeg kun havde naaet at løbe det flygtigt igennem, inden hans Ankomst. Der var en Efterskrift om, at den svenske Gesandt nu havde skiftet Tro og troede paa Meddelelsernes Rigtighed, men dette turde vel under de nuværende Omstændigheder være en Selvfølge.

Medens Udenrigsministeren læste Beretningen fra Kammerherre *Zahle*, gik jeg tilbage til mit Kontor, bl. a. for at undersøge, om der skulde være kommet nogen Meddelelse om Mobilisering i Norge eller Sverige. En halv Times Tid efter, Kl. ca. 23.30, ringede Udenrigsministeren ind til mig og foreslog, at vi tog hjem.

Dette skulde efter min Mening være et Resumé med den nøjagtige Ordlyd af Samtalerne.

Jeg ved ikke, om jeg skal fortsætte med de Foredrag, jeg har at holde, eller om man vil stille Spørgsmaal nu.

Arnth Jensen: De omtalte, Hr. Minister, at De telefonerede en beroligende Udtalelse til *Renthe-Fink*.

Mohr: Ja.

Arnth Jensen: Den 8.?

Mohr: Ja.

Arnth Jensen: De erindrer vel ikke Hovedindholdet af den beroligende Udtalelse?

Mohr: Ja, den blev skrevet ned af Dr. *Munch* paa Dansk, og jeg oversatte den paa Stedet til Tysk for at faa den tyske Oversættelse godkendt, saa den findes vist baade paa Dansk og Tysk i Kommissionsbetænkningen. — Den staar i Bet. I A. 29, men dèr staar den kun paa Tysk, men det er maaske ogsaa det vigtigste at faa den paa Tysk: Den lyder saadan:

»Wir rechnen damit, dass Sie unsere Politik kennen und Verständnis dafür haben und dass wir weiterhin von den Kriegsereignissen unberührt bleiben können.

Sollte irgend welche Schwierigkeiten entstehen, werden wir uns bestreben, diese zu beseitigen in demselben freundlichen Geiste, in welchem schwierige Fragen zwischen Deutschland und Dänemark bisher gelöst worden sind.«

Det var den, der blev affattet i dette lille Møde, hvor Statsministeren, Finansministeren og Forsvarsministeren var til Stede, og den blev godkendt af dem.

Arnth Jensen: Jeg vil gerne stille Ministeren endnu et Spørgsmaal. Ministeren meddelte, at da Dr. *Munch* havde faaet denne Meddelelse i Formandsmødet om Samtalen med *Renthe-Fink*, fik Ministeren under Ventetiden af Journalisterne at vide, at den Sænkning ved Norges Kyst var sket ...

Mohr: Ja.

Arnth Jensen: .... og at denne Meddelelse antog Ministeren for at være autentisk?

Mohr: Ja.

Arnth Jensen: Jeg vil gerne spørge: Havde Ministeren Indtryk af, at Udenrigsministeren i Formandsmødet ogsaa kendte denne Meddelelse? Eller hvorfor, om jeg maa spørge, fandt Ministeren sig ikke foranlediget til at give ham den Meddelelse?

Mohr: Jeg maa sige, at samtlige, der ventede udenfor, kendte den, men jeg havde først Samtalen med Journalisterne, *efter* at jeg havde været i Mødet med Partiformændene, den blev ikke nævnt derinde, men jeg gik ud fra, at Journalisterne havde talt med de fleste af Deltagerne i Mødet, inden de gik ind, og at det var noget, de kendte. Journalisterne var forbavsede over, at jeg endnu ikke havde faaet Meddelelsen, men jeg kom jo lige hjemmefra. Det blev heller ikke nævnt i det lille Møde med Statsministeren, Finansministeren, Forsvarsmini-

steren og Udenrigsministeren, men dèr var Forholdet det, at Tiden var meget knap, Klokken var næsten 9.30, og der skulde være et Ministermøde Kl. 9.30, saa vi havde nok at gøre med at lade mig fortælle igen om den Telefonsamtale og formulere o. s. v., og saa snart vi var færdige med Formuleringen — det kneb meget for mig at faa Tid til at oversætte til Tysk —, styrtede samtlige Ministre af Sted for ikke at komme for sent til dette Møde.

Arnth Jensen: Ministeren spurgte ikke nogen af Journalisterne, om de mente, Formandsmødet kendte denne Meddelelse?

Mohr: Nej, det gjorde jeg ikke, men efter hvad Journalisterne sagde, var det noget, som alle vidste, de var meget forbavsede over, at jeg ikke vidste det, for Meddelelsen var nogenlunde gammel. Den var nu stærkt overdrevet i nogle af de Former, jeg fik den; den udtrykte sig saadan, at hele Farvandet mellem Danmark og Norge var opfyldt af druknede tyske Soldater og Hestelig. Det var noget overdrevent, men det viste sig, at den i det store og hele var rigtig, det fik jeg konstateret, saa snart jeg kom over i Udenrigsministeriet. Da jeg senere paa Aftenen talte med Udenrigsministeren, havde jeg Indtryk af, at han kendte den, men i og for sig ikke havde spekuleret saa forfærdelig meget over den. Altsaa disse forskellige Betragtninger, jeg opstillede, havde han ikke, tror jeg, paa tilsvarende Maade. Der var andre Ting, han nævnte, end dem, jeg nævnte; han kendte den, men havde tilsyneladende ikke haft Tid til at tænke saa forfærdelig meget over den.

Formanden: Er der andre, der ønsker at stille Spørgsmaal? (Ophold). Ja, Tak, saa kan vi vist godt fortsætte.

Mohr: Jeg vil saa fortsætte med Referat af Samtalen med Kammerherre *Zahle* i Slutningen af April Maaned 1940.

Formanden: Jeg ved ikke, om der er mere, inden vi kommer til Begivenhederne efter den 9. April, om Ministeren har andre Oplysninger, inden vi naar til disse Samtaler ca. 14 Dage senere.

Mohr: Jeg vil ikke mene det — ja, der har oprindelig været stillet et Spørgsmaal om Udenrigsministeriets Praksis med Hensyn til Posten, det blev stillet mig allerede før Kommissionsmødet den 6. Marts. Jeg tror, jeg maa have den Skrivelse her. — Som Nr. 2 staar der i Skrivelsen fra Kommissionen af 26. Februar 1946:

> »Nærmere Oplysninger om Forretningsgangen i Udenrigsmnisteriet vedrørende Indberetningerne fra Berlin af 8. Januar, 13. Februar og 8. April 1940, jfr. Udenrigsministeriets Skrivelse af 29. September 1945 og det Skrivelsen vedføjede Memorandum fra Dem af 11. September 1946.*)«

Det drejer sig om et Par Skrivelser med Beretninger fra Marineattacheen i Januar og Februar 1940 paa et Tidspunkt, da jeg var i England, saa hvad jeg kan sige om dem, er udelukkende Udenrigsministeriets almindelige Praksis med Hensyn til den Slags Beretninger.

Formanden: Tak, vi kan maaske faa det ganske kort.

Mohr: Ja, det kan ikke blive saa langt.

Posten indkommer til Arkivet, aabnes af Underarkivaren, akteres og journaliseres, hvorefter den fordeles til Direktøren og Cheferne for de 3. Afdelinger. Af de ca. 300 Skrivelser daglig, der i min Tid kom til Udenrigsministeriet, gik altsaa kun den vigtigste Fjerdedel til Direktøren, og det beror altsaa i første Omgang paa Underarkivarens Skøn, hvilke Skriverier der er vigtige nok til at gaa til Direktøren.

Hertil er dog at bemærke, at det er Afdelingschefernes Pligt at korrigere Underarkivarens Skøn. Hvis en Afdelingschef modtager en Skrivelse, der efter sin Betydning burde være gaaet til Direktøren, skal han sørge for, at den kommer dèr.

Af de Skrivelser, der gaar til Direktøren, gaar Hovedparten tilbage til Afdelingscheferne med Direktørens Direktiver. Kun en mindre Del — maaske 10—20 daglig — forelægges af Direktøren Udenrigsministeren.

De Sager, der af Direktøren forelægges Udenrigsministeren, falder i to Kategorier. Den ene Kategori er Sager, der er vigtige eller haster. De forelægges Udenrigsministeren af Direktøren ved en mundtlig Konference og gives derefter af Direktøren videre til den paagældende Afdelingschef. Den anden Kategori af

*) Bet. I A. 218.

Sager, mindre vigtige Sager, der ikke haster og i hvilke ingen Ekspedition forudses, f. Eks. politiske Beretninger fra fjerne Gesandtskaber eller lignende, samles daglig af Direktøren i et Omslag og gives Udenrigsministeren til »Hjemmelæsning«. Naar de, i Regelen efter nogle Dages Forløb, kommer tilbage fra Udenrigsministeren, gaar de videre til vedkommende Afdelingschef, fra ham til Kontorchefen og havner sluttelig i Arkivet.

Efter de gældende Regler maa ingen Skrivelse henlægges i Arkivet, medmindre den er forsynet med et saakaldt »ad acta Stempel« fra det Kontor, under hvilket Sagen sorterer. Hvis en Skrivelse sendes til Arkivet uden et saadant »ad acta Stempel«, sender Arkivet den tilbage til Kontoret med Paategningen »ad acta Stempel udbedes«.

Der er kun een Undtagelse fra Regelen om, at Skrivelser ikke kan henlægges i Arkivet uden »ad acta Paategning« fra vedkommende Kontor. Denne Undtagelse er Eksemplarer af Gesandternes politiske Beretninger, der af Udenrigsministeren har været tilstillet Kongen og kommer tilbage derfra. Grunden til Undtagelsen er den, at det altid vil dreje sig om Beretninger, hvoraf der i Udenrigsministeriet findes Duplikat, der danner Grundlaget for en eventuel Ekspedition.

Hvordan det er gaaet med disse bestemte Skrivelser, kan jeg altsaa selvsagt ikke udtale mig om, da jeg ikke har været der paa det Tidspunkt.

Westermann: Ministeren har redegjort for, hvorledes Gangen var med Posten til Udenrigsministeriet, og ogsaa, saa vidt det kan gøres, søgt at forklare, hvorfor de Skrivelser ikke var kommet frem til Direktørens Kendskab. Ministeren har forklaret, at Ministeren kom over i Udenrigsministeriet Kl. 22.30 og faar dèr en Meddelelse om, at der er kommet et Brev fra Berlin. Hvorfra er det Brev kommet? Hvem har bragt det? Hvorledes var Forretningsgangen? Det er vel et Bud i Udenrigsministeriet, der modtager den Skrivelse, og han lægger den ind paa Ministerens Bord uden at foretage sig videre.

Mohr: Jeg vil antage, at han har villet fortælle mig, at han har lagt det ind. Jeg gaar ud fra, at det er kommet lidt før Kl. 22. Da jeg kom til Ministeriet, ca. 21.45, sad Budet paa sin Plads ved Elevatoren. Det er min Erindring, at da jeg lidt før 22 gik ned i Ministeriet, bl. a. til Pressebureauet, var hans Plads tom. Jeg erindrer nemlig, at jeg vilde have spurgt ham, om Afdelingschef *Svenningsen* var i Ministeriet endnu. Budet var der imidlertid ikke, og saa tænkte jeg: jeg skal alligevel dernedad, saa kan jeg se efter. Jeg kunde tænke mig, at han netop paa det Tidspunkt, da jeg gik, da han ikke sad der, har været inde i Udenrigsministerens Værelse og lagt Brevet paa Bordet. Han har saa villet gaa ind og fortælle mig, at han havde lagt det, men saa var jeg borte, for da jeg en halv Times Tid senere kom tilbage, styrtede han straks meget ivrigt løs paa mig og sagde: at han havde lagt et Brev ind paa Udenrigsministerens Bord. Saaledes vil jeg tro, det er gaaet til. Ellers vilde han uvægerlig straks efter at have lagt Brevet ind været kommet til mig og sagt: Der er kommet et Brev, jeg har lagt det ind paa Udenrigsministerens Bord. De plejede at være meget omhyggelige.

Westermann: Jeg kan godt se, at der er en Rimelighed for, at det er gaaet paa den Maade uden for Kontortiden, men jeg har stadig ingen Forklaring paa, hvorledes Brevet kom fra Berlin til Budet i Udenrigsministeriet. Hvordan er det kommet fra Berlin og afleveret til et Bud i Udenrigsministeriet?

Mohr: Forholdet var det— det tror jeg, jeg var inde paa ved sidste Afhøring —, at naar Berlin sendte Post med Flyvere, telefonerede de i Forvejen for at give os et Praj, saa vi kunde hente det ude paa Flyvepladsen, saa fik vi det nemlig adskilligt tidligere, end hvis vi ikke hentede det. Hvis vi ikke hentede det, kom det ind paa Flyvevæsenets Kontor og blev liggende dèr, indtil et eller andet af de Mennesker, der gik hjem, tog det med paa Vejen og bragte det op i Udenrigsministeriet.

Om Mandagen den 8. spurgte Udenrigsministeren netop kort før han tog hjem, om vi ogsaa fik noget Brev i Aften. Det kunde jeg ikke svare paa. Derfor ringede han selv til Administrationskontoret for at høre, om der kom Brev, og fik Svaret: Nej, i Aften kom der ikke noget Brev. Naar Udenrigsministeren vilde have det at vide, var det, fordi han den Aften skulde være her Kl. 8, saa det var tvivlsomt, om det kunde nytte at sende et eventuelt Brev hjem til hans private Bopæl, som man plejede at gøre. Der var ikke adviseret noget Brev, og vi regnede ikke med noget Brev, derfor har

der ikke været noget Bud fra os ude paa Flyvepladsen, derfor har vi antagelig først faaet Brevet ved 22-Tiden, antagelig et Par Minutter før. Saaledes vil jeg mene, det ligger.

Westermann: Altsaa formentlig bragt ind af en tilfældig Funktionær fra Flyvevæsenet?

Mohr: Ja.

Westermann: Af en tilfældig Funktionær?

Mohr: Ja.

Westermann: Finder Ministeren det ikke ejendommeligt, at et Brev, der er saa overvældende vigtigt som det, kan blive liggende nogle Timer paa et Kontor og bringes af en tilfældig Funktionær fra Flyvevæsenet til Udenrigsministeriet?

Mohr: Hvad skal Flyvevæsenet ellers gøre? Efter hvad vi vidste, kom der ikke noget Brev.

Westermann: Er der ikke noget at bebrejde Gesandtskabet i Berlin, fordi de ikke har adviseret Brevet?

Mohr: De har altsaa den eneste Gang i vor Praksis glemt at advisere et Brev.

Westermann: Navnlig den Paategning, Efterskriften, gjorde, at Brevet var af ganske overordentlig Betydning.

Mohr: Ja, da den blev skrevet, maaske, men ikke da den kom, som jeg sagde, men det er naturligvis, som man vurderer det.

Formanden: Saa kan vi vist gaa over til det sidste Afsnit.

Mohr: Ca. 14 Dage efter 9. April kom Kammerherre *Zahle* herop til Konference. Vistnok Søndag den 21. April kom han ud paa Udenrigsministerens private Bopæl. Jeg blev tilkaldt til Samtalen dèr, og næste Dag havde jeg i Fortsættelse deraf en Samtale med Kammerherre *Zahle* i Udenrigsministeriet.

Vi meddelte Kammerherre *Zahle*, at vi i Dagene 5.—6. April havde haft lidt svært ved at blive klog paa hans Opfattelse, der efter vor Mening havde svinget noget frem og tilbage. Kammerherre *Zahle* tog ikke Afstand fra denne Bedømmelse, og det lidet, han sagde, tog i alt Fald jeg — med Rette eller med Urette — som en Indrømmelse. Han var ikke meget tilbøjelig til at komme ind paa konkrete Enkeltheder, men indskrænkede sig til nogle almindelige Bemærkninger om, at vi dog maatte kunne forstaa, at det i de Dage, 5.—6. April, havde været ganske overordentlig vanskeligt for ikke at sige umuligt at naa til noget Resultat med Hensyn til, hvad man skulde tro eller ikke tro.

Jeg omtalte særlig hans telefoniske Udtalelse til mig den 5., »hans personlige Opfattelse i en kort, koncis Sætning«, der gik ud paa, at »man ikke helt kunde se bort fra den Mulighed« o. s. v. Denne Udtalelse havde han ikke paa nogen Maade bekræftet skriftligt, saaledes som det var blevet stillet i Udsigt. Dette havde givet Anledning til Planen om at sende mig til Berlin for at søge yderligere Oplysninger og bringe paa det rene, hvad hans Opfattelse i Virkeligheden var.

Kammerherre *Zahles* Forklaring gik ud paa, at han ikke helt havde tillagt sin Udtalelse samme Vægt, som jeg aabenbart havde. Selv om hans Udtalelse fremkom som Svar paa en Opfordring til at give en personlig Vurdering, havde det ikke været hans Hensigt dermed at give en egentlig Sandsynlighedsberegning, men fortrinsvis at holde alle de forskellige mere eller mindre sandsynlige Muligheder for Øje.

Da jeg ikke havde overværet første Del af Samtalen mellem Udenrigsministeren og Kammerherre *Zahle*, gav jeg næste Dag Kammerherren en kort, sammenhængende Skildring af Reaktionerne her i Anledning af hans Meddelelser.

Straks ved Modtagelsen af den første Beretning den 4. om Aftenen blev vi saa alarmerede, at Udenrigsministeren ønskede Sikringsstyrken indkaldt, om end han stillede sig lidt tvivlende over for Meddelelsernes Rigtighed. Regeringen ønskede imidlertid at vente, til yderligere Oplysninger var indhentet.

Baade de Oplysninger, vi i Løbet af Dagen den 5. fik om Norges og Sveriges Vurdering, saavel som Kammerherre *Zahles* telefoniske Udtalelser til mig virkede beroligende. Og ganske afgjort beroligende maatte den herværende militære Sagkundskabs Vurdering virke. Den gik i Virkeligheden ud paa, at det var ganske urimeligt at tro, at der med Skibssamlingerne ogsaa tilsigtedes Angreb paa Danmark. Om Eftermiddagen den 5. syntes det da at trække op til, at Tanken om Indkaldelser skulde skrinlægges.

Med den 2den Beretning fra Berlin, der kom den 5. om Aftenen, var — forekom det i alt Fald mig — adskilligt mindre beroligende, end det kunde forventes efter den tidligere Telefonsamtale. Den var, som jeg dengang udtrykte mig over for Udenrigsministeren, »nok

beroligende, men ikke beroligende nok«. Resultatet blev da, at Udenrigsministeren genoptog sin tidligere Tanke om at sende *Erik Scavenius* til Berlin for at søge mere Klarhed. *Scavenius* vilde imidlertid ikke paatage sig Opgaven, og det blev saa bestemt at sende mig. Men i Mellemtiden var saa megen Tid gaaet tabt, at Rejsen maatte udsættes til Mandag den 8. Men da den 8. kom, var Begivenhederne jo indtraadt i en helt ny og akut Fase, saa at Rejsen ikke havde synderligt Formaal mere. Nu fandt vel alle, at der vilde være god Brug for at indkalde Sikringsstyrken. Naar det alligevel ikke skete, skyldtes det, saa vidt jeg havde forstaaet, hovedsagelig *Renthe-Finks* Advarsler.

Til Meddelelsen om Forsinkelsen af min Rejse havde Kammerherre *Zahle* bemærket, at det vilde have været meget vanskeligt at skaffe nævneværdig Klarhed, hvis jeg allerede var kommet den 6. Han vilde ikke have misundt nogen den Opgave!

De Kommentarer, Kammerherre *Zahle* i øvrigt knyttede til min Fremstilling, var i det store og hele en Gentagelse af Udtalelser, han havde fremført hos Udenrigsministeren den foregaaende Dag.

Han vilde indrømme, at det vel næppe vilde have medført afgørende Forskel i Begivenhederne, om Danmark *alene* havde mobiliseret, selv om det var sket straks efter hans første Beretning. Og Regeringens Standpunkt med Hensyn til Indkaldelserne kunde i alt Fald forstaas, det var ikke det, han kritiserede. Men hvad han ikke kunde forstaa og i høj Grad kritiserede, var, at de militære Styrker, der var inde, ikke syntes at have været i Alarmberedskab. Hvorledes man end vilde bedømme Beretningerne fra Berlin, maatte de dog i alt Fald virke som en illustrerende Baggrund for de Begivenheder, der trak op 8. April. Og disse Begivenheder talte et saa tydeligt Sprog, at enhver maatte kunne være paa det rene med Situationens Alvor og Farlighed.

Man paastod ganske vist, at vort Militær havde været i højeste Alarmberedskab. Men var det rigtigt? Hvorledes havde det da været muligt, at tyske Troppeskibe uhindret havde kunnet lægge til i København? Havde man glemt at give Kystforterne Besked, siden de ikke var traadt i Virksomhed? Det syntes at være en ren »Köpenickhistorie«. Ingen havde kunnet give ham en fyldestgørende Forklaring.

Jeg kunde kun svare, at efter mit Indtryk havde man her den 8. April været temmelig paa det rene med Situationens Alvor og Farlighed, og efter de Oplysninger, jeg den paagældende Dag havde faaet af Udenrigsministeren, var der ved Ministermøde Kl. 14 besluttet højeste Alarmberedskab baade for Hær og Flaade. Nogen Forklaring paa det Mysterium, at Kystforterne ikke var traadt i Virksomhed, havde det hidtil ikke været muligt at faa, men at Marineministeriet skulde have glemt at videregive Instruktionen om Alarmberedskab, ansaa jeg for ganske usandsynligt.

Det er vist alt ved den Samtale, der kan have Interesse for Kommissionen her.

Formanden: Da det ikke lader til, at der er nogen af Kommissionens Medlemmer, der ønsker at stille Spørgsmaal ..

Holt: Jeg vil gerne stille et Spørgsmaal, men det berører ikke det, Minister Mohr her fremførte.

Formanden: Men har det Relation til Ministerens Forklaring?

Holt: Nej, det angaar noget, der ligger forud. Jeg kan nævne Spørgsmaalet, hvis der ikke er andre, der vil stille Spørgsmaal. Jeg vil gerne spørge, om Ministeren har noget Kendskab til de Forhandlinger, der blev ført i November 1939 vedrørende Mineudlægningerne. Der blev rejst et Krav fra den tyske Marineledelse om, at der skulde foretages Mineudlægninger i Bælterne, og der er den Ejendommelighed ved det, at disse Forhandlinger blev ført mellem den tyske Marineledelse og den danske Marineledelse. Der er endvidere den Ejendommelighed, at denne Mineudlægning skete paa en anden Maade end i 1914, og endvidere dette, at man i 1915 mødte et Krav fra tysk Side om dansk Mineudlægning i Tilslutning til de tyske Miner med en Afvisning. Jeg vil spørge, om Ministeren har noget Kendskab til disse Forhandlinger.

Mohr: Nej; allerede i November rejste jeg til England, saa det kan jeg vist ikke sige noget om. Jeg var praktisk talt borte hele den Vinter. Jeg var hjemme en Uge mellem Jul og Nytaar, men ellers var jeg hele Tiden i England. Jeg kom hjem en af de sidste Dage i Februar.

Formanden: Kommissionen takker Ministeren for i Dag.

Afhøringen sluttede Kl. 11.30.

Fredag den 28. Juni 1946 Kl. 10.

For Kommissionen mødte Skibsfører ved DSB. Jørgen Jørgensen.

Formanden: Inden vi gaar over til Afhøringen, vil jeg gerne bede Dem, Hr. Jørgensen, om Deres fulde Navn og Stilling.

Jørgensen: Jørgen Jørgensen, Skibsfører ved Statsbanerne.

Formanden: Det, vi gerne vil have at vide af Dem, Hr. Jørgensen, er, om De kan give os nogle Oplysninger vedrørende Begivenhederne den 9. April om Morgenen. Vi har faaet oplyst, at De dengang var Fører af Isbryderen »Storebjørn«, og den Morgen skulde, efter hvad vi har at holde os til, »Storebjørn« ligge ved Langeliniekajen.

Jørgensen: Ja.

Formanden: Men inden Kommissionen begynder at rette Spørgsmaal til Dem, vil jeg gerne have Lov at gøre Dem opmærksom paa, at Afhøringen her i Kommissionen foregaar for lukkede Døre, saa De er sikkert paa det rene med, at man ikke bagefter kan referere, hvad man er blevet spurgt om eller har svaret.

Jørgensen: Ja, vel.

Formanden: De vil maaske selv give en Fremstilling af, hvad De observerede den Morgen?

Jørgensen: Jeg har lige skrevet en ganske kort Beretning over min Sejlads og et Uddrag af Skibsjournalen ....

Formanden: Ja, Tak, men De kunde maaske give en mundtlig Fremstilling med Støtte i denne Beretning.

Jørgensen: Det skal jeg gerne. — Jeg var som sagt Fører af »Storebjørn«, og vi laa i Korsør Havn. Den 8. om Middagen fik vi Ordre til at gaa til København; der var jo ikke længere saa forfærdelig meget Is; den var i hvert Fald i Opbrud, saa det var nærmest Drivis. Jeg var paa Kommandobroen til Sjællands Odde, og allerede paa Strækningen derop saa vi betydelig flere Skibe, end vi havde ventet i hvert Fald; der havde indtil da næsten været stoppet for al Trafik. Men vi indhentede — for der var noget Is, og de andre Skibe gik noget langsommere frem, medens vi som Isbryder lettere kunde forcere Isen — ikke saa faa tyske Skibe; vi blev ogsaa sent paa Aftenen overhalet af en stor tysk Krydser, som belyste os, og vi blev ligeledes overfløjet af en stor tysk Militærflyvemaskine, som gik lige tæt ned over Mastetoppene. Ellers indtraf der ikke noget særligt. Ogsaa paa vor Vej ned gennem Sundet mødte vi betydelig større Trafik, end vi havde ventet, og end der vilde have været normalt efter Isens temmelig hurtige Opbrud. Vi observerede bl. a. nede omkring Hven, mener vi, vistnok de Skibe, som senere kom ind til København, et stort Transportskib, et Par Isbrydere eller Slæbebaade, let armerede. Vi saa ogsaa en hel Del Skibe ligge Syd for Middelgrunden, og senere fik vi bekræftet af Lodserne, at ogsaa det var tyske Skibe. Vi kom saa op til Middelgrunden; der plejer dèr at ligge et Vagtskib, men det var ikke paa Plads, og da vi passerede Middelgrunden, blussede vi efter Lods; vi havde ikke Lov til at gaa ind, der var Lodstvang ....

Formanden: Hvad Tid var det, De passerede Middelgrunden?

Jørgensen: Det var ca. ved 23.15 Tiden. Saa blussede vi efter Lods, men der kom ingen Lods; der var en Del Is, og den lille Lodsdamper havde Besvær med at komme ud til os. Saa fortsatte vi langsomt ind efter — jeg kendte jo godt nok Farvandet — med begge vore Projektører tændt; vi blev ikke observeret, ikke belyst fra Middelgrunden. Lidt efter, da vi var kommet et Stykke indefter, kom Lodsbaaden langs Siden, og en Lods, som hed Palm, kom om Bord. Vi talte saa lidt om de forskellige Ting, bl. a. ogsaa om, hvor vi skulde ligge — det plejer Lodserne altid at have Besked med ud til os om — og han sagde, at vi skulde ligge midt for Langeliniekajen, tæt agten for »Godthaab«; det er et gammelt Grønlandsskib, der har ligget ude som Vagtskib. Men da vi kommer ind i Havnen, siger Lodsen: Det var dog mærkeligt, den er jo halet helt op til Sydenden, siden jeg gik ud. Det tog jeg nu ingen Notits af, men gik saaledes som det er Coutume saa tæt som muligt op til et andet Skib for at skaffe Plads; vi gik helt op til Agterenden af »Godthaab« og fortøjede, og da vi havde fortøjet, gik Besætningen til Køjs — den havde været oppe hele Natten —, og der blev kun en Vagtmand

oppe. Nogen Tid efter kom han temmelig aandeløs ned og purrede mig ud: Skynd Dem at komme op, Kaptajn, Tyskerne er ved at gaa i Land paa Langelinie! Saadan noget Sludder, sagde jeg. Jo, Kaptajnen kan jo bare prøve at se ud af Koøjet.

Formanden: Hvad Tid var det?

Jørgensen: Ja, det Klokkeslæt har jeg ikke noteret. — Saa løb jeg op paa Kommandobroen, og da var de tyske Soldater ved at storme i Land ind over Landgangen; en Del var stillet op i Nicherne ved Indermuren, en stor Del stod langs Kajen med Maskinpistoler, og en Del laa langs Kørebanen, den ene bag den anden, med Geværerne parat til Skydning.

Formanden: Det, der særlig har Kommissionens Interesse, er Spørgsmaalet om, hvorvidt der umiddelbart før Tyskernes Landgang skulde være truffet Forberedelse til deres Landsætning derved, at en Del af Kajen er blevet lagt fri, saa de tyske Skibe kunde lægge ind. Har De bemærket noget i den Retning?

Jørgensen: Jeg har hørt en hel Del om det tidligere, og da jeg hørte, jeg skulde her op i Kommissionen, ringede jeg Lods Palm op for at høre, om han vilde vedstaa den Udtalelse, han var kommet med, og som jeg ogsaa har faaet bekræftet af en af mine Styrmænd; det var i Gaar, og han sagde: Det er rigtigt, at »Godthaab« var blevet flyttet, fra jeg gik ud, og til jeg kom ind igen.

Men jeg vil gerne dertil føje, det mener jeg det er min Pligt at oplyse, at for lang Tid siden, det er maaske Aar siden, talte jeg med Havnekaptajn Thomsen, og da sagde jeg: Hør, Havnekaptajn, der tales saa meget om »Godthaab«, at den er blevet flyttet, det ser underligt ud, hvis det er Tilfældet. — Det passer ikke, sagde han, den har ligget der i lang Tid.

Formanden: Der er altsaa en Uoverensstemmelse paa det Punkt.

Jørgensen: Ja, det er der, men det er ganske givet, at den eneste, der ved Besked om det, er Føreren af »Godthaab«; den eneste, der afgjort kan sige, hvor længe han har ligget der, er Kaptajnen paa »Godthaab«. Jeg gik hen til ham, da vi kom ind — han var ved at gaa til Køjs — og skældte ham ud, fordi han ikke var paa Plads, det var saadan nærmest for Plasér, men da berørte jeg ikke Spørgsmaalet, hvorfor han var forhalet. Men som sagt, Lods Palm paastaar, at »Godthaab« var flyttet, siden han var gaaet ud; jeg ved ikke, hvornaar han var gaaet ud, men i hvert Fald i Løbet af nogle Timer om Aftenen var den flyttet fra Langeliniemolen helt op til Isbjørnen.

Formanden: Lagde De Mærke til, at der var mere fri Kaj, end De havde behov?

Jørgensen: Jo, agten for os var hele Kajen fri.

Formanden: Altsaa i en Længde svarende til Transportskibet?

Jørgensen: Ja, meget mere.

Formanden: Man har undret sig over, at netop det Stykke Kaj var fri, idet det viste sig om Morgenen, da Tyskerne lagde til Kaj, at det Sted var saaledes beliggende, at det dækkedes af den højeste Del af Trekroner, saa man fra Middelgrunden, hvis man havde haft den Hensigt, ikke var i Stand til at beskyde det Punkt.

Jørgensen: Ja, det er rigtigt, at det netop var den Plads; det har jeg selv senere faaet bekræftet. Men hvorvidt den Plads er fremskaffet med velberaad Hu, er jeg ganske ude af Stand til at sige.

Formanden: Det eneste, der falder Dem for Brystet, er altsaa den Oplysning, De har faaet fra Lods Palm?

Jørgensen: Ja, jeg siger: Hvor skal vi hen? Jeg troede, vi skulde til Havnegade; dér plejede vi at ligge; men han sagde: I skal ligge ved Langelinie, lige agten for »Godthaab«. Og da vi saa kommer ind, siger han ganske afgjort: Det er mærkeligt, den er flyttet, siden jeg gik ud, dengang laa den midt ved Langeliniemolen, nu ligger den ved Isbjørnen ved Sydenden.

Formanden: Det har Interesse i denne Forbindelse at faa konstateret, hvornaar Lodserne gik ud. Det ved De maaske ikke?

Jørgensen: Nej, men jeg tror, han gik ud ret tidligt paa Eftermiddagen, saadan ved 4-Tiden. Jeg tror, de skifter ved 4-Tiden.

Rasmus Hansen: De gjorde den Bemærkning, at De blev ikke observeret fra Middelgrunden, da De passerede. Var det saaledes, at De skulde observeres, naar de passerede Middelgrunden?

Jørgensen: Medens Vagtskibet laa ude, før Isen blev svær, var det vel nok Vagtskibets vigtigste eller eneste Opgave at kontrolere alle indgaaende Skibe. vistnok sammen med Lodsdamperen. Og jeg ved det ikke, men jeg havde tænkt mig, at den samme Opgave maaske blev

overdraget til Middelgrundsfortet, da Vagtskibet blev inddraget.

Rasmus Hansen: Det forbavsede Dem, at det ikke paa nogen Maade fra Middelgrundsfortet blev tilkendegivet, at man bemærkede, at De passerede?

Jørgensen: Ja, dels var jeg lidt gal i Hovedet, fordi vi laa i saa lang Tid og blussede efter Lods; maaske op til en Time laa vi og blussede efter Lods, og vi laa med begge vore to meget kraftige Projektører tændt. Og det kan godt være, at det er bagefter, det har stødt mig, det tør jeg ikke bestemt paastaa, men vi lignede jo et Krigsskib, naar vi kom saadan; vi var et ret stort Skib, fuldt belyst, med svære Projektører, høje Lanterner o. s. v.; vi kunde se ud som et Krigsskib, saa hvis Middelgrunden har haft en Opgave med at bevogte Indsejlingen, burde vi selvfølgelig være belyst.

Rasmus Hansen: Var det Isgangen i Sundet, der var Aarsag til, at det varede saa længe, inden De fik Lods?

Jørgensen: Ja.

Steen: Fik De Lods i det hele taget?

Jørgensen: Vi gik et Stykke ind uden Lods.

Steen: Det var forbi Middelgrunden?

Jørgensen: Ja, vi var passeret Middelgrunden et godt Stykke, før Lodsbaaden kom.

Steen: Det vil sige, at til Trods for at der var Lodstvang, kunde man den Morgen, naar Lodsen ikke var der, sejle ind, uden at Middelgrunden reagerede?

Jørgensen: Ja, det kunde man vel.

Steen: Ja, det har De ført Bevis for.

Jørgensen: Men jeg maa sige, vi havde en vis Præferencestilling som Isbryder; vi var egentlig ikke underkastet nogen Tvang i den Retning; vi var lige saa kendt med Farvandet som Lodserne og havde ikke altid Tid til at vente, og saa gik vi selv ind.

Rasmus Hansen: Man var paa Middelgrunden klar over, at De kendte Minefeltet?

Jørgensen: Ja, vi gik gennem Minefeltet.

Rasmus Hansen: Ja, vel, men havde man paa Middelgrundsfortet Grund til at gaa ud fra, at Isbryderen var i Stand til selv at gaa gennem Minefeltet uden Risiko?

Jørgensen: Ja, som ethvert Skib, der har sejlet der tidligere, men det var med Risiko i hvert Tilfælde; ogsaa vi, med et stort dybtgaaende Skib som »Storebjørn«, løb nogen Risiko ved at løbe ind selv.

Steen: Da De nu dels havde været ude for, at den tyske Flyver gik saa tæt ned, som den gjorde, og set og oplevet, hvad De i øvrigt havde oplevet paa Turen, var der saa den Morgen — naar De nu lader være med at tænke paa det, der kom bagefter — noget, der foruroligede Dem, saa De sagde til Dem selv, at der vist var noget paa Færde?

Jørgensen: Ja, nu efter saa mange Aar siden .... man plejer jo gerne at sige, at saa længe efter kan man ikke huske noget, men jeg kan alligevel huske saa meget, at en af vore Telegrafister kom farende ud fra Radiorummet og sagde: Hvad F....., det er jo Neutralitetsbrud!

Steen: Hvad var det, han betegnede som saadant?

Jørgensen: At Flyveren var klos over Hovedet paa os, og da var vi inde paa dansk Territorium.

Formanden: Havde De Indtryk af, at den Flyver kom saa tæt for at observere, hvad det var for et Skib?

Jørgensen: Ja, absolut.

Formanden: Det var altsaa en bevidst Manøvre?

Jørgensen: Ja, der var ingen Tvivl; han kredsede om os vistnok et Par Gange.

Steen: Det, jeg gerne vil have Indtryk af for min egen Bedømmelse, er dette: Da De nu kommer ind til Kajen og har haft den Tur, som efter Deres Fremstilling ikke var helt almindelig, var der da ikke saa meget i det, at De sagde: Her er noget paa Færde, her er Ugler i Mosen — og talte om det til nogen?

Jørgensen: Vi talte om det. Paa en Isbryder har man konstant Radiovagt, Føreren forlanger at faa at vide alt, hvad der foregaar i Æteren, og Radiovagten sagde: Det er da F..... til Lufttrafik, der er mellem de tyske Kyststationer og Skibe i dansk Farvand; der har aldrig været saa kolossal en Telegramudveksling som i Nat. Det var Kodetelegrammer.

Formanden: Det var altsaa med andre Ord paafaldende med den Korrespondance, der var?

Jørgensen: Absolut.

Steen: Men alligevel ikke saa meget, at De deraf sluttede, at der var noget paa Færde?

Jørgensen: Nej, det er klart, vi var ligesom alle andre, vi tænkte ikke paa

noget; vi kunde blot se, at det var usædvanligt, og jeg tror nok, man havde Følelsen af, at der foregik et eller andet, men ikke just, at det var herhjemme.

Nørskov: De sagde, at De passerede de tyske Skibe ved Hven, og De formodede, at det var de tyske Transportskibe, som landsatte Soldater i Københavns Havn. Fandt De noget mistænkeligt ved at se de Skibe, da De passerede?

Jørgensen: Nej, det gjorde vi ikke. Vi havde jo under hele Krigen haft mange store Skibe og som Isbryder assisteret mange Skibe Mage til det, saa det kunde vi ikke blive betænkelige ved.

Formanden: Der var maaske Anledning til at spørge Dem om, hvad Grunden var til, at De blev beordret fra Korsør om Aftenen til København?

Jørgensen: Det var om Middagen. Det var, fordi vor Isbrydningstjeneste var forbi og vi skulde til København for Oplægning. Det var ganske normalt.

Formanden: Der var ikke noget mistænkeligt i det?

Jørgensen: Nej, ikke Spor.

Formanden: Da ikke andre ønsker at stille Spørgsmaal, vil jeg paa Komissionens Vegne takke Dem, Kaptajn Jørgensen, fordi De er kommet til Stede i Dag.

Afhøringen sluttede Kl. 10.25.

Tirsdag den 20. August 1946 Kl. 14[30].

For Kommissionen mødte fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch.

Af Afhøringen hidsættes følgende som vedrørende Forholdene omkring Danmarks Besættelse den 9. April 1940:

.....

Jørgen Gram: Er der fra Dr. Munchs Side, maaske i Fortsættelse af den Politik, som Dr. Munch ansaa for ret før Krigen, øvet nogen Indflydelse paa, at den danske Hær i Dagene forud for og lige op til 9. April ikke mere var forberedt paa, naar Overfaldet eventuelt kom, saa at værne Danmark?

Munch: Nej, det er der ikke. Det har vi haft en meget lang Forhandling om i den foregaaende Kommission, og jeg har dèr fremsat min Opfattelse af hele dette Spørgsmaal. Jeg var jo, dengang vi fik Efterretningerne den 4. April om Aftenen, over for Statsministeren og siden, den 5. April, i Ministeriet af den Opfattelse, at man burde overveje Muligheden af at foretage nogle af de Prøveindkaldelser, der havde været planlagt. Men dengang stødte det paa den Opfattelse, at dette ikke burde ske paa det Grundlag, som dengang forelaa; man syntes, Grundlaget var for usikkert, og dertil kom ogsaa den Betragtning, at der naturligvis i nye Indkaldeser forelaa en vis Risiko for, at disse skulde opfattes som udfordrende. Jeg tror imidlertid, at vi har diskuteret det meget nøje i den første Kommission, saaledes at det er vanskeligt at sige mere.

Jørgen Gram: Det, jeg vilde vide, er, om Dr. Munch har givet en bestemt Besked eller øvet en bestemt Indflydelse paa, at Værnet ikke blev taget i Brug.

Munch: At man ikke optog Kampen selve 9. April?

Jørgen Gram: Ja, eller om Aftenen forberedte sig derpaa.

Munch: Nej, jeg har i det hele taget ikke deltaget i nogen Diskussion derom, undtagen — hvad der ogsaa fremgaar af Redegørelsen — den Morgen paa Amalienborg, hvor Spørgsmaalet forelaa, om man skulde fortsætte Kampen eller man ikke skulde. Og der blev heller ikke nogen Grund for mig til dèr at gribe ind. Der faldt enkelte Bemærkninger, deriblandt af Forsvarsministeren og af Kongen, og den Bemærkning, Kongen gjorde, var om en kortvarig Fortsættelse af Kampen.

Jørgen Gram: Mit Spørgsmaal gælder mere den 8. om Aftenen eller Eftermiddagen end den 9. (*Chr. Christiansen:* Det har vi behandlet i den forrige Kommission, det staar i Referatet.)

Munch: Den 8. April om Aftenen har jeg slet ikke deltaget i nogen Forhandling om det Spørgsmaal, og det blev vel overhovedet ikke forhandlet. Jeg tror, alle gik ud fra den Aften, at hvis man blev angrebet og der ikke blev Lejlighed til at tage en Forhandling, saa vilde de danske Soldater gøre Modstand. Det havde de i hvert Fald Direktiver om, ganske paa samme Maade som de havde haft det i 1914.

.....

Robert Mikkelsen: Det er noget ganske andet, jeg vil spørge om. Det er i Forbindelse med Forholdene umiddelbart før den 9. April, hvorom der her tidligere er afgivet Forklaringer, bl. a. ogsaa om, hvad den svenske Gesandt her i Byen og den svenske Gesandt i Berlin har sagt.

Nu har vi jo for nylig her i Kommissionen modtaget et Aktstykke, det er en Gengivelse af, hvad der har staaet i et svensk Blad i Dagene omkring den 9. April i Aar*). Nu vil jeg gerne have Lov til at spørge Dr. Munch: Har De set den svenske Avis, hvor det har staaet?

Munch: Jeg tror ikke, at jeg har set det, jeg tror, at jeg har set et Referat af det i et svensk Blad; om det netop er dette, ved jeg ikke.

Formanden: Det er »*Dagens Nyheter*«, det drejer sig om.

Munch: Ja, jeg tror, at det er »*Dagens Nyheter*«, jeg har set det i.

Robert Mikkelsen: Den svenske Udenrigsminister forklarer her, hvorledes han Dagen før, den 8. April, har været ganske overordentlig foruroliget, og han siger bl. a., at han var oppe hele Natten og foretog sig en Række Ting i Nattens Løb. Det staar her særlig skarpt:

*) A. Nr. 41.

»Den 8. april stod det, vill jag säga, ganska klart för oss i Stockholm att allt samlade sig kring ett blixtangrepp mot Danmark och Norge.«

Og længere nede spørger Journalisten ham, hvordan det forholdt sig med de svenske Gesandtskabers Meddelelser til de danske Myndigheder, og der staar:

»Dåvarande utrikesminister Munch har, som man erinrar sig, inför den parlamentariska undersökningskommission förklarat, att danskarna den 5. april erfarit, att svenska UD fått rapporter om truppkoncentrationer, men inte satte tro till dem. Det var en gammal historia, skulle Stockholm ha sagt. Så sent som den 8. hade — fortfarande enligt Munch — svenske ministern i Köpenhamn förklarat, att han icke hade något besked om någon ändring i uppfattningen i hemlandet, den uppfattning varom han underrättat danskarna den 5. Munch förklarar sig inte ha kännedom om, att danska marinministeriet också den 5. fått en kategorisk varning via vår legation.«

Det siger Journalisten, og derefter svarer Ministeren:

»Litet besynnerligt, det måste jag säga« . . .

»Att vår Köpenhamnsminister icke för varje timme hållits a jour med vad vi visste kan vara förklarligt i den brådska som då rådde, det hänger också samman med, at alla de tre nordiska länderna i stort hade samma informationer att bygga sin uppfattning på.« . . . o. s. v.

Og saa siger han:

»I varje fall stammar icke vad Munch anför från min mun, inte heller vet jag, vad han talar om, när det gäller en »speciell källa« som vi svenskar enligt hans uppfattning skall ha haft och som strax före den 9. skulle velat reducere uppgifterna om truppsammandragningar.«

Det synes jo herefter, som om den svenske Udenrigsminister deri for sit eget Vedkommende vil hævde, at man den 8. April havde Informationer, der gik ud paa, at nu var det umiddelbart forestaaende, og det synes, som om han staar ganske uforstaaende over for, at vi her i Danmark kan have opfattet Opfattelser fra svenske Kilder som beroligende.

Jeg vil blot bede Dem, naar nu De har hørt, hvad den svenske Udenrigsminister dèr siger, sige os, om det giver Dem nogen Anledning til nogen Bemærkninger i Forhold til, hvad De tidligere har forklaret i Kommissionen og den foregaaende Kommission.

Munch: Ja, det kan jo kun give mig Anledning til at gentage, hvad jeg har sagt i den foregaaende Kommission. Jeg har jo ikke kunnet kontrolere, hvem der har sagt hvad inden for det svenske Ministerium, men det, der skete for vort Vedkommende, var, at den 5. April om Formiddagen bad jeg Direktør *Mohr* skaffe oplyst gennem den svenske og den norske Gesandt, hvorvidt man havde de samme Efterretninger, som vi havde faaet, og hvilken Betydning man tillagde dem.

Hr. *Mohr* havde en Samtale med de to Gesandter, og de to Gesandter satte sig derefter i Forbindelse med Stockholm og med Oslo, kom igen til Hr. *Mohr* i Udenrigsministeriet og meddelte, at man havde de samme Efterretninger som vi, men at man ikke fæstede Lid til dem. Et nøjagtigt Referat deraf findes i den første Kommissions Redegørelse, og det er skabt paa Grundlag af et Notat, som Direktør *Mohr* umiddelbart efter Samtalen med de to Gesandter har skrevet ned og efterladt i Udenrigsministeriet; dermed foreligger jo det, som kunde oplyses fra vor Side og til os om det. De to Gesandters Udtalelse er ganske uomtvistelig, Hr. *Mohr* kan umuligt have taget fejl i det. Jeg fik den fra ham, umiddelbart efter at han havde talt med dem, jeg tror et Kvarter eller en halv Time senere, og den svarer nøjagtigt til det Referat, han har skrevet ned. Jeg tror ogsaa, Kommissionen har haft Lejlighed til at høre Hr. Mohr her, og i saa Fald vil De sikkert være paa det rene med en overordentlig sikker og fast Hukommelse; der kan ikke være nogen som helst Tvivl om det. Hvem Gesandterne har talt med, og hvilken Besked de har faaet, tør jeg ikke sige. Og med Hensyn til dette senere var det saaledes, at vi hver Mandag talte med de nordiske Gesandter, og de var da ogsaa i Udenrigsministeriet den Mandag. Da var jo hele Historien brudt løs med Mineudlægning og alt hvad dermed stod i Forbindelse; derfor var det naturligt for mig at spørge dem, om de havde no-

get som helst nyt hjemmefra, og dertil svarede de nej, det havde de ikke, saa der er ikke nogen som helst Tvivl om, hvad der blev oplyst for os.

Robert Mikkelsen: Jeg har ønsket at høre, om De havde noget at bemærke i øvrigt, om der var noget af de af den svenske Udenrigsminister anførte Fakta, som De kunde berigtige, og det er der, saa vidt jeg forstaar, ikke.

Munch: Der er ikke nogle Fakta her, som berører, hvad vi har faaet at vide; hvad man selv har vidst og tænkt sig, det kan jeg umuligt vide noget om ud over det, der blev meddelt fra Gesandterne. Jeg maa indrømme, at jeg er gaaet ud fra, at Gesandterne har afgivet deres Besked efter Bemyndigelse fra højeste Sted i Udenrigsministeriet i Stockholm og i Oslo — det vilde vi i alle Tilfælde gøre her; om det vil sige Ministeren eller Direktøren, eller hvem det er, er noget andet. Men det var det, jeg havde at bygge paa.

Jeg ved ikke, Hr. Formand, om jeg maaske svarer for udførligt paa de forskellige Spørgsmaal?

Formanden: Nej, jeg takker. Men vi har et Par ganske smaa Spørgsmaal til, Dr. Munch, saa skulde vi være færdige.

Jensen-Broby: Som Dr. Munch maaske ved, har vi her i Kommissionen haft en Afhøring af Sekretæren i det danske Gesandtskab i Berlin, *Schøn*, som blev sendt til Dr. Munch som Udenrigsminister den 6.—7. April med en Meddelelse fra Gesandtskabet og samtidig blev informeret for det Tilfælde, at Ministeren havde Lyst til at spørge ham ud. Gjorde det ikke et stærkt Indtryk paa Dem dengang? For det gjorde Indtryk paa os, at De ingen Spørgsmaal havde at stille en Mand, der kom direkte fra Berlin, da De fik den Meddelelse. Han meddelte her i Kommissionen, at De vilde affærdige ham straks, men at han sagde, om ikke De skulde læse Indberetningen først; men De havde ingen Spørgsmaal at stille ham alligevel bagefter. Det forbavser i hvert Fald mig, at Landets Udenrigsminister i en saa spændt Situation ikke har et Spørgsmaal at stille til en Sekretær, der kommer direkte fra Gesandtskabet i Berlin.

Munch: Da jeg læste Kammerherre *Zahles* Indberetning, gik jeg ud fra, at der i den stod alt, hvad han ønskede at sige, og alt hvad der kunde oplyses fra Berlin. Kammerherre *Zahle* var en overmaade omhyggelig Gesandt; jeg gik ud fra, at hans Indberetning var fuldstændig, og den Tanke faldt mig ikke ind, at jeg skulde rette noget Spørgsmaal til Hr. *Schøn*. Hvis Hr. *Schøn* havde haft noget, som det var paalagt ham at sige — jeg vidste ikke, hvor meget han overhovedet var underrettet —, saa kunde han utvivlsomt have gjort det. Jeg tror ikke, jeg ved nogen Lejlighed har været saa afskrækkende over for nogen af Udenrigsministeriets Embedsmænd, at de skulde være ængstelige ved at udtale sig. Jeg tilføjer, at den Tanke, som først og fremmest optog mig i det Øjeblik, da jeg fik Indberetningen, var, at jeg hurtigst muligt maatte i Forbindelse med Statsministeren og med Kongen, og derfor skyndte jeg mig, om jeg saa maa sige, videre med Sagen, saa snart jeg havde læst Indberetningen.

Jensen-Broby: Naar jeg spørger, er det, fordi Hr. *Schøn* har forklaret her, at da han havde afleveret Depechen til Dem, saa vilde De sige Farvel til ham, men saa sagde han, om det ikke var rigtigst at læse den igennem først. Det var hans Indstilling.

Munch: Jeg forstod ikke, at der blev stillet et direkte Spørgsmaal, men forudsat, at man har talt med ham om det i Berlin — hvad jeg ikke kan vide —, kan jeg godt forstaa, at han har været meget optaget deraf og maaske været forbavset over, at man ikke krævede nogen Forklaring af ham. Men han har altsaa ikke selv givet nogen som helst Antydning derom, og han var her jo i to Dage efter, i Udenrigsministeriet, uden at søge mig, og jeg hørte ikke, at han havde haft noget som helst yderligere at tilføje. Jeg ved ikke, om han her i Kommissionen har oplyst noget om, at han havde noget at tilføje.

Busch-Jensen: Det fremgaar af hans Forklaring, at han ikke havde andet at oplyse, end at han kunde nævne Kilderne, nogle Journalister; han havde ikke noget at føje til, det stod alt sammen i Indberetningen.

Jensen-Broby: Ja, han kunde nævne de Kilder, man havde det fra.

Munch: Ja, det stod jo i Indberetningen.

Martin Nielsen: Ja, jeg har ogsaa et Spørgsmaal, som ligger lidt uden for Dr. Munchs Redegørelse.

Gennem Minister *Kauffmann* er Kommissionen blevet gjort bekendt med, hvilke Reaktioner den 9. April medførte i Amerika. Derimod foreligger der for

Kommissionen overhovedet ikke nogen Beretning af lignende Art fra vor daværende Gesandt i Moskva. I den Anledning vil jeg gerne spørge Dr. Munch, hvorvidt der ikke i den første Periode efter 9. April gennem Indberetninger fra Gesandten i Moskva foreligger saadanne Ting, som bør komme til Kommissionens Kendskab?

Munch: Jeg har ikke nogen Erindring om nogen Art af Indberetninger fra Moskva i den Periode. Der kan foreligge almindelige Indberetninger, men der har ikke været noget, som har vakt nogen Opmærksomhed, og jeg antager i øvrigt ikke, at man i Moskva har været meget ivrig for at udtale sig om Begivenhederne den 9. April. Paa dette Tidspunkt var der jo Forstaaelse mellem Sovjet og Tyskland. Hvor megen Hjertelighed, hvor megen Alvor der var i denne Forstaaelse, skal jeg ikke sige noget om — det kan maaske være meget problematisk. Men formelt stod de jo ikke fjernt fra hinanden, og jeg tror ikke, at man fra Moskva let vilde have fundet paa at gøre Bemærkninger over for os med Hensyn til disse Begivenheder. I hvert Fald er der ikke noget, som jeg har nogen som helst Erindring om.

Martin Nielsen: Jeg spørger om det, fordi den tidligere Udenrigsminister, *Christmas Møller*, under sit Englandsophold i en Pjece, som nedkastedes over Danmark, refererer en Samtale om det Spørgsmaal, han har haft med den daværende russiske Ambassadør i London, *Maisky*, hvori *Christmas Møller* erklærer, at det dels gennem denne Samtale, dels gennem Dokumenter, der er forelagt ham, er kommet til hans Kundskab, at Sovjetregeringen umiddelbart efter den 9. April over for den tyske Rigsregering har protesteret mod Besættelsen af Danmark og Norge. Saa er det, jeg formoder, eller i hvert Fald kunde tænke mig, da vi jo dog formelt, om ikke reelt, havde en Gesandt i Moskva, at saa denne Gesandt eventuelt kunde have hørt noget derom, og at et saadant Rygte eventuelt ogsaa kunde være kommet til det danske Udenrigsministeriums Kendskab. Men det er altsaa ikke Tilfældet?

Munch: Jeg har ikke nogen som helst Erindring om at have hørt noget som helst derom.

Martin Nielsen: Det er De sikker paa?

Munch: Ja, jeg har ingen Erindring om det.

Rasmus Hansen: Hvis der her i Kommissionen skal afgives Forklaringer paa Grundlag af det Dokument, som Hr. Martin Nielsen nu nævnte, maa jeg begære, at den sædvanlige Fremgangsmaade anvendes, nemlig at Dokumentet fremlægges her i Kommissionen, før Forklaring paa Grundlag deraf skal afgives.

Formanden: Ja, det er kun et rimeligt Forlangende, saa hvis Hr. Martin Nielsen ønsker at fortsætte paa dette Grundlag, vil jeg foreslaa, at vi udskyder Spørgsmaalet, til vi har faaet forelagt det paaberaabte Dokument.

Martin Nielsen: Eller en Afhøring af *Christmas Møller*.

Formanden: Ja, begge Dele. Det vilde jeg tro var det bedste.

Martin Nielsen: Min Dokumentsamling er ikke i en saadan Orden, at jeg eventuelt vil kunne fremskaffe det paagældende Dokument. Jeg har læst det illegalt, smuglet ind, dèr hvor jeg opholdt mig, men jeg gaar ud fra, at *Christmas Møller* vil være i Stand til at bekræfte det. Jeg gaar derfor ud fra, at Kommissionen gennem Det kgl. Bibliotek maa lade undersøge, om det paagældende Dokument findes, eller ogsaa at *Christmas Møller* afhøres.

Rasmus Hansen: Saafremt det er *Christmas Møller*, der har affattet den paagældende Pjece, kan det formentlig ikke volde stor Vanskelighed at faa det paagældende Dokument fremlagt, idet jeg gaar ud fra, at han har et eller flere Eksemplarer af Pjecen i sit Arkiv — det har jo ikke for *Christmas Møller* været forbundet med nogen Vanskelighed at opbevare de Aktstykker, han udarbejdede, medens han opholdt sig i London i Besættelsestiden.

Formanden: Maa jeg foreslaa, at vi fremskaffer de Dokumenter, der her er Tale om, og saa lader Dr. Munch skriftligt besvare det, der her er Spørgsmaal om.

Saa takker vi Dr. Munch, fordi De er kommet til Stede her i Dag, og for den meget udførlige Redegørelse.

Munch: Ja, jeg har jo svaret lidt udførligt, derfor har det maaske taget lidt lang Tid.

Formanden: Ja, men vi takker for Redegørelsen.

Afhøringen sluttede Kl. 16.45.

Torsdag den 12. September 1946 Kl. 19.

For Kommissionen mødte fhv. Indenrigsminister Bertel Dahlgaard.

Formanden: Hr. Bertel Dahlgaard, De var jo Indenrigsminister, da Krigen brød ud, og derefter Indenrigsminister i den nye Regering fra 10. April til 8. Juli 1940?

Bertel Dahlgaard: Ja.

Formanden: Og De har vedrørende det, der dengang sorterede under Dem, til Kommissionen indgivet en meget udførlig Beretning om Luftværnsforanstaltninger.*) Der er imidlertid til Kommissionen indleveret nogle Spørgsmaal, som man ønsker besvaret.

Inden vi gaar over til Spørgsmaalene, vil jeg imidlertid, idet jeg gaar ud fra, at De kender Kommissoriet og det Hverv, der er paalagt Kommissionen, lige gøre opmærksom paa, at denne Forhandling foregaar for lukkede Døre.

Bertel Dahlgaard: Ja.

Formanden: Det første, det drejer sig om, er, at der ønskes nærmere Oplysninger om Drøftelserne paa Ministermødet den 8. April 1940 vedrørende Iværksættelse af Luftmeldetjenesten.

Bertel Dahlgaard: Angaaende dette Spørgsmaal maa jeg sige, at paa Ministermødet — jeg kan vel sige Ministermøderne — den 8. April 1940 drøftedes overhovedet ikke specielt Spørgsmaalet om Luftmeldetjenesten, det blev overhovedet ikke nævnt. Jeg maa maaske forudsætte, at Kommissionen er klar over, at Luftmeldetjenesten sorterer ikke under Indenrigsministeriet, men under Krigsministeriet. Naar Spørgsmaalet ikke specielt er blevet behandlet den Dag eller omtalt paa Ministermødet, maa jeg gaa ud fra, at det staar i Forbindelse med, at hele dette Spørgsmaal maatte være et Led i den samlede militære Overvejelse. Jeg maa i denne Forbindelse erindre Kommissionen om, hvad man maaske er tilbøjelig til at glemme, at Spørgsmaalet om Luftmeldetjenesten ikke er et Spørgsmaal, der kunde afgøres paa den Maade, at man isoleret vedtog Luftmeldetjenesten. Dette at sætte Luftmeldetjenesten i Funktion maatte nødvendigvis have visse Forudsætninger, bl. a. den Forudsætning, at der samtidig fandt Mørklægning Sted. Det maatte endvidere have den Forudsætning, at de forskellige Centraler blev besat militært — jeg er ikke teknisk kyndig paa det Omraade, men altsaa de Centraler, Meddelelsen skulde indberettes til, og som skulde videregive den til Hovedkommandocentralerne, ellers vilde en almindelig Funktionering af Luftmeldetjenesten være hensigtsløs, og Kommissionen vil jo ikke være i Tvivl om, at de Synspunkter, der blev afgørende i Overvejelsen vedrørende de militære Forhold den 8. April, udelukkede, at de Ting, jeg her har nævnt, blev sat i Gang. De, der erindrer den 8. April og de Synspunkter, der blev afgørende, vil umiddelbart forstaa, at en Mørklægning den Aften selvfølgelig var udelukket. Danmark var ikke i Krig, og Formaalet var at hindre, at Danmark kom i Krig. I denne Forbindelse ønsker jeg nu blot at henvise til, at Generalkommandoens Bestemmelser for Varsling af Luftangreb, som jeg vist har anført i den skriftlige Indberetning, netop omhandler disse Spørgsmaal, idet man siger — jeg har set det efter i Dag —, at man bestræber sig for at udsende Varsel, naar der var overvejende Sandsynlighed for, at et Luftangreb blev sat ind mod vedkommende Omraade.

Mogens Fog: Det vil altsaa sige, at den Fremstilling, som Vicepolitichef *Arthur Dahl***) giver, og som jeg gaar ud fra har været forelagt Dem ...

Bertel Dahlgaard: Jeg har læst den.

Mogens Fog: ... hvor han paa Side 130 nederst, siger:

»Jeg fik det Svar,«

— altsaa ved Henvendelse til Indenrigsministeriet og Indenrigsministeren —

»at Spørgsmaalet tillige med andre Spørgsmaal vedrørende det militære Beredskab havde været behandlet i et Ministermøde, og at det var besluttet, at Luftmeldetjenesten ikke skulde sættes i Funktion«,

at denne Fremstilling er altsaa ikke rigtig.

*) A. Nr. 28.

**) A. Nr. 30.

Bertel Dahlgaard: Med Hensyn til det sidste er det ikke sagt af mig, men maa jeg føje til: Noget andet er, at de Spørgsmaal, det her drejer sig om, er militære Spørgsmaal, dette her var Følgen af de Beslutninger, der blev taget i saa Henseende.

Mogens Fog: Men hvis jeg har forstaaet det rigtigt, var det saaledes, at før Luftmeldetjenesten traadte i Funktion, kunde den civile Luftbeskyttelse i Virkeligheden ikke træde i Funktion, den var Basis for, at de Foranstaltninger, man havde forberedt — og De har i Deres Indlæg af 2. Maj gjort Rede for, at disse Forberedelser, disse forberedte Beskyttelsesforanstaltninger ikke skulde træde i Funktion, saa længe Luftmeldetjenesten ikke traadte i Funktion ...

Bertel Dahlgaard: ... kunde Varslingen ikke foregaa.

Mogens Fog: Nej, det forstaar jeg. Det vil sige, at Ministeriet under Hensyn til sin Vurdering af Situationen mente, at der næppe blev Besættelse eller Krigshandlinger over for Danmark, og at man end ikke indrettede sig med den Mulighed for Øje.

Bertel Dahlgaard: Den Konklusion kan slet ikke drages deraf. Det er, indrømmer jeg, et Spørgsmaal, der formentlig ikke vedrører mig specielt.

Mogens Fog: Ikke specielt?

Bertel Dahlgaard: Det, det drejer sig om i denne Forbindelse, er Spørgsmaalet, om man eventuelt ventede, at danske Byer vilde blive angrebet den paagældende Nat.

Mogens Fog: Det er det, jeg mener. Det var det, jeg sagde: under Hensyn til sin Vurdering af Situationen mente man ikke, der vilde blive Angreb eller krigeriske Handlinger over for Danmark.

Bertel Dahlgaard: Nej, det ærede Medlem sagde Besættelse og tilføjede saa ...

Mogens Fog: Naa, det kan vi se senere af det stenografiske Referat, men i hvert Tilfælde krigeriske Handlinger. Saa vil jeg gerne spørge: Der var ingen Betænkelighed ved den Mulighed, at man kunde prisgive Befolkningen ved at undlade at sætte Luftmeldetjenesten i Gang og derved undlade at sætte Civilbeskyttelsen i Gang?

Bertel Dahlgaard: Det var et Led i de militære Spørgsmaal.

Mogens Fog: Ja, jeg mener blot for mit Vedkommende at maatte opfatte det saaledes, at for ikke at udfordre Tyskland, da man vilde søge at undgaa Krig, som De sagde, vilde man ikke sætte Mørklægning i Gang; hvis det kom til krigeriske Handlinger, var Befolkningen mere ubeskyttet, end om man havde sat det i Gang.

Bertel Dahlgaard: Idet jeg maa henvise til, hvad jeg har sagt, var der utvivlsomt den Aften ingen, som ventede, at Danmarks Byer skulde blive Genstand for Bombeangreb i Løbet af Natten.

Aksel Møller: Jeg synes, det er rigtigt af mig at stille det Spørgsmaal til Hr. Dahlgaard paa Grundlag af de Svar, Hr. Dahlgaard har givet Hr. Mogens Fog: Gav Hr. Dahlgaards Kendskab til Kammerherre Zahles Indberetning den 5. April — Indberetningen fik De vel først Kendskab til i Ministermødet — Anledning til særlig Aktivitet i Indenrigsministeriet med Hensyn til Luftværnsplanens Iværksættelse?

Bertel Dahlgaard: Jeg vil gerne besvare det paa den Maade, at Luftværnet faktisk var i uafbrudt Aktivitet med Hensyn til Forberedelser under hele Krigssituationen.

Aksel Møller: Ja, det er jeg vidende om, fordi jeg selv har haft Lejlighed til at følge det paa et begrænset Omraade, men det, mit Spørgsmaal gjaldt, var, om Indberetningerne af 4. og 5. April fra Kammerherre Zahle gav Anledning til for den daværende Indenrigsminister f. Eks. at forlange Nødforanstaltninger hurtigere gennemført, end Forudsætningerne var efter Planerne.

Bertel Dahlgaard: Nej, mine Direktiver var — og de var ogsaa gældende i disse Dage —, at man skulde arbejde det stærkest mulige. Jeg gør tillige opmærksom paa i Anledning af en Bemærkning, jeg ser i et af de Dokumenter, Kommissionen har tilstillet mig, at mit Kendskab til Situationens Udvikling, Indberetningerne o. s. v., uafbrudt i de Dage af mig blev meddelt Indenrigsministeriets Departementschef, som jeg — det behøver jeg ikke at sige — havde den mest ubetingede Tillid til.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Er der fra Indenrigsministeriets Side inden 9. April 1940 ført nogen Kontrol med Gennemførelsen af de paabudte Foranstaltninger under Statens civile Luftværn?

Bertel Dahlgaard: Maa jeg som Baggrund for det Svar, jeg dèr gerne vil give, minde Kommisionen om selve Sy-

stemet, hvorefter det civile Luftværn var opbygget. Som jeg gør opmærksom paa i Indberetningen, var Systemet opbygget paa de kommunale Myndigheder. Det havde igen sin Aarsag i, at de civile Luftværnsforanstaltninger jo i overordentlig høj Grad har Forbindelse med en Udbygning af de kommunale Institutioner. Jeg minder ogsaa om, at selve Grundlaget for det System, der blev fastlagt her i Danmark, blev lagt i de Forberedelser, der fandt Sted i Tiden fra 1936 til Begyndelsen af 1938 i det saakaldte storkøbenhavnske Udvalg, der arbejdede i nær Tilknytning til Indenrigsministeriet, og hvor Indenrigsministeriets Departementschef af mig var tilforordnet. Dengang dette storkøbenhavnske Udvalg havde afgivet sin Betænkning angaaende Opbygningen, som Indenrigsministeriet besluttede at bygge videre paa, blev det en Nødvendighed at gennemføre en meget stærkere Lovbemyndigelse for Indenrigsministeren. Det var det, der skete ved Loven af 29. April 1938. Efter at denne Lov var gennemført, blev det i den følgende Tid paalagt Landets Kommuner at udarbejde samlede Planer for det civile Luftværn i de enkelte Luftværnsomraader. Saa vidt jeg husker, drejede det sig om 9 A-Byer, 12 B-Byer og 21 C-Byer. Jeg ser i denne Forbindelse bort fra de mindre Byer, hvor det drejede sig om Foranstaltninger vedrørende Sygehusene. Det blev anbefalet disse Kommuner, at de foretog deres Udarbejdelse af samlede Planer paa den Maade, at de indsendte dem til Indenrigsministeriet som Delplaner, for at Godkendelsen kunde ske hurtigere, og disse Delplaner blev altsaa i den følgende Tid godkendt enkeltvis. Som Grundlag for dette Arbejde, dette Paalæg til Kommunerne, havde Indenrigsministeriet gjort Kommunerne opmærksom paa, i hvilken Rækkefølge man af Hensyn til de paagældende Tings Vigtighed ønskede disse Delplaner indsendt, og samtidig var der udsendt Direktiver for de enkelte Tjenestegrene.

Det er dette, jeg gerne vil gengive som Baggrund for det, jeg nu siger, at fra dette Øjeblik paahvilede Planlæggelsen af Luftværnsforanstaltningerne de enkelte Kommunalbestyrelser, selvfølgelig i Samarbejde med Politimestrene. Det er indlysende, at i det Øjeblik, denne Korrespondance skulde finde Sted mellem den centrale Ledelse af Luftværnet og Kommunalbestyrelserne, som nu havde Forpligtelserne, maatte der foregaa et meget omfattende Instruktionsarbejde fra selve det civile Luftværns centrale Ledelse, og det skete derefter. Det skete i betydelig Grad tillige under den Form, at Chefen for det civile Luftværn tog rundt i Landet og afholdt Instruktionsmøder med Repræsentanter for Kommunerne. Dengang man kom saa langt hen, at der var Udsigt til, at Krig kunde komme i en nærmere Fremtid, blev derefter i August Maaned 1939 Politimestrene udnævnt til egentlige Luftværnschefer, og samtidig dermed blev der udnævnt 4 Politikommissærer i Provinsen, de blev stillet til Raadighed for de forskellige Luftværnsomraader som tilsynsførende; de skulde give tjenlige Oplysninger vedrørende tekniske Forhold paa de forskellige Omraader inden for de forskellige Luftværnsgrene. Desuden stilledes Politikommissær Holten her inde fra til Raadighed som direkte Udsending fra Luftværnet med den Opgave at formidle Forbindelsen mellem Byerne og det civile Luftværns Hovedledelse.

Af det, jeg her har sagt, vil man forstaa, at dette at fremme det civile Luftværns Arbejde Landet over i meget høj Grad var afhængig af, at der var den rette Godvilje rundt omkring i Landets Kommuner til at efterkomme de Paalæg, der blev givet dem, og til i det hele taget at løse de Opgaver, som nu var paalagt dem. Derfor foranledigede jeg efter Samtale med Den danske Købstadforenings Formand, at jeg fik Lejlighed til — jeg tror, det var den 7. Oktober 1939 — at tale ved et stort Møde, som Den danske Købstadforening holdt i Ingeniørernes Hus. Det var mit Formaal at foreholde Kommunalbestyrelserne, at man efterkom de Paalæg og foretog de Handlinger, som man i Henhold til Paalæggene havde Pligt til. Hertil skal jeg føje, at i Maanederne Januar—Marts 1940 foretoges der af Repræsentanter for det civile Luftværn en Række Inspektionsrejser til Provinsbyerne. Som et Led i hele denne Instruktionstjeneste og dette Tilsyn, jeg her har nævnt, blev der udarbejdet en saakaldt Standardplan, som jeg har givet Meddelelse om i min skriftlige Indberetning, en Standardplan for, hvad man skulde foretage, og hvorledes man skulde foretage det, for en gennemsnitlig dansk Provinsby, og i den Tid, der var gaaet forud, var der til samtlige Kommunalbestyrelser, der havde disse Pligter, udsendt de saakaldte store In-

struktionspjecer, 13 Instruktionspjecer, hver omhandlende en Tjenestegren. Jeg erindrer ikke, om Kommissionen har faaet tilstillet disse Instruktionspjecer, saa jeg vil gerne aflevere dem her.

Jeg ved ikke, om Formanden tillader, at jeg føjer en enkelt Bemærkning til, foranlediget af en Bemærkning, jeg finder i et Dokument, Kommissionen har tilstillet mig i Dag?

Formanden: Ja Tak.

Bertel Dahlgaard: Jeg er i Dag blevet gjort bekendt med, at den højtærede Kommission har rettet Spørgsmaal til en underordnet Tjenestemand inden for Luftværnet i hans Egenskab af tidligere Sekretær i Dansk Luftværnsforening*). Den paagældende Tjenestemand har i sit Svar indføjet en intern Rapport fra Tjenesten inden for det civile Luftværn; det, jeg her vil berøre, staar øverst S. 124. I denne Rapport, som for øvrigt, ser jeg, først er indsendt et halvt Aar efter den Begivenhed, der omtales her, nævnes netop en Politikommissærs Udtalelser om Mangler, der var til Stede i Aalborg, hvor han nævner, at udstedte Ordrer ikke var efterkommet. Den paagældende Politikommissær er netop en af de Politikommissærer i Luftværnets Ledelse, der var stillet til Raadighed med det Formaal at have Tilsynet med Udførelsen, og naar jeg henleder Opmærksomheden paa dette, er det, fordi det anførte i og for sig er et udmærket Eksempel paa de Gnidninger, der har kunnet opstaa mellem de lokale Myndigheders Udførelse og den centrale Ledelses Paalæg.

Mogens Fog: Men jeg forstaar af det, De har sagt, at man har indskærpet Kommunerne deres Ansvar og forsynet dem med et Materiale, et fyldigt Materiale med Retningslinier for det Arbejde, der skulde udføres, men nogen egentlig Kontrolvirksomhed fra Indenrigsministeriets Side med, om det ogsaa blev udført i Praksis, har ikke fundet Sted — nogen egentlig Kontrolvirksomhed?

Bertel Dahlgaard: Det ærede Medlem maa vel have overhørt, at jeg gjorde opmærksom paa, at der var udnævnt specielle Politikommissærer til at rejse Landet rundt og føre Tilsyn paa dette Omraade.

Mogens Fog: Det overhørte jeg ikke, men der har altsaa ikke for Indenrigsministeriet foreligget Rapporter paa et tidligt Tidspunkt før den 9. April, som viste, i hvor høj Grad det planlagte Arbejde endnu stod tilbage. Naar vi ser de to Dokumenter, nemlig den Redegørelse af 2. Maj, som Hr. Bertel Dahlgaard selv har tilstillet os, og den, som Hr. *Arthur Dahl* har tilstillet os for nogle Dage siden, saa hedder det til Slut i Hr. Bertel Dahlgaards, at den tilstedeværende Luftværnsordning vilde have været en værdifuld Organisation til Hjælp og Beskyttelse for Befolkningen under en Katastrofetilstand, og Hr. *Arthur Dahl* betegner Beredskabet, om jeg saa maa sige, saaledes, at det vilde have kunnet yde en nødtørftig Beskyttelse, hvis det var kommet til en Katastrofesituation. Det kan jo ikke nægtes, at i skarp Modsætning hertil staar de reelle Oplysninger, som foreligger i Hr. *S. A. Andersens* Redegørelse, og som, uanset fra hvem de er fremkommet, dog giver et meget konkret Billede af Forholdene i hvert Tilfælde i Aalborg og Esbjerg, og begge Steder viser det sig, at de planlagte og beordrede Foranstaltninger i den civile Luftbeskyttelses Tjeneste ikke er blevet udført paa en saadan Maade, at Tilstanden den 8.—9. April kunde siges at være tilfredsstillende. Jeg synes det fremgaar tydeligt af de konkrete Oplysninger, der foreligger, at de var ikke gennemført efter Planen, og at det vilde have været en Katastrofe for Befolkningen, hvis det var kommet til Luftangreb, i hvert Tilfælde i disse to Byer.

Bertel Dahlgaard: Jeg vil gerne i Anledning af Deres Bemærkninger sige, at det er givet, at der var Forskelligheder i de forskellige Bykommuner. Kommissionens Medlemmer vil maaske lægge Mærke til, at hvis man sammenholder Frederikshavn og Aalborg, er der en meget betydelig Forskel. Alligevel kan jeg ikke give Dem Ret i Deres Bemærkningers generelle Rækkevidde, idet det selv i Aalborg viser sig, at det ved et forceret Arbejde, som Politikommissæren bl. a. fremførte, lykkedes i nogle faa Dage at faa skabt det nødtørftige, til Trods for, som han fremhæver, at en Del ikke var opfyldt, fordi man havde siddet givne Ordrer overhørig. I denne Forbindelse er jeg nødt til at gøre opmærksom paa, at Indenrigsministeriet og det civile Luftværns Centralledelse i og for sig ikke havde noget Tvangsmiddel over for den enkelte Kommune. Jeg skal selvfølgelig

*) Oberstløjtnant S. A. Andersen. A. Nr. 29.

ikke skjule, at Aalborg var en af de Byer, hvor der har været Gnidninger paa dette Omraade, hvad der jo fremgaar heraf.

Mogens Fog: Nu er det jo de to eneste Byer, hvor vi har et Materiale til Bedømmelse, og vi ved altsaa ikke, om det har været væsentlig bedre i de andre Byer; men i Anledning af Hr. Bertel Dahlgaards Henvisning til Kommunernes Ansvar synes jeg alligevel, jeg vil spørge, om det ikke maa opfattes saaledes, at Indenrigsministeriet var den øverste ansvarlige Myndighed for det civile Luftværn.

Bertel Dahlgaard: Absolut. Jeg var ansvarlig for, at der blev foretaget, hvad der var menneskeligt muligt, for at føre det frem under de Forhold, vi da levede under.

Mogens Fog: Og De mener altsaa stadig, at der var gjort, hvad der kunde gøres, i hvert Fald fra Ministeriets Side, men at det ikke var udført i Henhold til givne Ordrer alle Steder i Landet paa tilfredsstillende Maade?

Bertel Dahlgaard: Naar det ærede Medlem siger: fra Ministeriets Side, vil jeg derunder ogsaa indbefatte det civile Luftværns Centralledelse. Det vil selvfølgelig ikke sige — det vil det ærede Medlem ogsaa forstaa —, at jeg vil hævde, at der ikke er sket nogen som helst Fejl fra Ledelsens Side. Det tror jeg ikke er muligt under disse Forhold, men som almindelig Regel kan jeg sige dette.

Mogens Fog: Men samtidig kan vi vel blive enige om, at der var betydelige Fejl i Gennemførelsen af disse Regler?

Bertel Dahlgaard: Nej, ikke Fejl.

Mogens Fog: Undladelser?

Bertel Dahlgaard: Undladelser, hvor de Retningslinier og de Direktiver og Ordrer, der er givet, altsaa ikke er udført. Det er vel overflødigt at sige, at det, der gælder her, vel har været gældende i praktisk talt alle Europas Byer.

Mogens Fog: Men Faktum er altsaa, at da det ikke er Cirkulærer og Ordrer, men de praktisk gennemførte Foranstaltninger, der i en given Situation spiller en Rolle, saa maa vi fastslaa — og det er det, der har Interesse efter min Mening —, at der for det første ikke blev givet det Signal til at iværksætte Foranstaltningerne den 9. April eller 8. April, som en Igangsættelse af Meldetjenesten vilde have været, og for det andet, at selv om denne Ordre var givet, var Befolkningen ikke saa godt beskyttet, som den kunde have været, hvis de paabudte Foranstaltninger var blevet udført i Praksis.

Bertel Dahlgaard: Jeg har jo ingen Indflydelse paa, hvilke Konsekvenser det ærede Medlem drager, men det er ikke de Konsekvenser, jeg drager. Det fremgaar af, hvad jeg har sagt.

Mogens Fog: Jeg slaar det kun fast som den Opfattelse, jeg har faaet af den hidtidige Afhøring.

Formanden: Det følgende Spørgsmaal er:

Er det rigtigt, at der ikke før Danmarks Besættelse har været afholdt Luftværnsøvelse til Prøvelse af Systemets Effektivitet?

Bertel Dahlgaard: Jeg har i den indsendte skriftlige Redegørelse gjort opmærksom paa, at der i Dagene den 27.—28. November 1937 fandt en Luftværnsøvelse Sted her i København paa Christianshavn. Det var en Øvelse, som foretoges ved Samarbejde mellem Politi og Brandvæsen, Sporveje og Havnevæsenet og de militære Myndigheder, og Baggrunden for denne Øvelse var selvfølgelig en Mørklægning. Endvidere har jeg gjort opmærksom paa, at der i Dagene den 7.—10. November 1938 fandt en stor Mørklægningsøvelse Sted i Samarbejde mellem Militæret og det civile Luftværn i Roskilde. Saadanne Øvelser var det Hensigten at afholde inden for de forskellige Tjenestegrene, efterhaanden som et Sammenspil mellem disse Tjenestegrene med Udbytte kunde ske. Jeg skal i denne Forbindelse sige, at jeg, da jo disse Øvelser medførte Forhold, som man rundt om i Byerne var meget ængstelig for, og paaførte Befolkningen ret store Gener, mente det rigtigt at gøre hele dette Forhold til Genstand for en Omtale i det samlede Ministerium. Jeg har desværre ikke kunnet verificere helt nøjagtigt, hvornaar det er sket: det er i hvert Tilfælde sket, saa vidt jeg kan slutte, i Begyndelse af Februar 1940. Jeg fremførte det paa den Maade, at jeg sagde, at Sandsynligheden talte for en Intensivering af Krigsførelsen i Vesteuropa i Foraarsmaanederne, og derfor vilde jeg foreslaa, at der nu blev foretaget ret omfattende Luftværnsøvelser begyndende her i København. Jeg blev bemyndiget dertil, og jeg forhandlede derefter med det civile Luftværn, som igen forhandlede med Militæret, og det blev derefter fastslaaet, at denne storkøbenhavnske Luftværnsøvelse skulde

finde Sted i 3 Døgn, fra den 18. til den 20. April. Denne Luftværnsøvelse skulde ikke fortrinsvis være en Mørklægningsøvelse, men den skulde være en Mørklægningsøvelse i Forbindelse med Øvelser inden for alle de andre Tjenestegrene. Det var Hensigten efter denne storkøbenhavnske Luftværnsøvelse at gennemføre Luftværnsøvelser i nogle af de større Byer her i Landet. Denne storkøbenhavnske Luftværnsøvelse blev jo aldrig afholdt, fordi Begivenheden den 9. April kom. Alligevel kan jeg sige i denne Forbindelse, at Planlæggelsen var ikke helt uden Betydning, idet utvivlsomt denne Planlæggelse var Baggrunden for, at Mørklægningen her i København faktisk klappede saa godt, som den gjorde, dengang Indenrigsministeriet havde paabudt Mørklægning den 9. April, hvor Militæret havde afslaaet af gennemføre den.

Mogens Fog: Naar jeg har foranlediget det Spørgsmaal stillet, er det netop, fordi jeg synes, at vi maa have opklaret den Uoverenstemmelse, der er imellem Hr. Bertel Dahlgaards Redegørelse og de Bemærkninger, som staar i Hr. *S. A. Andersens* Redegørelse paa Side 120—121, hvor der staar,

> »... der var ikke afholdt nogen som helst Luftværnsøvelse til Indøvelse til Systemets Samarbejde og Funktionering. Det første Luftangreb paa eller Varsling af en By maatte derfor blive det civile Luftværns første Øvelse.«

Men jeg forstaar, at man her maa lægge Vægt paa, at Hr. *S. A. Andersen* har skrevet »Systemets Samarbejde og Funktionering«, idet de Øvelser, der blev holdt, i hvert Fald i Roskilde, i første Række var Mørklægningsøvelser, ikke sandt?

Bertel Dahlgaard: Ja, jeg kan selvfølgelig ikke indlade mig i en almindelig Diskussion med Hr. *S. A. Andersens* Rapport som Grundlag. Jeg maa henholde mig til de faktiske Oplysninger, jeg giver, og til den, som jeg maa henholde mig til paa dette Omraade, Chefen for det civile Luftværn. Da Hr. Mogens Fog atter fremdrager denne Rapport, finder jeg dog Anledning til at sige, da en Undladelse maaske kan blive misforstaaet, at der i denne Rapport angaaende et ganske bestemt Forhold, nemlig det civile Luftværns Henvendelse og Oplysninger til Befolkningen, findes gengivet en halv Side, som er ganske misvisende. Formanden vil maaske derfor give mig Tilladelse til at give den Meddelelse, at fra det civile Luftværn var der tilstillet hver Husstand i Landet, 1,200,000 Husstande, en Pjece indeholdende Oplysninger om, hvordan den civile Befolkning skulde forholde sig i Tilfælde af Luftangreb, hvordan den bedst beskyttede sig, og med Paalæg om, med paaskreven Opfordring til, at man opbevarede denne Pjece. Endvidere, at der i hele Tidsrummet, i hvert Tilfælde fra Krigens Udbrud til den 9. April, blev holdt Radioforedrag af Repræsentanter fra Luftværnet, Chefen for Luftværnet og mange andre, stadig gentagende, paa hvilken Maade Befolkningen kunde beskytte sig bedst muligt. Der blev ustandselig i denne Periode tilstillet Pressen Oplysninger om, hvordan det skulde ske. Jeg ser en lille Historie om to Personer, der var gaaet ud paa en Altan; der staar, de var ikke blevet dræbt, dersom de ikke var gaaet derud. Jeg ved ikke, om Kommissionens Medlemmer ikke ved, at her i Danmark som i alle andre Lande var det gennem lang Tid en almindelig Optræden af Befolkningen, skønt man selvfølgelig vidste bedre gennem alle de Oplysninger, man havde faaet, at man forlystede sig med at gaa ud paa Torve og Stræder og se paa, naar der kom Luftangreb.

Mogens Fog: Jeg maa maaske i Anledning af de indledende Ord i Hr. Bertel Dahlgaards sidste Replik, som syntes at rumme en vis Bebrejdelse over for mig, fordi jeg byggede paa Hr. *S. A. Andersens* Redegørelse og bragte denne i Anvendelse, sige, at vi selvfølgelig, da vi sidder her for at opklare Sagerne, er nødt til at gaa ud fra de for os foreliggende Dokumenter og stille Spørgsmaal paa Grundlag af dem.

Bertel Dahlgaard: Jeg erkender, at jeg overhovedet ingen Ret har til at bebrejde Hr. Mogens Fog noget som helst.

Busch-Jensen: Hr. Bertel Dahlgaard nævner denne Pjece, som var sendt om i de 1 200 000 Eksemplarer, og som indeholdt en Opfordring til at opbevare den. Nu har jeg den ikke mere, men det staar for mig saadan, at der oven i Købet i den var en Opfordring til Husfaderen om at lade alle Medlemmer af Husstanden læse den og gøre sig bekendt med den. Husker jeg ikke rigtigt i det?

Bertel Dahlgaard: Jo, jo.

Formanden: Saa gaar vi over til det sidste Spørgsmaal:

Hvorfor var Evakueringsbestemmelser ikke truffet før den 9. April 1940?

Bertel Dahlgaard: Jeg forstaar ikke helt Spørgsmaalet, idet Forholdet var, at Planlæggelse af Evakueringsbestemmelser var forberedt; det skete i de større Byer i 1939. Jeg minder i denne Forbindelse om, at det ikke paa noget Tidspunkt var Hensigten at genemføre Evakueringsbestemmelser i de mindre Byer. Det er jo et Problem, der selvfølgelig har særlig Betydning for København og de større Byer; jeg kan ikke i Øjeblikket huske, hvilke bestemte Byer det var, men det var altsaa de største. Som Følge af det Paalæg, der var givet de paagældende Kommuner, var der selvfølgelig ogsaa udsendt Instruktionspjecer; jeg sidder her med denne Pjece, der indeholder alle Paabud og Direktiver i den Henseende. Det Paalæg, som var givet i 1939, byggede paa den Opfattelse, man i hvert Fald havde dengang, at Evakuering skulde ske efter det saakaldte Udtyndingsprincip, d. v. s. at man tog visse særlig udsatte Kvarterer, og dèr sagde man: nu tager vi den og den Del af Befolkningen, Børn og Kvinder, og flytter dem til andre Dele af Byen eller helt uden for Byen. I Kraft deraf beskyttede man ikke alene dem, man flyttede, men man gav utvivlsomt i det hele taget en større Chance for, at Luftangreb ikke skulde forvolde saa store menneskelige Ødelæggelser. Paa det Tidspunkt er det klart, at vi i ganske særlig Grad følte Evakueringsspørgsmaalet som paatrængende for Storkøbenhavns Vedkommende, og derfor blev der sat ganske særlige Bestræbelser ind for at gennemføre en Evakueringsplan her i København, og denne Evakueringsplan var meget vidt fremskreden, med store Kartoteker og Beslutninger om, hvilke Kvarterer der skulde udtyndes, hvilke Huse de paagældende skulde tages fra, hvordan de skulde befordres, og samtidig Afgørelse af, til hvilke andre Distrikter, særlig i Nordsjælland, de paagældende skulde føres.

Der skete saa noget, som fik en vis Betydning i denne Forbindelse, idet, som jeg har gengivet i min skriftlige Redegørelse, jeg sendte Chefen for det civile Luftværn til Finland sammen med Ministersekretæren i Indenrigsministeriet for at se paa, hvordan Luftværnsforanstaltninger i det hele taget virkede under en moderne Krig; det var under Vinterkrigen deroppe. Nu er det muligt, at man ikke fik saa mange Erfaringer, idet det viste sig, at Finland praktisk talt, da man gik ind i Krigen, ingen Luftværnsforanstaltninger havde; det er selvfølgelig for stærkt sagt, men stort set; man havde først i sidste Halvdel af 1939, tror jeg det var, gennemført en Lov om civilt Luftværn. Derfor var der i den Rapport, som Chefen for det civile Luftværn, da han kom hjem, afgav til mig, i og for sig ikke saa meget at lære, som jeg havde ventet. Men paa eet Punkt havde Chefen for det civile Luftværn den Opfattelse, at man kunde lære noget af, hvad man havde oplevet under Luftbombardementerne i Helsingfors, og det var med Hensyn til nogle af de Principper, man havde bygget paa herhjemme med Hensyn til Evakuering, og som jeg i øvrigt ikke kan gengive i Enkeltheder, fordi jeg ikke kan huske det nu og heller ikke er tilstrækkelig kyndig paa det Omraade. Man mente, at det var nødvendigt at gaa til en ny Overvejelse af hele dette Spørgsmaal paa et nyt Grundlag, og derfor nedsatte jeg efter Indstilling fra Chefen — jeg tror det var i Januar 1940 — et Udvalg til igen at tage hele Evakueringsspørgsmaalet op til Overvejelse. Det vil ikke sige, at det Paalæg, der var givet de paagældende Kommuner, ikke stadig stod ved Magt, men det var Udtryk for, at man fra den centrale Ledelse ønskede igen en Gang at gennemgaa hele dette Problem. Dette Udvalg var meget vidt fremme i sit Arbejde, da den 9. April kom og afbrød det. Jeg kan i øvrigt i denne Forbindelse sige, at efter den 9. April forlangte Tyskerne Udvalget ophævet; Tyskerne havde i det hele taget ikke i den følgende Tid nogen Interesse for, eller rettere, de var direkte imod, at Evakueringsforanstaltninger gennemførtes.

Mogens Fog: Spørgsmaalet refererede sig ogsaa til en Bemærkning i Hr. *S. A. Andersens* Redegørelse, nemlig den sidste paa Side 127, hvor der staar, at Bestemmelser for Evakuering ikke blev udgivet før ved Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 3. August 1943. Men jeg forstaar, at dette beror paa en Misforstaaelse, at der allerede i 1939 var udgivet Bestemmelser for Evakuering?

Bertel Dahlgaard: Ja, ja, i disse bestemte Byer.

Mogens Fog: Ja, i de bestemte Byer.

Bertel Dalgaard: Men det er rigtigt nok med Bekendtgørelsen af 3. August 1943, som jeg i øvrigt intet Ansvar har for, selvfølgelig.

Mogens Fog: Nej, Nej.

Bertel Dahlgaard: Men dette Slip i Tidsrummet fra den 9. April 1940 til 1943 staar noget i Forbindelse med Tyskernes Indgreb heri.

Mogens Fog: Ja, men hvis jeg maa fortsætte, maa jeg sige, at jeg forstaar altsaa ogsaa, at denne Bestemmelse fra 1939 var saaledes gennemført i København og de paagældende Byer, at Befolkningen var underrettet og kunde underrettes hurtigt, og at der var forberedt Modtagelse af den uden for København.

Bertel Dahlgaard: Det var for Planen her i København. Hvorvidt det blev gennemført i Praksis ude i de faa Byer, det drejede sig om, er jeg ikke i Stand til her i Aften at svare paa; det erindrer jeg ikke.

Mogens Fog: Saa lige en Bemærkning, der falder lidt uden for det sidste Spørgsmaal. Den refererer til Deres egen Redegørelse, Akstykke Nr. 28, hvor der Side 109 tales om, at der sættes Fart paa Civilluftbeskyttelsen i September, da Krigssituationen indtræder. Ikke sandt, da kommer Lovforslagene i Rigsdagen, og de stadfæstes den 8. og den 21. September. Og saa staar der paa Side 110, 2. Stk.:

> »Efterhaanden som den krigsmæssige Situation i Løbet af September 1939 havde afklaret sig, og Faren for øjeblikkelige Krigshandlinger i Danmark ikke syntes akut, fortsattes Arbejdet paa længere Sigt med Udbygningen af Civilbeskyttelsen.«

Jeg vil blot spørge, om det skal forstaas saadan, at man tog det mere med Ro og ikke satte saa stærkt Pres paa, fordi man mente, at Danmark ikke var i umiddelbar Fare?

Bertel Dahlgaard: Nej, det skal forstaas saadan, at i det Øjeblik Krigen udbryder — det er klart —, da forskyder man Bestræbelserne over til det allermest nødtørftige, og efterhaanden som det viser sig, at Danmark ikke inddrages, gaar man over til den mere — om jeg saa maa sige — gromæssige, normaliserede Fremgangsmaade.

Mogens Fog: Javel, fordi man mener at have bedre Tid end ventet.

Bertel Dahlgaard: Ja.

Aksel Møller: I Fortsættelse af dette Spørgsmaal og af et Spørgsmaal, jeg tidligere paa Aftenen har stillet Hr. Bertel Dahlgaard, vil jeg gerne spørge, om jeg har forstaaet det rigtigt, at i Dagene den 5. og 6. April mener Indenrigsminister Bertel Dahlgaard stadig væk, at det bør være den gromæssige Udvikling af Luftværnet, der bør finde Sted, og ikke den noget ilsomme, nødtørftige Foranstaltning paa Grundlag af den Ængstelse, Rapporterne fra Berlin kunde vække?

Bertel Dahlgaard: Undskyld, jeg synes, Spørgsmaalet er lidt subtilt. Jeg har jo sagt, at vore Bestræbelser i Indenrigsministeriet, i det civile Luftværn, hos mig har været at fremskynde disse Foranstaltninger til enhver Tid under Hensyn til de Forhold, der forelaa.

Aksel Møller: Jeg skal ikke ved denne Lejlighed diskutere med Hr. Bertel Dahlgaard, men jeg forstaar, at der altsaa ikke blev sat ekstraordinære Foranstaltninger i Værk fra Indenrigsministeriets Side, efter at Indenrigsministeren i et Ministermøde var oplyst om Rapporterne fra Berlin; det gav ikke Anledning til ekstraordinære nødtørftige Foranstaltningers Iværksættelse paa dette Omraade?

Bertel Dahlgaard: Ekstraordinære?

Aksel Møller: Ja, saaledes som De f. Eks. ved Krigsudbrudet i September 1939 foretager ekstraordinære Foranstaltninger, fremskynder Arbejdet?

Bertel Dahlgaard: Det civile Luftværn arbejdede paa det Tidspunkt ilsomt, som det havde gjort hele Tiden i det halve Aar, selvfølgelig.

Aksel Møller: Jeg kan forstaa, at der altsaa ikke af Indenrigsministeren blev givet nogen Ordre i Dagene den 5. og 6. April vedrørende Luftværnet.

Bertel Dahlgaard: Det var en fuldkommen Selvfølge, Ordrer var i den Henseende slet ikke nødvendige.

Aksel Møller: Hr. Bertel Dahlgaard mener altsaa, der paa det Tidspunkt var gjort, hvad der kunde gøres, og at der ikke var ekstraordinær Grund til at foretage noget videre.

Bertel Dahlgaard: Nej, det mener jeg aldeles ikke. Som det fremgaar af hele Situationen, var der Grund til stadig at arbejde mest muligt, og det blev gjort.

Arnth Jensen: I Tilknytning til den Redegørelse, vi har fra Vicepolitichef *Arthur Dahl*, vil jeg gerne for at faa det klaret — jeg er bange, der er en Misforstaaelse — gøre Hr. Bertel Dahlgaard opmærksom paa, at der staar, at han har haft en Samtale med Indenrigsministeren — det er Side 131. Der staar, at han ringede Indenrigsministeren op, saa vidt

han erindrer, ved 22-Tiden, og saa siger han:

»Jeg husker ikke nu længere Ministerens nøjagtige Svar, men det gik ud paa, at man havde modtaget særdeles beroligende Oplysninger.«

Hr. *Dahl* siger, at han ikke erindrer det nøjagtige Svar, og jeg vil derfor spørge Hr. Bertel Dahlgaard, om det ikke er lidt stærkt udpenslet, dette »særdeles beroligende Oplysninger«?

Bertel Dahlgaard: Jeg har bemærket mig denne Udtalelse og vil gerne i den Anledning sige, at jeg var ikke *særdeles* beroliget den Aften. Men i den Samtale meddelte jeg Chefen for det civile Luftværn to Ting, nemlig dels ... nu husker jeg ikke Datoen, det maa vel have været den sidste Indberetning fra Kammerherre Zahle, som jo indeholdt visse beroligende Momenter; det var paa det Tidspunkt, der fremsattes den Anskuelse, at disse Samlinger af Skibe muligvis havde Nordnorge til Maal. Det meddelte jeg Chefen for det civile Luftværn, og jeg meddelte ham, saa vidt jeg erindrer, tillige en Udtalelse, der var fremsat af *Renthe-Fink* til Udenrigsministeren den paagældende Dag. I hvor høj Grad det har været beroligende for Chefen for det civile Luftværn, kan jeg selvfølgelig ikke udtale mig om.

Arnth Jensen: Nej, men der staar udtrykkelig »særdeles beroligende«. — Maa jeg saa stille et Spørgsmaal til. Jeg vilde gerne spørge, om Hr. Bertel Dahlgaard efter 22-Tiden, altsaa efter at Ministrene og Partiformændene har været sammen, havde nogen Samtale med Udenrigsministeren. Det fremgaar nemlig siden, at denne fik en Meddelelse, da han kom tilbage til Ministeriet.

Bertel Dahlgaard: Ja, Ministermødet afholdtes jo, saa vidt jeg husker, efter Partiformandsmødet, og jeg deltog altsaa i dette Møde sammen med Udenrigsministeren, men jeg talte ikke bagefter personlig med Udenrigsministeren, idet jeg kørte sammen med Justitsministeren hjem.

Arnth Jensen: Det var blot, fordi jeg gerne vilde have dette Spørgsmaal klaret.

Bertel Dahlgaard: Ja, ja. Jeg erindrer ikke, om Chefen for det civile Luftværn har gjort opmærksom paa, at jeg paalagde ham at sætte sig i Forbindelse med mig, dersom der kom til at foreligge noget for ham i hans Egenskab ...

Arnth Jensen: Jo, det staar her.

Bertel Dahlgaard: ... at ringe til mig, og det gjorde han næste Morgen ved 5-Tiden.

Arnth Jensen: Dette her kan nemlig ogsaa have Relation til et andet Forhold, til, at General *Gørtz* f. Eks. tog hjem. Det er derfor, jeg gerne vil have det Spørgsmaal klaret.

Formanden: Er der andre Spørgsmaal? — Da dette ikke synes at være Tilfældet, takker Kommissionen Dem, Hr. Bertel Dahlgaard, fordi De er mødt her i Aften og har afgivet Forklaring.

Afhøringen sluttede Kl. 20.05.

Onsdag den 6. November 1946 Kl. 10.

For Kommissionen mødte Gesandt, fhv. Direktør for Udenrigsministeriet Nils Thomas Svenningsen.

Formanden: Hr. Minister. Vi har bedt Dem komme til Stede her, fordi vi har forskellige Spørgsmaal, som vi gerne vil stille Dem. Forinden vi gaar over til Spørgsmaalene, vil jeg, som vi plejer her i Kommissionen, begynde med at bede om Deres fulde Navn.

Svenningsen: Nils Thomas Svenningsen.

Formanden: Og Stillingen kender vi jo, det er Gesandt.

Svenningsen: Ja.

Formanden: Jeg behøver formentlig ikke over for Dem, Hr. Minister, at gaa ind paa Kommissionens Opgave, altsaa Kommissoriet, det mener jeg, er Ministeren bekendt. Jeg vil kun henlede Opmærksomheden paa, at Kommissionens Afhøringer foregaar for lukkede Døre, saa at Kommissionens Medlemmer er bundet af en vis Diskretionspligt. Jeg maa maaske have Lov til at gaa ud fra, at De ogsaa føler Dem bundet af denne Bestemmelse, saaledes at Referater undgaas?

Svenningsen: Ja.

Formanden: Jeg kan føje til, at der til sin Tid kommer en Offentliggørelse af Forhandlingerne, men derom skal Kommissionen senere træffe Bestemmelse.

Hvilken Stilling indtog De, Hr. Minister, i Dagene omkring den 9. April 1940.

Svenningsen: Jeg var Chef for den politiske Afdeling i Udenrigsministeriet.

Formanden: Og hvor længe indtog De denne Stilling?

Svenningsen: Saa vidt jeg husker, tiltraadte jeg den Stilling i Februar samme Aar og havde den, indtil jeg den 15. Juni 1941 blev Direktør for Udenrigsministeriet.

Formanden: Som Indledning til det første Spørgsmaal, jeg vil stille Dem, vil jeg citere et Stykke af Minister *Mohrs* Forklaring for Kommissionen den 6. Marts 1946 — til Underretning for Medlemmerne skal jeg oplyse, at det er det stenografiske Referat, Sp. 93. Hr. *Mohr* udtaler dèr:

> »Ja, der er en Ting, der har spøget i Kommissionsbetænkningen, og det er denne Opringning fra en Journalist i Berlin til Udenrigsministeriet. Det er ikke rigtigt. Det var ikke en Opringning fra en Journalist til Udenrigsministeriet; det var fra en Journalist til hans Blad. Jeg husker ikke nøjagtigt, om det var en Aflytning, vi fik fra Telefonselskabet, som havde hørt det, eller om det var vedkommende Avis, der selv ringede til os. Jeg fik det paa den Maade, at Direktør *Svenningsen* refererede det for mig og samtidig sagde, at han havde givet det videre, baade til Krigs- og Marineministeriet, og saa var der i og for sig ikke mere for os at foretage sig.«

Det er Hr. *Mohrs* Forklaring. Hvordan forholder det sig egentlig med den Telefonopringning?

Svenningsen: Jeg har ikke nogen sikker Erindring om den Episode, men jeg mener, jeg kan henholde mig til Minister *Mohrs* Forklaring.

Formanden: De kan ikke huske, hvad Meddelelsen gik ud paa?

Svenningsen: Det var en alarmerende Meddelelse, men hvad den i Enkeltheder gik ud paa, husker jeg ikke.

Formanden: Det husker De ikke?

Svenningsen: Nej, men jeg vil gerne understrege, at det var en Pressemeddelelse.

Kristen Amby: Det er ikke let at huske en saadan Meddelelse, men det er sikkert rigtigt, hvad Hr. *Mohr* siger. Kan De erindre, at De har givet den Meddelelse videre til Krigs- og Marineministeriet?

Svenningsen: Det har jeg helt sikkert gjort. Vi stod i de Dage stadig i Forbindelse med de to militære Ministerier, og hver Gang vi fik Meddelelse eller hørte et Rygte, talte vi sammen, saa det har jeg utvivlsomt gjort.

Kristen Amby: Det var almindelig Coutume, at De gjorde det?

Svenningsen: Ja, vi havde et godt Samarbejde med Embedsmændene i de Ministerier, vi stod i nær Forbindelse med dem.

Kristen Amby: Saa selv om De ikke har nogen positiv Erindring om, at De gjorde det, vilde det have været aldeles

paafaldende, hvis De ikke havde gjort det.

Svenningsen: Det vilde det sikkert.

Formanden: Det næste Spørgsmaal vedrører daværende Legationssekretær *Schøns* Besøg her omkring den 4. April 1940. Han kom som Kurér med Kammerherre *Zahles* Indberetning af samme Dato. Af hans egen Forklaring her i Kommissionen fremgaar det, at han ikke var rigtig tilfreds med den Modtagelse, han havde faaet hos Udenrigsminister *Munch* — det er Sp. 109. Han forklarer — dèr begynder hans Forklaring angaaende det Punkt —, at han tog ind til Udenrigsministeriet, hvor han først forsøgte at komme i Forbindelse med daværende Direktør *Mohr*, og da det glippede, søgte han at komme i Forbindelse med Dem, Hr. Minister; det lykkedes, og over for Dem fik han Lejlighed til at udtale sig. Jeg vil gerne bede Dem for Kommissionen referere, hvad De erindrer om den Samtale.

Svenningsen: Maa jeg først sige, at selve den Omstændighed, at Kammerherre *Zahle* sendte en af sine Embedsmænd til København med denne Depeche, var meget paafaldende. Vi havde dengang en Ordning med Luftrafikselskaberne, saa at vi sendte Posten med Piloterne som Kurérer hver Dag, saa i og for sig var der temmelig stor Sikkerhed for, at Brev sendt ad denne Vej, vilde naa frem samme Dag. Ikke desto mindre havde Kammerherre *Zahle* foretrukket at sende en Embedsmand. Det var i sig selv paafaldende og i sig selv en Understregning af den Vægt, man tillagde den Meddelelse. Da jeg hørte, at Hr. *Schøn* havde afleveret Beretningen ude hos Dr. *Munch*, men at han alligevel gerne vilde tale med nogen i Udenrigsministeriet, gik jeg over i Ministeriet og havde dèr en Samtale med Hr. *Schøn*. Jeg kan sige, at han — saadan staar det i min Erindring — ud over, hvad der stod i selve Beretningen, ikke meddelte nogen positiv Oplysning. Samtalen med *Schøn* efterlod et, jeg kan godt sige. stærkt Indtryk af, at man i Berlin betragtede Situationen med megen Alvor, og at Gesandtskabet i Berlin, det vil sige Kammerherre *Zahle*, tillagde de Meddelelser, han havde faaet, og som han altsaa gengav i sin Beretning, meget stor Vægt, kort sagt, at de troede paa Rigtigheden af disse Meddelelser. Det var mit Indtryk af Samtalen med *Schøn*, men som sagt, nogle positive Oplysninger ud over, hvad der stod i Depechen, meddelte han mig ikke.

Formanden: Han talte ikke om, at han havde faaet Ordre til, om man kan sige det paa den Maade, at fremhæve Kildernes Godhed, altsaa ...

Svenningsen: Jo, det kan godt være, at han sagde noget om dette. Jeg har jo efter den 9. April flere Gange talt med Hr. *Schøn* i Løbet af de Aar, der er gaaet, ogsaa om denne Episode, og jeg ved, at *Schøn* selv mener, at han under Samtalen har fremhævet, at den hollandske Militærattaché, hvem Oplysningerne stammede fra, ved tidligere Lejlighed havde vist sig at give rigtige Meddelelser, og det skulde han altsaa have sagt til mig som et Bevis paa Kildens Godhed. Det kan jeg ikke sige, at jeg har nogen bestemt Erindring om, men det er sikkert rigtigt.

Som sagt, hvis jeg maa gentage det: det, der nedfældede sig hos mig efter Samtalen med *Schøn*, var et Indtryk af Situationens Alvor og Gesandtskabets egen Tro paa Rigtigheden af disse Meddelelser.

Jørgen Gram: Det afgørende var her, at Hr. *Schøn* i høj Grad betragtede sig som en underordnet Tjenestemand, der var nødt til at iagttage visse Former, og hvis man fra de overordnedes Side havde det rette Indtryk af, hvor alvorlig Situationen var, kunde man have faaet mange flere Oplysninger, end man fik, Oplysninger, som paa det daværende Tidspunkt vilde have været af uvurderlig Betydning.

Svenningsen: Har Schøn hævdet det under Afhøringerne?

Jørgen Gram: Det Indtryk har jeg i hvert Tilfælde faaet af Afhøringen, at *Schøn* havde ventet, at Udenrigsministeren skulde spørge ham ud, men det skete ikke. Mener Minister *Svenningsen* ...

Busch-Jensen: Inden vi gaar videre, Hr. Formand, mener jeg, det er rigtigt at gøre opmærksom paa, at den Opfattelse, Hr. Jørgen Gram har faaet, ikke stemmer med det, *Schøn* har sagt.

Formanden: Jeg synes, vi skal lade Hr. Jørgen Gram tale ud først.

Jørgen Gram: Jeg vil spørge, om Minister Svenningsen mener at have faaet alle de Oplysninger nede fra Berlin, som Hr. *Schøn* sad inde med.

Svenningsen: Jeg mener, at Hr. *Schøn* over for mig sagde, hvad han havde paa Hjerte, hvad han havde Ordre til at sige.

Busch-Jensen: Det er, synes jeg, korrekt at sige, at for mig staar det saadan, at Hr. *Schøn* netop *ikke* har sagt, at han sad inde med yderligere Oplysninger. Han har sagt meget rigtigt, at det, han skulde opnaa ved en Samtale, var noget andet, nemlig at understrege Kildernes Paalidelighed.

Formanden: Situationens Alvor.

Busch-Jensen: Men uden yderligere Oplysninger.

Jørgen Gram: Det er egentlig det samme, men jeg udtrykker det saadan.

Aksel Møller: Jeg vil gerne tillade mig at spørge Ministeren: Naar De nu havde bemærket det usædvanlige i, at Kammerherre *Zahle* sendte en af Legationens Embedsmænd op som Kurér, og denne Tjenestemand over for Dem som Leder af den politiske Afdeling havde understreget det alvorlige i Depechen og Kildernes Paalidelighed, paa hvilken Maade søgte De saa at lade det Indtryk, De havde faaet, influere paa Deres videre Forhandlinger inden for Udenrigsministeriet, f. Eks. med Udenrigsministeren eller med Ministeriets Direktør?

Svenningsen: Ja, jeg talte med Ministeriets Direktør om det, refererede Samtalen; derudover foretog jeg mig vel ikke noget for at influere paa Forhandlingernes Gang. I øvrigt vil jeg sige, at det afgørende efter min Mening i *Schøns* Sendelse var faktisk det, at han kom, og ikke det, han sagde. Det Faktum, at han kom, til Trods for at vi havde en almindelig Postgang med Flyvemaskine, var alle bekendt fra den første Aften, han var her, altsaa ogsaa Dr. *Munch*.

Kristen Amby: Det Faktum var saa paafaldende, Minister Svenningsen, at De ogsaa vil mene, at den Mand, der er Udenrigsminister, selv om han ikke har været faglig Diplomat i en Aarrække, maa have bemærket det usædvanlige?

Svenningsen: Jeg mener, det var noget ganske usædvanligt, at en Embedsmand blev sendt op som Kurér for personlig at aflevere et Brev.

Kristen Amby: Jeg vil dernæst gerne spørge: Naar det efter Deres Mening, i hvert Fald for Folk, der havde med Udenrigsministeriet at gøre, var paafaldende, at en Embedsmand blev sendt op som Kurér, er det saa ikke efter Deres Mening bemærkelsesværdigt, at *det* ikke har givet Udenrigsministeren Anledning til at spørge Hr. *Schøn:* Hvorfor er De egentlig kommet herop?

Svenningsen: Undskyld, jeg forstod ikke rigtig, at jeg ikke havde givet ...

Kristen Amby: Nej, naar De mener, det er saa bemærkelsesværdigt, er det saa ikke efter Deres Mening ligeledes bemærkelsesværdigt, at Udenrigsministeren, der modtager Hr. *Schøn*, ikke spørger ham: Hvorfor er De egentlig kommet personlig med dette Brev? Hvad ligger bagved?

Svenningsen: Det kan jeg ikke udtale mig om.

Kristen Amby: Nej, De kan ikke udtale Dem om det, men De siger, at det i sig selv var et bemærkelsesværdigt Faktum, at *Schøn* kom, og det giver i hvert Fald Dem Anledning til Samtaler, der ikke giver nye Oplysninger, men understreger Alvoren i Situationen. Jeg spørger igen — det kan De naturligvis lade være med at udtale Dem om —: Forekommer det Dem da ikke mærkeligt, at Landets Udenrigsminister, der ogsaa maa have bemærket det særdeles ejendommelige i, at der kommer en Emmedsmand herop med en Skrivelse, der kunde have været sendt, ikke finder Anledning til ganske simpelt at spørge: Hvorfor kommer De egentlig herop personlig, hvad ligger bag ved det?

Svenningsen: Jeg vil egentlig mene, at dette ligger uden for, hvad jeg som Vidne skal udtale mig om her i Kommissionen. Det er jo en subjektiv Vurdering af den daværende Udenrigsministers Optræden. Det vil jeg helst være fri for at udtale mig om.

Kristen Amby: Tak.

Formanden: Det er heller ikke ...

Kristen Amby: Det er Svar nok.

Arnth Jensen: Jeg vilde ogsaa have været inde paa det Spørgsmaal, som Hr. Kristen Amby stillede, og jeg er ogsaa tilfreds med den Maade, det blev besvaret paa.

De udtalte, Hr. Minister, at De fandt det paafaldende, at en Embedsmand blev sendt op med en Skrivelse, og De faar det Indtryk, at de Oplysninger, som Kammerherre *Zahle* har givet, er rigtige. Saa sagde De, Hr. Minister, at De talte med Direktøren i Udenrigsministeriet om det; fik De senere ved andre Samtaler med Direktøren noget at vide, om, hvorvidt han har ladet det Indtryk, som De havde, gaa videre til Ministeren?

Svenningsen: Nej.

. . . . . .

Den følgende Afhøring vedrørte Kommissoriets øvrige Afsnit.

Aktstykl

NERV

GÜNT

Ringde
Köpe
kl

Den 9 april 19
past någon av os

NOT

PRIL

Aktstykker 41—44.

NERVÖS MINISTER KOM MED TYSK NOT

GÜNTHER EJ UR KLÄDERNA NATTEN TILL DEN 9 APRIL

Ringde upp Köpenhamn klockan 4

Den 9 april 1940 trodde knappast någon av oss i regeringen — i varje fall inte jag — att Sverige i längden skulle kunna hålla sig utanför kriget. Men vårt beslut var att inom ramen för neutraliteten med alla medel hejda den utveckling som syntes oss vara på väg.

Den som yttrar detta är Sveriges utrikesminister från 1939 till 1945, envoyén Christian Günther, när han dagen före första fredens 9 april för Dagens Nyheters medarbetare berättar några minnen från och kring det händelsemättade dygnet för sex år sedan. Hr Günther tar emot i den Vasastadsvåning dit han flyttat från Utrikesministerhotellet, och där rullas ögonblicksbilderna fram från upptakten till den, som förre utrikesministern själv säger, för oss bekymmersamma tiden.

— Orosmolnen hade börjat dra samman över Norden, och vi hade flerfaldiga sätt fått klarhet om deras existens. Den 2 april gjorde ju svenske ministern i Berlin, Richert, en démarche hos tyska regeringen med anledning av uppgifterna om truppsammandragningar i Swinemünde och Stettin, men han fick nu ett snävt svar: den tyske statssekreteraren förklarade sig ingen-

Forts. sista sidan, spalt tre.

Dagen före fredens första 9 april har Sveriges utrikesminister 1940, Christian Günther, berättat om händelserna från utrikesdepartement och utrikesministerhotellets horisont. Över hans bild, tagen i Stockholmshemmet, finns Dagens Nyheters löpsedel från morgonen den 9 och två extrablad, som kom tidigt på förmiddagen — till och med eldstriden i Oslofjorden kunde tidningen ge besked om samma morgon.

Günther... (Forts. från sid. 1)

"Beredskapen ökades ej tidigare enär man icke ville provocera"

ting veta, och skulle han få ryktena bekräftade, så kunde han inget säga, enär det gällde militära saker, erinrar envoyén Günther inledningsvis. Situationen spetsade emellertid till sig, nya rapporter kom, främst rörande den tyska transportflottan och om truppsammandragningar söder om den dansk-tyska gränsen. Den 8 april stod det, vill jag säga, ganska klart för oss i Stockholm att allt samlade sig kring ett blixtangrepp mot Danmark och Norge.

Bekymrade norrmän for till sitt land.

I Stockholm befann sig den dagen några norrmän, ledamöter av norska Nobelkommittén, och tillsammans med dem var jag inbjuden till middag hos kommerserådet Sohlman, Nobelstiftelsens verkställande direktör. Situationen var emellertid sådan att jag ansåg mig böra sända återbud, jag satt på mitt departement och avvaktade rapporterna. Senare på kvällen gick jag emellertid över för att hälsa på mina norska vänner, de var bekymrade och dystra, och samtalsämnet var blott ett enda, den förestående aggressionen. Vi hade alla den uppfattningen att samma stämning härskade i Köpenhamn och Oslo, först efteråt blev det klart att där den stora ovetenheten varit rådande.

Två av norrmännen, professor Fredrik Stang och advokat Jens Mikael Lund, följde mig vid midnatt hem, vi ville tala vidare och höra ytterligare nyheter. Fram till kl. 2, när mina gäster avlägsnade sig för att trots allt söka ta första tåget hem — innerst inne trodde de icke mycket på möjligheten att komma fram —, hade rapporter kommit om att tyska krigsfartyg stävade uppför Oslofjorden. Jag såg mina vänner ge sig av mot hotellet, grubblande över sitt lands öde — det smärtar mig att ingen av dem fick uppleva befrielsen, de dog före den 7 maj i fjol.

Jag höll just på att klä av mig, fortsätter envoyén Günther, när jag fick besked från försvarsstaben om att striderna inletts mellan tyska flottan och de norska kustbatterierna. Därmed var all tanke på sömn utesluten, jag satt uppe resten av natten och fick ytterligare rapporter, bl. a. sådana som visade att aktionen mot Danmark igångsatts, något som gav min hustru och mig tanken på att göra något för att söka rädda en god vän. Det gällde den norske tecknaren Blix och hans danskfödda fru, genom sina teckningar var han ju en nagel i ögat på nazisterna, och vi ville ge honom rådet att ta första färjan till Malmö. Vi beställde vid 4-tiden utan mycket hopp om att kunna komma genom ett samtal till hans hem, lyckades och möttes av ett något yrvaket hembiträde som inte hade en aning om ockupationen men också kunde berätta att familjen rest till Norge. Så underliga var nu detaljerna kring ockupationen att en hel stad bokstavligen sov medan den besattes och att man samtidigt obehindrat kunde ringa dit från ett främmande land — hade Blix varit hemma skulle han ha kunna ta första färjan till Malmö kl. 6 på morgonen, den färja som utanför Köpenhamns frihamn mötte tyska trupptransportfartyg.

Två morgonvisiter av tyske ministern.

I fortsättningen avlivar hr Günther ytterligare en myt om att han i nattskjortan — i varje fall ungefär — och med darrande knän skulle tagit emot vad tyske ministern i Stockholm, prinsen av Wied, framförde när han kl. 5 på morgonen gjorde besök.

— Det var halv 5 som tyska legationen ringde och bad att ministern skulle få komma till departementet en halv timme senare i ett angeläget ärende.

Jag tar gärna emot, men låt oss träffas hemma hos mig, det blir bekvämare för oss båda, blev mitt svar, fortsätter envoyén Günther. Gesanten kom, han var ytterst nervös och blek och han läste endast upp ett kort meddelande om situationen. Just nu håller min beskickning på att dechiffrera ytterligare en depesch, den skall jag be att få återkomma med, sade han endast, han ville icke, eller kunde inte säga mer, hur han än blev utfrågad. Ett par timmar senare kom han på nytt med de bekanta tyska kraven på Sverige om strängaste neutralitet, om rätt till telefontrafik från och till Norge via Sverige, upprätthållande av malmleveranserna etc.

Hr Günther fortsätter:

— Låt mig begagna tillfället att korrigera den allmänt spridda bilden av prinsen av Wied som en man vilken brukade använda sig av metoden att med knytnäven i bordet beledsaga sin framställning. I verkligheten var han en timid, rätt nervös herre, som ofta visade tydliga tecken till oro och ängslan när han på sin regerings vägnar gjorde démarcher uppe i UD. Det fanns aldrig skärpa eller hot i hans framställning. Under årens lopp lärde man sig också av hans ansiktsuttryck läsa ut hur pass allvarligt uppdraget var i varje enskilt fall. Det var dock ett ämne där hans personliga känslor spelade in: det var i fråga om svenska pressens förhållande till Tyskland, där han ständigt lade i dagen såväl förvåning som ledsnad över den föga vänliga ton som de svenska tidningarna begagnade mot Berlin. Jag skulle slutligen vilja säga att prinsen var en alltigenom hederlig karl, som mig veterligt aldrig någonsin givit mig en medvetet oriktig uppgift. Ville han inte eller kunde han inte säga sanningen, så teg han.

Djurgårdspromenad för att samla tankarna.

Mellan prinsens båda besök — fortsätter hr Günther sin skildring av den 9 april 1940 — tog jag mig en Djurgårdspromenad för att i lugn och ro tänka igenom läget och Sveriges ställningstagande. Och därefter fortsatte det påfrestande dygnet: klockan 9 sammanträde i regeringen, så utarbetande av svaret till tyskarna, konselj, nytt besök av Wied, visiter ac brittiska och franska ministrarna, och slutligen hemligt riksdagssammanträde, där statsministern och jag i var sin kammare lämnade besked om händelserna. Hela dagen rann rapporterna från skilda källor in rörande vad som hänt i grannländerna. Och så tyst och snabbt och fullständigt som möjligt började den svenska beredskapen skärpas.

Varningen till grannländerna.

Samtalet kommer in på de svenska varningarna till grannländerna, detaljer i spelet kring ansvaret för händelseutvecklingen, vilket i varje fall i Danmark spelar stor roll. Dåvarande utrikesminister Munch har, som man erinrar sig, inför den parlamentariska undersökningskommissionen förklarat att danskarna den 5 april erfarit att svenska UD fått rapporter om truppkoncentrationer, men inte satte tro till dem. Det var en gammal historia, skulle Stockholm ha sagt. Så sent som den 8 april hade — fortfarande enligt Munch — svenske ministern i Köpenhamn förklarat att han icke hade något besked om någon ändring i uppfattningen i hemlandet, den uppfattning varom han underrättat danskarna den 5. Munch förklarar sig inte ha kännedom om att danska marinministeriet också den 5 fått en kategorisk varning via vår legation.

— Litet besynnerligt, det måste jag säga, kommenterar hr Günther. Att vår Köpenhamnsminister icke för varje timme hållits à jour med vad vi visste kan vara förklarligt i den brådska som då rådde, det hänger också samman med att alla de tre nordiska länderna i stort hade samma informationer att bygga sin uppfattning på. I Berlin delgav Richert danskarna och norrmännen vad han fått veta, och mina samtal med Munch och Koht bestod ju i utbyte av informationer. Man borde ju för övrigt i Köpenhamn, varifrån flottrörelserna och truppkoncentrationerna bäst kunde följas, ha varit bättre informerad än vi. I varje fall stammar icke vad Munch anför från min mun, inte heller vet jag vad han talar om när det gäller en "speciell källa" som vi svenskar enligt hans uppfattning skall ha haft och som strax före den 9 skulle velat reducera uppgifterna om truppsammandragningar.

Till slut tar hr Günther upp den fråga besökaren ställer: Det förhållandet att vi inte förrän den 9 förstärkte vår beredskap, tyder det inte på att även vi här i Sverige tog saken alltför lugnt?

— Flera faktorer spelade in, säger den forne excellensen. Kom ihåg att vårt försvar just var under omgruppering, fram till den 13 mars hade vi haft koncentrationer kring nordgränsen, och de styrkorna var på väg söder ut. Vidare tyckte vi oss ha fått allt större visshet om att aggressionen gällde Danmark och Norge och inte oss. Och slutligen var uppfattningen här — liksom i Danmark — att man icke i onödan skulle provocera ett tyskt angrepp, icke genom sammandragningar av trupper vid sydkusten skapa en bild av att bakom denna skärm kunde allierade styrkor samlas, såvida de allierade vunne den kapplöpning om Norge som faktiskt pågick mellan de krigförande. Det tror jag var ett realistiskt bedömande av situationen, och för Sveriges del har händelserna icke jävat dess berättigande, slutar envoyén Günther.

Gn

Officiel norsk Erklæring i Stortinget i Eftermiddag

Stort engelsk Krigsskib set fra den norske Kyst

Den indenskærs Sejlads helt standset

Fra vor Korrespondent OSLO, MANDAG

I et Fællesmøde, der blev holdt af Udenrigskomiteen og Ministeriet, var ogsaa den kommanderende General og Admiral samt Admiralstabschefen til Stede. Der ventes en officiel Erklæring i Eftermiddag i Stortinget, hvor et Møde holdes for aabne Døre Klokken 19.

Fra Kristianssund meddeles, at man allerede tidligt i Morges saa et stort Krigsskib uden for Kysten. Ved 9,30-Tiden kom Skibet helt ind til Land, men stak derefter til Søs igen. Et stort Fragtskib, der var paa Vej nord paa, blev ikke standset. Folk paa Øerne i Hustadviken, har i Formiddag set et stort britisk Krigsskib, der opgives at være et Slagskib, lige ved Kvitholmen Fyrtaarn. Det har ogsaa været set ved Midtflua, hvor Lyd- og Lysbøjer ligger forankret.

Den indre Dampskibslinie ved Stopeløya er helt spærret for Trafik, og Baadene bliver beordret til den ydre Linie udenfor Skærgaarden. Paa Hustadviken er fem Skibe blevet standset i Formiddag. De er kommet ind til Kristianssund.

Fra Bodø meddeles til Formiddag, at det britiske Minefelt er lagt ud fra Helligvar til Kjærringøy, saaledes at hele Skibslinien er spærret og al Trafik stoppet. Tidligt i Morges kom tre Fiskerbaade fra Lofoten paa Vej til Bodø med fersk Fisk, der var fanget i Nat. Baadene blev standset af en britisk Krydser, der gav Ordre til, at de ikke kunde fortsætte til Bodø De maatte i saa Fald gaa uden om Skærgaarden. Baadene gik efter dette ind til en af Øerne, hvor de fremdeles ligger.

Den franske Blokademinister Monnet.

Norden nærmere end nogensinde ved Storkrigen

„Nya dagligt Allehanda" om Situationen, som det venter hurtigt vil udvikle sig

Fra vor Korrespondent
STOCKHOLM, MANDAG

„Allehanda"s Chefredaktør skriver i Dag i sin ledende Artikel om Krigstruslen og Norden, at et dybt alvorligt Resultat af denne Neutralitetskrænkelse er noget, man ikke skal blunde for. Den indeholder ganske tydeligt og klart, at Norden nu staar nærmere end nogen Sinde ved at komme med i Storkrigen. Norge vil, hedder det videre, selvfølgelig gøre, hvad Landet kan, for at imødegaa de Forholdsregler, som Vestmagterne har truffet. Overgrebene mod Neutraliteten maa afvises, og det slaar ikke til med Protester. De har vist sig at være overordentlig lidet lønnende, men stærkt de end har være motiveret for Saa hurtigt som Sagen udvikler sig i Dag, har de norske Myndigheder sikkert endnu ikke kunnet overveje de nødvendige Forholdsregler, men at man maa tage en rask Beslutning, er ganske givet.

Artiklen slutter med at sige, at hvad det drejer sig om nu i Øjeblikket, er den kommende Udvikling. De skandinaviske Lande kan med god Samvittighed modbevise alle Beskyldninger fra de krigsførende Stater om, at de ikke har iagttaget en streng og upartisk Neutralitet. De vil ogsaa gøre alt, hvad der staar i deres Magt, for at hævde deres Selvstændighed. Man maa selvfølgelig se den Skærpelse af det svenske Forsvarsberedskab, som er sket, mod Baggrunden af den forværrede Stilling i Norden. Man kan vente sig en hurtig Udvikling af Begivenhederne efter dette, og man kan desværre ikke se bort fra, at Folkeretten ikke vil virke hemmende. Alle Hensyn til denne synes man nu rede til at kaste bort fra Stormagternes Side.

Tyskland afventer Norges Holdning til det skete Neutralitets-Brud

Det forbeholder sig sine Beslutninger

Fra vor Korrespondent
BERLIN, MANDAG

I Wilhelmstrasse blev den engelske Mineudlægning ved Norges Kyst kommenteret saaledes, at Tyskland nu afventer Norges Holdning til dette enestaaende Neutralitetsbrud. I øvrigt forbeholder Tyskland sig sine Beslutninger.

Mineudlægningen blev bragt til Ende Morges Kl. 5. Dermed er den en Kendsgerning. Britiske Krigsskibe har Ira norsk Højhedsomraade foretaget ovrigeriske Handlinger imod Tyskland. Ihet man fra autoritativ tysk Side fastslaar dette, gør man tillige opmærksom paa, at Tyskland i de sidste Uger og Dage med speciel Opmærksomhed har fulgt den Udvikling og peget paa den Udvikling, som nu er resulteret i Krænkelsen af Norges Neutralitet.

Englands Mineudlægning karakteriseres i tyske autoritative Kredse som en Handling, der er udsprunget af uhyre Svaghed, uhyre Nervøsitet og uhyre Beredvillighed til at tilintetgøre Neutraliteten. England og Frankrig har, siger man her, besluttet at sætte Neutralitetens Begreb og Ret ud af Kraft. Deres Handlinger i Nat ved Norges Kyst betegner det flagranteste og største Brud paa Neutraliteten — ja, den er, siger man her, en krigerisk Handling over for en Nation, som ikke er i Krig.

Det tyske Standpunkt over for Mineudlægningen ved Norges Kyst blev i Wilhelmstrasse i Middags formuleret saaledes: Tyskland staar iskold over for denne Kendsgerning, iskoldt iagttager Tyskland Udviklingens Forløb, iskoldt forbeholder Tyskland sig sine Handlinger.

Kn.

Operationen skal hindre Malm-Farten men er ogsaa rettet mod anden Trafik

Tyskland har – siger London – overtraadt alle Folkerettens Bestemmelser, undtagen den ene, som de Allierede i Dag har tillempet

LONDON, MANDAG (RB.)

Reuters Bureau erfarer fra bedste Kilde, at den britiske Mineudlægning i de norske Farvande, saaledes som allerede meddelt, blev foretaget ved Daggry i Dag. Det var en fælles Operation af den franske og den britiske Flaade, og den er rettet mod Tyskland og ikke mod de Neutrale.

Malmfarten mellem Narvik og tyske Havne ventes at blive alvorligt hindret, om ikke fuldstændigt lammet.

Men Operationen er ogsaa rettet mod anden Skibsfart. Til England er der indløbet Oplysninger om, at tyske Skibe undgik den britiske Kontrabandekontrol ved at slippe gennem Territorialfarvandene og at tyske Korsarer ogsaa slap ud i rum Sø paa lignende Maade. Man haaber, at Operationerne i Dag vil forhindre alt dette.

Det understreges i autoritative Kredse i London, at det af de Allierede foretagne Skridt er i de Neutrales egen sande Interesse saavel som i Storbritanniens og Frankrigs. Medens det kan hævdes, at den allierede Operation i Dag er *et teknisk Brud paa Neutraliteten*, fremhæves det, *at Neutralitetsreglerne altid har Gyldighed*, og hvis den ene Part stadig ringeagter dem, kan der kun vanskeligt rejses Krav om, at de skal anvendes stramt af den anden Part.

Det bemærkes, at Tyskland har overtraadt alle de Bestemmelser i Folkeretten, der kan overtrædes, undtagen den ene, der i Dag er blevet tillempet af de Allierede, og den er ikke blevet overtraadt, fordi det ikke passede Tyskland at gøre det. De Allierede nærer ingen Hensigter om at udvide Krigsskuepladsen; men det kan siges, at de vil reagere meget skarpt mod ethvert Skridt, som Tyskland muligvis kan tage mod Skandinavien.

AALBORG, MANDAG

De socialdemokratiske Menighedsraads-Medlemmer i Aalborg Amt holdt i Gaar Møde til Drøftelse af Bispevalget. Blandt de Navne, der val paa Tale, var Stiftsprovst *Noring*, Viborg, Domprovst *Ege*, Roskilde, og Pastor *Paul Nedergaard*, København og Stiftsprovst *Fog-Petersen*, Odense. Der nedsattes i øvrigt et Udvalg, der skal søge Føling med de andre kirkelige Retninger.

Svensk Indkaldelse af Mandskab

Ingen Foranstaltninger udover de i Gaar trufne Skærpelser af Forsvars-Beredskabet

STOCKHOLM, MANDAG

Den fransk-engelske Note til Sverige, der overgaves for et Par Dage siden, er nu bekendt i politiske Kredse i Stockholm. Den indeholder ingen konkrete Krav i Lighed med dem, der er stillet til Norge, men er, efter hvad jeg erfarer, holdt i en meget skarp Form. Den vil ikke blive offentliggjort i Dag, men først i Morgen. Efter de samme Linier som i Noterne til Norge hævder Noten, at Sverige ikke har været neutral i Forholdet til Tyskland.

Den svenske Regering har ikke truffet nogen Forholdsregel ud over at skærpe Forsvars-Beredskabet paa visse Punkter. Dette er imidlertid sket flere Gange siden Krigens Begyndelse og betyder blot, at enkelte Aldersklasser indkaldes udover det normale, at tekniske Tropper indkaldes, samt at forskellige andre Forsvarsgrene faar mere Mandskab.

Ring til:
CENTRAL 14362 . 3662 eller 15964
og hør, hvorledes De bedst og billigst opfylder
ROTTELOVEN
Vi kan foretage de lovbefalede Udlægninger for Dem, eller De kan købe vore Præparater til egen Udlægning.
RATTEFI Selskabet, Chr. d. IV's Gade 3, K.

Fransk-engelske Noter om Mine-Udlægning overgivet i Oslo tidligt i Morges

Møde mellem Regeringen og Stortingets Udenrigs-Komité i Formiddag

Fra vor Korrespondent. OSLO, MANDAG

Kl. 6 i Morges indfandt den britiske Minister og den franske Minister i Oslo sig i Udenrigsministeriet og afleverede Noter til den norske Regering af nøjagtig samme Indhold. Noterne gik ud paa, at England og Frankrig har udlagt tre Minefelter i norske Farvande, og de gav Begrundelse for dette. Den vagthavende Sekretær i Udenrigsministeriet modtog Noterne og underrettede Udenrigsminister Koht om Indholdet.

Der er Møde i Stortinget i Formiddag mellem Ministeriet og Tingets Udenrigs-Komité til Behandling af Sagen og den Protest, som Norge vil fremføre overfor det franske og britiske Skridt.

Intet Varsel til Norge paa Forhaand

Der er ifølge „Dagbladet" stærk britisk Vagt ved Minefelterne, saa det vil være ugørligt for Norge at prøve at fjerne Minerne med Magt.

I Slutningen af forrige Verdenskrig udlagde Norge selv Miner ved Utsire, ved Jæren paa Norges Sydvestkyst. Efter hvad „Dagbladet" mener at have bragt i Erfaring, har der ikke nu været rettet nogen Henvendelse til Norge om selv at udlægge Minefelter, og det, der er sket, har ikke været varslet paa Forhaand overfor de norske Myndigheder, saa det er altsaa sket ved et Kup, siger Bladet.

Ingen Forholdsregler i svensk Farvand

STOCKHOLM, MANDAG (RB. fra Tidningarnas Telegrambyrå)

I Anledning af, at de engelsk-franske Mineudlægninger ved Norges Kyst nu er blevet kendt, har Tidningarnas Telegrambyrå i Udenrigsministeriet spurgt, om lignende Forholdsregler fra engelsk-fransk Side eventuelt vil blive foretaget i svensk Farvand. Saaledes er Forholdet ikke. Nogen Mineudlægning i de svenske Farvande og Ruter, som der kunde være Tale om, er ikke blevet foretaget.

Berlingske TELEFON-ANNONCER — Central 6571

I Morgen aabner-

BISPEBJERG AFDELINGEN
FREDERIKSBORGVEJ 92

Indskud modtages paa følgende Vilkaar:

Alm. Sparekassevilkaar, ogsaa med Anvendelse af Checks. 3 Maaneders Opsigelse til forhøjet Rente. Børnekonti med Sparepræmie efter særligt Sparesystem og med Udlaan af Sparebøsser.

Værdier modtages i aabent og lukket Depot. Forvaltning af Formuer. Forvaltning af Indtægter. Bokser udlejes. Udlaan ogsaa mod Haandpant.

SPAREKASSEN
for Kjøbenhavn og Omegn

MAGNYL Tabletter
Hver Tablet indeholder 50 cg Acetylsalicylsyre.
20 Stk. ..... 90 Øre
50 „ ..... 175 „
100 „ ..... 260 „
KØBENHAVNS APOTEKERFORENING

HAVE OG BALKON PARASOLLER
flere hundrede Parasoller anvendt 3 Dage til Vejtælling.
eventyrlig billige Priser
Store Størrelser
Kr. 15.85
MØRCK'S Paraplyfabrik
Kobmagergade 37 — City Afd., Østergade 52.

Aktstykke 42 A (jfr. 19).

Havnepolitiet
Knippelsbro ind Dag
ud Dag

INTERNATIONALT LASTLINIE CERTIFIKAT FOREVIST

Forbliver hos Toldvæsenet.

Bolværksseddel

for

FRIHAVNEN

Dampskibet Elbe Reg. Tons 641.16

Hjemsted Hamburg Fører Schmidt

Løbe-Nr.	Havnefoged-Distrikt og Bolværk	Aar 19 40	Til Ankers	Anlæg ved: Havnev. Bolv.	Pæle og Bøjer	Yderside	Frihavns Bolv.	Priv. Bolv.	Hvortil benyttet	Havnefogdens Underskrift
566	Nord Distrikt. Frihavnen.	fra..					30/3		Losning og Ladning	
		til ..					4/4			
121	Sydhavn	fra..		4/4					Losning og Ladning	
		til ..		5/4						
181	Revalerhavn Bygn	fra..						5/4	Losning og Ladning	
		til ..						6/4		
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								

96 15
105 20
20 L 35
208 129

ad Vedk. Udg. Nr. 184, d. 3/5 40

Frued

T.D.R.3'Kontor J.A.Nr. 511/1946

A/S J. H. SCHULTZ TRYK KØBENHAVN

Knippelsbro ind Dag
ud Dag

INTERNATIONALT LASTLINIE CERTIFIKAT FOREVIST 7

Forbliver hos Toldvæsenet.

Bolværksseddel

for

Damp skibet Ella Holm Reg. Tons 544,09

Hjemsted Köln Fører Grosskop

Løbe-Nr.	Havnefoged-Distrikt og Bolværk	Aar 19 40	Til Ankers	Anlæg ved: Havnev. Bolv.	Pæle og Bøjer	Yderside	Frihavns Bolv.	Priv. Bolv.	Hvortil benyttet	Havnefogdens Underskrift
126	Tegiholms Distr. Cl. Frihavns Havn.	fra..						6/4	Losning og Ladning	Stockholm
		til ..						13/4		
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								
		fra..							Losning og Ladning	57-20
		til ..								27-20
		fra..							Losning og Ladning	61 60
		til ..								
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								

ad Dansk. Udg. Nr. 162, d. 12/5 40

T.D.R.3'Kontor J.A.Nr. 511/1946.

A/S J. H. SCHULTZ TRYK KØBENHAVN

Knippelsbro ind. Dag
ud. Dag.

Kl. 6hr/10

Forbliver hos Toldvæsenet.

Bolværksseddel

for

Dampskibet Massuren Reg. Tons 1296,86

Hjemsted Königsberg Fører Pfeiffer

Løbe-Nr.	Havnefoged-Distrikt og Bolværk	Aar 19 40	Til Ankers	Anlæg ved: Havnev. Bolv.	Pæle og Bøjer	Yderside	Frihavns Bolv.	Priv. Bolv.	Hvortil benyttet	Havnefogdens Underskrift
203	Kalvebod Distrikt Islands Brygge	fra..		18/3					Losning og Ladning	3098,07 P. Christiansen
		til ..		22/3						
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								

ad Bdes Udg. Nr. 58, d. 8/4 1940

T.D.R.3'Kontor J.A.Nr. 511/1946

A/S J. H. SCHULTZ TRYK KØBENHAVN

Ind Dag
ud Dag

FRIHAVNEN

Forbliver hos Toldvæsenet.

Bolværksseddel

for

Dampskibet Kreisau Reg. Tons 1773,43

Hjemsted Hamburg Fører Jaser

Løbe-Nr.	Havnefoged-Distrikt og Bolværk	Aar 19 40	Til Ankers	Anlæg ved: Havnev. Bolv.	Pæle og Bøjer	Yderside	Frihavns Bolv.	Priv. Bolv.	Hvortil benyttet	Havnefogdens Underskrift
566	Nord Distrikt. Havnevæsenets brandsikre Skur Sundmolen.	fra..		30/3					Losning og Losning	
		til ..		2/4						
	Nordre Redhavn Frihavnen.	fra..					2/4		Losning og Losning	
		til ..					3/4			
115	Sydhavn	fra..		2/4					Losning og Ladning	297.5 Tons
698		til ..		4/4						
	Nordre Redhavn Frihavnen.	fra..					4/4		Losning og Ladning	
		til ..					5/4			
		fra..							Losning og Ladning	
		til ..								

Oppg. Kgs. Sundmolen 61 Tons.

T.D.R.3'Kontor J.A.Nr. 511/1946

Havneafg. § 1 A.

Havneafgift til Frihavnen

Knippelsbro 10

A/S J. H. SCHULTZ TRYK KØBENHAVN

Sydh. Udg. Nr. 84 8/4 Frihavn

Øst- Vest- og Mellembassin

	Losset	Ladet
VED BOLVÆRK	1052 Tons	Tons
VED BØJER eller PAA YDERSIDE	"	"

KFA Kontoret for Beregn. af Arbejdsløn, d. 17/4 40

E Larsen

Frihavnen tilkommer for 6 Døgn, beregnet 96 Kr. 15 Øre, tilkommer 64 Kr. 10 Øre, for meget 32 Kr. 05 Øre, tilført T. H. K.

Havneadministrationen tilkommer for 3 Døgn, beregnet — Kr. — Øre, tilkommer 32 Kr. 05 Øre, for lidt 32 Kr. 05 Øre, Fol: 73

3/6-40

Kroneløbsbassin og Nordre Redhavn

	Losset	Ladet
VED BOLVÆRK	260 Tons	Tons
VED BØJER eller PAA YDERSIDE		

KFA Kontoret for Beregn. af Arbejdsløn, d. 23/4 40

E Larsen

Fordeling af § 1 A

Havnevæsenet 57 Kr. 98 Ø.

Frihavnen 57 Kr. 97 Ø.

Ialt 115 Kr. 95 Ø.

Kroneløbsbassin og Nordre Redhavn

	Losset	Ladet
VED BOLVÆRK	1213 Tons	Tons
VED BØJER eller PAA YDERSIDE		

KFA Kontoret for Beregn. af Arbejdsløn, d. 23/4 40

E Larsen

Havneafgift til Frihavnen

	Kr.	Øre
efter § 1 A		
- § 1 B	127	30
- § 15		
Ialt		
Fælkbr. Udg. M.	357	95

Aktstykke 42 B (jfr. 19).

40

Formular Nr. 46.

Udskrift af Vagtjournal for Toldbodens Havnedistrikt for Dagene 8.-1o. April 194o

Anmeldelses Datum	Forseglings Attestens Datum	Toldsedlens Nummer: Indenlandsk	Toldsedlens Nummer: Udenlandsk	Arkets Nummer: Indladning	Arkets Nummer: Udlosning	Skipper	Skib	Hvorfra	Ladning for Indgaaende	Liggeplads	Toldassistent	specielt	sluttet	Udklareret: Nummer	Udklareret: til	Tonsdrægtighed	Bestuvning: Indgaaende	Bestuvning: Udgaaende	Ladning for Udgaaende	Anmærkning
										Mandag den 8. April 194o										
		35				Brumloop	S/S Kurzesee	Lübeck	Stkg.	N.T.	H. Larsen		1o/4	1o4	Frihavnen	333.12	uopl.	Ladn.		
		33				Rasmussen	S/S Lilleborg	Børsens D	tom Anker-	Refsh.	Rasmussen		12/4	_	Kalkbr.D.	86o.75	-	-		
		34				Mortensen	Pram 41	Frihavnen	kæde	Refsh.	-				Chr. D.	3o.45				
										Tirsdag den 9. April 194o										
		36	2-3			Ellehammer	S/S Odin	Gøteborg	Stkg.	Sdr.Toldb.	Sørensen		2o/4	116	Randers via Nyh. D.	318.99	283,9			Revers medg.
		38	4			Jørgensen	S/S Skodsborg	Leith	-	-	HansLarsen		1o/4	-	Børsens Distr.	85o.49	16,7	Restl.		Uinkvireret.
		37				Mortensen	Skt. H/S Esther	Aalb.	Cement	Lynetten	Refsg.		15/4	7o	Nørres.	73.73	171,o	-		
		39				Brich	S/S Polly	Børsens D	tom	Rfh.	-		24/4	-	Sydh.	465.67	-	-		
		4o				Schmidt	S/S Elbe	Hamb. via Sydh.	Jern	B. W.	Rasmussen		3o/4	134	Tyskl.	641.16	484,1	-		
										Onsdag den 1o. April 194o										
										Intet										

Rigtig Udskrift.

B. Amdisen
o. a.

Ch. Johansen, Kbhvn.

T.D.R.3'Kontor J.A.Nr. 511/1946

Aktstykke 43 (jfr. 34). **Mineudlægninger i Store Bælt.**

Fortsættes sidste Side.

in steren,

i Rekon-
ster, Sir
arer, Sir
og man
placering
nogen af
ar Luft-
1924—29.
it i hans
da han i
Premier-
ver Bord
ining af
val-Plans
Konflikt.
ir Kings-
ubestrid-
let han i
iver For-
liske Ko-
komitéen,
i Forbin-

Tyske Styrker parat til Undsætning af Malmen?

Opsigtvækkende Artikel i „Daily Telegraph" angaaende Landsætningsplaner i Norge

Den nye Sterling-Ordning ført ud i Livet

Se Side 16

Jernmalmtransport ad Bane til Narvik skal være annulleret

Fra vor London-Redaktion

London, Onsdag Aften.

DAILY TELEGRAPHS udsendte Medarbejder i Stockholm og Finland, George L. Steer er i Dag vendt tilbage til London. Daily Telegraph indeholder i Morgen følgende Artikel af Mr. Steer:

„Tyskland har annulleret alle umiddelbart forestaaende Jernbaneforsendelser af Jernmalm fra de nordlige svenske Jernminer til den isfri norske Havn Narvik. Denne Foranstaltning er truffet som Følge af Sænkningen af tyske Jernmalmskibe mellem Norge og Danmark, og fordi Tyskland frygter, at der muligvis vil følge nye internationale Komplikationer ved den norske Kyst.

400,000 Mand parat til Landsætning?

Efter hvad jeg yderligere erfarer, har Tyskland ved Østersøhavnene koncentreret en Flaade af fladbundede Skibe samt Skibe, der normalt befarer Bremen og Hamburg, og som opholdt sig i Østersøhavnene under den russisk-finske Krig. Tyskland har 400,000 Mand under Vaaben rede til Udskibning for Østersø-Zonen. Man mener, at en Del af dem permanent opholder sig paa Skibene. Det er blevet Sverige klart, at hvis England tager visse Skridt med Hensyn til den norske Jernmalmtrafik, vil denne Styrke af Tyskland blive brugt til Landsætning i fuldt Omfang paa Norges Sydkyst.

Norge selv har intet Kystforsvar, Flaade, Luft- eller Militærforsvar mod en saadan Fjende. Det erfares, at Norge i Stilhed, men fuldstændigt, har opgivet Tanken om en nordisk Forsvarspagt, hvilket Skridt kun kan reducere den Hjælp, det kunde haabe paa at modtage fra Sverige.

Sverige erkender, at et tysk Angreb paa Norge vilde støde paa visse naturlige Forhindringer og næppe kunne gennemføres uden Krænkelse af dansk Neutralitet.

De territoriale Farvande i Sundet og Kattegat er stadigt fyldt med Is, og Invasionen kunde ikke blive en Lynaffære. Men den svenske Regering mener, at den har vægtige Grunde til at frygte, at der vil blive forsøgt en Landsætning, hvis England gaar videre end at sænke tyske Malmskibe i internationalt Farvand.

Et Biprodukt af en Invasion i Sydnorge vilde, hvis den lykkedes, ganske bortset fra det Hold, den vilde give Tyskland paa hele Skandinavien, blive nye og langt farligere Baser for de tyske Ubaade og for den tyske Luftkampagne mod allieret og neutral Skibsfart.

Sveriges Stilling

En heldig Invasion vilde ogsaa sætte Tyskland i Stand til at lukke Udgangen til Østersøen for al Eksport til Vestmagterne, det være sig Jern, Træ eller Fødevarer. Rent økonomisk Pres vilde aflede disse Forsyninger til Tyskland selv

Det er umuligt at spaa noget paa Forhaand om Sveriges Politik i et saadant Tilfælde. Det eneste sikre er, at det ikke vilde betænke sig paa at sætte sig til Modværge mod et direkte Angreb paa sig selv. Hvis Tyskland ønskede at sætte Sagen paa Spidsen overfor Sverige, mener den svenske Generalstab, at Tyskland vilde behøve en langt større Styrke end 400.000 Mand.

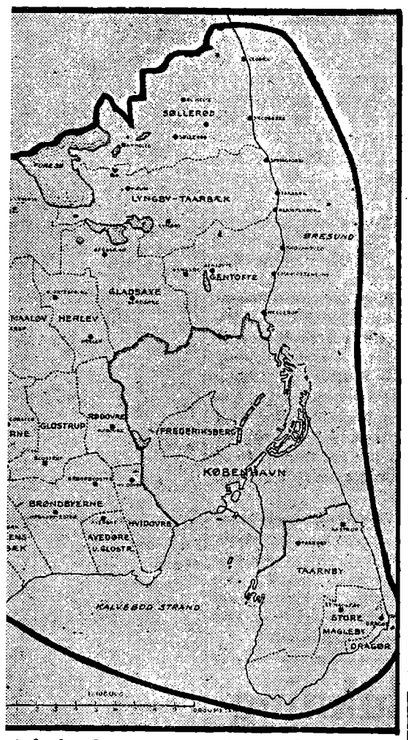
Sveriges Udenrigspolitik vilde imidlertid blive langt fastere, hvis Sverige fik en Forsikring fra Vestmagterne om, at disse i Tilfælde af, at svensk Territorium blev angrebet af den tyske Luftstyrke, omgaaende vilde aabne Luftkrigen i Vest."

Mæglings-Forslag i Landbrugs-Konflikten

FORLIGSMANDEN, Rigsadvokat *Pihl,* fremsatte i Gaar Morges Mæglingsforslag i de løbende Landbrugs-Konflikter. Efter Forslaget faar Arbejderne herved 15 pCt. i Dyrtidstillæg.

(Se Artiklen Side 8).

gnings-Omraadet

indenfor den svære sorte Streg, omfattes af den ngsøvelse, hvis Forberedelse nu tager Fart. I v-Palæet den Møderække, ved hvilken Borgerne de skal forholde sig under Øvelsen. Herom forigt i en Artikel inde i Bladet.

REJS MED D.F.D.S.
FARTPLANER:
Se Søfarten Side 13

FORENINGER

Den Danske store Landsloge.
Blegdamsvej 23

St.·. L.·. L.·. 5940447 - VIII - R.
BEMÆRK: 11/4 VIII i St. f. VII 18/4 intet Møde.

St.·. L.·. L.·. 594047. Læsning bortfalder. Porten lukkes Kl. 6,50; Bill. **skal** forevises.

Z.·. & F.·. 5940487 ≡ R.
59404107 = R. B. Instr.

C.·.C.·.D.·. 5940496¼. IV. - V. R. Instr.
59404106 VI R. (Onsdag)

N*.·. 5940447 ≡ R. Instr.
59404206 Lørdag — R. H. F. Instr. T □.
T □. Bill. hos P. indtil 18/4.

Chr.·. 594045 intet Møde.
5940496¾ — R.

Absl.·. 5940457 — R. B.
5940497 ≡ R.
59404126 — R. Instr. Afsl.
V. af insp. ærar. BM. Bill. og Tegn. hos P. indtil 10/4.

Vore Vinduer er for store, set fra et Brændselssynspunkt

Rationering bør foretages efter Lejlighedstyper, men

havde man i de allerkoldeste Dage glemt at aabne for Varmen. Men der gik 3 Dage, inden det opdagedes. Det viste sig altsaa, at Elevernes Varmeudstraaling fra de særligt præparerede Vægge kastedes tilbage, saa der ikke skete noget nævneværdigt Varmetab, og derfor har man slet ikke mærket, at der ikke var aabnet for Varmen.

Overingeniør Bruun var ganske enig med Ingeniør Juel Jørgensen i, at de store Vinduer var af det onde set fra et varmeteknisk Synspunkt. Og rent sundhedsmæssigt mente Overingeniøren ogsaa, det var mindre heldigt, idet Personer, der opholdt sig nær disse store Vinduer afgav alt for megen Legemsvarme fra den Side af Legemet, som vendte mod Vinduet.

De store Vinduer er ikke af det gode

Civilingeniør *Carl Simonsen* gik ogsaa ind for, at der ved Byggeriet maatte tages større Hensyn til Varmeanlægget, Væggene bør isoleres, saa at Varmetabet bliver det mindst mulige.

Dr. *E. Meyer* fandt, at de store Vinduer var gode nok. Om Sommeren gav de dog en Masse dejligt Sollys ind, og de fleste gav sikkert gerne lidt ekstra for at bevare de store Vinduer. Men tætte bør de være.

Professor *Aug. Krogh:* Vinduer i moderne Huse er større, end det er økonomisk og hygiejnisk forsvarligt. Jeg mener ikke, vi skal tilbage til de smaa Vinduer, men naar det er koldt ude, er der ikke Tvivl om, at der gennem de store Vinduer foregaar et betydeligt Varmetab. Mange kan godt taale en saadan Varmeafgivelse, men for de fleste vil et saadant Varmetab være usundt.

I Diskussionen deltog endvidere Professor *Bache* og Civilingeniør *Ballerup Petersen.* *Legif.*

Igen Psykopatfange flygtet paa Udgangstur

Er Systemet med en ældre Ledsager paa Turene util-

)agens Nyheder — København — Fred:

es
ritz“

Tysk Raseri over Churchills „Forfremmelse“

Berlin venter snarlige Krigsbegivenheder – Man mener, der er sat Punktum for Stilstanden

Af *Jakob Kronika*
Nationaltidendes Berlin-Redaktør

Nationaltidende privat

***Berlin*, Torsdag.**

DER findes i Berlin mange kloge Folk, som mener, at de forløbne ca. 14 Dages relative Stilstand i Storpolitiken skulde være ensbetydende med Stilheden før den voldsomme Storm. De kloge Folk peger paa en hel Del aktuelle Forhold, som skal bekræfte den Opfattelse, at de stivnede militære Fronter om ganske kort Tid vil være i fuld Aktivitet.

Forandringerne indenfor det engelske Kabinet, specielt Churchills Udnævnelse til Forsvarschef, har yderligere bestyrket Forventningen om den europæiske Storkrigs nærforestaaende Aktivering efter største Maalestok.

Den mest hadede: Churchill

I Tyskland hades intet Navn med en saadan Intensitet som Navnet Winston Churchill. Churchill er for den tyske Nation blevet Hovedrepræsentanten for den Politik, der vil ødelægge baade det tyske Rige og det tyske Folk. Han opfattes som den fuldkommen hemningsløse Krigshetzer. Efter tysk Bedømmelse er Churchills Politik baseret paa den Tesis, at Europa ikke er stort nok til, at Tyskland og England skulde kunne leve ved Siden af hinanden.

Med den nye Stilling, som Churchill nu har faaet overdraget indenfor det engelske Kabinet, har han — saaledes ser man paa Tingene i Berlin — tillige faaet overdraget Fuldmagten til en indskrænket Aktivering af Krigsførelsen. Hans Udnævnelse ses i Tyskland som en generel Godkendelse af hele det Churchill'ske Krigsprogram.

I de tyske Kredse regner man med, at den engelske Regeringskonstruktion endnu ikke er afsluttet. Man er forbe-

Fortsættes Side 2.

Chamberlain nu 10 Gan

36
Fr
Ko

P
tered
36 a
ler 5
Bøde
gerlig
Bl
Freo
fri F
redes
havd
Stali
forri
betin
anbri
indtil

Tysl
paa
S

D
me
Farvan
Gummil
holder
ankom
tjent fr
Afhørin
Samtidi
Marines
vogtnin
Tysk
nens N
ternatio
nu bliv
Flyvem
efter S
gaar til

RIE
'ER
Teater-
ıb, Han-
talien af
krævede
diges af
ut,
orvet 4.
ud!
IE“

e.
laring.
& K.).

igen

og Vlc.

g bryd-
i man-
igt for
gørende
nativer,
'irkelig-
Races
aldrig

alte,
e
l
olt
er
ır. *Molt*
Kunst-
auktion

ning af
ns Juels
chverve-
oldebarn
derimod
i Kling-
nalet af
Jr. Mar-
ıgascene
e Blom-
610 Kr.
ade, to
undrede
Portræt
undrede
op paa
ine Stik
XI gik
i købte
i Skild-

Smyk-
Grunth
orvejen,

D.D.L. fløj 1,241,392 Kilometer

En Passagerstigning paa 69 Procent

DET danske Luftfartselskab har udsendt en sammenlignende Driftsstatistik for Aarene 1937. 38 og 39. Det fremgaar af denne, at Selskabets Maskiner i Fjor fløj 1,241.392 Kilometer, omtrent 200,000 Kilometer mere end i det foregaaende Aar og 420,000 Kilometer mere end i 1937.

Der blev i Fjor befordret 45,023 Passagerer, heraf 24,715 paa Selskabets internationale Dagruter, 3700 paa Provinsruterne, 16,174 paa Rundflyvning og 434 paa Ekstraflyvning.

Der var godt 10,000 Passagerer paa de internationale Dagruter flere i Fjor end i Forfjor, saa Stigningen andrager ikke mindre end 69 pCt. I Rundflyvningerne deltog derimod kun 16,174 Passagerer i Fjor mod 23,780 i 1938. Tilbagegangen skyldes, at man allerede standsede Rundflyvningerne 1. September i Fjor — Benzinbesparelsen ....

Krb.

Fortsat fra Side 1

Tysk Raseri —

redt paa, at Churchill inden længe vil indtage Chamberlains Plads.

Churchill vil efter tysk Opfattelse omgaaende tage fat paa en Realisering af Krigsudvidelsesplanerne saavel i politisk som i økonomisk og militær Henseende. *Engelske Voldshandlinger mod de neutrale Lande er umiddelbart forestaaende*, siges der i Aften i Berlin. Især tales der i denne Forbindelse om Sverige og Norge, som menes at skulle blive de første Ofre for Churchills Krigsudvidelsespolitik.

Men i ikke ringere Grad regnes der i tyske Kredse med en intensiv engelsk Aktivitet mod det tyske Rige, paa Balkan og i den nære Orient. Churchill vil hurtigst muligt give General Weygand og alle andre antityske Krigsdesperadoer frit Spil, hævdes i tyske Kredse.

Een Ting er Churchills Krigsplaner. En anden Ting er disse Planers heldige Virkeliggørelse, udtaler man i Aften paa autoritativt Hold. Tyskland er forberedt paa samtlige Eventualiteter, og det vil ikke blive tilladt, at Churchill nu tilraner sig Initiativet i den nuværende Krig.

Situationen synes altsaa faktisk at være ladet til det yderste med Spændingselementer, som meget hurtigt kan fremkalde de helt store Begivenheder.

Ny tysk Krigsfilm

Betegnende er det at netop i dette Øjeblik en ny tysk Storfilm om Krigen skal løbe af Stabelen. Det drejer sig om autentiske Optagelser fra det tyske Felttog mod Polen. Filmens Titel er „Ilddaaben“ (Die Feuertaufe). Den viser det tyske Luftvaabens Indsats. Den nye Film udfylder en Helaftenforestilling. Efter en festlig Première i Morgen, hvortil *Göring* selv har udsendt Indbydelserne, vil „Ilddaaben“ gaa sin Rundgang gennem alle tyske Biografteatre.

Denne Krigsfilm er før Offentliggørelsen blevet forevist for Hitler, som har tilkendegivet sin højeste Anerkendelse af dette Værk.

„Ilddaaben“s hidtil ikke sete Billeder viser hele den moderne Krigs grufulde Realitet. Paa Forhaand gengiver Pressen i Aften nogle af Filmsoptagelserne. De er i Sandhed rystende. Overskrifterne i Bladene lyder: „Dette er Krigen“. „Saadan slaar det tyske Sværd“, o.s.v.

Generalfeltmarskalen har givet den nye tyske Krigsfilm en Slags Motto med paa Vejen. Henimod Filmens Slutning hører man hans Røst, som forkynder dette: *„Hvad det tyske Vaaben har givet. Løfte om i Kampen mod Polen, det vil det tyske Luftvaaben opfylde og indfri i Kampen mod England“.*

Der *Angriff* har i Aften, da Krigens Aktivering er Hovedemnet over hele Linien, bygget en Leder op over dette Göring-Motto. Bladet siger — og dermed fortælles maaske det væsentlige og afgørende om Udviklingen i de nærmeste Dage:

„Medens man Verden over bryder sin Hjerne med det Spørgsmaal, hvorledes Tingene skal gaa deres Gang, har Göring allerede givet klar Besked: Ogsaa England vil blive ødelagt, og det tyske Luftvaaben vil komme til at føre de haardeste Slag mod England“.

Almindelig Butikslukning under Mørklægningen?

For kostbart at træffe Mørklægningsforanstaltninger.

M
O
Erik
Ton
FOR
Tuxe
at stille
kunstne
rede ha
mindre
mindelig
for ofte,
sal faar
moderne
Men det
fortræff
fodrede
En sæ
te sig ti
berømte
for Stry
Kompon
Festspil
te Værk
paa nær
førstekl
Musik;
Strawin
kan ogs
falder ti
en dybs
Stilhed
der navn
traveste
utvivlso
Musik,
med.
De øv
var gam
nye Vær
en Ball
Liv, akr
anstreng
ge af F
hans Tr
af Sted
tematisk
Naturlig
Musik.
Saa
Iberts F
let. Ik
hændigt
overorde
ikke *Jo*
gallisk
hver Da
til frans
ke i den
Former.
Russe
Aftenen
en mærk
ding af

Saa

En

Aktstykke 44 C.

Vejrudsigten
Jylland og Øerne: Roligt og klart Vejr med midlertidig Temperaturstigning til omkring 5 Gr. de fleste Steder. Bornholm: Svag nordøstlig Vind med tørt og koldt Vejr.

Berlingske Aftenavis

2. Udgave
Henning Kehler skriver i vor Kronik om Slyngelromanen.

192. AARGANG — KØBENHAVN, LØRDAG AFTEN DEN 6. APRIL 1940 — NR. 80 — 12 SIDER

Nordens Neutralitet igen et Midtpunkt i den storpolitiske Uro

Englands Note til Norge og Sverige — foreløbig Tavshed om Indholdet

Fra vor Korrespondent LONDON LØRDAG

Norden har atter holdt sit Indtog i den engelske Presses Overskrifter, efter at have ført en forholdsvis tilbagetrukket Tilværelse siden Afslutningen af den finsk-russiske Krig. Morgenaviserne forkynder i store Overskrifter „Ny Advarsel til Skandinavien", „Ny Advarsel til to Neutrale", „Vær ogsaa neutral i Forholdet til Tyskland" o. s. v.

Anledningen til den fornyede Opmærksomhed er de Noter, som Udenrigsminister, Lord *Halifax* i Aftes overraskede den norske Minister *Colban* og den svenske Minister *Prytz* i Whitehall. Formaalet med Noterne til den norske og svenske Regering beskrives her fra officiel Side som „Klarlæggelse af de Allieredes Holdning i Forhold der staar i Forbindelse med skandinavisk Neutralitet"

De Allieredes Synspunkter er i Natten Løb blevet telegraferet til de to skandinaviske Hovedstæder, hvor de respektive Udenrigsministre i Formiddag har gjort sig bekendt med Indholdet. Officielle Kredse vægrede sig i Formiddag ved at bekræfte Oplysninger om Indholdet, som almindeligvis velunderrettede Kredse mener at kunne give, og foretrækker indtil videre at holde sig til den ovenfor citerede almindelige Karakteristik af Noternes Formaal

Fra velunderrettet Side hedder det, at det er de Allieredes Hensigt nu at give de to skandinaviske Regeringer klar Besked om deres Mening om den „dobbelte Neutralitetsstandard", som iagttages af de to krigsførende Parter, for at faa klarlagt Skandinaviens Holdning til disse to Neutralitetsstandarder. Den franske Blokademinister *Georges Monnet* der for Tiden besøger London for at drøfte den skærpede økonomiske Krigsførelse talte i Gaar om den „totalitære Neutralitet" som en Umulighed under moderne totalitære Krigsforhold. Det er denne Omstændighed, der menes at give de Allierede Ret til at gennemtvinge Blokaden af Tyskland for derved at hindre vitale Forsyninger i at naa frem gennem neutrale Lande, og man er her ikke utilbøjelig til at tro, at den franske Ministers Udtalelser er en Vejledning til Indholdet af Noterne til Skandinavien.

De Allieredes Regeringer er først og fremmest interesseret i, at den skandinaviske Neutralitet ikke giver Fjenden nogen Fordele som kan udnyttes til Vestmagternes Skade og efter deres Opfattelse ogsaa til de Neutrales egen Fortræd, hvis Fordelen bliver til tysk Sejr. De ønsker, at den skandinaviske Neutralitet skal formuleres og gennemføres saaledes, at den giver begge de krigsførende Parter lige Fordele.

Fortsættes Side 2

Norges Politik: Fuldkommen Neutralitet

Tale af Udenrigsminister Koht i Stortinget

OSLO, LØRDAG RB.

I Stortingets Møde i Formiddags redegjorde Udenrigsminister *Koht* for Regeringens Udenrigspolitik. Han udtalte bl. a.: Formaalet med Norges Politik er at opretholde en fuldkommen Neutralitet, og det har vi gjort strengt og logisk. Vi kan i det hele ikke tænke os anden Krig, som Landet kunde komme ind i end en Krig, som vi blev tvunget til at føre for Forsvar af vor Selvstændighed og Frihed. Vi kan kun frelse os ved en streng Neutralitetspoli-

Fortsættes Side 4.

Bryllup paa Brahetrolleborg

Før Brylluppet paa Brahetrolleborg i Eftermiddag. Komtesse Besa Reventlow sammen med sin Forlovede Bestyrer Erik Mourier, fotograferet til Berlingske Aftenavis i Brahetrolleborgs Slotsgaard. Se Artiklen Side 3.

Uroen om den svenske Jernmalm over Narvik

Modstridende Meddelelser til Stockholm, om den engelske Note drejer sig om Jernet eller ikke

Fra vor Korrespondent
STOCKHOLM, LØRDAG

Medens baade „Svenska Dagbladet"s og „Dagens Nyheter"s London-Korrespondenter i Dag erklærer, at den i Gaar af Lord Halifax overraskte Note til Norge og Sverige intet indeholde om Jernmalm-Transporterne, hævder „Stockholms Tidningen"s Korrespondent indirekte det modsatte. Bag Noterne, hævder han, ligger der den bestemte Opfattelse at Tyskland for nærværende lider af Mangel paa Jernmalm, og at denne Mangel beløber sig til flere Millioner Tons. Da man fra engelsk Side anser sig for at være ude af Stand til at stoppe Trafikken fra Luleå og Oxelösund til de tyske Østersø-Havne, skal den britiske Regering have ladet de to Gesandter forstaa, at man herefter ikke vilde tillade nogen Malmafskibning fra Narvik langs de norske og danske Kyster til Nordsø-Havnene. Denne Vej mener man nemlig stadig er den, de tyske Skibe foretrækker, da den fører direkte til Ruhr-Distriktet over Hoved-Importhavnen Emden, medens den anden Vej gennem de danske Stræder og igennem Kieler-Kanalen er længere og vanskeligere. Man mener i London at Nordmændene allerede har ladet forstaa, at de er villige til at stoppe al videre Malmtransport fra Sverige over Narvik. Et saadant Forbud vilde ganske vist ogsaa stoppe Eksporten af Jernmalm til England, men dette Land har erklæret at være fuldkommen tilfreds med dette Arrangement, da det selv kan dække sit Malmbehov fra Spanien.

„Stockholms-Tidningen" erklærer videre, at ifølge ubekræftede Rygter fra London skal der ogsaa foretages visse Mineudlægninger, men om de skal foretages uden for norsk Søterritorium eller inden for norsk Søterritorium, meddeles ikke, ligesom der heller ikke siges.

Fortsættes Side 2

Norges Neutralitet følges med stor Opmærksomhed fra Tysklands Side

I Berlin menes, at der er foretaget en Henvendelse til Norge om Følgerne af en engelsk Krænkelse af Neutraliteten

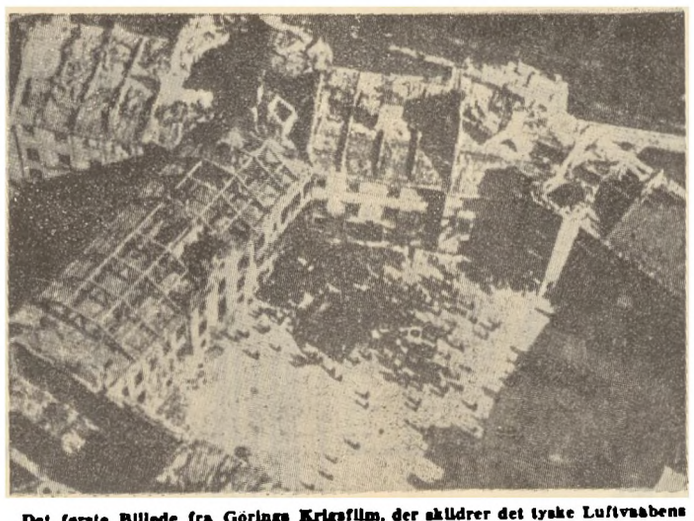
Fra vor Korrespondent BERLIN LØRDAG

I velunderrettede tyske Kredse betragter man med megen Alvor de Farer for direkte Indblanding i Krigen, som menes at true Norge. Synspunkterne i den Retning tillægges saa meget mere Vægt, som man her er naaet til den Overbevisning, at i Virkeligheden blev Vestmagternes Tilbud om Hjælp til Finland i Berlin erkendt for sent i dets fulde Omfang.

Engelsk-franske Planer om at sende Tropper til Norden, hvilket efter tysk Opfattelse var ensbetydende med Udvidelse af Skuepladsen for Tysklands Krig mod Vestmagterne, var ingen Hemmelighed, men nu bagefter er det dog Overraskelse i Berlin, at Planerne skal være saa vidt fremskredne, at et Ekspeditionskorps var samlet og klar til Afgang.

Det man nu i Berlin ser tilbage over denne Udvikling, er Konsekvensen en yderligere skærpet Aarvaagenhed overfor mulige Vestmagtsplaner. Var en engelsk-fransk Initiativ i Norden i den finsk-russiske Krigs sidste Afsnit nærmest Virkeligheden, end man baade troede og frygtede i Berlin, skal Opmærksomheden i hvert Fald næste Gang være saa meget stærkere, naar nye Planer maatte melde sig.

I velunderrettede Kredse vil man vide at Tyskland ad diplomatisk Vej har henledt den norske Regerings Opmærksomhed paa de Konsekvenser, som det maatte have, hvis England gennem en Krænkelse af Norges Neutralitet skaffede sig militære Fordele i en Kamp mod Tyskland.

Det første Billede fra Görings Krigsfilm, der skildrer det tyske Luftvaabens Indsats i det polske Felttog. Billedet er taget fra Flyvemaskinen og viser ødelagte Bygninger.

Görings Krigsfilm fra Polen et Varsel om det store Slag i Vest?

Filmen skal bestyrke Tyskerne i Troen paa Sejr ved Luftvaabenets ødelæggende Kraft

Fra vor Korrespondent BERLIN, LØRDAG

Over hele Tyskland vil Filmen om Luftvaabenets forfærdende Virkning og afgørende Resultater under Kampen i Polen blive rullet i alle Biografteatre. — Naturligvis tilsigter Propagandaen bestemte Resultater med Forevisning af Filmen netop nu.

Idet Filmen til sidst gennem en Bombeeksplosion sletter Englandskortet ud, synger Soldaterstemmer om Englands Tilintetgørelse, og Göring lover, at hvad Flyverne har udrettet i Polen, skal de gentage mod England og Frankrig. Propagandistisk er Filmen en klar Bebudelse af tysk Initiativ i Krigsførelsen. Den tyske Luftflaade vil angribe. Idet Filmen forkynder dette, er Skildringen af Luftvaabnets grufulde Ødelæggelser i Polen specielt møntet paa at give det tyske Folk Tillid til Flyvevaabnets Effektivitet. Filmen skal give Folket Tro paa Sejren.

Baade Propagandaen overfor Folket og den militære Sagkundskab sammenfatter Filmens Betydning deri, at aldrig i Krigshistorien er en saadan Ildvirkning præsteret som Flyvernes under Felttoget i Polen.

Mere ødelæggende end Verdenskrigens Artilleri-Ild

Luftvaabnet er i Stand til at tilintetgøre, saa dets Kraft staar sig i Sammenligning med den sværeste og mest ødelæggende Artilleri-Ild, udvikler Oberstløjtnant Soldan, „Volkischer Beobachter"s militære Medarbejder. Hvis man under Verdenskrigen, skriver han, skulde have naaet en Ødelæggelse som den, man viser Masser af Eksempler paa, maatte man den Gang bruge en massiv Artilleri-Ild Maaneder igennem. Filmen viser fra Polen ødelagte Landsbyer, Bydele og Flyvepladser samt sønderhakkede Veje og Jernbanelinier, som der under Verdenskrigen kun saas, hvor de store Artillerislag var udkæmpet

Det umiddelbare Sigte, det direkte Maal giver yderligere Bombeflyveren større Sikkerhed end Artilleristen for at ramme Maalet. Artilleristens Arbejde er meget kompliceret. Under mange Beregninger maa han paa lang Afstand skyde sig ind paa sit Maal, og saa ved han ikke, om det maaske har flyttet sig imens.

Endelig fremhæver denne militære Forfatter en Vurdering af Luftvaabnet, som griber ind i selve Oprettet i tysk militær Strategi. Intet andet Vaaben, siger han, har en saa udpræget offensiv Karakter som Luftvaabnet; selve det offensive, tilintetgørende Slag personificeres simpelthen i Luftvaabnet.

Dette Slag udebliv ikke i Polen, og det vil blive endnu tydeligere i Fremtiden, forsikrer han, at Luftvaabnet paa Grund af sin ganske specielle Karakter giver hele Krigsførelsen et helt nyt Præg.

Kn.

Sterling steg 3 Øre

Nationalbankens Kobenkurs for „anden" Sterling blev i Dag forhøjet med 3 Øre fra 18,49 til 18,52.

Samtidig nedsattes Kursen for Pariser-Francs fra 10,65 til 10,60, for Belgas fra 88,40 til 88,35 og for Schweizer-Francs fra 116,45 til 116,40.

Engros-Udleveringen af Radiorør og Grammofonplader standses midlertidigt

De store Firmaer ønsker først Priskontrolraadets Afgørelse angaaende visse Importafgifts-Spørgsmaal

Engros-Salget af Radiorør og Grammofonplader er i Gaar midlertidigt blevet standset, indtil de store Importør-Firmaer faar klaret visse Spørgsmaal angaaende den nye Importafgift, om hvilken der for Tiden føres Forhandlinger med Priskontrolraadet.

For Radiorørenes Vedkommende er Beslutningen om Udleverings-Standsning truffet af Philips, Tungsram og Telefunken. Paa dette Omraade gaar Importørernes Ønsker ud paa, at Prisen paa de forhaandenværende Lagre straks skal tillades forhøjet i Forhold til Afgiften. Priskontrolraadet har hidtil ikke villet gaa med til dette, men Importørerne hævder, at det er nødvendigt straks at forhøje Priserne paa de „gamle" Radiorør, idet man ellers risikerer at sælge sig fattige. I den 7 Maaneders Periode, for hvilken Loven foreløbig gælder, skal Importørerne nemlig forsyne sig med nye Lagre, som er nødvendige af Hensyn til Fabrikkernes Arbejde til Efteraaret. For disse Indkøb skal der betales Importafgift, men man kan ikke være sikker paa, at Afgiftsloven gælder efter de syv Maaneder, og man mener derfor at maatte regne med en Risiko for, at Importørerne til den Tid, hvor de nyimporterede Rør skal sælges, ikke kan faa Dækning for Afgiften og altsaa helt eller delvis kan komme til at betale Afgiften selv

Prisforhøjelsen vil i øvrigt blive paa ca. 3 Kr. pr. Rør. Mens et Radiorør nu koster omkring 13—14 Kr., vil dets Pris altsaa stige til 16—17 Kr. som Følge af den nye Afgift.

Der ønskes ensartede Priser for Grammofonplader

For Grammofonpladernes Vedkommende er det Telefunken, Nordisk Polyphon og His Masters Voice, der har truffet Beslutningen om den midlertidige Salgs-Standsning.

Det Spørgsmaal, man paa dette Omraade forhandler med Priskontrolraadet om, er navnlig Importørernes Ønske om, at Afgiften skal blive ensartet for de forskellige Plader, saaledes at man vedblivende kan opretholde visse faste Prisgrupper. For Tiden er der tre saadanne almindelige Prisgrupper, idet der sælges Plader til 2,50 Kr., 3,50 Kr. eller 5—5,50 Kr. pr. Stk. Det er navnlig den Omstændighed, at nogle Firmaer trykker deres Plader her i Landet, mens andre indfører de færdige Plader fra Udlandet, der rejser Spørgsmaalet om Ensartethed i Afgiftens Beregning.

Prisstigningen paa Grammofonplader som Følge af de nye Afgifter bliver paa 10—15 Øre pr. Plade.

hh.

Uroen om den svenske Jernmalm —

Fortsat fra Forsiden.

hvilken Magt der skal foretage disse Mineudlægninger.

Isforholdene er i Øjeblikket saaledes, at Isbryderne med stor Kraft begynder at arbejde med Isen i den botniske Bugt, og man kan i Løbet af en otte Dages Tid vente, at Trafikken fra Luleå til de tyske Østersø-Havne vil være i Gang. Normalt gaar en Trediedel af Malm-Eksporten over Luleå, i sidste Regnskabsaar næsten 3 Millioner Tons, medens der over Oxelösund kun gaar 1 Million Tons. Et Forbud fra norsk Side mod Udskibning af Malmen over Narvik vilde sætte Sverige i en overordentlig vanskelig Stilling, da Sverige eksporterer to Trediedele af sin Malm over Narvik.

En Forøgelse af Malmtransporterne over Luleå vil vistnok ikke være mulig, da Havneanlægene i denne By ikke egner sig til at sætte Eksporten op, og da Jernbanenettet ikke kan tage det. En Omlægning af Transporterne til andre Havne i den botniske Bugt er mulig, men ikke sandsynlig. Af disse Havne er det i Virkeligheden kun Gävle, der kan tage mere Trafik, idet denne Havn fornylig er blevet udvidet. Imidlertid vil en saadan Transport ogsaa belaste det svenske Jernbanenet, der i Forvejen er haardt belastet med Forsyninger til Militæret i Norrland og anden Trafik, saa stærkt, at det ikke kan antages at være muligt.

Faaet 124 Kroner pr. Guldtyvekrone

Guldsmeden regnede galt og købte 50 Guldstykker til dobbelt Pris

En svensktalende Herre indfandt sig i Gaar Eftermiddags hos en Guldsmed paa Frederiksberg, der havde averteret, at han købte Guldkroner for en Pris af 31 Kr. Stykket. Den svenske Herre var i Besiddelse af 50 Guldtyvekronestykker, som han gerne vilde sælge, og for disse skulde han have 62 Kr. Stykket. Det var Guldsmedens Frue, der ekspederede, og ved en Fejltagelse regnede hun med, at det drejede sig om 100 Pengestykker, hvorfor hun i Stedet for 3100 Kr. betalte ham 6200 Kr. Straks efter blev hun klar over sin Fejltagelse, hvorefter hun underrettede Kriminalpolitiet, som nu leder efter Svenskeren.

Beruset Bilist — 15 Dages Hæfte

Den 6. November om Aftenen modtog Politiet i Ordrup Meddelelse om, at der var Slagsmaal imellem 5 Passagerer i en Bil, der holdt udenfor Bella Vista. Da Politiet kom til, var kun Føreren — Grosserer *Svend Aage Minden*, Pilealle 53 — tilbage. Han indrømmede, at der havde været noget Spektakel, og det viste sig, at han selv var paavirket i middelsvær Grad. Han har tidligere været frakendt Kørekortet, og i Dag idømtes han af Dommer Gjerulff i Nordre Birk 15 Dages Hæfte, ligesom han mistede Kørekortet i 2 Aar.

Raastofmarkederne

LONDON, LØRDAG

Uld: Det mest fremtrædende Træk paa Uldmarkedet og de hermed i Forbindelse staaende Markeder er den yderligere Opmuntring, der gives Eksporthandelen. Det er navnlig Klæde, der nyder godt heraf, bl. a. ved at Kontrolmyndighederne garanterer Prisernes Stabilitet for et Tidsrum af 6 Maaneder.

Bomuld: De nuværende Omstændigheder bevirker, at Tendensen er rolig og Markedet ret snævert. Man afventer den haabede Genoptagning af Handelen i Manchester. I Mellemtiden ligger de fjernere Terminer mest fast.

Hvede: Den tidligere villige Tendens afløstes mod Ugens Slutning af større Fasthed efter Afslutningen af store spanske Salg. Det argentinske Kornnævn har samtidig suspenderet alle Tilbud.

Kaffe: Tilførslerne til London-Auktionerne var meget betydelige, men fine Kvaliteter betinger fuld Pris. Markedet i New York ligger stille og forretningsløst hen.

Sukker: Mangelen paa Efterspørgsel fra Europa virker trykkende paa Priserne, mens New York domestic contract paavirkes af den bebudede nye Lovgivning.

Kakao: Efter Afslutningen af den engelsk-franske Overenskomst om en fælles Salgspolitik for vestafrikansk Kakao ligger Markedet roligt trods de beskedne Afskibninger fra Guldkysten, som i Perioden Oktober til Marts androg 115,912 Tons mod tidligere 195,792 Tons.

Gummi: Tendensen er usikker, fordi den gældende Kvota tillader rigelige Tilførsler, for saa vidt der da kan opnaas tilstrækkelig Tonnage.

Nordens Neutralitet —

Fortsat fra Forsiden.

Formodninger om storpolitiske Perspektiver bag Noten

Medens Spørgsmaalet om Neutraliteten og den paastaaede Nytte, Tyskland har af den skandinaviske Neutralitet, synes at spille Hovedrollen i de Betragtninger, Bladenes diplomatiske Medarbejdere anlægger i Anledning af Noterne, rører „Yorkshire Post"s diplomatiske Medarbejder ved et andet Spørgsmaal, Sovjet-Unionens eventuelle Fremtidshensigter efter Afslutningen af den finsk-russiske Krig. „Det føles her," skriver den diplomatiske Medarbejder, „at Norge og Sverige for Eksempel af Frygt for mulige russiske Angreb i Fremtiden eventuelt kunde søge Forsikringer i Tyskland. Det er naturligvis en Udvikling, som ikke vilde blive hilst velkommen her i Landet, og England kunde heller ikke forholde sig indifferent over for et russisk Forsøg paa at vinde Fodfæste paa Atlanterhavskysten gennem Skandinavien."

Efter dette skulde Noterne altsaa rejse Spørgsmaal af den videst gaaende Betydning om Vestmagternes Forhold til mulige storpolitiske Udviklinger i Nordens Forhold til de mægtige Naboer.

S. E.

Kun Bestyrelsen mødte

Stilfærdig Generalforsamling i Bugserselskabet

Det var en meget stilfærdig Generalforsamling, Det forenede Bugserselskab afholdt i Middags. Der var kun mødt Bestyrelsens Medlemmer.

Kommandør *Nielsen*, Thor, dirigerede, og Bestyrelsens Formand, Overretssagfører *Paul G. Cohn*, aflagde Beretning, hvoraf fremgik, at medens første Halvdel af Aaret 1939 var forløbet godt for Selskabet, skadede det meget i Sensommeren, at Turistskibene udeblev, og da Krigen udbrød, holdt en Mængde af de store Skibe, der plejer at gæste Havnen, op med at komme.

Regnskabet viser et Overskud paa 78.138 Kr., og Aktionærerne faar 6 pCt. Til næste Aar overføres 3360 Kr. og Status balancerer med 780,552 Kr.

Der blev givet Decharge for Regnskabet, og det godkendtes, at Bestyrelsen i Aarets Løb har suppleret sig med Konsul *O. H. Bærentzen*.

En Del Realisationer paa Amsterdams Børs

AMSTERDAM, LØRDAG.

Paa Ugens sidste Børsdag foretoges der i Samklang med New York en Del Realisationer. Disse var dog ikke af større Omfang, og Omsætningen blev derfor som Helhed kun ringe. Heller ikke Kurserne paavirkedes synderligt, og Niveauet blev gennemsnitligt næsten uforandret.

Philips steg ½, Royal Dutch dalede 1⅛, Amsterdam Rubber ¼ og Nederlandske Shipping Union ligeledes ¼. Paa Valutamarkedet laa allierede Valutaer hævdet.

Kursforbedringer i Stockholm

STOCKHOLM LØRDAG

Lørdagens Børs forløb med ret livlig Omsætning og Kursforbedringer for næsten samtlige Listens Papirer.

Asea steg 1 ved en Omsætning paa 100 og gjordes til 167. Bofors steg 3 ligeledes ved en Omsætning paa 100 og gjordes til 190. Grängesberg steg 2 og handledes til 160 i et Antal af 1175. Stockholm Superfosfat blev uforandret uden Omsætning. I Rederiet Svea, som steg ½, handledes der 50 Stykker til Kurs 36½. Investor og Investor frie sattes uden Omsætning til 635 Køber, henholdsvis 650 Køber, begge minus Dividende 35 Kr.

Danske Dollarobligationer i New York

NEW YORK, FREDAG

De danske Dollarsobligationer hævdede sig godt ved delvis livlig Omsætning i den forløbne Uge. Statslaan opnaaede Kursforbedringer paa 3—4 Dollars. De favoriserede 4½ pCt. endog 5 Dollars. Af Forenede Kommunelaan gik 5 pCt. frem fra 34 til 40, 5½ pCt. noteredes kun nominelt. Der noteredes i Dag følgende Køberkurser: 4½ pCt. Statslaan 1962 43, 5½ pCt. Statslaan 1955 53½, 6 pCt. Statslaan 1942 63 og 4½ pCt. Københavns Kommunelaan 1953 38.

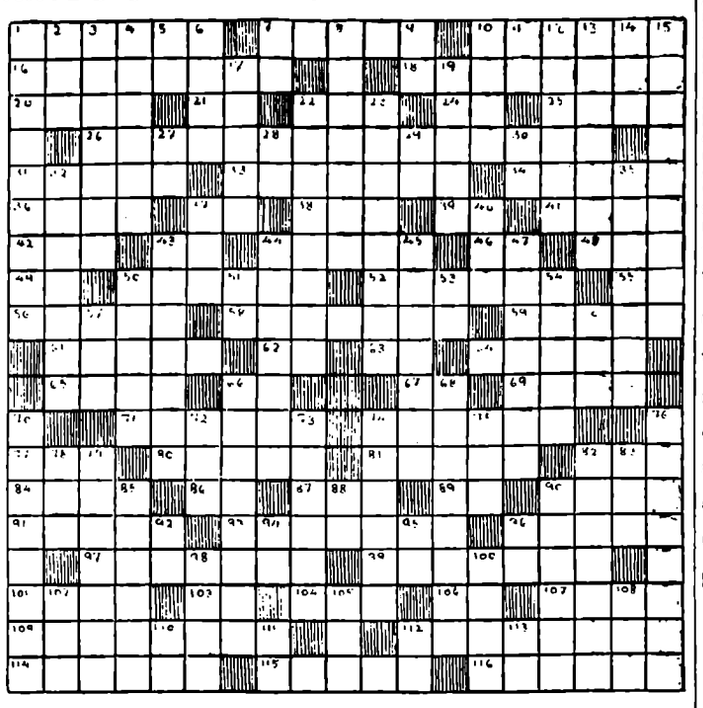
Han begik Indbrud for at stege Ænder

Den 22-aarige Sømand Kurt N. gik for et Par Maaneder siden i Land, fordi han ikke ønskede at sejle, saa længe Krigen varer. Han slog sig ned i Lyngby, men det viste sig vanskeligt at komme i Gang med noget, som kunde indbringe Penge. Det gik stadig ned ad Bakke for ham, og nu sidder han fængslet ved Retten i Nordre Birk. En Aften i Marts indlogerede indlogerede han sig i Laden paa Gl. Holtegaard, og næste Morgen medtog han to Ænder. Han brød dernæst ind hos Kulgrosserer A. Therkelsen i dennes Sommerhus, Rundforbivej 145. Her stegte han den ene af Ænderne i den elektriske Ovn og holdt Festmaaltid med Andesteg og noget Konserves, han fandt i Spisekammeret. Næste Nat brød han ind i Redaktør T. Vogel-Jørgensens Sommerhus, Rundforbivej 151, sov her om Natten, men fortsatte uden at stjæle noget. Endelig brød han ind hos Fru Grosserer Ertberg i en af Nabovillaerne, og her blev han overrasket af Politiet. Han havde netop puttet And Nr. 2 i Gryden, og var i Færd med at tilberede et nyt Festmaaltid.

Den unge Mands Sag gaar nu til Statsadvokaten.

LØRDAG Aften

KRYDS OG TVÆRS . 25 KRONER I PRÆMIE

Vandret:
1 Fugl
7 Retmæle
10 Sten
14 Klagende
18 Distinkte
20 Stol
21 Pigenavn
22 Land
24 Pronomen
28 Tænkt
26 Sømand
31 Ukrart
33 Synger
34 Følte
36 Til Foder
37 Plante
38 Kore
39 Tal
41 Pigenavn
42 Tidsrum
43 Bebreidelse
44 Pigenavn
46 Stilhed
48 Mage
49 Forkortet skolisk Navn
50 Lokale
52 Hurtigt
55 Kemisk Tegn
56 Træ
58 Til Herrebeklædningen
59 Asiat
61 Tildøde
62 Instruktørs Initialer
63 Forkortelse
64 Nedgang
65 Drik
66 Udbrud
67 Kort
69 Udstrakt
71 Budding
74 Soldat
77 Forkortelse
80 Flaskestørv
81 Forstander
82 I »Komedianter«
84 Plante
86 Bakke
87 Spot
89 Forbandelse
90 Venter
91 Konge af Neapel
93 Punkt
94 Klude
97 Hæve
99 Mester Erik
101 Strandbred
103 Rust
104 Plante
106 Tal
107 Guddom
109 Blomster
112 Regnede
114 Ødelægge
115 Fortrolig
116 Tal

Lodret:
1 Digtningsart
2 Ligesom
3 Garager
4 Forestiller
5 Dyr
6 Skiult
7 Eventyrskikkelse
8 Remme
9 Ens Konsonanter
10 Norsk Agerudtryk
11 Norsk Forfatters Initialer
12 Generelle
13 Blandede
14 Sted
15 Ændringer
17 Dyr
19 Betalere
22 Stærk
23 Sportstrænet
27 Tal
28 Lever
29 Drik
30 Kemisk Tegn
32 Drengenavn
35 Da
37 Dyr
40 Tillid
43 Lydlære
44 Vanvid
45 Som 97 vandret
47 Nævner
50 Termin
51 Forfatters Initialer
53 Forkortelse
57 Klortel
58 Udbrud
60 Redskab
66 Gaa af
68 Nabo
70 Forskrift
72 Skadedyr
73 Dages
74 Geistlige
75 Dyr
76 Paa Markedet
78 Familienavn
79 Skilles
82 Taktfuldt
83 Ens Vokaler
85 Bibelsk Navn
88 Forkortelse
90 Grunde
92 Drik
94 Lever
95 Maaler
96 Tone
98 Drikke
100 Nappet
102 Pigenavn
105 Paalæg
108 Pigenavn
110 Forfatters Init.
111 Helte
112 Tidsangivelse
113 Verbum

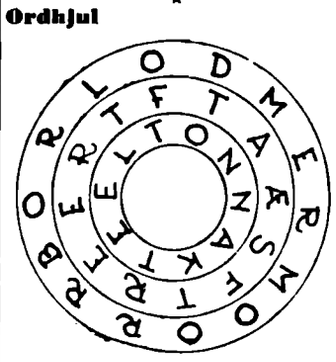
Kvadraterne

A	A	A	A	E
E	E	E	E	G
G	I	K	K	K
N	N	N	N	R
R	R	R	R	R

Bogstaverne i ovenstaaende Kvadrater skal flyttes om, saa man i hver Linie lodret og vandret kan læse det samme Ord: 1. Sagnskikkelse, 2. Lande, 3. Frugt, 4. Fugl og 5. Kamin.

★

Ordhjul

I hver af ovenstaaende tre Ringe skal man kunne læse Navnene paa to Slægtninge. Fremgangsmaaden er den samme i hver Ring.

★

Bogstav-Opgave

N	I	T	A	I	L	I
S	T	A	G	B	O	V
G	N	E	B	E	T	E

Naar ovenstaaende Bogstaver Række for Række ombyttes og sammensættes paa rette Maade, skal man i hver Række kunne læse et Ord, der bruges til Personal-Betegnelse.

Diagonalerne

B	O	L	C	H	E
L	A	A	G	E	N
S	I	N	D	E	T
P	R	A	L	E	R
M	I	N	D	E	R
L	A	A	G	E	N

Ovenstaaende Ord skal flyttes om, saa man i Diagonalerne fra øverste og nederste venstre Hjørne kan læse to Ord, der om Foraaret ofte sættes i Forbindelse med hinanden.

Ordlabyrint

Paa Vejen fra K. ind til L. skal man passere følgende Ord: 1. Aspirant, 2. Kælenavn, 3. By, 4. Dyr, 5. Guddom, 6. Hersker, 7. Vand, 8. Tal, 9. Befordringsmiddel og 10. Til Grød. Man maa bevæge sig lodret og vandret, frem og tilbage, op og ned overalt paa Kvadratet, men ikke gaa diagonalt.

K	A	D	E	A	D	E	D	E	R	L	U	K	K	E
O	R	E	T	D	I	S	E	R	O	D	E	R	A	D
D	N	T	T	E	N	G	S	N	M	E	L	I	A	T
A	E	D	E	D	E	N	S	A	A	N	G	Z	E	O
G	T	E	N	G	F	O	N	J	E	U	K	A	U	R
I	T	U	L	S	D	O	G	T	G	V	I	S	S	E
R	D	E	L	E	M	I	L	A	N	O	G	A	K	R
F	O	R	A	R	K	A	L	T	L	R	I	V	O	E
R	M	H	M	O	A	W	E	S	F	A	F	M	N	E
E	R	E	U	S	K	A	N	O	Z	M	U	E	G	R
D	A	T	B	O	L	V	G	U	E	E	N	N	Y	F
R	A	D	N	E	R	S	V	S	V	R	N	E	R	M
A	R	M	E	T	Q	T	Y	S	U	L	U	V	I	A
U	D	E	N	T	Y	S	V	E	W	T	S	S	O	A
F	O	R	O	Y	G	G	L	E	N	A	R	A	P	J

Kvadraterne: Dumpe, Urias, Mildt, Padde, Ester

Diagonalerne: Violer — Krokus.

Bogstav-Opgave: Tøjsnor — Klemmer — Sæbelud

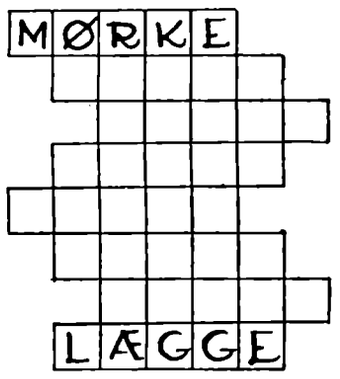
Ordhjul: Blondie — Askepot Rodhætte — Snehvide. Mikkel Mus — Anders And.

Ordlabyrint: Myg, Kryds, Gran, Atlas, Kylling, Garage, Paraply, Gade, Skat, Hare

Zig-Zag: Banan, Banen, Hanen, Hasen Rasen, Rosen, Rosin.

★

Zig-Zag-Opgave

Ordet „Mørke" skal forandres til „Lægge". Man maa kun forandre eet Bogstav for hver af de paa Tegningen angivne Trin.

Vælg selv

en Bog

Bobé: Thorvaldsen, Dannerfjord: Svæveflyvning, Heyer: Nicotin, Jensenius: Bogen om Ove, Mora: Sangen om Hvedemarkerne Norris: Hænders Værk, Foerster: Lykkelig Hjemfart, Kongernes Onkel — Prins Valdemars Erindringer, København for og nu. Aarets Gang i Danmarks Land, indb., Jægermester Plov. Som Dagene gaar, Johannes Jørgensen: Omkring Axen Assisi—Salzburg.

Løsninger modtages til Fredag Aften Kl. 18. Kryds- og Tværs-Opgaven mærkes „Sommerkonkurrence", de smaa Opgaver med de respektive Navne udenpaa Konvolutten. Løsninger indsendes til Berlingske Tidendes Redaktion, Pilestræde 34. Ønsker man at sende flere Løsninger i een Konvolut, maa denne desuden mærkes: „Lørdag Aften".

★

Vinderne

Kryds og Tværs: Norman H Hansen, Aalborg (25 Kroner).

Kvadraterne: Frk. Ellen Christensen, Villa Sølyst, Nivaa.

Diagonalerne: Edihardt Hagen, Balders Plads 2, Kbhvn. N.

Ordhjul: Maskinarbejder Carl Møller, Oehlensohlægersgade 53 B, Kbhvn. V.

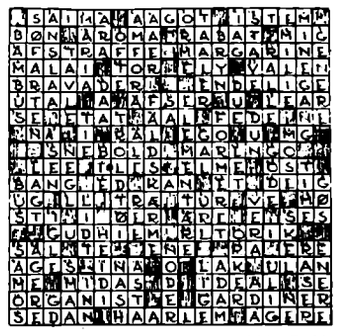
Bogstav-Opgave: Fru V Vilhelmsen, Ernst Meyersgade 20, Kbhvn. V.

Ordlabyrint: Esther Steensen-Leth, Rustenborgvej 15, Lyngby

Zig-Zag: Fru Jenny Andersen, Sct. Kjeldsgade 32, Kbhvn. O.

★

Løsninger

Kvadraterne: Dumpe, Urias, Mildt, Padde, Ester

Diagonalerne: Violer — Krokus.

Bogstav-Opgave: Tøjsnor — Klemmer — Sæbelud

Ordhjul: Blondie — Askepot Rodhætte — Snehvide. Mikkel Mus — Anders And.

Ordlabyrint: Myg, Kryds, Gran, Atlas, Kylling, Garage, Paraply, Gade, Skat, Hare

Zig-Zag: Banan, Banen, Hanen, Hasen Rasen, Rosen, Rosin.

★

Zig-Zag-Opgave

Ordet „Mørke" skal forandres til „Lægge". Man maa kun forandre eet Bogstav for hver af de paa Tegningen angivne Trin.

VALUTA

Valuta April	København 5.	6.	Stockholm 5.	6.	Oslo 5.	6.	Berlin 4.	5.	London a) 4.	5.
København	— —	— —	80 95	80 95	85 40	85 40	48 15	48 15	18 50	18 50
London ..	19 60	19 60 b)	16 85	16 85	17 65	17 65	9 86 c	9 86 c	— —	— —
New York	518 00	518 00	417 00	417 00	440 00	440 00	2 493	2 493	403 50	403 50
Berlin	— —	— — b)	166 00	166 00	179 00	179 00	— —	— —	— —	— —
Paris	10 65	10 60	8 45	8 45	9 20	9 20	5 586 c	5 586 c	176 75	176 75
Antwerpen	86 40	86 35	71 40	71 40	76 50	76 50	42 60	42 54	23 70	23 70
Zürich ...	116 45	116 40	93 75	93 75	100 25	100 25	56 01	55 98	17 95	17 95
Rom	26 45	26 45	21 10	21 10	23 00	23 00	13 11	13 11	69 75	70 25
Madrid ...	— —	— —	— —	— —	— —	— —	23 60	23 60	38 50	38 50
Amsterd. .	275 60	275 60	222 30	222 30	236 50	236 50	132 48	132 48	756 00	756 00
Stockholm	123 60	123 60	—	— —	105 25	105 25	59 41	59 41	16 95	16 95
Oslo	117 80	117 80	95 25	95 25	— —	— —	56 71	56 71	17 75	17 75
Helsingfor.	10 55	10 55	8 35	8 35	9 20	9 20	5 055	5 055	190 00	185 00
Prag	— —	— —	14 30	14 30	15 50	15 50	— —	— —	— —	— —
Lissabon .	— —	— —	— —	— —	16 75	16 75	— —	— —	— —	— —
Budapest	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	19 50	19 62
Warszawa	— —	— —	— —	— —	84 00	84 00	— —	— —	— —	— —
Buenos A	— —	— —	— —	— —	— —	— —	0 580	0 580	— —	— —

a) Kursen er Nationalbankens Sælgerkurs; Afregningskursen er 19,60. Køberkursen for anden Sterling 19,52.
b) Clearingkurs 208,00.
c) Officielle Salgskurser fastsat af Englands Bank.
6. April. Turistmark 88. Understøttelsesmark 78. Turistlire 21,96. Turist-Dinar 10,75. Turistpengø 101.

Diskonto: København 5½. London 2. New York 1. Berlin 4. Paris 2. Antwerpen 2½. Zürich 1½. Rom 4½. Madrid 5. Amsterdam 2. Stockholm 3. Oslo 4½. Helsingfors 4. Prag 3. Budapest 4. Warszawa 5. Danzig 4.

Berlingske TELEFON-ANNONCER — Central 65 72

FOLKEBANKEN
GRUNDLAGT 1898
Løber De Risikoen?
ved selv at opbevare Deres Værdipapirer?
Ved at indlægge dem i
Aabent Depot
opnaar De — mod en ringe Afgift — den største Sikkerhed.

Aktstykke 44 D.

Vejrudsigten: Tørt — i al Fald det meste af Søndagen — køligt.

Pris 3,55 pr. Maaned 10,50 - Kvartal

Nationaltidende

Dagens Begivenhed: Den dystre Situation for Norden.

Pris: 12 Øre i Kbh. (Sønd. 15) 15 Øre i Prov. (Sønd. 20)

72. Aargang — Nr. 96 | Dagens Nyheder | København — Søndag 7. April 1940

Krigens Søgelys over Norden

Vestmagt-Noten til Sverige og Norge er en skarp Formaning og en udførlig Forespørgsel

Tyskland udtrykker stærk Frygt for Nordens Neutralitet

KRIGEN mellem Vestmagterne og Tyskland kaster atter sin Skygge ind over Norden.

Vestmagternes Note til Norge og Sverige er blevet Indledningen til en storpolitisk Krise, der er ved at antage en faretruende Karakter. Notens Indhold er ikke offentliggjort, men fra engelsk Side karakteriseres den som „en folkeretlig Moralprædiken". Den skal være af ren politisk Indhold og kræver Svar paa, hvilken Holdning Norge og Sverige vil indtage i Situationer, der endnu er hypotetiske, men som kan opstaa og kræve øjeblikkelig Handling. Det menes, at Vestmagterne, naar Svarene er indløbet, vil love Assistance og Støtte i forskellige Situationer, hvor Nordens eller Vestmagternes Interesser i Norden kan siges at være truet.

Tyskland betragter Situationen som yderst farlig

Tyskland betragter den diplomatiske Vestmagt-Aktion med den største Agtpaagivenhed. Man ser i den Forsøget paa at udvide Krigen og er utilfreds med den Holdning, Nordens Lande indtager overfor Vestmagterne. Fra Berlin meddeles, at man der er forberedt paa, at Norden i Løbet af faa Dage, maaske Timer kan være forvandlet til Krigsskueplads . . .

I Sverige har det udenrigspolitiske Nævn været indkaldt til Møde. Saa vidt man i Stockholm forstaar, indeholder Noten ingen konkrete Krav, men giver en udførlig Fremstilling af Neutralitetens Udstrækning. Baade fra svensk og norsk Side gengives en amerikansk Meddelelse om store Indkøb af Kampflyvemaskiner i U. S. A. — der nævnes ca. 500 Maskiner til Sverige og ca. 100 til Norge. Udenrigsminister Koht gav i Gaar i en Tale, der findes Side 6, en Oversigt over Norges Neutralitetspolitik.

Berlin mener Norden i overhængende Fare

Tyskland frygter, at Norden paa faa Dage eller Timer kan blive omdannet til Krigsskueplads

Flere Telegrammer: Side 2 og 22

Inde i Bladet

Journalisten er en Idé paa March. Redaktør Franz v. Jessens Foredrag i Studenterforeningen i Aftes 3
Byens Aften 4
Petroleum til Sommerhusene. Turistforeningen tager Affære 6
Travsæsonen begynder i Eftermiddag i Charlottenlund 7
Tørv fra Vildmosen skal give Vendsyssel Elektricitet 7
Kommer Foraarsoffensiven? Af Kaptajn P. M. Norup 7
De gamle Soldater og vort Luftværn. Af Kaptajn J. Th Færch 8
Fra Kirkelivets Omraade 8
Største Marts-Ledighed siden Marts 1933 8

Søndags-Siderne

Susannes Søndags-Artikel 9
Viborg i Tekst og Billeder. I Anledning af den jydske Købstads 500 Aars Jubilæum paa Torsdag 10
Dr. J. skriver i denne Uge om Røde Hunde m. v. 11
Utroligt, men sandt 12
Kryds og tværs, Løsninger, Bridge 12

I KRONIKEN skriver Overlæge O. Helms om Danmarks Fugle, som endnu knap nok er kommet over den haarde Vinters Angreb 13
LEDER: Samlet Plan 13
Over ½ Million mindre i Bacon-Penge pr. Uge 15
Direkte Sejlads paa Bornholm Nord om Sjælland 15
Arbejde og Leverance 18

Nordens Holdning overfor Vestmagtnoterne

Af *Jakob Kronika*
Nationaltidendes Berlin-Redaktør

Berlin, Lørdag.

I BERLIN tales der i Øjeblikket kun om Norden. Den jævne Tysker ved ikke andet. end at Norges og Sveriges — især dog Norges — Neutralitet hænger i en meget tynd Traad. Tyskland over er man indstillet paa, at Norden i Løbet af nogle Timer eller Dage kan være europæisk Krigsskueplads.

Fra autoritativ Side i Wilhelmstrasse faldt i Eftermiddags følgende Udtalelse: *„Nærværende Weekend er for den tyske Politik først og fremmest præget af Vestmagternes Krigsaktivering imod den skandinaviske Neutralitet."*

Forbavselse over Nordens Holdning

De tyske Kredse tager med den allerstørste Alvor paa Spørgsmaalet om Krig eller Fred i Norden. Samtidig gives der i Berlin Udtryk for Skuffelse og Forbavselse over, at de nordiske Lande selv aabenbart er mere eller mindre blinde for de Farer, der efter tysk Overbevisning truer deres Neutralitet og Fred. Paa tysk Side mener man, at Skandinavien ikke i tilstrækkelig Grad er paa Vagt overfor Neutralitetskrænkelser, som er planlagt i London og Paris.

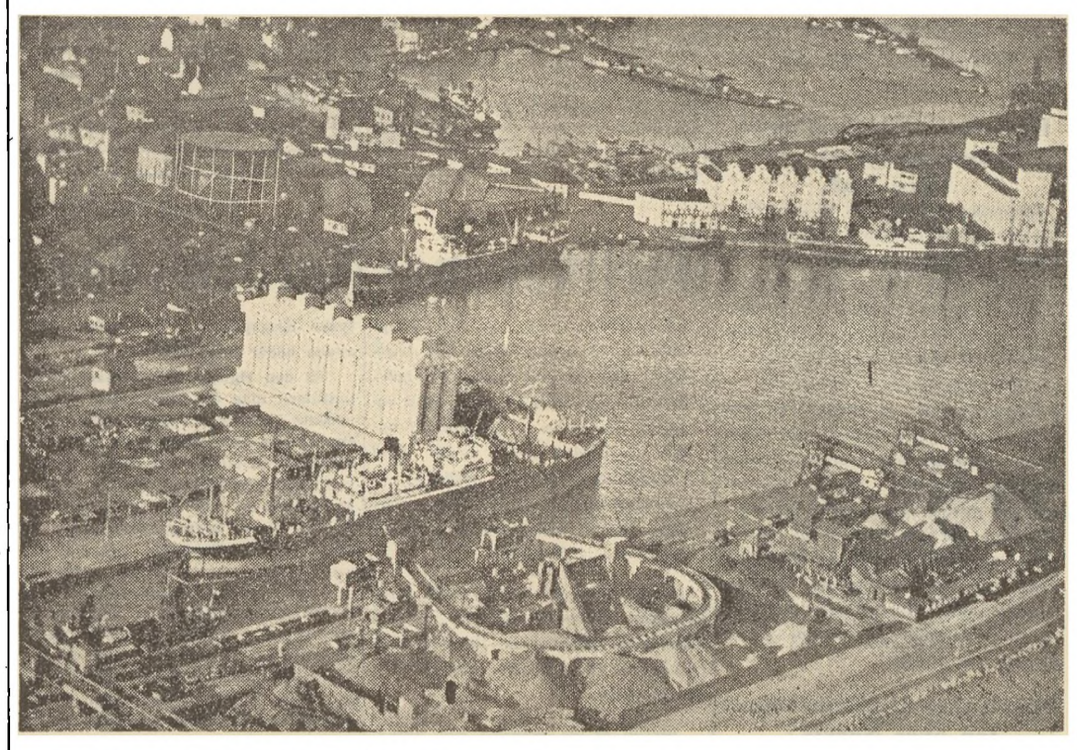
Tyskland parat til Handling

Men saa meget desto mere er Tyskland paa Vagt, udtaler man i Aften i Berlin. Og ikke blot er Tyskland paa Vagt, men man forstaar paa de foreliggende tyske Ytringer, at Tyskland ogsaa er parat til Handling. *„Der vil ikke hengaa ret lang Tid mellem engelsk Aktion og tysk Reaktion, hvad angaar Krigens Udvidelse til Skandinavien,"* saaledes lyder de tyske Forsikringer, som man ikke har Grund til at møde med ringeste Tvivl.

Naar i Dag autoritative Kredse i Berlin spørges, om det f. Eks. er rigtigt, at Tyskland kunde tænke

(Fortsættes Side 2).

Trods alt Arbejdsmod i Danmark

NATIONALTIDENDE har ønsket at vise, at Krig og Krise ikke har kvalt Optimismen og Foretagsomheden i Danmark, og i Dag indleder vi (paa Side 5) en Artikelserie: *Danmark under Krigen* med en Omtale af det Initiativ, Jyllands Hovedstad, Aarhus, udviser i dette Krigs-Foraar. I de kommende Dage vil vor udsendte Medarbejder fortsætte sine Skildringer, der kommer til at omfatte en lang Række Byer og Egne. Ovenfor et Billede fra den første Station paa Danmarkstournéen, den smukke Aarhus Havn, der nylig er udvidet, og som staar overfor yderligere Udvidelser.

Konkrete Krav menes ikke stillet

Udførlig Fremstilling i Noten af Vestmagternes Syn paa Neutralitetens Udstrækning

Sverige vil svare meget snart

Nationaltidende privat

Stockholm, Lørdag.

DEN engelske Udenrigsminister Lord *Halifax* og den franske Konseilspræsident *Reynaud* modtog i Gaar — som meddelt — samtidig henholdsvis i London og Paris de svenske og norske dersteds akkrediterede Gesandter og overrakte dem en Note om forskellige Spørgsmaal vedrørende Skandinaviens Neutralitet. Notens Indhold er strengt hemmeligt, men at det er betydningsfuldt, ses bl. a. af, at det svenske udenrigspolitiske Nævn i Dag har været indkaldt til et Møde i Stockholm.

Fra svensk officiel Side betoner man, at Sagen kun handler om et almindeligt Eksposé over Vestmagternes Indstilling til Sveriges og Norges Neutralitet, set paa Baggrund af den finsk-russiske Krig. Konkrete Krav — f. Eks. om Malmeksportens Standsning — skulde saaledes ikke findes. Ejheller andre Krav er stillet. Noten er lang, siges der, men den indeholder ingen som helst Trusler og er holdt i en venskabelig Tone. Der fremføres dog en Del generelle Refleksioner om Neu-

Norge og Sverige køber 600 Kampflyvemaskiner

Opsigtvækkende amerikansk Meddelelse

Nationaltidende privat

Stockholm, Lørdag.

SVENSKE Blade bringer i Dag med *New York Herald* som Kilde en opsigtvækkende Meddelelse om, at den svenske og den norske Regering har bestilt ikke mindre end 600 Kampflyvemaskiner i Amerika. De to Landes Handelsdelegationer skulde endogsaa have erklæret i Amerika, at det var muligt, at Bestillingerne skulde sættes op til 1000 Stkr., henholdsvis Bombe- og Jagermaskiner.

Som Begrundelse for disse store Bestillinger anføres naturligvis først og fremmest den svenske og den norske Oprustning, men dernæst ogsaa, at man i Sverige er i høj Grad forsynet med tyske Flyvemaskiner, og man maa regne med i Krigstid ikke at kunne faa Reservedele til disse, hvilket man derimod kan faa vestfra.

Maskinerne skulde være overordentlig kraftige, eksempelvis skulde de nye Jagere have en Hastighed paa ikke mindre end 512 km, en Stigeevne paa over 9000 m og en Aktionsradius paa 1760 km. Omtrent 1500 Mennesker arbejder for Øjeblikket i Amerika paa de svenske Flyvemaskiner, og i Øjeblikket er 100 af dem rede til Afsendelse.

Norge aftager 100 af Maskinerne

Nationaltidende privat

Oslo, Lørdag.

Norge og Sverige har bestilt 600 Krigsflyvemaskiner i Amerika, Rekognoscerings-, Bombe- og Jagermaskiner. Ganske vist skal Sverige have det overvejende Antal af disse Kampflyvemaskiner, men Norge er i hvert Fald Aftager af 100 eller noget mere. Den norske Hær har i nogen Tid haft en speciel Udsending i De forenede Stater i Anledning af disse Bestillinger.

Katastrofal Prisudvikling

Misforholdet mellem Import- og Eksportpriser yderligere forværret

ENGROSPRISTALLET er nu oppe i 166. Det er en Stigning siden Februar paa 4 Points og siden Krigens Udbrud paa 55 Points. Tallet for Brændsel og mineralske Olier er paany sprunget stærkt i Vejret, og Differencen mellem Marts-Tallet og Tallet for August i Fjor er 235.

Samtidig har Misforholdet mellem Import- og Eksportpriserne i Marts forværret sig katastrofalt. Tallet for Importvarer er steget 9 Points, medens Tallet for Eksportvarer er dalet 12 Points, og Stigningen for Importvarer siden Krigsudbrudet udgør herefter 91, medens Eksportvaretallet kun er steget 7 Points.

Vi henviser til Artiklen paa Handelssiden og til vor ledende Artikel.

Er Dynen tung

og Fjerene falder til Siderne, kan den blive let og behagelig ved at lade Fjerene damprense og Vaaret kanalisy

Forsag meg een, og De bliver tilfreds. Fra Morgen til Aften. — Hentes og bringes Nyt Sengetøj absolut billigste Priser

Specialitet: Kanaldyner
med Fjer, Dun eller Halvdun

Skjoldjensen.
Nørrebros Fjerrenseri. Tlf. Centr. 7702.
Nørrebrogade 116, 39 Aar paa samme Sted

FORENINGER

HANDELS- & KONTORISTFORENINGEN

Onsdag d. 10. April Kl. 20 pr.
Fabriksejer, Apoteker Niels Benzon:
„Med Lystkutter gennem den svenske Skærgaard".
Farvefilm.

Mandag d. 15. April Kl. 12,15
indleder Folketingsmand, Grosserer Wm. Prieme en Diskussion om:
„Brugsforeningernes Beskatning."

OPRETTET 1898 — IDEELT FERIEKURSTED

SKODSBORG BADESANATORIUM

NORDENS STØRSTE KURSTED — OVERLÆGER A. ANDERSEN CARL OTTOSEN

Røntgenklinik Elektrokardiograf. Stofskifteundersøgelser m. m. Alle moderne Vand-, Massage-, Elektricitets- og Lysbehandlinger. — Forlang Prospekt — Telefon Skodsborg 200

traliteten og dens Udstrækning, og man har klarlagt Englands Syn paa denne. Den svenske Regering, tilføjes der, ventes at svare meget snart paa Noten.

Et tysk-russisk Hegemoni i Skandinavien vil ikke blive taalt

Forskellige Meddelelser til den svenske Presse fra London i Dag forsøger at løfte det Slør, der er kastet over Noten. Det hedder her, at Spørgsmaalet om Skandinaviens strategiske og politiske Stilling er taget op i Noten, eller i hvert Fald berørt. Englands Interesse i Skandinavien er — hedder det — stadig meget stor, og England vil ikke kunne finde sig i et tysk-russisk Hegemoni i Skandinavien, hverken militært eller kommercielt. *Skulde Rusland saaledes forsøge at gaa ud til Atlanterhavet over Norge, vil England straks gribe ind med de deraf for Skandinavien følgende Konsekvenser, ligesom England ogsaa vilde gribe ind i Tilfælde af, at Rusland paany skulde gaa til Angreb paa Finland.*

Standsning af Malmeksporten over Narvik?

Andre Rygter vilde i Morges vide, at man havde ført mundtlige Forhandlinger mellem England og Sverige—Norge om at standse Eksporten af Jernmalm over Narvik, saaledes at Spørgsmaalet om Territorialfarvandenes Benyttelse af tyske Skibe dermed af sig selv vilde falde bort.

Foreløbig er det derfor ikke muligt at tage Stilling til disse Noter, da deres Indhold kun kendes ganske perifierisk, men Situationen er i Korthed den, at Malmeksporten sidste normale Aar androg ca. 6 Mill. t over Narvik og 3 Mill. t over Luleå. Eksporten over Luleå er normalt stoppet om Vinteren, der har været usalmindelig lang i Aar, hvorfor Tyskland har faaet mindre Malm tilført ad denne Vej end ellers. Eksporten over Narvik er ogsaa blevet stærkt formindsket, dels fordi man har eksporteret usalmindelig meget Malm til England, og dels ogsaa fordi Sverige har været en stor Forbruger af Jernmalm til sin Oprustning. Tyskland har derfor ogsaa faaet mindre Malm ad denne Vej. Luleå er blokeret af Is, men de svenske og de finske Isbrydere arbejder i Øjeblikket i den nordlige Del af den botniske Bugt, og det ventes, at Eksporten fra denne Havn vil komme i Gang i Løbet af 14 Dage.

I England er Malm-Sagen ogsaa ifølge de foreliggende Meddelelser ved at blive sat af Dagsordenen. Af en eller anden Grund behandler de engelske Aviser kun Spørgsmaalet periferisk, og det synes derfor, som om Sagen er ved at være uddebatteret. Imidlertid — hvis Sverige og Norge skulde stoppe Transiteringen af Malm over Narvik, synes dette derfor at kunne ske uden at gaa Tysklands Interesser for nær. Men skulde Tyskland alligevel ønske en Forcering af Malmeksporten over Luleå, vil dette næppe være muligt. Luleå er ikke stor nok, dens Havneanlæg er ikke moderne nok til at tage en større Udskibning af Malm, ligesom Jernbanenettet heller ikke er i Stand til dette. De østsvenske Havne ved den botniske Bugt, Härnösand, Umeå og andre er heller ikke i Stand til at præstere noget, kun Gävles Havn er i Stand til en større Udskibning, men dette vil belaste det svenske Jernbanenet i meget høj Grad. Sverige har yderligere een Havn til Eksport, Oxelösund, hvorfra Malmen fra Midtsverige eksporteres, men ejheller denne har nogen større Kapacitet. Man maa med den største Interesse afvente Udviklingen i denne Sag, *men Malmspørgsmaalet har alle Muligheder for at kunne gaa i Orden uden at volde Vanskeligheder.*

Brugte Støvsugere

Alle Mærker udlejes i Abonnement med Køberet fra 4 Kr. pr. Md. over hele Landet. Støvsugerne er eftersete og i fin Stand

GRATIS KUPON

Undertegnede ønsker uden Forbindende Prospekt med Oplysninger om Betingelserne for Leje af brugt Støvsuger N 7/4

Navn.....

Stilling.....

Adresse .....

Abonnementscentralen
Peter Bangsvej 30 - Kbh. F Fasan 1225

Luftfartens Ledelse mødes i København

ET Luftfartsmøde fandt i Gaar Sted her i Staden. Bl. a. deltog Direktør *Norlin* og Dr. *Lindgren*, Svensk Aerotransport, Formanden for det norske Luftfartsselskab, Generalkonsul *Rud.* Olsen og Direktør *Riiser-Larsen*, Lufthansa-Direkførerne *von Winterfeldt, Bonkers* og *Hans Schæfer* og Direktør *Knud Lybye*, D. D. L.

— Vi har drøftet forskellige Fartplaner og Trafikspørgsmaal, udtalte Dir. Lybye, bl. a. Spørgsmaal vedrørende Lufthansas nye Rute Berlin—Oslo, der jo foreløbig standser i København; men det tyske Luftfartsselskab venter snart at faa Koncession fra Norge.

Den fælleskommunale Skat stiger 25 pCt.

FINANSMINISTEREN **har bestemt, at den fælleskommunale Skat for det ny Finansaar 1940—41 skal forhøjes med 25 pCt. Skatten udskrives med Grundbeløbs-Raten, for 1939—40 blev den udskrevet med 80 pCt. af Grundbeløbet.**

Den paagældende Skat blev indstiftet for tre Aar siden og gælder for hele Landet. Provenuet indgaar i en Statsfond, hvoraf en Del anvendes til økonomisk Udligning mellem Kommunerne. Desuden afholder Fonden nogle af Skoleudgifterne, Udgifter til Politi samt visse sociale Udgifter.

Fortsat fra Side 1

Berlin mener Norden i Fare

sig en Landsætning i Norge og Oprettelsen af tyske Flaade- og Luftbaser paa Norges Kyst, saa lyder Svaret „Tyskland er kendt med engelske Planer om at landsætte Tropper i Norden. Et dansk Blad („Fædrelandet") har meddelt, at Englænderne har en Ekspeditionshær paa 100,000 Mand staaende parat. Dette er Situationen."

Mere siges der i Øjeblikket ikke, men selv en saadan Udtalelse viser jo, hvor uhyre alvorlig en Rolle Norden er kommet til at spille i den europæiske Storkrig.

Iøvrigt er det saaledes, som allerede nævnt i Gaar i *Nationaltidende*, at man i Berlin ikke mere tager Stilling til udenlandske Meddelelser om nye tyske Krigsplaner. Dementier fans altsaa heller ikke længere.

Til den rigtige Bedømmelse af Situationen maa det bemærkes, at den omtalte Meddelelse i „Fædrelandet" om en engelsk Ekspeditionshær, der skulde sendes til Norge, har opnaaet usædvanlig stor Betydning i Berlin. Denne Meddelelse er af de tyske politiske Kredse blevet indregistreret som et tungt vejende Faktum. Det fremhæves fra informeret Side udtrykkeligt, at det danske nationalsocialistiske Blads Informationer om Vestmagternes Planer i Norden er blevet meget omhyggeligt undersøgt. Lad det for Fuldstændighedens Skyld være tilføjet, at „Fædrelandet" i disse Dage er den i tysk Presse mest citerede danske Avis.

For Tyskland er der, som sagt, ikke mere Tvivl om, at Norden nu skal gøres til Krigsskueplads.

Utilfredshed med Nordens Holdning til Vestmagtnoterne

Hvad Tyskland vil gøre for at forhindre Englændernes Indtrængen paa nordisk Grund, derom siges der selvfølgelig intet i Berlin. „Foreløbigt har de nordiske Lande selv Ordet," hævder de tyske Kredse. „Tysklands Beslutninger bliver først aktuelle, naar man med fuld Klarhed har faaet at se, paa hvad Maade Norden selv vil reagere overfor Vestmagternes Krigsaktivering".

Hidtil er man i Berlin endog i meget høj Grad utilfreds med de nordiske Landes Holdning. Der spørges paa tysk Side, hvad Norge og Sverige uden alt for lang Tøven vil svare paa de Noter, som deres Gesandter i Paris og London har modtaget af Vestmagterne. Disse Noter betegnes i Berlin som en ny Indblanding i Nordens Forhold. Ganske vist kendes deres Indhold ikke, men for de tyske Kredse er det givet, at Vestmagterne med disse Noter har paalagt Norge og Sverige bestemte Forskrifter med Hensyn til deres fremtidige Neutralitetspraksis. Man nærer derudover paa tysk Side Mistanke om, at Vestmagternes Noter til Norge og Sverige omhandler disse to Landes fremtidige økonomiske Forbindelse med Tyskland.

Disse Noter har efter tysk Bedømmelse faaet en fuldkommen forkert Modtagelse i Oslo og Stockholm. Man savner i Berlin norske og svenske Protester i Stedet for — saaledes siges der i tyske Kredse — har Autoriteterne paalagt den norske og den svenske Presse en paafaldende afdæmpet Holdning overfor Vestmagternes seneste Aktion mod den nordiske Neutralitet.

Overbevisning ogsaa, om det bliver fornødent, Forholdsregler af militær Karakter.

De første Krigsudvidelses-Forsøg fra Vestmagternes Side ser Tyskland allerede nu indledet paa nordisk Grund. Her overfor savner Tyskland hidtil et effektivt Neutralitetsforsvar i Norge og Sverige.

Hvad kan Følgerne blive?

Dette Spørgsmaal rummer skæbnetunge Muligheder.

— — —

Det i ovenstaaende Telegram omtalte danske Blad „Fædrelandet" er et af Fritz Clausens Parti udgivet nazistisk Organ, der ikke almindeligvis udmærker sig ved større Neutralitet eller Nøjagtighed, hverken i sine Artikler eller i disses Overskrifter. Gennem de sidste Dage har Bladet ved forskellige Lejligheder i alarmerende Telegrammer og stærkt typografisk Udstyr bragt Rygter om Vestmagtplaner overfor Norden.

Nordens Neutralitetsværn tvivlsomt?

I denne Forbindelse tales der i Berlin om en utilladelig nordisk Passivitet, og der spørges, om de nordiske Lande faktisk ikke mere er i Besiddelse af den rette Modstandsaand til Afværgelse af Neutralitetskrænkelser.

Den Tale, som Norges Udenrigsminister, Professor *Koht* i Dag har holdt i Stortinget, møder en tilsvarende kritisk Vurdering i Berlin. De tyske Kredse udtaler i Aftenaderes dybeste Forundring over, at Hr. Koht ikke paa den allermest konkrete Maade har vendt sig mod Vestmagternes Indblandinger i Norges politiske Holdning.

Ovenpaa Mødet mellem den engelske og den franske Blokademinister i disse Dage er det for Tyskland et Faktum, at Vestmagterne vil anvende *alle* tænkelige Midler for at faa Europas neutrale Lande inddraget i Blokadekrigen mod Tyskland. Til disse Midler hører efter tysk

Radiorør paa Lager skal sælges til gammel Pris

Priskontrolraadet ser bort fra Importørernes Risiko for økonomisk Tab

Vil Afgiftsloven blive forlænget?

ENGROSSALGET af Radiorør og Grammofonplader har været standset i to Dage paa Grund af nogle Forhandlinger, som de store Importfirmaer har ført med Priskontrolraadet angaaende den nye Importafgift. Importørerne har ønsket, at Priserne paa de forhaandenværende Lagre straks skal forhøjes i Forhold til Afgiften, da man i modsat Fald vilde sælge sig fattige. De nye Afgiftslove gælder jo kun til Udgangen af Oktober, og Importørerne mener da at kunne komme ud for at skulle sælge Radiorør uden at kunne faa Dækning for Afgiften, som de saa selv maa betale.

Importørerne staar i disse Dage overfor at skulle gøre Indkøbene til Fabrikernes Arbejde i Efteraaret, altsaa mod den Tid, Afgiftsloven udløber, og har derfor standset Salget, indtil en Afgørelse kunde træffes. Saafremt Priserne paa de forhaandenværende Lagre maa sættes op med Afgiften, mener man at kunne tage den Risiko for Tab, der senere vil melde sig. Forhøjelsen vil blive ca. 3 Kr. pr. Rør, saaledes at Prisen kom op paa 16 à 17 Kr.

Priskontrolraadets Afgørelse

Priskontrolraadet afgjorde i Aftes Spørgsmaalet: Importørerne skal tage Risikoen for at sælge sig fattige og maa ikke forhøje Priserne for Radiorør, som er paa Lager. Det hedder i den officielle Meddelelse herom:

„at de fastsatte Afgifter kun maa tillægges Priserne paa de Varer, for hvilke Afgift betales, men ikke paa tilstedeværende Lagre af ikke-afgiftsberigtigede Varer, samt at der i intet Omsætningsled maa beregnes Fortjeneste af Afgiftsbeløbene."

Af Priskontrolraadets Meddelelse og Importørernes Motivering for at foretage en Forhøjelse af Priserne paa Lagervarerne med Afgiftsbeløbet, vil mange sikkert drage den Slutning, at Afgiftsloven vil blive forlænget ud over de syv Maaneder, den skal løbe. Under alle Omstændigheder har Priskontrolraadets Leder, Hr. *Seligmann*, paataget sig Ansvaret for den Risiko for økonomisk Tab, som Importørerne af Radiorør og Radiofabrikanterne nu paalægges. Beslutningen om Standsningen af Salget blev truffet af Philips, Tungsram og Telefunken — og paa Mandag aabnes der for Salget igen med Uvisheden for Øje.

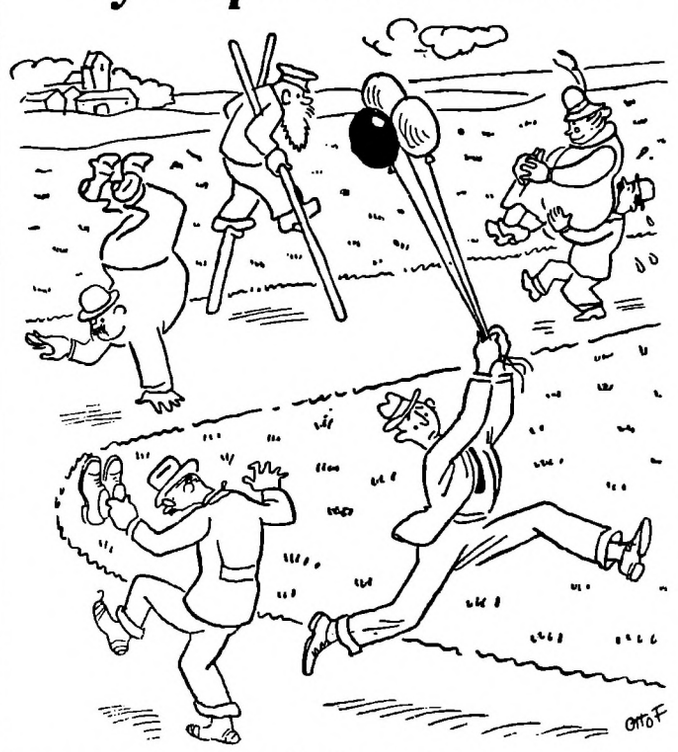
Naar en gros Salget af Grammofonplader er standset, skyldes det, at der forhandles med Priskontrolraadet om Indførelse af en ensartet Afgift for de forskellige Plader, saaledes at der kan opretholdes faste Prisklasser. Ved Afgiftens Beregning spiller det Spørgsmaal ind, at nogle Firmaer lader deres Plader trykke her i Landet, medens andre importerer færdige Plader. De nuværende Prisklasser for Grammofonplader er 2,50 Kr., 3,50 Kr., 5 Kr. og 5,50 Kr. Som Følge af de nye Afgifter bliver Prisstigningen 10—15 Øre pr. Plade.

Beslutningen om midlertidig Standsning af Salget af Grammofonplader er blevet truffet af Telefunken, His Masters Voice og Nordisk Polyphon, men Spørgsmaalet om en ensartet Afgift er, saa vidt det i Aftes blev oplyst, endnu ikke afgjort. Muligt sker det først i Priskontrolraadets Møde paa Mandag.

Udnyttelsesudvalget kørt i Staa

DET store, almindelige Udnyttelsesudvalg har i de forløbne Dage efter Hjemkomsten fra Jylland siddet begravet i Møder og Forhandlinger. En Række Deputationer har haft Foretræde, og fra de kvindelige Medlemmers Side er der med Fru *Karen Poulsen* i Spidsen i den ellevte Time fremsat væsentlige Indvendinger af forbrugsmæssig Karakter. Dertil kommer, at et af Udvalgets førende Medlemmer i disse Dage er bortrejst i andet officielt Ærinde. Resultatet er blevet, at Betænkningen fremdeles ikke er færdig. Udvalget har nu arbejdet i Uger og Maaneder, og man spørger efterhaanden sig selv, om der i det mindste ikke er een Form for Udnyttelse, man har overset: Udnyttelsen af Tiden. Det blev dog ved Udvalgets Nedsættelse i sin Tid udtrykkeligt betonet, at det skulde arbejde hurtigt. Mon ikke man fra Ministeriets Side en Gang igen skulde indskærpe dette?

Nye Sparebestræbelser

Da Importen af Asfalt fra Tyskland er indstillet, henstilles det fra Autoriteterne at spare paa Vejene.

„Moderen" i Betty Nansen-Teatret

Betty Nansen som Moderen.

MØDRENE betaler Krigen med Tabet af deres Sønner og med al den Sorg og Smerte, der følger efter en Fredsslutning, hvad enten den kaldes god eller daarlig. Det er Temaet i den ældre Forfatter *Karel Capeks* Skuespil „Moderen", og for den Grundtanke maa ethvert rettænkende Menneske have Sympati.

Naar Stykket alligevel skuffede noget ved sin første Fremkomst i Fjor paa Betty Nansen-Teatret, skyldes det en Mangel ved dets Opbygning. Den Række Dødsfald, der forekommer i det, følger for hurtigt efter hverandre og motiveres ikke tilstrækkeligt. Uhyggen hober sig op paa Scenen, uden at man kommer i Kontakt med den Gruppe Mænd, som Krigen rammer med sit ubarmhjertige Sværd. Skuffelsen melder sig stærkest til allersidst, da Moderen gaar paa Akkord, og paa Trods af sine hidtil staalsatte Idéer trykker sin yngste Søn et Gevær i Haanden og opfordrer ham til at følge fire faldne Brødre. Den femte Søn ofrer hun frivilligt — og derved svinger Stykkets Linie bort fra dets Ledemotiv.

Forfatteren slipper sin Idé, men *Betty Nansen* svigter ikke sine Idealer. Takket være hendes Fremstilling af den tragiske Skikkelse, den gamle, sønneløse Moder, faar Forestillingen en vis Storhed. Hun spiller med en Tro paa Stykkets Mission, som man maa beje sig ærbødigt for, ligesom man maa beundre den flammende Ildhu, hvormed hun som en Løvinde kæmper for at hente Forfatteren den endelige Sejr hjem. Karel Capek kom vel nok Sejren et Skridt nærmere ved Genoptagelsen i Aftes, end han var den ved Premièren i Fjor. Men det langvarige, hjertelige Bifald gjaldt sikkert mere den store Skuespillerinde end det uklare Drama.

Et Par smaa Rolleforandringer er uvæsentlige. *Knud Rex* traadte i Stedet for Hass-Christensen ind i Sønnernes Række, og *Knud Heglund* erstattede umærkeligt Bedstefaderen, en gammel Mand fra Fredens lykkelige Tidsalder. *Henrik Bentzon, Asbjørn Andersen, Sigfred Johansen* og *Karl Gurstov* som de fire Sønner, og *Ejner Federspiel* som deres Fader danner en statelig Æresgarde om Fru Nansens monumentale Kunst. For hendes Skyld, og for at høre de Problemer, Stykket sætter under Debat, maa man se denne Forestilling, medens det er Tid.

Haagen F.

Dødsfald

Ekspeditionssekretær, cand. jur. Draskau

EKSPEDITIONSSEKRETÆR, cand. jur *K. W. Draskau* i Finansministeriet er i Gaar Morges død efter kort Tids Sygdom i en Alder af 63 Aar. Den Afdøde, der havde sin Gerning i Statsgældskontoret, tilhørte en københavnsk Embedsfamilie, og som den Fuldblodskøbenhavner han var, var han kendt i vide Kredse og overalt særdeles afholdt paa Grund af sit venlige, vindende Væsen og sit gode Humør. K. W. Draskau efterlader sig Enke, der er Kontorfuldmægtig i Finansministeriet, og 2 Sønner.

Fhv. Skolebestyrerinde Sophie Milo

I en Alder af næsten 80 Aar er fhv. Skolebestyrerinde *Sophie Milo* død efter længere Tids Sygdom.

Frk. Milo var Datter af for længst afdøde Professor Milo, der var Lektor ved Schneekloths Skole. Sammen med Frk. Lersey stiftede Sophie Milo *S. Milos* Skole paa H. C. Ørstedsvej og var i nogle Aar Eneindehaver af Skolen, før Kommunen overtog den.

Hvad der sker

Officielt

Ordensdekorationer.
Fhv. Notar i København O. V. Philipsen-Frahm, der var R. af Dbg., er udnævnt til Dannebrogsmand, og Forstander for Carlsbergfondets biologiske Institut, Dr. med. A. Fischer og Chef for Københavns Byrets Skiftekontor G. L. M. Dobler til Riddere af Dannebrog.

Generalforsamlinger og Møder m. m.

Kl. 16: Trav i Charlottenlund.
Kl. 18,15: 13. Bataillons Soldaterforening. Jubilæumsfest, Rest. Karnappen.
Kl. 20: K. F. U. M., Rosenborggade 15, K. 12. store Sangaften i K. F. U. M.s Festsal. Taler: Pastor V. Bayer-Christensen.

Lægevagt og Tandlægevagt

Ved pludselige Sygdomstilfælde kan man — hvis man ikke opnaar Forbindelse med sin sædvanlige Læge — ved at ringe til Reservetelefonen Hverdage efter Kl. 20 Aften og Natten igennem til Kl. 8 Morgen samt alle Helligdage blive indstillet til den vagthavende Læge i det Distrikt, hvor man bor.

Gennem Reservetelefonen opgives ligeledes Tandlægevagt, der fungerer Søn- og Helligdage mellem Kl. 9—12 og hver Aften Aaret rundt mellem Kl. 21 og 24.

Udstillinger

Foraarsudstillingen paa Charlottenborg, daglig Kl. 9—18.
Mindeudstilling for Maleren Ernst Zeuthen i Den Frie Udstillingsbygning Kl. 10—18 daglig; sidste Dag 14. April.
I Kunstforeningen, Frederikspholms Kanal 4: Hans Smidth-Malerier, hver Dag 11—16, sidste Dag.
Geert Storms Malerier hos Binger, Palægade 8, Hverd. 10—17½, Sønd. 13—17.
Erich Erichsens Malerier Wilh. St. Kongensgade 45.
Hos Bach, Gl. Strand 36: Gudrun Krabbes Udst., Hverd. 9½—17½, Sønd. 14—16, sidste Dag 10. April.
Otto von Müller Udstilling hos Arnbak, Amagertorv 1.
Udstilling med Demonstration af Mørklægningsmateriel, daglig Kl. 12—20, Raadhuspladsen 16, Mezz.
Hos Alfred Andersen, Nikolaj Pl. 7: Marie Henriques' Udst. af Oliebilleder og Akvareller, Hverd. 10—18, Sønd. 14—17, sidste Dag 16. ds. Ingrid Wichmanns Udst., Nikolaj Pl. 7, samme Tider, slutter 14. ds.
Hos Bo afholder Super-Realisten Harald Engman Udstilling af litterære Billeder.
Olivia Holm Mollers Udstilling af Akvareller og Tegninger i „Kuben", Vestervoldg. 10: Hverd. 9—18.
Protestmalernes Foraarsudstilling Raadhuspladsen 39, Kl. 10—22, sidste Dag 14. ds.

Apotekerne

Følgende Apoteker — Kreds I — har Ekspedition i Dag og Natten til Mandag:

Indre By og Voldkvarteret:
Frederiks Hospitals Apotek, Hjorte, Jernbane, Kultorvets, Løve, Raadhus og Svane Apotek.

Christianshavn og Amager:
Christianshavns Apotek, Holmbladsgades, Oxford Allé, Sundby og Taarnby Apotek.

Nørrebro og Søborg:
Aaboulevardens Apotek, Borups Allé, Husum, Linde, Nørrebro, St. Stefans, Svalen, Søborg og Tagensvej Apotek.

Vesterbro og Frederiksberg:
Allé Apoteket, Dalgas Boulevard, Enghave, Frederiksberg, Godthaab, H. C. Ørsted, Sct. Matthæus', Søndre Boulevard og Vesterbro Apotek.

Østerbro:
Gefions Apotek, Store Vibenshus, Solvtorvets, Trianglen og Østerfælled Apotek.

Rødovre, Valby og Vanløse:
Rødovre Apotek, Bjørnen, Trekroner og Vanløse Apotek.

Hellerup, Ordrup, Gentofte og Lyngby:
Gentofte Apotek, Hellerup, Ordrup og Lyngby Ulrikkenborg Apotek.

Seværdigheder Søn- og Helligdage:

Gratis:
Nationalmuseet: Alle Samlinger aabne 12—16 gratis Omvisning 13—15. — Kunstmuseet er aabent 10—17. — Thorvaldsens Museum 10—15. — Den Hirschsprungske Samling 14—17. Kunstindustrimuseet og Musikhistorisk Museum 13—16 og 10—12 mod Entré. — Ny Carlsberg Glyptotek 13—15. — Zoologisk Museum 12—14. — Dansk Post- og Telegrafmuseum 12—14. — Nyboders Mindestuer 14—16. — Oregaards Museum 12—15. — Botanisk Haves Palmehus 13—17. — Mindehøjen i Sondermarken. — Kommunebibliotekets Læsesal, St. Nikolaj Bygning, 14—20. — Frederiksberg Kommunebiblioteks Læsesal 14—19. Johan Hansens Saml., Kastelsvej 18, Kl. 12—15. — Grundtvigskirken fra Kl. 8 til Solnedgang. Taarnet med Betaling — Marmorkirken 9—12. — Udstillingen for Arbejderbeskyttelse 10—12. — Tejnhusmuseet 12—14. — Mineralogisk Museum 10—12.

Med Betaling:
Rosenborgsamlingerne 11—15. — Ruinerne under Christiansborg 12, 13, 14, 15, 16. — Kongelige Repræsentationslokaler paa Christiansborg 14—17. — Teatermuseet ved Christiansborg 14—16. — Rigsdagens Lokaler 10—17. — Rundetaarn 10—17 astr.-hist. Samling 12—16, Observatoriet 22—24. — Marmorkirken og Taarnet 9—14 — Frelsers Kirke og Taarn 14—16. — Amagermuseet, St. Magleby, 10—17. — Bakkehuset 12—16. — Dragør Søfarts- og Bymuseum 14—17. — Roskilde Domkirke og Kapeller 12,30—19. — Olaf Poulsens Mindestuer i Fredensborg 11—18. — Kronborg 11—16. — Frilandsmuseet (Sorgenfri Station) aabent fra Kl. 10 til Solnedgang. — Køge Museum 11—12 og 14—16. — Rudolph Tegners Skulptur-Museum i Kildekrog 9—12 og 13 til Solnedgang. — Danmarks Akvarium Charlottenlund 10—17. — Knud Rasmussens Museum, Hundested, 11—16. — Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg 11—16. — Københavns Bymuseum 10—16. — Raadhustaarnet 10—16

En Sang er Festens morsomme Spire
og den kan fremgro ekspres,
hos Christensen,
Rørholmsgade 4
Byen 1195 x.

Nogle digter
selv de Sange, de forlyster Venner og Bekendte med, og synes selv vældig godt om Resultatet. Andre overlader det Job til en rigtig Visemager og faar noget, som *ælle* synes om.

Apropos Festsange —
se i Dag Side 19

Aktstykke 44 E.

Vejrudsigten: Frisk sydvestlig Vind, normal Temperatur
Pris: 3,55 pr. Maaned 10,50 - Kvartal

Nationaltidende

Dagens Begivenhed: Truslen mod Nordens Fred
Pris: 12 Øre i Kbh. (Sønd. 15) 15 Øre i Prov. (Sønd. 20)

72. Aargang — Nr. 97 | Dagens Nyheder | København — Mandag 8. April 1940

Truslen mod Nordens Fred

Foruroligende Udvikling gennem det sidste Døgn

Tyskland rejser Tvivl om Sverige og Norges Neutralitet

Af *Jakob Kronika*
Nationaltidendes Berlin-Redaktør

Berlin, Søndag Aften.

PAANY har mørke Skyer trukket sig sammen over Norden. En fuldkommen nøgtern Vurdering af Øjeblikkets storpolitiske Fakta tillige med Iagttagelsen af bestemte Fremtoninger tvinger til den Konstatering, at Freden i Norden atter en Gang er i yderste Fare. Skæbnens Hjul er øjensynligt allerede sat i Gang. Om et Døgn eller mindre *kan* der være skabt en helt ny Situation i Skandinavien.

Faren synes nu overhængende

Disse Ord er ingenlunde Udslag af en Panikstemning eller lignende. Alvoren over Norden er saa tung, Faren synes saa overhængende, at vi Nordboer har Brug for al vor Sindsstyrke, al vor Tankeklarhed, al vor Beslutsomhed.

Der er maaske allerede sket mere, end det er muligt at tale offentligt om. I hvert Fald er det baade godt og nødvendigt at være forberedt paa alle Muligheder og at regne med meget korte Frister.

Vestmagterne klar til militær Aktion, siger Berlin

I Berlin er siden i Gaar den Overbevisning blevet stærkt uddybet, at Nordens, d. v. s. Norges og Sveriges, Neutralitet, takket være Vestmagternes Krigspolitik, egentlig slet ikke eksisterer mere. *Der tales i Dag i de tyske Kredse om, at Vestmagterne er klare til en Militæraktion i Norden for derfra at indsnævre Indkredsningsringen omkring Tyskland.*

De i Gaar omtalte Vestmagt-Noter til Norge og Sverige spiller fortsat en uhyre Rolle i de aktuelle tyske Overvejelser. Disse Noter betegnes i Berlin som Optakten til et engelsk-fransk Afpresningsspil i Norden, som et vigtigt Led i den fuldkomne Sabotering af den nordiske Neutralitet. For Vestmagterne bestaar denne Neutralitet overhovedet ikke mere, fastslaar man paa tysk Side.

Dernæst understreger man i Berlin, at Norge og Sverige selv ikke udfolder den fornødne Aktivitet til Forsvar for deres Neutralitet. Der tales om en Strudsepolitik i Sverige og Norge, om Tilsløringsforsøg, som skal dække over Vestmagternes Neutralitetskrænkelser, om Linedansertricks, hvormed ansvarlige Mænd i Norden vil skjule for deres Nationer, at Vestmagterne plan-

Fortsættes Side 2.

Fin Trav-Première. *I Gaar begyndte Travsæsonen i Charlottenlund, og det blev en fin Première med straalende Foraarssol og vældigt Besøg — ca. 14.000 Mennesker. Vi bringer her et Billede fra de tætpakkede Tilskuerpladser og henviser iøvrigt til det udførlige Referat inde i Bladet.*

Englands Diplomater drøfter i Dag Krigens videre Gang

Det store Ambassadørmøde hos Halifax

Reynaud ønsker Krigsførelse „af yderste Kraft"

Af *E. Blytgen Petersen*
Nationaltidendes London-Redaktør

London, Søndag Aften.

DET er i Dag blevet besluttet, at ogsaa den engelske Ambassadør i Moskva, Sir *William Seeds*, der for Tiden er paa Ferie i England, ligesom Rom-Ambassadøren, Sir *Percy Loraine* skal deltage i Konferencen, der i Morgen Eftermiddag af Udenrigsminister, Lord *Halifax* aabnes i Foreign Office med de diplomatiske Repræsentanter i Tyrkiet, Bulgarien, Rumænien, Jugoslavien, Grækenland og Ungarn. Der er allerede fastsat nyt Møde Tirsdag Eftermiddag, og den Omstændighed, at Ministeren for den økonomiske Krigsførelse *Ronald Cross* efter Aabningsmødet i Morgen vil præsidere for de følgende Møder, viser, at det mere drejer sig om økonomiske end om politiske Spørgsmaal.

Den engelske Regering ønsker førstehaands Oplysninger om, hvad der kan gøres for at hindre, at Balkanlandene kommer under Tysklands økonomiske Herredømme. Kan de Allierede hindre dette, nærer man ikke saa stor Frygt for den tyske politiske Indflydelse i dette Hjørne af Europa, der under Blokadekrigen repræsenterer en af de Kanaler, hvorigennem Tyskland faar en væsentlig Del af de Varer, der er nødvendige for den militære Krigsførelse.

Aktion mod Malmen?

Daily Telegraphs diplomatiske Medarbejder, der lige har været paa Besøg i Paris, skriver i Morgen, at den nye franske Konseilspræsident *Paul Reynaud* er Tilhænger af en Krigsførelse mod Tyskland af „yderste Kraft" og ogsaa af den komplette eller den totale Blokade. De Allieredes øverste Krigsraadsmøde i London traf over en Snes Beslutninger angaaende Blokadens Tilstramning. *Daily Telegraphs* diplomatiske Medarbejder skriver videre: „M. Reynaud erkender, at det ikke vil være muligt at besejre Tyskland alene gennem Blokadeforanstaltninger. Paa dette Punkt befinder han sig i fuldstændig Overensstemmelse med sine egne militære Chefer og med det engelske Kabinet. Heraf følger, at der vil blive truffet aktive Foranstaltninger paa rette Tid og Sted for at føre Krigen over paa tysk Jord.

I London erkendes dette som unødgaaeligt. Der er intet Ønske om at give det Indtryk af, at de neutrale Stater, der omgiver Tyskland, skal være de ømeste eller de vigtigste Ofre, der lider under de Alliereedes Kampagne.

I Krigen til Søs er det indlysende, at England kan tage visse Skridt paa eget Ansvar. Anliggender, der berører Tyskland som en central kontinental Magt, vil kræve intim Koordination mellem de

Paasikivi finsk Gesandt i Moskva

Paasikivi.

Moskva, Søndag Aften. R.B.
Fra Sovjetrussisk Telegrambur.

DEN finske Regering har anmodet om Godkendelse af *Paasikivi* som finsk Minister i Moskva, og Sovjets øverste Præsidium har derefter godkendt Udnævnelsen.

Sovjets Minister i Finland

Moskva, Søndag. R.B.
Fra Sovjetrussisk Telegrambur.

Sovjets øverste Præsidium har udnævnt *Zotov* til Sovjetunionens Minister i Finland og *Derevyanski* til Sovjetunionens Minister i Letland.

Sverige træffer særlige Forsvars-Foranstaltninger

Nationaltidende privat
Stockholm, Søndag Aften.

STOCKHOLM har i Aften været fuld af Rygter, bl. a. gaaende ud paa, at den svenske Hær vilde blive mobiliseret i Morgen. Dette sidste er ikke rigtigt. Derimod forlyder det, at man under Hensyn til den ekstraordinære udenrigspolitiske Situation vil træffe udvidede Forsvarsforanstaltninger.

De engelske og franske Noter til den svenske Regering er endnu ikke blevet publiceret, formentlig fordi diplomatisk Coutume kræver, at Publikationen ikke foretages, før England som Afsender ogsaa offentliggør Indholdet. Skønt Sagen bliver behandlet med overordentlig Hemmelighedsfuldhed, hævdes det dog med Bestemthed i Dag i politiske Kredse, *at Noten kun er en Fremstilling af Neutralitetsbegrebet saadan som dette opfattes af England, med Anmodning om, at Sverige vil tage Stilling til dette, navnlig efter Freden i Moskva, hvor nye Problemer har rejst sig. Man betegner endogsaa Noten som en akademisk Afhandling om Neutralitetsproblemet.*

Noten vil utvivlsomt blive besvaret fra den svenske Regerings Side efter omhyggelig Gennemgang, og Svaret vil lige saa sikkert, hævder man, blive en Fastholdelse af Neutralitetspolitiken, som Sverige ikke under nogen Omstændigheder vil frafalde.

Sveriges og Norges Gesandter hos v. Ribbentrop?

Meddelelse om en Times Forhandling

Nationaltidende privat
Oslo, Søndag Aften.

I EFTERMIDDAGS havde den tyske Udenrigsminister *v. Ribbentrop* ifølge *Paris-Soirs* Københavns-Korrespondent, hvis Oplysninger er telegraferet til Oslo fra Paris, en Samtale med den norske og den svenske Minister i Berlin efter Rigsudenrigsministerens Anmodning.

Samtalen varede en Times Tid, og kort efter udtalte en Repræsentant for Udenrigsministeriet til de fremmødte Journalister, at den tyske Regering er overbevist om, at de Allierede tænker paa at foretage en Aktion mod Norge, og at Tyskland følger Situationens Udvikling paa nært Hold.

De Allierede vil hindre Tilførslen af Malm til Tyskland, sagde han, men hvis de regner med, at Tyskland vil forholde sig passivt, tager de fejl. Tysklands Interesser vil blive forsvaret.

Et svensk Dementi

Stockholm, Søndag Aften.
(R. B. fra T. T.).

UDENRIGSMINISTERIET meddeler, at de Meddelelser, som er fremkommet i den udenlandske Presse og Radio om, at Sveriges og Norges Gesandter i Berlin skulde være blevet modtaget af Rigsudenrigsminister *von Ribbentrop*, er fuldstændig ugrundede.

Smør og Bacon

Eksport-Nedgang paa 250 Millioner Kroner om Aaret

De nye Englandsprisers Reduktion gør Eksporten urentabel til de nuværende Importpriser — Sekretær Trautmann, Andelsslagterierne, om de mistrøstige Resultater af Londonforhandlingerne

DEN danske Bacon-Delegation, der i sidste Uge førte Pris- og Kvanta-Forhandlinger i London, vendte i Gaar hjem pr. Flyvemaskine. Desværre kunde Delegationen, der bestod af de to Slagteridirektører *Emborg* og *Madsen*, samt Sekretær *Trautmann*, kun i et og alt bekræfte de Meddelelser, *Nationaltidende* i de sidste Dage har bragt om Englændernes Nedskæring af vore Eksportpriser og Eksportkvanta. *Dette gælder ikke alene for Flæskets, men ogsaa for Smørrets Vedkommende. Englandsprisen for Smør vil, som vi nævnte i Gaar, blive sat 18 sh ned — fra ca. 116 til 98 sh pr. cwt., hvad der i danske Penge bliver ca. 36 Øre pr. kg.* Herved opsluges den Sterling-Erstatning, Landbruget formylig fik gennem den nye Udligningslov, fuldstændigt. Næste Uges Notering maa under disse mistrøstige Forhold nedsættes til ca. 210 Øre pr. kg. Hertil kommer muligvis en lille Rest af det gamle Udligningstillæg, saaledes som Tilfældet ogsaa var i sidste Uge.

Straks efter Hjemkomsten i Gaar Eftermiddags talte vi med Sekretær Trautmann:

— Svineproducenterne og Slagterierne, sagde Hr. Trautmann, gaar nu en

Fortsættes Side 14.

Inde i Bladet

Herbergsringen fik Vandrerherberget i Jubilæumsgave 3
Danske Ingeniører vinder frem i Venezuela 5
Den tyske Hvidbog og dens Personer 5
Skotøjsfabrikantforeningen fylder 50 Aar 7
Lægefront Interview med Politimester Fritsche, Roskilde, der fylder 70 Aar 7
Trav-Premièren i Charlottenlund .. 8
Mørklægning i Teatre, Biografer, Hoteller og Restauranter 8
LEDER: Nervekrig over Rest-Europa 9
I KRONIKEN anmelder vor Medarbejder, Kunsthistorikeren Fru Else Kai Sass Professor Wanscher Kunsthog Artes VI og VII 9
Dr. Stangerup anmelder H. P. Jacobsens danske Kriminalroman „Mysteriet Andersson" 9

Køb „MEDOVA" The
Kvaliteten uforandret den bedste.

Ernst Zeuthen
Den frie Udst. Bygning
Aaben dagl. 10—19

FORENINGER

Den Danske store Landsloge.
Blegdamsvej 23
St.·. L.·. L.·. 59404117 - VIII - R.
BEMÆRK.: 1/4 intet Møde.
2/4 VIII St. HF.
C.·. F.·. S.·. 59404126. IV. V. R. B. Instr.
59404156. VI. R. B.
C.·. C.·. D.·. 5940496½. IV. - V. R. Instr.
59404106 VI R. (Onsdag)
Z.·. & F.·. 5940487 — R.
59404107 — R. B. Instr.
N°.·. 59404117 — R. Instr.
Chr.·. 5940496½ — R.
59404127 — R.
59404166 — R., Instr.
V. af Insp. srar., H. F., Afsl. B. M., Bill. hos B. indtil 1/6.
Absl.·. 59404126 — R. Instr. Afsl. V. af insp. srar. BM. Bill. og Tegn. hos P. indtil 1/6.
CIRKEL-ORDENEN
X IV. VIII½ F ⌐ ⌐⌐ Galla.
Tildeling af 40 Aars Hæderstegn.

to Allieredes Krigskabinetter. *Foranstaltninger til fuldstændig Standsning af Tysklands Forsyning med svensk Jernmalm via Nordsøruten, vilde, hvad Gjeblik det skulde være, kunne træffes af det engelske Admiralitet.* Saa vidt jeg forstaar, er der i den engelske og franske Note til Norge og Sverige ikke givet nogen positiv Antydning om, at man har i Sinde at træffe de formedne Foranstaltninger hertil, men ingen af de to skandinaviske Regeringer er i Tvivl om, at denne Tanke i højeste Grad optager de Allierede

Norden og Krigen

Autoritative engelske Kredse bevarer fuldstændig Tavshed om Karakteren af Noterne, men det kan siges, at de i umiskendelige Vendinger giver Udtryk for den vitale Interesse, der er tælles for de Allierede, i Skandinaviens Fremtid efter Finlands Kapitulation. At de russiske Operationer blev udtænkt og kontroleret af det tyske Militærmaskineri, er nu godtgjort til de Allieredes Generalstabes fulde Tilfredshed Man maa gaa ud fra, at de Alleredes Noter viser, at London og Paris er klare over Faren for, at de skandinaviske Stater vil lade sig skræmme af Tyskland til at akceptere værdiløse Garantier.

Den kraftigste Virkning af disse Garantier vilde være at bringe dem under Tysklands og Ruslands Herredømme paa samme Maade som de baltiske Stater og til en vis Grad Finland. Dette er en Tingenes Tilstand, som næppe vil kunne tolereres af de Allierede, hvilken Omstændighed er blevet gjort de paagældende Hovedstæder bekendt.

E. B. P.

Pokal-Skydning

KØBENHAVNS Skytteforening holdt i Gaar Skydning om Vorslund-Kiær-Pokalen og om Prins Aage-Pokalen.

I Kampen om Vorslund-Kiær-Pokalen blev Kaptajn *Sætter-Lassen* Nr. 1 med 139 Points, Nr. 2 blev Disponent *Jørgen Jørgensen* med 138 Points, Nr. 3 Konstruktør *Børge Christensen* med 137 Points, Nr. 4 Assistent *A. Schröder* med 136 Points og Nr. 5 Muser *H. Jensen* med 134 Points

Skydningen om denne Pokal var over 250 Meter i 3 Stillinger

I Kampen om Prins Aage-Pokalen, der er udsat til Deltagere under 21 Aar, blev Rækkefølgen saaledes: *H. Lunde Jørgensen* 146 Points, *Kaj Glavius* 143 Points og *E. L. Jørgensen* 140 Points

Der blev skudt fra 250 Meter, 15 Skud liggende.

Spritfabrikernes store Forsøgs-Virksomhed

DE danske Spritfabriker driver en omfattende Forsøgsvirksomhed paa sine forskellige Gaarde, hvori der i den i disse Dage udsendte femte Beretning gives en Række interessante Meddelelser. Forsøgene omfatter i første Række Kartofler til industrielt Brug og tager Sigte paa at finde de bedst egnede Sorter og de mest rationelle Dyrkningsmaader Der drives dog tillige Forsøg med Spisekartofler, og paa dette Felt er der sket en væsentlig Udvidelse sidste Aar, da Selskabet af Statens Jordlovsudvalg forpagtede Ejendommen Taffelgaarden i Store Vildmose, hvor Fremavl finder Sted paa 44 ha. Foruden disse Forsøg foretages der paa Selskabets Gaarde Forsøg med andre Afgrøder, der har Interesse for Gær- og Spritindustrien, f. Eks. med Hvede og Majs. Endelig følger Selskabet paa Forsøgsgaardene forskellige aktuelle Spørgsmaal af almindelig landbrugsfaglig Interesse, som Ensilering, Dyrkning af Hør, Kommen, Pil, Asparges — og Hesteavl med Oldenborgere

Vandet er koldt
og vammelgt vaadt.
Jad ønske ude —
saa kur De det godt.

Sidste Uges gratis Vask blev vundet af Fru *A. Mortensen*, Voldmestergr. 32, ø.

De har i denne Uge Chancen for at vinde en gratis Vask til Værdi af 10 Kr ved at hjælpe Professor V Ask med at finde det manglende Ord i hans lille Tale.

Læs Prof. V. Ask's Udtalelser Side 12.

Fortsat fra Side 1

Faren for Norden

lægger et uprovokeret Angreb mod Norden.

Saadan og ikke anderledes ser man i Berlin paa Situationen i Norden. Trods al Tilbageholdenhed paa tysk Side spører man dog under Overfladen en fast og bestemt Vilje til at handle.

Det ser ikke ud til, at Tyskland vil sidde stille, indtil det, som i Berlin kaldes Vestmagternes Vold mod de nordiske Lande, er fuldbyrdet. Efter alt at dømme er Tyskland klar til endog at handle baade hurtigt og paa en overraskende Maade.

Foreløbig er Norge i Forgrunden, dernæst omtales Sverige. *Danmarks Navn er overhovedet ikke fremme.*

Der tales i Dag i Berlin med en paafaldende Betoning om en ny Fase i Krigen, der nu begynder Regeringsbladet *Völkischer Beobachter* siger, at et nyt Hovedafsnit i Krigen er naaet. Det drejer sig i dette Hovedafsnit om at forhindre Vestmagternes Voldspolitik mod de neutrale Lande. *Völkischer Beobachters* Leder om Krigens nye Fase slutter saaledes: *„Tyskland er parat. Vore Hjerner er kolde og klare. Vore Muskler er spændte. Vore Beslutninger er jernfaste. 80 Millioner Øjenpar er rettede mod Føreren".*

Travløbene i Jägersro

DER var i Gaar Trav og Galop paa Banen i Jägersro, og Programmet omfattede ikke færre end 9. Løb.

Resultatet af Travløbene ser saaledes ud:

1. Løb 1700 Meter. *Honnør* — Hamlet — Miss Skottland.
Odds: 4,27. — Pladserne: 18—24—33.
3. Løb 1800 Meter. *Inger Hanover* — Belle Hollywood — Bijon.
Odds: 4,82 — Pladserne: 13—29—18.
5 Løb 1900 Meter. *Royal Daughter* — Respekt — Ehrenwilma.
Odds: 3,12. — Pladserne: 15—11—15.
7. Løb. 2000 Meter. *Negus Axworthy* — Ruby — Trust Buster.
Odds. 4,70. — Pladserne: 13—17—16.
9. Løb. 1900 Meter. *Caroline Dillon* — Columbia — Venus.
Odds: 4,12. — Pladserne: 21—20—19.
Den samlede Omsætning i Travløbene var 57,261 Kr.
Løbene fortsættes Søndag den 14. April Kl. 14. *B*

Amerikansk Ambulance til Finland

Svenska Amerika Liniens „Drottningholm" ankom til Göteborg Kl. 7 i Gaar Morges med 169 Pass., medens ca. 30 Læger og Sygeplejersker, som tilhørte en amerikansk Finlandsambulance, forlod Skibet i Bergen i Fredags, medfulgte til Göteborg 34 Frivillige til Finland

Musikteori

Svend Erik Tarp: Koralharmonisering

KORALHARMONISERING i Dur og „Mol" kalder Lærer ved Det kgl. Musikkonservatorium, Komponisten Svend Erik Tarp, et lille Hæfte, han i disse Dage har udgivet hos Wilhelm Hansen. I Forordet udtaler Forf., at hans Bog gør ikke Krav paa at være nogen udtømmende, end sige videnskabeligt underbygget Undersøgelse og Fremstilling af, hvilke Synspunkter der bør lægges til Grund for Undervisningen i Koralharmonisering i Dur og Mol. Nej, det tør man nok sige. I hvert Fald et uhyre fornuftigt Forbehold med Hensyn til Bogens Anvendelighed i Praksis. Kun usle 30 Siders Tekst kan selvfølgelig ikke paa nogen Maade give fyldestgørende Besked paa de mange Spørgsmaal, der melder sig, naar Talen er om at harmonisere en Koral, d. v. s. sætte Harmonier til en Melodi. Hvorledes Svend Erik Tarp længere henne i Forordet kan faa sig selv til at sige: „..... og selv om jeg under Udarbejdelsen i særlig Grad har haft Konservatorieuddannelsen og de særlige Krav, denne stiller, ikke mindst m. H. t. Organisteksamen, for Øje.....", forstaar vi ikke. Skulde det virkelig staa saa slejt til med det musikteoretiske Studium paa den kongelige Musikkonservatorium, at en af dens Teorilærere mener at kunne spise sine Elever og „ikke mindst" vordende Organister af med en saadan Mundsmag paa en af de væsentligste Funktioner i den fremtidige Organists Virksomhed? Der skal mange Aars Arbejde til, før en Musiker kan skrive en ren firstemmig Sats med tilbørligt Hensyn til Stemmeføring og Ørenklang. Det lober man ikke til paa en Studs. Efter vor Opfattelse er „Analysen" af allerstørste Betydning til Forstaaelsen af den harmoniske Struktur, ligesom „Løsningen" af en længere Række Opgaver ene giver Eleven det sikre Haandelag i Anvendelsen af Harmonikærens forskellige Midler. Et musikteoretisk Hæfte af saa beskedne Dimensioner som det foreliggende bor kun betragtes som et kortfattet Resumé af, hvad en Lærer har fortalt sine Elever i de mange Timer, og naar S. E. T. slutter med at sige, at det er hans Haab, at ogsaa den interesserede Lægmand vil kunne anvende Bogen til Selvstudium, synes vi nok, at han i højeste Grad overvurderer sin Pièce, i samme Øjeblik som han tillægger sin Indsats som Teorilærer ved Musikkonservatoriet for ringe Betydning.

A. F.

Mindesmærke for Dir. Dorph-Petersen

Komité vil rejse Buste ved Statsfrøkontrollen

DANSK LANDBRUG led et betydeligt Tab ved Statsfrøkontrollens mangeaarige Leder, Direktør *K. Dorph-Petersens* Død i 1937. Med sit varme Fædrelandssind var han virksomt med i det nordiske Samarbejde, og indenfor „Den internationale Frøkontrolassociation", som i sin Tid blev stiftet paa hans Initiativ, var han den højtansete Præsident.

I Betragtning af Dir. Dorph-Petersens store Fortjenester er en Komité traadt sammen for at rejse ham et synligt Minde ved Frøkontrollens Bygning — enten i Form af en Buste eller en Medaillon. I Komitéen sidder bl. a. Landstingsmand *Hauch*, Prof. *O. H. Larsen*, fhv. Statsminister *Madsen-Mygdal*, Prof. *Mentz*, fhv. Forpagter *Chr. Sonne* og Frøkontrollens nuværende Direktør *Chr. Stahl*, der er Komitéens Sekretær.

Daghjem slutter Vinterens Virksomhed

MED en stilfærdig og smuk lille Højtidelighed sluttede „Kristelig Samvirkes Daghjem" der i denne strenge Vinter har givet flere Tusinde Arbejdsløse Ly, deres humane Virksomhed for 1 Aar. Det foregik i Daghjemmet i Stokhusgade, men der var ogsaa mødt Deltagere fra de to andre Daghjem i Griffenfeldtsgade og Saxogade, saa den store Sal var lige ved at blive overfyldt.

Sognepræst *I. Chr. Poulsen* fra Absalonskirken bød velkommen, og der blev oplæst en skriftlig Hilsen fra „Kristelig Samvirke"s Formand, Domprovst *Ege*, som var forhindret i at komme til Stede. Pastor *Mann* fra Centralmissionen talte, Brigader *Johnsen* fra „Frelsens Hær" læste op, Koncertsanger *Tscherning-Møller* sang, og der var Musik af et Tonefilmsanlæg, medens der blev serveret Kaffe og Brød.

Tilsidst stod nogle af de Arbejdsløse op og udtalte en hjertelig Tak til „Daghjemmene"s Ledere og Bidragydere for det lune Tilflugtssted, de havde haft i den haarde Frostperiode.

Dansk Geschæft i „Oliemalerier" bør stoppes

Et kraftigt svensk Angreb

DEN sydsvenske Presse, der før har været ude efter de danske Oliemalerier, der blev udbudt til Salg i større Mængder i Malmö, er nu atter kommet i Harnisk. „Sydsvenska Dagbladet" skriver saaledes:

— Trods alle Forsøg paa at standse det bedrøvelige „Konstskoj", der som en Pest spreder sig fra Danmark, gøres der stadig Forsøg paa at narre godtroende Folk med „ægte Oliemalerier", der desværre er toldfrie i Sverige. Et dansk Firma har tilsendt et stort Malmøfirma Tilbud paa Oliemalerier i større Kvanta — og det hedder i Tilbudet: ægte Oliemalerier, 30 × 45 Centimeter, udført paa prima Malerilærred, sorterede i f. Eks. 5 forskellige Motiver, Pris ved Køb af mindst 100 Stk. 1 Kr. 50 Øre — sv. Kr. — pr. Stk.; ved Køb af mindst 500 Stk. 1 Kr. 35. I Tilbudet tilføjes, at „hvis Malerier i andre Størrelser har Interesse, kan det oplyses, at jeg praktisk taget kan levere alt, hvad angaar Malerier, og til saa fordelagtige Priser, at Konkurrence er udelukket. Mine Malerier ligger fra 1 Kr.

De tilbudte Malerier er — fortsætter „Sydsv. Dagbl." — tydelig tilrettelagt for det svenske Publikum. Det er svenske Landskaber af patenteret Type med en Vej i Forgrunden, med Graner og Birke, et Bondehus og et Fjeld, der spejler sig i en Indsø. Denne „Kunst" udfører Firmaet en gros og forsøger at sprede den ogsaa over vort Land. Vi vil blot henlede den svenske Almenheds Opmærksomhed paa denne ublu „Geschæft", der ikke rummer noget andet end et hensynsløst Forsøg paa at snylte paa svensk Godtroenhed. Og Bladet slutter med paany at udtale Haabet om, at man ad Lovgivningens Vej til Slut vil kunne sætte Stopper for denne ikke-ønskværdige „Kunst"-Import. „Dansk kram bör sannerligen icke få förfula de svenska hemmen." I vor Tid staar Reproduktionskunsten saa højt som aldrig tidligere, og det er en gammel kendt Sandhed, at en god Reproduktion er at foretrække for de saakaldte haandmalede „Oliemalerier", som smarte danske Firmaer søger at narre os til at købe

Krb.

Pengeskabstyverierne og Forsikringen

Naar Tyven finder Nøglen i Lokalet, dækker Forsikringen ikke

TYVERIET af „Det ny Teater"s Pengekasse, der foregik paa den Maade, at Tyven benyttede Pengeskabsnøglen, der fandtes i et andet Skab, har givet Anledning til nogle advarende Ord fra Assurandørernes Pressebureau. Bureauet henviser til, at Bestemmelserne i Indbrudstyverforsikrings-Policerne almindeligvis fastsætter, *at det paagældende Forsikringsselskab ikke dækker Tabet efter Indbrud i Forretningspengeskat eller -box, dersom Tyven har benyttet selve Pengeskabsnøglen, og denne har været opbevaret i Lokalet*

Der er sikkert mange Steder, hvor Folk gemmer Pengeskabsnøglerne enten i Skrivebordsskuffer eller som her i et andet Skab i samme Lokale.

Sker det, at Pengeskabstyveri udføres paa samme Maade, som Tilfældet har været paa Det ny Teater, henviser Forsikringsselskabet til den nævnte Betingelse og nægter at udbetale Erstatningen.

Dødsfald

Fhv. Sparekassedirektør Jens Sørensen Bach

FHV. Direktør for Ranum og Omegns Sparekasse *Jens Sørensen Bach* er død i sit Hjem i Ranum, 93 Aar gammel Den Afdøde, der var Dannebrogsmand, var i 25 Aar Direktør for Ranum og Omegns Sparekasse.

Tysk Damper paa Grund ved den svenske Kyst

Hälsingborg, Søndag.
R.B fra T.T.

DEN tyske Damper „Curityba", hjemmehørende i Bremen, er ved 5-Tiden i Morges gaaet paa Grund lige Nord for Hittarps Rev, 2—3 Kabellængder fra Land. Damperen er paa 3045 Nettoregistertons og var paa Rejse fra Hamburg.

De danske Bjærgningsdampere *Bien* og *Zigyn* ankom i Formiddag til Stedet for at assistere. Det menes, at Skibet staar let paa Grunden.

Sygekasserne skal spare

Nødigt Lægehjælp om Natten

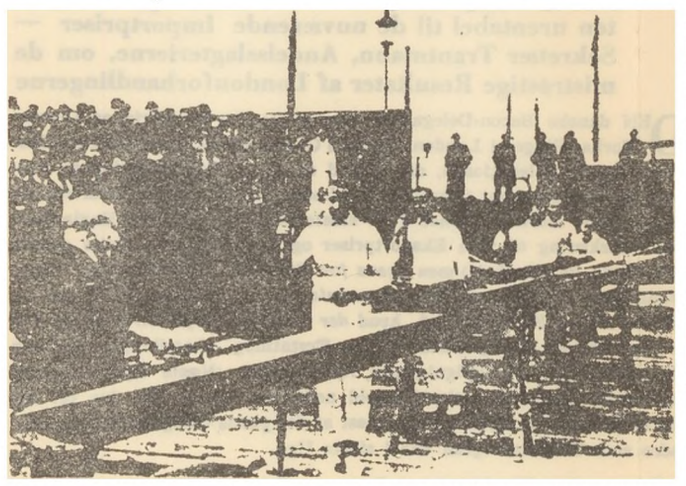
DIREKTORATET for Sygekassevæsenet opfordrer i Sygekassebladet Kasserne til særlig Sparsommelighed i Drift og Forvaltning — man er nødt til at spare, hedder det, fordi Priastigningerne stiller stadig større Krav til Sygekassernes Økonomi, og man gerne længst muligt vil undgaa en Forhøjelse af Medlemsbidraget.

Der maa føres omhyggelig Kontrol med de sygemeldte Medlemmer, der faar Dagpenge, *og Medlemmerne maa ikke uden tvingende Grund benytte Lægehjælp om Natten eller paa Søn- og Helligdage.*

Og hvad Medicinen angaar, skal der passes paa, at der i hvert enkelt Tilfælde kun ordineres *det for Behandlingen strengt nødvendige.*

R—g.

Ro-Sæsonen er begyndt

TRE af vore store Ro-Klubber begyndte i Gaar Sæsonen med Standerhejsning. Hos K. R. skete det i Gasværkshavnen, hos Studenterne i Svanemøllebugten og hos „Kvik" i Lystbaadehavnen. Vort Billede er taget i Gasværkshavnen, hvor man ser Direktør *Rich. Svendsen* døbe den nye Firer, der bedder „Helga Svendsen".

Falck rykker ud hvert 3. Minut

90 Gange Jorden rundt ved Ækvator

TRODS de mange store Vanskeligheder, som Biltrafiken har haft siden Krigsudbrudet, har Falcks Redningskorps atter i 1939 kunnet notere en betydelig Fremgang. Aarsberetningen viser, at Antallet af Udrykningerne er steget fra 171,673 i 1938 til 176,237 sidste Aar, det vil sige, at der har været næsten 500 Udrykninger i Døgnet eller en Udrykning hvert tredie Minut, en ny Rekord i Korpsets 34 Arbejdsaar.

Der findes 85 Falck-Stationer Landet over med 700 Funktionærer og 364 Ambulancer, Kranvogne og Slukningskøretøjer samt 87 smaa Paahængsmotorsprøjter. Ialt har disse Vogne tilbagelagt 3,797,109 Kilometer eller 90 Gange Jorden rundt ved Ækvator

Til Abonnenterne er udleveret 1½ Million Forbindspakker, og Korpsets vagthavende Læger har deltaget i 326 Udrykninger i Stor-København.

I Esbjerg, Stege og Toftlund har Korpset aabnet nye Stationer, og i Helsinger indvies den nye, store Brand- og Ambulancestation om faa Dage. Falck er Brandvæsen i 53 pCt. af samtlige danske Kommuner. Materiellet er standardiseret, og med Henblik paa Luftværnsarbejdet er der anskaffet nyt Gasudstyr. Ialt har 2000 Sygeplejersker gennemgaaet Katastrofekursus, og 200 Bombe-Beskyttelsesrum er bygget i Stor-København. B.

Den store Fest-Koncert i Aarhus

Georg Høeberg laurbærkranset

Georg Høeberg.

Nationaltidende privat
Aarhus, Søndag.

DANSK KORFORENINGS store Festkoncert i Aften i Aarhushallen for sin Dirigent gennem 25 Aar, Kapelmester *Georg Høeberg*, blev en enestaaende Festlighed. Den var af det helt store Format, og Kronprins *Frederik*, der er Foreningens Ærespræsident, overværede sammen med 1500 andre sanginteresserede Koncerten.

Kronprinsen blev ført ind af Borgmester *H. P. Christensen*, der bød velkommen, og ved sin anden Side havde han under Koncerten Fru Kapelmester Høeberg. Fra 18 danske Byer var Sangerne stævnet til Aarhus for at være med i Koret, der talte 300 Sangere. Koret akkompagneredes af et Orkester paa 60 Musici og understøttedes af Kammersangerinde *Ingeborg Steffensen*, Kammersanger *Albert Høeberg* og Kammersanger *Poul Wedemann*. Koncerten paahørtes med levende Interesse og Forstaaelse, og da den var forbi, hyldedes Kapelmester Høeberg med en Regn af Blomster. Størst Indtryk gjorde det dog, da Dansk Korforenings Formand, Direktør *Julius Rasmussen*, København, laurbærkransede Georg Høeberg. Han takkede bevæget for den store Ære og bragte Anerkendelsen videre ud til alle danske Sangere. Bifaldet vilde næsten ingen Ende tage.

Efter Koncerten var der en Souper paa Hotel Royal. Her saas bl. a. Generalkonsul *Hartmann*, København, Komponisten af Reformationskantaten, Dr. phil. *Knud Jeppesen*, Højesteretssagfører *Fich*, Direktør *Skjernø*, Næstformanden for Dansk Korforening, Grosserer *Louis Wolf*, København, Musikforlægger *Asger Wilhelm Hansen* og Frue, Pianofabrikant *Knud Møller* samt en Række andre kendte Navne fra København og Aarhus.

Marie Henriques

MALERINDEN Marie Henriques, der for Tiden udstiller hos Alfred Andersen paa Nikolajplads, er saa velkendt som Kunstnerinde, dels fra hendes aarlige Deltagelse i Udstillingerne paa Charlottenborg, dels fra tidligere Separatudstillinger, at en Analyse af hendes Kunst er overflødig i den Anledning.

Her som før viser Marie Henriques sine dygtigt komponerede Bybilleder i Olie eller Vandfarve. Som smaa lysende Perler er et Par bitte smaa Landskabsstudier fra Delos — den helleniske Himmel har virket inspirerende — men ellers er det de overordentligt sikkert tegnede Arkitekturbilleder fra Italien og Danmark, der er denne Kunstnerindes Styrke. Man kan indvende, at Farven undertiden er lidt vel haandfast behandlet i Oliemalerierne; — mildest og renest er den i Hotelværelset i Paris.

Akvarellen er imidlertid denne Malerindes rette Felt. Her kommer hendes fantastiske Sikkerhed til sin Ret. Hun ved lige præcis, hvor en Farve skal sættes, og hvordan, for at den skal virke sammen med alle de andre i en harmonisk Mosaik. Kunstnerisk værdifuldest forekommer „Interior, Tosterup", med sin lidt fint afstemte Kolorit — et Stykke Empire. Et lidt mindre Billede „Læsende Pige" har en lignende fornem Farveholdning. E. B. P.

Kendt engelsk Militærskribent død

London, Søndag.
(R.B. fra Reuter).

DEN kendte Militærskribent, Generalmajor *Temperley* er død, 62 Aar gammel.

— — —

Generalmajor Arthur Cécil Temperley blev født i Cambridge og fik senere sin Uddannelse paa Fødebyens Universitet. I Aaret 1900 indtraadte han i Northumberlands Fusilier-Regiment, var umiddelbart før KrigenGeneralstabsofficer paa New Zealand, gjorde Krigen med ved forskellige Generalstabsafdelinger og blev efter dens Afslutning Militærattaché i Haag. I Aarene 1925—35 var han militær Sagkyndig ved Folkeforbundet og samtidig (1928—33) Leder af den engelske Generalstabs Operationsafdeling.

Efter at have deltaget forskellige Afrustningsdrøftelser som militær Sagkyndig, trak han sig i 1935 tilbage fra Tjenesten, for helt at hellige sig det Arbejde, der i stedse højere Grad havde taget hans Interesse fangen: Militærjournalistiken. Gennem lange Tider var han fast knyttet til *The Daily Telegraph* og skrev desuden militær-teoretiske og militær-politiske Artikler og Oversigter i en lang Række Tidsskrifter og Fagblade. I 1938 udgav han en meget interessant Bog om det internationale Diplomati og Virksomheden i Afrustningskonferencernes Kulisser: „The Whispering Gallery of Europe".

B. K.

Hvad der sker

Officielt

Revisorvæsenet.
Ministeriet for Handel, Industri og Sejlfart har efter statsautoriseret Revisor Hugo Andersens Anmodning taget hans Beskikkelse som statsautoriseret Revisor i Forvaring.

Folkekirken
Sognepræst for Holbøl Menighed i Haderslev Stift E. B. Christensen er beskikket til residerende Kapellan ved Sct. Lucas' Kirke i Aarhus.

Statsbanerne
Fuldmægtig A. P. Achton, Kassererkontoret, er efter Ansøgning paa Grund af Svagelighed afskediget i Naade og med Pension fra Udgangen af Marts.

De højere Skoler
Undervisningsministeriet har ansat Timelærerinde ved Horsens Statsskole, Frk. A. Müller Rasmussen som Adjunkt ved Skolen.

Biografbevilling
Justitsministeriet har meddelt Detailhandler J. M. Bentsen, Kalundborg, Tilsagn om Bevilling til at drive Biografteater i Kalundborg.

Teologisk Embedseksamen
Undervisningsministeriet har beskikket Provst, Dr. theol. Sv. A. Becker, Forstander ved Diakonissestiften, Dr. theol. L. Koch, Biskop, Dr. phil. C. Scharling, Stiftsprovst, Dr. theol. P. Brodersen og kgl. Konfessionarius, Provst, Dr. theol. M. Nellemann som faste Censorer og Sognepræst, Dr. theol. Marius Hansen som Censorsuppleant ved den teologiske Embedseksamen ved Københavns Universitet for Treaaret 1. April 1940 til 31. Marts 1943, ligesom man har anmodet Provst, Dr. theol. Sv. A. Becker om fortsat at ville fungere som Formand for Censorerne.

Generalforsamlinger og Møder m. m.

Kl. 15.30: Dansk Textil Unions Delegeretmøde. Rest. Wivex.
Kl. 18: Foreningen af Skotøjsfabrikker. 50 Aars Jubilæum. Den kgl. Skydebane.
Kl. 19,30: Vejledning i Mørklægning. Frihedskroen, Gl. Kongevej.
Kl. 19,30: Vejledning i Mørklægning. Gentofte Hotel.
Kl. 19,30: Vejledning i Mørklægning. Lyngby Hotel.
Kl. 20: Forbundet „Karakterkultur". Vesterhus, Vestervoldgade 115. 2. Foredrag: Fru Koch-Schiøler

Udstillinger

Foraarsudstillingen paa Charlottenborg, daglig Kl. 9—18.
Mindeudstilling for Maleren Ernst Zeuthen i Den Frie Udstillingsbygning Kl. 10—18 daglig; sidste Dag 14. April.
I Kunstforeningen, Frederiksholms Kanal 4: Hans Smidth-Malerier, hver Dag 11—16, sidste Dag.
Geert Storms Malerier hos Binger, Palægade 8, Hverd. 10—17½, Sønd. 13—17.
Erich Erichsens Malerier, Wils. St. Kongensgade 45.
Hos Bach, Gl. Strand 38: Gudrun Krabbes Udst., Hverd. 9½—17½, Sønd. 14—16, sidste Dag 10. April.
Otto von Müller Udstilling hos Arnbak, Amagertorv 1.
Udstilling med Demonstration af Mørklægningsmateriel, daglig Kl. 12—20. Raadhuspladsen 16, Mezz.
Hos Alfred Andersen, Nikolaj Pl. 7: Marie Henriques' Udst. af Oliebilleder og Akvareller, Hverd. 10—18, Sønd. 14—17, sidste Dag 15. ds. Ingrid Wichmanns Udst., Nikolaj Pl. 7 samme Tider, slutter 14. ds.
Hos Bo afholder Super-Realisten Harald Engman Udstilling af litterære Billeder.
Ollivia Holm Mollers Udstilling af Akvareller og Tegninger i „Kuben", Vestervoldg. 10: Hverd 9—18.
Protestmalernes Foraarsudstilling Raadhuspladsen 59. Kl. 10—22. sidste Dag 14. ds.

Under Hammeren

Kunstauktion Fredag den 12. ds. Kl. 13 og følgende Dage hos Winkel & Magnussen, Højbroplads 7, over Malerier, Møbler, Sølv, Tæpper, Porcelæn m. m. Eftersyn i Morgen samt Onsdag den 10. og Torsdag den 11. ds. Kl. 9—18.
Kunstauktion Mandag den 15. ds. og følgende tre Dage Kl. 13 samme Sted over Malerier, Tegninger, Kobberstik, Møbler etc. Eftersyn i Morgen, Onsdag den 10. og Torsdag den 11. ds. Kl. 9—18.

Seværdigheder Mandag:

Gratis:
Nationalmuseet. Oldtid, Middelalder, Mentasamling, Polarfolk og Indianere 13—15. Tropiske Naturfolk 19—21. — Kunstindustrimuseet og Musikhistorisk Museum 13—16 og 10—13 med Entré. Biblioteket 10—16. — Statens pædagogiske Studiesamling 15—17. Bibliotekets Læsestue 14—17. — Hovedbiblioteket St. Nikolaj Bygning, Udlaan 12—18 Læsesalen 10—22. — Frederiksberg Kommunebibliotek, Udlaansafdeling 10—20. Læsesalene 10—20. — Den Permanente, Vesterport. 10—18. — Mindehøjen i Søndermarken. — Roskilde Domkirke uden Kapeller 10—12. — Holmens Kirke 9—12, Kapellerne dog mod Betaling — Grundtvigskirken fra 8 til Solnedgang. Taarnet mod Betaling — Gentofte Kommunebibliotek, Læsesalen 10—21. Udlaan 10—12 og 16—20. — Marmorkirken 9—12. — Palmehuset i Botanisk Have 12—17.

Med Betaling:
Ruinerne under Christiansborg 12. 13. 14. 15. 16. — Thorvaldsens Museum 10—15. — Ny Carlsberg Glyptotek 13—15. — Rundetaarn 10—17 og Observatoriet 23—24. — Domkirken (Vor Frue Kirke) 11—12. — Marmorkirken og Taarnet 9—16. — Frelsers Kirke og Taarn 11—12 og 14—16. — Børsen 12,45—15.15 fra 13.30 Gebyr til Grosserer-Societetets Understøttelsesfond. — Dragør Sejlerts- og Gymnasium 14.30—17. — Roskilde Domkirke 10—19. — Olaf Poulsens Mindestuer i Frederiksberg fra 13 til Solnedgang. — Kronborg 11—16. — Rudolph Tegners Skulptur-Museum i Klidehegn 9—12 og 13 til Solnedgang — Danmarks Akvarium Charlottenlund. 10—16. — Knud Rasmussens Museum, Rundeteet. 11—16. — Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg 11—16. Rosenborg 11—15.

Aktstykke 44 F.

VEJRUDSIGTEN: Frisk til stiv sydlig og sydvestlig Vind, omkring normal Temperatur og foreløbig tørt Vejr senere Mulighed for Nedbør forstrinavis i Jylland.

Berlingske Tidende

Grundlagt Aar 1749.

Berl. Tidendes Telefon-Numer er: CENTRAL 6571

Abonn.-Pris pr. Kvartal pr. Md.
Berl. Tidende... 12.00 4.10
Berl. Aftenavis 7.75 2.65

192. AARGANG — KØBENHAVN, MANDAG MORGEN DEN 8. APRIL 1940 — NUMMER 97

Tysk Flyvemaskine brænder i Norge

For et Par Dage siden blev en tysk Flyvemaskine tvunget til Landing paa norsk Territorium. Den havde lidt Skade, efter hvad der oplyses, under et Luftangreb paa en Konvoj i Nordsøen. Besætningen satte straks efter Landingen Ild paa Maskinen.

Tysk Presse bebuder nyt afgørende Afsnit i Krigen

Angreb af Vestmagterne vil blive afværget ved tysk Angreb som det bedste Forsvar

Vestmagterne erklæres at ville drive de Neutrale ind i Blokade-Fronten

Fra vor Korrespondent. BERLIN, SØNDAG AFTEN

DEN tyske Presse har i Dag sagt to Ting til det tyske Folk og sagt dem paa en saadan Maade, at de for Læsernes Bevidsthed er meget nær ved at blive et og det samme:

1. Englands og Frankrigs Noter til Norge og Sverige er det diplomatiske Forspil til en militær Udvidelse af Krigen.

2. Et nyt og afgørende Afsnit af Krigen staar lige for Døren.

Dr. Kriegk sammenfatter begge Synspunkter, idet han i Morgen skriver om „Krigsforbryderne" (de vestlige Demokratier, der vil udvide Krigsskuepladsen): „Tyskland er parat til at afværge deres Angreb efter Princippet, at Angrebet er det bedste Forsvar mod Krigsforbryderne".

I politiske Kredse fremhæves det, at Tyskland har en *akut* Interesse i den diplomatiske Handling, som Overrækkelsen af Vestmagternes Noter betyder. Med megen Alvor slaas det enstemmigt fast, at Vestmagternes Initiativ er udsprunget af Beslutninger i deres øverste Krigsraad, der ikke ser anden Udvej end Udvidelse af Krigsskuepladsen. Selve Overrækkelsen af Noterne opfattes som en Bebudelse af Handling.

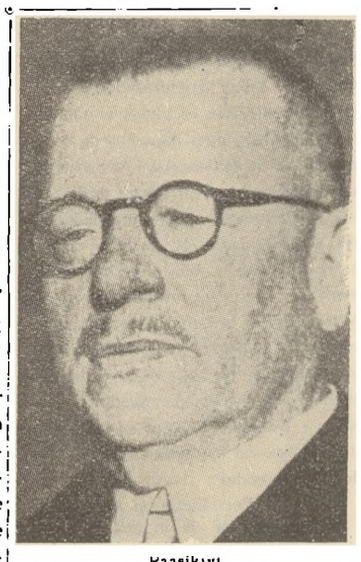
Vestmagternes Planer, skriver Dr. Kircher i „Frankfurter Zeitung", har ganske vist en krigsøkonomisk Grundtanke, men den maa være kombineret med en militær Handling, hvis den skal realiseres med Energi. Vi Tyskere ønsker ikke, at noget neutralt Land drages ind i Krigen, men vi ved, at Englands Bue maa briste, hvis den bliver spændt væsentlig stærkere.

Forsaavidt den skal anses som Svar paa Vestmagternes Noter, undrer man sig over, at Koht ikke benyttede Lejligheden til i konkret Form at beskæftige sig med Noternes Indhold. I denne Forbindelse kan man i velunderrettede Kredse møde den Opfattelse, at Englands Bestræbelser overfor de nordiske Lande allerede nu er naaet til et Stadium, hvor et virksomt Forsvar ikke mere kan nøjes med retorisk Formulering, men maa søges i klar og afgjort Handling

„Børsen Zeitung": Vestmagterne driver Opgøret ind i en ny Fase

„Börsen-Zeitung" mener, at Vestmagternes Henvendelse betyder, at de nu „for sidste Gang i Teorien" søger at faa de Neutrale til at træde an imod Tyskland. Det næste Skridt bliver Udnyttelsen af „de praktiske Muligheder", som Vestmagterne ifølge en Havas-Udtalelse raader over, altsaa aabenbart Anvendelse af Vold, skriver „Börsen-Zeitung", der slutter

Fortsættes Side 2

Paasikivi

Paasikivi bliver Finlands nye Gesandt i Moskva

Den diplomatiske Forbindelse genoptages

MOSKVA, SØNDAG (RB. fra Sovjetrussisk Telegrambureau)

Den finske Regering har anmodet om Godkendelse af *Paasikivi* som finsk Minister i Moskva, og Sovjets øverste Præsidium har derefter godkendt Udnævnelsen.

Sovjets øverste Præsidium har udnævnt *Zotov* til Sovjetunionens Minister i Finland og *Derevyanski* til Sovjetunionens Minister i Letland.

Diplomat-Mødet hos Lord Halifax i Dag om den økonomiske Krigsførelse

Handels-Krigen mod Tyskland i det sydøstlige Europa

Fra vor Korrespondent. LONDON, SØNDAG AFTEN

DE tre engelske Ambassadører i Tyrkiet, Italien og Sovjet-Unionen og de fem Balkan-Gesandter i Grækenland, Bulgarien, Rumænien, Jugoslavien og Ungarn tager i Morgen Eftermiddag Plads omkring Konferencebordet i Lord Halifax' Kontor i Udenrigsministeriet i Downing Street for at paabegynde en Drøftelse af den almindelige Situation i Sydøst-Europa.

Paa Tirsdag Eftermiddag vil Diplomaterne paany mødes med Udenrigsministeren for at fortsætte Forhandlingerne, og senere vil der blive afholdt et Møde i Ministeriet for økonomisk Krigsførelse.

Dette er det forelobige officielle Program for Planlæggelsen af den diplomatiske og økonomiske Offensiv, om hvilken det øverste Krigsraad i Torsdags for otte Dage siden traf Beslutning i London, men herud over vil Ambassadørerne og Ministrene have rig Lejlighed til at mødes indbyrdes for Meningsudvekslinger og til at træffe sammen med de permanente Embedsmænd i Udenrigsministeriet, Handelsministeriet og Ministeriet for økonomisk Krigsførelse samt med Premierministeren og andre af Kabinettets Medlemmer.

„Times"' om Hensigten paa Balkan

„Times"' diplomatiske Medarbejder giver i sine Betragtninger i Morgen en kort Skitse af Situationen i de forskellige Balkan-Stater, specielt i Forholdet til Tyskland, og skriver derpaa følgende om de Allieredes Politik i denne Del af Europa:

„Det er de Allieredes Maal at forhindre en Monopolisering, der staar i Modsætning til deres egne og Balkan- og Donau-Staternes Interesser ved at forøge deres Handels-Forbindelser med disse Lande og ved at styrke dem til at modstaa et utilbørligt Pres, men det er ikke deres Ønske at manøvrere nogen af disse Lande ind i en Stilling, hvor de bliver Lynafledere for en tysk Lyn-Krig. De ønsker tværtimod at sikre Freden i Sydøst-Europa ved at hjælpe Staterne dèr til at bevare deres økonomiske Uafhængighed og tilbyde dem et alternativt Marked for deres Varer. Tysk Spot over den paastaaede ringe Kapital, med hvilken det nye engelske Stats-Handelsselskab, der er dannet af Regeringen for at ophjælpe Englands Handel med Balkan, har paabegyndt sin Virksomhed, er helt ved Siden af. Tyskerne glemmer, at den britiske Regerings Midler staar bag det nye Handels-Selskab, at det derfor kan tage Risikoen for Tab, og at det er i Stand til at udøve et Aktieselskabs Funktioner og saaledes hjælpe til at organisere langt mere Handel end den, i hvilken det direkte er engageret."

Tilbageholden Bedømmelse af Kohts Tale

Idet Tyskland ser Noterne fra London og Paris som Optakt til Handling efter Beslutning i Vestmagternes Krigsraad, bliver Udenrigsminister Koht Tale i Gaar bedømt med udpræget Tilbageholdenhed.

Luftkamp i Gaar Nord for Sild

BERLIN, SØNDAG (RB. fra Deutsches Nachrichtenbüro)

24 engelske Wellington-Bombemaskiner, der i Eftermiddags foretog en Patruljeflyvning over Nordsøen, er omkring 150 km Nord for Sild af en større Eskadrille tyske Jagermaskiner blevet tvunget til Kamp. 2 britiske Bombemaskiner blev skudt ned, de øvrige blev tvunget til at dreje af mod Vest. De tyske Maskiner led ingen Tab.

Engelsk Melding om Kampen: En tysk Maskine ødelagt

LONDON, SØNDAG (RB fra Reuters Bureau).

Luftfartsministeriet meddeler: Under en Patruljeflyvning over Nordsøen i Eftermiddag mødte Flyvemaskiner af den kgl. Luftstyrke fjendtlige Jagermaskiner, og der fandt en Træfning Sted. En fjendtlig Flyvemaskine blev ødelagt, og mindst een fjendtlig Flyvemaskine til menes beskadiget. To af vore Flyvemaskiner vendte ikke tilbage

Berlingske Tidende
20 Sider

DANMARK:
[illegible] Besøg til Travbanen i Charlottenlund .. Side 4
[illegible] fejret af Dansk [illegible] Side 5
[illegible] Side 6
[illegible] af Biografer, Tea- og Restauranter Side 7
[illegible]-Damperen sluppet [illegible] Sundet sydfra Side 7
[illegible]stemmet Side 18

LEDER:
[illegible] Synspunkt Side 8

KRONIK:
[illegible] Paul Brodersen: Vort [illegible]beredskab Side 6

UDLAND:
[illegible]ne vil have Klarhed [illegible]neutraliteten, siger Paris [illegible] Side 3

SPORT:
[illegible] Fodboldsensation: [illegible] B. 93 Side 8
[illegible] Aargang af Begynder- [illegible] Side 9

ROMAN:
[illegible] Spil Side 17

Vestmagterne vil have Klarhed over Neutraliteten, siger Paris om Noterne

Henvendelsen siges fra fransk Side særlig at tage Sigte paa Norges Stilling

Fra vor Korrespondent PARIS, SØNDAG AFTEN

OVERRÆKKELSEN af den franske og den engelske Note til Sverige og Norge anses i Paris for at være en meget betydningsfuld diplomatisk Foranstaltning, og man synes at være overbevist om, at den skandinavisk Reaktion over for Noterne, i høj Grad vil være bestemmende for den krigsmæssige Udvikling i dette Foraar.

„Vi er," skriver „Paris-soir" i sin Leder i Aften, „med denne Noteoverrækkelse naaet til et Vendepunkt. Der er ingen som helst Tvivl herom. Disse Noter markerer paa sin Maade, at England og Frankrig nu føler, at Bægeret er fuldt, hvad angaar de skandinaviske Neutrale. De Allierede har haft nok af denne ensrettede Neutralitet. Noterne gør klart Rede for de Omstændigheder, under hvilke de Allierede maatte se sig nodsaget til at gaa over til Handling".

I en anden ledende Artikel erklærer „Paris-soir", at den tyske Politik overfor de Neutrale maa bringes til Ophør:

„Den økonomiske Krig," skriver Bladet, „er et altfor alvorligt Vaaben til, at de Allierede skulde anvende det paa ufuldkommen Maade. Det vil ikke, hvis det bruges alene, være tilstrækkeligt til at bringe Tyskland til Kapitulation, men det hjælper til at svække det fredle Rige, og det forbereder den militære Afgørelse, der vil ende som sigtet til de Allieredes Fordel. Under disse Omstændigheder har de Allierede haft fuld Berettigelse til at lade de skandinaviske Stater vide, hvad der er den fransk-engelske Opfattelse af Begrebet Neutralitet, og hvor umuligt det er for de Allierede at skærpere en Neutralitet, der er ufuldkommen eller partisk."

Det understreges fra fransk Side, at den allierede Henvendelse til de to skandinaviske Lande i særlig Grad tager Sigte paa Norge, fordi det kun er ved Benyttelse af de norske Territorialfarvande, at Tyskland har kunnet opretholde og — som det her paastaas — endogsaa forøge sin Import af svenske Mineraler.

Virus.

Svaret fra Stockholm og Oslo vil blive en Bekræftelse af Neutraliteten

Vestmagternes Noter siges kun at være en Opfordring til Klarlæggelse af Stillingen

Fra vor Korrespondent STOCKHOLM, SØNDAG AFTEN

DEN engelsk-franske Note behandles stadig med den største Tavshed i Stockholm. I Henhold til international Coutume vil den derfor næppe blive offentliggjort, før Offentliggørelsen samtidig kan ske i England, som er Afsender. Man hævder i politiske Kredse stadig her, at Noten kun indeholder en Opfordring til Klarlæggelse af Sveriges og Norges Stilling overfor de aktuelle Neutralitets-Problemer, som er et Resultat af hele Krigens Udvikling, navnlig efter Freden i Moskva.

Det betragtes som givet, at Noten vil blive besvaret, og man er ikke i Tvivl om, at Svaret vil indeholde en fornyet Fasthold den af Neutraliteten, som Sverige ikke paa nogen Maade og i nogen Henseende vil fravige.

Visse Skærpelser i det svenske Forsvarsberedskab

Meddelelse fra Forsvarsstaben i Aftes

STOCKHOLM, SØNDAG (RB. fra TT.)

Forsvarsstaben meddeler, at visse Skærpelser i Landets Forsvarsberedskab i Anledning af de herskende Forhold forberedes.

Økonomisk Offensiv fra det fjerne Østen til Nordvesteuropa

„Times" om Noterne til Sverige og Norge: Faste, men ikke haarde Meddelelser

LONDON, SØNDAG NAT (RB fra Reuter)

„Times" skriver i en ledende Artikel, at Storbritannien og Frankrig er gaaet over til den økonomiske Offensiv langs hele Linjen lige fra Farvandene i det fjerne Osten til det nordvestlige Europa. Man overvejer ikke blot, men man træffer ogsaa Foranstaltninger til at stramme Blokaden overfor Tyskland, med saa ringe Indgreb som muligt overfor de Neutrales Handelsinteresser og andre Interesser. En ny betydningsfuld Kontrol med Genudforslen er blevet etableret i Holland, faste, men ikke haarde Meddelelser er af den engelske og den franske Regering blevet overrakt den svenske og den norske Regering. Meddelelser, hvis Formaal, selv om Meddelelserne endnu ikke er blevet offentliggjort, menes at være en Erklæring om den Aktion, som de Allierede føler sig berettigede til at tage for at rejse Hindringer for en Fjende, der ikke føler sig bunden af nogen Lov eller af Skrupler i en Krig, i hvilken de Neutrales Fremtid staar i lige saa høj Grad paa Spil som de Krigsførendes.

Der er en Forstaaelse og en Sympati i dette Land for de mindre neutrale Landes Ønske om at bevare deres Individualitet og Uafhængighed, men disse kan kun i Sandhed garanteres ved de vestlige Allieredes Sejr. Tyrkiet har for nylig vist, hvad der kan gøres ved en resolut Politik i Retning af at føre Handelen fra fjendtlige Hænder over i venskabelige Hænder.

Norsk Damper torpederet ved Nordskotland

LONDON, SØNDAG (RB fra Reuter).

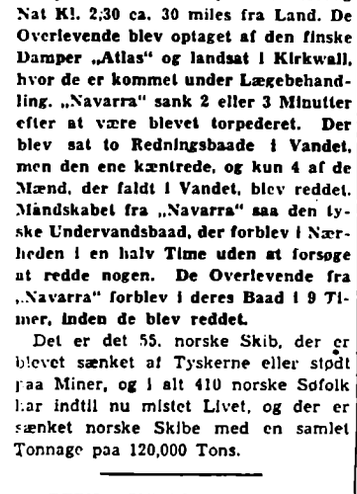
Den norske Damper „Navarra", 2118 Tons, er torpederet uden Varsel af en tysk Undervandsbaad i Farvandet ved Nordskotland. „Navarra" sank i Løbet af nogle faa Minutter. Alle Skibets Officerer — mindst tre — og 9 Mand af Besætningen blev dræbt. 14 Overlevende blev optaget af en neutral Damper og blev landsat i Aftes.

„Navarra" blev torpederet Lørdag Nat Kl. 2,30 ca. 30 miles fra Land. De Overlevende blev optaget af den finske Damper „Atlas" og landsat i Kirkwall, hvor de er kommet under Lægebehandling. „Navarra" sank 2 eller 3 Minutter efter at være blevet torpederet. Der blev sat to Redningsbaade i Vandet, men den ene kæntrede, og kun 4 af de Mænd, der faldt i Vandet, blev reddet. Mandskabet fra „Navarra" saa den tyske Undervandsbaad, der forblev i Nærheden i en halv Time uden at forsøge at redde nogen. De Overlevende fra „Navarra" forblev i deres Baad i 9 Timer, inden de blev reddet.

Det er det 55. norske Skib, der er blevet sænket af Tyskerne eller stødt paa Miner, og i alt 410 norske Søfolk har indtil nu mistet Livet, og der er sænket norske Skibe med en samlet Tonnage paa 120,000 Tons.

BERN, SØNDAG (RB. fra Havas).

I Forbindelse med Overenskomsten om Udveksling af Krigsfanger og civile Fanger mellem Frankrig og Tyskland, der er truffet paa det internationale Røde Kors' Initiativ, oplyses det her, at det første Kontingent Tyskere ventes til Genève den 15. April, og at der samme Dag vil afrejse franske Krigsfanger og civile Internerede fra Tyskland for at vende hjem over Genève.

Tysk Presse bebuder

Fortsat fra Forsiden

— Vestmagterne driver Opgøret ind i en ny Fase af vidtrækkende Betydning. De stiller de Neutrale overfor Spørgsmaalet, om de vil lade sig føje ind i Blokadefronten imod Tyskland. De lægger intet Skjul paa deres Brutalitet og deres morderiske Maal. Tyskland lagttager skarpt Udviklingen uden for sine Grænser, og enhver, der paa nogen Maade har Del i den, kan være overbevist om, at Tyskland, Forsvar og Folk, vil kæmpe denne Krig, som Fjenden fører med disse Metoder og med disse Maal, til Ende som en Krig paa Kniven.

Tyskland er rede, erklærer „Völkischer Beobachter"

„Völkischer Beobachter" bebuder med meget klare Ord en ny Fase i Krigen, nu da Vinterens bedrageriske Ro viger sammen med dens Ispanser. Tyskland har i Vinter naaet store Resultater, skriver Bladet og viser hen til U-Baadenes og Flyvernes Indsats saavel som de politiske Aktioner. Men „det nye Foraar vil bringe større og alvorligere Afgørelser. Krigens andet Hovedafsnit forestaar nu".

Det er en for Krigen vigtig Kendsgerning, fortsætter Bladet, at Initiativets Lov nu som før ligger hos de autoritære Stater. De har ikke behov at orakle om Planer og Hensigter, thi deres Planer og Beslutninger bestemmer Udviklingen.

— Siden det første grove Angreb paa de Neutrale — Forbrydelsen i Jössingfjord — er der næppe gaaet en Dag, slutter „Völkischer Beobachter", uden at Norges, Danmarks, Hollands og Belgiens Neutralitet bevidst og provokatorisk er blevet krænket. Allerede nu har den engelsk-franske Krigsledelse sønderrevet Neutralitetspunkterne, efter at de fra Krigens første Dag gennem deres Blokademetoder har bojet og forvredet Folkeretten. I disse Uger og Maaneder har mange sikkert i Vrede spurgt, hvorfor den tyske Krigsførelse ikke som et Lyn slog igen over for disse uforskammede Udfordringer. Svaret ligger nær: Det falder os ikke ind at lade os aflede af den Slags Provokationer, saa vi skulde komme til at spille Modstanderens Spil. Enhver baade hjemme og i Udlandet kan imidlertid være sikker paa, at intet er glemt, og til rette Tid og paa rette Sted bliver Regningen præsenteret for det altsammen. Tysk-

Tre unge Mænd fundet døde af Kulilte i Bil

BORÅS, SØNDAG RB.

Søndag Formiddag fandtes i en Garage i Borås tre unge Mænd døde i en lukket Bil. Det viste sig at være en 20-aarig Bilreparatør, en 20-aarig Elektriker og en 21-aarig Stationskarl. Efter alt at dømme har de tre Unge lidt efter Midnat været beskæftiget med Reparation af Bilen. Motoren har rimeligvis været i Gang. Garagen var indvendig tætnet med Plader, og der var ingen Ventilation. De tre unge Mennesker er blevet dræbt af Kuliltеforgiftning.

LONDON, SØNDAG (RB. fra Reuter).

En større Politistyrke har i Eftermiddag splittet en Skare paa 1500 Kommunister, der demonstrerede udenfor den franske Ambassade for at protestere mod Fængslingen af de franske kommunistiske Deputerede.

Retslisten

Mandag den 8. April 1940.

Højesteret

Nr. 173/1938. Bornholms Amtsraad ved Højesteretsagfører Bache mod Assurance Compagniet „Baltica" ved Landsretssagfører Bierfreund.

Nr. 88/1939. Dansk Soigneringe-, Toilet- og Sanitetsarbejderforbund ved Højesteretsagfører Karsten Meyer mod Roskilde Avis ved Højesteretsagfører Gorrissen.

Nr. 131/1939. Dansk Soigneringe-, Toilet- og Sanitetsarbejderforbund ved Højesteretsagfører Karsten Meyer mod Frisørsvendene E. Andersen, Fru H. K. Schou Sørensen m. fl. ved Højesteretsagfører Gorrissen e. O.

Østre Landsret

1. Afdeling Kl. 10: Anklagemyndigheden (Statsadvokaten for Kbhvn. ved Teist) mod Tiltalte Møller Christian Poulsen Nielsen (A. Hulegaardt). — Kl. 10¼ (Fortsat Domsforhandling): Anklagemyndigheden (Statsadvokaten for Kbh. ved Trolle) mod Tiltalte Michael Petersen (Hartner, valgt Forsvarer). — Kl. 13: Den militære Anklagemyndighed (Auditøren ved Søværnet, Auditør Schäffer) mod Tiltalte, Værnepligtig Hoved-Nr. 9554 Folmer Werner Nielsen (E. Petri).

2. Afdeling Kl. 9½: A/S Kulbørsen (Dahl) mod Hovedbogholder Carl Schultz (Knud Jespersen).

3. Afdeling Kl. 9½ (Domsmandssag): Anklagemyndigheden (Statsadvokaten for Sj. ved Erik Andersen) mod Tiltalte Ejner Moe (E. Krencheli).

6. Afdeling Kl. 11½: Enkefru M. K. Brandt m. fl. (M. Poulsen) mod Kaptajn Jens Andreas Martin Brandt (Repsdorph, beskikket).

7. Afdeling Kl. 10: Hussassistent, Frøken Elna Simonsen, Ringsted (Knud Svendsen, Ringsted) mod „Dansk Arbejde"s Ringsted-Afdeling (Geo K. Schlørring). — Kl. 12: Vognmand Martin Ølgaard Thunbo, Lynge (C. F. Raaschou, Hillerød) mod Vognmand Gunhardt Johs. Jeppesen sammesteds (Edg. Post, Hillerød). — Kl. 14: Fru I. Stenbæk (Eigil Jensen) mod A/S Bjørnsgaren „Taifun" (F. Wegener).

Vestre Landsret

I Dag:

1. Afdeling Kl. 9: Fabrikken „Wima", Esbjerg (Alstrup, Esbjerg) mod Murermester H. Hermansen, Hvidding (Permin, Esbjerg). — Kl. 11: Enkefru B. K. Thomsen, Viborg (Sørensen, Viborg) mod Arbejdsmand Aa. S. Pedersen, Viborg, m. fl. (Hallhausen, København).

3. Afdeling Kl. 9,30: Proprietær Lauritzen, Quelstrup (Ejstrup, Viborg) mod A/S „Kystfarten", Aarhus (Holst Knudsen, Aarhus).

4. Afdeling Kl. 15,30: I Kolding: Fabrikant J. Andersen, Kolding (Juhl, Kolding) mod Kolding Træhandel m. v. (Vidt, Kolding).

I Morgen:

1. Afdeling Kl. 9,30: Fiskeriforpagter H. Ipsen, Volstrup (H. Ipsen, København) mod Gaardejer Chr. Nielsen, Ø. Højgaard, Hørby), m. fl. (Bo, Sæby).

2. Afdeling Kl. 9: Boelsmand C. Pedersen og Gaardejer O. Foustad, Novling (N. C. Larsen, Aalborg) mod Gaardejer J. Jørgensen, Novling (Aa. Larsen, Aalborg). — Kl. 11: Gaardejer Beenfeldt, Ørum (Ejstrup, Viborg) mod Medhjælper Svend Aa. Christensen, Ørumgaard, m. fl. (Ørum, Viborg).

3. Afdeling Kl. 10: Næringsesag: Anklagemyndigheden mod C. S. Pedersen (Dahl, Viborg).

4. Afdeling Kl. 9,30: I Kolding: Anklagemyndigheden mod M. P. Christensen (Vald. Petersen, Horsens). — Kl. 13: Anklagemyndigheden mod Jørgen Hansen (Bertelsen, Fredericia).

Sø- og Handelsretten

Kl. 10: Herreekviperingshandler Svend Bagger: Salg af Varer og Inventar. — Kl. 10: Manufakturhandler Hermun Julius Nielsen: Hæmskab. — Kl. 10¼: Skotøjsfabrikant Christian Karl Brønnum: Kuratorvalg. — Kl. 10¼: Kolonialhandler Arne Henry Christensen: Kuratorvalg.

ANNONCE

— den om Gulvtæppet

Og saa siger de — at vi to forstaar rigtigt at sy'ne et Gulvtæppe til —

CROME & GOLDSCHMIDT

TOBRALCO
- saa løber De ingen Risiko

Gennem mange Sæsoner har Publikum erfaret Fordelene ved Tobralco. Og Tobralcos Skønhed, Styrke og Ægthed mod Sol og Vask er som bekendt underbygget af den vidtrækkende Tootal Garanti.

TOOTAL
Garantien:

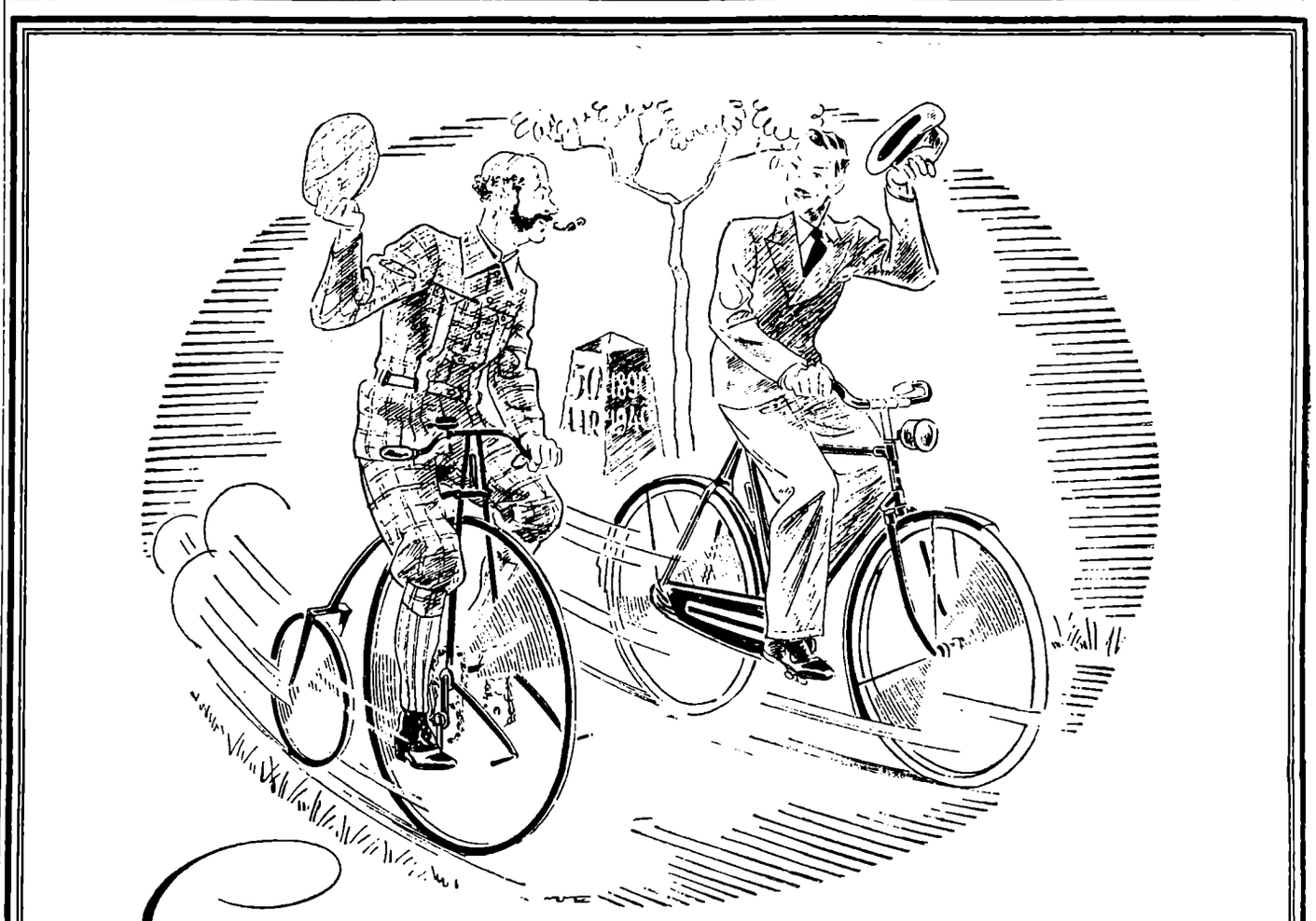
Hvis Fejl i et Stykke Tobralco giver Grund til Reklamationer, ombyttes Stoffet af Fabrikken, eller Køberen faar Pengene samt eventuelt Sylønnen godtgjort.

TOBRALCO
se det først i
INDR Magasin du Nord
Kgs. Nytorv - København

Skal De rejse til Udlandet?

Overvej da, hvilket Rejsebureau der i disse vanskelige Tider giver Dem den bedste Service og største Betryggelse. Vort internationale og neutrale Rejsebureau med egne Kontorer overalt i Europa, Nord- og Syd-Amerika samt det nære og fjerne Østen er nu mere end nogen Sinde netop det Rejsebureau, De har Brug for. Oversøiske Billetter sælges til Dampskibsselskabernes officielle Priser.

AMERICAN EXPRESS
REJSEBUREAU
Vimmelskaftet 47. C. 92 33.
Husk American Express Traveller Checks

En 50 Aars Milepæl passeres

8. April 1890 — 8. April 1940

Som saa mange Virksomheder indenfor Branchen begyndte *Simonsen & Nielsen* under beskedne Former. Men Salget af Cycler steg med rivende Hast, og Virksomheden voksede og udvidedes. I Dag — efter et halvt Aarhundredes Forløb — beskæftiger den ca. 150 Funktionærer samt et vekslende Antal Fabriksarbejdere i Danmark og Udlandet. Firmaet har Filialer og Forbindelser i alle skandinaviske og baltiske Lande.

Foruden Cycleafdelingen, hvor HAMLET Cyclerne fabrikeres, har vi Afdelinger for Autodele og Tilbehør, stationære Motorer til alle Formaal, Kuglelejer og Kæder til Industribrug, Jagtvaaben og Ammunition. Vor sidste Nyhed HAMLET Letvægtsmotorcyclen fremstilles nu i Seriefabrikation.

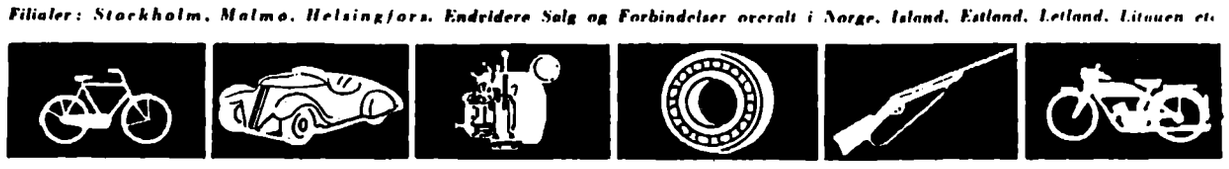
Vi ser tilbage med Glæde og Tilfredshed, og vi ser frem med den største Optimisme, fordi vi takket være Udvidelser, Nybygninger, Anskaffelse af nye Maskiner og forøget Specialisering er i Stand til at sætte større Styrke og Kraft end nogensinde ind paa at opfylde Nutidens Krav til Tekniken.

SIMONSEN & NIELSEN A/S

FREDERIKSHOLMS KANAL 4, KØBENHAVN K.

Exportlager Kjøbenhavns Frihavn — Fabrik: „Hamlet, Københavns Cyklefabrik", Kastrup

Filialer: Stockholm, Malmø, Helsingfors. Endvidere Salg og Forbindelser overalt i Norge, Island, Estland, Letland, Litauen etc.

Cycleafdelingen	*Autoafdelingen*	*Motorafdelingen*	*Kugleleje-afdelingen*	*Vaaben og Sportsafd.*	*Motorcycleafdelingen*
Hamlet Cykler og Cykeldele	Reservedele og Tilbehør i stort Udvalg	Stationære Motorer til industrielle Formaal	Kuglelejer, industrielle Kæder, Sliberskiver	Jagtvaaben, Pistoler og Ammunition	Hamlet Letvægtsmotorcykler